ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

SEXTONDE DELEN.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1895—1898.

INNEHÅLL.

Sid.

Nr 1. CARL SILFVERSTOLPE, Vadstena klosters uppbörds- och utgiftsbok 1539—1570 (en plansch) .... 1—207.

Bilagor:

1. Spannmålsuppbörd 14 nov.—31 dec. 1545 .... 143.
2. Hr Hans Pauli räkenskap 1547—1549 .... 146.
3. Förteckning öfver föremål, som behöfvas i klostret 148.
4. Inventarier vid Odilunda gård och vid klostret 1594 .... 148.
5. Vadstena klosters gods samt deras förlänta gods med deras ränta, ur 1595 års räkenskap .... 150.
6. Konventssystrarnas utspisning dec. 1595 .... 151.
7. Inventarium på silfver och messkläder i Vadstena kloster 1595 .... 153.

Register .... 157.

Nr 2. RUTGER SERNANDER, Om några arkeologiska torfmossefynd .... 1—35.

Nr 3. AXEL KOCK, Belysning af några svenska ord och uttryck .... 1—24.

Nr 4. VILHELM GÖDEL, Fornnorsk-isländsk litteratur. I.... 1—311.

Nr 5. Index des matières contenues dans ce volume.

Vadstena klosters uppbörds- och utgifts-bok.

Utgifven af Carl Silfverstolpe.

Anno Domini 1539.

Hær börias modher, systher **Karin Mathei** förste rækenskap.	Mark	Öre	Örtug
Tha wi sist rækinskap giordom, som war om sancte Erikx tidh, tha bleff ather	29½	2½	—
Thætta ær sidan kommit:			
Först 40 marc drotningh Margreta sændhe hit, thet ær[1]	53	1	1
Item som brödrene fingho in	140	—	—
» til læns aff (Jöns) kræmara	(1)30	—	—
» Arffwid Trolle[2] sænde hit	50	—	—
» aff brödromen	30	—	—
» brodher Arffwid[3] fik in, som han bar wp i Södherköpung, bodhaleghor	9½	—	—
Opbyrd tæstement:			
Item en qwina aff Opland	4	—	—
» en man aff Wærmeland	6½	—	—
» en qwinna af Væsthergölland	5½	—	—
» en man	2½	1	—
» en man	7	3	—
» en god man	5	—	—
» en qwinna	—	2	—
» kom hær i pingilsdagha, som flere gaffwo	11½	—	—
» aff brödromen	170	—	—
» Niels Swænson fik in	11	—	—
» en hustrv aff Wærmeland	3½	—	—
» kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	20	—	—
» aff brödromen, oc thærmedh 2 skedher	40	—	—

[1] Det svenska myntet (mark örtugar) förhöll sig till det danska, hvilket räknades i Götaland, såsom 3 : 4. (Jfr Hallenberg, *Om mynt och varors värde*, sid 168; Forssell, *Anteckningar om mynt* etc., sid. 40.)

[2] Hade erhållit klostret i förläning.

[3] Vadstena-diariet nämner ej dennes namn.

Thætta haffwa liffwandis giffwit fram för sik:			
Item fru Karin [1], her Erik Trolla	10	—	—
» kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	11	—	—
» jomffrv Christin Lindormsdotter [2]	10	—	—
För the tingh, som sælias:			
Item för 2½ finghergul wi finghom aff brödromen	24½	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækinskapin giordis oc til pingildagha oc a siælffwa daghenom	16	2	—
Fran pingildagha oc til midsomoren oc a midsomors dagh	13	3	2
Offrid a sancte Pædars dagh ad vincula	3½	3	1
Fran sancte Pædars dagh oc til Birgitte oc a sancte Birgitte dagh	12	2	1
Item hælga mæster Pædars offer om alla högtider	10	1	1
» stokka-offrid om clostrid	1½	1	—
Svmman aff vpbyrdhinne medh thæt som atherbleff	842½	3½	—
Vtgifft aff samma opbyrd:			
Item vi bittaladom Larens Tiste för 2 pund vax oc 1 skipund köt oc 2 pund hamp, gamul gæl	38	—	—
» Henrik i Kalstada för 2 tynnor köt, gamul gæl	11½	—	—
» för 3½ tynno störningh (!)	26	—	—
» för 1½ skipund humbla (ok thær til silff)	26½	—	—
» för 1 tynna Botna-lax	16	—	—
» Henrikx til tærepæning til Nörrabotn	4	—	—
» för tre tynnor hwit salt	24	—	—
» för 9 tynnor Bay-salt (oc thær til silff)	9	—	—
» för 6 tynor törsk	46	—	—
» för 2½ pund vax	16	2	—
» trægarssystren K. T. til honogh	5	—	—
» för langor oc annan (?) skarpan fisk	18	—	—
» för 1½ skipund gæddor, som bror Arffwid köpte	22	—	—
» för 14 pund humbla, som köptis i Birgitte	16	—	—
» för 3 pund Wærmelandz-gæddor	4	—	—
» most-stötaren	1	—	—
» Larens Erikson tærepænning til Södhermannaland æpter fææ	4	—	—
» tynnabindaren för öllefathen han bandadhe	—	9	—
» Andirs Joanson för bygningh	2½	2	—

[1] Eriksdotter (gyllenstjerna).
[2] Dotter af riksrådet och lagmannen Lindorm Björnsson (vinge).

Item brödrene för 8 töner kalk	3	—	—
» them, som huggo weden til alla stuffwonor oc stegherhusit	3½	—	—
» för 1½ pund hamp	2	—	—
» för 2½ skipund och 3½ pund köt oc flæsk	48	—	—
» them langonor förde hem	—	10	—
» Larens Erikson tærepæning til Nærikis æpter fææ	4	—	—
» Olaff redeswen, gamul gæl	2½	—	—
» til brödra gærningh	1	—	—
» för frakt the, som smörid hem fördho	3	—	—
» för 2 bata til fiskara-gardhen	4	2	—
» för 3 hæsta	21	—	—
» vi bittaladom Tord fiskara, gamul gæl	6	—	—
» för 10 töner rogh	45	—	—
Til wisthusit:			
» för 1 tynno honog	20	—	—
» til gæs	2½	—	—
» til 1 tön sædis-ærther	4	—	—
» Mattis Karson til Dalle æpter fææ	100	—	—
» Mattis Karson til tærepæning	10	—	—
» Anund til Wærmeland æpter fææ	60	—	—
» Anund til tærepæning	10	—	—
Vtgifft för fæa hær hema:			
» som Larens Erikson oc Cristoffor til fææköp	86	—	—
Vtgifft til swænalön:			
» Larens Työrbyörson	7½	—	—
» Andirs skinnare (oc thær til silff)	5	—	—
» Hakon i Starby til hionalön	9	—	—
» Rasmus siktaren	5	—	—
» Bænkt i Orlundha til hionalön	8	—	—
» Niels qwarnasvæn i borgaragardhen	5	—	—
» Torsten i borgaragarden	6	—	—
» Olaff Hælsningh	5	—	—
» Anund	3	—	—
» Erik Finne i Swsenborg	2	—	—
» Henrik Finne i borgaragarden	5	—	—
» Margit, Niels qwarnaswæns i borgaragarden	3	—	—
» Erik smæltare	5	—	—
» Mattis Karson	3	—	—

Item the, som akren til reddho	5	—	—
» Henrik Finne til lön för han for til Norrabotn	3	—	—
» Larens Joanson qwarnaswæn	5	—	—
» Andirs Kok	3	—	—
» Karin Jönsadotter i bry[garagarden]	2	—	—
» Andirs skipara dræng	5	—	—
» Ingeborg i mæltagarden	2	—	—
» Karin i myölkagarden	3	—	—
» Boo för han murade i Swsenborgh	1	—	—
» Ingeborgh Biörsdotter	2	—	—
» Per Bænktson, som for medh Biörn til Wæstergölland	1½	—	—
» Ingærd mæltirskan	1	—	—
» them, som skomakaren hulpo i Barkaskog	2	2	—
» skomakaren til kalk	1½	2	—
» för bakarastuffwo-vngnen böttis	½	—	—
Summan aff vtgiffthinne[1]	832½	1	—
Bliffwer nw ather	5	2½	—

Thæn tid wi sist rækinskap giordom aff gull, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sidan kommit:

Item 1 Vnghers gyllene, fadher her Niels[2] fik in.
» 2½ fingher(gull) wi finghom aff brödromen.
» 1 finghergull vi togom til læns aff en syster.
» syster Anna Magni[3] finghergull, Gud henna siæl nadhe.

Opbyrdhen ær thæt samma.

Vtgifft aff samma gull:

» 2½ finghergull wi saldom.
» 1 finghergull wi bittaladom bort.
» 1 finghergull gaffs wt för en qwarnahæst.

Vtgifften ær thæt samma.

Bliffwer nw ather en Vngærst gyllene.

Thæn tid wi sist [rækenskap] giordom aff silff, tha bleff ather 6 lod.

Thætta ær sidan kommit:

tem 3 skedher om 9½ lod wi finghom aff brödromen.
» 1 sked om 3 lod en man aff Opland.

[1] I räkenskaperna felskrifvet för 837½.
[2] Confessor generalis Nicolaus Amundi; innehade ej detta år embetet, som han för tredje gången afsade sig 1529, men valdes ånyo 1540.
[3] Anna Magnusdotter, »nobilis», nunna 1510, † 1539.

Item 1 sked om 3½ lod en man aff Wæstergölland.
» 1 sked om 2 lod en man aff Skane.
» 1 sked om 2½ lod en man aff Wærmeland.
» 1 sked om 4 lod en quinna.
» 1 sked om 3 lod en man aff Smaland.
» 1 sked om 4 lod en man aff Wæstergölland.

Thætta haffwa liffwandis giffwit:

» 1 sked om 4 lod Finwid i Harnes oc hans hustrv.
» 1 sked om 4 lod en qwinna aff Wærmeland.

Swmman aff opbyrdinne medh thæt som atherbleff: 2½ lödogh marc oc 5½ lod.

Vtgifft aff silff:

Item 2 skedher om 7½ lod kommo vt oppa en humblasæk.
» 1 sked om 4 lod för 10 nothasliongor, som bror Arffwid köpte.
» 1 sked om 4 lod kom vt för en tynna ströningh.

Vtgifft til swæna lön:

» 1 sked om 3 lod oc eth quintin skælsmannen i sin lön.
» 1 sked om 3 lod myölkadeian i sin lön:
» 1 sked om 4 lod jæiaren i sin lön.
» 1 sked om 3 lod Henrik skriffwaren oppa sin lön.
» 1 sked om 2 lod oc eth quintin skinnaren i sin lön.
» 1 sked om 4 lod oc eth quintin Andirs kok.
» 1 sked om 3 lod kom vt för fææ.

Vtgifft: 2 lödogha marc oc 5½ lod [1].
Bliffwer nw ather 8 lod.

Anno Domini 1540.

Tha wi sist rækinska[p] giordom, som war omnium sanctorum, tha war ather	5	2½	—
Thætta ær sidan kommit:			
Först bollpæningh Inghe i Wirtilsbærg fik in	12	—	—
Item syster Karin Kylan [2] vpbyrd aff henna prowænto	19	—	—
» til læns aff Jöns kræmara	24	—	—
» aff Per Manson	28	—	—
Opbyrd testemænt:			
» Hans Person aff Lynköpungh för sina hustrv	20	—	—
» en god hustrv	15	—	—

[1] Qvintinen medräknades ej.
[2] Katarina Paulsdotter Kyla, nunna 1525, † 1541.

Item Erik Finne, som doo i Swsenborgh	28	—	—
» en god hustrv	20	—	—
» en man aff Smaland	4	—	—
» en qwinna	8	—	—
» til læns	41	—	—
» wi toghom til læns aff en clösters godhe wæn	33	—	—
Thætta haffwa liffwandis giffwit:			
» fru Barbar[1] paa Bro	10	—	—
» en god man aff Opsala sændhe hit	80	—	—
» hustrv Margreta, Axsel Andirsons[2]	20	—	—
» hænnas tiænista qwinna	1	—	—
» Jöns kræmara för sik och sina hustrv	50	—	—
» en quinna aff Skæninghe	5	2	2
» en man af Smaland	5	—	—
» wi toghom til læns	28	—	—
För the tingh, som siælias:			
» för 1 Vngerst gyllen oc 3 Renska gyllene	19	—	—
» för 1 bælte wi saldom	53	—	—
» för 1 finghergul wi saldom	24	—	—
» för 2 skedher wi saldom	20	—	—
Opbyrd aff offer, fran thy rækinskapin giordis:			
» hælge mæster Pædar	4?	2	—
» stokka-offrid	3	3	—
Swmman aff vpbyrdhinne ær	579[4]	1½	2
Vthgifft aff samma wpbyrd:			
Först i Gudz hedher a siæladaghen	1	—	—
Item alt folkit til offirpæningha til jwl	3	—	—
» wi bittaladom Jöns kræmara	24	—	—
» wi bittaladom Mattis Joanson	17	—	—
» Andirs Hanson	7	—	—
» bror Erik för skipit	10	—	—
» bror Erik Brodson[3], gamul gæll	9	—	—
» för 3½ tynno törsk	28	—	—
» för 14 tynnor Bay-salt, 3½ mark oc 1 öre tynnan	49	—	—

[1] Barbro Eriksdotter, dotter af riksrådet Erik Thuresson (bjelke) och g. m riksrådet Måns Johansson (natt och dag) till Säby och Bro.

[2] Margareta, dotter af Michel Eriksson (björnlår) till Kasby och Länn och g. m. riksrådet Axel Andersson (lilje).

[3] Se sid. 10, anm. 1.

[4] Borde vara: 580.

Item för ½ tynno Skane-sil	9	—	—
» för 1 tynno sma-sil	11	—	—
» Larens Erikson tærepæning til Örebro	1	2	2
» för 2 lærofftis-bulta til folkit til jwl	26	—	—
» för 2 humblasækkia, the wogho 2½ skipund oc 2 liffspund	76½	—	—
» för 1 humblasæk	30	—	—
» för höö til flota-skog	2	—	—
» för eth par oxsa	21	—	—
» skomakaren til talg	1	—	—
» Niels Swænson til tærepæning til Opsala æpter fisken	3	—	—
» til koll	2	—	—
» skomakaren till bik	1	—	—
Wtgifft för rog oc hwete:			
» her Johan i Rogxlösa för 5 töner hwete oc 1½ span	20	—	—
» för 12 töner malt	40	—	—
(oc thær til silff) oc star æn ather 30 marc för malt obittalad;			
» för 28 töner rogh oc 1½ span	126	2	—
Wtgifft til swæna lön:			
» Hindrik scriffware	10	—	—
oc thær til silff, huder oc kopperkar, oc ær han oc hans hustrv lönta, thær haffwer hans breff oppa.			
» Bænkt i Orlunda paa sin lön	5	—	—
» Per sagare för han var i Forswik; b. b. war honom skylog	4	—	—
» Olaff Helsing för thet arid, som nw ær inne	8	—	—
» Per Nielsson i sin lön	5	—	—
» Olaff watnwindare	4	—	—
» Karl trægardz-drængen	5	—	—
» Per swinaman	3	—	—
» skoma[ka]ren paa sin lön	2	—	—
» swæn, som tiænte i Orlunda	3	—	—
» mæltirskan	3	—	—
» Ingeborg Pædars	1	—	—
Swmman aff wtgiffthinne ær	571	2[1]	—
Bliffwer nw ather hær næst til rækinskap	7½	3½	2

[1] Felaktigt upptagna såsom *ören;* borde vara *örtugar.*

Tha wi sist giordom rækinskap aff gul bleff ather en Wnghers gyllen.

Thætta ær sidan kommit:

Item syster Birgitta Færmansdotters[1] ringh; Gud hænna siæl nade.
» 3 Renska gyllene en god qwinna hit sænde.
» 1 fingher-gul en god hustrv gaff.

Wtgifft aff sama gul:

» 3 Renska gyllene oc 1 Wnghers wi saldom.
» 1 fingher-gul wi saldom oc 1 fingher-gul gaffs wt för en hæst; wtgifftin ær thæt sama oc bliffwer nw inthe igæn.

Tha wi sist giordom rækinskap aff silff, tha bleff ather 8 lod.

Thætta ær sidan kommit:

Item 1 sked om 4 lod en qwinna.
» 1 sked om 3 lod Knwt Finne i fiskaragardhen gaff.
» 1 sked om 4½ lod en hustrv.
» 1 sked om 3 lod Mans i Hundawad för sin brordotter.
» 4 skedher om 1 lödogh marc en god hustrv.
» 2 skedher om 8 lod Mattis Kok gaff.
» 1 sked om 3 lod en quinna.
» 1 sked om 4 lod en man.
» 2 skedher om 6 lod en hustrv.
» 1 bælte om 21½ lod wi toghom til læns aff K. B.

Swmman aff opbyrdenne medh thæt, som atherbleff: 5 lödogha marc oc 1 lod.

Wtgifft af samma silff:

Item 1 sked om 4 lod oc 1 quintin Mattis kok paa sin lön.
» 1 sked om 3 lod Mans Nielsson i fiskaragardhen i sin lön.
» 2 skedher om 9 lod för 6 töner malth.
» 2 skedher om 8 lod wi saldom.
» 1 bælte om 21½ lodh vi saldom.
» 1 sked om 3 lod för 2 töner rogh.
» 1 sked om 4 lod för 1 tynno törsk.
» 1 sked om 4½ lod för 1 tynno ströningh.
» 3 skedher om 9 lod för 1 thyno honog til wisthusit.
» 2 om 8 lod för 5 thynnor salt.

Swmman aff wtgiffthenne: 4½ lödogh marc oc 2 lod.
Bliffwer nw ather 6[2] lodh.

---

[1] Birgitta Farmansdotter från Örberga socken, nunna 1493, † 1539.
[2] Borde vara: 7.

Anno Domini 1540[1]. *Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war om Sigfridi, tha bleff ather*	7½	3½	2
Thætta ær sedan kommeth:			
Item wi toghom til læns aff Jöns kræmara	100	—	—
» som wi fingom aff brödromen	200	—	—
Opbyrdh tæstamænth:			
» frw Karin, her Erik Trölles[2]	8	—	—
» en man aff Lindesberg	2½	1	1
» Mans Andherson aff Gwdenstada	4	—	—
» en hwstrv aff Ölandh	1½	—	
» en godh man aff Smalandh	7	2	2
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» som drötningh Margaretha os gaff	30	—	—
» som en hwstrv aff Smaland os gaff	9	—	—
» som wi finghom aff brödromen	244	—	—
» som wi thogom til læns	10	—	—
» wi thogom til læns aff Lasse Ysaacxson	200	—	—
För the thingh, som sælias:			
» för 1½ lödogh marc ok 3 lodh selff wi saldom, ok thæt war aff korseth	60	—	—
» för 3 lödhogh marc ok 3 lodh selff wi saldhom	114½	2	—
» för 14 lodh selff wi saldom ok thet war aff kalken	28	—	—
» för 2½ lödogh marc oc 7½ lodh, ok thæt war aff rökilsekaridh	102	—	—
» af bybastwffwona, som broder Erik Ioganson[3] fik in	7	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til pingidzdagha ok aa siælffwom daghenom	11	2	—
Item fran pingisdagha ok til midsomar ok aa midsomarsdagh	6½	2	—
» fyöl widh korssith langhafredag	—	6	—
Swmman aff opbyrdhene medh thy som atherbleff ær	1154½	3½	2
Vthgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gwdz hedher å skærdagh	1	—	—
» offerpæningha til paska	3	—	—
» wi bethaladom Lasse Ysakson ok star æn igen 186 marc gammul gæl.	232	—	—

[1] Med annan hand.

[2] Fru Karin, dotter af riksrådet Erik Eriksson (gyllenstjerna) och g. m. riksrådet m. m. Erik Trolle.

[3] Erik Johansson Broby, munk 1510.

Item	Hans Skwtha i Lingköpwng ...	60	—	—
	ok star æn igæn 87 marc.			
»	Æwært gwlsmedh gammwl gæl ...	10½	1	1
»	som wi betaladhom Staffan Prys, gamul gæl ...	4	—	—
»	för örther til conwæntith ...	8	—	—
»	Arffwidh Trölle för Skulatörp, gamul gæl ...	100	—	—
»	her Jöns Inghewalson i Sörkeppwngh ...	100	—	—
	ok star æn igæn 33 marc.			
»	broder Erik Brosson[1] gamul gæl ...	19	—	—
»	hwstrv Ingridh, K. P:s syster, ...	14	—	—
»	wi betaladom Per Masson ...	15	—	—
»	för 1 tönna Skan-sil ...	16	—	—
»	för 2½ tönna törsk ...	19	1	—
»	för 4½ skepund köth ok flæsk ...	90	—	—
»	för 4½ tönna ströming ...	48½	—	—
»	som wi betaladom borth pa Dal gamul gæl ...	1½	—	—
»	broder Arffwid til tærepæning ...	4	—	—
»	Nielz Swænsson til tærapæning ...	1	—	—
»	tærepæniga han, som for til Söör ...	2	—	—
»	Mattis Karsson tærepæniga til Dal ...	10	—	—
»	Anwndh tærepæniga til Værmeland ...	10	—	—
»	för 6 tönor malt Nörmelöso kyrkio ...	18	—	—
»	för 4 töner malth aff Hakan i Skrwkaby ...	12	—	—
»	för 19 tönor rogh ok hwethe ...	70	—	—
»	til Harnes fisketh ...	10	—	—
	ok til tærepænigha ...	½	—	—
»	Tordh fiskare til 2 bata ...	4½	—	—
»	til næffwær ...	4	—	—
»	för bast ...	4½	—	—
»	Oloff redaswæn för en hæst ...	6	—	—
»	Lasse Erikson pa en hæst ...	2	—	—
»	för 11 las kalk ...	6½	2	—
	Vtgiffth för fæ hær hemma sedan paska ...	107½	—	—
»	för en stwth til Walla æng ...	5	—	—
	Vtgiffth til wisthwssit:			
»	för 1 tönna honog ...	20	—	—
»	för Nærikis gæddor ...	8½	—	—
»	för fogla ...	4	—	—

[1]) Möjligen Erik Beronis, munk 1506, general-confessor 1529—1535, † 1542.

Vtgifft til swænalön:			
Item Nielz Person, fogothen, sin lön	10	—	—
» hans hwstrv	2	—	—
» Mattis Karson sin lön	5	—	—
» skomakaren ok hans hwstrv	10	—	—
» Anwnd sin lön	4	—	—
» hwstrv Margith brygerskan	4½	—	—
» Britha kokerskan pa sin lön	½	—	—
» Anna Jönsadötter sin lön	3	—	—
» en skomakaredræng	1	2	—
» Erik mæltare	3	—	—
» en drængh aff Starby	2	—	—
» en pigha, som tiænte i Motala	3	—	—
» hwstrv Gwnnil myölkadeian	7	—	—
» en skomakaredrængh	1	—	—
» Per skælman sin lön	7	—	—
» Margit i brygehwsith	1	—	—
Vtgiffth för walmal ok lærifth:			
» för 68 alna walmal til folketh	12	—	—
» för 102 alna læriffth til folket	21½	—	—
Swmman aff wthgifftene	1149½	2	1
Bliffwer nw ather	5	1½	1

Tha wi sisth rækinskap giordom aff selff, tha bleff ather 6 lodh.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 1 kalk om 2½ lödigh marc brodher Arffwidh fik in.
» 1 bælthe om 2 lödigh marc en godh hwstrv gaff.
» 4 skedher ok 1 ringh om 15 lodh Anders kok gaff.
» 6 sma brassor om 2 lodh en godh hwstrv gaff.
» 1 skedh om 3½ lodh, Larens i Fornossa gaff fram för sek.
» 1 hælgadomakar om 3 lödigh marc ok 3 lodh wi finghom. aff brödromen.
» 7 lödigh marc oc 7½ lod, som wi finghom aff brödromen, ok thæt war aff korssith.
» 4 kransastyke om 5 lodh, som wi tokom til læns.
» 1 rökilsekar om 3 lödigh marc oc 5 lodh, som wi fingom aff brödromen.

Swmman aff opbyrdene medh thæt som atherbleff: 20 lödigh marc ok 7 lodh.

Vthgiffth aff samma selff:

Item 7½ lödigh marc oc 5½ lodh wi saldom.
» 14 lodh aff en kalk wi saldom, ok thæt war thæn, som broder Arffwid fik in.
» 2 skedher om 8 lodh för 2 tönnor hwith salt.
» 1 skedh om 3 lodh för fææ, ok thær til pænigha.

Thættha haffdhe Mattis Karson medh sek til Dall:
2 bælthe, 15 skedher, 4 kransastykke, 2 kiædior, 6 brystbrazser, 2 par spænne ok 1 ringh; wikthen 7½ lödigh marc ok 4½ lodh, skattath för 330 marc ok 1 öre.

Thætta haffde Anwndh medh sek til Wærmelandh:
10 skedher; wikthen: 2½ lödigh marc ok 3½ lodh, skattath för 100 marc.

Swmman aff wtgiffthen: 19½ lödog marc 6½ lodh.
Bliffwer nw ather 8½ lodh.

Anno Domini 1540. Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war om Alexsii, tha bleff ather	5	1[1]	1
Thætta ær sedan kommeth:			
Item Arwidh Trolle hith sænde	20	—	—
» wi finghom aff brödromen	210	—	—
Opbyrdh tæstamenth:			
» Pawal Berisson	16	—	—
» en godh man aff Oplandh	4	—	—
» som flere gaffwo	9	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» hwstrv Margretha, Axsel Anderssons	8	—	—
» en godh hwstrv aff Oplandh	14½	—	—
» en godh man aff Dalana	4	—	—
» en god qwinna aff Smalandh	4½	1	1
» en godh man aff Opland	3	—	—
» wij finghom aff brödhromen	210	—	—
» wi toghom til læns aff Æwert	60	—	—
» wi finghom aff brödromen	67	—	—
För the thing, som sælias:			
» för 2 Wngherska gyllene	13	2	2
» för 1 Horn-gyllene	1½	—	—
» för 2 lödigh marc ok 3 lodh selff wi såldhom, ok thæt war aff korsseth	70	—	—

[1] Rätteligen: 1½.

Item för 1 lödigh marc selff wi saldhom, ok thet war aff sancta Katherina haka[1]	35	—	—
» för 5½ lödig marc ok 2 lodh selff wi saldhom ok thet war aff sancta Katherina haka	186	—	—
» aff bybastwffwona	5	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordes:			
Item stoka-offret kringh om alla kyrkiona	7	2	2
» hælghe mæsther Pers offer	5	2	2
» sancta Katherina offer	1	—	—
Summan aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	959½	2	2
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
Försth i Gwdz hedher aa siæla [dagh]	1	—	—
Item wi betaladhom Lasse Ysaaczson	186	—	—
» wi bethaladom hwstrv Barbro, Hans Skwtha, gamwl gæl	53	2	2
» wi bethaladom borth för en gellerdwk	16	—	—
» för 2 hwmblasækkia, the wogho 2½ skeppund	52	—	—
» för 5 tönnor hwit salt	35	—	—
» för 1½ læsth Baay [salt]	58½	—	—
» för 9 tönnor torsk	54½	—	—
» för 3½ tönna Skan-sil	49½	1	1
» trægardh-systeren B. J. til ho[nog]	6	—	—
» brodher Erik Brödson	3	—	—
» för 5½ tönna smasil	42	—	—
» för 3 pund skæregæder	3½	1	—
» för 400 spetfisk	4	—	—
» för 2 tönnor strömingh	11½	—	—
» för frakt	1½	2	1
» Byörn osthaman för en hæsth	5	—	—
ok til thære pæningha til Wæstergötland	1	—	—
» til bastwffwa-flöthan	2½	—	—
Vthgifft för fææ hær hemma ok ther til selff.	162½	—	—
» Ingolff i Hwndabærgh til eth slather-nöth	4	—	—
Vthgifft til wisthwsith:			
» för 1 tönna honog	20	—	—
» för roffvor	2	1	1

[1] Utan tvifvel relikgömma.

	Vtgiffth til swœnalön:			
Item	Cristoffwer til ath löna folketh	50	—	—
»	Haral i Mothala til ath löna folketh meth	8	—	—
»	Hans i Orlwnda til ath löna folketh meth	11	—	—
»	Jöns i Starby til 3 drænghia	7	—	—
»	Hakan i Starby, sin lön, gamul gæl	8	—	—
»	Anders skinnare ok hans hwstrv	10	—	—
»	Per swinaman ok hans hwstrv	8	—	—
»	Erik mæltare sin lön	2	—	—
»	Tordh fiskare sin lön	8	—	—
»	hwstrv Margith mæltherskan	4	—	—
»	mosth-stötharen	1½	—	—
»	Niels Swænson sin lön	6	—	—
»	en qwinna i bakrastwffwona	1½	—	—
»	Hæmmyngh jæghare	8	—	—
»	hwstrv Karin myölkadeian	2	—	—
»	Per Nielsson i fiskaregarden	5	—	—
»	en qwinna i mjölkagarden	2	—	—
»	Joghan fiskaredræ[n]gh	4	—	—
»	Karl Masson sikttharen	2	—	—
»	hwstrv Ingrid i gærningisgarden	4	—	—
»	Anwndh sin lön	2	—	—
»	Britha kokorskan sin lön	3½	—	—
»	Per Bænctzson sin lön	3	—	—
»	en pigha i bakrastwffwona	1½	—	—
»	Ingeborg i mælthegarden	2½	—	—
»	Olaff Hælsingz pilth	2	—	—
»	Tord fiskare til öygia-karana	4	—	—
	Swmman aff wthgifftene	945½	—	2
	Bliffwer nw ather	14	2	—

Tha wi sisth rækænskap giordhom aff gwl, tha bleff inthe ather.

Thœtta œr sedhan kommeth:

Item 2 Wngherska gyllene wi thogom aff korsseth ok sancta Katherina haka.

» 1 Horn-gyllene, som biskop Hændriks hwstrv hith sændhe.

Opbyrdhen œr thœt samma.

Vthgiffth aff samma gwl.

» 2 Wngherska gyllene wi saldhom.

» 1 Horn-gyllene wi saldhom:

Vthgiffthen œr ok thœt samma.

Tha wi sisth rækenskap giordhom aff selff, tha bleff ather 8½ lodh.

Thætta ær sedhan kommeth:

Item 1 bælthe om 2 lödhog marc, som wth war giffwith ok kom ighen.
» 1 bandh om 4 lodh Pawal Berisson gaf.
» 1 skedh om 3 lodh en godh man aff Lyndesbærgh.
» 1 skedh om 2½ lodh en godh hwstrv aff Smalandh.
» 1 skedh om 3 lodh en godh man aff Wærmelandh.
» 1 skedh om 3 lodh Per i Ræffzhögh gaff fram för sigh.
» 2 lödigh marc ok 3 lodh selff; thet war aff korsseth.
» 6½ lödigh marc ok 2 lodh; thet war aff sancta Katherina haka.

Swman aff opbyrden medh thæt, som atherbleff: 12 lödigh marc ok 5 lodh.

Vthgiffth aff samma selff.

Item 2 lödigh marc ok 3 lodh selff wi saldom; thet war af korsseth.
» 6½ lödigh marc ok 2 lodh wi saldom; thet war aff sancta Katherina haka.
» 1 skedh om 3½ lodh för 8 pund köt oc flæsk.
» 3 skedher om 9½ lodh ok thær til pæningha Nielz Trölle i Ekkesiöö för 7 oxsa.

Swmman aff wthgifften: 9½ lödigh marc ok 6 lodh.
Blyffwer nw ather: 2 lödigh marc ok 7 lodh.

Anno Domini 1541.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om hælgona mæssa, tha bleff ather	14	2	—
Thætta ær sedan kommeth:			
Opbyrdh bol-pæningh:			
Item Holsten i Walla fik in	3½	—	—
» Inghe i Wetlösabærgh	4½	—	—
» til læns aff Æwærth gul[smedh]	109	—	—
» wi fingom aff brödomen	100	—	—
» til læns aff Arwid gul[smedh]	20	—	—
» til læns aff en god man	8	—	—
Opbyrdh tæstamænth:			
» Oloff Ioganson os gaf	20	—	—
» som flere gaffwo	3	1	1
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» frw Gwnnil [1]	10	—	—
» Britha Mattisdotther	5	—	—

[1] Gunilla Bese, dotter af riksrådet Johan Stensson Bese; g. m. riksrådet Erik Turesson (bjelke) och farfars mor till drottning Gunilla.

Item wi fingom aff brödromen	170	—	—
» wi tokom til læns aff syster Ingegerd Petri Gyltan[1]	20	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 selffband om 4 lod wi saldom	10	—	—
» för 6 lödigh marc selff wi saldom, ok thæt war af korsset	213½	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapæn giordis, i alla stockana	3½	1	2
Item hælge mæster Pers offer	1	1	2
Swmman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff	715½	2	2
Vthgiffth aff samma opbyrdh:			
» offerpæninga til jul	3	—	—
» som wi betaladom Per Anderson aff Stocholm paa hwstrv Karins, Anders Symansons, wægna, gammul gæl	86½	1	1
» wi betaladom Æwerth gulsmed	63½	—	—
» för 2 skepund ok 3 liffzpwnd hwmbla	54	—	—
» för 11 pund köt ok flæsk	10	—	—
» för 5 tönnor törsk	39	2	—
» för 1½ tönna Skan-sil	22	—	—
» för 1 tönna höstsil	8½	—	—
» för 3½ tönna ströming	27½	—	—
» för 2 tönnor al	32	—	—
» för 1 tönna hwit salt	6½	1	1
» för 1 attingh ollia	16	—	—
» för 1 fikanakorgh	5½	—	—
» för 4 lod saffran	5	2	2
» för honog til myöd	10	—	—
» för 10 pund hampa	13	2	2
» Hans i Orlwnda for et par hæsta	8½	—	—
» för 2 batfarmma wed broder Erik ok broder Arwid til sina stwffver	4½	—	2
» Byörn ostaman för 1 hæst	2½	—	—
» skomakaren til talg	1	2	—
» Byörn ostaman til slaternöt	3½	—	—
» Algot tærepæninga til Thyiærperne	1	2	2
» Byörn ostaman til frakt	½	—	—
» Nielz Swænson tærepæninga til Opland	1	—	—

[1] Nunna 1517.

Item Knwt Olson för han war til Kals	½	—	—
» tærepæninga til Örebro	1	—	—
» her Hændrik i Sæby för en hæst	8	—	—
» Tord fiskare til skeplega	1	—	—
» för næwær	3½	—	—
» för en span linfrö	1	—	—
» för kol	5	—	—
» för en span ærther	½	—	—
» för tiære	2	2	—
Vtgiffth til wisthwsit:			
» för 6¼ pund talg	8	2	2
» til silkedwk	1½	—	—
» för færskan ströming	3½	—	—
» E. J. bortaria (!)	2	—	—
Vtgiffth för rogh:			
» för 48 tönor rogh — (ok thær til selff)	182	—	—
Vtgiffth swænalön:			
» syster Anna bakerskan	3	—	—
» Michil tynobindaren	6	—	—
» Lase blinde	4	—	—
» Niels notabindaren	1	—	—
» Hændrik kok	4	—	—
» Anwnd i fiskaregarden	1	—	—
» Niels i bastwffwagarden	5	—	—
» en piga, som tiænte i fiskaregarden	1	2	—
» Swæn oxsekar	2½	—	—
» Ingeborgh, som tiænte i mæltegarden	2	—	—
Vtgiffth för wadmal ok læriff:			
» för 108 alna lærifft	18	—	—
» för 93 alna vadmal	17	—	—
Swman aff wtgifftene	711	2	—
Bliffwer nw ather	4[1]	2[1]	—

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 2 lödigh marc ok 7 lodh.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 6 lödigh marc ok 3 lodh, ok thæt war af korsseth.

Swman aff opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 8½ lödigh marc ok 2 lod.

[1] I handskriften står felaktigt: 2 örtug i st. f. 2 öre.

Vthgiffth aff samma selff.

Item 6 lödigh marc ok 3 lod wi saldom, ok thæt war aff korsset.
» 1 bandh om 4 lod wi saldom.
» 1 sked om 3 lod kom wt för rog.

Swmman aff wtgifftene ær 6½ lödigh marc ok 2 lodh.
Bliffwer nw ather 2 lödigh marc.

Anno Domini 1541, tha wi sisth rækenskap giordom, som war om Sigfridi, tha bleff ather	4½	2	
Thætta ær sedan kommeth:			
Item syster Britha Lyndormzdothers prouento	133	—	—
» syster Karin, Paul Kyla, i opbyrd aff hænes prouento	9	2	2
» Arwid Trölle fik in	60	—	—
Opbyrdh tæstamenth:			
» hwstrv Ingheffred Nilsdotter	13	—	—
» en man aff Nærike	4	—	—
» kom hær i pingxdaga, som flere gaffwo	8	—	—
» kom hær i metsommars, som flere gaffwo	3	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» drötningh Margretha hith sænde	9	2	2
» fru Barbro hit sænde	5	—	—
» hwstrv Agneta os gaff	20	—	—
» hvstrv Margareta, Axsel Andersons, os gaff	6½	1	1
» biscop Hændrig os gaff	10	—	—
» her Larens Matsson aff Opsala hith sænde	10½	1	1
» broder Per Manson os gaff	13	—	—
» en hwstrv aff Opland	8	—	—
» aff brödromen	110	2	2
» sancte Brite bås	3	—	—
» wi finghom aff brödromen	200	—	—
» wi finghom aff bybastowone brodher Erik Joganson fik in	8	—	—
» til læns aff Jöns kræmare	116½	—	—
» wi fingom aff brödromen	54½	2	2
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til pingxdaga ok a pingxdaga dagh	10	2	1
Item fran pingxdaga ok til mitsommars ok oppa mitsommars dagh	5½	2	1
» hælge mæster Pers offer	7	2	2
» stockana kringh om alla kyrkiona	1½	2	2
Swman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær[1]	836	2	2

[1] Felaktigt för 835½ marc 1 öre 1 örtug.

Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz hedher a skærdagh	1	—	—
› offerpæninga til paska	3	—	—
› wi betaladom syster Ingegerd Petri Gyltan	21	2	2
› wi betaladom broder Per Manson	7	—	—
› wi betaladom Niels Swænson	4½	—	—
› broder Arwid til Norrabotn	40	—	—
› för ½ tönna Skan-sil	7	—	—
› för 1 læst ok 2 tönnor ströming	51	—	—
› för 1 tönna törsk	7	—	—
› för 2 skepund köt oc flæsk	33	—	—
› för 9 pund hamp	12	—	—
› tymermennene, som bygdo pa conuenstwffwona	20	—	—
› mvramæster, som mvrade pa conuenstuwona	2	—	—
› för 172 klöff næffwer	21½	—	—
› kalkstö[taren]	½	2	2
› en man, som skar törff til conuenstwffwona	1	—	—
› för 2 tönnor honog til myöd	24	—	—
› för 8 tönor 2 spæn hwete ok rogh	32½	3	1
› Olaff Manson tærepæninga til Södermanland	2	—	—
› 3 mæn, som trædo pa akren	5	—	—
› til næwer til trægardzstwffwona	1½	—	—
› för et sagablad	6½	1	1
› Hans i Orlwnda til næffwer	1½	—	—
› Per sagare för sagaqwarnana	4	—	—
› Holsten i Walla för syllor til ladan	1	—	—
› för 1 båth	2½	—	—
› skomakaren i Barkaskogh	½	—	—
› för bast	9½	—	—
› för 3 las kalk	1½	3	—
› för kol	5½	2	—
› bastwffwa-flötan	4	—	—
› för miærda til Oshambers-fisket	5	2	2
› skomakaren til bek	1	—	—
› til Harnes-fisket	11½	2	—
Vtgiffth för fæ hær hemma	86½	—	—
Vtgiffth til wisthwsith:			
Item för Nærikis-gædor	28	—	—
› för fogla	5	—	—
Vthgiffth swænalön:			
› skomakaren Anders Orre ok hans hwstrv sin lön	12	—	—

Item hwstrv Margit brygersken	5	—	—
» trægardzdeian sin lön	1	—	—
» Hæmingh iægare sin lön	6	—	—
» Anna Swændötther sin lön	2	—	—
» Mattis Karson sin lön	4	—	—
» tönnobinnaren sin lön	1	—	—
» Segridh Törstens sin lön	3	—	—
» watnwindaren sin lön	2	—	—
» Margit, Nielz qwarnasvens	3	—	—
» Per Bænctzson pa sin lön	1	—	—
» Anwnd sin lön	4	—	—
» Lasse beddare sin lön	1	—	—
» Nielz notabindare ok hans hwstrv	5	—	—
» Brita i gærningisgarden sin lön	2	—	—
» 2 skomakare-drængia pa sin lön	2	—	—
» Rasmus pa sin lön	½	1	1
» Olaff redaswæn paa sin lön	2	2	—
» Knwt Olson sin lön	3	2	—
» Anders Nielzson sin lön	2	—	—
Vtgiffth för wadmal ok lærifft:			
» för 63 alna wadmal til conuentith	12	—	—
» för 46 alna wadmal til folketh	9½	—	—
» för 320 [alna] lærifft	52½	—	—
» för 15 alna blagarn	1	1	—
Thætta haffde Mattis Karson til Dal	120	—	—
(ok thær til selff;) ok hans tærepæninga	10	—	—
Thætta haffde Anders Ioganson til Wærmelandh	80	—	—
(ok thær til selff;) ok hans tærepæninga	10	—	—
Swman aff wtgifftene ær[1]	832½	2	—
Bliffwer nw ather	3½	—	2

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 2 lödigh marc; thætta ær sedan komet:

Item 17 lod til læns aff Jöns kræmara.
» 3½ lod til læns aff Æwært gulsmed.
» 12 sma ströninga om 1 lod.

Opbyrdh tæstamenth:

» 1 sked om 3½ lod för hwstrv Brita, Arwid gulsmedz.
» 1 sked om 3 lod en man aff Kwmbla.
» 1 sked om 3½ lod et par folk aff Arboga.

[1] Borde vara 831½ marc 2 öre.

Thætta haffwa lewandis giffvith:

Item 2½ lödigh marc 5½ lod broder Per Manson.
» 1 sked om 6½ lod 1 quinten Erik blinde.
» 1 bælte om 1½ lödigh marc 6 lod oc 1 quinthen hwstru Elin, syster M. P:s[1] moder.
» 1 sked om 2½ lod en quinna aff Hælgene.
» 1 sked om 3½ lod 1 quinten en hustru aff Dal.
» 1 sked om 4 lod wi fingom för 1 hæst aff Swæn oxsakar.
» 1 sked om 3½ lod 1 quinten för Lasse Swarts gard.
» kom hær i pinxdaga 1½ lod, som flere [gaffwo].

Swman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær 10 lödigh marc ok 1½ lod.

Vtgiffth aff samma opbyrdh:

Item 1½ lödigh marc ok 5½ lod wi betaladom Æwert gulsmed för pæninga han os lænte.
» 10 lod wi betaladom Arffwid gulsmed for pæninga han os lænthe.
» 1 bælthe om 2 lödigh marc för 2½ skepund ok 5 liffzpund hwmbla, skepundith för 25 marc.

Thætta haffde Mattis Karlson til Dal æpther fææ: 1 bælthe, 1 selffband, 4 skeder, 1 ströninga-band, 1 ringh, 1 cristal; wicthen 2½ lödig marc 6½ lod, skattat för 121 marc.

Thætta haffde Anders Joganson til Wærmeland: 1 bælthe, 3 skedher; wicthen 2½ lödigh marc ok 1½ lodh, skattath för 87 marc.

Swman aff wtgiftene ær 10 lödigh marc[2].
Bliffwer nw ather 1½ lodh.

Anno Domini 1541, tha wi sisth rækenskap giordom, som var om visitacio Marie, tha bleff ather ...	3½	—	2
Thætta ær sedan kommeth:			
Opbyrd bolpæningh:			
Item Holsten i Walla fik in	4	—	—
» Per Månson i Haslom	2	—	—
» wi fingom aff brödromen	100	—	—
Opbyrd tæstamenth:			
» her Holstens syster för sin bonda	2	—	—
» en man aff Södermannaland	1½	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» fru Anna[3] pa Winstörp	40	—	—

[1] Sannolikt Magdalena Pauli, från Kopparberget, nunna 1506 (?).
[2] Fattas rätteligen ½ lod.
[3] Fru Anna, dotter af riksrådet Karl Benktsson till Winstorp och g. m. riksrådet Erik Karlsson (vase) — se nästa not.

Item frw Ibbe[1] hith sænde	20	—	—
» her Markus	10	—	—
» broder Arffwid fik in	17½	—	—
» kom hær i Birgitte: Per Pawalson aff Smaland	20	—	—
» som flere gaffwo	2	—	—
» til læns aff Jöns kræmare	100	—	—
» wi fingom aff brödromen	51	—	—
» som wt waro giffne ok kommo igen	17	—	—
» til læns aff Lasse Ysaagxzon	53½	2	2
» til læns aff Niels Swænson	20	—	—
» til læns aff broder Per Mansson	5	—	—
» til læns aff hwstrv Barbro, Hans Skwtas	90	—	—
» til læns	35	—	—
» för brödra-breff	3	—	—
» aff Wdh	18	—	—
» til læns aff Olaff Finne	21	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 15 lod selff wi saldom, thæt war sancte Birgitte drycke-köp	30	—	—
» för 9 lod selff wi saldom	18	—	—
» sancte Brithe baas	2	—	—
» aff bybastvana broder Erik Johannis fik in	5	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til Petre ad wincula ok a sancte Pæders dagh	2½	1	2
Item fran sancte Pæders dagh ok til Birgitte ok a sancte Brithe dagh	4	—	—
» hælge mæster Pers offer	2	—	1
» stockana kring om kyrkona	—	5	1
Swmman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	700	6	2
Uthgiffth aff samma opbyrd:			
Försth i Gudz heder a siæla daghen	1	—	—
Item wi betaladom her Jöns Ingewalson gamwl gæl	33	2	2
» wi betaladom broder Per Manson	16	—	—
» för 1 åm win	40	—	—
» för 2 pund peper	6	—	—
» för 1 læsth ok 3½ tönna törsk	100	2	2
» för 6 klöffwe spetfisk	6½	—	—

[1] Fru Ebba, dotter af riksrådet Erik Karlsson (vase) och g. m. riksrådet Erik Abrahamsson (lejonhufvud), samt moder till drottning Margareta.

Item för törran abora	4½	2	2
» för 2 læsther Bay-[salt]	70	—	—
» 19 mark örtug för 19 pund hampa til en kabelstrængh til skepith, thæt ær[1]	25	2	2
» tymbermenena, som bygde pörteth	15	—	—
» en man, som halp til mwra pörtet	3	—	—
» kalk-stötaren	½	—	—
» för 10 töner kalk til pörtet	3½	2	—
» til byghnigh(!)	1	2	—
» för et sagablad	6½	1	1
» Olaff Manson tærepæninga til Södermanaland	1	—	—
» 3 mæn, som hwlpo fæd fran Værmeland	7	—	—
» trægardzsyster B. J. til honogh	6	—	—
» henne wilen swartar	1	—	—
» bastwffwa flötan	7	—	—
» honom, som weden hög til conuentstuvona	1	—	—
» te, som holpo ved röding-fisket	4	—	—
» skeparen til bast	1	—	—
» broder Erik Brödson	—	6	—
» för fract	2½	—	—
» Biörn ostaman tærepæninga	2	—	—
» til roffwor	—	9	—
» mosth-stötaren	1	—	—

Vtgiffth för köth ok flæsk:

» för 5 skepund köth och flæsk af fru Barbro	77	—	—
» för 12 pund gamalt köth	10	—	—
» för 2 tönor rogh ok hvete	9	—	—
Vtgiffth för fææ hær hemma (ok thær til selff)	25	—	—
Item för 2 slather nöth til Walla ængh	10	—	—
Vtgiffth til wisthwsith: för 1 tönna honog	20	—	—

Vtgiffth swænelön:

Item Cristoffer til ath löna folket	60	—	—
» Hans i Orlwnda	6	—	—
» Jöns i Starby	5	—	—
» Anders skindare ok hans hvstrv	10	—	—
» Per skælman	3	—	—
» Hændrik kok ok hans hvstrv	9	—	—
» Hæmingh jægare	3	—	—

[1] Se sid. 1, not 1.

Item skeparen (ok thær til selff)	2	—	—
» en skomakaredrængh	6	—	—
» Karin i mælthegarden	1	—	—
» hwstrv Gwnil mjölkediegen	3	—	—
» Barbro i myölkegarden	2	—	—
» Erik mæltare, sin lön	5	—	—
» hwstru Margit mælterskan	1	—	—
» Inger i myölkegarden	3	—	—
» portpigan	2	—	—
» trægardrængen	5	—	—
» Anna Erikxdötther	2½	—	—
» Ragnil i bry[giaragarden]	1	2	2
» Ingebor i Motala	3	—	—
» Rasmus sin lön	4½	—	—
» Olaff Hanson ok hans hwstru	2½	—	—
» Anwnd sin lön	1	—	—
» Per smed sin lön	3½	—	—
» en piga i brykgehwsit	1½	—	—
» Cristen i bakerstwffwona	3	—	—
» Ingebor i bakerstwffvona	2	—	—
» Cristiærn oxsakar	2½	—	—
Vtgiffth för wadmal ok læriff:			
» för 55 alna wadmal	11	—	—
» för 56 alna læriff	13½	—	—
Swmman aff wtgifftene ær	697½	1	2
Bliffwer nw ather	3	1	—

Tha wi sisth rækenskap giordom aff gul, tha bleff inthe ather; thætta ær sedan kommeth:

Item 1 Rensk gylene broder Arffwid fik in.

Opbyrden ær thæt samma; bliffwer nw ather 1 Rensk gylene.

Tha wi sisth rækenskap giordom af selff, tha bleff [aff] *ather 1½ lod; thætta ær sedan kommeth:*

Item 15 lod til læns.
» 14 lod til læns.
» 1 sked om 5½ lod til læns.

Opbyrd tæstæmænth:

» 1 skal om 11½ lod Lasse Fras.
» 1 stop om 5 lod en hwstrv af Stocholm.
» 1 sked ok 1 spænne om 5 lod en hwstrv aff Smalandh.

Item 1 sked om 4 lod en man aff Sæby.
» 4 lod wi fingom aff brödromen.

Swmma aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær 4 lödig marc ok 1½ lodh.

Vtgiffth aff samma opbyrdh:

Item 14 lod wi betaladom Æwært.
» 1 skal ok 2 skeder om 1 lödigh marc ok 5 lod kom wth för fææ.
» 1½ lödigh marc wi saldom.

Vtgiffth swænalön:

» 1 sked om 4 lod skeparen sin lön.
» 1 spenne om 1 lod Anna Anvnzdötther sin lön.

Swman aff wtgifften ær 4 lödigh marc.
Bliffwer nw ather 1½ lod.

Anno Domini 1542.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om hælgona mæssa, tha bleff ather	3	1	—
Thætta ær sedan kommit:			
Item her Larens Petri[1] prouento	40	—	—
ok ther til selff, köth ok flæsk ok spannemal, en bryggeri-panna ok en hæsth saa ath thet löper 100 marc.			
» Arffwid Trölle fik in	50	—	—
» til læns aff hwstrv Karin, Lasse Tysks	20	—	—
Opbyrdh tæsthemænth.			
» her Niels Ragalson aff Opsala	13	2	2
» en qwinna aff Nærike	3	—	—
» en man aff Smaland	6	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» her Larens Martenson aff Opsala	40	—	—
» Per Bragdhe[2]	13	—	—
» fru Hiliwi[3] os gaff	3½	—	—
» hwstrv Margreta, Axsel Andersons	8	—	—
» aff Dalana, som flere gaffvo	5	—	—
» til læns aff en god man	70	—	—
» wi fingom aff brödromen	73	—	—

[1] Herr Laurentius Petri vigdes till munk 1542; var en ibland de fyra munkar, som 1544 sändes till konung Gustaf i Linköping »pro unione facienda».
[2] Per Brahe, kammarråd, slutligen grefve och riksdrots.
[3] Fru Hillevi, dotter af riksrådet Knut Benktsson (sparre) och g. m. Arvid Trolle.

Item wi fingom aff bybastwfvona, broder Erik Joganson fik in	8	—	—
» Per Törbyörnson os gaff	100	—	—
» til læns aff hwstrv Brite Ottes	20	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 finghergwl wi saldom	16	—	—
» för 1 fingergwl wi soldom (ok ther til selff)	11½	—	—
» för 1 ængloth wi saldom	12	—	—
» för 1 Wngersk gyllen	6½	1	1
» för 1 finghergul wi saldom	36	—	—
» för 1 Rensk gyllene vi saldom	4	—	—
» för hustrv Elin Beris gardh	10	—	—
» för ena gambla grytha	40	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til nw	4	2	1
Item hælge mæster Pers offer	1	—	2
» stockana kringh om kyrkena	—	5	2
Swman aff opbyrdene medh thy, som atherbleff, ær	618	2[1]	—
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz hedher a skærdagh	1	—	—
» offerpæninga til jwl ok paska	6	—	—
» wi sændom til her Jöns i Sorköpung ath betala closthers gæl medh	50	—	—
» wi betaladom broder Per Manson	4	—	—
» wi betaladom Wdh	9	—	—
» för örther til conwæntit	30	—	—
» för 5 pund peper	14	—	—
» för eth stycke gællerduk	16	—	—
» för en tönna all	15	—	—
» för 8 tönnor törsk	48	—	—
» för 4 tönnor ok 1 fiærdingh Skan-sil	67	—	—
» för 3 tönnor strömingh	25	—	—
» Erik skinaren til Norrabotn æpter fisk	40	—	—
» för spæk	6	—	—
» Jöns i Starby til fisk	2	—	—
» til mærda til Oshambar	4	—	—
» til færskan ströming til borgaregarden	2	—	—
» brodher Arffwidh til Öland	30	—	—
» bastwffwa-flötan	4½	—	—

[1] Borde vara: 618 — 1 — 2.

Item them, som hwlpo til ath mwra pa pörtet	1½	—	—
» tærepæninga til flere ærende	2½	—	—
» för bryggepanan böttis i brygehwsit	—	3	—
» trægardzsysteren B. J. til bygningh	2	—	—
» Kort tynthebindere för fath han bandade	1½	—	—
» för 3 pund gamalt köth	2½	1	1
» för 1 bath	2	—	—
» för tiæra	4	—	—
» för höö	1	2	2
» för kol	4½	2	2
Vtgifft til wisthwssith:			
» för 3 pund talgh	4	—	—
» för færskan strömmingh	2	—	—
» til fölgla	4	—	—
» för 3½ spæn ærther	3	2	—
Vtgiffth för rogh: her Jöns i Högby för 6 tönor rogh	21	—	—
Item her Niels i Hwssebærge for 20 tönor rogh ok hwethe	70	—	—
» för 23 tönor rogh ok hwethe, som hær hiemma köptis i kyndelsmesse (ok thær til selff)	68	—	—
Vtgiffth swænelöön:			
» Hans i Orlwnda sin lön	8	—	—
» Bæncth fiskare pa sin lön	2½	—	—
» Niels qwarneswæn sin lön	5	—	—
» hwstrv Gwnil, som war mölkedeia, sin lön	2	—	—
» Niels i bastwffwagarden sin lön	5	—	—
» Ander Joganson i swinagarden sin lön (ok thær til selff)	2	—	—
» hwstrv Ingridh i gærningisgarden sin lön	4	—	—
» hennes dötther Brita sin lön	3	—	—
» hwstrv Mariet mæltherskan sin lön	2	—	—
» Niels smalæninghe sin lön	5	—	—
» Mariet, Niels qwarneswæns, sin lön	2	—	—
» Olaff Fredligere ok hans hwstrv sin lön	1½	—	—
» Mariet kokersken sin lön	3	—	—
» Lasse skomakare-drængh paa sin lön	2	—	—
Swmman aff wtgiffthene ær	615	3	2
Bliffwer nw ather	2½	2	1

Tha wi sisth rækenskap giordom aff gul, tha bleff ather en Rensk gylene.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 1 finghergul æffther systher Cristen Elffzdötter[1].
» systher Karin Kyla finghergul.
» 1 sked om 3½ lod en man aff Norie.
» 1 ænglath, 1 Wnghers gylene ok 1 finghergul, som wi fingom æpter syster Karin Kylena.
» 1 finghergul wi bytom os til.
» modher Karin Mattisdotters finghergul.

Opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær 5 finghergul, 1 ænglot, 1 Wngers, 1 Rensk gylene.

Vtgiffth aff samma gul:

Item 1 ængloth, 1 Wnghers ok 1 Rensk gyllene ok 2 fingergul wi saldom.
» systher Cristen Elffzdötthers finghergul köpto hwstru Britha, Lasse Elffzsons.
» modher syster Karin Mattisdötther ok syster Karin Kylanna finghergul betaladom wi Jöns kræmmere för 50 marc; *Vtgiffthen ær thæt samma; bliffwer nw inthe ather.*

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 1½ lodh.

Thætta ær sedhan kommeth:

Item 1 skedh om 3 lodh, her Larens Petri prouent.
» 1 skal om 11½ lodh, som wth war giffwen ok kom igæn.
» 1 skedh om 3 lodh hwstrv Karin, Lasse Tysthes, för sin son Mans Jogason.
» 1 skedh om 4 lodh ok thær til pæninga för eth finghergul wi saldom C. E.

Swmman aff opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 1 lödigh mark ok 7 lodh.

Vtgiffth aff samma opbyrdh:

Item 1 skal om 11½ lodh kom wth för 4 tönnor Tragen-salth.
» 1 skedh om 3 lodh kom wth för rog.

Vtgiffth swænelön:

» 1 skedh om 4 lodh Christoffer pa sin lön.
» 1 skedh om 3 lodh ok thær til pæninga Anders swinaman sin lön.

Swmman aff wtgiffthen ær 1 lödigh marc ok 5½ lodh.
Bliffwer nw ather: 1½ lodh.

[1] Kristina Elfsdotter, nunna 1510, † 1541.

Anno Domini 1542; tha wij sisth rækenskap giordhom, som war 14 dagha æpther paska, tha bleff ather	3	—	2
Thætta ær sedhan kommeth:			
Först bol-pæningh Inghe i Wetlösa	4½	—	—
Item til læns aff Jöns kræmmare	50	—	—
» til læns aff Lasse Ysaacsson	40	—	—
Opbyrdh tæstamænth:			
» her Niels Rawalson af Opland	13	2	2
» en hwstrv aff Sörköpwngh	2	—	—
» en man aff Nærike	5	—	—
» en qwinna aff Biælbo sokn	4	—	—
» en qwinna aff Smalandh	6	—	—
» kom hær i pingxdagha, som flere gaffwo	4½	—	—
» kom hær i medsommars, som flere gaffwo	3½	—	—
» i Birgitthe, en man aff Stægheborgx læn	3	2	2
» en man aff Komble sokn	5	—	—
» en man aff Ödhesiö	3	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» aff Wærmelandh Anders Joganson	8	—	—
» aff Dalena, som flere gaffwo	2	—	—
» en qwinna aff Mortens gardh	4	—	—
» aff Wærmeland, som flere gaffwo	12	—	—
» til læns aff en godh man N. S.	65	—	—
» til læns af Ingils..(?)	87	—	—
» brodher E. J. fik in	18	—	—
» til læns af hwstrv Ingebor, Arwidh Dwbz	20	—	—
» til læns aff Swæn i Swsænborg	26	—	—
» til læns aff Olaff Korman	14½	—	—
För the thingh, som sælias:			
» frw Ibbe hith sændhe pa jomffrv Marie belæthe hon fik	100	—	—
» för eth gwlspan wi saldom	44	—	—
» för 15 lodh selff wi saldom	30	—	—
» för 24 alna perlor	80	—	—
» för Jöns kræmare gardh	50	—	—
» för Mans skomakare gardh	10	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til pingxdagha ok aa pingxdagha dagh	5½	—	—
Item hælghe mæster Pers offer	4½	—	—
» stokkana kringh om kyrkiona	—	5	1

Item fran pingxdagha ok til metsomar ok a metsomars dagh	4	—	—
» hælghe mæster Pers offer	2½	—	—
» stockana kringh om kyrkiona	½	—	—
» fran medhsommar ok til Petre ad uincula ok a sancte Pers dagh	4½	—	—
» hælghe mæsther Pers offer	—	9	—
» stockana kringh om kyrkiona	—	3	—
» fran Petre ad vincula ok til Birgitthe ok a sancte Brythe dagh	2½	—	—
» hælghe mæsther Pers offer	2	—	—
» stockana kringh om kyrkiona	—	3	—
Swman aff opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær	746	2	1
Vthgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz hedher aa siæledaghen	1	—	—
» wi betaladom Lasse Ysaacxson	14	—	—
» wi betaladom hvstrv Brythe Otthes	20	—	—
» för 3 hwmblasæckia, the wogo 3½ skepund ok 5 liffzpund	100	—	—
» för 6½ tönna törsk, Cristoffer köpthe i Larsmesso i Sörköpungh	40	2	1
» Erik skinnare til Norrabotn æpther fisk	13	2	2
» hans thærepæningha	2	—	—
» til Harnes fisketh	23	—	—
» för 1 tönna honogh til conuentith	20	—	—
» trægardhsysteren B. J. til honog	6	—	—
» för fracth smöret hiem fran Væs[tervik?]	3	—	—
» för 5 batha	12	—	—
» them, som hwlpo opbygia eth batha-hws i fiskaregardhen	1	2	—
» Boo för thæt han bygdhe pa pörtet	4	—	—
» them, som weden hwggo til stvfvorna	2½	—	—
» bastwffwa-flöthan	6	—	—
» mosth-stötaren	1	—	—
» för næffwer	9	—	—
» för skogxlegho	3	—	—
» skomakaren til bek	—	9	—
» en man, som halp köra fædh hiem fran Wermelandh	3	—	—
» tærepæninga Olaff Mansson til Söd[erköpung]	1	—	—
» för en hæsth	3	—	—

Item för eth bryggekar til brygehwsit	7½	—	—
» för kol	2	—	—
» för 2 tönnor tiæra	4½	—	—
» för 1 skepund ok 5 pund gamalth köth (ok thær til selff)	11½	—	—
» för 2 pund gamalth köt til Walla æng	2	—	—
» för 3½ tön rogh	13	—	—
Uthgiffth för fææ hær hiemma sedan paska (ok thær til selff)	90	—	—
Item til 1 slathernöth til Walla ængh	6	—	—
Vtgiffth til wisthwsith:			
» för 1 tönna honogh	20	—	—
» för Nærikis-gæddor	17½	—	—
» för fogla	2	—	—
Vtgiffth swænalön:			
» Cristoffer ath löna folket medh	40	—	—
» syster Anna bakerskan sin lön	7	—	—
» en qwinna i Orlwnda sin lön	2	—	—
» Swærkil smedh sin lön	8	—	—
» Anna Anwndzdotther sin lön	5	—	—
» Arwidh skinnaredrængh	2	—	—
» Hæmingh jægare sin lön	8	—	—
» watn-winderen sin lön	2	—	—
» Niels i bastwffwagardhen sin lön	5	—	—
» hwstrv Margith mæltherskan sin lön	4	—	—
» Anders, som war i trægarden, sin lön	5	—	—
Vtgiffth för walmal ok læriffth:			
» för 90 alna walmal	15	—	—
» för 200 alna læriffth	33½	—	—
» för 52 alna blaggarn til segel	4	—	—
Thætta haffde Maans Gwnmanson til Dall (ok thær til selff)	40	—	—
Item hans tærepæninga	8	—	—
Thætta haffde Anders Ioganson medh sik til Værmelandh (ok thær til selff)	80	—	—
Item hans thærepæningha	7	—	—
Swman aff wtgiffthene ær	741	—	—
Bliffwer nw ather	5	2	1

Tha wi sisth rækenskap giordhom aff gul, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedhan kommeth:

Item et gul-span om 3 Wngherska ok 6 Renska gyllene æpther syster Karin Kylen.

Opbyrden ær thæt samma; Vtgiffth aff samma gul:

» et gul-span om 3 Wngherska ok 6 Renska gyllene wi soldom.

Vtgiffthen ær thet samma.

Tha wi sisth rækenskap giordhom aa selff, tha bleff ather 1½ lodh; thætta ær sedhan kommet:

Item eth belæthe om 11 lödigh marc, som Morthen os gaff.
» 1 kalk, 1 span, 7 brysth-knöpa ok nakoth smath selff om 4 lödigh marc æpther syster Karin Kylan.
» 7½ lodh wi finghom aff brödromen.
» 17½ lodh brodher Erik Joganson fik in.
» en skedh om 4 lodh hær Per Swænsons systher.
» en skedh om 3 lodh aff Wærmeland Anders Joganson fik in.
» en skedh om 4 lodh Inghe i Bosgardhen.

Swmman aff opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær 17 lödhig marc ok 5½ lodh.

Vthgiffth aff samma selff:

Item 1 jomfrw Marie belæthe medh kronone om 7 lödigh marc fru Ibe fik.
» 1 lödigh marc wi betaladom Æwærth gulsmed.
» 10 lodh selff for 10 pund hamp.
» 1 skedh om 4 lodh, ok thær til pæninga, kom wth för gamalth köth.
» 4 skedher om 13 lodh kommo wth för fææ.

Vthgiffth swænalön.

» 1 skedh om 4½ lodh Cristoffer sin lön.
» 15 lodh wi saldom.

Thætta haffde Mans Gudmwnson til Dal: 1 bælthe, 7 skedher, 1 Agnus Dei ok en kædia, 7 brysthknöpa, 2 ströningabandh; wicthen 4 lödigh marc ok 7 lodh, skattath för 178½ marc.

Thætta haffdhe Anders Joganson til Wærmeland; 1 bælthe, 1 stop; wicthen 1½ lödigh marc ok 2½ lodh skattath för 68 marc.

Swman aff wtgiffthen ær 17 lödigh marc.
Bliffwer nw ather 5½ lodh.

Anno Domini 1542: Tha wij sisth rækenskap giordom, som war om hælghona mæssa, tha bleff ather	5	—	—
Thætta ær sedhan kommeth:			
Först langels-pæninga brodher Arwidh fik in	8	—	—
Item Arwidh Trolle fik in	50	—	—
» wi finghom aff brödromen	133	—	—
» til læns aff Otthe Person	30	—	—
Opbyrdh tæstamenth:			
» fru Karin, her Erik Trolles, för sin fogotha	20	—	—
» mæsther Per för sin modher	12	—	—
» Per Mansson i Fiæthmwnda för sin barn	10	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» Twre Person[1]	10	—	—
» hwstrv Anna pa Hændelöff[2]	8	—	—
» jomfrv Cristin Lindormsdotther	6½	—	—
» hwstrv Margretha, Axel Andersons	6	—	—
» Trwlz skriffware	8	—	—
» en hwstrv af Opland	3	—	—
» aff Bærgith, som flere gafwo	34½	—	—
» hwstrv Karin, Lasse Tistes	6	—	—
» en man af Opland	2	—	—
» en qwinna aff Jærnstada	8	—	—
» kom hær i pingxdagha: en man aff Wrethe sokn	3	—	—
en hwstrv aff Cristbærga sokn	5	—	—
som flere gaffwo	2	—	—
» kom hær i metsomars: hwstrv Karin i Skrukaby	10	—	—
som flere gaffwo	6	—	—
» aff Opland broder Arwid fik in	18	—	—
» til læns aff Lasse Ysacson	30	—	—
» til læns aff Lasse Person	16	—	—
» til læns aff Olaff Kornman (?)	44	—	—
» för knikthana kosth	24	—	—
» til læns aff Swæn i Swsenborg	20	—	—
» aff bybastwffwona broder E. J. fik in	16	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 3 nobla wi saldom	48	—	—

[1] Sannolikt Ture Pederson (bjelke), slutligen riddare och riksråd.

[2] Dotter af riksrådet Peder Turesson (bjelke) och syster till Ture Pedersson; g. m. »mäster» Benkt Turesson (liljesparre) och begrafven i Sko klosters kyrka, der hennes väl bibehållna grafsten ännu förvaras.

Item för systher Margith Olaffzdötters[1] finghergul	20	—	—
» för systher Britha Petri fingergul[2]	16	—	—
» för 12 alna perlor	43	—	—
» för 3 lödigh marc selff wi saldom	96	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til pingxdaga ok a siælwom dagenom	11	—	—
Item fran pingxdaga ok til metsommar ok a medsommars dagh	3½	—	—
» hælge mæsther Pers offer	13	—	—
» stockana kringh om kyrkena	1½	—	—
Swmman aff opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær	806	—	—
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
» i Gudz hedher a siæla daghen	1	—	—
» offerpæninga til iwl ok paska	6	—	—
» wi betaladom Arwid Tob...	20	—	—
» wi betaladom Mans Gwdmanson	6	—	—
» för 10 tönnor ströming	70	—	—
» 1 homblasæk, han wogh 1½ skeppund ok 1 liffspund	52	—	—
» för 3 tönnor Skan-sil — (ok thær til selff) —	16	—	—
» brodher Arwidh til Ölandh	54	—	—
» wi betaladom Olaff Halff-finne	5	—	—
» för 4 tönnor strömingh	32½	—	—
» för færskan strömingh	7	—	—
» för 3 pund anis	4	—	—
» för 1 bwlt lærifft til folketh	8	—	—
» Bæncth i Mothala til bygningh	3	—	—
» them, som bygde i swinagarden	7	1	1
» skomakaren i Barkaskogh	1	2	2
» til bastwffwaflötan	11	2	2
» för 1 båth til bastwffwagarden	2	—	—
» för 1 hæsth	4	—	—
» för 1 skepbåth	2	—	—
» them, som notena drogo	4	1	1
» för miærda til Oshambars-fisket	3	—	—
» til leia til stora flöthan	2	—	—
» Olaff Masson til Nora[botn?]	2½	1	1
» Lasse watnwindare	1	—	—

[1] Margareta Olofsdotter från Kopparberget, nunna 1517, † 154..

[2] Sannolikt Birgitta, dotter af Peter Nilsson i Vinnerstad, nunna 1481, vistades några år i Nådendals kloster, † 1530.

Item för kol	5½	—	—
» sagaren i Forswik	1	2	2
Vtgiffth för rogh ok hwethe:			
» för 7 tönnor rog aff her Mans i Sten	32	—	—
» för 23 (?) tönnor rogh ok hwethe (ok thær til selff)	76	—	—
Vthgiffth för fææ hær heema	128	—	—
Item för 1 slathernöth til Walla æng	5	—	—
Vtgiffth swænalön:			
» Hans i Orlwnda til at löna folket	12	—	—
» hwstrv Barbara bakerskan	3	—	—
» Anders Joganson i swinagarden sin lön	8	—	—
» Niels kwarnaswen sin lön	5	—	—
» Per Bænctson sin lön	3	—	—
» Niels Smalændinge sin lön	5	—	—
» halthe Per sin lön	3	—	—
» Lasse qwarneswæn sin lön	5	—	—
» Anna Larenssadötter sin lön	2	—	—
» en skomakaredræ[n]g	8	—	—
» Törsthen pa sin lön	2	—	—
» Byörn ostamannen	3	—	—
» Karl Mattisson	5	—	—
» Erik Skærpingh sin lön	3	—	—
Vtgiffth för walmal ok lærifft:			
» för 55 alna wadmal	11½	—	—
» för 66 alna læriffth	16	—	—
Thætta haffde Mattis Karson medh sik til Dal (ok thær til selff)	44	—	—
Item hans tærepæniga	10	—	—
Thætta haffde Anders Joganson til Wærmland	70	—	—
Item hans tærepæninga	8	—	—
» tærepæninga til Södhermannalandh	2	—	—
Swmman aff wtgifftene ær	801½	—	—
Bliffwer nw ather	4½	—	—

Tha wij sisth rækenskap giordom aff gul, tha bleff inthe ather; thætta ær sedan kommeth:

Item 3 nobla æpther systher Karin Pawal Gyla (!).
» systher Margit Olaffdötters finghergul.
» syster Brita Petri finghergul.

Opbyrden ær thet samma; vtgiffth aff samma gul:
Item 3 nobla wij saldom; item 2 finghergul wij saldom.
Vtgiffthen ær ok thæt samma.

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 5½ lod; thætta ær sedan kometh:

Item 1 kalk om 14 lodh æpter syster Karin Pawalsdotter.
» 3 lödigh marc ok 4 lodh wi fingom aft brödromen; thæt war 4 kalk-diska.

Opbyrdh tæstamenth:

» 1 krans ok 1 bælthe om 1½ lödigh marc ok 4 lod Lase Person för sina hwstrv, hwstrv Ingeborg.
» 1 sked om 3 lod Per Mansson i Fiætmwnda för sin barn.
» 1 sked om 3½ lod hwstrv Lwse.

Thætta haffwa leffwandis giffwith:

» 2 skedher om 6 lod hwstru Anna pa Hænde[lö].
» 1 stop ok 1 sked om 17 lod Lase Person gaff fram för sek.
» 1 sked om 4½ lod en hwstrv aff Smaland.
» 1 stop och 1 sked om 23½ lod brodher Per Mansson.
» kom hær pingxdaga ok metsomars 1 krans om 7 lod en man af Swanshals.
» 1 sked om 4 lod Olaff i Axstada.
» 2 skedher om 6 lod en hwstrv aff Foglosa.
» 1 sked om 3 lod Hændrik Person aff Gamblakyl.
» 1 sked om 5 lod en man aff Smaland.

Swman aff opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 11 lödigh marc ok 6 lodh.

Vtgiffth aff samma selff:

Item 1 stop om 12 lod gaffs wth paa en hwmbla sæk.
» 1 sked om 4 lod för 1 tönna törsk.
» 20 lod selff ok thær til pæninga för 3 tönnor Skan-sil.
» 1 stop om 16½ lodh Swæn i Torpa för 5½ tön rogh ok hwethe.
» 3 skedher om 12 lod för rogh.
» 1 sked om 3 lod ok thær til pæninga för en ogxsa til Forswik.
» 3 lödigh marc wi saldom.

Thætta haffde Mattis Karsson til Dal: 2 kransa, 1 belth, 6 skedher; wicten 4 lödigh marc, skattath för 174 marc.

Swmman aff wtgiffthen ær 11 lödig marc ok 3½ lodh.
Bliffwer nw ather: 2½ lodh.

Anno Domini 1543.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om visitacio Marie, tha bleff ather ...	4½	—	—
Thætta ær sedan kommet:			
Försth trædis-pæningha ...	6½	—	—
Item langelz-pæninga ...	6	—	—
» til læns aff Æwært gwlsmed ...	64	—	—
Opbyrd tæstamænth:			
» en hwstru af Cristbærgia sokn ...	5	—	—
» Swæn sporra-smed ...	4	—	—
» en man aff Smaland ...	5	2	2
» fran Södhermannaland, som flere gaffwo ...	4	—	—
» fran Værmeland, som flere gaffwo ...	5	—	—
Kom hær i Birgitthe, som flere gaffwo ...	8	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwit:			
Item Per Torbyörnson ...	26½	—	—
» til læns aff hwstrv Barbro, Hans Skutas ...	30	—	—
» til læns aff Otte Person ...	66	—	—
» brodher Erik Joganson fik in ...	6	—	—
» aff Bærgit, som flere gaffwo ...	66½	—	—
» til læns aff hwstrv Karin, Lasse Tys[tas] ...	9	—	—
» aff bybastwffwana ...	8	—	—
» som wth waro giffne ok kommo igæn ...	70	—	—
För thæ tingh, som sælias:			
» för gultaffla wi saldom ...	50	—	—
» pa 1 fingergul wi saldom ...	6	—	—
» för 1 finghergul wi saldom ...	18	—	—
» för 11 lod selff wi saldom ...	22	—	—
» för 1 kalk wi saldom ...	80	—	—
» pa Jogan wærkmæstare gard wi saldom ...	30	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis oc til sancte Britha dagh ...	9	—	—
Item hælge mæster Per ...	2½	—	—
» stockana kring om kyrkiona ...	½	—	—
Summan aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	612	2	2
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz hedher a siæla-daghen ...	1	—	—
» wi betaladom Lasse Ysacson ...	12	—	—
» för en hwmblasæk; han wogh 1 skeppund ok 7 liffzpund (oc thær til selff) ...	30	—	—

Item för 2 tönor törsk	20	—	—
» för 7 tönor strömingh	72	—	—
» brodher Arffwid til Öland	44	—	—
» för 1 tönna honogh til conwentit	24	—	—
» Per Göstaffson för wngnen ok panan han mwrade	4	—	—
» för frack[t] fisken hiem fran Wæsthergötland	1	2	2
» them, som hwlpo fæd hiem fran Wærmeland	3	—	—
» Erik i mölkegarden tærepæninga til Nora[botn?]	1½	—	—
» most-stötaren	—	6	—
» them, som weden hvggo til stuffwona	3	—	—
» skomakaren til beck	2	—	—
» pa 1 hæsth	4	—	—
» för en sliposten	2½	—	—
» Vtgifft för rogh: för 13 tönor rogh (ok thær til selff)	93	—	—
» wi betaladom her Niels i Hwsabærga för 2 tönor rogh	12	—	—
Vtgifft för fææ hær hiemma	112	—	—
Vtgiffth til wisthwsit: för 1 töna honog	24	—	—
för roffwor	2	2	—
Vtgifft swænalön:			
Item Swæn oc hans hwstrv	18	—	—
» Swæn til ath löna folket medh	58	—	—
» Hiæmingh iægare sin lön	8	—	—
» trægardz-deian sin lön	1	—	—
» Iogan laggare sin lön	5	—	—
» 1 drængh aff Starby sin lön	2	—	—
» Jöns watnwindare sin lön	6	—	—
» Elin hans hwstrv	4	—	—
» Karl Matzson	1½	—	—
» Olaff Half-finne	7	—	—
» kokerskan sin lön	2½	—	—
» Hændrik Kock sin lön	5	—	—
» hwstrv Margith mæltherskan	4	—	—
Vtgifft för lærifft: för 103 alna	18	—	—
Swmman aff vtgiffthene ær	608	2	2
Bliffwer nw ather	4	—	—

Tha wi sist rækenskap giordom aff gul, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 1 gultaffla om 10 gyllene wi fingom æpther systher Karin Kylen.

Item syster Ingeborgh Manssadötthers[1] finghergul.
» 1 finghergul Per Törbörson os gaff.

Opbyrden ær thæt samma; vtgiffth aff samma gul:

Item 1 gultaffa wi saldom; item 2 finghergul wi saldom; wtgiffthen ær thæt samma.

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 2½ lod.

Thætta ær sedan kommet:

Item 1 kalck oc 1 hælgedomma-kar om 4 lödigh marc wi fingom aff brödromen.
» 1 sked om 4 lod brykerskan för sin brodher.

Thætta haffwa lefwandis giffwit:

: 1 stop om 17 lod her Marcus gaff fram för sigh.
» 1 sked om 3 lod Lasse Person.
» 1 stop om 19 lod Lasse Ysacxson gaff fram för sigh.
» 1 sked om 3 lod fran Wærmeland.
» til læns 13½ lod.

Swmman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær 7½ lödigh marc oc 6 lod.

Vtgifft aff samma selff:

Item 2 lödigh marc för 1 læst Bay, skattat för 72 marc.
» 9 lod selff ok thær til pæninga för 1 hwmblasæk.
» 1 sked om 3 lod trægardzsysthren J. L. til honogh.
» 1 stop om 17 lod för 5½ tön rogh.
» 2½ lödigh marc ok 3 lod vi saldom.
» 1 sked om 3 lod Byörn bastwffwomannen sin lön.

Swmman aff wtgiffthen ær 6½ lödigh marc ok 3 lodh.
Bliffwer nw ather 19 lod.

Anno Domini 1544.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om hælgonamæssa, tha bleff ather	4	—	—
Thætta ær sedan kommeth:			
Försth langelz-pæninga	14	—	—
Item förslo-pæninga	20	—	—
» Arffwid Trölle fik in	100	—	—
» til læns aff Nils Swenson	30	—	—
» som wth waro gifna ok kommo igen	20	—	—
» til læns aff hwstrv Barbara, Hans Skwtos	66½	1	1

[1] Ingeborg Månsdotter från Skeninge, nunna 1504, † 1543.

Opbyrdh tæstamænth:			
Item Lasse Person	97	—	—
» æpther Morten Nilsson, broder Erik Johansson fick	40	—	—
» en hwstrv aff Linköpwngh	1½	—	—
» en hwstrv aff Stokholm	10	—	—
» en qwinna aff Wæsthergötland	2	—	—
» Per Andherson aff Roggordh	6	—	—
» en man aff Nyakyrkia sokn	3	—	—
» en man aff Kynd för sina hvstrv	7	—	—
» en qwinna aff Hoff sokn	2	—	—
» Britha Mattisdötther	4	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwit:			
» frw Anna pa Vinssetörp	50	—	—
» frw Barbara	4	—	—
» hwstrv Ingeborg, Arwid Dobz	2	—	—
» en qwinna aff Smaland	3½	—	—
Kom hær i pingxdaga, som flere gaffwo	8	—	—
Kom hær i Olzmæsso aff Værmelandh, för lyffthe, som flere gaffwo	10	—	—
Item til læns aff Swæn i Swsenborgh	26½	1	1
» broder Erik Johansson os gaff	10	—	—
» til læns aff Olaff Korman	24	—	—
» aff bybastuffwona	8	—	—
» til læns aff Æwert gulsmet	20	—	—
» för smedielegha aff Förwik [= Forsvik?]	6½	1	1
» til læns aff Otte Person	22	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 8 alna perlor	32	—	—
» för 20 alna perlor	90	—	—
» för 1 kalk om 2 lödigh marc ok 2 lod wi saldom	85	—	—
» för 1 hælgedoma-kar om 2 lödigh marc ok 1 lod wi saldom; thæt war sancte Birgittæ bwlle	80	—	—
» för 2 pannor wi saldom	180	—	—
» för 1 haga, aff mæster Per i Linköpung	12	—	—
» för skriffwaregarden	16	—	—
Opbyrdh aff offer fran thy rækenskapen giordis oc til pingxdaga ok a siælwa dagen	15	—	—
Item sancte Katerine offer	1	2	2
» fran pingxdaga ok til Olaffmæsso ok a siælwa dagen	10	—	—

Item hælge mæster Pers offer	4	—	—
» stockana kringh om kyrkiona	2	—	—
Summan aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	1149	2	2
Vtgiffth aff samma opbyrdh.			
Först i Gudhz hedher a skærdagh	1	—	—
Item offerpæninga til iwl ok paska	5	—	—
» för 2 hwmblasækkia, the wogo 2½ skepund ok 3 liffzpund	94	—	—
» för 1 læst Bay	60	—	—
» för 5 tönor Skan-sil	110½	—	—
» för 3½ töna sma-sil	45	—	—
» brodher Arffwid til Öland	50	—	—
» för 3½ töna torsk	29	—	—
» för 13 tönor ströming	120	—	—
» för 14 kloffwa spetfisk	23	—	—
» til Harnes-fisket	20	—	—
» för færskan ströming	3	2	—
» för 1 bwlt læriff til folket	8	—	—
» ware brödher tærepæninga til Stocholm	20	—	—
» Jöns Jwthe tærepæninga til Stocholm	4	—	—
» tærepæninga til Thyiærpen	2	—	—
» Erik i mölkegarden tærepæninga til Södhermannalandh	3	—	—
» för 3½ pund hampa	9½	—	—
» skomakaren i Barkaskog	1	—	—
» för grytor, som opstöptos	12	—	—
» en, som halp skomakaren i Barkaskogen	1	2	2
» til bastwffwaflötan	12	—	—
» skogxlego til bastwfflötan	2	—	—
» wi betaladom Mattis Karson	1½	—	—
» för grytor bötis i stekerhwsit	2	2	—
» Biörn ostaman, tærepæninga til Væ[rmeland?]	1½	—	—
» för tiæra, Swæn i Sörköpung, til skwtona	3	—	—
» them weden hvggo til siwkostwffwona ok stekerhwsith	1½	—	—
» för 1 skepund ok 3 liffpund gamalt köth	22	—	—
» för 6½ tön rogh (ok thær til selff)	16	—	—
Vthgiffth för fææ hær hemma (ok thær til selff)	180	—	—
Vthgiffth swænalön:			
Item Cristoffer sin lön	8	—	—

Item Hans i Orlwnda til löna folket medh	7	—	—
» Anna Larensadötter sin lön	2	—	—
» Bænct i Motala	8	—	—
» Cegrith Törstens pa sin lön	2	—	—
» Anders Joganson i swinagarden sin lön	8	—	—
» Erik i mölkegarden sin lön	8	—	—
» hvstrv Ingrid i gærningesgarden sin lön	4	—	—
» Mans skinaren sin lön	8	—	—
» Anna borthqwinna(!) sin lön	2	—	—
» Per skælzman	6	—	—
» 1 skomakaredræng	1½	—	—
» Jöns i trægarden sin lön	5	—	—
» Arffwid skinnere pa sin lön	1	—	—
Vtgiffth för walmal ok lærifft: för 68 alna wadmal	14½	—	—
för 160 alna læriffth	30	—	—
Thætta haffde Mattis Karson til Dal (ok thær til selff)	100	—	—
Item hans tærepæninga	9	—	—
Thætta haffde Andhers Jonson til Wærmeland	50	—	—
Hans tærepæninga	8	—	—
Swman aff wtgifftene ær	1145	2	2
Bliffwer nw ather	4	—	—

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 19 lod.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 1 kalk ok 1 hælgedoma-kar om 4 lödigh marc ok 3 lod wi fingom aff brödromen; thæt war sancte Birgitte drycke-bwlle.
» 1 skedh om 5 lod en man aff Græna sokn.
» 1 sked om 3½ lodh en man.
» 1 sked om 5 lod en hwstrv aff Smaland för sina förældra.
» 2 skedher om 8 lod aff Wærmeland.

Thætta haffwa leffwandis giffwit:

» 1 bælthe ok 1 sked om 10½ lod en god man gaff fram för sik.
» 1 kiædia ok 1 Agnus Dei om 7 lod Karin Ryza(?).

Swmman aff opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 7½ lödig marc ok 5 lod.

Vtgiffth aff sama selff:

Item 1 stop ok 1 sked om 1 lödig mark ok 7 lod för 2 skepund gæddher.
» 2 skedher om 6 lod ok thær til pæninga, Andhers i Glythinge för rogh.
» 1 sked om 5½ lod Swen i Lero för rogh.

Item 1 sked om 5 lod ok thær til pæninga för fæ hær hema.
» 1 sked om 3½ lod wi betaladom borth på Dal.
» 1 bælthe om 8 lod ok thær til pæninga Mattis Karson til Dal.
» 1 kalk om 2 lödigh marc ok 2 lod wi saldom.
» 1 hælgedoma-kar om 2 lödigh mark ok 1 lod wi saldom.

Swmman aff wtgiffthen ær 7 lödigh marc ok 6 lod.
Bliffwer nw ather 7 lod.

Anno Domini 1545.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om Bartolomei, tha bleff ather	4	—	—
Thætta ær sedan kometh:			
Försth langelz-pæninga Arffwidh Trölle fik in	80	—	—
Item til læns aff hwstrw Britha Ottes	80	—	—
» som wth waro faugne ok komme igæn	70	—	—
» til læns aff Nielz Swænsson	20	—	—
» til læns aff hwstrv Karin, Olaff Skanigx	10	—	—
» til læns aff hwstrv Barbra	80	—	—
Opbyrdh tæstamænth:			
» Lasse Person ok hans hwstru	36½	—	—
» en man aff Smaland	2½	—	—
» en hwstrv aff Arboga för sin bonda	10½	—	—
» en man aff Nærike	2	—	—
» aff Nörrebotn	5	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
» Arffwidh Trölle	133	—	—
» frw Barbara	4	—	—
» hwstrv Margreta, Axel Andersons	66½	—	—
» hwstrv Margreta, Tord Persons	20	—	—
» en hwstrv aff Arboga	5½	—	—
» Jöns kræmare	15	—	—
» aff Nörrebotn	5	—	—
Kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	8	—	—
Kom hær i pingxdaga: Per Anderson i Roghgardh	9½	—	—
Item en qwina aff Opland	2½	—	—
» Bænct Symanson aff Nyakyl	4	—	—
Kom hær i metsomars, som flere gaffwo	1½	—	—
Item til læns af Lasse Ysacson	20	—	—
» af bybastwffwana	6	—	—
» til læns aff....	10	—	—
» til læns aff Olaff Korman(?)	30	—	—

För the tingh, som sælias:			
Item frw Ibba pa Warfrw belæte	50	—	—
» för 12 lod selff	36	—	—
» för Lasse swinamans gard	30	—	—
» för sænga hyio[n]de	20	—	—
» för hwdher	30	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til Birgitte ok pa sancta Brita dag	10	1	1
Item fran Birgitte ok til pingxdagen ok a siælwa dagenom	12	—	—
» sancta Katerina offer	—	2	—
» hælge mæster Pers offer	6	—	—
Stockana kringh om kyrkiona	—	6	—
Swman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	936	1	1
Vtgifft aff samma opbyrd:			
Försth i Gudz hedher a sæladagen	1	—	—
Item offerpæninga til iwl ok paska	6	—	—
» i Gudz hedher a skærdagh	1	—	—
» wi betaladom Lasse Ysacson	20	—	—
» wi betaladom hwstrv Karin i Swsenborg	7	—	—
» wi betaladom Lasse Tyste	20	—	—
» wi betaladom Awært gulsmed	20	—	—
» för 2 skepund gæddor	45	2	2
» för 1 tynna lax	22	—	—
» för 9 pund Bærne-fisk	15	—	—
» för 2 tynnor aal	40	—	—
» för 7 tynnor strömingh	70	—	—
» för 1 læsth strömingh	140	—	—
» brodher Arwidh til Öland	51	—	—
» 2 drængia, tærapæninga til Öland	2	—	—
» för 4 lod saffran	4	—	—
» för frakt salt ok hwmbla hiem fran Danzka	15	—	—
» fisken hiem fran Stokholm	2½	1	1
» Karl tærepæninga til Stokholm	2	—	—
» för 2 pund peper	7	—	—
» för frakt 10 tynnor myöl hiem fran Oplandh	8	—	—
» Lasse Anderson för skinnere-wngnen han mwrade	3	—	—
» för ½ skepund hamp	20	—	—
» til Hwndabærg til bygning	2½	1	1
» för basth	5½	—	—
» tærepæninga til Opland	2	—	—

Item infirmaria B. T. til talg	2½	—	—
» bastwaflötan	4	—	—
» wi betaladom bort Finwet i Harnes för 5 spæn rogh	8	—	—
» för 2 skepund gamalt köt	55	—	—
Vtgifft för fææ hær hema (ok thær til selff)	47	—	—
Vthgifft til wisthwsit: för 1 tynna honogh	32	—	—
Item wisthwssystren E. J.	4	—	—
» för Nærikis-gæddor	12½	—	—
» för færskan strömingh	1	—	—
» för 1 spand artör	2	—	—
» för fogla	5½	—	—
» för rowor	1	—	—
Vthgiffth swænalön:			
Item Swæn ath löna folket medh	60	—	—
» Olaff Kornman för twæggia års lön	16	—	—
» Jogan laggare pa sin lön	2	—	—
» Biörn i bastwffwana	6	—	—
» Hænrik kok pa sin lön	1	—	—
» skinnaren sin lön	8	—	—
» mæltherskan sin lön	3	—	—
» en dræng aff For[s]wik	2	—	—
» Jöns i trægarden sin lön	5	—	—
Vthgiffth för wadmal ok lærifft: för 53 alna wadmal	12½	—	—
för 40 alna lærifft	9	—	—
Thætta haffde Swæn oxsakar til Dal (ok thær til selff)	70	—	—
Item hans tærepæninga	7	—	—
Thætta haffde Niels Soneson til Wærmeland (ok thær til selff)	20	—	—
Item hans tærepæninga	5	—	—
Swman aff wtgifftene ær	933	1	1
Bliffwer nw ather	3	—	—

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff ather 7 lod.

Thætta ær sedan komet:

Item 2 lödig marc ok 5 lod wi fingom aff brödromen; thæt war 2 ampla ok K. G:s knap

» 1 krans om 8 lod; han hörde iomffru Marie til i sancta Anna kor.

Opbyrd tæstamænth:

» 1 sked om 3½ lod aff Wærmeland, Anders Jonson fik in.

» 1 sked om 4 lod Knwt bæltare.

» 1 sked om 3½ lod en man aff Nörie.

Thætta haffwa leffwandis giffwit:

Item 1 stop om 19 lod Jöns kræmare.
» nakot smat selff om 9 lod, som flere gaffwo.

Swmman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær 5½ lödig marc ok 3 lod ok 1 qwinten[1].

Vtgiffth aff samma selff.

Item 1 kors ok en kiædia om 8 lod ok 1 qwintin för 2 tynnor törsk.
» 1 sked om 4 lod, ok thær til pæninga, for 1 oxsa.
» 1 sked om 3½ lod hwstrv Karin Swæns i Swsenborg sin lön.
» 12 lod wi saldom.

Thætta haffde Swæn oxsekar til Dal: 1 stop, 8 skedher; wicthen 3 lödig marc ok 5 lod, skattat för 160 marc.

Thætta haffde Niels Soneson til Wærmeland: 3 skedher, 1 par spænne, 7 sma knöpa; wicthen 1.½ lod skattat för 35 marc.

Swman aff wtgifften 5½ lödig marc, 3 lod[2] *ok 1 qwinthin.*

Bliffwer nw inthe ather.

Anno Domini 1546.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om visitacio Marie, tha bleff ather	3	—	—
Thætta ær sedan kommet:			
Först affras-pæninga aff Södermanaland, Arffwid Trolle fik in	20	—	—
Item langels-pæninga	22½	2	—
» trædis-pæninga	16	—	—
» til læns aff hwstrv Brita Ot	30	—	—
« til læns	8	—	—
» som wt waro giffne ok komo igæn	15	—	—
Opbyrd tæstamænt:			
» en præst aff Sko clösther	6½	1	1
» Joghan i Grymeryd	4	—	—
» en qwinna aff Tiwst	1	2	2
Thætta haffwa lewandis giffwith:			
» drötning Margreta	16	—	—
» biskop Hændrik[3]	13	2	2
» her Larens Morthenson	40	—	—
» fru Karin, her Erik Trolles	13	—	—

---

[1] Qvintinet ej upptaget i uppbörden.
[2] Borde vara: 4 lod.
[3] Henricus Johannis, biskop i Västerås 1535—1556.

Item fru Beata[1], her Gabrielz	2½	—	—
» hwstrw Margreta, Axel Anderssons	26½	1	1
» en qwinna aff 'Smaland	3	—	—
» som flere gaffwo	2	—	—
Kom hær i Olzmæsso aff Ælwedalana, som flere gaffwo	17	—	—
Kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	5	2	1
För the tingh, som sœlias:			
Item för 2 dæcker hwder wi saldom	68	—	—
» för 1200 tegel	12	—	—
» sancte Brithe bås	2½	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til Olzmæsso ok a siælwa dagen	1½	—	—
Item fran sancte Olaffz dagh ok til Birgitthe ok a siælffwa dagen	2	—	—
» hælge mæster Pers offer	1	—	—
» stockana kringh om kyrkiona	—	5	—
Summan aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	353	1	1
Vtgiffth aff samma opbyrd:			
Först i Gudz hedher a siæladag oc skærdag	2	—	—
Item wi betaladom Iost i Sörkopvng	6	—	—
» för 6 lod saffran	4½	—	—
» för 5 pund peper	13	—	—
» för 6 pund peperkomina	3	—	—
» för 6 kloffwa spetfisk	12	—	—
» för 2 tynnor aal (ok thær til self)	14	—	—
» för 5 tynnor strömingh (ok thær til selff)	20	—	—
» infirmaria J. A. til talg	2½	1	1
» portaria M. A.	3	—	—
» vestiaria B. J.	2½	—	—
» Elizabet	4	—	—
» för frackt Hakon Person i Norköpungh	2½	—	—
» för frakt Iost i Söderköpung	4	—	—
» Per i örtegarden tærepæninga til Opland	2	—	—
» Knwt Olzson för thæt han halp pa öyionar	1	—	—
» them, som weden hwggo til stwffwonar	3	—	—
» them, som weden hwggo ath stekerhwsit	2	—	—
» en skomakaredrængh för sith skiortalærifft	1	—	—
» för ½ tynna honog til myöd	12	—	—

[1] Fru Beata, dotter af riksrådet m. m. Erik Arfvidsson Trolle och g. m. riksrådet m. m. friherre Gabriel Kristiernsson Oxenstjerna.

Item skomakaren til bek	½	—	—
» til bygningh i siwka-bastwffwona	—	2	2
Vtgiffth för fææ hær hemma (ok thær til selff)	84½	—	—
Vtgiffth til wisthwsit:			
Item til honogh	21	—	—
» för wax	4	—	—
» til höns ok gæs	5	2	2
» til wed til sapa	4	—	—
» til roffwor	2	—	—
» til aska	4	—	—
Vtgifft swænalön:			
» til Swæn til ath löna folket medh	45	—	—
» Erik i mölkegarden ok hans hwstrv	8	—	—
» Törsten sin lön	5	—	—
» Margit bakarskan sin lön	6	—	—
» Anders Bænxson sin lön	5	—	—
» kokerskan sin lön	2	—	—
» Byörn i bastwffwona sin lön	6	—	—
» hwstrv Elin i gærningisgarden sin lön	1	—	—
» Per skomakaredrængh sin lön	7	—	—
» Jöns siktare sin lön	2	—	—
» Törbyörn ok hans hwstrv för thæt the waro i kalgarden ok swinagarden	5½	—	—
» Per Bænxson sin lön	2½	1	1
» Per smed	—	5	1
» Niels Sonason sin lön	3	—	—
» en man, som honom halp fææ hiem fran Wærmeland	1	—	—
» Jogan lagare för thæt han haffwer wint watnit in i stekerhwsith	—	10	2
Vthgifft för wadmal oc lærifft: för 12 alna wadmal	2½	—	—
för 44 alna lærifft	8	—	—
för 18 alna blagarn	1½	—	—
Swman aff wtgifftene ær	353	1	1[1]
Bliffwer nw inthe ather.			

Tha wi sisth rækenskap giordhom aff selff, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 2 skedher om 8 lod fran Elwedalana.

» 1 sked om 4 lod fran Wærmeland.

[1] Rätteligen intet öre och ingen örtug.

Item 2 skeder om 7 lod, som wt waro giffne ok kommo igen.
› 1 sked om 3½ lod en god man aff Dal.

Opbyrd tæstamenth:

› 1 sked om 3 lod hwstrv Karin, Jogan givthare[s] ,för sin son.
› 1 sked om 5 lod Jogan i Grymerith.

Swmman aff opbyrdene ær 1½ lödigh marc 6½ lod.

Vtgiffth aff samma selff:

Item 2 skeder om 7 lod ok tær til pæninga för 2 tynnor åll.
› 1 sked om 5 lod ok thær til pæninga för 5 tynnor strömingh.
› 2 skeder om 7 lod ok thær til pæninga för eth par oxsa.
› 1 sked om 5 lod Olaff i Hwndabærg til eth slathernöth.
› 1 sked om 3 lod wi betaladom Lase skomakare paa sin lön.
› 1 sked om 3½ lod wi betaladom Olaff Kornman.

Swmman aff wtgifftene ær 1½ lödigh marc ok 6½ lod.
Blyffwer nw inthe ather.

Anno Domini 1547.

Tha wi sisth rækenskap giordom, som war om Nerei ok Achelei, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedan kommet:			
Item til læns aff Otte Person	50	—	—
Opbyrd tæstamænth:			
› en god man aff Smaland för sin doter	1½	—	—
› en hwstrv för sin son	—	1	1
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
› frw Yba	20	—	—
› frw Magdalena, her Twre Trolles[1]	6	—	—
› Arffwid Trolle	8	—	—
› frw Barbro	6	—	—
› en closthers gode wæn os gaff	5	—	—
› frw Anna paa Hænnelöff	13	2	2
› hwstrv Karin, Lasse Tystha	6	—	—
› hwstrv Karin, Jogan giwtares	8	—	—
Kom hær i pingxdaga, som flere gaffwo	3	—	—
Kom hær i Olzmæssa fran Wærmeland, som flere gaffwo	16	—	—
Kom hær i Birgitte, flere gaffwo	4	—	—
För the thing, som sælias:			
Item för en grytha om 5 pund	30	—	—

---

[1] Fru Magdalena, dotter af riksrådet Erik Eriksson (gyllenstjerna) och g. m. riksrådet Ture Trolle.

Item för 2 mwlögher om 1 pund	8	—	—
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis ok til pingxdaga ok aa siælffwa daghenom	1½	—	—
Fran pingxdaga ok til Birgitte ok aa sancta Britha dagh	2	—	—
Item hælge mæsther Per	1	—	—
Swman aff opbyrdene ær	189½	—	—
Vthgifft aff samma opbyrd:			
Försth i Gudz hedher å siæla dagh ok skærdagh	2	—	—
Item wi betaladom Otte Person	50	—	—
» wi betaladom Jost i Sörköpwngh, ok thær til selff	20	—	—
» wi betaladom Æwærth gulsmeth	2	—	—
» wi bethaladom hwstrv Britha, Olaf Kornmans	23	—	—
» wi betaladom Olaff Halffinne	8	—	—
» för 3 kannor win, en kom til mæssawin ok 2 til conwensz skifftingh	3½	—	—
» för 1 tynna ok 8 kannor myöd	15½	—	—
» för bröd til conuentith	2½	—	—
» för 1 pund aall	1½	1	1
» vestiaria A. O.	2	—	—
» trægardzsysteren M. P.	1	—	—
» portaria M. A.	2	2	2
» twa systra til walmal, thæt war B. J., hon fik 9 öre, ok K. P. choqwinan 5 öre	1½	2	—
» Anders Joganson för thæt han tæcte hær inne	1	—	—
» Anders Skaningh för trappana han bygde	—	6	—
» för kalk	1½	2	2
» för bræde til brödra skiwl	—	5	—
» Anders för thæt han tæcte öwer graffwena ok högha hwsit ok aska-vngnen	4	2	2
» en man, som honom halp	1½	—	—
» Torsten för mwrsandh han hiem förde	—	5	—
» Rasmus för kalken han stöthe	2	—	—
» för spik	—	2	—
» för ris, som fördis hiem i bastwffwa-wallen	2	—	—
» för 1 yxse, som löstis igæn aff Byörn, som war i bastwffwagarden	—	2	—
Vthgifft til wisthwsith:			
» til talgh til conuentz sapa	8	—	—
» för roffwor	—	—	2

Vtgifft swænalön:			
Item Lasse skomakare	3	—	—
› Arffwid skinnare	4	—	—
› Byörn i bastwffwona	3	—	—
› Elin Per[sdotter?], som war i gærningisgarden	2	—	—
› Per i trægården sin lön	4	—	—
› hans hwstrv sin lön	2	—	—
› Anders Blinde sin lön	3	—	—
Swman aff wtgifftene ær	179½	—	—
Bliffwer nw ather	10	—	—

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedhan kommet:

Item 1 sked om 5 lod eth goth par folk aff Smaland gaff.

Opbyrden ær thæt samma; vthgifft aff samma selff:

› 1 sked om 5 lod ok thær til pæninga wi betaladom Jost i Sörköpwng.

Vtgiffthen ær thæt samma.

Hær lyktas modher, systher **Katherina Mattisdotthers** rækenskapa badhe aff closthers opbyrd oc wtgifft.

Anno Domini 1548.

Hær börias modher, systher **Margiet Nielsadotthers** första rækenskap.

Tha wi sist rækenskap giordom, som war om Thybwrci oc Waleriani, tha bleff ather	10	—	—
Thætta ær sedan kommet:			
Item wi fingom aff brödromen	11	—	—
Opbyrd tæstamænth:			
› her Morthen	20	—	—
› en godh hwstrv pa Koperbærgit för sin bonda	4	—	—
› Per Törbyörnson	10	—	—
› hwstrv Margiet mælthærskan	2½	1	1
› Karin Ryssa	10	—	—
› hwstrv Britha Æskels	1	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwith:			
› fru Anna pa Winstörp	40	—	—
› Byörn Person[1]	53	2	2

[1] Björn Pedersson (båt), slottslofven på Stockholm, slutligen rikskammarråd.

Item Twre Person[1]	12	—	—
» iomffrw Cristen Lyndormsdotter	5	2	2
» hwstrv Margretha, Axsel Andersons	26½	1	1
» Olaff i Hælla	3	1	1
» en hwstrv aff Smaland	2	—	—
Kom hær i pingxdaga, som flere gafvo	4	—	—
Kom hær i Olzmæsso fran Wærmeland i fiord oc i aar, som flere gaffwo	39	—	—
Kom hær i Birgitta, som flere gaffwo	6	—	—
För the tingh, som sælias:			
Item för 1 skal om 11 lod wi saldom	22	—	—
» för 1 kista wi saldom, thæt war pæninga-kistan	5	2	2
Opbyrd aff offer fran thy rækenskapen giordis oc til nw ær	2½	—	—
Swmman aff opbyrdene medh thæt, som atherbleff, ær	290	—	—
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz hedher a siæladaghen	1	—	—
» för 2 kannor mæssa-win	2½	1	1
» för 6 lod saffran	4½	2	2
» för 3 pund pepar	9	—	—
» för 5½ pund peparkomina	3	—	—
» för 19 pund ris	7	—	—
» för 1 fiærding myöd til conuentith	3½	—	—
» för honogh, som skiptis med conuentith	10	—	—
» för hwethebrödh	4	2	2
» för 4 pund Finska gæddor	6	—	—
» för 150 flundror	2	—	—
» för spetfisk	4	—	—
» för 4 pund grönsaltan aal	6½	1	1
» för 2 tynnor oc 4 pund törsk	19	—	—
» forolön törsken hiem fran Sörköpvng	2	—	—
» för ½ pund speck	—	6	2
» för ½ tynna strömingh	2½	1	1
» för 4 pund Bayia salt	1	—	—
» för 1 pund hwith salth	—	5	1
» portaria I. L.	6	—	—
» en syster til valmal K. N.	1	2	2
» infirmaria I. A.	1½	1	1

[1] Ture Pedersson (bjelke), slottslofven på Stockholm, slutligen riksråd.

Item trægardzsystaren M. P.	7	—	—
» Per i trægarden tærepæninga til Linköpung	—	2	—
» för 2½ pund wax	15	—	—
» för 1 anckar til bastvfvagarden oc spiellet thæt bötis i conuenzbastvffva	1½	1	1
» för 1 bath til bastvffvagarden	5	—	—
» 1 man, som halp til lada skepet	—	1	1
» för wedh til conuenzstvffvona i fiord oc i ar	11	2	2
» them, som weden hwggo til stwffwornor (!)	1½	2	1
» til skogxlega	1	—	—
» til wedh i stekerhwsit	4	—	—
» för 6 alna blagarn	1	—	—
» för 2 spen hwethe	2	—	—
Vtgiffth för fææ hær hiemma	34	—	—
Item för 1 skincka	—	3	1
Vtgifft til wisthwsith:			
» til honogh	34	1	—
» för Nærikis-gæddor i fiord oc i ar	17	2	2
» för 6 pund Tockn-gæddor	4	—	—
» för færskan lax i fiord	8	—	—
» til höns oc gæs	5	—	—
Vtgifft swænalön:			
» her Jogan Twreson[1] sin lön	6	—	—
» trægardsqwinnan sin lön	1	—	—
» Per i trægarden sin lön	5	—	—
» Gwnil portqwinnan sin lön	—	6	—
» Twbbe skepare pa sin lön	3	—	—
Swmman aff wtgifftene ær	268	—	—
Bliffwer nw ather	22	—	—

Thaa wi sisth rækenskap giordom aff gul, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedan kommeth:

Item et finghergul Niels Swænson os gaff.

Opbyrden ær thæt samma; bliffwer nw ather thæt samma.

Tha wi sisth rækenskap giordom aff selff, tha bleff inthe ather.

Thætta ær sedan kommeth:

Item 1 skal om 11 lod Per Törbyörnson.

[1] Sannolikt prest.

Item 1 skedh om 3½ lod eth goth par folk aff Wærmelandh.
» 1 par spænne om 1 lod eth par folk aff Wæsthergötlandh.

Swmman aff opbyrden är 15½ lod.

Vtgifft af samma selff:

Item 1 skal wi saldom.
» 1 skedh wth pa 1 oxsa.

Swmman aff wtgiffthen ær 14½ lodh.
Bliffwer nw ather 1 lod.

Anno Domini 1549.

Tha wi sisth rekinskap giordhom, som war om Lamberti, tha bleff ather	22	—	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Item vi finghom aff brödromen	20	—	—
» til læns	30	—	—
» til læns af Swen i Swsenborgh	36	—	—
Opbyrdh testementh:			
» Nils Swenson	20	—	—
» her Jon Ywarson	6	—	—
» hwstru Anna Ywars	2½	2	2
» hær Larens, sysloman i Skoo closter	17	2	2
» hær Symon, capelan i Skoo	6½	2	2
» fru Anna pa Winsetorp för sin caplan her Byörn	6	—	—
» en godh quinna för sin systerson	3	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» frv Anna paa Händelö	36½	2	2
» Axsel Nilson[1]	8	—	—
» et par folk af Köpyngh	7½	—	—
» fru Anna pa Winsetorp	20	—	—
» hær Örian Erikson[2]	2	—	—
» hustru Margareta, Axsel Andersons	66½	2	2
» frw Barbara	12	—	—
» Byörn Pæderson	26½	2	2
» fru Beata[3], hær Gabrielz	8	—	—
» hwstru Birgitta, Nils Olssons aff Arboga	6½	2	2
» för lyffte	1	—	—

[1] Axel Nilsson (baner), slottslofven på Stockholm, riksråd.
[2] Göran Eriksson (gyllenstjerna), slutligen riksråd.
[3] Beata, dotter af riksrådet Erik Trolle och g. m. riksrådet Gabriel Kristiernsson (oxenstjerna).

Item kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	3	—	—
» i piginsdagha, som flere gaffwo	8½	—	—
» fru Pernilla	20	—	—
» hær Pæder i Norbi	13	—	—
» Swen Anderson för 10½ pund smör wi skullom haffwa hafft	21	—	—
» Erik Anderson för 1 tynno Skan-sil wi skulom haffwa haft	21	—	—
För the thing, som sælias:			
Item för 1 fingergul wi saaldhom	13	2	2
» för 2 lodh sölff	6	—	—
» för 23 töner korn wi saldom	69	—	—
» för 3 hwdher	12	—	—
» tre mæn gaffwo för sancte Birgitthe boos	12	—	—
Swman aff opbyrdenne medh thæt, som atherbleff,	564½	1	1
Vthgifft aff samma opbyrdh:			
Försth i Gwdz heder siæladagen oc skærdagh	2	—	—
Item offerpæninga til ywl oc paska	1½	—	—
» för 13 kannor messewin	17	—	—
» för myödh til conwentidh ywla dagh	2½	2	2
» för 2½ pund pepar	8½	—	—
» för 12 pund riis	4	—	—
» för 2 pund peparkumina	1	2	—
» för 1½ skeppund Finska gæddor	45	—	—
» för 4 wardor törska langor	17½	1	1
» för 1 tönna Skan-sil	27	—	—
» för ½ tönna Bothna-lax	12	—	—
» för 100 flwndror	1	1	—
» för 5 tönnor törsk	50	—	—
» för 1 las færskan strömingh	6	—	—
» vestiaria systher K. E.	6½	—	—
» infirmaria til talgh, systher M. A.	1	—	—
» til wærsporten systher B. I.	1	—	—
» til kællara-æmbetedh systher E. I.	2	—	—
» til wax	6	—	—
» them, som wedhen hwggo til stwuonor	2½	—	—
» sterhws-systrana til wedh	1½	—	—
» för en liten panna, som stöptis til sterhwsidh	1	—	—
» Nils Birison til gardhen	4	—	—

Item	most-stötaren i fiordh	1	—	—
»	för jærnsmide wi haffwom lætid smidha	1½	—	—
»	för 1½ skepund Swenskan hwmla	55½	—	—
»	för 3 pund Pryskan humbla	14½	—	—
»	för 1 pund grant salt	½	—	—
»	för 7 pund gamalt köth	7	—	—
»	för 8 pund hamp	16	—	—
»	twa mæn, som tymbradhe i bastuwone oc täkte wisthusidh	4	—	—
»	trægarssystren M. P.	1	—	—
»	ærbetislön til stora flotan	31½	—	—
»	skoxlegor	3	—	—
»	för 8 pund basth	1½	—	—
»	90 kloffwa næffwer	18½	—	—
»	notabindaren	1½	—	—
»	repaslagaren	1	—	—
»	för 1 hæst	10	—	—
»	tærepæningha til flere ærandhe	5	—	—
»	tynnobindaren för fat han bandadhe	—	3	—
»	mwromæstaren för bakarastwffwo-wnghnen han bötthe	—	5	1
»	för en hwd, som mæntadhis	1	2	2
»	för 100 stal	—	2	2
»	Jöns i Orlwndha til fisk	2	—	—
»	för frak[t] fran Hyo	1	—	—
»	war sændhebodh til dröthningena	1	2	2
»	för 2 hyul	1	—	—
»	för kol	1	1	1
»	för halm	1	2	2
»	för linfrö	—	5	—
»	för 6 töner rog oc hwete	40½	—	—
»	för fææ (oc thær medh sælff)	28½	—	—
	Vtgiffth til wisthusidh:			
»	för honogh	20	—	—
»	för 12½ pund Nærikis-gæddor	10½	—	—
»	för 9 pund Tokn-gæddor	7	—	—
»	för færskan strömmingh	5	—	—
»	för roffwor	2½	2	2
»	för 4 spæn haffra	1½	—	—
»	för 2 spæn ærther	2½	—	—

Item för talgh	1	—	—
» för 3 alna sikteduk	—	6	—
Vtgiffth swænalön:			
» hær Jon Twreson pa sin lön	1	—	—
» Nils Smalæninge pa sin lön	—	5	1
» en quinna i bacarastwona	1	—	—
» Elin kokerskan	1	—	—
» Anders blinde pa sin lön	—	5	1
» brygisan pa sin lön	1	2	2
» en quinnà i Orlundha pa sin lön	1	—	—
» för 68 [alna] lærifft oc 20 alna blagarn til folkidh	16	—	—
Summan aff wtgifftene	550½	—	1
Bliffwer nw ather[1]	7	1	—

Tha wi sisth rekinskap giordhom aff gwl, bleff aather 1 fingergul.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item 2 fingergul och 1½ gyllene brödhrene fingho in.

Opbyrden ær thæt samma; vthgifft aff samma gul:

Item 1 fingergul wi saldhom.
» [1] fingergul gaffs wth för 1 par oxsa.

Vthgifften ær 2 fingergul.

Bliffwer nw aather 1 fingergul och 1½ gylene.

Item syster Karin Tyrilsedotters[2] fingergul ær förgylther kopar.
» syster Anna Bæncktzdoter[3] hadhe inthe thæt wi finghom aff; Gudh miskune bægias thera siæla.

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 1 lodh.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item 1 skedh om 4½ lodh en klærk aff Sörköpingh.
» 1 skedh om 3½ lodh en klærk aff Tinghxstadha.
» 1 kransa-stykke om 2 lodh hustru Anna, Ywar gulsmedz.

Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:

» 1 spænne om 1 lodh en godh quinna gaff.

Swman aff opbyrdenne medh thæt, som atherbleff, ær 12 lodh.

Vthgiffth aff sama sölff:

Item 1 skedh om 3½ lodh och thær medh pæningha för fææ.
» 1 kransa-stykke om 2 lodh wi saaldhom.

Vtgiffthen ær 5½ lodh.

Bliffwer nw aather 6½ lodh.

[1] Orätt; resten bör vara 14 mark 1 öre. I räkenskaperna räknas nu 6 öre på marken, så vida nämligen summeringen är riktig.

[2] Katarina Tyrgilsdotter, nunna 1506, † 1549.

[3] Anna Benktsdotter, nunna 1522, † 1549.

Anno Domini 1550[1].

	Tha vii sisth rekinskap giordhom, som war om Micaelis, tha bleff aather	7	—	—
	Thætta ær sedhan kommidh:			
Item	Erik Anderson fik in	233	2	2
»	wi toghom til læ[n]s aff hwstru Margareta, Axsel Andersons	46½	2	2
	Opbyrdh testementh:			
»	frv Anna[2], hær Nils Pædhersons	26½	1	1
»	hær Bror	13	2	2
»	en hwstrv för sin son	5	—	—
»	twa hwstrur gaffwo	2½	—	—
»	Mans Suerkelsen gaff	4	—	—
	Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:			
»	hærtogh Magnus gaff mor abbedissa	13	2	2
»	Erik Anderson fik in	150	—	—
»	frv Karin, hær Erik Trolles	24	—	—
»	Axel Nilson	5	2	2
»	frv Anna paa Hændelöö	15	—	—
»	frv Pernilla	5	—	—
»	hwstru Margareta, Olaff Nilssons	13	2	2
»	hær Larens Mortenson	16	—	—
»	Erik Anderson fik in	150	—	—
»	Byörn Person twa resor	53	2	2
»	frv Barbara pa Bro	24	—	—
»	S[u]en Anderson fik in för 1 tönna smör wi skullom haffwa	30	—	—
»	en godh hwstrv gaff	2	—	—
»	skeplegor	2	—	—
»	kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	16	—	—
	För the tingh, som sælias:			
»	1½ gyllene wi saldhom	9	2	2
»	för 1 fingergul wi saldom	10	—	—
»	för 4 lod sölff, thæt war 2 kransa-styke wi saldom	16	—	—
»	för 1 lödogh marc oc 1½ lod sölff	46½	1	1
»	för 6 lod brwtid sölff	16	—	—
»	för 11 hwdher	40	5	1
	Swman aff opbyrdene med thæt, som aterbleff,	996½	1	1

[1] Räkenskaperna för 1550 synas hafva omfattat äfven 1551.

[2] Anna, dotter af Clemet Benktsson Hogenskild till Åkerö, och enka efter riksrådet Nils Pedersson (bjelke).

Vtgiffth aff samma opbyrdh:

Item alla christhna siæla dagh oc skærdagh	3	—	—
» offerpæningha	1	2	2
» wi betaladhom hwstrv Margareta, Axel Andersons	26½	1	1
» bro[der] Pædar gammul gæl	20	—	—
» för 1½ kanno messowin	3	—	—
» för myödh jwladagh oc sante Birgitte	6½	—	—
» för 2½ skepundh Finsk-gædor	80?	—	—
» för 1 læst, 5 tönor torsk	140	—	—
» för 2 tönor Skan-sil	41	—	—
» för 900 spetfisk	14	2	2
» för spek	3	2	2
» wara bröder, tha the foro wth	13	2	2
» för 1 pund oc 8 marc wax	7	—	—
» för eth bryggekar	6½	2	2
» för lærifft, folkidh til hwffwodklædhe	4	—	—
» för 16½ pund hwmbla	27	—	—
» för 15 marc Pryskan hwmbla	3	2	—
» för hwmbla til Orlwndha Jöns Jönsson	8	—	—
» fogth i piginsdagha	16	—	—
» tærepæninga til flere ærande	7½	—	—
» 2 mæn, som hwlpo rödingxfisked	3	—	—
» til 2 stekepannor, som giordis op	4	—	—
» til 2 kætla til ster[h]usedh	2	—	—
» enne syster til wanthmal, B. J.	1½	—	—
» infirmaria til talgh M. A.	2	—	—
» til en baat til trægarden	4	—	—
» för forolön	1	1	1
» en man, som bötthe bakarastwffwo-wghnen	—	5	1
» för 2½ pund yster oc 3½ pund floth skomakaren	6	2	2
» för 2 las kalk til skogaardhen	2	2	2
» til bek	½	2	2
» en man, som halp i Barkaskoghen skomakaren	2	—	—
» them, som hwggho wedhen til stwuonor oc sterhwsedh	1½	—	—
» swerterskan för wil(!)	1	—	—
» för 1 par kamba til Orlwndha	—	2	—
» skinnaren	2½	2	2
» för 18½ tolfft bræde	12	2	2
» för 60 kloff næffwer	7½	—	—
» arbetislön til conwentzstuwona oc wisthwsidh	29	—	—

Item	smedhen för smidhe	2	—	—
»	för 9 pund oc 5 marc hamp	19	1	—
»	för 36 pund bast	6	—	—
»	för linfrö	1½	—	—
	Vtgifft för spannamala:			
»	för 1 tön rogh oc 1 span hwete	8½	1	1
»	för fææ: för en oxsa	12	—	—
	Vtgifft til wisthwsidh:			
»	för 16 kannor honogh	10½	1	1
»	för riis oc peparkummina	8	—	—
»	för færskan lax oc aal	6	—	—
»	för Nærikis-gæddor	40	—	—
»	för 1½ pund rödhing	1½	—	—
»	för færskan strömingh	2	2	2
»	för h[w]etebrödh	½	—	—
»	för 3 spen ærter	4	1	—
»	för 1½ span rowor	½	—	—
»	för sikte-dwk	1½	—	—
»	för 5½ pund talgh	6½	—	—
	Vtgifft swænalön et aar sedan:			
»	hær Jon Tureson	8	—	—
»	en piga i Orlunda	2	—	—
»	Pæ(r)dar i trægardhen	6	—	—
»	Jon brödhrana trægarsp[ilt?]	3	—	—
»	Lasse skomakare	10	—	—
»	skeparen	7	—	—
»	Anders skomakare	2½	—	—
»	Jöns Jönsson i Orlunda var oc hans hustrv	20	—	—
»	Lasse Tyrgilson	5	—	—
»	Hændrik kok	6	—	—
»	Anders blinde	5	—	—
»	myölkadeian	6	—	—
»	Hændrik Finne, gamul gæl	1	—	—
»	hwstrv Elin gerningis quinna	4½	1	1
»	en quinna i bacarastwvona	1	2	2
»	brygisan hustrv Ingridh oc hænna dotter Ingegærdh	12	—	—
»	oxsakaren Lasse	4	—	—
»	Lasse qwærna-swen	8	—	—
»	en drængh i Orlunda	4	—	—
»	skrædaralön til Orlunda folkidh	2	—	—

Anno 1550. Vtgifft swænalön nw i Birgitte.			
Item Staffan kok	8	—	—
» myölkiadeian	6	—	—
» Nils Öningh	2½	1	1
» brödhranna trægarsman	4	—	—
» kokerskan	6	—	—
» Elin gerningis hwstrv	4	—	—
» en pilt i Orlunda	2	—	—
» swinaquinnan tw aars lön	7	—	—
» kaalmannen oc hans hustrv	4	—	—
» Pædher i trægardhen	6	—	—
» en drængh til hwsna wantmal	2	—	—
» en drængh til skiorto-lærifft	1	—	—
» Ingærdh bakerskan	6	—	—
» hær Jon Twreson	8	—	—
» Jöns Pærson oc hans hwstrv i Orlwndha	24	—	—
» Lasse skomakare	8	—	—
» Anders Bænktzson	3	—	—
» Knut Olson pa sin lön	1	—	—
» Gudmundh Wr	2	—	—
» Bænkt fiskare	1	—	—
» en drængh	1½	—	—
» 2 mæn, som hulpa paa rödingxfiskedh	2	—	—
» skinaren pa sin lön	1	2	2
» en dræng i Orlunda	6	—	—
» Bænkt Swenson oc hans hustrv	8	—	—
» Birita Jönsadotter i Orlu[n]da	2½	2	—
» Margit Lassedotter i Orlunda	3	—	—
» Elin Swensdotter i tw aar	8	—	—
» Pædar Anderson	6	—	—
» Jöns qwærnaswen	4	—	—
» Anders blindhe	5	—	—
» hustrv Ingrid brygisan oc hænna dotther	10	—	—
» Hændrik Finne	6	—	—
» en drængh	—	2	—
» Swen Nilson	6	—	—
Vthgifft för lærifft oc blagarn: för 81 [alna] lærifft oc 21 [alna] blagarn	21½	—	—
för 29 alna wanmal	9½	—	—
Swman aff wtgifftenne ær	991½	3	2
Bliffwer nu aather	5	2	1

Tha wi sist rækinskap giordhom aff gwl, bleff ather 1 fingergwl oc 1½ gyllene.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 ringh om halff annan gyllene en klærk aff Skoo gaft.
» 1 Wngers gyllene hwstrv Ingerd, Nils Swensons, gaff för sin bondha oc sig.

Swman aff opbyrdenne medh thæt, som aaterbleff, ær 2 fingergul, 1 Wngers gyllene oc 1½ Rensker gyllene.

Vtgiffth aff samma gwl:

Item 1 fingergul oc 1½ gyllene wi saldom.

Vtgifften ær thæt samma.

Bliffwer nu aather 1 fingergul oc 1 Wngers gyllene.

Tha wi sisth rækinskap giordom aff sölff bleff aather 6½ lodh.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 4 brystknöpa om 1 lödogh marc oc 1½ lod hær Larens Störbærni.
» 1 sked om 3½ lodh Ingeborg, för hær L. P:s deia war.

Opbyrdh testement:

» ½ lödog marc 1 bælte hwstrv Luci.
» 1 skedh om 4 lod en klærk aff Sko.
» 1 skedh om 1 quintin oc 4 lodh hær Nils i Græna gaff.
» 1 skedh oc 1 kedhia om 6½ lodh oc 4 lodh smat sölff hær Bror.
» 2 kransa-stykke om 4 lodh hær Jon Ywarson.
» 1 sked om 3 lodh hwstrv Cristin, Jon Brans, för broder.
» 1 par spenne om 1½ lodh hwstrv Ingærdh, Nils Suensons.

Swman aff opbyrdenne medh thæt, som atherbleff, ær 3½ lödog marc oc 6½ lodh.

Vtgifft aff sama opbyrdh:

Item 1 skedh om 4½ lodh wi betaladom Suen fogten för pæninga han haffwer wth lakt.
» 1½ lödogh marc oc 3½ lodh, som saldhis.

Swman aff wtgifftene 2 lödog marc.

Bliffwer nw aather 1½ lödog marc oc 6½ lodh.

Anno Domini 1552.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war octaua Martini, tha bleff aather	5	2	1
Thætta ær sedan kommidh:			
Item Jöran Olsson fik in	130	—	—
» [til] læns aff hwstru Margreta, Axsel Andersons,	56	—	—

Item til læns aff syster E. P. dotter[1]	21	—	—
› Jöran Olzson	154½	1	1
Opbyrd testement:			
› en man för 4 sin barn	8	—	—
› en man för sin fadher oc modher	4	—	—
› en man för try sin barn	4½	—	—
Thætta haua leffwandhis giffvid:			
› frv Pernilla[2]	5	—	—
› Byörn Person	16	—	—
› Jöran Olzson	150	—	—
› fru Anna pa Vincetorp	26½	1	1
› hustru Margareta, Axsel Andersons,	13	2	2
› her Hans i Herceme	5	2	2
› som flere gaffwo i Birgitte	12	2	2
För the tingh, som sælias:			
› för 1 Vngers gyllen	9	2	2
› för 1 sked om 4 lod oc 1 quintin	13	—	—
› för 1 bælte om 8 lodh	21	—	—
› för 2 skeder om 7½ lodh	20	—	—
› för 1 skedh om 3 lodh och 1 quintin	8½	—	—
› för 1 kædhia om 3½ lod 1 quintin	10	—	—
› för 1 sked om 3½ lod 1 quintin	10	—	—
› för 1 litin stwffwo hwstrw Cristin aff Brwsatorp	8	—	—
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aatterbleff,[3]	711½	3	2
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra skærdagh oc siæladaghen	2	—	—
› offerpæninga i paaskas	2	2	—
› vi betaladhom hwstrw Margareta	18½	1	1
› för myödh jwla dagh i fiordh oc i aar	7	2	2
› för mæssowin til Orlwndha	4	—	—
› för likstol [i] Orlunda	1	2	2
› för 2 pund vax	10	—	—
› för 1½ skepund Finska gædor	6½	—	—
› för 9 tynnor törsk	72	—	—
› för 2 tynnor höstfisk	14	2	2
› för ena halffwa tynno Skaan-sil	1	2	2

[1] Sannolikt Elena Persdotter, focaria 1525.

[2] Pernilla, dotter af riksrådet Nils Claesson till Wik (sparre), och g. m. riksrådet Sten Kristiernsson.

[3] Här räknas åter 8 öre på marken.

Item	för en laas för intektis-hwsit	—	5	1
»	för 5 pund Swenskan hwmla	6½	—	—
»	tærepæninga til flere ærande	4	—	—
»	för 2 baata	6	—	—
»	ærbetislön til portidh oc fæhwsidh	36½	1	1
»	ærbetislön til lilla bacarastufwona	2	—	—
»	them, som mwrado conwentzstwwo oc stenstwuo wnghnana	4	—	—
»	för en wngh i Orlwndha	2	—	—
»	för 34 kloff næffwer	7½	1	1
»	för 10 tolffter bræder	6½	2	2
»	til them, som hwggo weden til stwffwonor	3	—	—
»	til flotan	11½	—	—
»	til kool	3½	—	—
»	för basth	1	—	—
»	skinaren	2½	1	1
»	vi betaladom Staffan kok	1	2	2
»	för 2 pund ysth[er] oc flot til sko	2½	2	2
»	för beek	½	—	—
»	en man, som halp i Barkasko[gh]	1	—	—
»	them, som bötto askovngnen	1½	—	—
»	en man, som halp til rödingxfisked	1	—	—
»	för kalk	3	1	1
»	för 2 kætla til sterhwsidh	3	—	—
»	för ena panno, som böttis	—	2	2
»	för en port, som giordis wte för Swsenborgh	½	—	—
»	för 5½ pund hamp	13	2	—
»	för 1 pund lin	3	2	2
	Vtgifft til visthwsidh:			
»	för 16½ kanno honogh	13	3	2
»	för 1 lod saffran	1	2	2
»	för 1 pund pepar	3½	—	—
»	för 2 pund peparkwmmina	1	2	2
»	för riis	1	2	2
»	för 20 pund Nærikis-gæddor	21	—	—
»	til færskan strömingh	3½	—	—
»	för 4 wæle sil i adwæntet	5½	—	—
»	för færskan fisk i adwæntet	2½	1	1
»	för 2 spen haffra	1	2	2
»	för 2 spen ærter	2½	1	1
»	för 1 tynno nöter	1	2	2

	Vtgifft swænalön:			
Item	Swen skomakare oc hans hwstru 2 aars lön	74½	1	1
»	Lasse skomakare	16	—	—
»	Staffan kok	16	—	—
»	Hændrik Finne	8	—	—
»	Swen Arwidhson	4	—	—
»	Erlen Jonson	7	—	—
»	Per Anderson	6	—	—
»	Swen Nilson	8	—	—
»	Jöns Nilson	4	—	—
»	Jöns Nilson för skiortolæriff	2	—	—
»	Anders watzwindare	6	—	—
»	Birge klokkare	4	—	—
»	Jöns Swenson	5	—	—
»	Benkt fiskare	4	—	—
»	Gwmmundh Wr	2½	—	—
»	Jon laggare	1½	—	—
»	her Jon Twrson	10½	1	1
»	Nils i trægarden	9	2	2
»	hwstru Ingridh brygisan	6	—	—
»	Ingegærdh i brygehwsed	4	—	—
»	Karin Jönsedotter i brygehwsed	3	—	—
»	Elin Swensdotter, bakerskan	6	—	—
»	Elin i bakarastwffwona	4	—	—
»	Ingeborgh Jönsedotter i bakarastwffwona	6	—	—
»	Karin kokerskan	5	—	—
»	myölkadeian	6	—	—
»	Malin tiænistaquinna i myölkastwffwona	1	—	—
»	hwstrv Elin gerningisquinnan	3	—	—
»	Ingegærdh gerningisquinnan	3	—	—
»	Magdalena trægardzpigan	1	—	—
»	Gunnil portquinnan	2½	1	1
	Vtgifft til Orlwnda-folkidh:			
»	Jöns Person oc hans hwstru	26½	1	1
»	Swen Person	6	—	—
»	Esbyörn Larenson	4	—	—
»	Benkt Swenson	6	—	—
»	Lasse Hakanson	3	—	—
»	Birge Jönson	2	—	—
»	Swen Persons hustru	4	—	—
»	Birita Jönsedotter	3	—	—

Item Karin Bænktzdotter	1½	—	—
» getapigan	1	—	—
Vtgifft för wantmal: Per Anderson för 16 alna wanmal	5	2	2
Ærlænd Jonson för 6 alna wanmal	2	—	—
Vtgifft för lærifft oc blagarn: för 53 alna lærifft	12	—	—
för 20 alna blagarn	2½	—	—
Swman aff wtgifftenne [1]	697	3	1
Bliffwer nw ather	14½	—	1
Thæt folked haffwer faat i sin lön ær	319	—	—

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff gwl, bleff aater 1 fingergwl oc 1 Wngers gyllene. Opbyrden ær thæt samma.

Vtgifft aff samma gwl:

Item 1 Wngers gyllene wi soldom; *wtgifften ær thæt sama.*

Bliffwer nw aather 1 fingergwl:

» syster D[orotea] N[ils]dotters[2] fingergul togh systher M. P. dotter.

Tha wi sisth rækinskap giordho aff sölff, bleff aather 1½ lödog marc oc 6½ lodh. Thætta ær sedan komidh:

Item 1 skal om 10 lod her Bror.
» 1 sked om 4 lod her B[ror].
» 1 kors medh enne kædhio om 6½ lod.
» 1 sked om 4 lod wi byttom os til för eth karalaband her Bror.
» 1 krans om 9 lod en hwstru gaff æpte sin bonda.
» 1 Agnus Dei om 5½ lod en man aff Skæninge gaff æpter sina hwstru.

Swman aff opbyrdene medh thæt, som aatherbleff: 4 lödog marc oc 5½ lod.

Vtgifft aff samma sölff:

» 5 skedher om 1 lödog marc oc 2½ lodh 1 quintin vii saldhom.
» 1 bælte om ½ lödog marc vii saldom.
» 1 kædhia om 3½ lod oc 1 quintin wi saaldom.
» 5 kransa-stykke om 4 lodh (oc thær til pæninga) för ½ tynno Skan-sil.
» 1 skedh om 4 lodh för en hæst.

Swman aff wtgifftenne: 2 lödog marc oc 6½ lodh.
Bliffwer nw aather 1½ lodog marc oc 7 lodh.

---

[1] Bör vara: 696 — 0 — 1.
[2] Sannolikt Dorotea Nilsdotter, nunna 1498.

Anno Domini 1553.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war om Henrici, bleff aather	14½	—	1
Thætta ær sedhan kommidh:			
Item Örian Olsson fik in	100	—	—
› til læns aff Staffan K[arlsson?]	26½	1	1
› aff hwstru Karin, Olaff Skaaningx	5	—	—
› aff syster Ingeborg Larsdotter	4	—	—
› en godh quinna gaff	25½	—	—
Opbyrdh testementh:			
› fru Anna paa Winsetorp	60	—	—
› Örian Olsson fik in	100	—	—
› fru Anna her Nils Persons	26½	1	1
› en man för sin fader	4	—	—
› en man för sin fadher	2	—	—
› en quinna för sina dotther	½	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
› frw Cristin, her Larens Twresons	12	—	—
› fru Mærita	8	—	—
› hwstru Margareta, Axsel Andersons	14½	1	1
› hwstru Margareta för the calcana hon förra gaff	53	2	2
› Örian Olzson fik in	94	—	—
› frw Karin, her Erik Trolla	26½	1	1
› en quinna	2½	1	1
› Erik i Sandhkulla	5	—	—
› för lyffte	1	2	2
› en quinna	½	1	1
› aff syster Cristin M[ans]dotter [1]	4	—	—
För the tingh, som sælias:			
› för syster D[orothea] N[ils]dotters fingergul	13	2	2
› för K[atarina] T[yrgilsdotters] ringh, gylter koper	4	—	—
› för 2 spenne om 1½ lod	4	—	—
› för ena gambla pano om 4 pund	15	—	—
› för 1 quinnokiortil syster J. T:s systerdotter (oc thær til ena tynno salt oc 3 spen rogmiöl)	6½	1	1
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær	634	1 [2]	1

[1] Sannolikt den nunna, som vigdes 1518.

[2] Rätteligen: 2 öre, ingen örtug.

Vtgiffth aff sama opbyrdh:

Item i Gudz æra skærdagh oc siæladagen	2	—	—
» offerpæninga	1	—	—
» för mæssowin til Orlwnda	1	—	—
» her Mattis til win	1	2	2
» vi betaladhom syster E[lena] P[ers]dotter i sterhwsed	6½	1	1
» för 1 pund wax	5	—	—
» för myödh	2½	—	—
» för 1 bwlt Mönsters lærifft til folkid	5	—	—
» för 1 skepund oc 6 liffspund Finska gædor	40	—	—
» för 1½ læst oc 3 tynno törsk (oc thær til sölff oc spanamal)	117½	—	—
» för 1 læst oc 2 tynno strömingh (oc thær til spannamal)	51	—	—
» för 200 spetfisk	4	—	—
» för ½ tynno oc en wal Skan-sil	12	—	—
» för 100 flwndror	1½	1	1
» för 1 pund aal	1	2	2
» för 1 pund skæriagæddor	1½	1	1
» för 2 pund oc 4 marc Pryskan hwmla	7	2	2
» för Swenskan hwmla	2	—	—
» wi betaladhom hwstru Karin, Olaff Ska...	5	—	—
» wi betaladom syster K[atarina] N[ilsdotter][1]	1	2	2
» wi betaladom syster R. B.[2]	2½	1	1
» syster Ingeborg Laurensdotter[3]	4	—	—
» terepæninga til flere ærande	6½	—	—
» Nils Swenson til Kalmarna	3	—	—
» til et kar i bastuuonne	1	—	—
» för 1 baat	3	—	—
» her Jon til skogxlegor	2	—	—
» them, som hwggo wedhen til stwffwonor oc lofftidh	3	1	—
» them, som hwggo wedh til sterhusidh	1½	2	—
» för grytor oc pannor, som böttis til sterhusidh...	3	2	2
» koperslagaren, som bötte brygiopanno	1	—	—
» honom, som mwradhe nedana oc bötte portidh...	1	1	—
» mwromestaren, som mwrade sapapannonor oc bötte skorstenana	3	—	—

[1] Focaria 1543.

[2] Möjligen Ramborg Birgersdotter, nunna 1506.

[3] Nunna 1524.

Item för bygningh i bastogardhen	½	1	1
» 3 mæn, som hwlpo til rödingxfisket	3	—	—
» skinaren	2½	1	1
» til flotan	6½	2	2
» tha flöten kom hem	4½	2	2
» för bast	1	2	2
» för 30 kloff næffwer	5	2	2
» för 20 tynnor kalk	3½	2	2
» för kol	—	3	1
» för hæsko	1	2	2
» skomakaren til flot	2	—	—
» för bek	½	1	1
» för staal	—	5	1
» för ena wæffsked	—	2	2
» för 3 pund gamalt köt til gardhen	4	—	—
» för 2 somargællor	1½	1	1
» för 13 hara	3	2	—
» för h[v]etebrödh, som skiptis medh conwentidh 2 resor	1	2	2
» för haffra til sædh	1	—	—
Vtgifft til wisthwsidh:			
» för honog	23½	3	—
» för 1 pund oc 8 lod pepar	4½	1	1
» för 1½ peparkumina	2	—	—
» för 16 pund riis	5	2	2
» för 16 pund Nærikis-gæddor	15	1	1
» för 5 pund færska laka	3	2	2
» för færskan ströming	1	2	2
» för 1 pund granth salt	—	6	2
» för senap	½	1	1
» för 9 spen ærter	11	—	—
» för 2 töner oc 4 spen roffwor	4½	2	—
» för siktodwk	1	—	—
Vtgifft swenalön:			
» Jöns i Orlunda oc hans hwstru	26½	1	1
» 3 drængia i Orlunda	18	—	—
» 1 ökia-pilt i Orlunda	3	—	—
» 2 quinnor	6	—	—
» 1 quinna i Orlunda	2½	1	1
» her Jon sin lön	10½	1	1
» her Jon til hanska	½	1	1

Item Nils i yrtagardhen	8	—	—
» Bænkt kok oc hans hwstru	12	—	—
» qwernaswennen	8	—	—
» Swen Arwidhson oc hans hwstru	12	—	—
» Anders watzwindare	5	—	—
» oxsakaren	4	—	—
» Mans i Swsenborgh	5	—	—
» 3 skomakaradrængia	10½	—	1
» Pædar fiskare	3	—	—
» hwstru Margit gerningisquinna	5	—	—
» Birita gærningisquinna	1	2	2
» hustru Ingerdh bakerskan för thæt ½ aridh hon war hær i fiord	3	—	—
» hustru Elin bakerskan oc hænna dotther	4	2	2
» brygisan	6	—	—
» Karin i brygihwsidh	4	—	—
» mölkedeian	6	—	—
» hænna dotter Magdalena	1	2	2
» kokerskan	6	—	—
» fogta-pigan	2	—	—
Vtgifft för lærifft oc blagarn: för 78 alna lærifft	19½	—	—
för 21 alna blagarn	2½	2	—
för 15 alna watnmal	3½	2	—
Swman aff wtgifftenne ær	624	1	1[1]
Bliffwer nw aather	10	—	—

Tha wi sist rekenskap giordhom aff gwl, bleff ater 1 fingergul oc syster K[atarina] T[yrilsdotters] ring, han war gylter koper.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item syster D[orothea] N[ilsdotters] fingergwl.
» syster B. T:s fingergul.

Swman medh thæt, som aaterbleff, ær 3 fingergul.

Vthgifft aff samma gul:

» syster D[orothea] N[ilsdotters] fingergul wi saldom M. P.
» syster B. T:s, wi betaladhom syster E. P. för 12 marc.

Vtgifften ær 2 fingergul; bliffwer nw aather 1 fingergwl.

Tha wi sist rekenskap giordhom aff sölff, bleff ather 1½ lödog marc ok 7 lodh.

[1] Rätteligen ingen örtug.

Thætta ær sedan komidh:

Item 4 knöpa om 17½ lodh hwstru Margareta gaff oc them hade hon förra köpt aff clostridh.

Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aaterbleff, ær 3 lödogo marc ½ lodh.

Vtgifft aff sama sölff:

Item 1 skal om 10 lodh wi betaladom Staffan för 26½ marc 1 öre 1 örtug.

» 1 sked om 2½ lodh för 1 tynno törsk.

» 2 spenne om 1½ lodh wi saldhom.

Suman aff wtgifftenne ær 14 lod; bliffwer nw aater 2 lödog marc 2½ lodh.

Her lyktas nw modher, syster **Margit Nilsesdotters** rekinskap badhe aff closters opbyrdh oc wtgiffth, Gudhi wari loff.

Anno Domini 1553. Hær börias modher, systher **Karin Benedicti** förste rækinskap.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war om conuercio sancti Pauli, bleff ather	10	—	—
Thætta ær sedan komith:			
Item aff Örian Olzson	200	—	—
» gardhalegor	8	—	—
Opbyrdh testemænth:			
» fru Gunnil	16	—	—
» fru Pernilla för en sin tiænara	8	—	—
Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:			
» modher abbatissa	5	2	2
» syster R. B. dotter	4	—	—
» aff Örian Olzson	200	—	—
» fru Karin, her Erik Trolla	13	2	2
» fru Pernilla	6½	1	1
» frv Barbar paa Bro	8	2	2
» hustru Margareta	4	—	—
» hustru Karin Swens	13	2	2
» aff Örian Olsson	107	—	—
» her Erik Masson aff Opsala	40	—	—
» kom hær i Birgitte, som flere gaffwo	3½	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för et fingergul, oc thæt war syster Birita Ingedotters fingergul, Gudh hennas siæl nade	40	—	—
» för et fingergul Karin Swens gaff	20	—	—

Item 2 lödogh marc sölff oc 2½ lod wi saldhom, thæt war thæt sölff, som aaterbleff	92	—	—
» för ena skal om 15½ lodh	41	2	2
» 1 skedh om 2½ lodh	6½	1	1
» 1 litidh korolaband	8	—	—
» för en kiortil, thæt war Swens af Torpa	26½	1	1
» en gamul panna wi saldom för	26½	1	1
Suman aff opbyrdene medh thæt, som aterbleff, ær[1]	913½	2	2
Vthgiffth aff sama opbyrdh:			
Item i Gudz æra skærdagh oc siæladagen	2	—	—
» offerpæningha til paska	1	—	—
» her Mattis til viin	2	—	—
» her Jon til win	—	5	1
» för wax	1½	—	—
» 5 lodh saffran för	6½	1	1
» 2 pund pepar	8	—	—
» 6 pund peparkumina	2½	1	1
» för riis	8	—	—
» 16 kanor myödh för	5	2	2
» för honogh til winkællaren	20	—	—
» för en bult lærifft folkeno til hwffwodhklædhe	8	—	—
» 1 skepund Finska gæddor	26½	1	1
» 10½ tynno törsk för (oc ter til sölff)	54½	—	—
» ½ tynno Skan-sil oc en wal för	13	—	—
» 5 clowa spetfisk	7½	—	—
» 1 pund skæria-gæddor	1½	—	—
» 200 flundror	3½	—	—
» 1 pund Pryskan hwmla	4	—	—
» 6½ pund Swenskan hwmla	14	—	—
» tærepæninga til flere ærande	11½	—	—
» trægardzsystren K. M. til honog	6	—	—
» för talgh til sacarsta-æmbetit	2	—	—
» tærepæningha til Öland	19	1	1
» them, som höggo wedhe til conuenstuuona oc stenstwffwona	4	—	—
» the, som höggo weden til syukostuffwona oc lofftidh	3	—	—
» daxwerke til aaker oc ængh	12½	—	—
» arbetislön til nyia stwuona wthe	4	—	—
» för bacarastwffwo-wnghnen bötis	½	—	—

[1] Bör vara 908½ — 2 — 2.

Item för 3 leia wi köptom	4	—	—
» til flotan badhe i skogen oc hær hema	50	—	—
» 1 skepfærm wedh til sterhusidh	3	—	—
» för sterhuswedhen högx	5	—	—
» för 4 kætla, som böttis til bryggehus oc bacarastwo	3	—	—
» för 1 humla-saal	½	—	—
» för sagobræde	6½	—	2
» för wedh til almæns-sapona	3	—	—
» til vestiaria æmbitidh	1½	—	—
» infirmaria til honogh	½	—	—
» för 2 aklædhe oc en sækia wæff, som woffs til borgaragaardhe	2	2	2
» för basth oc næffwer	20	—	—
» skomakaren i Barkaskogen oc til flot oc beek	3½	—	—
» för 6½ tynno kalk	1½	—	—
» för kol	4	—	—
» för 1 kar i bastuwone	1	2	2
» glasmæstaren för glas han bötte hær inne kringh clostridh	2	—	—
» tynobindaren, som bandadhe aat trægarssystrene faat oc tynor	1	—	—
» most[st]ötaren	2	2	2
» her Jon i bastwonne til blagarn oc hanska	1	2	2
» för 8 par hanska til flotan	2½	1	1
» för 2 gangor hesko	1½	—	—
» för hyul	1	—	—
» för 2 baata	6	—	—
» muromæstaren, som bötte portidh, och honom, som kalkin stötthe	2	—	—
» för 1 hæst	16½	—	—
» för 2 skyuth	17	—	—
» för et helt aakoredhe, som ær slædha, sela, töm oc alt annad, som thær til höre	2	—	—
» 3 pund lin för	8	—	—
» 7 pund hamp för	19	—	—
Vtgifft för gamalt köt til garden: för 1 skepund oc 5½ liffspund gamalt köt	33	2	2
» rökit faraköt för	6	—	—
» för 9 faar vi hadom til færsk math i somars	10	1	—
» för hara i fiord oc i aar	1	2	2

Item för 5 gamul faar til at lægia oppa	5½	2	2
» för 3 bal-gæs	1½	—	—
» 3 spen hwete för	4	—	—
» 5 spen ærther	6½	—	—
» för saal oc trogh	1	—	—
» them, som langona fördo hem	1	2	2
Vtgiffth til wisthwsidh:			
» för honogh	67½	—	—
» för 21 pund Nærkis-gæddor	16	—	—
» for 7½ pund Tokn-gæddor	5	—	—
» för færska laca	2½	—	—
» för færskan strömingh i aar oc i fiordh	7	—	—
» för gæs til conuentidh	4	—	—
» 1 tynno nöther för	2	—	—
» för grededwk	1	2	2
Vtgiffth swenalön:			
» her Jon Twreson	10½	1	1
» Staffan smedh tu aara lön	32	—	—
» Ærlændh i yrtagardhen	8	—	—
» Pædar fiskare	6	—	—
» Bænkt kook oc hans hwstru	14	—	—
» Nils Swenson	8	—	—
» oxsakaren	6	—	—
» Hænrik Finne	8	—	—
» Anders watzwindare	6	—	—
» qwærnaswænnen	1	—	—
» Brynolf	2	—	—
» hwstru Ingrid, brygisan	8	—	—
» Lasse skomakare til tu aars lön oc hans hustru eth aar	42½	1	1
» Karl för tæt han war fokte et aar	10	—	—
» hwstru Anna kokerskan	6	—	—
» hustru Gunnil Bængx	3	2	—
» hustru Ingeborg bakerskan	1½	—	—
» hustrv Gvnnil mölkedeian	6	—	—
» Birita gærningisquinnan	4	—	—
» hustru Anna Reders	3	—	—
» Karin i brygehusidh	4	—	—
» Karin i bacarastuffwonne	5	2	2
» Anna i brygehusidh	4	—	—
» pigan i Swsenborg	2	—	—

Item Ragnil för tæt hon war i mölkegarden	2	—	—
» 3 drænghia oc 2 quinfolk i Orlundha	19	—	—
» hustrw Anna kokerskan pa sin lön tæt aaridh nw ær inne	1	2	2
» Ingeborg i brygehusidh pa sin lön	½	1	1
Vtgifft för lærifft oc blagarn til folkidh:			
för læriffth	33½	2	2
för 12 alna blagarn	1½	—	—
för wadhmal hwit oc grath til drængiana	7	—	—
Swman aff wtgifftenne ær	888	2	1
Bliffwer nw aather	25½	1	—

thæt ær i örtogha tal 19 marc 1½ öre 1 örtug[1].

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff gul, bleff ather 1 fingergwl.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item syster Birgitta Ingedotters fingergul, Gudh hænna siæl naadhe.
» 1 fingergul hustru Karin Suens gaff.

Opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær 3 fingergul.

Vtgifft aff samma gwl: 2 fingergwl wi saaldom.

Vtgiffthen ær thæt samma; bliffwer nw aather 1 finghergwl.

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 2 lödigh marc oc 2½ lodh.

Thætta ær sedhan kommidh:

Opbyrdh testemænth:

Item 1 skal om 15½ lodh her Larens aff Skoo.
» 2 skedher om 5½ lodh oc et litidh korolabaandh her Tordh aff Opsala.
» 1 skedh om 3½ lodh, 1 quintin, som en dräng gaff för 2 sin syskene.

Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:

» 1 skal om 13½ lod, her Larens Martenson aff Opsala gaff.
» 1 bælte om 1 lödogh marc oc 5 lod en konungxsens tiænare gaff, som heter Lasse Örianson.
» 1 skedh om 6 lodh oc 4 sma knöpa om 1½ lodh hustru Karin Swens gaff.
» 1 skedh om 2½ lodh hustru Karin, bro[r] Pædars deghia.
» 1 skedh om 5 lodh hustru Ingeborgh, her Jons deia aff Rogxlösa.
» 1 skedh om 2½ lod en man aff Kalmarna.

Swman aff sölffwena medh thæt, som atherbleff, ær 6½ lödigh marc oc 7 lodh.

---

[1] Se noten sid. 1.

Vtgifft aff samma sölff:

Item 2 lödogh marc oc 2½ lodh wi saldhom.
» 1 skal om 15½ lodh vi saldom.
» 1 sked om 2½ lod wi saldom.
» 2 skeder om 9½ lodh 1 quintin oc thær til pæningha för fisk.
» 4 knöpa om 1½ lodh för 1 tynno törsk.
» 1 skal oc 3 skeder om 1½ lödog marc för tw par oxsa.
» 1 bælte om 1 lödogh marc oc 5 lodh Jöns i Orlundha oc hans hustru fingo til sin lön för tw aara tiænisth.

Swman aff wtgifftenne ær 6½ lödogh marc oc 4½ lodh.
Bliffwer nw aater 2½ lodh.

1554.

Thæne rekinskaper ær saman satther i ortugstal.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som var om Henrici, bleff aather	19	1½	1
Thætta ær sedhan kommidh:			
Item aff Örian Olsson	100	—	—
» til læns aff Nils kræmare	40	—	—
Opbyrdh testemænth:			
» her Larens Siggeson[1]	9½	—	—
» æpter her Jönsa deia	3	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» af Örian Olsson	100	—	—
» gaardhalegor aff Arffwidh gulsmedz gaardh	4½	1	—
» fru Anna, her Nils Persons	15	—	—
» her Larens Maartenson aff Vpsala fram för sigh	20	—	—
» her Erik Masson	10	—	—
» Ture Person	7½	—	—
» hustru Margareta aff Oplandh för sigh oc sin brodher	6	—	—
» aff Örian Olsson	81	—	—
» mæster Per Braske	30	—	—
» en man aff Kalmarna	3	—	—
» en man	½	—	—
» en quinna aff Kastestadha för sin boskap	—	6	—
» en quinna	½	—	—
» kom hær til offer i Birgitte	—	—	1

---

[1] Lars Siggesson (sparre), riksråd, marsk, lagman i Nerike, † 1554 i Örebro.

För the tingh, som sælias:			
Item 1 fingergul wi saaldom	5½	—	—
› 1 brygepanna i Forswik om 4 pund skattad för 15 marc örtoger; haffwom wi fat oc 8 staa igen.	7	—	—
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær	463	1	—
Vtgiffth aff sama opbyrd:			
Item i Gudz æra skærdhag	—	6	—
› offerpæningha til paska	1	1	—
› 1 lodh saffran	1	—	—
› 2 pund peparkumina	½	—	—
› 4 pund riis	1	—	—
› 7 kannor hanogh, som skiptis medh conuentid i fastos	6	—	—
› ½ tynna til winkællaren hanogh	10	—	—
› 1300 flatfisk	6½	—	—
› 700 flu[n]dror	7	—	—
› 1 skepundh Suenskan humla	24	—	—
› för flotan tha han högx	18½	1	—
› tha floten lödis oc tha han drox op hær hema	15½	1	—
› 5 par hanska til flotan	1	—	—
› för 1 hæst, som legdhis til flotan	½	—	—
› tærepæninga til flere ærande	5	—	—
› foro-lön fisken fran Stægoborgh	2	—	—
› för dagxwerke til akker oc ængh hær hæma	7½	1	—
› för dagxwerke til Orlundha	1½	—	—
› tærepæningh til Kalmarna	5	—	—
› 2 hæsta wi köpthom för	25	—	—
› her Jon til wedh til bastwuona	4	—	—
› her Jon til hanska	½	—	—
› barskæraren för syster K. N. han lækte	2	2	—
› för talgh til syukastuffwona M. A.	1½	—	—
› tærepænnia til Lödese æpter langona	3	—	—
› foro-lön fisken fran Kalmarna	2	—	—
› för kætla, grytor oc pannor, som böttos til sterhusidh	1½	—	—
› för ena swidhia töran wedh	3	—	—
› för wedhen högx til conuenstuuona	—	7	—
› för stenstuuo wedh högx	1	2	—
› för syukostuuno wedhen oc lofftet	1½	3	—
› sterhus-wedhen	2	1	—
› Knut Olzson för nakra dagha han ærbetade hær i gaardhen	1	—	—

Item 100 tegel til bacara-stwuo-wnghnen	1	2	—
» 1 pund hamp til skomakaren	2	—	—
» Lasse Gylt för syön han rensadhe	—	2	—
» för flöt och ysther	1	2	—
» skomakaren i Barkaskogen	1	—	—
» til beek	—	6	—
» skomakaren til kalk	1½	—	—
» för en gaardh wi löstom igen aff langha Per, oc thæt war hustru Agnetes gaardh i Laglösa köpung	16	—	—
» 52 kloff næffwer för	6½	—	—
» för stal	—	6	—
» för kol	6	3	—
» för kalk	5½	2	—
» för 4 hyul	2	—	—
» tu pundh bast	½	—	—
» Hakon i Laglösa köping för thæt han fördhe borth fiskarana til rödinxfiskedh	—	3	—
» muromæstaren, som mwradhe wnghnen wthe i lilla stuffwonne oc bötte branstenen hær inne oc wthe i kokohusidh oc flerom stadhom, som tarffwadis	3	—	—
» Henrik kok, som war nær brödhrana	½	—	—
» Nils Swenson för nakra wikur han halp hær i garden	2	—	—
» för en blagarswæff, som woffs til folkedh	1	—	—
» för 8 alna sækia-weff	1	—	—
» för linfrö	1	3	—
» fiskarana, som hiælpa widh rödingxfisked	1½	—	—
» liksto för ena quinno, som doo i Orlunda	1	2	—
» 16 faar, som wi haffwom hafft i somar badhe til söpe oc rökat köt	11½	3	—
» 4 hara	1/	—	—
Vthgifft til wisthusidh:			
» ½ tynna oskirt honogh	10	—	—
» 4 kannor skir honogh	5	2	—
» 15 pund Nærikis-gæddor	8	2	—
» 7 pund oc 8 marc anar færsker fisk	4½	—	—
» færsker lax oc aal	2½	1	—
» færsker strömingh	3½	—	—
» 2 pund granth sal	1	2	—
» 2 wæle Skanska sil	3½	—	—
Vtgifft swænalön:			
» her Jon i bastuuone	8	—	—

Item hustru Karin i Susenborg	7½	—	—
» Karl (som aterstodh et aar sedhan)	1½	—	—
» Bænkt kok oc hans hustru	9	—	—
» Henrik Finne	6	—	—
» Anders watzwindare	4½	—	—
» Mattis Jonson	3	—	—
» Ærlæn Jonson	6	—	—
» Gumundh Wr	3	—	—
» Per, som ærandhen far, pa sin lön	5	—	—
» Per fiskare pa sin lön	3	—	—
» fiskarahustrun	1½	—	—
» fiskarens son	—	2	1
» Bænkt smedh pa sin lön	2	—	—
» Lasse skomakare	12	—	—
» hwstru Ingridh brygisan	8	—	—
» Gunnil bakerskan	4½	—	—
» hustrv Anna kokerska (1 marc fik hon, som gik til rækinskap i sist)	4	—	—
» Margit i bacarastuffwone	4½	—	—
» Ingeborg i brygehusidh (½ marc fik hon för)	4	—	—
» Karin i brygehusidh	4½	—	—
» Birita gerningisquinnan	3	—	—
» hustru Margit mölkedeian oc hænna dotther	5	2	—
» Ingeborgh i yrtagarden	1½	—	—
» hustru Margit i kalgarden	4½	—	—
Vtgifft til Orlundha folkedh:			
» Hakon i Orlundh	3	—	—
» Anders	3	—	—
» Ka[r]in	2½	1	—
» Tora	3½	3	—
» Birita Jönsedoter	2	2	—
» Cristin	3½	3	—
» til adh stæia folkedh medh	—	1	—
Vtgifft för læriff, blagarn oc wanmal til folkidh:			
Item 162 alna læriff	23½	1½	—
» 30 alna trighiaskapta læriff	6½	1	—
» 43 alna blagarn	4½	1½	1
» 78 alna wadhmal	17½	3	—
Suman aff wtgifftenne	461½	3½	—
Bliffwer nw aather	1	1½	—

Tha wi sist rækinskap giordhom aff gwl, bleff aather 1 fingergwl.

Thætta ær sedan kommidh:

Item mor syster Karin Matei fingergwl; oc ær wetandhe, at thæt fingergwllidh sigx hafwa warid waar kæra modhers sancte Birgitte fingergul, oc tæt haffwer nw syster J. T. bwasta(!).

Vpbyrden medh tæt, som aterbleff, ær 2 fingergul.

Vtgifft af samma gul:

Item 1 fingergul wi saldom; *bliffwer nw aater 1 fingergul.*

Tha wi sist rækinskap giordhom af sölff, bleff aater 2½ lodh.

Opbyrden ær thæt samma; bliffwer nw aater thæt sama.

Anno Domini 1555.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war om 11 twsandh jomffrur, bleff aather	1	1½	—
Thætta ær sedhan kommidh:			
Item aff Örian Olsson	100	—	—
» mäster Dauidz prowenta (oc thær medh sölff 8½ lodh)	80	—	—
» til læns aff hustru Karin i Swsenborg	9	—	—
Opbyrdh testhemænt:			
» her Birghe Nilson för sin hustru fru Birgitta[1]	15	—	—
» aff Örian Olsson	100	—	—
» en godh quinna aff Ödhesoia sokn för sin son	6	—	—
» en godh man bro[der] Per Manson	9	—	—
» en quinna för sin bondha	1½	—	—
Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:			
» her Larens Mortenson aff Opsala fram för sigh til testemænth	40	—	—
» aff Örian Olsson	100	—	—
» fru Karin, her Erik Trollas	10	—	—
» fru Magdalena, her Twre Trolles	6	—	—
» fru Pernilla	3½	2	—
» en herreman, som hær war aff Tyslandh	8	—	—
» fru Cristin, her Larens Twresons	10	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 fingergul om 4 gyllene; tæt bytte wi os til för syster M. L:s[2] fingergul	20	—	—
» 1 fingergul om 3½ gyllene; tæt war syster K. S:s[3] fingergul	18	—	—

[1] Fru Birgitta, dotter af riksrådet Joakim Brahe och g. m. riksrådet, sedermera friherre Birger Nilsson till Vinäs och Tärna (grip); hon afled 1554.

[2] Sannolikt Margareta Larsdotter från Slaka socken, nunna 1499.

[3] » Katarina Svensdotter från Laglösaköping, nunna 1499.

Item 1 fingergul om 4½ gyllene; tæt war syster C[ristin] M[agnusdotters] fingergul, mæst Renst gul	20	—	—
» 1 fingergul om 6½ gyllene	34	—	—
oc thæt fingom wi æpther Arffwidh gulsmedh, syster Cristin Magni brodher. Alzwalloger Gud miskunne allas tera siæl, amen.			
Tæsen fingergul fik Nils kræmare oc hans hustru Birita.			
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff,	591	3½	—

Vtgiffth aff samma opbyrdh:

Item i Gudz æra siæladaghen oc skærdagh	1½	—	—
» offerpæninga til paaska	1	2	—
» betaladhom wi Nils kræmare	40	—	—
» syster R. B. betaladom wi	3	—	—
» hustru Karin i Swsenborg	9	—	—
» 4 lodh saffran	3	2	—
» 1 pundh pepar	2½	—	—
» 6 pund peparkummina	3	—	—
» 14 pund riis	3½	—	—
» 1 pund wax	6	—	—
» 1 skepundh oc 1 liffspund Finska gæddor	21	2	—
» tærepæninga til flere ærandhe	10½	—	—
» betaladhom wi Pædher, som æranden far, för thæt han ladhe wt tha han war til Öland æpther törsken	4	—	—
» twa mæn, som hwlpo widh rödingxfiskedh	1½	2	—
» för frakt rödinghen hem	—	6	—
» ½ tynna tiæra	1	2	—
Vtgifft til flothan: tha han lödhis oc drogx op	17	2	—
Item för 4 las birkewedh wi köptom til conwenstwuona i fastos	—	6	—
» the, som hugo wedhen til stuffwonor oc lofftidh	4½	3½	—
» för 8 par hanska til flotan	1½	—	—
» kællarasystren M. P. til talg	1	—	—
» för grytor oc panor, som böttis til sterhusid	1½	3	—
för karbandh til brygehus oc wara bastowo	½	—	—
» infirmaria til en man, som bygdhe aat henne i syukagardhen	—	2½	—
» för stal	4	—	—
» för 6 leia	6	—	—
» för bryne	½	—	—

Item för en baat	2	—	—
» för 6 hywl	1½	—	—
» en höwangh	2	2	—
» för tw kar til bastwona	1½	1	—
» skinaren för skinkiortla han giordhe baadhe til systrana oc til folkidh wtanföre	6	—	—
» en quinna, som woff en wanmalswæff	1½	—	—
» skomakaren i Barkaskoghe	1	—	—
» en quinna, som föddhe en oxsa nakra daga thæn oxsan gaff her Per Bragdhe.	½	—	—
» en man, som halp til adh brænna tiæra	1½	—	—
» qværnaswænen til hestafodher i Motala	½	—	—
» ½ skepund hamp badhe til fiskidh oc til skomakaren	20	—	—
» för 3 pund lin	7½	—	—
» för næffwer	1	—	—
» för bast	8	—	—
» som somt aff folkidh staddis medh	—	2½	—
» 13 pund köt oc flæsk til folkidh	13	—	—
» för tw par oxsa	35	—	—
» 1 koo för	6	—	—
» tw faar	1½	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 11 kannor honogh för	8	—	—
» för færskan fisk i adwænst	2	2	—
» för færskan strömingh	1	—	—
» 6 gæs för	1½	—	—
» 2½ span ærter	2½	—	—
Vthgifft swænalön:			
» Karl i ...	12	—	—
» Bænkt smedh, som aterstodh hans lön	6	—	—
» hustru Karin	8	—	—
» Per fiskare, som aterstodh	3	—	—
» fiskarahustrun	1½	—	—
» Pædher, som ærandhen faar, som atherstodh aff hans lön i fiordh	3	—	—
» Birita, som war gærningisquinna	1	—	—
» huwstrv Gwnnil bakerskan oc lades thæt wt för skin til bræm oc til rölliske, som kom til hænna skinkiortil, som hon fik i sin lön.	1½	1	—

Item Jöns i bastowogaardhen, pa sin lön	5	—	—
» Nils, Jönse brodher, pa sin lön	2	—	—
» Per, som ærandhen faar, pa sin lön tætta aaridh inne ær	5	—	—
Vtgifft för lærifft oc wanmal: för 181½ alin lærifft	38	—	—
32 alna blagarn	2	—	—
73 alna wamal för	18	1	—
Suman aff wtgifftene	383	2½	—
Bliffwer nw aather	208	1	—

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff gwl, bleff ather 1 fingergwl.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster Margit Larsdotters fingergul.
» syster Karin Ericzdotters fingergul.
» syster Karin Suensdotters fingergul.
» syster Cristin Mansedotters fingergul.
» syster Ingeborg Larensdotters[1] fingergul.
» 1 fingergul æpter Arwidh gulsmed.
Gudh allas tera siæla æwerdeliga nade.

Vpbyrdhen medh thæt, som aaterbleff, ær 7 fingergul.

Vtgiffth aff samma gul: 4 fingergul wi saldom.

Vtgifften ær tæt samma; bliffwer nw aather 3 fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 1 skedh om 2½ lodh.

Thætta ær sedhan komidh:

Item 2 skedher om 7 lodh 1 quintin oc et litidh stykke sölff om 1½ lodh oc tær medh pæninga, wan kæra broders her Dawidz prowenta.
» 1 skedh om 3½ lodh Törbiör glasmæstare gaff fram för sigh.
» 1 skedh om 2½ lodh, som syster C[ristin] M[ansedotter] war giffwen.

Swman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær 1 lödogh marc oc 1 lodh.

Bliffwer nw thæt samma aather.

---

[1] Margreta Larsdotter från Slaka socken, nunna 1499. — Katarina Eriksdotter, nunna 1525. — Katarina Svensdotter från Laglösaköping, nunna 1499. — Kristina Månsdotter, nunna 1518. — Ingeborg Larsdotter, nunna 1524. — Alla dessa synas hafva aflidit 1555.

Anno Domini 1556.

Tha wi sisth rekinskap giordhom, som war sancte Margarete dagh, bleff aatter	208	2½[1]	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Opbyrdh testemænth:			
Item en man aff Smalandh för sina hustru	1½	—	—
» syster Elin Persdotters brodher	1	—	—
» hustru Margaretas prowenta	100	—	—
» aff Arwidh Nilson	100	—	—
» hustru Margareta til næffwer oc Finska gæddor	100	—	—
» Arvidh Nilson	50	—	—
» hustru Margareta ad köpa næffwer före til brödhranna bastuwo	6	—	—
» aff Arffuidh Nilson	50	—	—
» en man för sin fænadh	1	—	—
För te tingh, som sælias:			
» för 1 fingergul om 3½ gylen; thæt war syster Karin Eriksdotters	14	—	—
» 1 fingergul om 5½ gylen; thæt war syster G. J.[2] Gudh tera siæla miskunna.	33	—	—
» för en bolster her Dauid gaff	5	—	—
Swman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær	669	6½	—
Vtgifft aff sama opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladaghen oc skærdhagen	1½	—	—
» offerpæninga til paska	—	9	—
» för 1 pund oc 6½ marc wax	8	5	—
» 4 lodh saffran	3	—	—
» 1 pund pepar	2½	—	—
» 2 pund peparkumina	1	—	—
» för honogh til winkællaren	8	—	—
» 1 skeppund Finska gæddor	20	—	—
» 3 wardor langor	18	—	—
» 4 wardor törsk	14	—	—
» 2 wardor ko[l]mul	2	2	—
» 300 flundror	3	3	—
» 3 tynnor strömmingh	27	—	—
» forolön oc frakt fisken hem fran Lödese	8½	—	—

[1] Orätt för: *1 öre.*

[2] Sannolikt: Greta Johansdotter, nunna 1528.

Item han, som for æpther fisken, Bænkt smed, til tærepæninga	5	—	—
» för daxwærke paa ængena i fiord	9½	—	1
» the, som hwgo weden til sterhusidh	3	3½	—
» nakre mæn, som hwlpo draga op flotan	2	3½	—
» trægarsdzsystren, syster M[argareta] O[lafsdotter], til honogh	5	—	—
» kællarasystren, syster M[agdalena] P[aulsdotter], til talgh	1	—	—
» infirmaria, syster M[argareta] A[mundsdotter], til talgh oc andra wedertorfft	2	2	—
» portaria, syster I[ngrid] A[ndersdotter] til honogh[1]	1	—	—
» en man, som tymbradhe i yrtagardhen	—	3	—
» en man, som halp ad tækia syukostwuona	1	2	—
» tynnobindaren, som bandadhe fat oc standor aat trægarssystrenne	½	—	—
» moststötaren	1	—	—
» 2 mæn, som hulpo widh rödingxfisked	3	—	—
» för frakt til rödingx-öna	—	3	—
» skinnare för skin han bette oc redhe	6	—	—
» för 2 baata	4½	—	—
» en man, som halp bygia bastuwobaten	1½	—	—
» för spik til bathen oc andra wartorft	4	—	—
» tærepæninga til Ölandh æpter törsken	5	—	—
» för 1 sadel medh sadelgiord oc steglæder	4	—	—
» tærepæninga til Smaland æpter fæ	7½	—	—
» sænde mor abbadissa her Hans tysken	1	—	—
» tærepæninga til Stægeborg oc Norköping i flere resor	11½	2	—
» en man, som halp stöta kalk, ta hær muradis inne	1	—	—
» för næffwer, 280 kloff	40	—	—
Thænna næffwer ladis oppa syukostuwona oc lofftidh oc skrifftahwsidh.			
» för skogxlegho i aar	3	—	—
» för daxuerke oc til adh leia ökia medh ad föra fram weden til flotan	1½	—	—
» för höö til flota-ökiana	1	—	—

[1] Margareta Olofsdotter från Nyköping, nunna 1506. — Magdalena Paulsdotter från Kopparberget, nunna 1506. — Margareta Amundsdotter, nunna 1522. — Ingrid Andersdotter, nunna 1510.

Item Jöns i Orlwndha, til ad löna nakra mæn, som hwlpo ad bygia ena lada i Orlunda	3	—	—
» för ena tælieyxse	1	—	—
» för 1300(?) staal	3	2	—
» 8 hywl	3½	2	—
» för gædareffwa	½	—	—
» för kol	3½	2	—
» skomakaren til bek	2	—	—
» 1 tynna tiæra	2½	—	—
» 4 saal til bakarastuffwona	¼	—	—
» 1 mölkesaa	—	2	—
» 8 trogh	1	—	—
» för ena panno, som bötis til sterhusidh	—	2	—
» quinna, som haffwer swartadh wil aat systrene	—	3	—
» 5 tynnor kalk	—	6	—
» 5 sækia	2½	—	—
» för ena fl[a]sko(?)	—	2	—
» 2 mæn, som hwlpo pa bastuwo-stuwona	—	3	—
» för 400(?) kloff næffwer	59	—	—
» för 59 pund bast	14½	—	—
» repaslagaren	¼	—	—
» för glas hær böttis inne	—	2	—
» för 3 spen ærter til folkidh	3	—	—
» 1 skepundh oc 8 liffspund köth oc flæsk	27½	2	—
» 10 faar	8½	—	—
» 4 hara	1	—	—
» 2 spen hwete	2	2	—
» tærepæninga til Smaland æpter fæd, nu fiærde reso i aar	2	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» för 31 kannor honogh	23½	—	—
» för 1½ pund færska gæddor	1	—	—
» för færskan strömingh	5½	2	—
» 1 tön roffwor	1½	—	—
» för senap	1	—	—
» 1 spæn ærther	3½	—	—
Vtgifft swænalön:			
» Karl	12	—	—
» hustru Karin	7½	—	—
» Bænkt smedh	8	—	—
» Jon skomakare	15	—	—

Item Bænkt kok oc hans hustru	10½	—	—
» Anders watzwindare oc hans hustru	9	—	—
» Per fiskare	5	—	—
» Mattes Jonson	6	—	—
» Ærlændh, brödhranna dræng	4½	—	—
» Nils i yrtagardhen	6	—	—
» Jöns i bastuwogardhen som aterstodh; 5 fik han för, som gik til rækinskap i sist.	2	—	—
» Nils, Jönse broder som atherstodh; 2 för.	3	—	—
» Per, som æranden far som aterstodh; 5 för.	4	—	—
» hustru Ingrid brygisan	8	—	—
» Karin i brigehusedh	4½	—	—
» Ingeborg i bakarastuffwonne	3½	2	—
» Malen i brygehusidh	4½	—	—
» hustru Bænkta i yrtagarden	1½	—	—
» Ragnil kokerskan	4½	—	—
» Jöns i Orlwndha oc hans hwstru oc thær medh sölff 7½ lod.	8	—	—
» til ad löna 2 drænghia oc 4 quinfolk medh i Orlunda	19	1	—
» hustru Birita, som war mölkedeia	9	—	—
» Cristin i mölkegarden	3	—	—
» gærningisquinnan	3½	2	—
Vtgifft för wandmal oc læriffth: för 28 alna wadmal	6	2	1
för 196 alna lærifft til folkidh	37½	—	—
för blagarn	10	—	—
Suman aff wtgiftenne ær	643½	1½	—
Bliwer nw aater	26	1	—

Tha wi sist rækinskap giordho aff gul, bleff aather 3 fingergul.

Thætta ær sedan komidh:

Item syster G[reta] J[ohansdotters?] fingergul.

Opbyrden medh thæt, som aterbleff, ær 4 fingergul.

Vtgifft aff samma gul:

Item 2 fingergul wi saldom, oc tæt war syster K[atarina] E[riksdotters] oc syster G[reta] J[ohansdotters]; oc fingom wi för thæm 47 marc, som fram mer skriffwas i opbyrdenne.

Utgifften ær 2 fingergul; bliffwer nw ather 2 fingergul.

Tha wi sist rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 1 lödogh marc oc 1 lodh.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 skedh om 2 lodh en godh quinna gaff för sigh oc sina warnadha.

Opbyrdhen medh thæt, som aterbleff, ær 1 lödog marc oc 3 lodh.

Vtgifft aff sama sölff:

Item Jöns i Orlundha 2 skedher om 6½ lodh i sin lön oc thær til pæningha 8 marc.

» Karl 1 skedh om 3½ lodh.

Vtgifften ær 10 lodh; blifwer nw aater 9 lodh.

Anno Domini 1557.

Tha wi sisth rekinskap giordom, som war dagen æpther sancte Knutz dagh, bleff aater	26	1	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Item til læns aff hustru Margareta	80	—	—
» aff Arffwidh Nilson	100	—	—
Opbyrdh tæstemænth:			
» fru Karin, her Erik Trollas, för sina moder fru Anna	10	—	—
» fru Karin, her Erik Troles, för ena quinna, som doo nær henne	10	—	—
» Birge klokare	5	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» her Larens Martenson aff Opsala	35	—	—
» aff Arffwidh Nilson	193	—	—
» hustru Margareta	30	—	—
» aff Arffwidh Nilson	100	—	—
» en godh quinna för sigh oc sina warnadha	3½	2	—
För te tingh, som sælias:			
» för 1 ænglot vi saldom	9	—	—
Suman aff opbyrden medh thæt, som aaterbleff, ær	601½	3	—
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladaghen oc skærdag	2	2	—
» offerpæninga	1	2	—
» betaladom wi Bænkt Otteson för klædhe, som sompt aff folkid haffwer faat i sin lön	20	—	—
» finghom wi wth til ½ skepund gæddor	10	—	—
» för honogh til winkællaren	8	3	—
» tærepæningha til Stægeborg, Sörköping oc Nörköping æpter salt oc humbla oc fisk fler resor	9	—	—

Item forolön fisken hem fran Sörköping	4	—	—
» tærepæninga til Smaaland æpter fææ flere resor	7½	1	—
» tærepæninga til Opsala	7	—	—
» tærepæninga til konungen för tyuwana skul, som stalo hær inne, her Mattes oc Staffan[1]	7½	—	—
» tærepæninga til Ölandh æpter törsken i fiordh oc i aar	11½	—	—
» the, som fædh driffwo heem	2	—	—
» forolön fisken hem fran Motala	—	2	—
» för 4 conuenzkannor, som stöptis op	12	—	—
» trægaarssystren til honog thænna tu aren	10	—	—
» fogten til adh stædhia folkedh medh	1	—	—
» the, som höggo wedhe til conwentzstuwona thenna tu aaren	2½	2	1
» the, som wedhen huggo til syukostuffwona oc lofftet i tu aar	3	2	—
» för stenstuwona oc sterhusweden högx i tu aar	6	2½	—
» för daxwærke til flotan	8	—	—
» för annor daxwærke	4	—	—
» tynnobindaren för faat oc tynnor han haffwer bandat oc böt	2½	—	—
» Lasse Gynth för most han stötte i tu aar oc annor daxwærke	3½	2	—
» twa mæn, som rensade brygehusrænnona	1½	—	—
» Olaff tymberman för kistona han bygde i borgaragarden	1	—	—
» Mans skinnare för skin han bette oc reddhe	9	—	—
» för 1 baat til bastowogarden	2	—	—
» för 1 ankar	2½	—	—
» en man, som halp slaa en ankarastrengh	—	1½	—
» för tymber til et hws i bastowagarden; tæt ær askawngnen	2	—	—
» en man, som halp sætia op sama hus	1	—	—
» för 1 kar til bastouona	—	6	—
» muromæstaren för en wngh han mwrade i kalgaarsstuffwone	1½	2	—
» en man, som giordhe eet næth offwer gærdakaridh i brygehusidh	—	6	—

[1] De hade ur klostret stulit åtskilliga böcker (se härom Silfverstolpe, *En blick i Vadstena klosters arkiv och bibliotek*, sid. 25).

Item för 1 kaar til adh barka huder i	2	2	—
» repaslagaren	½	—	—
» koperslagaren i Forswik för 4 kætla han giordhe	7½	—	—
» för en slædha	1	—	—
» en man, som rensade diken i wan trægaardh	½	—	—
» mwromæstaren, som muradhe en spisil i skomakarastuffwona oc botadhe wngnana i bakarastuffwo oc brygehusidh	3	—	—
» för kol	6½	2	—
» för næffwer, 76 kloff	19	—	—
» för bast, 23 pund	5½	—	—
» för kalk, 12 tynnor	2½	—	—
» för staal	1	—	—
» Per köpsuen til en hæst	4	—	—
» koparslagaren hær hema	2	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 2½ kanna honogh	2	—	—
» 4 pund rusin	1	—	—
» 10 pund Nærikis-gæddor	6	2	—
» för anna[n] færskan fisk wi hadom til söpe oc stek skærdag oc paska-aptan	3½	—	—
» för færskan strömingh	½	—	—
» 6 fiæderhana	1½	—	—
» 1 tön roffwor	1	2	—
» för lök oc lökafrö	1½	—	—
» för gredde-duk	½	—	—
Vtgifft suænalön:			
» Anders fogten	11	—	—
» hustru Karin — oc thær medh sölff	3½	—	—
» Mates Jonson för tu aara tiænist	14	—	—
» Bænkt kok för tu aar	10½	—	—
» Jon skomakare för 2 aar — oc thær med sölff 4 lod	30	—	—
» Olaff tymberman oc hans hustru 1 aar	17½	—	—
» Bænkt smedh 1 aar oc termedh sölff 3 lod	6	—	—
» Jöns Person i bastowogarden oc thær medh 5 alna Hagenst och 1½ alin Amsterdam för 2 ara tiænist.	5½	3	—
» Nils Person för tu aar	12	—	—
» Lasse quærna-suæn för tu aar	8	—	—
» Lasse vatzwindare för 2 aar	9	—	—

Item Nils Suensson, som war i yrtagarden	6	—	—
» Jon fiskare	5	—	—
» lange Mans	6	—	—
» Per köpsuen — oc thær medh sölff	7	—	—
» Nils i bacarastuffwonne oc hans hustru	10	—	—
» Ærlæn, brödhrana drængh, för 2 ars tiænist, oc thær medh sölff	2	—	—
» Æsbiörn	6	—	—
» Staffan smedh	4	—	—
» Mans fækar	6	—	—
» en ökiapilt	2	—	—
» Olaff quærnasuen	6	—	—
» hustru Anna bakerska för 2 aar	12	—	—
» Bænkta i brygehusid för tu aar	9	—	—
» Ragnil kokerskan	4½	—	—
» Ingegærd i bakarastuffwonne	4½	—	—
» hustru Bænkta i yrtagarden	1	—	—
» Elin i bacarastuffwona	3½	2	—
» hustru Ingeridh brygisan	13	—	—
» Magdalena, som war i brygehusid	5	2	—
» gærningisquinnan	6	2	—
» Anna Finska i brygehusid	2½	1	—
Vtgifft til Orlunda folkidh:			
Item Jöns i Orlunda oc hans hustrv	8	—	—
oc thær medh sölff för thæt han skulle haffva 1 aar sedan.			
» Jöns til ad löna folkidh mædh	53	—	—
Vtgifft för lærifft oc blagarn: för 181 alna [lærifft]	33	3	1
för 56 alna blagarn	4½	2	1
för 60 alna wanmal	12½	—	—
Swman aff wtgifftene	601	1½	1
Bliffwer nw ather	—	5	1

Taa wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff aather 3 fingergwl.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster Ingeborg Toredotters fingergul 5 gyllen.
» syster Ingridh Andersedotters fingergul 4 gyllen.
» syster Ingrid Jonsdotters i sterhusid fingergul[1].
» fru Margareta, Axsel Nilsons, för sin herra 2 ænglotta.

[1] Ingeborg Thorsdotter från Skeninge, nunna 1506. — Ingrid Andersdotter [se ofvan]. — Ingrid Jonsdotter, ej nämnd i Diarium Vadstenense.

Opbyrden medh thæt, som aterbleff, ær 6 fingergul oc 2 ænglotta.
Vtgifft af samma gul: item 1 ænlot wi saaldom.
Bliffwer nw aather: 6 fingergul oc 1 ænglot.

Taa wi sist rækinskap giordom aff sölff, bleff aather 9 lod.
Thætta ær sedan komidh:

Item 1 sölffbandh om 13½ lod her Hans i Herseme gaff, oc thæt bytte wi bort i skeder.
» æpter Birge klokare 1 skedh om 3½ lod.
» bondhe 1 skedh 3 lod.
» en godh quinna 4 lod brutid sölff.

Opbyrden medh thæt, som aatherbleff, ær 2 lödog marc 1 lod.
Vthgifft aff saama opbyrdh:

Item hustru Karin 1 skedh om 2 lod 1 quintin.
» Jöns i Orlunda 2 skeder om 6 lod oc thær medh pæninga.
» Jon skomakare 1 skedh om 4 lod oc thær medh pæninga.
» Per köpsuen 1 skedh om 2½ lod oc thær medh pæninga.
» Bænkt smedh 1 skedh om 3 lod oc thær medh pæninga.
» en dræng i Orlunda 1 sked, om 2 lod.
» Ærlændh, brödrana drængh, 1 sked om 3½ lod.

Suman aff wtgifftene ær 1 lödig marc 7 lodh 1 quintin.
Bliffwer nw aather 10 lodh, 1 quintin mindre.

Anno Domini 1559.

Tha wi sist rækinskap giordhom, som war om sancti Martini, bleff aather	—	5	1
Thætta ær sedan kommidh:			
Item til læns aff hustru Margaretha	200	—	—
för thæt haffwer hon 2 kalka i panth, huartere om 3 lödigh marc.			
Opbyrdh tæstemænth:			
» her Per aff Lindheraas	15	—	—
» fru Karin, her Erik Trolla, för ena quinno, som doo nær henne	5	—	—
» æpther bro[der] Per	20	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» fru Ælza gaff mor abbatissa	12	—	—
» för systher Ingardh Gyltonos prouenta	100	—	—
» aff Arffwidh Nilson	100	—	—
» fru Karin, her Erik Trolles	22	—	—
» hustru Margareta för sina wardnadha	20	—	—

Item jomfru Mærita	5	—	—
› en quinna för sig oc sina warnada	2	—	—
› en quinna	½	—	—
› aff Aruidh Nilson	200	—	—
För the tingh, som sælias:			
› en ængloth	9	—	—
› för 1 fingergul, syster R[amborg] B[irgersdotters?][1] thet fik Arffuidh Nilson	8	—	—
› för 5 lodh brutidh sölff	7½	—	—
› et ængilst aklæde; thæt hördhe hælge mæster Per til,	15	—	—
› en duk	10	—	—
› 2 tynnor oc 5 pund smör	57	—	—
› 3½ deker hudher	80	—	—
› för en gamul kista	3	—	—
› aff Arwidh Nilson pa thæt aaridh 59	88	—	—
› godh quinna för sin fænadh	3½	2	—
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff,	983	3	1
Vthgifft aff sama opbyrdh:			
› i Gwdz æra skærdagh oc siæladaghen	2	2	—
› för mæsso-wiin	—	2	—
› offerpæningh i fiord	—	10	—
› för saffran	6	—	—
› 1½ pund pepar	7	—	—
› 4 pund peparkummina	2	—	—
› ½ skepund Finska gæddor	11	—	—
› 5 tynnor oc 1 fiærdung Skan-sil	75	—	—
› 7½ tynno strömmingh	57½	—	—
› 12 tynnor törsk	94	—	—
› 1 tyna oc 3 kanor hanogh til winkællaren	25	2	—
› 16 pund ris	4	—	—
› 14 marker wax	3½	—	—
› 17 liffspund Swænskan humla	39	2	—
› tærepæninga til flere ærandhe	28	—	—
› forolön för fisk oc humlan hem	5	2	—
› daxwærke til flotan i fiordh	20	—	—
› til bastowoflotan	5	—	—
› för 1 pund köt til samma flatan	—	6	—
› för wedhen högx til stuffwor oc lofftid	7	2	—
› te, som högo sterhusvedhen	5	—	—

[1] Ramborg Birgersdotter från Vadstena, nunna 1506.

Item skogxlegha	2½	2	—
» för 2 baata	5	—	—
» 1 tyna tiæra	2	—	—
» 5 fiskanæth	4½	2	—
» trægardzsystren, syster M[argareta] O[laffsdotter], til honogh oc andra wedertorfft	5½	—	—
» wisthus-systren, syster M. A.[1]	1½	—	—
» för et abyrdha-kar	3	—	—
» koparslagaren för brygepannona; hon giordis op aff nyio	4	—	—
» för kol	8	—	—
» Anders til gaardzsens behoff	3	—	—
» betaladom wi hustru Ingridhe, som war i yrtagarden, som hon sade sigh wtlæghia i gardzsens behoff	4	—	—
» skomakaren til hamp oc skoogarn	2½	—	—
» för kalk	1	—	—
» för stal	4	—	—
» för 1 sadel oc 1 par böglor	3½	—	—
» tynobindaren för fatabaandh til conuentzkælaren	—	5½	—
» skinaren för 1 skinkiortil	1½	—	—
» Æsbyörn tærepæninga til Öland (inte före)	5	—	—
» Anders i Syögardhe för bastouo-telde han halp lægha in	—	3½	—
» en man, som for æpter Hans	2	—	—
» reposlagaren	1	—	—
» för saal oc wandor til bacarastuffwona	1½	—	—
» 3 nyia leia	3	—	—
» smedhen för leia, billa oc 2 yxser han smidde	3	—	—
» en man, som hakkade halm til hæstana	½	—	—
» för bek	1	—	—
» 4 bryne	—	1	1
» för hæsko oc söm	3	2	—
» för 2 trogh til sterhusidh	—	1½	—
» för 1 pund löka-frö	3	—	—
» för kal-frö oc plantor	—	3	—
» för 1 bok paper	—	2	—
» för hamp	12½	—	—
» för bast oc næwer	10	2	—

[1] Möjligen Margareta Amundi, se ofvan sid. 85, not. 1.

Item för 2 spen sædhis huete	2	—	—
» för 3 spana-fiærdunga oc 1 skrapa	—	3	—
» til flotan i aar	2	—	—
» 5 par oxsar	125½	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 16½ kanna skirth honog	13	1	—
» 1 fiærdingh oskirth honog	7½	—	—
» för Nærikis-gæddor, wicthen aff fisken 24½ pund	17	2	—
» 15½ pund anan færskan fisk	6½	1	—
» 1 pund aal	1	—	—
» 2 pund sælspæk	2	2	—
» 4 spæn ærther	5	—	—
» för roffwor	4	2	—
» 18 fiæderhana	5	—	—
» 7 hara	2½	2	—
» 3 faar	2	2	—
Vtgifft suenalön förstfför tet aaridh, som atirstod, tha wi giordom rækenskap i sist, som war anno 57:			
Item Anders fogthen — oc ther medh klæde pa 9 marc	4	—	—
» hustru Karin Suens	8	—	—
» en dræng i Orlundha	6	—	—
» en pigha i Orlunda	3½	2	—
» Ingærdh kokerskan	4½	—	—
» Arwidh kalman och hans hustru för 2 aara tiænisth	28	—	—
[15]58.			
» Jon skomakare	19	1	—
» Per köpsuen	12	—	—
» Mattes Jonson	8	—	—
» Jöns i bastowogarden	7	—	—
» Nils i yrtagarden	6	—	—
» Lasse watznwindare	4½	—	—
» Lasce(!) för hosna-wandmal	—	6	—
» Olaff quærnaswen oc hans hustru	10½	—	—
» Anders quærnasuen	6	—	—
» Mans oc hans hustru	10½	—	—
» Staffan smedh	3½	—	—
» Gunnar	4	—	—
» Æsbyörn — oc ter medh klæde	2	2	—
» Torkil	4½	—	—
» Bænkt fiskare	½	—	—

Item hustru Segridh brygisan	6	—	—
» hustru Bænkta, som war i yrtagarden	3	—	—
» hustru Karin i yrtagarden	2	—	—
» Elin Vernadötter	4½	—	—
» bakerskan — oc ter medh klæde	1	—	—
» Karin Ærlændz	1½	—	—
» Ingegærdh kokerskan	4	—	—
» Elin i bakarastuffwonne — oc ter med klæde	1	—	—
» Gunnil i porten	1	—	—
» Nils Öningh för tet han haffwer faridh ærande til Opsala oc Nörkopingh	4½	—	—
» Jöns i Orlunda oc thær medh sölff	8	—	—
» Jöns i Orlundha til adh löna folkidh medh	25	—	—
» 2 mæn, som dikade hagan	10	—	—
Vthgifft för læriff oc blagarn til folkidh: för lærifft	44	2	—
för blagarn	2	—	—
för wanmal	7	—	—
för 6 marc blanagarn	—	7	—
Suman aff utgifftenne	979	3½	1
Bliffwer nw aather	3½	3½	—

Tha wi sist rekinskap giordom aff gwl, bleff aather 6 fingergul oc 1 ængloth.

Thætta ær sedan komidh:

Item mor Karin Mattsdotters fingergul.
» mor Margareta Nilsdotters fingergul.
» syster R[amborg] B[irgersdotters] fingergul.
» 1 fingergul hustru Anna, Bænkt Torbyörnsons, gaff os.

Opbyrdhen medh thet, som atherbleff, ær 10 fingergul oc 1 ængloth.

Vthgifft aff sama gul:

Item hustru Margaretha 1 fingergul om 2 gyllene, skatadh för 8 marc, syster M[argareta] N[ilsdotters].
» 1 fingergul om 2½ gylene, syster Ingrids i sterhusidh, skattadh för 12 marc, gaffs wt för en hæst, Jöns i Orlunda.
» 1 fingergul, syster R[amborg] B[irgersdotters], som saldis Aruid Nilson.
» 1 ængloth, som saldis.

Vtgifften ær 3 fingergul oc 1 ænglot.
Bliffwer nw aather 7 fingergul.

Tha wi sist rækinskap giordom aff sölff, bleff aather 9½ lodh, 1 quintin.

Thetta ær sedan kommidh:

Item æpter bro[der] Per, Gudh hans siæl nade, 1 lödog marc, thet war et stop.

» fik fader her Per in 1 sked om 3 lod her Hans aff Herseme gaff honom oc her Dauidh.

» en man aff Wærmeland 1 sked om 3 lod.

» en quinna afl Smalandh 1 skedh om 3 lodh.

» fadher her Per 1 sked om 3 lodh en god quinna gaff honom.

» her Sæwerins hustru 1 skedh om 3 lod.

Opbyrden medh thet, som aterbleff, ær 2½ lödog marc oc 3 quintin.

Vtgifft aff sama sölff:

Item 5 lodh brutidh sölff vi saaldom.

» Jöns i Orlunda i tu aars lön 1 stop om 1 lödog marc oc ther medh pæninga.

» en dræng i Orlunda 1 skedh om 3 lod.

Suman aff wtgifftenne ær 1½ lödog marc.
Bliffwer nw ather 1 lödog marc, 3 quintin.

Anno Domini 1560.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war sancte Erikx dagh, bleff aather	3½	3½	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Item aff Arffwid Nilson paa thet aaridh 59	208½	2	—
Opbyrdh testementh:			
» fru Elzsa för sin herra her Axsel[1]	45	—	—
» frv Karin, her Erik Trolla, för en sin tiænara, som drwnknade	10	—	—
» quinna för sina dotther	2	—	—
Thætta haffwa leffwandhis giffwid:			
» hertog Johan	60	—	—
» greffuinnan oc henna syster[2]	20	—	—
» syster Birita Jönsedotters prowenta	40	—	—
» syster Karin Olsdotters oc syster Ingeborg Petri prowentor	80	—	—
» syster Ingeborgh Hansedotters prowenta	40	—	—

---

[1] Fru Elsa, dotter af riksrådet Axel Nilsson Posse och g. m. riksrådet m. m. Axel Eriksson Bielke, enka 1559 samt slutligen hofmästarinna hos drottning Katarina Jagellonika.

[2] Gustaf I:s döttrar Katarina och Cecilia.

— Item syster Margit Hælgadotters prowenta war 60 marc oc thæt gaff syster Margareta til i et gæl wi henne aattom oc thæt ær för gangith til rækinskap, thy ræknas thæt ekke her. —			
Item systher Margareta, tha hon bandz til reglona	20	—	—
» fru Karin, her Erik Trolla	10	—	—
» en greffwe aff Ænglan	4	—	—
» jomffru Margareta, her Mans Johanssons[1] dotter,	20	—	—
» frv Beata, her Gabrielz	6	—	—
» Lasse koparslagare	24	—	—
» aff Arffwid Nilson pa thætta aaridh, som ær thæt 60 aaridh	100	—	—
För the thing, som sælias:			
» för 1½ lödog marc, 1½ lod, 1 quintin sölff wi saldhom badhe helt oc brutidh, oc thæt waro skedher	43	—	—
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som atherbleff, ær	736½	1½	—
Vthgifft aff sama opbyrdh:			
Item i Gudz æra sæladaghen oc skærdagh	1	—	—
» betaladhom wi Bænkt Ooteson för klæde [oc] annad, som thær war tagit til folkidh	40	—	—
» för 12 marker vax	3	—	—
» 1 skepund oc 5 liffspund Finska gæddhor	34	—	—
» 1 wardha langha	4½	—	—
» 2 wardor törsk	5	—	—
» 1 tynna Skan-sil	20	—	—
» 1 læsth oc 2½ tynna törsk	101	2	—
» 600 flatfisk	6	—	—
» 200 ströpt fisk	1½	—	—
» för frakt oc forolön fisken hem fran Ölandh	4	—	—
» tærepæninga til flere ærandhe	17	2	—
» til flotan badhe i fiordh oc i aar	19½	2	—
» 8½ tynna ströming	85	—	—
» forolön salt, humbla oc fisk heem fran Sörköpingh	6½	2	—
» the, som driffwo hem oxsana, badhe til lön oc tærepæninga	6	—	—
» en man, som foor æpther her Hans	7½	—	—
» the, som vedhen höggo til conwæntzstuuo	—	10	—
» the, som högo wedhen til syukostuuona, stenstuffwona oc lofftidh	2	2	—

[1] Natt och dag.

Item daxwerke til ængena i fiord	1	—	—
» the, som dikadho hagan	3	—	—
» Jöns i Orlundh til daxverke	6	—	—
» the, som dikado i Orlunda	4	—	—
» Anders til gaarssens behoff	5	—	—
» skogxlegor	3	—	—
» för stal, hesko oc söm	5	—	—
» 1 kar til ad barca hudher	1½	—	—
» en man, som halp i Barkaskogen	—	6	—
» trægardzsystren M[argareta] O[laffsdotter] til honog	6	—	—
» M[argareta] O[laffsdotter] til andra vedertor[ff]th	1½	1	—
» skinaren M. P. för en skinkiortil han sömadhe	—	10	—
» skomakaren til 1 pund hamp	3	—	—
» til bek	1	—	—
» en man, som bygde i syukobastouonne	—	3	—
» för ætikiokaridh	2	—	—
» för baandh til gærdakaridh oc til fat	½	—	—
» för 4 pund oc 6 marker hamp til fiskidh	11	2	—
» för lintaaghor til fiskid	4	—	—
» för 4 fiskenæth	2½	—	—
» för 1 bath	3	—	—
» för bastouoflothan	6	—	—
» för brædhe oc spik til wara bastowo	2½	2	—
» för kol	1	—	—
» Lasce Gynth för daxwærke til flatan	4	—	—
» Nils Öningh för thæt han for til Opsala	2	—	—
» Ærlændh til sinna hustru jordhafærdh	1	—	—
» repaslagaren	—	5	—
» 40 kloff næffwer	10	—	—
» för bast	7	—	—
» 1 halster	—	1	—
Vthgifft til wisthusidh:			
» för 13½ kanno honogh	11	—	—
» 4 pund ris	1	—	—
» 13 pund Nærikis-gæddor	9½	2	—
» för færska laca	½	—	—
» för hwetebrödh	1	—	—
» 3 spen ærther	5½	—	—
» 1 tynna haffra	1	—	—
» 4 fiædherhana	1	—	—

Item för hara	—	6½	—
» 7 spen rowor	1	1½	—
Vthgiffth swænalön:			
» Anders fogten	12	—	—
» Bænkt fiskare för 2 aar	14	—	—
» Bænkt smedh	8	—	—
» Mattes Jonson	9	—	—
» Arffwidh Kalman	8	—	—
» Ærlændh, brödhranna drængh, för 2 aar	9	—	—
» Jon skomakare	16	—	—
» Jöns skomakare för nakra wikur han hær war	4	—	—
» Jöns i bastowogaardhen	8	—	—
» Nils, Jönsce brodher	6	—	—
» Lasce blindhe	4½	—	—
» Lasce för skiortolærifft	1½	—	—
» Lasce scriffware pa sin lön	3	—	—
» hustru Segrid brygisan	8	—	—
» trægarsquinna	1	—	—
» bakerskan hustru Anna	8	—	—
» Anna i brygehusidh	2	—	—
» Anders til ad löna them mædh, som ey hær opscriffwas	30	—	—
» Jöns i Orlundha, til adh löna thæt folkidh medh, som thær ær	21	—	—
Vthgifft för lærifft:			
» för 84½ alin lariff til folkidh	19	1	—
» Lasce blindhe för blagarn	—	4½	1
» för vanmal	12½	2	—
Suman aff wthgifftenne ær	704	2½	1
Bliffwer nw ather	32	2½	1

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 1 lödog marc 3 quintin.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item 1 kalk om 20 lod Olaff i Axstadha oc flere i hans slækt hit gaffwo, oc thæn bytto wi borth i skedher med syster Margareta.

» 1 skedh om 3 lodh hwstru Cristin i Hundawadh gaff æpter sin bondha.

» 1 sked om 2½ lodh Olaff Sonason gaf i Skæninge.

Opbyrdhen medh thæt, som atherbleff, ær 2½ lödog marc, 2 lod, 1 quintin.

Vthgifft aff sama opbyrdh:

Item 1½ lödogh marc, 1½ lod, 1 quintin wi saldo.

» twa drængia i Orlunda 2 skedher om 6½ lodh til sin lön.

Suman aff wtgifftenne ær 2 lödog marc, 1 quintin.

Bliffwer nw aather 10 lodh.

Anno Domini 1561.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war translacio sancte Birgitte, bleff aather	32	2½	1
Thætta ær sedhan kommidh:			
Item som longho woro wtfanghna oc kommo nw igen	70	—	—
» til læns	26	—	—
» aff Arffwidh Nilson	200	—	—
» syster Elin Mattescedotters prowenta	40	—	—
» syster Anna Hændrixdotters prowenta	40	—	—
Opbyrdh tæstemænth:			
: fru Karin, her Erik Trolla, för sin kapelan	10	—	—
» en quinna aff Wisingxöö för sin bondha	3	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» greffuinnan tha hon hær senast war	30	—	—
» aff Arffwidh Nilson	150	—	—
» sænde Byorn Person hit	4	—	—
» gaff syster Margareta os	130	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 5 smaa fingergul	39	—	—
Til minnis: thæt ena war thæn litle færda-ringen.			
» ½ tynna smör	16	—	—
» 2 deker hwdher	60	—	—
» för 1 fola	20	—	—
» för 1 skedh om 3 lod ont sölff	4	—	—
Suman aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær	874	2½	1
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdagen	1	—	—
» 4½ wardo langor	27	—	—
» 13 pund Finska gædor	19½	—	—
» 5½ tynna Skan-sil	73	—	—
» 11 tynnor torsk	75	—	—
» 4 tynnor strömingh	53	—	—
» 4 klowa spetfisk	5	—	—
» til flotan et aar sedan, tha han lödis oc drogx op	21	3	—

Item	til dagxwerke til aker oc ængh et ar seden	21½	2	—
»	til daxwerke ath bærga Ynnestada ængh	2	—	—
»	för wedhen, som högx til stuffwonor oc sterhusidh et aar sedan	10	1½	1
»	tærepæninga til flere ærande	11½	—	—
»	för 2 bata til fisked	6	—	—
»	för 1 baath til bastowogarden	2	2	—
»	Jöns i Orlundha til gardzsens behoff bade til daxwerke oc til annadh, som törffwas bade i fiordh oc i aar	15	—	—
»	til flotan i aar bade i skoghen oc hær hema ta han drogx opp	38	—	—
»	til skogxlega	2½	—	—
»	Lasse scriffware til tærepæninga tha han war op til konungen i winters	14	—	—
»	trægardzsystren M. O. til honogh	5	—	—
»	M. O. til byghning i trægarden	4½	—	—
»	för 11 pund hamp fiskaren oc skomakaren	19	—	—
»	4 marker lintaagor til fisked	3	—	—
»	2 notaslyungher	2	—	—
»	20 stykke Finna-næth	3	—	—
»	för 1 par stöffla	1	—	—
»	Göstaff, som oxsana dreff hem	4	—	—
»	Anund för tog oc rep	½	—	—
»	til sm[i]dhe, yxsar oc hæsko	4	3½	—
»	för 7 leia	6	—	—
»	Olaff wæktare för porthen han bygde til borgaragarden	½	—	—
»	forolön. 1 tynna torsk fran Sörköpung, te tynnan war os giffwen	—	9	—
»	til paper	2	—	—
»	för bast til borgaragarden oc fiskaren	16	3½	—
»	för 17 langkloffwa næffwer	4	2	—
»	för kol	—	3	—
»	1½ tynna oc 6 kannor tiæra	3½	3	—
»	1 kar at beta skin i	—	5	—
»	för en luk til brygehusid	—	3	—
»	för 1 lædergrima medh et jærnskafft	½	—	—
»	mælan hæstabyte	2	—	—
»	skomakaren i Barkaskogen	—	6	—
»	til bek	2	—	—

Item til bastowoflota	10	—	—
» för 6 pund basth	1½	—	—
» för 2 grytor, som stöptis op til sterhusidh	4½	2	—
» fiskakætelen oc twa sma pannor, som botadhis	1½	1½	—
» Lasse Gynth för kalk han stötthe til askownghnen	1½	—	—
» 2 andra mæn, som hwlpo ter til	1½	3	—
» för conwensstuwo- oc syukustwuo-wedhen högx i aar	4½	3	—
» slætta kara til Susenborgx hagha	2	—	—
» Lasce scriffware tærepæninga til konungen nw octaua vicitacionis	14	—	—
» en ærio-kar	1½	—	—
» en, som halp gærda i Qwistbærga æng	1	—	—
» 1 pund flæsk til flotan	—	10	—
» en span sedhis-hwete	1	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» för 34 kannor honogh	28	—	—
» 2 lodh saffran	2	—	—
» ½ pund pepar	2½	—	—
» för ris	—	2	—
» 28 pund i Nærikis-gæddor	20	—	—
oc thær medh 12 pund för spannamaal; suman ær 40 pund.			
» för anan færsk fisk	1½	1	—
» 11 fiæderhana	2½	2	—
oc thær medh 5 fiæderhana för 1 span rogh.			
» 7 hara	1	3	—
» 16 spæn roffwor	4	—	—
» 2 pund talg	3	—	—
» the, som weden hwgo til ste[n]stwffwona oc sterhusidh	4	1	—
Vtgifft swænalön:			
» Anders Gunnarson i 2 aar, som war i fiord oc thætta aarid anno 61	30	—	—
» Nils Öningh 2 ara tiænist	12	—	—
» Arwidh kolman oc hans hustru	14	—	—
» Lasce scriffware	6	—	—
» Jon skomakare	9	—	—
» Jöns i bastowonne	8	—	—
» Nils kok	10	—	—
» Bæncht fiskare	8	—	—

Item Hans, som drunknade	3½	—	—
» hustru Anna bakerskan	10	—	—
» kaal-quinnan, som hon skulle haffwa förra aaridh	6	—	—
» hustrv Karin i yrtagarden	4	—	—
» hustrv Margit Nilsa	3	—	—
» Gærtrud i bakarastuffwonne	½	—	—
» Anders Gunnarson til at löna thæt folkidh medh, som hær ey opræknas	30	—	—
Vtgifft til Orlunda folkidh:			
» Jöns oc hans hustru	20	—	—
» Jöns til at löna folkid medh i Orlunda	30	—	—
Vtgifft för lærifft, blagarn oc wanmal til folkidh:			
Item för 154 alna lærifft	43½	—	—
» för blagarn	10	2	—
» för wadhmal	12	2	—
Suman aff wtgifftenne	871½	1	1
Bliffwer nw ather	2½	2½	—

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff aater 7 fingergul.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster. Karin Nilsedotters fingergul om 2 gyllene.
» syster Margareta Hælgadotters fingergul om 3 gyllene.

Opbyrden medh thæt, som aaterbleff, ær 9 fingergul.

Vthgifft aff sama gul:

» 5 fingergul wi saaldom.

Vthgifften ær thæt sama.
Bliffwer nw ather 4 fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordom aff sölff, bleff aather 9½ lodh 1 quintin.

Thætta ær sedan komidh:

Item 1 skedh om 4 lodh en man aff Wærmelan.

Opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 12½ lod 1 quintin.

Vtgifft aff samma sölff:

Item 1 skedh om 3 lod wi saaldom.
» 2 skeder om 6½ lodh 1 quintin för 1 oxsa.

Vtgifften ær 9½ lodh 1 quintin.
Bliffwer nw ather 3 lodh.

Anno Domini 1562.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war lögerdagen æpther sancte Knutz dagh, bleff aather	2½	2½	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Item aff Arffwidh Nilson	150	—	—
› til læns aff hustru Birita, Nils kræmara	20	—	—
Opbyrdh tæstemænth:			
› her Larens Martenson	150	—	—
› her Larens Maartenson	300	—	—
› hustru Karin, Olaff Skaningx, för sin bondha......	15	—	—
› en bonde	6½	2	—
› en bonde	½	—	—
› her Larens Maartenson	206½	2½	—
Thætta haffwa leffwandhis giffwith:			
› war mor, syster Margareta, nw try aar sedan til bygningh	100	—	—
› Twre Person	8	—	—
› en quinna	—	1	1
› hustru Margit, Anders Hanssons	8	—	—
› syster Margareta nw i aar til fææ-köp	100	—	—
› hustru Birgitta, Nils kræmara	28	—	—
› hustrv Karin Swens	9	—	—
› en bonde	—	2½	—
För te tingh, som sælias:			
› för 2 fingergul, M. A:s oc C. G:s	26	—	—
› 1 fingergul, J. A:s, om 4 gyllene, mæst Renst gul, tet haffwer syster K. P. vn.....	16	—	—
› för 1 kalk om 2½ lödog marc 4 lod, syster Margareta k[öpte?]	100	—	—
› 1 litan kalk om 1 lödog marc, mæster Tore köpte, tet war sancte Larense kalk	31	—	—
Summan aff opbyrdenne medh thet, som aaterbleff, ær	1278	2½	1
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra skærdagh oc siæladagen baadhe i aar oc i fiordh	1½	—	—
› för 5 tynnor Skan-sil	69	—	—
› 1 wardha langa	8	—	—
› för 3 tynnor oc 1 fiærdungh ströming	40	—	—
› 9½ tynna törsk	69	—	—
› 500 flundror	4	—	—

Item	för mæsso-vin, tet war 1 kanna bastart	1½	—	—
»	för daxwerke til flotan bade i skogen oc hær hema	72	2	—
»	æengia daxwærke bade i aar oc i fiordh	30	—	—
»	tærepæningha til konungen flérom sinnom	31½	—	—
»	betaladom wi borth	26	1	—
»	Jöns i Orlunda, til gardzsens behoff bade til fiske-köp oc daxwerke	18	2	—
»	trægarssystren M. O. i fiord til honog	6	—	—
»	en syster M. P. til wanmal	2	—	—
»	tærepæningha til flere ærandhe	7	3	—
»	the, som höggo wedhen til conwenstz-stuffwona	1½	—	—
»	för stenstuffwo-, syukostwffwo- oc lofftis-wedhen högx	3	2½	—
»	för sterhus-weden högx	6	1	—
»	för bast	15	—	—
»	en baat	3	—	—
»	æria-daxwerke	2	—	—
»	1 tynna tiæra	3	—	—
»	för leia i aar oc i fiord	5	—	—
»	för skæror	1	—	—
»	för söm oc hesko	3	—	—
»	för Finna næth	1	—	—
»	2 pund hamp	5	—	—
»	te, som bygdo i syuka-bastowona	3	—	—
»	för bastowo-tappen böttis	1	—	—
»	tynnobindaren i fiordh	1½	—	—
»	skeplön för sterhus-wedh	4	—	—
»	Bæncht smedh för ærbete til garden	2	—	—
»	för bræde til syukagarden oc andra vedertorfft	5	—	—
»	glasmæstaren för glas han bötte	3	—	—
»	mosth-stötare i fiordh	1	—	—
»	Lasce Gynth för ærbete han giorde i syukagarden	—	7	—
»	Staffan smedh för smide	2	—	—
»	Anders blinde för kalk han bar til muren	1	3	—
»	Olaff oxsakar för ærbete	2	—	—
»	Olaff wæktar för winstuffwona	1	—	—
»	Nils kok för winstuffwona	1½	—	—
»	skomakaren til bek	—	5	—
»	en saa til bakarastwffwona	—	2	—
»	han, som bandade tynnonar til rödinxfiskidh	½	—	—

Item för 2 halster til sterusidh	—	5	—
» för kasta löff til bastowona	½	—	—
» te, som wallade i bastowogarden	6½	2	—
» Lasce laggare för faat oc annat han haffwer bandat	—	2	—
» 1 pundh ister til sko	1½	2	—
» 1 mölkekoo	9	—	—
» för 60 töner kalk	37½	2	—
» för timber oc stelninga-wirkid högx oc fördis fram	2½	—	—
» för spik oc annan reskap til muren	2	1	—
» för stelninga-brede 4 tolffter	2	—	—
» muromæstaren bade för taked oc en wngh han murade	14½	—	—
» Jöns för tet han war medh muromæstaren pa tet(?) gamla dormi[torium]	2	—	—
» kalkstötaren L. G.	8½	3	—
» 3 mæn, som hulpo bota muren widh syön	—	6	—
» han, som tække paa muren oc bygde en windh	1	3	—
» för en laas	1	—	—
» för ½ tynna strömmingh til bygning[a-folkidh?]	5	—	—
» 200 spet-fisk	2	—	—
» för næffwer	17	—	—
» til bygningh i yrtagarden	3½	2	—
» för færsth köt wi haffwom köpt	44	—	—
» 5 faar oc 3 laamb	6	—	—
» för roffwor bade til conwentidh oc til borgaragarden	8½	3	—
Vthgifft för oxsar, gamalt köt oc spannamaal:			
Item 4 skepundh gamalt köth	100	—	—
» för 9 oxsa	132	—	—
» för malt	47½	2	—
» för humla	6	—	—
Vtgiffth til wisthusidh:			
» för 1 fiærdugh honogh i fior	12	—	—
» för peparkummina	1	—	—
» för 3 pund grant salt, som skiptis medh conwentit	2	2	—
» 1 pundh lök	1	—	—
» 4 pund Nærikis-gædor	4	—	—
» för annan færsk fisk	8	—	—
» 12 fiæderhana	3½	2	—
» för senap	1	—	—

	Vthgiffth swænalön:			
Item	Jöns skomakare 2 aar (ter medh sölff)	26	—	—
»	Anders Gunnarson til adh löna folkid medh i fiordh	30	—	—
»	Aruidh kaalman oc hans hustrv	14	—	—
»	Nils i yrtagarden för 2 aar	13	—	—
»	Jöns i bastowogarden tu ar	14	—	—
»	Erik qværnasuen pa annad ar	10	—	—
»	Bænckt fiskare	8	—	—
»	Trwels oc hans hustru	5	—	—
»	Jöns skomakaradræng	3	—	—
»	Swen knekt	2	—	—
»	Mans	7	—	—
»	Suæn Ærlændhson	5	—	—
»	Olar(!) i kalgarden	4	—	—
»	Lasce skomakare	5	—	—
»	lile Lasce	7	—	—
»	hustru Birita, som war bakerska, i fiordh, oc hænna dotter	8	—	—
»	Ingridh i bacarastuffwone	5	—	—
»	hustru Segridh brygisan i fiord	6	—	—
»	hustrv Margit bakerskan i aar	5	—	—
»	mölkedeian	4	—	—
»	Ingeborgh i brygehusidh	5	—	—
»	en anor Ingeborg	4½	2	—
»	Ingeborg i bacarastuffwonne	2	—	—
»	Ingegærdh	4½	—	—
»	til ad stædhia folkedh medh	1	—	—
	Vtgifft til Orlunda folkidh:			
»	Jöns til at löna folkidh medh i tw aar	63	—	—
	Vtgiffth för lærifft, wandmal oc blagarn:			
Til	folkidh	47½	1	—
Item	hustru Karin Swæns för særkialærifft	2	—	—
»	hustru Segrid brygisan för særkialærifft	2	—	—
	Suman aff wtgifftenne ær	1276	½	—
	Bliffwer nw ather	2	2	1

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff ather 4 fingergul.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 fingergul syster Margareta gaff.

» syster M. A:s[1] fingergul om 2 gylene.

[1] Sannolikt Margareta Amundsdotter, nunna 1522.

Item syster C. G:s[1] fingergul om 4 gylene.
» syster Margit H:dotters[2] fingergul om 3 gylene.

Opbyrdhen medh thæt, som aterbleff, ær 8 fingergul.

Vtgiffth aff sama gul:

» 3 fingergul wi saldom.
» syster Birita Jönsedotter 1 fingergul.

Vtgifften ær 4 fingergul; bliffwer nw aather 4 fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aater 1 skedh om 3 lodh.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 krans om 16½ lod, syster Karin Petri proweuta.

Opbyrdh testemænth:

» en hustru aff Loraby 2 skeder om 7½ lodh för sin bonda oc sina dotter.

Opbyrden medh thæt, som aterbleff, ær 1½ lödogh marc 3 lod.

Vtgiffth aff samma sölff:

» kransen bar Jöns i Orlunda op för 50 marc i halfftridhie.aars lön, som framfaren ær.
» 1 skedh om 3 lodh Jöns skomakare i sin lön.

Vtgifften ær 1 lödogh marc 3½ lod.

Bliffwer nw aather 7½ lodh.

— Item ær wetandhe adh war moder, syster M[argareta] gaff os til byghningh i aar 450 marc oc tet samma bliffwer nw ather. Item ær wetande, at aff tæssa forscriffna 450 marc ladis wt 130 marc pa trægarsmuren, tha thet styked muradis op, som ær thet hörnidh wid asko-wngnen.

Anno Domini 1563.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war octaua Martini, bleff aather	2	2	1
Thætta ær sedhan komidh:			
Item hwstru Birita, Nils kræmare, gaff	150	—	—
» syster Margareta	4	—	—
För the tingh, som sælias:			
» 1 gul-bras om 11 Renska gyllene, N[ils] kræmare	70	—	—
» för 5 tynor malt, 4 tynor rogh oc 4½ tyna korn	54	—	—
» för 1 kalk om 3 lödogh marc syster Margareta fik	100	—	—

[1] Sannolikt Christina Gunnarsdotter, nunna 1526; hennes fader var rådman i Jönköping.

[2] Möjligen Margareta Johansdotter, nunna 1528.

Item för 1 grön flogels hakol oc en altara-li[sth?] s[yster] M[argareta]	100	—	—
» för 3 skeder om 10½ lod	20	—	—
» för eth deker hudher	40	—	—
» til laans	4	—	—
» för hwilka wi sattom i pant 2 gaarstomther, the ena Nils kræmara, the andra Bænckth Ottesons	200	—	—
» för 1 gamalt ströningha-baandh	4	—	—
» för 1 wngh hæst	28	—	—
Suman aff opbyrdenne	776	2	1
Vthgifft aff sama opbyrdh:			
Item i Gudz æra skærdag	½	—	—
» 2 lodh saffran	2	—	—
» ½ pund pepar	—	10	—
» 3½ warda langa	21	—	—
» 3 skepund oc 3 liffspund Finska gæddor	81	1	—
» 3 tynnor Botna-lax	58	—	—
» 5 tynnor oc nakra wæler Skan-sil	71	—	—
» 4½ tynna strömmingh	56	—	—
» 1½ læsth 1½ tynna törsk	152½	—	—
» 500 flundror	4	—	—
» 3 tynnor salth	15	—	—
» 3½ pund sælspæk	7½	—	—
» 10½ pund hamp, bade til fiskedh oc skomakaren	21	—	—
» Jon fiskare, bade til tærepæninga oc til sin lön, tha han gik til konungen til Stokholm om spannamalan	16	—	—
» tærepæninga til tighionde fokta flere resor	1	—	—
» för hæsko oc söm	3½	—	—
» til bastowoflotan	5	—	—
» skoxlego til bastowo-weden i tw aar, anno 61, 63	2	—	—
» trægarssystren	1	—	—
» tynnobindaren för gærdakaridh oc annor bandh	1½	2½	—
» Bænckt smedh för smide til garden	1	—	—
» til stora flotan, tha han högx oc fördis fram	5	—	—
» för 3 kar til bastowona	3	2½	—
» en man, som skar torff til vinstuffwona	—	2	—
» 6 pund bast	1½	—	—
» 11 spæn malt til conwentidh	17	—	—
» 1 pund grant salt adh skiffta medh conwentidh	—	6	—
» 2½ skepund rök-köt	62½	—	—

Item för færsk fisk	4	—	—
» för 1 pund smör til borgaragarden	3	—	—
» för roffwor	1	2	—
» för hwit-kal-frö	—	3	—
» för 1 yxse	½	—	—
Vtgifft swænalön:			
» Jon skomakare, oc [thær] medh spannamal	4	—	—
» en man för næt han bant	1	—	—
» Jon fiskare fra iwl til paska	4	—	—
» hustrv Segrid brygisan	6	—	—
» hustrv Anna, kokerska	5	—	—
» Anna i kalgarden för fæt hon skötte	1	—	—
» Anders Gunnarson 2 alna Ængilst oc 2 aln Götnisk saa got som	7	—	—
» Lasce scriffware 5 alna Hagensth saa got som	10	—	—
» tilwælade Lasse sig til en hæst, som han læt fodhra oc salde för	24	—	—
» 2 bulta lærifft til folkid	16	—	—
Swman aff wtgifftenne[1]	675½	1	—
Bliffwer nw ather	100	5	1

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff ather 4 fingergwl.

Thætta ær sedhan kommidh:

Item 1 gwl-bras om 11 gyllene en god man gaff, L. M.

Vtgifft aff samma gul:

» 1 gwl-bras wi saldom, för hwilka wi fingom 70 marc, som screffwad ær frammer i rækinskapin.

Vtgifften ær thæt samma; bliffwer nw ather 4 fingergul.

Thaa wi sisth rækinskap giordhom aff sölff, bleff aather 2 skedher om 7½ lodh.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 skedh om 3 lodh en godh qwina af Loroby gaff.

Vpbyrden medh tet, som aaterbleff, ær 3 skeder om 10½ lodh.

Vtgifft aff samma sölff.

Item 3 skeder om 10½ lodh wi saldom.

Vtgifften ær thet samma; bliffwer nw inte ather.

Hær lyktas mor, syster **Karin Benedicti** rækinskap aff closters opbyrd oc wtgifft.

[1] Bör vara: 699½ — 1 — 0.

Anno Domini 1564.

Hær börias mor, syster **Ingeborg** [eller **Ingegerd**] **Laurentii** första oc sista rækinskap, etc.

Tha wi sist rækinskap giordhom, som war lögerdaghen för Nerei et Achille, bleff aather	100	5	1
Thætta ær sedan kommidh:			
Item til laans aff Wdh	20	—	—
» til laans aff Anders Hærligson	28	—	—
Opbyrdh testemænth:			
» hwstru Segridh i Loroby	8	—	—
» hustru Margit, Anders Hanssons, för sin son	4	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwid:			
» syster Ingegærdh Gyltan	12	—	—
» Inge aff Willösabærgh	8	—	—
» en man	½	—	—
» en annar man	3	—	—
» en quinna	½	—	—
» en quinna	1½	—	—
» fru Birita, her Larens Turesons dotter	90	—	—
» syster Margareta	30	—	—
» mintomæstara-hustrun i Stokholm	18	—	—
» som mor, syster I. L. war besynnerlega giffwid aff flerom	19	—	—
» aff K. P. wnga	7½	—	—
» aff Per Olson, syster Karin Olaffwi brodher	10	—	—
» Hæmingh bastowoman	6	—	—
» en man	1	—	—
» en quinna	½	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för en grön flogeldz hakel, halffslithen, oc 3 særkia, mer æn halffslitna	90	—	—
» för 1 fingergwl	17	—	—
» för 1 fingergul 3 gyllenne, tet war syster K. P:s,	12	—	—
» 1 skedh om 3 lodh	6½	—	—
» 1 skedh om 2½ lodh, 1 quintin	5½	—	—
» 1 spenne om ½ lodh	—	10	—
» för 7 tynnor korn, som aterstodh i fiordh i Tiælmo	21	—	—
» för et gamalt kætla-stoman; tet war askakætelen i syukostwffwonne	2½	3	—
Summan aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff,	524	2	1

Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdagen	1	—	—
» betaladom wi Wdh	20	—	—
» Anders Herleghson betaladom wi	21	—	—
» för 2 lodh saffran	2	—	—
» för 1 pund oc 8 lod pepar	5	—	—
» fingom wi wth til mæsowin	2	—	—
» 1½ pund peparkwmmina	1	—	—
» 2½ pund Finska gæddor	6	—	—
» 3½ tynna oc nakra wæle strömming	45½	2	—
» 6 tynnor törsk	56½	—	—
» 1 tynna groft salt	16	—	—
» 8 pund Swenskan hwmla	28	—	—
» 3 kloffwa spetfisk	3½	—	—
» tærepæninga til kongin flere resor	19	—	—
» gaff Anders Herligson wth skriftwaren	4	—	—
paa thet wi skullom haffwa fat eth goth breff, oc thet war saa goth som fafænkt.			
» tærepæninga til flere ærande	8½	3	—
» för floten högx [i] skogen i fiordh	9	1	—
» skoxlega	2	—	—
» tha floten drox op oc weden högx til stwffwonor	15	—	—
» för sterhusweden högx	3	—	—
» til bastowaflotan	4½	—	—
» för 4 marker hwmla til bastouoflotan	1	—	—
» för win-gryto-hatten stöptis op	5	—	—
» en syster, syster Ingegerd i sterhusidh, til wanmal	1	—	—
» Olaff för kætla han bötte til sterhusidh	1½	1	—
» för smide til winstwffwona	—	3	—
» för hywl	1	—	—
» för en mælda-bat	3½	—	—
oc thær med en span rog oc en span korn; rogen bar han op för 3 marc oc kornit för 2½ marc.			
» för 6 leia pænadis	½	—	—
» för 2 nyia leia	2½	—	—
» Hakon i Orlunda til daxwerke	1	—	—
» til hywl	—	10	—
» til leia och stal	1	—	—
» til wan bastowo-wedh i aar	3	1	—
» tynnobindaren för fat han bandade til conwenskællara	1½	—	—

Item Hakon i Laulösaköping för tat han slo	1	—	—
» Lasce Gynth för kællona oc rænnona han rensade i syukagarden	—	6	—
» Jöns i bastowonne för et windöga til conwentzkællara	½	—	—
» her Jons iordafærdh	2	—	—
» för bræde	½	—	—
» för hæsko oc söm	1	2	—
» för 7 tynor kalk; then kalken kom til trægarsmwren	—	10	—
» 3½ pund hamp bade til fiskedh oc til skomakaren	9	1	—
» 4 pund talg til lyus	6	—	—
» för 3½ pund gamalt köt	5	2	—
» 1 oxse aff Arffwid i Saankulla	12½	—	—
» 4 faar	3½	2	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» för færsk fisk bade i aar oc i fiord paska	11	2	—
» för 3 kannor honogh	3	—	—
» för roffwor	1½	2	—
» för et saal	—	1	—
Vtgifft swænalön:			
» Nils i yrtagarden	7	—	—
te en[a] för hosna wanmal.			
» Ærlændh screffware	4	—	—
» Jöns i bastowonne, oc 1 span malt til sin lön	4½	3	—
» lille Lasce	6	—	—
» Jon skomakare	4	—	—
» Swen watzwindare	5	—	—
» Örian	5½	—	—
te ena fik han för 1 skinkiortil han giorde aat ene syster, Ingærd i sterhusidh.			
» Lasce lagare för thæt han war nær wara bröder oc fædher	—	6	—
» Gregorius til sko	1	—	—
» Karin i bakarastuffwonne	5	—	—
» Ingridh i bakarastwffwonne	4	—	—
» Cristin i brygehusid	5	—	—
» Ingeborg	5	—	—
Vtgifft til Orlwnda folkid:			
» hustru Anna	16	—	—

Item Anders Person	5	2	—
» Hakon	4	—	—
» Arffwid	5	2	—
» Byörn	4	—	—
» Anders Törstenson	1	—	—
» Esbyörn	3½	—	—
» Lasce skomakare	3	—	—
» Anna	3	—	—
» Ingridh	1	—	—
» Margit	3	—	—
Vtgifft för lærifft oc blagarn:			
» för 52 alna lærifft	15	—	—
» för blagarn	2	3	—
» för wantmal	2½	—	—
Swmman aff wthgifftenne	483½	1	—
Bliffwer nw aather	40	5	1

Tha wi sist rækinskap giordom aff gwl, bleff aather 4 fingergul.

Thætta ær sedan kommidh:

Item 1 fingergul, tet war wart syster K. P:s, som jak wicte syster Il. i sin gæl.

Opbyrden medh tæt, som aterbleff, ær 5 fingergul.

Vtgifft aff sama gul:

Item 1 fingergul om 3 gyllene fik her Hans, thet war syster Margit Hælgadotters.
» 2 fingergwl wi saldom.

Vtgifften ær 3 fingergul; bliffwer nw aather 2 fingergul: tæt är baden sancte Birgitte fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordom aff sölff, bleff inte aather.

Thætta ær sedan kommidh:

Opbyrd testemænth:

Item 1 sked om 2½ lod för ena quinno aff Skæninge.
» 1 sked om 4 lod en hustru gaff för sin bonda Hakon i Biæriom.
» 1 skedh om 1 quintin mindre æn 3 lod, her Joachim gaff för sina hustru.
» 1 skedh om 3 lodh en bonde gaff för 3 sina söner.
» 1 spæne om ½ lodh en quiuna gaff.

Opbyrden ær 12½ lod, 1 quintin.

Vtgifft aff samma opbyrd:

Item 2 skeder om 6½ lod för 1 tynna strömingh.

» 2 skeder 5½ lod, 1 quintin wi saldom,

» 1 spænne om ½ lod wi saldom.

Suman aff wtgifftenne 12½ lod, 1 quintin.

Bliffwer nw inte ather.

Anno Domini 1565.

Thætta ær mor, syster **Karin Benedicti** rækinskap.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war sancti Georgii dagh, bleff ather	40	5	1
Thætta ær sedan kommidh:			
Item aff Lasse Ywte	111½	—	—
» syster Cristin Suensdotters prowenta	50	—	—
» til lans aff Nils kræmara	20	—	—
» syster Ingrid Petri prowentà	50	—	—
Opbyrdh tæstemænth:			
» hustru Magdalena, Lasse Yutes	10	—	—
» Torbyörn glasmæstare för sina hustru	4	—	—
» hustru Ingærdh, Per Nilsons, för sin bonda oc dotter	10	—	—
» Hæmming bastowoman[1] för sina warnada	2	—	—
» en hustru aff Swærdinge	10	—	—
» en quinna aff Ynnestada	3	—	—
» 2 quinnor aff Willösabærg	9½	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» syster Margareta	152	—	—
» fru Anna pa Akeröö, för sin son, som ær i Tysland i fængilse[2]	10	—	—
» mor abbatissa, som henne war giffuit	11	—	—
» syster I[n]g[rid] P[ersdotter]	6	—	—
» hustru Margit, Anders Hanssons	10	—	—
» en bonde	3	—	—
» hustru Ingrid, Per Ericsons	10	—	—
» syster K. N.dotters moder	20	—	—
» her Hoffwenskæl[3]	10	—	—

[1] Under namnet har förut stått Olaff biddare.

[2] Sannolikt Claes Bielke, fru Annas 2:e son, slutligen riksråd, friherre m. m., † 1623.

[3] Bielke, äldste broder till Claes (se föreg. not), riksråd, friherre m. m., halshuggen 1605.

Item en fogte	3	—	—
› en quinna	10	—	—
För te tingh, som sœlias:			
› för 1 kalk om 2 lödog marc, 2 lod, syster Mar[gareta]	102	—	—
› korkaps-spennidh oc biskops-krylan, syster Mar-[gareta]	100	—	—
› 1 fingergul, syster Mar[gareta]	10	—	—
› gaff syster Margare[ta] os til war ladu	30	—	—
› aff frv Birita [1], her Göstaff Olssons	100	—	—
› för 1 fingergul, tet war syster E. M:s	26	—	—
› 1 fingergul, thet war syster B. L:s	9	—	—
› för 1 kista	7	—	—
› för 1 hæst	18	—	—
Summan aff opbyrdenne medh thet, som aterbleff, ær	967½	1	1
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdagen	1	—	—
› 5 pund Finska gæddor	15	—	—
› 1 tynna lax	44	—	—
› 1½ tynna törsk	34	—	—
› sændom wi til Sörköping, tha fisken togx oc fingom igen ½ læst strömmingh.	60	—	—
› tærepæninga oc forolön til samma ærande	18½	2	—
› för 2 tynnor oc 2 wæle strömmingh hær hema	64	—	—
› tærepæninga til konungen flere resor	18	—	—
› Lasse Yuthe til daxwærke oc annadh garssens behoff	11	—	—
› skogxlega i fiordh	2	—	—
› tha floten drox op	3	—	—
› för bek	1	—	—
› 1 skepund oc 2 liffspund Swænskan humla, oc thær medh sölff 8 lod	113	—	—
› 1 tynna Baia-salt	26	—	—
› för tymber oc ærbetislön til wara lado	30	—	—
› trægardzsystren M. O. til honog	6	—	—
› daxwerke til Orlunda i fiordh	4	—	—
› 2 mæn, som högo syukostuwo-weden	1	—	—
› 3 pund oc 5 marker hamp til fiskid oc sko	10½	—	—

[1] Fru Birgitta Leijonhufvud, g. m. riksrådet m. m. friherre Gustaf Oloffsson Stenbock.

Item spona-lön	1½	1	—
» hustru Birita, Arffuid skinnarens, för nota-kalwen hon bant	2	—	—
» twa mæn, som botado gærdakaridh oc för anadh te bandade	1½	—	—
» för 1 saa til brygehusidh	—	3	—
» tynobindaren för fataband oc fiske-tynnor	2½	—	—
» för 1 baat	3	—	—
» för tiæra	2	—	—
» för staal, hæsko oc aldrahanda smidhe	8½	—	—
» för 1 waugrede	—	6	—
» för 3 yxsar til borgaragardhen	2	2	—
» för bast, 20 pund	7½	—	—
» en man, som tatten sloo	1	—	—
» för fat til adh æta aft i borgaragarden	—	2	—
» en man, som groff kalgarden i fiordh oc i aar	2	—	—
» Eric knict för daxwerke til brödranna lilla bastowo	½	—	—
» för billar oc yxser til Orlundha	2	—	—
» barskæraren för aadrolaat	1	—	—
» til bastowo-wedhen i aar	3	—	—
» för spik til bastowona	—	2	—
» för glasidh i bastowonne böttis	1	—	—
» för 1 kætil til sterhusid	—	10	—
» 5 tynnor kalk til hwder	1	—	—
» för linfrö i fiord oc i aar	2	1	—
» hustru Margit i kalgarden för blagarnit hon woff	—	6	—
» för 1 pund hamp	5	—	—
» för færsk mat hær köptis oppa gatuna	28	—	—
Vtgifft för fænat:			
» 5 oxsar	95	—	—
» för 2 köö (!)	16	—	—
» för tw kowærdh geether	15	—	—
» en dræng, som halp köra hem boskapen	1	—	—
» tærepæninga til samma ærande	3	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 13 pund Nærikis-gæddor oc anar færsk fisk	20	—	—
» för Tokn-gæddor i ar oc fiordh	10½	—	—
» 2 pund færsk rödingh	4	—	—
» 1 tynna ærter	10	—	—
» för roffwor	2½	3	—

Vtgifft swænalön:			
Item Nils Öningh	6	—	—
» Lasse i Laulösaköping	8	—	—
» Marte i bastowonne	7	—	—
» Lasse skomakare	8	—	—
» Per Jönson	1½	—	—
» Mans watzwindare	6	—	—
» Anders Skræp	5	—	—
» Gregorius	4	—	—
» Swæn watzwindare	6	—	—
» Anders Person	3½	—	—
» Lasse Yute til sin lön, oc ter med sölff	10	—	—
» Ærlænd scriffware	6	—	—
» Joachim för daxwerke	1	—	—
» Jon fiskare	7	2	—
» Haffridh oc henna dotter	10	2	—
» Segridh kokerskan	5	—	—
» hustru Agneta i yrtagarden	4	—	—
» Cristin i bakarastwffwonne	5½	2	—
» Ingeborg, som war i bakarastuffwonne	1½	—	—
» til flotan i aar	24	—	—
Vtgifft til Orlwnda folkidh:			
» 4 drængia i Orlunda	22	—	—
» hustru Ingridh i Orlunda	5	—	—
» Ingeborg	6	—	—
» Margit	3	—	—
» Bænkta	6	—	—
» Anna	2½	—	—
» Karin	2	2	—
» annor piga	2½	—	—
» quinna, som woff wantmalidh i Orlunda	—	10	—
» 3 mæn, som hwlpo til ad sætia op stuffwona i Orlunda	5	—	—
» Lasse, brödrana drængh, til skiorto [oc] andra wedertorff	2	—	—
» til ad stædia folkid medh bade hær oc i Orlunda	1½	—	—
» gamle Lasse hær i garden pa sin lön	2	—	—
Vtgifft för lærifft oc blagarn:			
» för 50 alna lærifft	20	—	—
» för 20 alna blagarn	3½	2½	—
» drængiana til wanmal	7¼	—	—
Suma aff wtgifftenne	942½	2½	—
Bliffwer nu aather	24½	2½	1

Tha wi sist rækinskap giordom aff gwl, bleff aather 2 fingergul.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster B. L:s fingergul.
» syster Elin Magni fingergul.

Opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 4 fingergul.

Vtgifft aff samma gwl:

» 3 fingergul wi saldom; *vtgifften ær thæt samma.*

Bliffwer nw ather 1 fingergul.

Tha wi sist rækinskap giordom aff sölff, bleff inte aather.

Thætta ær sedan kommidh:

Opbyrdh testemænt:

» 1 bælte om 1 lödog marc, ½ lod en godh quinna aff Willösabærg för sin bonda oc för sig siælffwa nar Gudhi tækkis henne kalla.
» 1 skedh om 3½ lodh Mans skrædara hwstru fik in för sin bonda.
» 1 sked om 3 lod en godh quinna gaff för sin bonda.

Thætta haffwa leffwandis giffwidh:

» 1 sked om 4½ lod en god man aff Willösabærgh gaff fram för sig oc thæt war hwstrunas broder, som bæltid gaff.
» 1 sked om 4 lod, 1 quintin syster K. N.dotters moder gaff.

Opbyrden är 1 quintin mindre än 2 lödog marc.

Vtgifft aff sama sölff:

» 1 bælte om 1 lödog marc, ½ lod för 1 par oxsa oc 1 godan gillan stwt.
» 2 skeder om 8 lod oc thær medh pæninga för 4 pund Swænskan humla.

Vtgiffth swænalön:

» Lasse Yute 1 sked om 4 lod, 1 quintin oc thær med pæninga til sin lön.
» hustru Anna, som deia war, 1 sked om 3 lod; J. L:s syster.

Vtgifften ær tæt samma, som opbyrden.

Bliffwer nw inte aather.

— Ithem ær wetandhe, adh the hederliga quinnan hustru Karin, Bænkt Ottesons, gaff os i sith yttersta 1 skeppundh köt til tæstemænth, oc war thet saa goth om pæninga paa then tidh, som 80 marc. Gudh misk[unn]e the siælena, amen.

Anno Domini 1566.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war första dagh Yunii, bleff aather	24½	2½	1
Thætta ær sedan kommidh:			
Item til lans aff Anders Gunnarson	58	—	—
» til lans aff hustru Anna, Jöns kræmara	16	—	—
Opbyrdh tæstemænth:			
» Bænkt Otteson oc hans hustrv, hustrv Karin	150	—	—
tæt gaff hans modher til i gæl, som wi thæm aatte.			
» hustru Gærtrud, Per Abyörnsons, för sina dotter Anna	12	—	—
» hustru Ingeborg, syster C. S.dotters syster, för sin bonda oc sina warnada	20	—	—
» hustru Anna Wdz för sin son	10	—	—
» hustrv Karin, Hans gulsmedz, för sin son	20	—	—
» hustrv Elin, Jacop Olzsons	8	—	—
» hustrv Margit, Bænkt kogx, för sin bonda oc barn	4	—	—
» en bonde	7½	—	—
» en drængh	4	—	—
» en bonde	6	—	—
» en bonde aff Apunda	4	—	—
» fik mæster Tore in	2	—	—
» Anders köpersuens hustru för sina dotter	6	—	—
» aff Wærmeland	5	—	—
» en bonde	8	—	—
» en quinna	—	11	—
» en bonde för sin barn	2	—	—
» tæt flere haffwa giffwid ær	6	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwid:			
» Jöran Person	40	—	—
» konungens frilla	10	—	—
» Hæmming bastowoman	2½	2	—
» en quinna	2	—	—
» en man	3	—	—
» iomffru Ibba oc hænna syster frv Emerencia[1]	100	—	—
» syster Margareta	40	—	—
» fader her Dauidh	34	—	—
» til lans aff hustrv Birita, Nils kræmara	110	—	—
» en quinna [fran?] Link[öpung?]	2	—	—

[1] Ebba Gera och hennes syster Emerentia, g. m. riksrådet Abraham Eriksson Leijonhufvud.

För the tingh, som sælias:			
Item för 1 fingergul, A. P:s	26	—	—
» för 1 ænglot	16	—	—
» för 1 skal om 15 lod	40	—	—
» 6 pundh blyblandat teen	60	—	—
» för 1 kalk, oc then fik syster Margareta	250	—	—
» för 1 hwit kalk om 14 lod; thæt löper 20 öre lodit	35	—	—
» för en halff bolster	14	—	—
» för 1 kyortil aff Amsterdam	32	—	—
» et deker koo- oc quige-hwder	40	—	—
» 2 töner korn	44	—	—
» mor abbatissa	7	—	—
» för 4 lödog marc oc 3 lod brutid sölff; thæt war kryklan	202	—	—
» för 1 tompt; thæt war sancta Katerina gaardh	100	—	—
» för 10 sænga-hyginde	50	—	—
» för 1 kaapa	26	—	—
Summan aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff, ær	1660	3½	1
Vtgifft aff sama opbyrdh.			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdag	1	—	—
» 1 skepund Finska gæddor, N. k.[1]	40	—	—
» 4½ tynna strömingh, N. k.	100	—	—
» 2 pund sælspæk, N. k.	5	—	—
» 1 tynna Botna-lax, N. k.	40	—	—
» 4½ tynna oc 1 fiærdung strömingh	192	—	—
» 4½ pund Botna-lax	19	—	—
» ½ tynna Skan-sil	25	—	—
» 3 wæle strömingh	4½	—	—
» 5 tynnor salt	128	—	—
» 1½ tynna törsk	32	—	—
» 4½ pund Finska gæddor	14	—	—
» 9 pund saltgrön aal	30	—	—
» 1 klowa spet-fisk	4	—	—
» ½ skepund Pryskan humla, N. k.	40	—	—
» 13½ pund oc 5 marker Swænskan hwmla	90	—	—
» trægaarssystren M. P. til honog	6	—	—
» Ærlændh scriffware för thæt han foor til Stokholm	8	—	—
» Ærlænd til paper	2	—	—
» för 4 pund hamp	17	—	—

[1] De i denna afdelning förekommande initialerna N. k. beteckna utan tvifvel Nils krämare.

Item tærepæninga til Sörköpyng	1	—	—
› Per i Orlunda til fiskeköp til garden	14	—	—
› för 4 leia til Orlunda	8	—	—
› för iærn oc staal	6	—	—
› til smide	—	10	—
› för daxwærke til Orlundha i fiord	12	—	—
› för leia-bryne	½	—	—
› 2 baata	10	—	—
› för daxwerke til flotan i fiord oc i aar	20	—	—
› för 1 warpa-ankar	3	—	—
› tha floten drox op i fiord	6	—	—
› te, som höggo weden til stuffwonor oc sterusedh i fiordh	8	3	—
› til garsens behoff	4	—	—
› barskæraren för adrolat	2	—	—
› för 4 fiskenæth	5½	2	—
› för 2 sækia til conuænskællara	2	2	—
› 2 sææ[kia], en til conuentid oc ten andre til brygehusidh	—	6	—
› skomakaren til yster oc bek	2	—	—
› för bast i aar oc fiordh, bade til flotatogh til fisked oc annad garsens behoff	28½	—	—
› ½ pund smör til flotan	3	—	—
› för næffwer til stuffwona i Orlunda	10	—	—
› 1 tynna tiæra	7	—	—
› 4 gangor hæssko	2	—	—
› för staal	1	—	—
› 3 spæn ærter til sædhe	16½	—	—
› 4 pund talgh, try pund til conwentidh oc et til gardhen	12	—	—
Vtgifft för fææ oc faar:			
› 7 par oxsa	280	—	—
› för 8 faar	8	—	—
Vtgifft för gamalth köth:			
› 2 skepundh oc 5½ liffspund gammalt köt	84	—	—
› 8 pund köt oc flæsk; tet war diækna-mat	27	—	—
Vtgifft til wisthwsidh:			
› för færsk fisk i aar oc i fiordh	15	—	—
› för roffwor	7	2	—
› för 1 tynna ærther til conwæntid	10	—	—
› 5 marker smör	1½	—	—

Vtgifft swænalön:			
Item Olaff sporsmedh oc hans hustru	30	—	—
» gamle Lasse	10	—	—
» Mans oc hans hustru	14	—	—
» Mårten i bastowonne	8	—	—
oc ter med til husor	2	—	—
» Lasse skomakare	10	—	—
oc til husor	2	—	—
» Lasse lagare för i fiord oc i aar	9	—	—
» Anders blinde oc hans hustrv	9	—	—
» Mans kuærnaswæn	10	—	—
» baada iwtana hær tiænto	8	—	—
» Pælle diæknen	4	—	—
» Törils Finne	8	—	—
» Törils diække	1	—	—
» Tore, som hær ærbetade	4	—	—
» Lasse klokkare för thæt han groff punder syster Anna Persdotter	1	—	—
» en man, som groff kalgarden	$\frac{1}{2}$	—	—
» brygisan hustru Haffredh	8	—	—
» Anna i brygehusid	6	—	—
» Birita Hændrixdotter	4	—	—
» Anna i bakarastwffwonne	6	—	—
Vtgifft til Orlunda folkidh:			
» Per i Orlunda	20	—	—
» Per Bæncktson oc lille Bænckt	15	—	—
» Per Suænson	8	—	—
» Elin deian	8	—	—
» Ingrid quinnan	5	—	—
» stora Cristin	6	—	—
» getapigan	3	—	—
» stora Karin	6	—	—
» en dræng til hanska	1	—	—
» til ad stædhia folkid medh	—	6	—
Summan aff wtgifftenne	1644	3	—
Bliffwer nw aather	16	$\frac{1}{2}$	1

Tha wi sist rækinskap giordom aff gul, bleff aather 1 fingergul.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster Anna Petri fingergul.

» 1 ænlot syster Margareta gaff.

Opbyrden ær tet samma:

Vtgifft aff samma gul:

Item syster Anna Petri fingergul wi saaldom.
» 1 ænlot wi saldom.

Vtgifften ær thet samma.

Bliffwer nw aater 1 fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordom aff sölff, bleff inthe aather.

Thetta ær sedan komidh:

Opbyrdh tæstemænth:

Item 1 skal om 15 lodh her Sæwerins hustrv gaff för sin son.
» 1 skedh om 3 lod en hustrv aff Widime.
» 1 skedh om 2½ lod, ½ quintin Jöns i Wiby för sin son.

Opbyrden ær 1 lödog marc, 4½ lod, ½ quintin.

Vtgifft aff samma sölff:

» 1 skal om 15 lodh wi saldom.
» 1 sked om 3 lod fik Ærlænd scriffware.
» 1 skedh om 2½ lod, ½ quintin Per i Orlunda pa sin lön.

Vtgifften ær thæt sama som opbyrden.

Bliffwer nw inte aather.

Thetta æpterscreffna haffwom wi opburidh i thenna 3 næst förlidhna aaren aff Nils kræmara, som han inga betalning haffwer faat före, Gudh hans siæl naadhe, oc thet haffwer hans kæra hustrv, hustru Birgita os oplatid oc wnth, ty ad tet war bægias tera; thy bedes för them ad Gudh them löne æwerdeliga.

Först til fiskid wt i skæren	20	—	—
Item 2 tynnor törsk	40	—	—
» 1½ tynna strömmingh	60	—	—
» ½ skeppund gædor	24	—	—
» 1800 spetfisk	36	—	—
» 4 pund hwmbla	16	—	—
» 2 skeppund köt	120	—	—
» 6½ pund hamp	33	—	—
» 3 pund lin	21	—	—
» laante Nils os i kyndilsmæsso	200	—	—
Thetta æptherscreffna köptis ther före:			
» 3 tynnor strömmingh, ther gaffs före... 130 marc.			
» 2½ tynna törsk ... 50 »			
» 2 pund smör til conuentidh ... 12 »			
» wistussystren til pepar ... 8 »			
Suman aff thetta hær nw ær förescreffwadh ær	570	—	—

Anno Domini 1567.

Ta wi sisth rækinskap giordhom, som war daghen æpther sancte Jacops dagh, bleff aater	14	1	1
Thetta ær sedan kommidh:			
Item til laans aff waare kære moder, syster, hustru Birgitta, Nils kræmara	390	—	—
» til laans aff hustru B. M.	20	—	—
» til laans aff hwstru Birita, Nils kræmara	222	—	—
» til lans aff en annan closters goda wen, syster M. M.dotter	33	—	—
Opbyrdh testemænth:			
» syster Margith Jonsdotter för sina syster, hwstru Agneta	20	—	—
» en tysk, som war konungens canseler	10	—	—
» hustru Haaffredh för en sin frænda	12	—	—
» en drængh aff Wærmelandh	7	—	—
» Lasce i Kælkestadom	4	—	—
» hustrv Anna i Hwndawadh	3	—	—
» en quinna för sin bonda	2	—	—
Thetta haffwa leffwandis giffwidh:			
» war kæra syster oc mor, syster Margareta försth	50	—	—
» fru Birita[1], her Larens Flæmmingx	20	—	—
» aff enne sok[n] i Wærmelandh	10	—	—
» en bonde för sigh oc sina hustru	4	—	—
» hustru Gærtrud, Per Aabyörnsons	10	—	—
» en bondhe — oc ther medh ena koo —	2	—	—
» hwstrv Anna Wdz	10	—	—
» war mor, syster Margareta	200	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 fingergul om 4 gyllene, thæt war syster M. P:dotters[2]	26	—	—
» en kalk medh patenam om 3 lödoga marc	192	—	—
» för 2 lödog marc oc 5 lodh brutidh sölff	112	—	—
» 2 dwka	100	—	—
» 1 dwk	42	—	—
» 4 conwenskannor om 4 pundh	40	—	—
» 1 kanna, som hörde syukostuffwonne til, oc 1 laanghalsa, som hörde kællaren til, badha om 1 pund	10	—	—

[1] Fru Birgitta, dotter af riksrådet Lars Turesson (tre rosor) och g. m. guvernören friherre Lars Fleming til Nynäs.

[2] Sannolikt Magdalena Paulsdotter, se sid. 85, not. 1.

Item 1½ deker 3 hwder	50	—	—
» til lans aff Anders Gunnarson	26	—	—
Opbyrden medh thet, som aaterbleff, ær	1641	1	1
Vthgifft aff samma opbyrdh:			
» i Gudz æra sæladagen oc skærdagh	1	—	—
» betaladom wi moders syster, hustru Birita, Nils kræmara	304	—	—
» Lasce Ywte	100	—	—
» hustru Anna, Jöns kræmara, betaladom wi	16	—	—
» tærepæninga	3	—	—
» betaladom wi hustru Birita, Nils kræmara	140	—	—
» Anders Gunnarson, som han wtlade 2 aar sedan	50	—	—
» 1 tynna aal	66	—	—
» 1 tynna lax	50	—	—
» 13 pund Finska gæddor	49	—	—
» 1 tynna törsk	20	—	—
» ½ tynna Skan-sil	25	—	—
» 6 kloffwa spetfisk	16	2	—
» för 6 tynnor strömmingh	232	—	—
» för 11 pund hwmbla	132	—	—
» 5 tynnor salt	50	—	—
» the, som saltidh op mælte oc thet opfördhe	—	10	—
» forolön från Sörköpingh	5	—	—
» Anders Gunnarson til stal, hæsko oc söm oc annadh garssens behoff	11	—	—
» 1 knekt, som halp widh flotan oc sloo hagan i fiordh	12	—	—
» til adh leia widh flotan i aar	4	—	—
» smedhen för yxser	2	—	—
» Nils Skebo för daxwerke	6	—	—
» för weden högx til syukostuffwona oc lofftidh	4	—	—
» en man, som högh bastowo-weden	2	—	—
» för bek til stora baaten	½	—	—
» för 6 las gærsle til lykiona	6	—	—
» Per i Orlunda til daxwerke oc annadh garsens behoff	16	—	—
» tynnebindaren för fataband	—	10	—
» för kætlagrepa i sterhusid	—	3	—
» för 2 pund smör, som skiptis medh conwentidh	12	—	—
» för 6 marker smör til borgaragarden	1½	—	—

Vtgiffth för oxsar oc annan færsk mat:			
Item för 1 par oxsa	45	—	—
» för 6 sidor köth oc 1 rygh	31	—	—
Vtgifft til wisthwsidh:			
» för 3 kanor honogh	10	—	—
» för ½ pund pepar oc 1 pund peparkummina	6	—	—
» för ½ pund hwit salt	2	—	—
» för söta myölk bade til bakning oc til mathen	7½	2	—
» för lök	7	—	—
» för 8 spen roffwor baade til garden oc til conwentidh	8	—	—
» 1 span ærter	3	—	—
» 1 pund Nærikis-gæddor	2	—	—
» 1 pund törran talg oc 12 marker rau talgh	4½	—	—
» 4 pund torsk	5½	—	—
Vtgifft sucænalön:			
» Lasce qwærnaswæn	12	—	—
te twa war för hans skiorto.			
» Maarten för 1½ aars tiænist	16	—	—
» Jöns	6	—	—
» Rawal för et halfft aar han war i fiordh	5	—	—
» Per i yrtagarden	12	—	—
the twa war för skyortona.			
» Lasse, Jon laggara son	6	—	—
» Pælle i brigehusit	2	—	—
» Olaff	1½	—	—
» Lasse skomakare för 8 par skoo han giorde	2	—	—
» Anders i kalgarden	2	—	—
» hustru Ingridh, Germundz	6	—	—
» Birita i bakarastuffwone för ½ aar i fiordh	4	—	—
» Anna, som war i bakarastuffwona	6	—	—
» hustru Haffredh	10	—	—
» Anna Hælgadotter, för tet hon war i brygehusid	6	—	—
» hustru Anna i yrtagarden	8	—	—
» hustru Ragnil, som sköde fædh i fiordh	6	—	—
Vtgifft til Orlunda folkidh:			
» Pædar i Orlunda	12	—	—
» Elin deian	10	—	—
» Olaff	6	—	—
» Swen pa sin lön	2	—	—
» Pædar drængen	6	—	—

Item Ingridh, som war i Orlunda	3	—	—
» Karin	4	—	—
» Cristin Andersdotter	6	—	—
» Ingeborgh pa sin lön	4	—	—
Summan aff wtgifftenne	1634	1[1]	—
Bliffwer nw ather	7	—	1

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gwl, bleff aather 1 fingergul.

Thetta ær sedan kommidh:

Systher Magdalen[as] fingergul.

Opbyrden medh tet, som aterbleff, ær 2 fingergul.

Vtgifft aff samma gul:

Item 1 fingergul wi saldom.

Vtgifften ær tet samma; bliffwer nw ather 1 fingergul.

Tha wi sisth rækinskap giordom aff sölff, bleff inte aater.

Thetta ær sedan kommidh:

Item 1 sked om 3 lod en dræng aff Axstada gaff;
tæssa sked fik Anders Gunnarson i sin lön.

Tetta ær bade opbyrdh oc wtgifft etc.

Anno Domini 1568.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war sancti Petri martirs dagh, bleff ather	7	2[2]	—
Thetta ær sedan kommidh:			
Item til lans aff mor syster, hustru Birita, Nils kræmara	130	—	—
» til lans aff Wdh	60	—	—
» aff syster M. J.	10	—	—
» til laans aff Anders Gunnarson	32	—	—
Opbyrdh testemænth:			
Jomfru Ybba för sin broder her Karl[3] oc sina syster fru Emerencia	100	—	—
Item för Inge aff Willösabærg	4	—	—
» för Mans skrædara	3	—	—
» kom hit för en Finsk herra, som het Nils Bærtilson, tem fik in Anders Siffridson	50	—	—
» Per Nilson i Yxstada	8	—	—

[1] Rätteligen: 3 öre.
[2] Se föregående not.
[3] Riksrådet, friherre Karl Holgerson Gera, † 1566.

Thætta haffwa leffwandhis giffwidh:			
Item thæn tid konungen war syuk oc klen sænde frillan hit	200	—	—
» mor abbatissa	13	—	—
» fader her Dauidh	23	—	—
» syster Ingegærd Gyltan	12	—	—
» syster Margit Jonsdötter	40	—	—
» konungsens frilla Karin Mansedötter, nar hon hær senasth war, gaff hon os	100	—	—
» greffwe her Per Bragde	20	—	—
» her Steen Erikson [1]	30	—	—
» syster Margareta, som Anders Seffridhson henne gaff	20	—	—
» en quinna aff Nörköping	8	—	—
» en annor godh quinna	27	—	—
» hustru Anna, Kort pipara	30	—	—
» Birita Knutzdötter	8	—	—
» en quinna aff Yxstada	6	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 mæssa-hakel	30	—	—
» 2 tynnor rogh	12	—	—
Summan aff opbyrdenne medh thæt, som aatherbleff, ær	983	2	—
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdag	1	—	—
» syster M. J. betaladom wi	10	—	—
» 1½ skepund Finska gæddor oc ther medh 10 tynnor rog.	50	—	—
» 3½ tynno smaa sil	134	—	—
» 1 tynna lax	48	—	—
» ½ tynna Skan-sil	20	—	—
» 2 tynnor törsk	40	—	—
» 1 pund tör aal	1½	2	—
» tærepæninga til flere ærande	12	—	—
» forolön	2	—	—
» Mans smedh för ærande han foor til Norköping	2	—	—
» för 1 mældabaat	10	—	—
» 26 Finna-næth	8	—	—
» för en sæk til bakarastwffwona	1½	—	—
» för 4 saal oc ter medh faat til bakarastwffwona	2½	3	—
» 2 quinnor, som rensade spannamaalan	2	—	—
» 17½ pund oc 6 marker hwmla	284	—	—

[1] Leijonhufvud, † 1568.

Item för daxwerke til Orlunda oc hær hema	22½	—	—
» 8 kloff næffwer	8	—	—
» 8½ pwndh bast	8½	—	—
» Nils tynnobindare för fat oc annadh [han] haffwer baandat	3	—	—
» baarskæraren för adrolat	2	—	—
» Jöns skomakare för skoogærning	6	—	—
» en man, som halp til ad rensa syön	1	—	—
» 4 hywl	4	—	—
» för kalk	2	—	—
» för linfrö	1	—	—
Vtgifft til flotan bade i skogen oc hær hemma:			
» Per Larenson, som styrde för flotan	16	—	—
» Per knekt	22	—	—
» Lasce knect	18½	—	—
» en knect	2	—	—
» the, som slogo warpa-togen	2½	—	—
» för höö til ökiana	2	—	—
» 7 finna, som weden höggo til stuffwonor	12½	—	—
» tymbermænnena, som bygdo bakarastwffwona	16	—	—
» för staal, hesko oc söm	4	—	—
» för 1 tyna sædiskorn	4	—	—
Vtgifft för oxsar oc færsk mat:			
» paa 1 par oxsa	30	—	—
» 3 sidor oc 1 fiærdwng köt	23	—	—
» 1 lamb	1	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 9½ kanna honog bade til trægarden oc til wisthusid	33½	—	—
» för 3½ pund Nærikis-gæddor	7	2	—
» 6 fiæderhana	6	—	—
» 1 wal oc 8 kast Skan-sil	7	—	—
» 2 pund groff salt	6	—	—
» ½ span ærter	2½	—	—
» 2 spen roffwor	2	—	—
» 1 span asko til fiska-blötning	—	3	—
Vtgifft swænalön:			
» Per i yrtagarden oc hans hustru	22	—	—
» Gunnil i bastowogarden	6	—	—
» Birita Hændrixdotter	6	—	—
» Elin, deian i Orlunda	8	—	—

Item Swen i Orlunda, som aterstod	4	—	—
» kalmannen pa sin lön	2	—	—
» sterhusgubben	1	—	—
Summan aff wtgifftenne[1]	953	2	—
Bliffwer nw ather	30	—	—

Anno Domini 1569.

Tha wi sisth rækinskap giordom, som war Nerei et Achillei, bleff aather	30	2[2]	—
Thætta ær sedan kommith:			
Högmectighistagh(!) förste v. a. k. n. h. konung Johan oc hans högmecktigiste förstinna drottning Katerina försth tha the hit kommo	400	—	—
Item syster Ingegerdh Maansedotters prowenta	50	—	—
» aff Nighels Håkonsson	30	—	—
» war n. h. konungen	380	—	—
» til læns aff Per Erikson	60	—	—
Opbyrdh testemænt:			
» hustru Ingeborg, Olaff sporsmedhz	30	—	—
» en byssoskyttare för sina hustru	10	—	—
» hustru Ingeborgh, Benckt skomakare[s], för sin bonda	8	—	—
Thætta haffwa leffwandis giffwidh:			
» hustru Elin Gærdz	20	—	—
» war kæra syster, syster M. M.	409	5½	—
» mæsther Per Karsons hwstru	4	—	—
» en hustru aff Smalandh	4	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 hacol; han kom til Roxlösa kyrkio	74	—	—
» för et gamalt mæssoredhe	12	—	—
Högmæktigiste förstinna v. a. k. n. fru	200	—	—
Item för 2 lödigh marc oc 5 lodh brutidh sölff	110	—	—
» 1 lödig marc, 2 lodh giort sölff, tet war kor-k[apo]spen	90	—	—
» 2 særkia, h. K. o. s. Ka.[?]	20	—	—
» af her Mans i Rock[lösa], som aterstodh för hakel	10	—	—
» til låns, M. M.	67	—	—
Opbyrden medh thet, som atherbleff	2018½	3½	—

[1] Bör vara 958 marc 2 öre.

[2] Inga ören; se ofvan.

Vthgiffth aff samma opbyrdh:			
Item i Gudz æra siæladagen oc skærdag	1	—	—
› betaladom wi moder syster, hustru Birita, Nils kræmara	200	—	—
› Anders Gunnarson, wi åttom honom	60	—	—
› 1 skeppund oc 2 liffspund Finska gæddor	78	—	—
› 2 tynnor Skan-sil til conwentidh oc borgaragarden	86	—	—
› 1½ tynna oc 1 pund törsk	37	—	—
› ½ tynna oc 1 pund lax	40	—	—
› ½ pundh sælspæck	3	—	—
› forolön	4	—	—
› 3½ tynno strömmingh	115	—	—
› 1 tynna strömmingh (oc ter medh rog)	20	—	—
› 33 tynnor malt	206	—	—
› 12½ pund och 8 marker hwmla	141½	—	—
› Jöns tærepæninga til Stocholm	26	—	—
› för ena stwffwo til Orlundagarden	52	—	—
› the, som stwffuona satte op	1½	1	—
› 4 kloff næffwer til stuffwona	4	—	—
› för daxwerke til Orlunda	36	2	—
› för aldrahånda bohax tygh	17	2	—
› för 1 iærnharff	6	—	—
› för 1 hæst	24	—	—
› för hæsko oc söm	5	—	—
› för 1 karmslæda	1	—	—
› en akoreskap	5	—	—
› 2 mæn, som förda maltidh fran Wæstergylland, som fru Mærita[1] os gaff	6	—	—
› tærepæninga til flere ærande	13½	—	—
› forolön	3	—	—
› för 1 ströbat	10	—	—
› the, som tæckto swkostuffwona oc swalan	1½	2	—
› han, som torffwith skar	2	—	—
› 5 tynnor kalk	2½	2	—
› för bark til hwder	3	—	—
› för beck	2	—	—
› the, som stötto mosten	3	2	—
› en syster, K. N., til wathmal	6	—	—
› paa ena stuffwo til yrtagarden	10	—	—
› Örian mwromæstare	2	—	—

[1] Förmodligen Svante Stures enka, Märta Eriksdotter (lejonhufvud).

Item Nils tynnobindare för kötkarith oc smörkaridh han botade, Jwtana slogo sönder	1½	—	—
» för koolego	4	—	—
» 8 pundh bast	8	—	—
» 3 las gærssle	3	—	—
» til flotan i fiordh	12	—	—
» för wedh hær hemma, bade til os hær inne oc wte	24½	—	—
» daxwerke til flotan i aar	6	—	—
» til fiskeköp til flotten	5	—	—
» för höö oc halm	22	—	—
» för smide	6	—	—
» för nota-tögerne slogx	—	10	—
» för Finna-næth	6	—	—
» Tord fiskare för notha kalffwen han bant	3	—	—
» 6 pund oc 8 marker hamp	38	—	—
» 3 sækia	4½	—	—
» 3 mæn, som rensade i conwæntzstuwonne, stenstuffwonne oc farstuffwone	2½	2	—
» 2 mæn, som molo malt	—	10	—
» en man, som bygde för fædh i bastowogarden	—	6	—
» skogxlego	4	—	—
» för ena yxse	—	7	—
» för 3 hyul	4	—	—
» för ena skowel	—	2	—
» för 4 miærda	2	—	—
Vtgifft för færskmath:			
» 6 sidor oc 1 fiærdungh köt	41½	—	—
Vtgifft för oxsar:			
» som aterstodh i fiord för 1 par oxsa	27	—	—
» för 1 par oxsa wi borgadom i fiord	60	—	—
» för 1 par oxsa i höstes	60	—	—
» för 1 oxsa	30	—	—
» 2 faar	4	—	—
» 4 pundh smör; thet skiptis medh conwentidh til ywl oc paska	27	—	—
» 2 tynnor sædis-rogh	12	—	—
» 1½ fiærdingh færskt köt	10	—	—
Vtgiffth til wisthusidh:			
» för pepar oc peparkummina	6	—	—
» för Nærikis-gæddor i fiordh	31	—	—
» nw i aar för gæddor	26	—	—

Item 2 pund salt sik	6	—	—
» færskan strömmingh	4	—	—
» för annan færsk fisk, lögor oc laca	6	—	—
» 2 kannor honogh	8	—	—
» 4 pundh talgh	6½	—	—
» 1 tynna ærter	8	—	—
» siktoklæde	3	—	—
» 1 saal	½	—	—
Vthgifft swænalön:			
» Lasse qwærnasuen oc hans hustrv til teres lön 1½ aar, oc honom til byxso-wadmal oc henne til særk	30	—	—
» Jon skomakare oc hans hustru Ingridh för i fiordh	18	—	—
» Ingeborg, Jöns hvstrv syster	14	—	—
» hustru Beata, ta hon war bakærska	8	—	—
» Anders Skræp	7	—	—
» Lasse blinde	8	—	—
» Lasse lagare	5	—	—
» hustrv Karin, som war i brygehusidh	6	—	—
» Marten för thet han war widh rödingx-fisked	8	—	—
» te, som weden höggo til stwffwonor oc sterhusidh	2	2	—
» för bast, 4 pund	4	—	—
» til annadh garssens behoff	4	—	—
Vtgifft til Orlunda folkidh:			
» Pædar oc hans hustru bade til sin lön oc til huswr oc stedzlepæning	20	—	—
» Olaff drængen	8	—	—
» quinnan Karin	6	—	—
» Ingeborgh	4	—	—
» för lærifft, oc thær med rog	13½	—	—
Swmman aff wtgifftenne	1924½	2	—
Bliffwer nw ather	94	1½	—

Anno Domini 1569.

Tha wi sisth rækinskap giordhom, som war om inuencio sancte crucis, war ather	94	1½	—
Thætta ær sedan kommidh:			
Högmectigistigh förste v. a. k. n. h. konung Johan oc hans högmæktigiste förstinna, drottning Katerina	200	—	—
Item Nils Hakonsson	30	—	—

War nadigisthe förstinna drottning Katerina, tha hon for hædan	150	—	—
Item en closters gode wen M.	90	—	—
» til lans aff hustru Birita, Nils kræmara	50	—	—
» til lans aff Mans, hustru Birita drængh	12	—	—
» testemænth en bondhe gaff	4	—	—
» en bonde	7	—	—
» the högmæktige jomfrv, fröken Elizabet[1]	91	—	—
» mor abbatissa, som henne war giffwit	18	—	—
» en closters gode wen M. M.	100	—	—
» 2 mæn aff Wermelandh	6	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för 1 hakel	80	—	—
» 1 skedh om 3 lodh	12	—	—
Suman aff opbyrdenne medh thet, som aterbleff	944	1½	—
Vtgiffth aff samma opbyrdh:			
» i Gudz æra siæladaghen	½	—	—
» hær Hans	50[2]	—	—
» betaladom wi Per Erikson	50	—	—
» Mans, hustru Birita drængh	12	—	—
» för ½ tynna törsk oc ½ tynna strömingh	32	—	—
» 1 pund humbla	10	—	—
» tærepæninga til flere ærande	18	—	—
» ærbetislön til flotan	26	—	—
» the, som högo weden til syukostwffwona	6½	—	—
» skogxlega til flotan	8	—	—
» til gardzsens behoff	7	—	—
» tymbermænnena, som höggo til sparrana, som skwlu til conwentzstwffwona, oc anadh, som tarffwadis	16	—	—
» 6 tolffter brædhe til conwentzstwffwona	12	—	—
» the, som rensade farstowo-hwalwid	9	—	—
» för 2 ströbata	18	—	—
» te, som bærgado trægarden	5	—	—
» för bræde til Motala-fiskedh	7	—	—
» te, som bygdo fiskid i Motala	2	—	—
» 3 pund hamp til fisked oc sko	18	—	—
» ½ pund lin til næt	4	—	—
» 8 pund bast	8	—	—
» 1 nyth fiæterskak	2	—	—

[1] Gustaf I:s yngsta dotter.

[2] Tillagdt i marginalen: *»för inte etc.»*

Item et twæbet-myl (!)	1	—	—
» 30 kloffwa næffwer	34	—	—
» 28 tynnor kalk	21	2	—
» han, som mwrade wngnen i Orlunda — oc 1 pund salt —.	9	—	—
» Per i Orlunda til fiskeköp	2	—	—
» för daxwerke til Orlunda	11	—	—
» för skæror	2	—	—
» för 2 leia	4	—	—
» för billa	2	—	—
» för et skyut	20	—	—
» för hesko oc söm	1	—	—
» 1 ny wang	8	—	—
» Tord för rödingx-næten han sköt samman	2	—	—
» tynnobindaren til rödingx-fisked	1	—	—
» en, som hög wed oc giorde grislor	2	—	—
» 2 sækia til bakerstuffwuna	6	—	—
» för staffra oc gærsle	8	—	—
» Arwidh gatolægiare för syster I[n]g[egerd] P[ersdotter] han groff opunder	1	—	—
» til trægarsstwffwona	2	—	—
» för bark til hwder	—	10½	—
» för 1 pund yster	4	—	—
» the, som driffwo hit oxsana, som hertig Karl os gaff	2	—	—
» en, som hög wed til bastoffwan	—	3	—
» 2 iærnskoffla	1	—	—
» 1 flaska til garden	—	5	—
Vtgifft för gamalt köt oc færst:			
» 13 pund gamalt köt	52	—	—
» 1 fiærdungh færst köt	8	—	—
» 1 oxsa	30	—	—
Vthgifft til wisthusidh:			
» för Nærikis-gæddor oc annan færsk fisk	28	—	—
» 1 pund smör, som skiptis medh conwentidh	6	—	—
» för roffwor	2½	—	—
Vthgiffth swænalön:			
» Anders i bastowonne oc hans hustrv	14	—	—
» Marten	16	—	—
» Anders Skræp	12	—	—
» Jon skomakare	60	—	—
» hans hustru — oc ter medh sölff —	10	—	—

Item	Lasse blinde	12	—	—
»	Per skomakare — oc ter medh sölff —	8	—	—
»	Anna bakerskan	12	—	—
»	Ingeborg, Jons hustru syster	12	—	—
»	the andra Ingebor	10	—	—
»	hustru Ingeridh i yrtagarden	8	—	—
	Vtgiffth til Orlunda:			
»	Per i Orlunda oc hans hustru	24	—	—
»	Swen dræ[n]gen, bade til wanthmal oc sin lön	14½	—	—
»	2 quinfolk	20	—	—
»	för læriff	100	—	—
	thet skiptis wth til folkidh i huffwodhklæde, skiortor oc særkiar.			
	Summan aff wtgifftene[1]	924½	½	—
	Bliffwer nw ather	19½	1	—

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff ather 1 finghergwl.

Thætta ær sedan kommidh:

Item syster Ingegærdh, her Per Gyltes dotters fingergul.
» syster Margith Jonsdotters fingergul.

Opbyrden medh thæt, som atherbleff, ær 3 fingergwl.

Bliffwer nw thet samma ather.

Syster C. S:s fingergul fich henna syster, hustru Karin, Jöns orgomæstare.
Syster Margareta[s] fingergul bran op.
Syster E. H:s fingergul togho Yutana bort.

Tha wi sisth rekinskap giordom aff sölff, bleff inte ater.

Thætta ær sedan komidh:

Item af Nils H:son 4 skeder om 12½ lodh.
» hustru Karin Michels, 1 sked om 2 lod för sina moder.
» en man aff Wermeland 1 sked om 2½ lod, Sune Halworson.

Opbyrden ær 1 lödigh marc, 1 lodh.

Vtgifft aff sama sölff:

» hustru Ingridh, Jon skomakare[s], 1 sked om 2½ lod, oc ther medh pæninga.
» Per skomakare 1 sked om 3 lod, oc ter medh pæninga.
» Olaff i yrtagarden 1 sked om 4 lod.
» Jöns scriffware 1 sked om 2 lod oc ther medh 4 marc pæninga, som mor abbatissa hanom gaff.
» 1 sked om 3 lod wi saldom.

Vtgifften ær 14½ lodh. Bliffwer nw ather 2½ lodh.

[1] Bör vara: 926½ marc ½ öre.

Anno 1570.

Tha wi sisth rekinskap giordom, som war om Katerine, bleff ather	19½	1	—
Thætta ær sedan kommedh:			
Var nadigisthe h. k. Johan	200	—	—
Item Nils Hacanson	125	—	—
» til læns aff Eleff	90	—	—
» aff Nils Hakonson	100	—	—
» aff en closters godhe wen, M. G.	243	—	—
» aff Jon skomakare	32	—	—
» aff Mans, hustru Birita drængh	24	—	—
» en closters godhe wæn	181	3	—
» til lans aff h[ustru] B[irita], N[ils] k[ræmara]	110	—	—
» mor abbatissa, som henne haffwer waridh giffwidh,	12	—	—
» til lans aff Per Anderson i Sörköping	40	—	—
» en man för sina hustru, testementh	6	—	—
» en man aff Smalandh	4	—	—
» en quinna för sig oc sin bonde	3	—	—
» en quinna	2	—	—
» aff en clösters godhe wen M. G.	60	—	—
För the tingh, som sælias:			
» för syster Ingegærdh, her Per Gyltes dötters fingergul	50	—	—
» syster Margith Jonsdotters fingergul; thet fik her Bænckt Gylta	20	—	—
» för 1 kalk om 30 lod, oc thær medh sölff han kom til Hoff.	99	—	—
» för 1 mæssorede; thet kom til Kærstadha	80	—	—
» för 1 hæst	11	—	—
» aff syster Ingærd Mansedotter	11	—	—
» J. P.	1	—	—
Summan aff opbyrdenne medh thæt, som aterbleff,	1524	1	—
Vtgifft aff samma opbyrdh:			
I Gudz æra skærdagh oc sæladagen	1	—	—
Item betaladom wi hustru Birita, Nils kræmara	50	—	—
» Per Erichson i betalning	10	—	—
» Mans, hustru Birita drængh, pa betalning	21	—	—
» Jon skomakare, pa betalning	12	—	—
» Eleff pa betalning	8	—	—
» ½ pund peper	6	—	—
» 1 pund peparkummina	3	—	—

Item 3½ tynno oc nakra wæle sma-sil	225	—	—
» 1 tynna swr strömming, Eleff köpte	36	—	—
» 1 kloffwe spetfisk	4	—	—
» 4 wæle Skan-sil	18	—	—
» tærepæninga til flere ærande	37	—	—
» diæknana, som hulpo i trægarden	4	—	—
» 14 pund Finska gæddor	75	—	—
» tærepæninga twa resor til Kalmarna æpter törsken	31	—	—
» Elef til forolön oc tærepæninga törsken hem	37	—	—
» tærepæninga til Stocholm twa resor	34	—	—
» Mans för han for til Jacob Tureson oc Sörköping twa resor	7	—	—
» 10 tolffter bræde til conwentzstuffwona oc andra wedertorffth	60	—	—
» te som ærbetade pa conwentzstuffwonne	38	—	—
» torff-skæraren	10	—	—
» daxwerke til flotan	26	6	—
» 3 las höö til flotan i flord oc i aar	17½	—	—
» te, som höggo wedhen til sterhusid oc stwffwonar	17	—	—
» 6 las wedh til sterhusidh	6	—	—
» Tordh fiskare för næt han bant	10	—	—
» för haar-tælningar oc bastatöger til fisked	4	—	—
» twa mæn, som skötto rödinxfiskid	12	—	—
» koperslagaren för kætla han bötte til syukastuffwona oc til trægarden	5	—	—
» för 2 kætla til kællaren	4	—	—
» för 1 saa til brygehusid	1	—	—
» 1 nykil böttis	½	—	—
» 2 mælte-skoffla	1	—	—
» 6½ pund lin	52	—	—
» 7½ pund hamp	38	—	—
» 7 kannor linfrö	6	—	—
» 1 tynna hampafrö	8	—	—
» 40 pund bast	35	—	—
» te, som slogo tatten oc stora bastaren	18	—	—
» nakre mæn, som hulpo paa bolwirkid i trægarden	3	3	—
» för en naffwor	1	—	—
» för hæssko oc söm til garden	20	—	—
» för staal	½	—	—
» 2 sela oc 2 æmbor	2	—	—
» 4 leia	8	—	—

Item 3 wæffskeder	3½	—	—
» 2 hæklor oc 4 par komba	3	—	—
» en quinna för 2 acklæda hon woff	2	—	—
» 1 las bark til hwder	1½	—	—
» Eleff til gardzsens behoff	4	—	—
» Haral oc Lasse, som skötte Motala-fisked	10	—	—
» Lasse skomakare för skoo-gerning	3	—	—
» för höö hær hema	16	—	—
» Erik skedamakare för wedh han hög til bakarastuffwo oc brygehws	5	3	—
» Joachim för wed han hög hær inne	2	—	—
» för 3 las wedh til maltid	3	—	—
» 4 pund bast oc 1 rogh-saal	4	—	—
» Olar(!) tymberman för bræde han skræde	5	—	—
» för et hws til Orlunda-garden	12	—	—
» 700 oc et tiogh langhalm	43	—	—
» daxwerke til ladona	5	—	—
» Jon i Orlunda til bootigh oc fiskeköp	12	—	—
» 4 laasa hær hema, 2 stockalasa oc 2 hængelaasa	4	—	—
» til ad stædhia folkid medh	4	—	—
» för 8 alna wadmal	8	—	—
» Olar i trægarden til wadmal	6	—	—
» Lasce blinde til wadmal	2½	2	—
» för en halffwan wangh	5	—	—
Vtgifft til wisthusidh:			
» 10 kannor honog	35	—	—
» 1 pund smör	6	—	—
» 12 pund færsk fisk, gæddor oc laka	36½	—	—
» för lögor	5	—	—
» 5 fiæderhana oc 3 orhana	5	—	—
» 2 haara	1½	—	—
» 1 span roffwor	1	—	—
» 1 pund talg	4	—	—
» til liin	8	—	—
Vtgifft suænalön:			
» Eleff oc hans hustru	60	—	—
» Erik drængen	20	—	—
» Kulla-Nils	6	—	—
» Anders, som war i bastoffwonne	4	—	—
» Nils, Anderse son	2	—	—
» Anna, Anders Gunnarsons	8	—	—

Item hustrv Ingerdh, som war bakerska	10	—	—
» Ingeborg i bakarastvftwona	4	—	—
» Gunnil	10	—	—
» en annor Ingeborg	4	—	—
» hustrv Margit, som war brygisan, för ‥ ar, oc tet war i klæde	21	—	—
Vtgifft til Orlunda folkid:			
» Anders oc hans hustrv, tet war oc i klæde	40	—	—
» Anders til en haat	4	—	—
» Jon drængen	12	—	—
» hustrv Ragnil, Lassa, för thet hon halp sköta fædh oc pa aker oc æng föra aarid	4	—	—
» Gunnil	2	—	—
» 8 alna Gællerduk folkid til hwffwodh-klæde	16	—	—
Summan aff wthgifftenne	1517[1]	—	—
Bliffwer nw aather	6½	2	—

Tha wi sisth rækinskap giordom aff gul, bleff ather 3 fingergul.

Opbyrden ær thet samma.

Vthgifft aff samma gul:

2 fingergul wi saldom.

Bliffwer nw ather 1 fingergul.

Tha wi sistli rækinskap giordom aff sölff, bleff aather 1 sked om 2½ lod.

Thætta ær sedan kommid:

Item 1 sked om 3½ lod en godh quinna gaff.
» 3 skeder om 13 lod wi fingom för kalken.

Opbyrden medh thet, som aterbleff, ær 1 lödogh marc, 3 lodh.

Vthgifft aff samma sölff.

Item 1 sked om 2½ lod Jöns scriffware fik för ena sked han lade wt i sina förtærning tha han war til Stocholm.

Vtgifft swænalön:

» Mans 1 sked om 4 lod.
» Morten 1 sked om 4½ lod.
» Anders 1 sked om 3½ lod.
» Nils i Orlunda 1 sked om 4½ lod för höö til fænaden i Orlunda.

Summan aff wtgifftenne ær 1 lödog marc, 3 lood.

Bliffwer nw inte aather.

[1] Rätteligen 2 öre mindre.

Bilagor.

1) Her Jönses, Wadzstena clösters kornschriffuers opbörd opå all then spannemåle, som han vdi 7 wikur, thett är från 14 Nouembris och in til 31 Decembris hafft haffuer anno 1545.

(K. Kammararkivet, fascikelen »Kloster».)

Inuentarium, som han anammade aff abbedijssann:

kornn .... 3 lester, 9 pundh,
hwethe .... 3 pundh,
rogh .... 3 pund, 6 spenn,
rogmiöll .... 4 spenn,
biugmiöll.................. 6 spenn,
maltt .... 7½ pund,
grynn .... 9 spenn.

Effter meltningen:

Item effther 2 lester, 2 pund, 2 spenn kornn är mältith; ther effter maltth: 2 lester, 2 pund, 2 spenn.

Effter malningen:

Item effther 2 pund, 2½ spann rågh malen:
rogmiöll: 2 pund, 2½ spenn.
Item effther 7 pund, 3 spenn är malith:
biugmiöll: 7 pund, 3 spenn.
Item är malitth till 4 spenn hwethe; ther effter:
hwethemiöll: 4 spenn.

Effther affuelen:

Item effther som abbedijsann hade latit sådt på clösters åker, hwilckitt honn wet giöre inghenn rechenskap före, mere än som otruskatt war; löper: hwethe: 3 pund, 1 spann,
rogh: 4 pund, 1 spann,
kornn: 8 pund, 5 spenn.

Peninger för såldha partzeler:

Item för 4 spen, 2½ fierdinger kornn: peninger 4 marc ortug, 5 öre (spannen for 1 marc ortug).

Wadzstena clöster inkiöp:

Hampa för 6 spenn kornn .... 3 l℔.

Ferske lakar för 5 spenn kornn .... 11 l℔.

Papir för 1 spann kornn .... 4 böker.

Aff Kongl. Mat:z fougter: Erich Anderson, Wadzstena clösters landbo-fougte, pro anno 1545:

kornn .... 20 lester, 1 pundh.

Summa på all her Jöns kornscriffuers opbörd till Wadzstena clöster från 14 Nouembris och til 31 Decembris pro anno 1545.

Löper: peninger: 4 marc ortug, 5 öre.

Spannemåle:

hwethe .... 6 pünd, 1 spann,

rogh .... 7 pund, 7 spenn,

kornn .... 24 lester, 6 pund, 5 spenn,

maltth .... 2 lester, 9 pund, 6 spenn,

hwethemiöll .... 4 spenn,

rogmiöll .... 2 pund, 6½ spenn,

biugmiöll .... 8 pund, 1 spann,

grynn .... 9 spänn,

ferske lakar .... 11 l℔.

hampa .... 3 l℔.

papir .... 4 böker.

Vtgifften.

Her Jons kornschriffuers vtgifft och leffuereringh til Wadzstena clöster wdi 7 wikur pro anno etc. 1545.

Försth leffuereratt her Joen Swenson til Wadzstena clöster:

peninger .... 2 marc ortug, 5 öre,

kornn .... 9 pund, 3 spenn,

maltth .... 1½ lester,

hwethemiöll .... 4 spenn.

rogmiöll .... 2 pund, 6½ spenn.

biugmiöll .... 7 pund.

grynn .... 4 spenn.

ferske lakar .... 11 l℔.

Hans eigen vtgifft pro anno 1545.

Vtgiffth på peninger:

Thäre-peninger:

Item är giffuit enn kar till Suderköpungh medt ett breff till Niels Pädersonn till thärepeninger .... 1 marc ortug

För fracth:

Item än giffuitt enn skepper i Hioo, benempdh Anders Lub, för ett par oxar och 1 lǝ lax, som han förde till clöstretth, peninger: 1 marc örtug.

Summa vtgiffterne: peninger: 2 marc örtug.

Vtgifft på korn:

Item haffuer hann giffuitt för 11 lǝ lakar, kornn: 5 spenn.
» haffuer hann giffuitt för 3 lǝ hampa, kornn: 5½ spann.
» haffuer hann giffuitt för 4 böker papir, kornn: 1 spann.
» är meltatth till malth, kornn: 2 lester, 2 pund, 2 spann.
» är malitth till miöll, kornn: 7 pund, 3 spenn.

Vtfodratt:

Item till Niels Pädersons hester, kornn: 2 spenn.
» till Erick Andersons, clösters landbofougte, till hans hester vdi 7 wikur, kornn: 3 spenn.
» Swenn Andersons, clösters landbofoughte, till sine hester i 7 wikur, korn: 6 spenn.
Till Rassmus scriffuers hesth i 7 wikur, korn: 4 spenn.

Summa vtgifvit:

kornn .... 3 lester, 7½ spann.

Item är malith till miöll:

rogh .... 2 pund 2½ spann.
hwethe.................................. 4 spenn.

Vtgifftt på hampa:

Item är kommith til clösters noth, hampa: 3 lǝ.

Papir:

Item är kommith till här Jöns Swensons register och här Jöns kornscriffuers register, papir: 4 böker.

Suman opå all hans vtgifftt och leffuereringh pro anno 1545:

försth: peninger .... 4 marc ortuger, 5 öre,
hwethe .... 4 spann,
rogh .... 2 pund, 2½ span,
kornn.................................. 3 lester, 7½ span,
maltth .... 1½ lesth,
hwetemiöll .... 4 spenn,
rogmiöll .... 2 pund, 6½ span,
biugmiöll.............................. 7 pund,
grynn.................................. 4 spenn, 3 fierdingar,
ferske lakar .... 11 lǝ,
hampa .... 3 lǝ,
papir .... 4 böker.

Inuentarium pro anno 1546:

kornn	21 lesther, 5 pund, 5½ spann,
otruskatt kornn	16 hundratt,
hwethe	5 pund, 5 spenn,
rogh	5 pund, 5 spenn,
maltth	1 lesth, 11 pund, 6½ spann,
rogmiöll	1 pund,
biugmiöll	2 pund,
rogmiöll och biugmiöll	5 spenn,
grynn	4 spenn, 1 fjerding,
ertther	1½ pund,
hampafröö	1½ spann.

---

2) Her Hans Pauli regenskap. 1547—1549.

(Ibidem.)

Tetta epterscrifna hafuer jagh vthlagth af mith egith sedan jagh kom hit tyl Vastena pro anno 47, pro 48, pro 49.

Item pro anno 47 drogh jagh til Kunglige Maij:t klosters verffh, tha Helge folgde megh, terda jagh, peninger: 6 marc ortuger.
» ten resan köpte jagh en ny sagh tyl ath sagha torra grenar aff treen, i köpsuena-boden: peninger: 2 marc ortuger, 1 öre.
» 48 tærda jagh tyl Stockholm och clösters ærende: peninger: 5 marc ortugher, forty jagh feck sellan ööl.
» tyl andra closter-nödtorfter:
» for en nykel tyll stora trægards-porten: peninger: 3 öre.

» for æn nykel til tala-porten	»	3 öre.
» for gerdzle tyl lidzla tregarden	»	12 öre.
» Cristoffer och Helge for eth hall the stengde igen oppa ruda-damdz-muren	»	2 öre.
» for en klockastrengh 40 alna longh	»	½ marc ortuger.
» for spik tyll stora badzstuga-laffuan	»	2 öre.
» kopthæ abbadysan en stuga-ask, vtan all behornygh, tack, golff, aff myna egna peninger	»	1 marc ortuger.
» gaff jagh for tya cloffuer neffuer	»	5 marc ortuger.
» Cristoffer timberman for han flitte stugan	»	1 marc ortug.
» gaff for tre tolffter breda	»	2 marc ortug.
» for spick tyll stugu-taket	»	7 öre.

Item the, som tecte stugne, tyll alls	peninger:	2 öre.
» for dorabrede och eth laas lact	»	1 mark ortug.
» gaff Maans muramestare for vngnan pabætring	»	4 öre.
» quinne, som redde kalken	»	3 öre.
» tua diackna, som bare sten tyl grunduallen vnder vgnen	»	2 öre.
» smeden lagade spialledh och forman	»	2 öre.
» for tua dorahakar i smida-lön	»	1 öre.
» for en tamp i klockan	»	2 mark ortug.
» gaff jagh Lasse munkedreng for han ringer tyl afftensongh och predikan	»	1 mark.
» for tymeclockan oc al ringning: spannamala: 2 tunnor, tunna for 3 mark, loper	»	6 mark.
» för en lithen baadstugu tyl closters behoff: spannamala: 3 spen, loper...	»	3 mark.
» Arffued gathaleggiare for han stengde et hol igen vnder hualffued	»	2 öre.
» gaff jagh tua men, som stengde om stugan, som jag flitthe, och giorde en porth i tua dagar	»	4½ öre.
» Anders smed for tu sma porth-iarn...	»	1½ öre.
» for spik	»	½ öre.
» kopte jagh i thenne framlidne vinter stugu- och badzstugu-vid, tolff laas	»	6 mark ortug.
» Arffued gataleggiare for han hugh op veden	»	½ mark.
» for et stugu-glaas	»	2½ mark.
» Cristoffer timberman för han hugh eth fenster pa her Hansse stuga nar jagh var hoos honum	»	1 öre.
» gaff jagh for eth lꝭ humbla: rogh — 1 tunna, och ther fick abbadissa aff 16 mark.		
» for ½ lꝭ jern under spisen	»	2 öre.
» tua quinnor, som hempte moos tyl stugen	»	3 öre.
» Suen clensmedh, som smidde jernedh vnder spiss-hualffuedh	»	2 öre.
» gaff jag muramestaren, som murade spisen i stugen	»	20 öre.

Item tre diaknar, som hulpe muramesteren
tyl vngnen, vart redha peninger...... 20 öre.
» gaff jagh tua diacknar, som ringde die
Birgitte tyl ottesongh, högmesse och
al tydagerdh ... peninger: 3½ öre.
» blinde Lasse for han slogh en clocka-
strengh, femptan famna langh......... » 1 öre.

---

3) Catalogus eorum quæ abatissa Wastenensis a sacra reginali majestate humilime petit cum ad victum tum ad sarta tecta monasterii seruanda.

(Handl. ang. kyrkorna och klostren, Riksark.).

1) Lupulum petit atque sal quantum sat est.
2) Luporum piscium in Finlandia captorum duo talenta magna.
3) Canum piscium vnam lastam.
4) Halecem cum hic in Suecia tum Dacia captum.
5) Pecuniam, qua sarta tecta coenobii et templi restaurari possint.
6) Ceram ad lychnos conficiendos.
7) Aliquot sistas vitri, item plumbum atque stannum vnde fenestræ possint confici.
8) Regias literas, quarum vigore omnia quæcunque coenobio erepta sunt, ad præsertim duas areas vulgari lingua Miölke- och Fougte-gårderne dictas, reposce...
9) Regias literas, quibus interdictum sit virginibus, quæ sponte semel ingressæ sunt vitam monasticam, ne postea eandem relinquant sub poena grauiori.
10) Cum centum oues ac siliginem præterea nondum a prætore Wastenensi acceperit, petit vt idem sibi aliunde accipere liceat.
11) Gummi atque papyrum.
12) Postremo pro sorore sua Birgitta intercedit quo illi debitum soluatur.

---

4) Inuentarium wid Odilunda gårdh etc. 1594.

(K. Kammararkivet, fascikeln »Kloster»).

Kiör	19,	späda kalffver	6,
oxar	4 par,	tiur	1,
wnge quigor	3,	gamle får	35,
wnge stuther	1,	wnge får	16,

gamle baggar	—,	hestar	1,
wnge baggar	6,	horss	6,
lamb	—,	wnge föler	9,
gamla suinn	13,	wnge hors	2,
wnge suin	4,	hest-föll / hors-föll	—,
griser	6,		
gamla gäss	6,	gamle gether	50,
wnge gess	8,	wnga gether	13,
hönns	35,	wnga bocka	5.

I wisthusett:

kiött .... 1 nötthfall;

erther .... 1 (tunna?) (flesk, kornn, rogh, huethe, smör, ost).

Borede med jernnredzskap, träredzskap, hörede:

tynnor 7, halfftynor 7, balior 1, bryggekar 2, ilethzkar 5, bryggepanna 1, sår 2, sidekar 15, fatt 3, taldrickor 6, sleffuer 2, skeder 1, såll 2, baketrågh 1, stakabythor 4, miölkebythor 1, kiernor 1, öltunnor 1, ölfatt 1, stånda-kanna 1, ösekethell 1, wäger 4 mark, grytha 1 w. 1 lℨ, grytha 1 w. 14 m., kethell 1 w. 18 m., eltångh 1, hålhake 1, jernwigger 2, tynefjerdingar 3, yxor 3, spickbor —, naffrar 2, liar 3, skerror 6, spiell 4, willkombar —, liusestake 1, brochor 1, kieffchor 1, bismar 1, garnwynder —, weffredzskap 1, kornntiugor 3½, har-nett 1, werga-nett 1, boll 2, stolar 2, skåp 1, riffuer(?) 5, oxaock 4, horsock 1, stakslädar 1, dröger 3, felesleda —, hööwegnar 3, krokar 4. jernharff 1, plogh 1, golinger 3, felewangzhiull 2, selar meth all sinn rede 3 par, kleff sadell —, wefflinger 3 par.

Kleder:

åkläde 7, blagarn-lakenn 2, huffuett-bolster 2, hyende 4, recke-bolster —, hanklede 1, duck —, seckiar 5, onda och goda, hamp 1 lℨ, too 2 lℨ, blår —, wll 2 lℨ, humble 3 lℨ, ryior 2, åkledhe 1.

Inuentarium widh closterett anno etc. 94.

I bryggerstuffuan:

bryggekar 4, balior 1, bryggpanor 2, ösekettlar 2 om ½ lℨ, spiell 2, boll 1, ilätzkar —, sår 2, recke-bolster 1, åkläde 1, glass-fenster 1, säckar 5, gryther —.

Bakerstuffuan kopar och annan träredzskap medh sängklede:

grytha 1 om 1 lℨ 4 m.; grytha 1 lℨ, grytha 9 m., spiell 3, fatt 8, taldrickor —, sleffwer 3, skeder 7, baketrogh 2, ilettztynor 5, såll 2, embar 1, såå 1, bryggepanna 1, balior 1, skålar 3, boll 1,

reckebolster 3, huffuidbolster 3, ryor 2, åklede 1, åklede 3, säcker 2, skinsäck 1, brocher 2, keffger 1, karr 1, soll 1, fenster 2.

Swsenborgz tygh med ladegålz tygh: stor ekebått 1, ströbbåtar 2, ankar 3, bastare —, kabell 1, warpetogh 8, boijetog —, hööwegner —, felewegner —, quarnewang 1, selerede 2, drögar 1, stacksleda —, långsläda 1, kleffsadell 2, slipestenar 1, stockekieder 4, skiäror 4, lyar 3, äriekroker 3, harff 2, naffrar 6, oxwuck 6, horsock 2, werkhester 1, quarnehester 2, jernnstenger 4, beliepipor 3, stackehaker 2, kiettileringar 1, teenkiettell 1, spada —, skierkniff —, sparstäd 1, storstädh 1, skookiedia 2, naffuerskaff 1, murankar 1, bissmar 1.

Boskap i Boregården och ladegården:

gamel swin 5, faregalt 1, wngsuin 6, drattz-oxar 5, kiör 9, tiur 1, späda kalfuer —, quige-kalffar 2.

---

5) *Copie af Wastena closters godz sampt deris förlänthe godz med deris ränthe, wtdragitt af 95 års räkenskap anno 1603.*

(K. Kammararkivet, fascikeln »Kloster»).

Haffuer saligh konungh Johann nådeligen wntt och efflerlathet conuenssysterne wdi Wastena closter alla Wastena closters heman i Aska häredt och Skebo fierding med alla deris vtskyller, wndantagandes dett Nils Jönsson besitter sampt Peer Schriffueres eftterleffuerske, och äre der föruthenn 75 heman, quarner 6, wtjorder 5, arffuegodz 10 med 1 wtjordh: renthe tilhopa:

Her till böre suara Ingewall Månson eller hans schriffuare Christoffer Mauridzsonn, som ännu är i liffuett och äre fougder på Lyckås wdi Småland i Skarsta sochn i Wista häred.	peninger	5 m. 6 öre, 3 dr.
	rogmiöll	5 pund, 6½ spann.
	biugmiöll	5 pund, 6½ spann.
	kornn	9 tunnor, 10 pund, 3½ spann.
	smör	28 lℓ, 5 m.
	fåår	1.
	lamb	53.
	gies	7½.
	höns	103.
	eggh	106½.
	neffuer	15½ lℓ.
	stockar	11.
	weedh	91 lass.
	daxwerker ...	517½.
	årlige hester..	481½.

Her opå konungh Göstaffz breff giffuitt den 10 Maj anno 1555 och konungh Jahans breff giffuitt den 26 Marcii anno 1569.

Her föruthann haffuer saligh K. M. förläntt för:ne conuenssystror wdi för:ne closter, derpå breff giffuitt den 30 Juni anno 1579:

cronoquarn 1,
prebendequarn .... 1 wdi Motala,
nemligen Knuttzquarnen i Holm; renter:
rogmiöll .... 3½ pundh,
biugmiöll .... 1½ pund,
maltt .... 2 pund.

Widere haffua för:ne conuenssystror hafft aff åhrlige renttann att vpbärett föruthann huadh som hemanen rentha:

peninger	300 m., 3 öre, 16 dr,
smör	1 lℓ,
rogh	1 spann,
kornn	2 tunnor, 4 pund, 2 spenn,
lamb	25,
höns	28,
eggh	340.

---

6) *Conuentz-systrernes vtspisningh anno 95 vti Decembri månad.*

(K. Kammararkivet, fascikeln »Kloster».)

Denn 12 Decembris anno etc. 95 blef vtdeelt till systrerne vdi Wadzstena closter af Daniell Hansonn, Furstlige nadis cammarjoncker, vti Lars Jonssons, Erich Jörenssons och Lars Abramsons närvaro[1]:

Karin Olsdotter: smör 2 lℓ,
kiött och flesch 4 lℓ,
långa 1,
röcht lax ½.

Ingnell Månsdotter: smör 1 lℓ,
kiött och flesk 4 lℓ,
långa 1,
röcht lax ½.

---

[1] På frånsidan antecknadt: »Memento mori: kom ihwg döden». »Kommer I min Faders welsignade och besitter thet rike eder aff werldennes begynnelse till reedt är aff minom fader».

Kirstinn Persdotter: smör 1 l℔,
kiött och flesck 4 l℔,
långa 1,
röcht lax ½,
mióll, malt, humbla,
saltt, sviin.

Elinn Erichsdotter: smör 1 l℔,
kiött och flesk 4 l℔,
longa 1,
röcht lax ½,
mióll, maltt, humbla,
saltt, svijn.

Inger Persdotter: kiött och flesk 1 l℔,
smör 2 l℔,
longa 1,
röcht lax ½,
mióll, malt, humbla,
saltt, svijn.

Ingeborgh Persdotter: kiött och flesk 4 l℔,
smör 1 l℔,
långa 1,
röcht lax ½,
mióll, malt, humble,
salt, svijn.

Margreta Jacobsdotter: smör 2 l℔,
kiött och flesck 1 l℔,
långa 1,
röcht lax ½,
mióll, malt, humbla,
saltt, svijn.

Margreta Matzdotter: kiött och flesk 4 l℔,
smör 1 l℔,
långa 1,
röcht lax ½,
mióll, malt, humbla,
saltt, svijn.

Ingre Joensdotter: kiött och flesch 2 l℔ 15 m.
smör 2 l℔ (dher ibland 1 l℔ för 1 l℔ 5 m. flesch).
långa 1,
röcht lax ½,

miöll, maltt, humbla,
saltt, svijn.

Karin Johansdotter: kiött och flesck 2 lß,
smör 2 lß,
långa 1,
röckt lax ½,
miöll, malt, humbla,
saltt, svijn.

Anna Larsdotter: kiött och flesck 2 lß 15 m.
smör 1 lß (för 1 lß 5 m.),
långa 1,
röcht lax ½,
miöll, maltt, humbla,
salt.

---

7) *Innentarium på Sölffuer och Meszekläder wti Vastena kloster anno 1595.*

(Handl. ang. kyrkorna och klostren, Riksark.).

Sancte Britas skrinn af sölfwer förgyltt.
Sancte Catarinas skrinn med förgyltt sölfuer öfuerbeslaget.
Ett förgyltt crucifix aff sölffwer.
Tuå sölffwere liusestakar.
Perlekronne, enn stor med förgyltte spirer.
Tuå små perlekronner wti enn ask.
Sancte Carine graftecht sengt med guldh.
Enn litenn belete-kiortell med perlelodh.
Förgyltt monstranns, itt.
Sölfwer-kalcker, fyre stycker.
Pathener af sölffwer, try stycker.
Brutitt sölffuer wti ett skrinn, som hafuer waritt på Sancte Ingeridz skrinn.
Enn brangoll korkåpa med guldh-border.

Gyldenne sammetz meszehaker	3 st.	
Grönn gyldene meszehake af bliantt	1 »	
Röde gyldene sammetz meszehaker med krucifix	2 »	
Brun gyldene sammetz meszehake	1 »	Togz til Wastena stadz kyrkio med al tilbehör.
Blommeradh gyldene meszehake med crucifix	1 »	

	Gyldenduckz meszehake	1 st.
Een af disze fick Aska kyrke efter F. Nådes befaldningh.	Röde sammetz meszehaker med crucifix	2 »
	Huitt sidenn atlask meszehake med kors	1 »
	Suartt machers meszehake med sammetz-kors	1 »
	Grönn machers meszehake med attlask-kors	1 »
Thenn fick Komla kyrka i Lysingz herad efter F. Nådes befaldning.	Huitt damask meszehake med små guldlodh	1 »
	Rödh korkåpa med guldborder	1 »
	Huitt kammarduckz meszehake med guld sengt	1 »
	Suartt blommeradh guldenn meszehake med perlor	1 »
	Wllnne cammelåtz meszehake med suart crucifix	1 »
	Huitt kartegz meszehake med rött kors	1 »
Af disse togis try. till for:de meszehakar med meszelenne, hufvodlinne och röchlinne.	Meszesmeker aff lerefft	11 »
	Grönne meszehake	1 »
	Altarebryn sengt med guldh	1 »
	Noch altarebrynner	6 »
	Altarebrynner med perlestecker-werck	4 »
	Hufuodh-liner	8 »
	Antependia för altaret	12 »
	Helgedoma-askar med fötter	5 »
	Mesze-liner	4 »
	Röchliner	2 »
	Altare-stucker	3 par.
	Släte altarebrynner	3 st.
	Hankläden större och små	12 »
	Gammalt gultt och rött silkes-täkenn	1 »
	Fote-kläder	3 »
	Sten-kläder	3 »
	Små bokehyender	2 »
	Silkes-winger	3 »
	Täkenn med guldskinn	2 »

Ett littett skrinn med alehande små meszekläders-tygh.
Reuelationes Birgitte.

Thesse efterschreffne partzeler blef inuenteradt wthi Wadzstena klöster then 13 och 14 December anno 1595. Ingwald Manson tilhonda af Daniell Hanson.

(Then 29 December på nytt öfverseth af Sven Person borgmester och förwareth vthi cappitellhws i klöstert.)

Theenn:

Kannor	17,	väga tillsammans[1]	6 l℔,	11 ℔.
Ljusstakar	2,	» »		4 »
Faath	1,	väger		4 »

Messingh:

Handfaath	6,	» »	2 »	12 »
Ketzlar	4,	» »		16 »
Mwlöyger	7,	» »	2 »	2 »
Wthgambla bäcken	9,	» »		11 »
Lyfta	1,	väger		4 »

Koppar:

Kannor	4,	väga tillsammans	2 l℔,	10 ℔.
Kyrkiennes liusstakar	8,	» »	4 »	13 »
Mortell	2,	» »	1 »	7 »
Gryttor	8,	» »	9 »	6 »
Grytta	1,	inmurath vthi kiöketh.		
Pannor	4,	väga tillsammans	1 »	13 »
Brendewinspanna	1,	väger	3 »	10 »
		med hatt och piper.		
S. Karins grytta	1,	»	1 l℔,	15 ℔.
Gryter, som hafua wareth vthenom klöstret	4,	väga tillsammans	3 »	7 »
Klockor	2.			
Hana wthaf en kupertap	1,	väger		10 »
Kupperkwper	9 st.			
Ketzlar	14,	väga tillsammans	9 l℔,	7 »
Stekepanner	4,	» »	1 »	5 »
Kuppertinor	2,	» »	3 »	15 »
Sååld	1,	väger		3 »
Mwlöijer	1,	»	1 l℔.	
Skifue-kupper	2,	väga tillsammans	3 »	10 »
Kuppertratt	1,	väger		4 »
Låch wthaf kyrkietaach	1,	»		10 »
Ketzlar vthenom klöstret	5,	väga tillsammans	3 l℔,	10 »

[1] I handskriften angifves alltid vigten för hvarje nummer särskildt; hopsummeringen är gjord af utgifvaren.

Pannor wthan wichtt:

vdi bastugården	3 inmurade	rymmande från 10 tunnor till $1\frac{1}{2}$ tunna.
i bastufven	3	
i kiökett	3	
hoo	1	
i bryggiehws	2	
bagerstukammarn	1	
i kellaren	1	
i capitell-hws	1	

Järnn-redzskap:

Stekepanna .... 1.
Halster .... 3.
Ketzle-hakir .... 4 par.
Ketzle-haka-åsar .... 6.
Plåth liusstake .... 1.

Fatteburs partzeler:

Bordddukar 5
(Härvtaf 3 st. lånt till slåtett).
Handkläder .... 8.
Små hofdebolster .... 7.
Små örnegåtter .... 6.
Höijender .... 9.
Bencke-dyner .... 6.
Flammersk bencke-kläde .... 1.
Gamla tappetter .... 3.
» åkläde .... 1.
» täken .... 1.
» altarkläde .... 1.
Suimbra eller bulsan .... 1.

(Vidare 1 slipsten med jernväf, 14 ölfat, 1 vin-åm, 2 öltunnor och matvaror.)

REGISTER.

1. Nunnekonventet. — 2. Munkkonventet. — 3. Personer, aflönade af klostret. — 4. Öfriga personer. — 5. Yrken och tjenster. — 6. Ort-register. — 7. Klostrets åbyggnader, gårdar m. m. — 8. Inventarier. — 9. Djur, födoämnen och andra varor. — 10. Guld, silfver, kyrkoskrud och dyrbarheter. — 11. Diverse.

1. Nunnekonventet.

Abbedissor:

(DV betecknar, att personens namn förekommer i Diarium Vadstenense.)

Katarina Ulfsdotter DV sid. 13—15, 40, 122, 153, 155.
Den hel. Birgittas dotter, † 1381.

[**Birgitta** (**Botolfsdotter**)] DV 81, 105, 109, 121, 125—127, 129, 133, 136, 139.

Benämningen »mor syster», som på några ställen användes om Nils krämares enka Birgitta, tillkom endast abbedissor. Någon annan abbedissa med namnet Birgitta förekommer icke under 1500-talet i Vadstena klosters handlingar, än Birgitta Botolfsdotter; hon vigdes till nunna 1492 af biskop Henrik i Linköping, som bekostade hennes ingift, blef sedermera priorissa, år 1534 abbedissa, men afsattes af munkarne 5 år senare. Derefter försvann hennes namn ur Diariet. Det antagandet ligger nära tillhands, att hon sedermera lemnat klostret och ingått äktenskap med Nils krämare i Vadstena. Båda makarna blefvo klostrets synnerliga välgörare, såsom synes af räkenskaperna; Nils krämare dog 1567 (eller 1566, jmfr sid. 125) och tyckes icke hafva efterlemnat barn; först efter hans död nämnes Birgitta i föreliggande räkenskapsbok »mor syster», hvilken vördnadsfulla benämning klostret då skulle hafva återgifvit sin välgörarinna på hennes ålderdom. Antagandet förutsätter, att hon skulle hafva uppnått 90 års ålder, äfven om hon erhållit dispens i afseende på den föreskrifna åldern för inträde i klostret.

Katarina Mattsdotter DV 1, 28, 51, 80, 96, 143, 146, 147.
Nunna 1506, »cum concordia bona» vald till abbedissa 1539, den sista Diariet omtalar; lemnade embetet 1548, † 1559.

Margareta Nilsdotter, 51, 58, 71, 96, 98, 100, 101, 105, 108—110, 112, 116, 117, 121, 122, 124, 126, 130, 138.
Abbedissa 1548—1553.

Katarina Benktsdotter *(Gylta),* 71, 85, 92, 111, 116, 122, 130, 136, 138, 139.
Abbedissa 1553—1564, 1565—1594. Dotter af riksrådet och lagmannen Benkt Pedersson Gylta.

I[ngegerd] L[arsdotter] DV 112.
Vigdes till nunna 1526; nämnes ej på andra ställen såsom abbedissa, men är den enda af nunnorna, hvilkens namn kan betecknas med dessa initialer. (*Ingeborg* Larsdotter, som ingick i klostret 1524, synes nämligen hafva aflidit 1555; se sid. 83). Innehade embetet 1564—1565.

Katarina Olsdotter, 148, 151.
Vadstena klosters sista abbedissa, vald 1594.

Nunnor:

Nunnor, 1, 82, 86, 150, 151.

Anna, bakerska, 17, 31.

Anna Benktsdotter DV 57. Nunna 1522, † 1549.

Anna Henriksdotter, 101.

Anna Larsdotter, 153.

Anna Magnusdotter DV 4. »Nobilis»; nunna 1510; † 1539.

A[nna] O[lofsdotter] DV vestiaria, 50. Från Skeninge; nunna 1506.

Anna Petersdotter DV 122, 124, 125. Nunna 1528; † 1566.

Birgitta Færmansdotter DV 8. Från Örberga socken; nunna 1493; † 1539.

Birgitta Ingedotter DV 71, 75. Dotter af Inge skytt; nunna 1521; † 1552.

Birgitta Jönsdotter, 97, 109. Nunna 1560(?); † 1563.

Birgitta Lindormsdotter DV 18, 117, 120. Nunna 1510; † 1565.

Birgitta Petersdotter, 34, 35. (Jfr sid. 34, not. 2.)

Dorotea Nilsdotter DV 66, 67, 70. Nunna 1498; † 1552.

Elin Eriksdotter, 152.

E. H., 138.

Elin Magnusdotter DV 117, 120. Nunna 1510, † 1565.

Elin Mattsdotter, 101. Nunna 1561.

Elin (Elena) **Persdotter** DV 63, 68, 70, 84. Focaria 1525. (Il.), 115.
Ingeborg **Hansdotter,** 97. Nunna 1560.
Ingeborg **Larsdotter** DV 67, 68, 83. Nunna 1524; † 1555.
Ingeborg **Månsdotter** DV 39. Från Skeninge; nunna 1504; † 1543.
Ingeborg **Petersdotter,** 97, 152. Nunna 1560.
Ingeborg **Torsdotter** DV 67, 80, 91. Från Skeninge; nunna 1506; † 1557.
Ingegerd **(Ingrid) Andersdotter** DV 85, 91, 105. Nunna 1510; † 1557.
Ingegerd **(Ingrid) Jonsdotter,** 91, 96, 113, 114, 152.
Ingegerd **Månsdotter,** 132, 139, 151. Nunna 1569.
Ingegerd **(Inger) Persdotter,** 152.
Ingegerd **(Ingrid) Petersdotter Gylta** DV 16, 19, 92, 112, 116(?), 130, 137—139. Nunna 1517; † 1569.
Katarina **Eriksdotter** DV 83, 84, 87. Nunna 1525; † 1555.
Katarina **Johansdotter,** 153.
Katarina **Nilsdotter** DV 52, 68, 77, 104, 116, 120, 133. Focaria 1543; † 1561.
Katarina **Olofsdotter,** 97, 112. Nunna 1560.
Katarina **(Paulsdotter) Kyla** DV 5, 18, 28, 32, 35, 36, 38. Nunna 1525; † 1541.
Katarina **Petersdotter** DV 105, 109, 112, 115. Nunna 1520; † 1564.
Katarina **Svensdotter** DV 80, 83. Nunna 1499(?); † 1555.
Katarina **Tyrgilsdotter** DV 57, 67. Nunna 1506; † 1549.
Kristina **Elefsdotter** DV 28. Nunna 1510; † 1541.
Kristina **Gunnarsdotter** DV 105, 109. Nunna 1526; † 1562.
Kristina **Månsdotter** DV 67, 72, 81, 83. Nunna 1518; † 1555.
Kristina **Persdotter,** 152.
Kristina **Svensdotter,** 116, 121, 138. Nunna 1565; † 1569.
Magdalena **Pauli** DV 21, 66, 85, 106, 122, 126, 129. Nunna 1506(?); † 1567.
Margareta **Amundsdotter** DV 85, 94, 105, 108. Nunna 1522; † 1562.
Margareta **(Margit) Helgadotter,** 98, 104, 109, 115. Nunna 1560; † 1561.
Margareta **Jacobsdotter,** 152.
Margareta **(Greta) Johansdotter** DV 84, 87. Nunna 1528; † 1556.
Margareta **(Margit) Jonsdotter,** 126, 129, 130, 138, 139. † 1569.

Margareta Larsdotter DV 80, 83. Nunna 1499(?); † 1555.
M[argareta] M[atts]dotter(?), 126, 132, 136, 152.
Margareta Olofsdotter DV 34, 35. Nunna 1517; † 1542.
Ramborg Birgersdotter DV 68, 71, 81, 93, 96. Nunna 1506; † 1558.

Dessutom:

Infirmariæ 73, 81; **B. T.** 44 (70); **I. A.** 47, 52; **M. A.** 55, 59, 77, 85.
Koqvinna: syster **K. P.,** 50.
Källare-syster, 81; **M. P.** 85.
Portariæ: B. J. (»verldsports-syster») 55; **E. J.** 17; **I. A.** 85; **J. L.** 52; **M. A.** 47, 50.
Stekhus-systrar (sterhus-), 55.
Trädgårds-systrar: 73, 85, 89, 110; **B. J.** 13, 23, 27, 30; **J. L.** 39; **K. T.** 2; **M. O.** 85, 94, 99, 102, 106, 117; **M. P.** 50, 53, 56, 85, 122.
Vestiariæ: 73; **A. O.** 50; **B. J.** 47, 50; **K. E.** 55.
Visthus-syster: 125; **E. J.** 45, 55; **M. A.** 94.

---

2. Munkkonventet.

Confessores generales:

Nils Amundsson DV 4.
Jmfr sid. 4, not. 2.
Per, herr, »fader», 97.
Nämnes »fader» 1559, då han å klostrets vägnar mottog en gåfva.

Munkar:

Munkarne: 1—4, 9, 11, 12, 14, 16, 18, 21, 22, 25, 32, 33, 36, 39, 41, 42, 45, 50, 51, 54, 57, 59—61, 78, 87, 91, 92, 100, 114, 118, 119.
Arvid, 1, 2, 5, 10—12, 16, 19, 22, 24, 26, 33, 34, 38, 41, 44.
David, mäster, herr, 80, 83, 84, 121, 130.
Hans provent infördes i uppbörden 1555.
Erik Brodson, 6, 10, 13, 16(?), 23.
Jfr noten sid. 10.
Erik Johansson Broby DV 9, 18, 22, 26, 29, 32, 33, 37, 40.
Jfr noten sid. 9.
Laurentius Petri DV 25, 28.
Jfr noten sid. 25.
Peter Månsson DV 18, 19, 21, 22, 26, 36, 59, 75, 80, 92, 97.
Från Skeninge; lekmanna-munk 1541; † 1559.

---

3. Personer aflönade af klostret.

Agneta i örtegården, hustru, 18, 78, 119, 126.
Algot, 16.
Anders, 142.
Anders i badstugan, 137, 141; hans hustru, 137.
Anders Benktsson, 48, 61.
Anders blinde, 51, 57, 60, 61, 106, 124;
hans hustru, 124.
Anders Gunnarsson fogde, 90, 94, 95, 99, 100, 103, 104, 108, 111, 121, 127, 129, 133;
hans hustru, se Anna.
Anders Herligson, 113.
Anders Johansson (svinaman; i svinagården), 2, 20, 21, 27, 29, 31, 32, 35, 42, 45, 50.
Anders kock, 4, 5, 11.
Anders i kålgården, 128.
Anders Lub, skeppare, 145.
Anders Nilsson, 20.
Anders Orre, skomakare, 19;
hans hustru, 19.
Anders Persson i Orlunda, 79, 115, 119, 142;
hans hustru, 142.
Anders qvarnsven, 95.
Anders i Sjögården, 94.
Anders skepparedräng, 4.
Anders skinnare, 3, 14, 23;
hans hustru, 14, 23.
Anders skomakare, 60.
Anders Skråp, 119, 135, 137.
Anders Skåning, 50.
Anders smed, 147.
Anders Torstensson, 115.
Anders i trädgården, 31.
Anders vattenvindare, 65, 70, 74, 79, 87;
hans hustru, 87.
Anna, g. m. Anders Gunnarsson, 141.
Anna Anundsdotter, 25, 31.
Anna bakerska, hustru, 91, 100, 104, 124, 128, 138.
Anna deja, hustru, 120.
Anna Eriksdotter, 24.
Anna Finska i brygghuset, 74, 91, 100, 124.
Anna Helgedotter i brygghuset, 128.
Anna Jönsdotter, 11.
Anna kokerska, hustru, 74, 75, 79, 111.
Anna i kålgården, 111.
Anna Larsdotter, 35, 42.
Anna i Orlunda, hustru, 114, 115, 119.
Anna portqvinna, 42.
Anna Reders, 74.
Anna Svensdotter, 20.
Anna i örtegården, hustru, 128.
Anund i fiskaregården, 3, 10—12, 14, 17, 20, 24, 102.
Arvid gatläggare, 137, 147.
Arvid kålman, 95, 100, 103, 108;
hans hustru, 95.
Arvid Nilsson, 84, 88, 92, 93, 96, 97, 98, 101, 105.
Arvid i Orlunda, 115.
Arvid skinnaredräng, skinnare, 31, 42, 51, 118;
hans hustru, se Brita.

Barbara bagerska, hustru, 35.
Barbara (Barbro) i mjölkgården, 24.
Beata bagerska, hustru, 135.
Benkt, 74;
hans hustru, se Gunnil.
Benkt fiskare, 27, 61, 65, 95, 100, 103, 108.
Benkt kock, 70, 74, 79, 87, 90, 121;
hans hustru, se Margareta.
Benkt lille, 124.
Benkt i Motala, 34, 42.
Benkt i Orlunda, 3, 7.
Benkt smed, 79, 82, 85, 86, 90, 92, 100, 106, 110.

Benkt Svensson. 61, 65;
hans hustru, 61.
Benkta i brygghuset, 91.
Benkta i Orlunda, 119.
Benkta i örtegården, hustru, 87, 91, 96.
Birger Jönsson, 65.
Birger klockare, 65, 88, 92.
Björn badstuguman, 39, 45, 48, 50, 51.
Björn i Orlunda, 115.
Björn, 4, ostman, 13, 16, 23, 35, 41.
Bo murare, 4, 30.
Brita, g. m. Arvid skinnare, 118.
Brita bakerska, 108, 128;
hennes dotter, 108.
Brita gerningsqvinna, (i gerningsgården), 20, 27, 70, 74, 79, 82.
Brita Henriksdotter, 124, 131.
Brita Jönsdotter i Orlunda, 61, 65, 79.
Brita kokerska, 11, 14.
Brita mjölkdeja, 87.
Brita, g. m. Olof kornman, 50.
Brynolf, 74.

Elef, 139—141;
hans hustru, 141.
Elin i bagarestugan, 65, 91, 96.
Elin deja i Orlunda, 124, 128, 131.
Elin, g. m. Jöns vattenvindare, 38.
Elin kokerska, 57.
Elin Persdotter i gerningsgården, 48, 51, 60, 61, 65.
Elin Svensdotter bakerska, 61, 65, 70;
hennes dotter, 70.
Elin Vernadotter, 96.
Elisabet, 47.
Erik Andersson, fogde, 55, 58, 144, 145.
Erik dräng, 141.
Erik Finne i Susenborg, 3, 6.
Erik knekt, 118.
Erik i mjölkgården, 38, 41, 42, 48;
hans hustru, 48.
Erik mältare, 11, 14, 24.
Erik qvarnsven, 108.
Erik skedmakare, 141.
Erik skinnare, 26, 30.
Erik Skærping, 35.
Erik smältare(!), 3.
Erlend Jonsson, 65, 66, 79.
Erlend skrifvare, 114, 119, 122, 125.
Erlend i örtegården, 74, munkarnes dräng, 87, 91, 92, 99, 100;
hans hustru, 99; se Karin.
Esbjörn Larsson, 65, 91, 94, 95, 115.

Gertrud i bagarestugan, 104.
Gregorius, 114, 119.
Gudmund Ur, 61, 65, 79.
Gunnar, 95.
Gunnil i badstugugården, 131, 142.
Gunnil bakerska, g. m. Benkt, 74, 79, 82.
Gunnil mjölkdeja, hustru, 11, 24, 27, 74.
Gunnil portqvinna, 53, 65, 96.
Gustaf, 102.
Gynt (Gylt), se Lars.

Haffrid bryggerska, hustru, 119, 124, 126, 128;
hennes dotter, 119.
Hakon i Laglösaköping, 78, 114.
Hakon i Orlunda, 79, 113, 115.
Hakon i Starby, 3, 14.
Hans, 104.
Hans i Orlunda, 14, 16, 19, 23, 27, 35, 42.
Harald i Motala, 14, 141.
Helge, 146.
Hemming jägare, 14, 20, 23, 31, 38.
Henrik Finne i borgaregården, 2—4, 60, 61, 65, 74, 79.
Henrik kock, 17, 23, 38, 45, 60, 78;
hans hustru, 23.

Henrik skrifvare, 5, 7;
hans hustru, 7.
Holsten i Valla (herr?), 15, 19, 21;
hans syster, 21.

Inge i Vetlösaberg, 5, 15, 29.
Ingeborg, 108, 114, 119, 129, 135, 138, 142.
Ingeborg Björnsdotter, 4.
Ingeborg i brygghuset, 75, 79, 108.
Ingeborg Jönsdotter i bagarestugan, 24, 65, 74, 87, 108, 119, 142.
Ingeborg i Motala, 24.
Ingeborg i måltgården, 4, 14, 17.
Ingeborg, g. m. Olof sporrsmed, 124, 132.
Ingeborg Peders, 7.
Ingeborg i örtegården, 79.
Ingegerd, 108, 115.
Ingegerd (Ingrid, Inger) bakerska, 61, 70, 91, 108, 114, 142.
Ingegerd bryggerska, hustru, 60, 61, 65, 74, 79, 87, 91;
hennes dotter, 60, 61, 65.
Ingegerd, g. m. Germund, 128.
Ingegerd i gerningsgården, hustru, 14, 27, 42, 65.
Ingegerd, g. m. Jon skomakare, 135, 138.
Ingegerd kokerska, 95, 96.
Ingegerd i mjölkgården, 24.
Ingegerd mälterska, 4.
Ingegerd, g. m. Nils Svensson, 62.
Ingegerd i Orlunda, 119, 124, 129.
Ingegerd i örtegården, hustru, 94, 138.
Ingolf i Hundaberg, 13.

Joachim, 119; 141.
Johan fiskaredräng, 14, fiskare, 91, 110, 111, 119.
Johan laggare, 38, 45, 48, 65, 128.
Johan Turesson, herr, 53, 57, 60, 61, 65, 68, 69, 74.
Jon, munkarnes trädgårdsdräng, 60.
Jon i Orlunda, 141, 142.
Jon skomakare, 86, 90, 92, 95, 100, 103, 111, 114, 135, 139;
hans hustru, se Ingrid.
Jutar, tvenne, 124.
Jöns, 107, 128, 133.
Jöns Jute, 41.
Jöns Jönsson i Orlunda, 59, 60;
hans hustru, 60.
Jöns Nilsson, 65.
Jöns Persson i badstugugården, 83, 87, 90, 95, 100, 103, 108, 114.
Jöns Persson i Orlunda, 56, 61, 65, 69, 76, 86—88, 91, 92, 96, 97, 99, 100, 102, 104, 106, 108, 109;
hans hustru, 61, 65, 69, 76, 91, 104.
Jöns qvarnsven, 61.
Jöns siktare, 48.
Jöns skomakare. 100, 108, 109, 131, 137, 138;
hans hustru, 137.
Jöns skomakaredräng, 108.
Jöns skrifvare, 138, 142.
Jöns i Starby, 14, 23, 26.
Jöns Svensson, 65, 145.
Jöns i trädgården, 42, 45.
Jöns vattenvindare, 38;
hans hustru, se Elin.
Jöran (Örlan) murmästare, 114, 133.
Jöran Olsson, 62, 63, 67, 71, 76, 80.

Karin i bagarestugan, 74, 114.
Karin Benktsdotter, 65.
Karin, g. m. Erlend, 96.
Karin Jönsdotter i brygghuset, hustru, 4, 65, 70, 74, 79, 87, 135.
Karin kokerska, 65.
Karin i mjölkgården, hustru, 4, 14.
Karin i mältgården, 24.

Karin i Orlunda, 79, (stora), 119, 124, 129, 135.
Karin, g. m. Sven i Susenborg, 44, 46, 71, 75, 79. 80, 82, 86, 90, 92, 95, 105, 108.
Karin i örtegården, 96, 104.
Karl, 44, 82, 86, 88, fogde, 74, 79.
Karl Mattson siktare, 14, 35, 38.
Karl trädgårdsdräng, 7.
Knut Olsson, 17, 20, 47, 61, 77.
Kort tunnbindare, 27.
Kristiern oxkarl, 24.
Kristin Andersdotter i Orlunda, 79, stora, 124.
Kristin i bagarestugan, 24, 119.
Kristin i brygghuset, 114.
Kristin i mjölkgården, 87.
Kristoffer, 3, 14, 23, 28, 30—32, 41.
Kristoffer timmerman, 146, 147.

Lars (Lasse) Andersson, murare, 44.
Lars beddare, 20.
Lars blinde, 17, 100, 135, 138, 141, 148.
Lars Eriksson, 2, 3, 7, 10.
Lars gamle, 119, 124.
Lars Gylt (Gynt), 78, 89, 99, 103, 106, 107(?), 114.
Lars Hakonsson, 65.
Lars Johansson qvarnsven, 4, 35, 60, 90, 128, 135.
Lars, Jon laggares son, 128.
Lars Jute, 117, 119, 120, 127.
Lars klockare, 124.
Lars knekt, 131.
Lars laggare, 107, 114, 124, 135.
Lars i Laglösaköping, 119.
Lars lille, 108, 114.
Lars i Motala, 141.
Lars, munkarnes dräng, 119, 147.
Lars oxkarl, 60.
Lars skomakare, 27, 49, 51, 60, 61, 65, 74, 79, 108, 115, 119, 124, 128, 141.
Lars skrifvare, 100, 102, 103, 111.
Lars svinman, 44.
Lars Torbjörnson, 3.
Lars Tyrgilsson, 60.
Lars vattenvindare, 34, 90, 95.
Lub, se Anders.

Magdalena (Malin) i brygghuset, 87, 91.
Magdalena i mjölkstugan, 65, 70.
Magdalena trädgårdspiga, 65.
Margareta (Margit), 115, 119.
Margareta bakerska, 48, 79, 108.
Margareta, g. m. Benkt kock, 70, 74, 79, 87, 121.
Margareta bryggerska, hustru, 11, 20, 142.
Margareta i brygghuset, 11.
Margareta gerningsqvinna, 70.
Margareta, hustru, 84, 88, 92.
Margareta kokerska, 27.
Margareta i kålgården, hustru, 79, 118.
Margareta Larsdotter i Orlunda, 61.
Margareta mjölkdeja, hustru, 79; hennes dotter, 79.
Margareta målterska, hustru, 14, 24, 27, 31, 38, 51.
Margareta, g. m. Nils qvarnsven, 3, 20, 27, 104(?).
Martin (Marte) i badstugan, 119, 124, 128, 135, 137, 142.
Matts Jonsson, 79, 87, 90, 95, 100.
Matts Karlsson, 3, 10—12, 20, 21, 35, 36, 41—43.
Michael tunnbindare, 17.
Måns fåkarl, 91, 95, 108, 124, 140; hans hustru, 95, 124, 142.
Måns Gudmundsson, 31, 32, 34.
Måns långe, 91.
Måns murmästare, 147.
Måns Persson skinnare, 42, 89, 99.
Måns qvarnsven, 124.
Måns smed, 130.
Måns i Susenborg, 70.
Måns vattenvindare, 119.

Nils Andersson, 141.
Nils i badstugugården, 17, 27, 31, 83(?), 87(?), 100.
Nils i bagarestugan, 91;
hans hustru, 91.
Nils Birisson, 55.
Nils kock, 103, 106.
Nils, Kulla-Nils, 141.
Nils notbindare, 17, 20;
hans hustru, 20.
Nils i Orlunda, 142.
Nils Persson (fogde), 11, 90;
hans hustru, 11.
Nils qvarnsven, 3, 27, 35;
hans hustru, se **Margareta**.
Nils Skebo, 127.
Nils Smålānding, 27, 35, 57.
Nils Sonesson, 45, 46, 48.
Nils Svensson, 1, 7, 10, 14, 16, 19, 22, 29, 39, 43, 53, 54, 62, 68, 74, 78;
hans hustru, se **Ingegerd**.
Nils Svensson i trädgården (örtegården), 65, 70, 87, 91, 95, 108, 114.
Nils tunnbindare, 131, 134.
Nils Öning, 61, 96, 99, 103, 119.

Olof, 113, 128.
Olof Fredligère, 27;
hans hustru, 27.
Olof Halffinne, 34, 38, 50.
Olof Hansson, 24;
hans hustru, 24.
Olof Helsing, 3, 7;
hans pilt, 14.
Olof i Hundaberg, 49.
Olof Korman (kornman), 29, 33, 40, 43, 45, 49, 50;
hans hustru, se **Brita**.
Olof i kålgården, 108.
Olof Månsson, 19, 23, 30, 34.
Olof i Orlunda, 128, 135.
Olof oxkarl, 106.
Olof qvarnsven, 91, 95.
Olof redesven, 3, 10, 20.
Olof sporrsmed, 124, 132;
hans hustru, se **Ingeborg**.
Olof timmerman, 89, 90, 141.
Olof vattenvindare, 7.
Olof väktare, 102, 106.
Olof i örtegården, 138, 141.
Orre, se **Anders**.

Per (Peter), (som ärenden far), 79, 81—83, 87.
Per Andersson, 61, 65, 66.
Per Benktsson, 4, 14, 20, 35, 48, 124.
Per i brygghuset, 128.
Per djekne, 124.
Per fiskare, 70, 74, 79, 82, 87;
hans hustru och son, 79, 82.
Per halte, 35.
Per Jönsson, 119.
Per knekt, 131.
Per köpsven, 90, 92, 95.
Per Larsson, 131.
Per Nilsson, 7, **i fiskaregården**, 14.
Per i Orlunda, 123—125, 127, 128, 135, 137, 138;
hans hustru, 135.
Per, dräng i **Orlunda**, 128.
Per skomakaredräng, 48, **skomakare**, 138.
Per skælman, 11, 23, 42.
Per smed, 24, 48.
Per Svensson, 124.
Per svinman, 7, 14;
hans hustru, 14.
Per sågare, 7, 19.
Per i trädgården (örtegården), 47, 51, 53, 60, 61, 128, 131;
hans hustru, 51, 131.

Ragnild i bryggaregården, 24.
Ragnild kokerska, 87, 91.
Ragnild, g. m. **Lars**, 128, 142.
Ragnild i mjölkgården, 75.
Ragvald, 128.
Rasmus siktare, 3, 20, 24, 50.

Sigrid bryggerska, hustru, 96, 100, 108, 111.
Sigrid kokerska, 119.
Sigrid, g. m. **Torsten**, 20, 42.

Skebo, se **Nils**.
Skråp, se **Anders**.
Staffan kock, 61, 64, 65, 67 (orätt Karlsson), 71.
Staffan smed, 74, 91, 95, 106.
Sven, 38, 45, 48;
hans hustru, 38.
Sven Andersson, fogde, 55, 58, 145.
Sven Arvidsson, 65, 70.
Sven Erlandsson, 108.
Sven fogde, 62.
Sven klensmed, 147.
Sven knekt, 108.
Sven Nilsson, 61, 65.
Sven i Orlunda, 128, 132, 138.
Sven oxkarl, 17, 21, 45, 46.
Sven Persson, 65;
hans hustru, 65.
Sven skomakare, 65;
hans hustru, 65.
Sven i Susenborg, 29, 33, 40, 46, 54, 95, 105, 108;
hans hustru, se **Karin**.
Sven vattenvindare, 114, 119.
Sverkil smed, 31.

Tora i Orlunda, 79.
Torbjörn, 48;
hans hustru, 48.
Tord fiskare, 3, 10, 14, 17, 134, 137, 140.
Tore, 124.
Torkil, 95.
Torkil (Törils) djekne, 124.
Torkil Finne, 124.
Torsten i borgaregården, 3, 20, 35, 42, 48, 50;
hans hustru, se **Sigrid**.
Truls, 108;
hans hustru, 108.
Tubbe, skeppare, 53.

Öning, se **Nils**.

4. Öfriga personer.

Anders i Glytinge, 42.
Anders Hansson, 6, 105, 112, 116;
hans hustru, se **Margareta**.
Anders köpsven, 121;
hans dotter, 121;
hans hustru, 121.
Anders Sigfridsson, 129, 130.
Anders Simonsson, 16.
Anna, g. m. **Benkt Torbjörnsson**, 96.
Anna Hogenskild, fru, e. e. riksr. **Nils Pedersson** (bjelke), 58, 67, 76, 116.
Anna i Hundavad, hustru, 126.
Anna på Händelö, fru (bjelke), g. m. Ture Benktsson[1], (liljesparre), 33, 36, 49, 54, 58.
Anna, g. m. **Ivar guldsmed**, 54, 57.
Anna, g. m. **Jöns kråmare**, 6, 121, 127.
Anna Karlsdotter, fru, g. m. riksr. **Erik Eriksson** (gyllenstjerna), 88.
Anna Karlsdotter på Vinstorp, fru, g. m. riksr. **Erik Karlsson** (vase), 21, 40, 51, 54, 63, 67.
Anna, g. m. **Kort pipare**, 130.
Anna Persdotter, 121.
Anna, g. m. **Udd**, 121, 126.
Arvid Dubb (Tob), 29, 34, 40;
hans hustru, se **Ingeborg**.
Arvid guldsmed, 15, 20, 21, 76, 81, 83;
hans hustru, se **Brita**.
Arvid i Sandkulla, 114.
Arvid Trolle, 1, 10, 12, 18, 25, 33, 39, 43, 46, 49;
hans fru, se **Hillevi Knutsdotter**.
Axel Andersson (lilje), **riksr.**, 6, 12, 18, 25, 33, 43, 47, 52, 54, 58, 59, 62, 63, 67.

[1] Sid. 33, rad. 2 nedifrån står orätt: Benkt Turesson.

Axel Eriksson (bjelke), riksr., 97; hans fru, se Elsa Axelsdotter.
Axel Nilsson (banér), 54, 58, 91.

B. M., hustru, 126.
Barbro Eriksdotter på Bro (bjelke), fru, g. m. riksr. Måns Johansson (natt och dag), 6, 18, 40, 43, 49, 54, 58, 71.
Barbro, g. m. Hans Skuta, 13, 22, 23, 37, 39, 43.
Beata (Trolle), fru, g. m. frih. Gabriel Kristiernsson (Oxenstjerna), 47, 54, 98.
Benkt Gylta, herr, 139.
Benkt Otteson, 88, 98, 110, 120, 121; hans hustru, se Katarina.
Benkt Simonsson, af Nykil, 43.
Benkt skomakare, 132; hans hustru, se Ingeborg.
Benkt Torbjörnsson, 96; hans hustru, se Anna.
Bere, 26; hans hustru, se Elin.
Birger Nilsson (grip), riksr., 80; hans hustru, se Birgitta Joakimsdotter Brahe.
Birgitta, den heliga, 18, 22, 40, 42, 47, 55, 80, 115, 153, 154.
Birgitta Joakimsdotter Brahe, g. m. riksr. Birger Nilsson (grip), 80.
Björn, herr, kaplan hos fru Anna på Vinstorp, 54.
Björn Persson (båt?), 51, 54, 58, 63, 101.
Brahe, se Birgitta Joakimsdotter och Per.
Brita (Birgitta), g. m. Arvid guldsmed, 20.
Brita Eriksdotter (lejonhufvud), fru, g. m. riksr. Gustaf Olofsson (stenbock), 117.
Brita, g. m. Eskil, 51.
Brita Knutsdotter, 130,
Brita Larsdotter (tre rosor), fru, g. m. friherre Lars Fleming, 112, 126.
Brita, g. m. Lars Elfsson, 28.
Brita Mattsdotter, 15, 40.
Brita, g. m. Nils Olsson från Arboga, 54.
Brita, g. m. Otte, 26, 30, 43, 46.
Bror, herr, 58, 62, 66.

Cecilia, dotter af k. Gustaf I, 97.

Daniel Hansson, kammarjunkare, 151, 155,

Ebba Eriksdotter (vase), fru, g. m. riksr. Erik Abrahamsson (lejonhufvud), 22, 29, 32, 44, 49.
Ebba (Gera), jungfru, 121, 129.
Elin, g. m. Bere, 26.
Elin, g. m. Gerd, 132.
Elin, g. m. Jacob Olsson, 121.
Elin, hustru, nunnan Magdalena Paulis moder, 21.
Elisabeth, dotter af k. Gustaf I, 136.
Elsa Axelsdotter (Posse), fru, g. m. riksr. Axel Eriksson (bjelke), 92, 97.
Emerentia (Gera), fru, g. m. riksr. Abraham Eriksson (lejonhufvud), 121, 129.
Erik XIV, konung, 102, 103, 106, 110, 113, 117, 126, 130.
Erik blinde, 21.
Erik Jöransson, 151.
Erik Mattsson af Upsala, herr, 71, 76.
Erik i Sandkulla, 67.
Erik Trolle, 2, 9, 33, 46, 58, 67, 71, 80, 88, 92, 97, 98, 101; hans fru, se Karin Eriksdotter.
Eskil, 51; hans hustru, se Brita.
Ewert (Æwert) guldsmed, 10, 12, 15, 16, 20, 21, 25, 32, 37, 40, 44, 50.

Finvid i Harnäs, 5, 45; hans hustru, 5.

Gabriel Kristiernsson (Oxenstjerna), friherre, 47, 54, 98.
Gerd, 132;
hans hustru, se Elin.
Germund, 128;
hans hustru, se Ingrid.
Gertrud, g. m. Per Abjörnsson, 121, 126.
Gunilla (Bese), fru, g. m. riksr. Erik Turesson (bjelke), 15, 71.
Gustaf I, konung, 75, 89, 146, 151.
Gustaf Olofsson (stenbock), riksr., 117.

Hakon i Berga, 115;
hans hustru, 115.
Hakon Persson i Norrköping, 47.
Hakon i Skrukaby, 10.
Hans guldsmed, 121;
hans hustru, se Karin;
hans son, 121.
Hans i Herseme, herr, 63, 92, 94, 97, 98, 115, 136, 147.
Hans Pauli, 146.
Hans Persson af Linköping, 5;
hans hustru, 5.
Hans Skuta i Linköping, 10, 13, 22, 37, 39.
Hans tysk, herr, 85.
Hemming badstuguman, 112, 116, 121.
Henrik (Johansson), biskop i Vesterås, 14, 46;
hans hustru, 14.
Henrik i Kaistada, 2.
Henrik Persson i Gamlakil, 36.
Henrik i Såby, herr, 17, 18.
Hillevi Knutsdotter (sparre), g. m. riksr. Arvid Trolle, 25.
Hogenskild Nilsson (bjelke), herr, riksr., 116.

Inge i Bosgården, 32.
Inge af Vilseberga, 112, 129.
Ingeborg, g. m. Arvid Dubb, 29, 40.
Ingeborg, g. m. Benkt skomakare, 132.
Ingeborg, herr Jons i Rogslösa deja, 75, 76.
Ingeborg, g. m. Lars Persson, 36, 43.
Ingeborg, herr L. P:s deja, 62.
Ingeborg [Svensdotter], hustru, 121.
Ingefred Nilsdotter, hustru, 18.
Ingegerd [Ingrid], hustru, 10.
Ingegerd, g. m. Per Eriksson, 116.
Ingegerd, g. m. Per Nilsson, 116.
Ingevald Månsson, fogde, 150, 155.
Ingils..., 29.
Ingrid, den heliga, 153.
Ivar guldsmed, 54, 57;
hans hustru, se Anna.

J. L., 120.
J. P., 139.
Jacob Olsson, 121;
hans hustru, se Elin.
Jacob Turesson (Rosengren), 140.
Joachim, herr, 115.
Johan gjutare, 49.
Johan i Grymeryd, 46, 49.
Johan, hertig, sedermera k. J. III, 97, 132, 135, 139, 150, 151.
Johan verkmästare, 37.
Jon, herr (möjl. Jon Turesson, se detta namn), 72, 73, 77, 78, 114.
Jon Bran, 62;
hans hustru, se Kristina.
Jon Ivarsson, herr, 54, 62.
Jon i Rogslösa, herr, 7, 75, 76.
Jon Svensson, herr, 144.
Jost i Söderköping, 47, 50, 51.
Jöns, 135, 138;
hans hustru, 135, 138.
Jöns i Högby, herr, 27.
Jöns Ingevaldsson i Söderköping, herr, 10, 22, 26.
Jöns kornskrifvare, 143—145.

Jöns krämare, 1, 5, 6, 9, 18, 20, 22, 28, 29, 43, 46, 121, 127; hans hustru, se Anna.
Jöns orgelmästare, 138; hans hustru, se Karin.
Jöns i Viby, 125.
Jöran (Örian) Eriksson (gyllenstjerna), riksr., 54.
Jöran Persson, 121.

K. B., 8.
K. E. (C. E.), 28.
K. G., 45.
K. P., 10; unga, 112.
Karin (Katarina), drottning, k. Johan III:s gemål, 132, 135, 136.
Karin, g. m. Anders Simonsson, 16.
Karin, g. m. Benkt Otteson, 120, 121.
Karin Eriksdotter (gyllenstjerna), g. m. riksr. Erik Trolle, 2, 9, 33, 46, 58, 67, 71, 80, 88, 92, 97, 98, 101.
Karin, dotter af k. Gustaf I, grefvinna af Ostfriesland, 97, 101.
Karin, g. m. Hans guldsmed, 121.
Karin, g. m. Johan gjutare, 49.
Karin, g. m. Jöns orgelmästare, 138.
Karin, g. m. Lars Tyste, 25, 28, 33, 37, 49.
Karin, g. m. Michel, 138.
Karin Månsdotter (»konungens frilla»), 121, 130.
Karin, g. m. Olof Skåning, 43, 67, 68. 105.
Karin, bror Peters deja, 75.
Karin Ryssa (Ryza), 42, 51.
Karin i Skrukaby, hustru, 33.
Karl, hertig, sedermera k. K. IX, 137, 151, 154.
Karl (Holgersson Gera), friherre, riksr., 129.
Klaes Nilsson (bjelke), 116 (se not. 2).
Knut bältare, 45.
Knut Finne i fiskaregården, 8.
Kort pipare, 130; hans hustru, se Anna.
Kristina af Brusatorp, 63.
Kristina i Hundavad, hustru, 100.
Kristina, g. m. Jon Bran, 62.
Kristina (gyllenstjerna), fru, g. m. herr Lars Turesson, 67, 80.
Kristina Lindormsdotter (vinge), 2, 33, 52.
Kristoffer Mauritsson, skrifvare, 150.
Kyle, se Paul.

L. M., 111.
L. P., herr, 62.
Lars (Lasse) Abrahamson, 151.
Lars Elfsson, 28; hans hustru, se Brita.
Lars Fleming, friherre, guvernör, 126; hans fru, se Brita Larsdotter.
Lars i Fornåsa, 11.
Lars Fras, 24.
Lars Isaksson, 9, 12, 22, 29, 30, 33, 37, 39, 43, 44.
Lars Jonsson, 151.
Lars Jute, 116.
Lars kopparslagare, 98.
Lars i Kälkestad, 126.
Lars Mattsson af Upsala, herr, 18, 25.
Lars Mårtensson af Upsala, herr, 46, 58, 75, 76, 80, 88, 105.
Lars Persson, 33, 36, 39, 40, 43; hans hustru, se Ingeborg.
Lars Siggesson (sparre), riksr., 76.
Lars, syssloman i Sko kloster, herr, 54, 75.
Lars Störbernsson, herr, 62.
Lars Svart, 21.
Lars Tiste (Tyste, Tysk), 2, 25, 28, 33, 37, 44, 49; hans hustru, se Karin.
Lars Turesson (tre rosor), herr, 67, 80, 112; hans dotter, se Brita; hans fru, se Kristina.

Lars Öriansson, konungens tjenare, 75.
Lucia (Luse), hustru, 36, 62.

M., 136.
M. G., 139.
Magdalena Eriksdotter (gyllenstjerna), g. m. riksr. Ture Trolle, 49, 80.
Magdalena, g. m. Lasse Jute, 116.
Magnus, hertig, 58.
Margareta (lejonhufvud), drottning, 1, 9, 18, 46, 56,
Margareta, g. m. Anders Hansson, 105, 112, 116.
Margareta (sannolikt Eriksdotter, g. m. Svante Sture), fru, 67, 133.
Margareta Michelsdotter(björnlår), g. m. riksr. Axel Andersson (lilje), 6, 12, 18, 25, 33, 43, 47, 52, 54, 58, 59, 62, 63, 67.
Margareta (Mårta) Månsdotter (natt och dag), jungfru, 93, 98.
Margareta, g. m. Olof Nilsson, 58, 71.
Margareta Pedersdotter (bjelke), fru, g. m. riksr. Axel Nilsson, 91.
Margareta, g. m. Tord Persson, 43.
Margareta af Upland, hustru, 76, 96(?).
Markus, herr, 22, 39.
Mathias (Matts), herr, 68, 72, 89.
Mathias Johansson, 6.
Mathias kock, 8.
Michel, 138;
 hans hustru, se Karin.
Måns Andersson af Gudenstad, 9.
Måns, hustru Britas dräng, 136, 139.
Måns i Hundavad, 8.
Måns Johansson, 28.
Måns Johansson (natt och dag), herr, 98.
Måns Nilsson i fiskaregården, 8.
Måns i Rogslösa, herr, 132.
Måns skomakare, 29.
Måns skräddare, 120, 129;
 hans hustru, 120.
Måns i Sten, herr, 35.
Måns Sverkeisson, 58.
Mårten, herr, 51.
Mårten Nilsson, 32, 40.

Nils Andersson, fogde, 145.
Nils Bertilsson, herr, 129.
Nils i Grenna, herr, 62.
Nils i Husberga, herr, 27, 28.
Nils Håkansson, 132, 135, 138, 139.
Nils Jönsson, 150.
Nils krämare, 76, 81, 105, 109, 110, 116, 121, 122, 125—127, 129, 133, 136, 139;
 hans hustru, se Birgitta Botolfsdotter, sid. 157.
Nils Olsson från Arboga, 54;
 hans hustru, se Birgitta.
Nils Pedersson, 144.
Nils Pedersson (bjelke), riksr., 58, 67, 76;
 hans fru, se Anna Hogenskild.
Nils Ragvaldsson af Upsala, herr, 25, 29.
Nils Trolle i Ekesjö, 15.

Olof i Axstada, 36, 100.
Olof Finne, 22.
Olof i Hälla, 52.
Olof Johansson, 15.
Olof Nilsson, 58;
 hans hustru, se Margareta.
Olof Skåning, 43, 67, 68, 105;
 hans hustru, se Karin.
Olof Sonesson i Skeninge, 100.
Otte Persson, 26, 33, 37, 40, 43, 46, 49, 50;
 hans hustru, se Birgitta.

Paul Berisson, 12, 14.
Paul Kyle, 18.

Per (Peter) Abjörnsson, 121, 126;
hans hustru, se **Gertrud.**
Per Andersson af Roggård, 40, 43;
af **Stockholm,** 16;
i **Söderköping,** 139.
Per Brahe (Bragde), slutl. grefve och **riksdrots,** 25, 82, 130.
Per Braske, måster, i Linköping, 33, 40, 76.
Per Eriksson, 116, 132, 136, 139;
hans hustru, se **Ingegerd.**
Per Gustafsson, murare, 38.
Per Gylta, herr, 138, 139.
Per Karlsson, måster, 132;
hans hustru, 132.
Per af Linderås, herr, 92.
Per långe (långe Per), 78.
Per Mattsson, 10.
Per Månsson, 5; **i Fjätmunda,** 33, 36; **i Hasla,** 21.
Per Nilsson, 116; **i Yxstad,** 129;
hans dotter, 116;
hans hustru, se **Ingegerd.**
Per i Norrby, herr, 55.
Per Olsson, 112.
Per Pavalsson af Småland, 22.
Per i Refshög, 15.
Per skrifvare, 150.
Per Svensson, herr, 32.
Per Torbjörnsson, 26, 37, 39, 51, 53.
Pernilla Nilsdotter (sparre), **fru,** g. m. riksr. **Sten Kristiernsson,** 55, 58, 63, 71, 80.

Rasmus skrifvare, 145.

Severin, herr, 97, 125;
hans hustru, 97, 125.
Sigrid i Loroby, hustru, 111 (?), 112.
Simon, kaplan i Sko, 54.
Staffan, 89.
Staffan Prys, 10.
Sten Eriksson (lejonhufvud), 130.
Sven i Lera, 42.
Sven Persson, borgmästare i Vadstena, 155.
Sven sporrsmed, 37.
Sven i Söderköping, 41.
Sven i Torpa, 36, 72.

Tor (Tore) mäster, 105, 121.
Torbjörn (Törbör) glasmästare, 83, 116.
Tord Persson, 43;
hans hustru, se **Margareta.**
Tord af Upsala, herr, 75.
Trolle, se **Arvid, Erik, Nils, Ture.**
Truls skrifvare, 33.
Ture Persson (bjelke? jmfr sid. 33, not. 1), 33, 52, 76, 105.
Ture Trolle, 49, 80.

Udh, 22, 26, 112, 113, 121, 126, 129;
hans hustru, se **Anna;**
hans son, 121.

---

5. Yrken och tjenster.

Badstuguman, se *Björn, Hemming.*
Bakerska, 96, se *Anna,* syster, *Barbara,* hustru, *Beata,* hustru, *Brita, Elin Svensdotter, Gunnil, Ingeborg, Ingegerd, Margareta.*
Bar[t]skärare, 77, 118, 123, 131.
Borgmästare, i Vadstena, se *Sven Persson.*
Bryggerska, 39, 57, 70; se *Haffred,* hustru, *Ingegerd,* hustru, *Katarina Jönsdotter, Margareta,* hustru, *Sigrid.*
Bältare, se *Knut.*
Bösse-skytt, 132.

Deja, 62; se *Elin, Ingeborg, Katarina* (jmfr Mjölkdeja).

Dräng, 11, 14, 38, 44, 45, 60, 61 (pilt), 69, 75, 87, 91, 92, 97, 101, 119, 121, 124, 126, 128, 129, 135.

Fiskare, 78, 102; se *Benkt, Jon, Peter, Tord;*
fiskaredräng, se *Johan.*
Fogde, 33, 59, 89, 117; se *Anders, Karl, Nils Persson, Sven;*
K. Maj:ts: se *Erik Andersson, Ingevald Månsson;*
fogdepiga, 70.
(Jfr landbo-fogde, tionde-fogde.)
Fä-karl, se *Måns.*

Gatläggare, se *Arvid.*
Gernings-qvinna, 60, 87, 91; se *Brita, Elin, Ingegerd, Margareta.*
Get-piga, 66, 124.
Gjutare, se *Johan.*
Glasmästare, 73, 106; se *Torbjörn.*
Guldsmed, se *Arvid, Evert, Hans, Ivar.*

Jägare, 5; se *Hemming.*

Kalkstötare, 19, 23, 73, 85.
Kammarjunkare, hertig Karls, se *Daniel Hansson.*
Kansler, konungens, 126.
Kaplan, 101; se *Björn;* i Sko, se *Simon.*
Klensmed, se *Sven.*
Klockare, se *Birger, Lars.*
Knekt, 33, 127, 131; se *Lasse, Per, Sven.*
Kock, se *Anders, Benkt, Henrik, Matts, Nils, Staffan.*
Kokerska, 38, 48, 61, 70; se *Anna, Brita, Elin, Ingegerd, Katarina, Margareta, Ragnild, Sigrid.*
Kopparslagare, 68, 90, 94, 140; i Forsvik 90; se *Lars.*
Kornskrifvare, se *Jöns,* herr.
Ko-qvinna, se *K. P.*
Krämare, se *Jöns, Nils.*
Kål-man, 61, 132; se *Arvid.*
Kål-qvinna, 104.
Källare-embetet, 55.
Köpsven, se *Per.*

Laggare, se *Johan, Lasse;* (jmfr Tunnbindare.)
Landbo-fogde, se *Erik Andersson, Sven Andersson.*

Mjölkdeja, 5, 61, 65, 70, 108; se *Brita, Gunnil,* hustru, *Katarina,* hustru, *Margareta,* hustru. (Jmfr Deja.)
Most-stötare, 2, 14, 23, 30, 38, 56, 73, 85, 106, 133; se *Lasse Gynth.*
Munke-dräng, se *Erland, Lasse.*
Murare, se *Bo, Lars Andersson, Per Gustafsson;*
murmästare, 19, 56, 68, 73, 78, 89, 90, 107, 147, 148; se *Jöran, Måns.*
Myntmästare, 112.
Mältare, se *Erik.*
Mälterska, 7, 45; se *Ingegerd, Margareta.*

Notbindare, 56; se *Nils.*

Orgelmästare, se *Jöns.*
Ostman, se *Björn.*
Ox-karl, 70, 74; se *Kristiern, Lars, Olof, Sven.*

Piga, 11, 14, 17, 24, 60, 74 (qvinnor, qvinnfolk) 69, 75, 87, 138, 147.
Pipare, se *Kort.*
Port-piga, 24; port-qvinna se *Anna, Gunnil.*

Qvarnsven, 70, 74, 82; se *Anders, Erik, Jöns, Lars Johansson, Lasse, Måns, Nils, Olof.*

Redesven, se *Olof.*
Repslagare, 56, 86, 90, 94, 99.

Sacrista (»sacarsta»)-*embetet,* 72.
Siktare, se *Jöns, Karl Mattsson, Rasmus.*
Skedmakare, se *Erik.*
Skeppare, 23—25, 60; se *Ander[s], Lub, Tubbe;* skepparedräng, s[e] *Anders.*

Skinnare, 5, 45, 59, 61, 64, 69, 82, 85, 94; se *Anders, Arvid, Erik, Måns;*
skinnaredräng, se *Arvid.*
Skomakare, 4, 7, 11, 16, 19, 30, 38, 48, 59, 64, 69, 78, 82, 86, 94, 99, 102, 106, 107, 114, 117, 123, 136; se *Anders, Anders Orre, Benkt, Jon, Jöns, Lasse, Måns, Per, Sven;*
i Barkaskog, 19, 34, 41, 59, 73, 78, 82, 102, 110;
skomakaredräng, 11, 20, 24, 35, 42, 47, 70; se *Lasse, Per.*
Skrifvare, 113; se *Erlend, Henrik, Jöns, Kristoffer Mauritsson, Lasse, Per, Rasmus, Truls.*
Skräddare, se *Måns.*
Skälsman, 5; se *Per.*
Smed, 60, 94, 127, 147; se *Arvid, Benkt, Per, Staffan, Sverkil.*
Smältare, se *Erik.*
Sporrsmed, se *Olof, Sven.*
Sven, i Orlunda, 7.
Svin-man, 7; se *Lasse, Per.*
Svin-qvinna, 61.
(Svärterska), 23, 59.
Syssloman i Sko kloster, se *Lars.*
Sågare, se *Per;* i Forsvik, 35.

Timmerman, 19, 23, 131, 136; se *Kristoffer, Olof.*
Tionde-fogde, 110.
Torfskärare, 140.
Trädgårds-deja, 20, 38; trädgårds-qvinna, 53, 100; trädgårds-piga, se *Magdalena.*
Trädgårds-dräng, 24, 61; se *Anders, Erlend, Jon, Jöns, Karl, Nils, Per.*
Tunnbindare, 2, 20, 56, 73, 85, 89, 94, 106, 110, 113, 118, 127, 137; se *Kort, Michael, Nils;* (jmfr Laggare.)

Vattenvindare, 20, 31; se *Anders, Johan laggare, Jöns, Lasse, Måns, Olof, Sven.*
Verkmästare, se *Johan.*
(Väfverska), 82.
Väktare, se *Olof.*

Ök-karlarne (? »öygia.karane»), 14; ök-pilt (ökia-pilt), 69, 91.

6. Ort-register.[1]

Apunda, 121.
Arboga, 20, 43, 54.
Aska härad, 150; *kyrka*, 154.
Axstad, 36, 100, 129.

Barkaskog, se *skomakaren* i B.
Berga, 115.
Berget (Kopparberg), 33, 37, 51.
Bjälbo socken, 29.
Bosgården, 32, 15.
Bro, 6, 58.
Brusatorp, 63.

Dal, 3, 10, 12, 20, 21, 31, 35, 36, 42, 43, 45, 46, 49.
Dalarne, 12, 25, 29.
Danmark, 148.
Danzig, 44.

Ekesjö, 15.
Elfdalen, 47, 48.
England, 98.

Finland, 148.
Fjetmunna, 33, 36.
Forndsa, 11.
Forsvik, 7, 35, 36, 40, 45, 77, 90.
Fågelås, 36.

Gammalkil, 36.
Glytinge, 42.
Grenna socken, 42.

[1] Många namn i ortregistret beteckna gårdar, som tillhört klostret; upplysningarna derom har utgifvaren ansett sig, för utrymmets skuld, böra spara till den historia om Vadstena kloster, han hoppas snart kunna fullborda.

Grimmaryd, 49.
Gustad, 9.

Harnäs, 5, 10, 19, 30, 41, 45.
Hassla, 21.
Helgene, 21.
Herseme, 63, 92, 97.
Hjo, 56, 145.
Hof, 40, 139.
Hundavad, 8, 100, 126.
Hundsberg, 13, 44, 49.
Husberga, 27, 38.
Hälla, 52.
Händelö, se fru *Anna* (Pedersdotter) på H.
Högby, 27.

Jernstad, 33.

Kalmar, 68, 73, 76, 77, 140.
Kals..., 17.
Kalsta, 2.
Kastestad, 76.
Kind, 40.
Kristberga socken, 33, 37.
Kumla, 20; *socken,* 29; *kyrka,* 154.
Kälkestad, 126.
Kärstad, 139.
Köping, 54.

Laglösaköping, 78, 114, 119.
Lera, 42.
Linderås, 92.
Lindesberg, 9, 15.
Linköping, 10, 40, 53, 121.
Loraby, 109, 111, 112.
Lyckås, 150.
Lysings härad, 154.
Lödöse, 77, 84.

Motala, 11, 14, 24, 31, 42, 82, 89, 136, 141, 151.
Mårtensgård, 29.

Nerike, 3, 10, 18, 25, 29, 43.
Norige, 28, 45.
Normlösa kyrka, 10.
Norrbotten, 2, 4, 19, 26, 30, 34, 38, 43.
Norrby, 55.
Norrköping, 47, 85, 88, 96, 130.
Nykil, 43.
Nykyrka socken, 40.

Orlunda, 7, 14, 16, 19, 23, 27, 31, 35, 42, 56, 57, 59—61, 63—65, 68, 69, 75—79, 86—88, 91, 92, 95—97, 99—102, 104, 106, 108, 109, 113, 114, 117—119, 123—125, 127—129, 131—133, 137, 141, 142, 148.

Qvistberga, 103.

Roggård, 40, 43.
Roxlösa, 7, 75, 132.
Räfshög, 15.

Sandkulla, 67, 114.
Sjögård, 94.
Skarstad socken, 150.
Skebo fjerding, 150.
Skeninge, 6, 66, 100, 115.
Sko kloster, 46, 54, 62, 75.
Skrukeby, 10, 33.
Skuttorp, 10.
Skåne, 5.
Småland, 5, 6, 9, 12, 15, 22, 24, 25, 29, 36, 37, 40, 42, 43, 47, 49, 51, 52, 84—86, 89, 97, 132, 139, 150.
Starby, 11, 14, 23, 38.
Stegeborg, 29, 77, 85, 88.
Sten, 35.
Stockholm, 16, 24, 40, 41, 110, 112, 122, 133, 140, 142, 146.
Susenborg, 3, 4, 6, 29, 33, 40, 44, 46, 54, 64, 74, 79—81, 103, 150.
Svanhals, 36.
Svärtinge, 116.
Säby, 17, 25.
Söderköping (Sör), 1, 10, 26, 29, 30, 41, 47, 50—52, 57, 88, 89, 98, 102, 117, 123, 127, 139, 140, 144.
Södermanland, 2, 19, 21, 23, 35, 37, 41, 46.

Tierp, 16, 41.
Tingstad, 57.

Tjust, 46.
Tjällmo, 112.
Torpa, 36.
Tyskland, 80, 116.

Uppland, 1, 4, 12, 16, 18, 33, 42, 44, 47, 76.
Uppsala, 6, 7, 18, 25, 29, 71, 75, 76, 80, 88, 89, 96, 99.

Vadstena stad, 153.
Valla, 10, 15, 19, 21, 23, 31, 35.
Vermland, 1, 3, 5, 10, 12, 15, 20, 21, 23, 29—32, 35, 37—42, 45, 46, 48, 49, 52, 54, 97, 104, 121, 126, 136, 138.
Vestergötland, 1, 4, 5, 13, 38, 40, 54, 133.
Vestervik, 30.
Viby, 125.
Vidime, 125.
Vilseberga, Vetlösaberg, Virtilsberg, 5, 15, 29, 112, 116, 120, 129.
Vinstorp, 21, 40, 51, 54, 63, 67.
Visingsö, 101.
Vista härad, 150.
Vreta socken, 33.

Ynnestad, 102, 116.
Yxstad, 129, 130.

Åkerö, 116.
Åshammar, 19, 26, 34.

Ödesjö, 29, 80.
Öland, 9, 26, 34, 38, 41, 44, 72, 81, 85, 89, 94, 98.
Örebro, 7, 17.

7. Klostrets åbyggnader, gårdar m. m.

Hustru *Agnetas gård* i Laglösaköping, 78.
Allmäns-sapan, 73.
S:a *Annas kor,* 45.
Arfvegods, 150.
Arvid guldsmeds gård, 76.

Badstugu-gården, 17, 27, 31, 34, 50, 53, 69, 83, 86, 87, 89, 90, 95, 100, 102, 103, 107, 108, 131, 134, 155;
badstugu-lafvan, 146;
badstugu-vallen, 50;
by-badstugan, 9, 12, 18, 22, 26, 33, 37, 40, 43, 45, 48, 51, 56, 68, 73, 77;
konvents-badstugan, 53, 78, 81, 82, 84 (munkarnes), 89, 99, 107, 110, 114, 118 (munkarnes lilla), 119, 124, 127, 137, 141, 147 (lilla), 155;
sjuk-badstugan, 48, 99, 106.
Bagare-stugan, 4, 14, 24, 57, 64 (lilla), 65, 73, 74, 79, 86, 87, 90, 91, 94, 96, 104, 106, 108, 114, 119, 124, 128, 130, 131, 137, 141, 142, 149, 156 (bagare-stugu-kammaren);
ugnen, 56, 59, 60, 72, 78.
Benkt Ottesons gårdstomt, 110.
Bodar, se *Bodlega* (»Diverse»).
Borgare-gården, 3, 26, 73, 102, 107, 111, 118, 127, 133.
S:a *Britas bås,* 18, 22, 47, 55.
Bryggare-gården, 4, 24; brygg-huset, 11, 24, 27, 31, 65, 73—75, 79, 81, 87, 89—91, 100, 102, 108, 114, 118, 123, 124, 128, 135, 140, 141, 149, 156.
Brödernes (munkarnes) *skjul,* 50.
Båthus, se *Fiskare-gården.*

Dormitorium, gamla, 107.

Elin Beris gård, 26.

Farstugan, 134; farstugu-hvalfvet, 136.
Fiskare-gården, 3, 8, 14, 17;
båthus derstädes, 30.
Flottskogen, 7, 73.
Fogde-gården, 148.
Fähuset, 64.

Gator, 118.
Gerningsgården, 14, 20, 27, 42, 48, 51.
Grafven, 50.

Hage, 40, 96, 99, 127.
Herr *Hans' stuga,* 147.
Heman, 150, 151.
Hvalfvet, (spis-), 147.
Höga huset, 50.

Intäkts-huset, 64.

Johan verkmästares gård, 37.

Kapitel-huset, 155, 156.
S:a *Katarinas gård,* 122.
Kokhuset, se *Stekhuset.*
Konvents-källaren, 94, 113, 114, 123, 126, 140, 156.
Konvents-stugan, 19, 23, 53, 59, 72, 77, 81, 89, 98, 103, 106, 134, 136, 140;
ugnen, 64.
Kålgården, 48, 79, 108, 118, 124, 128; -stugan, 89.
Köpmannaboden, 146.

Lada, 19, 141.
Lars svinmans gård, 44.
Lasse Svarts gård, 21.
Lilla stugan 78 (ugnen).
Loftet, 68, 72, 77, 81, 85, 89, 93, 98, 106, 127.

Mjölk-gården, 4, 14, 24, 38, 41, 42, 48, 65, 75, 87, 148.
Mält-gården, 4, 14, 17, 24.

Nils krämares gårdstomt, 110.
Nya stugan, 72.

Porten, 96, 102; portar, 64;
taleporten, 146;
verldsporten, 55.
Förtet, 23, 27, 30, 64, 68, 73.

Qvarnar, 150.
kronoqvarn, 151.
prebendeqvarn, 151.

Rud-damsmuren, 146.
Rödings-öarna, 85.

Sjukstugan, 41, 72, 77, 81 (sjukgården), 85, 89, 98, 103, 106, 112, 114, 117, 126, 127, 133, 136, 140.
Skogården, 59.
Skomakare-stugan, 90.
Skrifte-huset, 85.
Skrifvare-gården, 40.
Stek-huset (steger-, ster-), 3, 41, 47, 48, 53, 55, 59, 64, 68, 73, 77, 78 (kokhuset), 81, 85, 86, 89, 91, 93, 94, 96, 103, 106, 107, 113, 114, 118, 123, 127, 135, 140, 155 (köket).
Stenstugan, 64 (ugnen), 72, 77, 89, 98, 106, 134.
Stugor (stufvor), 3, 16, 30, 38, 47, 53, 55, 59, 63, 64, 68, 81, 93, 113, 119, 123, 131, 133, 135, 140, 146.
Svalen (svalan), 133.
Svingården, 27, 34, 35, 42, 48.
Såg-qvarn, 19.

Trädgården (ört-gården); 31, 47, 51, 59—61, 70, 74, 79, 85, 87, 90, 91, 94—96, 102, 104, 107, 108, 114, 119, 128, 131, 133, 136, 138, 140, 141, 146 (lilla).
Trädgårds-muren, 109, 114.
Trädgårds-porten, stora, 146.
Trädgårds-stugan, 19, 137.

Ugnar: ask-ugnen, 50, 64, 89, 103, 109;
i Orlunda, 137;
skinnare-ugnen, 44.
Utjordar, 150.

Verlds-porten, se *Porten.*
Vinkällaren, 72, 77, 84, 88, 93, 106 (vinstugan), 110. 113.
Visthuset, 3, 8, 10, 13, 17, 19, 23, 27, 31, 38, 45, 48, 50, 53, 56, 59, 60, 64, 69, 74, 78, 82, 86, 90, 95, 99, 103, 107, 114, 118, 123, 131, 134, 137, 141, 149.

Ängen, 99.

Öarna, 47.
Örtgården, se *Trädgården.*

8. Inventarier.

Ankare, 53, 89, 150;
  carp-ankare, 123;
  ankarsträng, 89.

Bakträg, 149.
Baljor, 149.
Bastare, 140, 150.
Billar, 94, 118, 137.
Bismar, 149, 150.
Bohags-tyg (allehanda), 133.
Boll, 149.
Bolster, 84, 122;
  hufvudbolster, 149, 150, 156;
  räckebolster, 149, 150.
Borddukar, 156.
Brokor, 149, 150.
Brygg-kar, 31, 59, 149.
Brygg-pannor, 25, 27, 68, 77, 94, 149.
Bryne, 81, 94;
  lie-bryne, 123.
Byglor (»böglor», steg-), 94.
Båtar, 3, 10, 19, 27, 30, 34, 53, 59, 64, 68, 73, 82, 85, 89, 94, 99, 102, 106, 118, 123;
  badstugu-båten, 85;
  eke-båt, 150;
  mäldbåt, 113, 130;
  skeppsbåt, 34;
  stora båten, 127;
  strö-båtar, 133, 136, 150.
Bäcken, 155.
Bälj-pipor, 150.
Bänk-dynor, 156;
  -kläden, 156.

Drögar, 149, 150.
Dukar, 126, 149.

Eld-tång, 149.

Fat, 27, 73, 85, 89, 99, 107, 113, 118, 130, 131, 149, 155;
  handfat, 155;
  ölfat, 2, 149, 156.
Fisktunnor, 118.
Fjäderskak, 136.
Flaskor, 86, 137.

Garnvindor, 149.
Golinger, 149.
Grimma, läder- (med *jernskaft*), 102.
Grislor, 137.
Grytor, 26, 41, 49, 68, 77, 81, 103, 149, 155.
Gädd-refvar, 86.

Halster, 99, 107, 156.
Handkläden, 149, 156.
Harfvar, 150, *jern-*, 133, 149.
Hjul, 56, 73, 78, 82, 86, 113, 131, 134;
  färdvagns (felevagns)-, 149.
Humle-såll, 73.
Hyenden, 149, 156.
Hålhake, 149.
Hår-telningar, 140.
Häklor, 141.

Iläts-kar, 149, 150; *-tunnor*, 149.

Jernstänger, 150.
Jernviggar, 149.

Kabel, 150;
  -sträng, 23.
Kammar (»Kamba»), 59, 141.
Kannor, 126, 155;
  stånd-, 149;
  konvents-kannor, 89, 126;
  lång-halsar, 126.
Kar, 68, 73, 82, 89, 99, 102, 150;
  abyrda-kar, 94;
  gärde-kar, 89, 99, 110, 118;
  kött-kar, 134;
  sid-kar, 149;
  smör-kar, 132;
  ättiks-kar, 99.
Kernor, 149.
Kettlar, 59, 64, 73, 77, 90, 103, 112, 113, 118, 140, 149, 150, 155;
  öse-, 149;
  kettil-grepar, 127;
  kettil-hakar, 156;
  kettilhake-åsar, 156;
  kettil-ringar, 150.

Kistor, 93, 117;
penning-kista, 52.
Kjefkor, 149, 150.
Klockor, 147, 155.
Klocksträng, 146—148.
Koppar, skif-, 155.
Koppar-kar, 7;
-kupor, 155;
-tapp, 155;
-tratt, 155.
Korntjugor, 149.
Krokar, 149.

Liar, 73, 81, 94, 102, 106, 113, 123, 137, 140, 149, 150.
Lin-tågor, 99, 102.
Ljusstakar, 149, 155, 156.
Lock (»utaf kyrkotak»), 155.
Lyfta, 155.
Långhalsar, se *Kannor.*

Mjärdar, 19, 26, 134.
Mjölk-byttor, 149;
-så, 86.
Mortlar, 155.
Mulögor, 50, 155.
Murankare, 150.

Nafrar (nafvor), 140, 149, 150;
nafver-skaf, 150.
Not-kalf, 118, 134.
Not-»slyungher», 5, 102.
Nät, 89, 111, 136;
Finn-nät, 102, 106, 130, 134;
fisk-nät, 94, 99, 123;
har-nät, 149;
rödings-nät, 137;
varg-nät, 149.

Pannor, 40, 55, 59, 64, 67, 68, 72, 77, 81, 86, 103, 155, 156;
brännvins-, 155;
stek-, 155, 156.
Plogar, 149.

Rep, 102.
Rifver, 149.
Ryor, 149, 150.

Sadlar, 85, 94;
klöf-, 149, 150;
sadel-gjord, 85.
Segel, 31.
Selar, 73, 140, 149;
sel-reden, 150.
Skedar, 149.
Skepp, 6, 23, 53.
Skoflar, 134;
jern-, 137;
mält-, 140.
Skokedja, 150.
Skrapa, 95.
Skuta, 41.
Skålar, 149.
Skåp, 149.
Skär-knifvar, 150.
Skäror, 106, 137, 149, 150
Slefvar, 149.
Slipstenar, 38, 150, 156.
Slädar, 73, 90;
färd (fele-), 149;
karmsläda, 133;
långsläda, 150;
staksläda, 149, 150.
Spadar, 150.
Spannfjerdingar, 95.
Spik-borr, 149.
Spjäll, 149.
Stackhakar, 150.
Stakebyttor, 149.
Standor, 85.
Stegläder, 85.
Stockkedjor, 150.
Stolar, 149.
Städ, spar-, 150;
stor-, 150.
Svimbra eller *bulsan,* 156.
Såar, 118, 140, 149.
Sågar, 146.
Sågblad, 19, 23.
Såll, 74, 86, 94, 114, 130 141, 149, 150, 155.
Såp-pannor, 68.
Säckar, 86, 123, 130, 134, 13 150;
skinn-, 150.
Säng-hyenden, 44, 122.

Talrikar, 149.
Tapeter, 156.
Tat, 114, 118, 140.
Tråg, 74, 86, 94.
Tunnfjerdingar, 149.
Tunnor, 73, 89, 106, 149;
half-, 149;
öl-, 149, 156.
Tcebets-myl, 137.
Tåg, 102;
bast-tåg, 140;
boj-tåg, 150;
flott-tåg, 123;
not-tåg, 134;
varp-tåg, 131, 150.
Täcken, 156.
Tömmar, 73.

Vagnar, 137, 141;
färd (fele)-, 150;
hö-, 82, 149, 150;
qvarn-, 150.
Vagns-rede, 118.
Vandor, 94.
Veflingar, 149.
Vingryts-hatt, 113.
Vin-åm, 156.
Väfredskap, 149.
Väfskedar, 69, 141.
Välkommor, 149.

Yxor, 50, 94, 102, 111, 118, 127, 134, 149;
tälj-yxa, 86.

Åkläden, 73, 93, 141, 149, 150, 156.
Åkrede, 73.
åkredskap, 133.

Ämbar, 140, 149.
Ärje-krokar, 150.

Örngodt, 156.

9. Djur, födoämnen och andra varor.

Aborre, 23.
Amsterdamskt, 90, 122.
Anis, 34.
Aska, 48, 131.

Baggar, 149.
Bark, 133, 137, 141.
Bast, 10, 19, 23, 44, 56, 60, 64, 69, 73, 78, 82, 86, 90, 94, 99, 102, 103, 106, 110, 118, 123, 131, 134—136, 140, 141.
Beck, 7, 19, 30, 38, 48, 59, 64, 69, 73, 78, 86, 94, 99, 102, 106, 117, 123, 133.
Bjug-mjöl, 143—146, 150, 151.
Blagarn (Blagarns-väf), 20, 31, 48, 53, 57, 61, 66, 70, 73, 75, 78, 79, 83, 87, 91, 96, 100, 104, 115, 118, 119.
Bly, 148.
Blår, 149.
Bockar, 149.
Boskap, 76, 118.
Bo-tyg, 141.
Bräder, 50, 59, 64, 99, 106, 107, 114, 136, 140, 141, 146;
dörr-bräder, 147;
såg-bräder, 73.
Dörr-hakar, 147.

Engelskt (Ængilst), 111.

Fikon, 16.
Fisk, 7, 26, 30, 44, 56, 64, 76—78, 82, 84, 85, 88—90, 95, 103, 107, 111, 114, 117, 118, 123, 135, 137, 141.
bern-fisk, 44;
flat-fisk, 77, 98;
höstfisk, 63;
skarpfisk, 2;
spet-fisk, 13, 22, 41, 47, 52, 59, 68, 72, 101, 107, 113, 122, 125, 127, 140;
ströpt fisk, 98.
Fjäderhanar, 90, 95, 99, 103, 107, 131, 141.

Flott, 59, 64, 69, 73, 78.
Flundror, 52, 55, 68, 72, 77, 84, 105, 110.
Fläsk, 3, 10, 15, 16, 19, 23, 25, 82, 86, 103, 123, 149, 151—153.
Fågel, 10, 19, 27, 31, 45.
Får, 73, 74, 78, 82, 86, 95, 107, 114, 123, 134, 148, 150.
Fä, 2, 3, 5, 10, 12, 13, 19, 21, 23, 25, 30—32, 35, 38, 41, 43, 45, 48, 53, 56, 57, 60, 84—86, 89, 93, 105, 111, 128, 142.

Geller-duk, 13, 26, 142.
Getter, 118, 149.
Glas, 86, 106, 118, 148;
stugu-glas, 147.
Grisar, 149.
Gryn, 143—146.
•*Gräddeduk,* 70, 90.
Gäddor, 2, 42, 44, 86, 88, 125, 134, 141;
Finska gäddor, 52, 55, 59, 63, 68, 72, 81, 84, 93, 98, 101, 110, 113, 117, 122, 127, 130, 133, 140;
Nerikes-gäddor, 10, 19, 31, 45, 53, 56, 60, 64, 69, 74, 78, 90, 95, 99, 103, 107, 118, 128, 131, 134, 137;
skär-gäddor, 13, 68, 72;
Tåkern-gäddor, 53, 56, 74, 118;
Vermlands-gäddor, 2.
Gärsle, 127, 134, 137, 146.
Gäss, 3, 48, 53, 74, 82, 149, 150;
bal-gäss, 74.
Götnisk, 111.

Hafre, 56, 64, 69, 99.
Hagenst, 90, 111.
Halm, 56, 94, 134;
långhalm, 141.
Hampa, 2, 3, 16, 19, 23, 32, 41, 44, 56, 60, 64, 73, 78, 82, 94, 99, 102, 106, 110, 114, 117, 118, 122, 125, 134, 140, 144, 145;
hampfrö, 140, 146.
Harar, 69, 73, 78, 86, 95, 100, 103, 141.

Honung, 2, 3, 8, 10, 13, 1
23, 30, 31, 38, 39, 45, 4
52, 53, 56, 60, 64, 69, 72
77, 78, 82, 85, 86, 88
93—95, 99, 102, 103, 106
114, 117, 122, 128, 131, 135
Hudar, 7, 44, 47, 55, 56, 5
93, 99, 101, 110, 118, 122
133, 137, 141.
Humla, 2, 5, 7, 13, 16, 2
34, 36, 37, 39, 41, 44, 5
88, 98, 107, 113, 125, 127
133, 136, 147—149, 152.
Preussisk, 56, 68, 72, 77
Svensk, 56, 59, 68, 7
117, 120, 122.
Hvete, 7, 10, 19, 23, 27, 35, 3
56, 60, 74, 86, 143—146, 148
utsädes-hvete, 95, 103;
hvete-mjöl, 143—145.
Hvetebröd, 52, 60, 69, 99.
Hästar, 3, 8, 10, 13, 16, 1
25, 30, 34, 38, 56, 66, 73, 7
94, 110, 111, 117, 133, 145
föl, 101, 149;
hors, 149;
qvarn-häst, 4;
skjut, 73;
årliga hästar, 150.
Hästfoder, 82.
Hästskor, 69, 73, 94, 99, 102
110, 114, 118, 123, 127
133, 137, 140;
hästsko-söm, 94, 99, 106
114, 127, 131, 133, 137
Hö, 7, 27, 85, 131, 134, 140-
Höns, 48, 53, 149—151.

Ister, 59, 64, 78, 107, 123

Jern, 123, 147;
port-jern, 147.

Kalfvar, 148, 150.
Kalk, 3, 4, 10, 19, 23, 50, 5
69, 73, 78, 86, 90, 94, 103
107, 114, 118, 131, 133, 137
Kläde, 88, 95, 96, 98, 142.
Kol, 7, 17, 19, 27, 31, 35, 5
69, 73, 78, 86, 90, 94, 99

Mat, 73, 128;
djekna-mat, 123;
färsk, 118, 131.
Mjöd, 16, 19, 47, 50, 52, 55, 59, 68, 72.
Mjöl, 44, 145, 152, 153.
Mjölk, 128.
Mossa, 147.
Most, 133.
Mursand, 50.

Nycklar, 140, 146.
Näfver, 10, 17, 19, 30, 56, 59, 64, 69, 73, 78, 82, 84—86, 90, 94, 99, 102, 107, 123, 131, 133, 137, 146, 150.
Nötter, 64, 74.

Olja, 16.
Orrhane, 141.
Ost, 149.
Oxar, 7, 15, 36, 46, 49, 54, 57, 60, 76, 82, 95, 98, 102, 104, 107, 118, 123, 128, 131, 134, 137, 145, 148, 150.

Papper, 94, 102, 122, 144, 145, 148.
Peppar, 22, 26, 44, 47, 52, 55, 64, 69, 72, 81, 84, 93, 103, 110, 113, 125, 128, 134, 139.
Pepparkummin, 47, 52, 55, 60, 64, 69, 72, 77, 81, 84, 93, 107, 113, 128, 134, 139.

Qvigor, 148.

Ris (= gryn), 52, 55, 60, 64, 69, 72, 77, 81, 93, 99, 103.
Ris (= qvistar), 50.
Rofvor, 13, 23, 38, 45, 48, 50, 56, 60, 69, 86, 90, 95, 100, 103, 107, 111, 114, 118, 123, 128, 131, 137, 141.
Russin, 90.
Råg, 3, 7, 8, 10, 17—19, 23, 27, 28, 31, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 45, 56, 60, 103, 109, 113, 130, 133, 135, 143—147, 149, 151;
utsädes-råg, 134;
rågmjöl, 67, 143–146, 150, 151.
Röding, 60, 81, 118.

Saffran, 16, 44, 47, 52, 64, 72, 77, 81, 84, 93, 103, 110, 113.
Salt, 2, 8, 12, 13, 16, 44, 52, 56, 67, 69, 78, 88, 98, 107, 110, 113, 122, 127, 128, 131, 137, 148, 152, 153;
Bay-salt, 2, 6, 13, 23, 39, 41, 52, 117;
Tragen-salt, 28.
Senap, 67, 86, 107.
Sik, 135.
Siktduk, 57, 60, 69.
Siktkläde, 135.
Silkesduk, 17.
Sill, 64, 148;
höst-sill, 16;
Skåne-sill, 7, 10, 13, 16, 19, 26, 34, 36, 41, 55, 59, 63, 66, 68, 72, 78, 93, 98, 101, 105, 110, 122, 127, 130, 131, 133, 140;
små-sill, 7, 13, 41, 130, 140.
Skinka, 53.
Skinn, 85, 89, 102.
Sko-garn, 94.
Slather-nöt, 13, 16, 23, 31, 35, 49.
Smide, 134.
Smör, 3, 30, 55, 58, 93, 101, 111, 123, 125, 127, 134, 137, 141, 149—153.
Sommargällor, 69.
Spanmål, 25, 68, 103, 110, 111, 130, 147.
Sparrar, 136.
Spik, 50, 85, 99, 107, 118, 146, 147.
Spjäll, 53, 147.
Späck, 26, 52, 59;
sål-späck, 95, 110, 122, 133.
Stafrar, 137.
Stockar, 150.
Strömming, 2, 5, 8, 10, 13, 16, 17, 19, 26, 27, 34, 38, 41, 44, 45, 47, 49, 52, 55, 56, 60, 64, 68, 69, 74, 78, 82, 84, 86, 90, 93, 98, 101, 105, 107, 110, 113, 116, 117, 122, 125, 127, 133, 135, 136, 140.
Stutar, 10, 148.
Stål, 56, 69, 78, 81, 86, 90, 94, 99, 113, 118, 123, 127, 131, 140.
Svin, 149, 150, 152, 153.
Syllar, 19.
Såpa, 48, 50.
Säckväf, 73, 78.
Söpe, 78, 90.

Talg, 7, 16, 17, 27, 45, 4 55, 57, 59, 60, 72, 77, 8 103, 114, 123, 128, 135,
Tegel, 47, 78.
Tenn, 122, 148.
Timmer, 89, 107, 117.
Tjurar, 148, 150.
Tjära, 17, 27, 31, 41, 81, 8 94, 102, 106, 118, 123.
Torf, 19, 110, 133.
Torsk, 2, 6, 8, 10, 13, 16, 1 26, 30, 36, 38, 41, 46, 5 59, 63, 68, 71, 72, 76, 8 85, 89, 93, 98, 101, 102, 110, 113, 117, 122, 125, 128, 130, 133, 140.

Ull, 23, 59, 86.

Vadmal, 11, 17, 20, 24, 31, 3 45, 48, 50, 52, 59, 61, 6 79, 82, 83, 87, 91, 96, 100, 106, 113, 115, 119, 133, 138
»*husna*-vantmal», 61, 95,
Vax, 2, 48, 53, 55, 59, 63, 6 81, 84, 93, 98, 148.
Ved, 3, 16, 23, 30, 38, 41 48, 53, 55, 59, 64, 68, 7 77, 81, 85, 89, 93, 98, 102 106, 110, 113, 118, 123, 127 134, 136, 137, 140, 141, 147
Vin, 22, 50, 68, 72;
messvin, 50, 52, 55, 5 68, 93, 106, *(bastart),* 11

Ål, 16, 26, 44, 47, 49, 50, 5 68, 78, 95, 122, 127, 13

Ägg, 150, 151.
Ärter, 3, 17, 27, 45, 56, 6 69, 74, 82, 86, 95, 99, 118, 128, 131, 135, 146, 149.
Ök, 85, 131.
Öl, 146.
Örter, 10, 26.

Guld, silfver, kyrkoskrud och dyrbarheter.

Dei, 32, 42, 66.
-bryner, 154.
-kläde, 156.
-list, 110.
-stucker, 154.
ar (silfver), 45.
endia, 154.

(silfver), 15, 16, 18, 21, 92.
n, 32; jungfru Marias med
na, 29, 32, 44.
-kjortel, 153.
rgittas dricks-kopp (silfver), 22.
s-krylan, 117, 122.
enden, 154.
or (guld), 109, 111; (silfver),
bröst-, 12.
(silfver), 6, 8, 11, 12, 14,
32, 36, 42, 43, 62, 63, 66,
76, 120.

x, 153.

guld, 2, 4, 6, 8, 26, 28,
-37, 39, 53, 55, 57 förgyld)
par), 58, 62, 66, 67, 70, 71,
77, 80, 81, 83, 84, 87, 91
3, 96, 101, 104, 105, 108,
, 111, 112, 115 (S. Birgittas),
, 120, 122, 124—126, 129,
, 139, 142.
der, 154.

kt, S:a Katarinas, 153.
flor, 37—39.

(flogels), 110, 112, 130, 136;
s-hakel), 132.
läder, 154.
oms-askar, 154.
oms-kar, 11, 39; S. Birgittas
kes-bulla (silfver), 40, 42, 43;
r: *S. Birgittas dricks-kopp*).
l-linnen, 154.

(silfver), 9, 11, 12, 32, 36,
39, 40, 42, 43, 67, 92, 100,
105 (S. Lars' kalk), 109, 117
122, 126, 139, 142, 153.
Kalk-diskar (silfver), 36.
S:a *Katarinas haka* (silfver), 12, 14, 15.
Kedjor (silfver), 12, 32, 42, 62, 63, 66.
Knappar (silfver), 32, 45, 46, 62, 71, 75, 76.
Korkåpor, 153, 154.
Kors (silfver) (»Korset»), 9, 11, 12, 14—18, 46, 66.
Kransar (silfver), 11, 12, 36, 45 (tillhörande jungfru Maria i S. Annas kor), 57, 58, 62, 66, 109.
Kristall, 21.

Ljusstakar (silfver), 153.

Messhakar, 153, 154; (se vidare: *Hakel*).
Messklädes-tyg, 154.
Mess-linnen, 154.
Mess-rede, 132, 139.
Mess-smecker, 154.
Monstrans (förgyld), 153.

Pathener (silfver), 126, 153.
Penningar, 12, 15, 21, 28, 32, 36, 39, 42, 43, 46, 49, 51, 57, 62, 66, 76, 83, 88, 92, 97, 120, 138, 143—146, 148, 150, 151;
englot, 26, 28, 88, 91—93, 96, 122, 124, 125;
gyllen, 38, 57, 58, 62, 80, 81, 84, 91, 96, 104, 108, 109, 112, 126;
Horn-gyllen, 12, 14;
Renska gyllen, 6, 8, 24, 26, 28, 32, 62, 109;
Ungerska gyllen, 4, 6, 8, 12, 14, 26, 28, 32, 62, 63, 66;
nobler, 33, 35, 36.
Perle-kronor, 153.
Perle-lod, 153.
Perlor, 29, 34, 40.

Revelationes S:æ Birgittæ, 154.

Ringar (silfver), 11, 12, 21; (se vidare: *Fingerguld*).
Rökelse-kar, 9, 11.
Rökliner, 154.

Silfver, 2, 3, 5, 7, 9, 12, 13, 15—18, 20—27, 29, 31, 32, 34—39, 41, 42, 44—51, 55, 56, 58, 62, 66, 68, 70—72, 75, 76, 80, 83, 87, 88, 90—93, 96—98, 100, 101, 104, 108, 109, 111, 115, 117, 119, 120, 122, 125, 126, 129, 132, 137—139, 142.
Silkes-täcken, 154.
Silkes-vingar, 154.
Skedar (silfver), 1, 4—6, 8, 11, 12, 15, 18, 20, 21, 24, 25, 28, (guld), 32, 36, 39, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 54, 57, 62, 6 71, 72, 75, 76, 83, 88, 9 98, 100, 101, 104, 109- 115, 116, 120, 125, 129 138, 142.
Skrin (silfver), 153.
Skålar (silfver), 24, 28, 5 66, 71, 72, 75, 76, 122,
Spännen (guld), 29, 32, (si 12, 24, 25, 32, 46, 54, 5 67, 71, 112, 115, 116, 11 kåps-spännet), 132 (dito).
Sten-kläder, 154.
Stop (silfver), 24, 32, 36, 3 46, 97.
Ströningar (ströninga-band), 2 32, 110.
Täcken, 154.

11. Diverse.

Afradspenningar, 46.
Arbetslön, 59, 64, 117, 136.

Badstugu-flottan (stora flottan), 13, 19, 23, 26, 30, 34, 41, 45, 56, 64, 69, 73, 77, 81, 85, 89, 93, 95, 98, 99, 101—103, 106, 110, 113, 117, 123, 127, 131, 134, 136, 140.

Bodlega, 1.
Bolpenningar, 5, 15, 21, 29.
Bref (skydds-), 113, 148.
Brodersbref, 22.
Byggningsarbeten, 2, 19, 23, 27, 30, 34, 44, 48, 50, 56, 69, 85, 86, 89, 102, 105, 109.

Dagsverken, 77, 85, 89, 93, 99, 102, 106, 117, 123, 127, 131, 137, 140, 141, 150.

Fisk-blötning, 131.
Fiske, 10, 19, 30, 34, 82, 99, 102, 110, 114, 123, 125, 136, 140;
  Harnäs-fisket, 41;
  Motala-fisket, 136;
  Oshammar-fisket, 34;
  rödings-fisket, 23, 59, 6 69, 78, 81, 85, 106, 135, 13
Frakt (forlön), 3, 13, 16, 2 38, 44, 47, 52, 56, 59, 7 85, 89, 93, 98, 106 (skep 117, 130, 133.
Förslo-penningar, 39.

Gårds-lega, 71, 76.

Hjona-lön, 3.
Häst-byte, 102.

Kläder: byxor, 135;
  handskar, 67, 73, 77, 81
  hatt, 142;
  hosor, 124, 135;
  hufvudkläden, 59, 72, 13
  kjortlar: af Amsterdam
    qvinno-, 67;
    skinn-, 82, 94, 99, 1
  kåpa, 122;
  rölliske, 82.
  skjortor, 119, 128, 138

skor, 114, 128;
stöflar, 102;
särkar, 132, 135, 138.
ga, 134.
entet, 10, 19, 20, 26, 30, 38,
, 52, 55, 69, 74, 77, 107, 110,
3, 125, 127, 133, 134, 137.

lgels-penningar, 33, 37, 39, 43,
.

ol (jordafärd), 63, 78, 99, 114,
4, 137.
n, 40, 54, 67.

ings-arbete, 4, 19, 23, 27, 38,
, 56, 64, 68, 107, 147.

(offer-penningar, stock-offer),
6, 9, 13, 16, 18, 19, 22, 29,
, 34, 37, 40, 41, 44, 47, 49,
, 55, 59, 63, 68, 72, 76, 77,
, 84, 88, 93.

, 92.
ent, 5, 18, 25, 28, 80, 83, 84,
, 97, 98, 101, 109, 116, 132.

n (ordens-), 98.

nsning, 78, 131.
s-lega, 17, 58.
s-lega, 30, 41, 53, 56, 68, 85,
, 99, 102, 110, 113, 117, 134,
6.
ddare-lön, 60.

Smedje-lega, 40.
Smide, 60, *jern-smide,* 56, 106, 110, 118, 123, 147.
Spån-lön, 118.
Städsel, 79, 135.
Svenne-löner, 3, 5, 7, 11, 14, 17, 19, 23, 25, 35, 38, 41, 45, 48, 51, 57, 60, 61, 65, 69, 74, 78, 82, 86, 90, 95, 100, 103, 108, 111, 114, 124, 128, 131, 135, 137, 141.
Sändebud, 56, 103, 110, 113; (jmfr *Tärepenningar*).

Testamenten, 1, 5, 9, 12, 15, 18, 20, 21, 24, 25, 29, 33, 36, 37, 40, 43, 45, 46, 49, 51, 54, 58, 62, 63, 67, 71, 75, 76, 80, 84, 88, 92, 97, 101, 105, 112, 116, 120, 126, 132, 136, 139.
Tjufvar, 89.
Trædis-penningar, 37, 46.
Täre-penningar, 2, 3, 7, 10, 13, 16, 17, 19, 20, 23, 27, 30, 31, 35, 38, 41, 42, 44, 45, 47, 53, 56, 59, 64, 68, 72, 77, 81, 85, 86, 88, 89, 93, 94, 98, 102, 103, 106, 110, 113, 117, 118, 123, 127, 130, 133, 136, 140, 144, 146.

Åderlåtning, 118, 123, 131.
Åkerbruk, 4, 19, 72, 77, 85, 102, 106, 143.

Några ord om Vadstena klosters ekonomi,

särskildt med afseende på tiden 1539—1570.

Den tid föreliggande räkenskapsbok omfattar, u
ett ganska märkligt skede i Vadstena klosters hist
Den förnämsta afsigten med de rika håfvor, som u
lyckligare dagar tillflödat klostret, att nämligen sätta
inbyggare i tillfälle att ostörda af lifvets och lifsu
hållets alldagliga bestyr egna sin tid och sina krafte
fromma sysselsättningar, hade varit uppnådd; länge
Birgittas stiftelse blomstrat i välstånd, som burit f
till menskligbetens gagn, och detta icke allenast efter
katolska kyrkans föreställningssätt. Men andra
kommo; klostrets talrika jordagods — de uppgingo
öfver 800 — drogos in till kronan eller bördades
af gifvarens slägt. De andra klostren sjönko snart
intet, men annorlunda blef förhållandet i Vadstena,
ännu länge klosterfolket hade tak öfver hufvudet, or
nöd flyttat in inom de murar, som förut hyst väln
och kanske öfverflöd. Dessa räkenskaper begynna
reduktionens snabba genomförande och sluta innan
reaktion frambröt, som emot konung Gustafs beräkni
och oaktadt hans försigtighetsmått tog Vadstena kl
till sin förnämsta utgångspunkt. De tillhöra sålund
aftyningsperiod och bära äfven dess vemodiga drag.

Det fans åtskilliga omständigheter, som gåfvo
stena kloster en undantagsställning gent emot de ö
klostren; för dem betecknade reformationen en sl

lefnad, men åt birgittin-klostret skänkte fosterjorden fortfarande näring. Det hade under halft annat århundrade hunnit växa in i folkmedvetandet såsom en nationel skapelse, för hvilken äfven utlandet betygade sin vördnad. Hade det varit en möjlighet att utan vidare följder utrota birgittinerna i Vadstena, icke hade konung Gustaf för egen del hyst betänkligheter derför, ty han saknade ej aning om, att katolicismen var i deras sinnen vid fullt lif. Hans och kronans vinst af klostret vid reduktionen var dock stor nog för att han skulle lemna något litet öfrigt till klosterfolkets dagliga bröd.

Det fans ock ett annat skäl, hvarföre klostret i Vadstena så länge kunde öfverlefva de andra klostren. Vadstena hade nämligen alltifrån förstone varit en synnerligen aristokratisk stiftelse, hvars lynne bibehöll sig under tidens lopp, ehuru äfven ofrälse i stor mängd erhöllo rum i dess talrika konvent. Då de förnäma ätterna öfvade sig i goda verk och gerningar, valdes hälst Vadstena kloster till föremål derför. Önskan att sätta ätterna i slägtskap med stiftarinnan fanns till långt före Örnevinges djerfva flykt i genealogiens rymder, ja spår deraf finnas bevarade till och med från medeltiden. Om nu forskarnes omilda kritik rifvit sönder många sådana band, funnos andra, som med större rätt höllo de förnämas sinnen fästade vid klostret; många jungfrur af deras ätter hade ju försakat sin börds verldsliga företräden för att ingå i den heliga Birgittas systerskap; det fanns ej många adliga slägter, som icke genom utgrenade slägtförbindelser slutligen kunde uträkna någon alldeles personlig anledning att gynna klostret i Vadstena och att söka hålla det uppe ännu på gamla dar.

Många stormän hade åt sig utsett grafplatser i klostrets trots ordensregelns bud om enkelhet helt visst icke torftiga kyrka, för att komma i åtnjutande af själamessor, som der med rika gåfvor stiftades och som vid

något af dess talrika altaren skulle hållas »allt
domen». Deras fruar och barn fingo ofta plats vid
sida och vapenmålningarna i kyrkfönstren påminde
kommande om att klostret lyste frid öfver deras gr
Der fanns sålunda minnen att vårda, höga intresse
ännu bevaka. Tvenne af landets drottningar, Erik X
gemål Filippa och Karl VIII:s, Katarina, fingo der
grafvar; Karl Knutsons första fru begrofs der äfve
se härom nr 14 i nedanstående tabell. En dotte
konung Karl och Katarina, Birgitta, åt hvilken på
beviljade särskild dispens i afseende på åldern för in
i Vadstena kloster, afled och begrofs der år 1469. N
af den heliga Birgittas närmaste slägtingar jordade
äfven. Griftförteckningen innehåller dessutom mång
sande namn, betecknande, för exempels skuld, medlem
af slägterna Bjelke, Bonde, Bülow, Oxenstjerna, Sp
o. s. v.[1].

Året 1539, hvarmed räkenskaperna begynna, u
väl icke någon i afseende på klostrets ekonomi nat
utgångspunkt, men torde bero på det ombyte af abbe
som då egde rum, samt derpå, att föregående räkensk
volym ansetts böra afslutas med den afsatta abbed
Birgitta Botolfsdotters embetstid. Derigenom sålunda
föreliggande uppbörds- och utgifts-bok kunde sägas
för tillfället i dagligt bruk, räddades den undan den
ödelsens styggelse, som efter reformationen framgick
skildt öfver arkiv och bibliotek. Visst är, att Vads
kloster drygt skattat åt den förgängelsen; bland a
som då offrades, var ock en utan tvifvel mycket vidl
samling af dess ekonomi-böcker, om hvilkas för f
ningen oersättliga värde man torde kunna i någon
döma af hvad som bevarats och nu här medd
Äfven om ej urkunder vittnade om, att de funnits

[1] Såsom det yppersta exemplet på slägter, hvilkas namn
lång tid på det närmaste sammanbundits med Vadstena kloste

skulle det klart framgå af de vidlyftiga ekonomiska anordningarna i klostret. Redan i de »constitutiones»

---

tjena följande så väl enligt Diarium Vadstenense som föreliggande räkenskaper uppstälda tabell med upplysningar om personer, tillhörande ätten

Bjelke.

Thure Kettilsson.

Nils. — *Ingegerd*[2]).

Sten. — *Sten*[3]). — *Birgitta*[7]).

Benkt, g. m. *Ingeborg Månsdotter*[1]).

Thure[4]), g. m. *Margareta Arvidsdotter*[5]). — *Sten*[8]). — *Knut*[13]).

Sten[6]). — *Katarina*[9]). *Erik*[10]). *Thure*[11]), g. 1 m. *Birgitta Abrahamsdotter*[12]).

(1) *Birgitta*[14]). (2) Thure. — Erik, g. m. *Gunilla Bese*[15]). — Axel, g. 2 m. *Elsa Posse*[20]). *Barbro*[21]).

Per. — Nils, g. m. *Anna Hogenskild*[16]). *Margareta*[17]). *Thure*[18]). *Anna*[19]).

Nils — *Hogenskild*[22]), Claes.

[1]) *Ingeborg Månsdotter*, dotter af Magnus Gudmundsson, systerdotter till den hel. Birgitta och brorsdotter till hennes man; begrofs 1390 i klostret, der äfven hennes senare man Erengisle Sonesson, jarl eller grefve af Orkenöarna, blef 1392 begrafven.

[2]) *Ingegerd Nilsdotter* begrofs 1415 i klostret; enka efter häradshöfdingen Håkan Fadersson, »nobilis et Deo devota mulier».

[3]) *Sten Stensson*, riddare och riksråd; blef 1395 munk i Vadstena och afled der 1431; »magnus dominus et miles in seculo».

[4]) *Thure Benktsson*, riddare och riksråd; begrofs 1415 i klostret; »præcipuus amator hujus loci, primus inter potiores consiliarios hujus regni».

[5]) *Margareta*, dotter af riddaren och riksrådet Arvid Gustafsson (sparre); begrofs i klostret 11 veckor efter mannen.

[6]) *Sten Benktsson*, riddare och riksråd; begrofs 1408 i klostret; »probus homo et strenuus et multa bona fecit monasterio Vadstenensi; dedit etiam pro restauratione domus sanctæ Birgittæ in Roma L nobilos».

Birgittas biktfader Petrus Olavi († 1378) för klostret uppsatte, stadgades i 12 §, att abbedissan skulle en gång

---

[7]) *Birgitta Stensdotter,* uppgifves i Ättartaflorna såsom nunna i Vadstena.

[8]) *Sten Thuresson,* riddare och riksråd; begrofs 1431 i klostret; »cujus pater fuit huic loco multum favorabilis, similiter et filius».

[9]) *Katarina Stensdotter,* begrofs i klostret 1410; g. m. riddaren och riksrådet Lars Ulfsson (blå), som likaledes begrofs i klostret 1445.

[10]) *Erik Stensson,* riddare; begrofs 1410 i klostret; »bonus homo et justus, qui moriebatur in Jutia, civitate Flensborg, et sic translatus est ad Vadstenam, ubi sibi elegerat sepulturam».

[11]) *Thure Stensson,* riddare och riksråd; begrofs 1439 i klostret.

[12]) *Birgitta,* dotter af Abraham Brodersson; begrofs 1415 i klostret.

[13]) *Knut Stensson,* riddare och riksråd; begrofs 1451 i klostret; »cujus parentela beatam Birgittam semper habuerat in honore et locum et negotia monasterii promoverat causa devotionis ad eam».

[14]) *Birgitta Thuresdotter,* g. m. Karl Knutsson (Bonde, sedermera k. Karl VIII); begrofs i klostret.

[15]) *Gunilla Bese,* dotter af riksrådet Johan Stensson Bese; understödde klostret med gåfvor. (Se registret.)

[16]) *Anna Hogenskild,* dotter af Clemet Benktsson Hogenskild till Åkerö: understödde klostret med gåfvor, särskildt för sin son Claes, som var fången i Tyskland. (Se registret.)

[17]) *Margareta Pedersdotter,* g. m. riksrådet Axel Nilsson (baner); gaf själagift till klostret för sin man. (Se registret.)

[18]) *Thure Pedersson,* riksråd, slottslofven på Stockholm; understödde klostret med gåfvor. (Se registret.)

[19]) *Anna Pedersdotter,* g. m. Thure Benktsson (liljesparre) till Hän-delö; understödde klostret med gåfvor. (Se registret.)

[20]) *Elsa Posse,* dotter af riksrådet Axel Nilsson Posse, hofmästarinna hos drottning Katarina Jagellonica; gaf själagift till klostret för sin man. (Se registret.)

[21]) *Barbro Eriksdotter,* g. m. riksrådet Måns Johansson (natt och dag); understödde klostret med gåfvor. (Se registret.)

[22]) *Hogenskild Nilsson,* riddare och riksråd, friherre; understödde klostret med gåfvor. (Se registret.)

Om de gårdar denna slägt skänkte till klostret torde vi en annan gång få tillfälle att tala.

naden vid jernvindögat inför de äldre nunnorna,
ssorn samt några munkar afgifva räkenskap för
ird och utgift, samt att hon skulle af sysslomannen
illa tjenstemännen mottaga räkenskaperna i några
nunnors närvara. Allt, som angick klostrets vid-
a affärer, var lagdt i hennes händer; penningar, guld
silfver öfverlemnade hon åt tvenne nunnor, hvilka
rade dem i en med tvenne lås försedd penninge-
denna såldes, enligt räkenskaperna, år 1548, såsom
iden sannolikt obehöflig.

Iuru omfattande den ekonomiska sidan af abbedissans
amhet var, framgår till en del af förteckningen på
mare, af hvilka hon hade att kräfva räkenskaperna.
r medeltiden var tjenstepersonalen sålunda ordnad[1]:
en sysslomann, som skulle råda öfver klostrets alla
och gårdar, upprätta fullständig jordebok deröfver,
n låta utarbeta mantalslängder samt lemna abbe-
redovisning; sjelf skulle han med 5 hästar rida
ng godsen i Nerike, Vestmanland, Uppland, Söder-
nd och Östergötland, Tjust, Kind och Ydre; under
n stodo två andre syssloмän, af hvilka den ene
rida öfver Vestergötland och Tveta härad upp
Holaveden, samt Vista, Sunnerbo och Vestbo härad,
ndre öfver båda Vedbo häraden, Sevede, Aspelands,
la och Handbörds härad samt Njudung, Möre,
d och Öland; de tjenare, som åtföljde sysslomännen,
under vistelse hemma vid klostret göra tjenst på
och äng och dervid äfven använda sina hästar.
mannens tjenst bibehölls ännu långt efter reduk-
, ehuru ringa den då måtte hafva varit. Han be-
es då föreståndare, och såsom innehafvare af denna
ning omtalas under konung Gustaf I:s tid herr Jon
son, sannolikt en prest. (Se registret.)

[1] Enligt de af biskop Nils i Linköping 1443 bekräftade stadgarna.

Efter sysslomannen kom gårdsmästaren i hjonegå
Han skulle förestå allt gårdsfolket och dess arbeten,
taga uppbörden af landbor och qvarnar i Östergö
och föra räkenskap deröfver, äfvensom afraden i
råg, mjöl och malt från Vestmanland, Uppland, S
manland, Småland och Vestergötland, sköta åkerbr
städsla folket, mottaga sakören af byfogden, hålla räl
öfver hudar, skinn och jern, som årligen tillföllo klo
samt mot redovisning utlemna hvad skomakaren, sk
ren och smeden behöfde; i anledning af de talrika be
i Vadstena ansåg man nödigt att särskildt stadga
smeden ej finge betjena någon med hofslag utan g
mästarens vetskap; gårdsmästaren skulle ock till al
dande bud utlemna häst, sadel, betsel, stöflar och spo
till sin hjelp hade han 2 drängar och 1 pilt samt 1
vare, om abbedissans ej tillika kunde föra hans räkensk

Vid klostret funnos vidare följande tjenare anst

1 åkerman med 6 legodrängar;
1 stekare med 1 dräng;
1 källaresven;
1 stallsven, som vaktade verkhästarna;
2 fäherdar;
2 svinherdar;
2 fiskare till gårdens behof;
1 mjölkdeja med 3 qvinnor, som skötte fä och
1 bryggerska uppe i gården;
... qvarn- eller vagn-svenner;
1 bakerska med 1 qvinna och 1 siktare;
6 skeppsmän;
4 dagliga fiskare för konventen:
1 smed med 1 dräng;
1 timmerman med 1 dräng, hvilka äfven skött
allt stängsel[1];

[1] »— — — oc the sköte skælino meth»; deraf ordet sk
= gräns- eller stängsel-vaktare. (Se registret sid. 173.)

1 skomakare med 2 drängar;
1 skinnare med ... drängar;
1 konventens bakerska med 3 eller 4 qvinnor och
ktare;
konventens bryggerska och 3 med henne;
1 vattenvindare;
2 mälterskor;
1 qvinna, som vaktade höns och gäss;
1 väfqvinna;
1 nunnornas trädgårdsman;
1 man till nunnornas badstuga för att vinda vatten,
;a ved och göra qvastar;
1 nunnornas portpilt;
1 abbedissans skrifvare;
1 munkarnes portpilt;
2 klerker, som förestodo socknen;
2 klockare, som vaktade klosterkyrkan.

Dessutom skulle de 4 i ordensregeln nämnda munkar, ı buro korset», hafva under sig drängar, som bi- le vid deras göromål, hvilka bland annat bestodo i hafva uppsigt öfver konventens visthus och intäktis- köpa och sälja samt uppteckna alla gåfvor, testa- en och offer, som inflöto.

De flesta af dessa personer återfinna vi ännu i räken- erna.

Antalet af konungabref, som under 1500-talet ut- ıdes till klostrets underhåll, var icke ringa. Några här anföras.

Af de gods reduktionen qvarlemnade till klostrets gängliga behof, skulle afraden visserligen tillfalla ret, men fogdarnes tjenstenit sammanhängde icke alltid dess bästa. Klagomål anfördes och konung Gustaf dade i anledning deraf år 1555 bref, hvarigenom ret erhöll ytterligare försäkran om lifsmedel och andra

nödiga artiklar[1] samt från Dals och Lysings härader 300 mark penningar, en summa som länge synes hafva utgått. I det rika rödingsfisket i Vettern gjorde konungen väl 1544 ett betydligt intrång, men klostret hade några år förut af honom erhållit rätt »att hafva sina bud och tjenare ute i de landsändar omkring Vadstena och annorstädes, låtandes anamma den del, som den kristliga allmogen dem till deras nödtorftiga uppehälle med almosor, testamenten och andra sådana milda gåfvor hjelpa vill, dock med sådant skäl. att samma deras utsände tjenare ingen vidskepelse, bedrägeri eller annan otillbörlighet ibland den simpla och enfaldiga allmogen bruka och bedrifva skola». — Räkenskaperna vittna, att inkomsten af dessa bud ej blef ringa.

Hos konung Erik klagade nunnorna öfver brist på underhåll. Han åberopade äldre förläningsbref och tillade: »dessutom hafva vi förstått, att den högborne furste, vår käre broder, hertig Magnus till Östergötland plägar komma eder till undsättning med så mycken fetalie ifrån Vadstena slott, som I kunnen hjelpa eder med...» År 1565 beviljade han nunnorna 15 läster spanmål, malt och ärter och 1568 tillät han dem behålla så många tjenare vid klostret och i deras ladugård, som de behöfde, fria från all utskrifning, samt anslog från Aska och Dals härad:

300 mark penningar;
14 läster spanmål;
12 tunnor smör;
142 får;
288 höns;
2,540 ägg.

Med konung Johans tillträde till regeringen grydde en ny tid för klostret. Den sträcker sig utanför den

[1] Kött, som skulle aflemnas af fogden på Vadstena slott, fisk från Stegeborg och Öland, jern, humla och salt från konungens köpmän i Norrköping.

period, som dessa räkenskaper omfatta; den började med svekfulla förhoppningar om föryngring, den slutade med bortdöende, som dock blef långsammare än man kunnat vänta.

Genom ett kungligt bref af år 1546 skulle »de allmänna landfogdarna» öfvertaga klosters och kyrkors landbor. Den enda genom dem indrifna inkomst, som intogs i Vadstena klosters räkenskapsbok, var penningarna. Vi hafva sett, att summan, som tilldelats klostret, plägade vara 300 mark. Återstoden af inkomsterna erhölls genom frivilliga gåfvor, provent m. m., afkastning af klostrets behållna egendom, försäljning af dyrbarheter och varor, som icke för tillfället behöfdes, samt lån.

Då talet faller på klostrets välgörare, må först nämnas konungahuset. Huru regenterna läto sin makt komma klostret till hjelp, hafva vi nyss sett. Äfven personlig välvilja röjdes hos dem. Tidsandans kraf var under ifrågavarande korta period ganska vexlande. I början rådde hårdhet och misstro gent emot de gamla klosterhemmen, som fördömdes och af reformatorerne betecknades såsom tillhåll endast för ett ogudaktigt lefverne, men det bar icke så till, att Vadstena hastigt föll under samma dom, ehuru konung Gustaf ej sparade på hårda ord. Sjelf lät han sig väl ej beträdas med några uppoffringar till katolikers fromma, men hans andra gemål, drottning Margareta Leijonhufvud, lemnade klostret åtskilliga gånger penningehjelp. De befryndade vase- och lejonhufvud-ätterna hade från äldre tider ärft intresse för Vadstena kloster. Drottning Margaretas mormoder, fru Anna Karlsdotter, g. m. riksrådet Erik Karlsson (vase), kusin till konung Gustafs fader, äfvensom drottningens egen moder, fru Ebba, nämnas många gånger såsom klostret bevågna. Den sistnämnda löste till sig för 150 mark en »vårfrubild med krona» af 7 lödiga mark silfver och skänkte dessutom flera gånger penningar. Drottningens broder grefve Sten, hennes syster Brita, g. m. riksmarsken Gustaf Olofsson Stenbock, samt

svägerska, fru Emerentia Gera, g. m. riksrådet Abral
Eriksson, nämnas ock såsom klostrets välgörare, lik
äfven konungens trenne döttrar grefvinnan Katarina
Ostfrisland, Cecilia och Elisabeth vid deras besök i V
stena. Äfven hertig Magnus af Östergötland, hvars na
sägnerna sedermera så nära sammanbundit med Vadst
skänkte såsom 8-årig pilt till abbedissan sannolikt
hvad som då fans i den lille furstens kassa.

Några af konung Gustafs bref röja hans person
ställning och sinnelag i afseende på klostret. Han
det till Arvid Trolle i förläning och befalde honom
ej tillåta det papistiska partiet att der regera, så kärt
vore honom att behålla förläningen. Vadstena orc
konungen. Glöden, som funnos der, doldes ej alltid af asl
förnyade gånger fick han derföre anledningar att varna
hota. År 1539 skedde det i skrifvelse till ridderskapet
de förnämsta af adeln i Östergötland. Han sade sig
hafva förnummit, huru munkarne och nunnorna i Vadst
äfvensom biskopen i Linköping och några af hans ga
kapitelsbröder motarbetade reformationsverket och
sig vinning om att afhålla folket derifrån och try
under fötterna både läran och lärarne; han förebrå
ridderskapet att se genom fingrarna dermed. Att han
förnummit det han haft flinka handtlangare, då goc
skulle rappas från kloster och kyrkor, derom vittna h
egna ord i denna stund af förtret. »I låten gå platt
vind och våg huru det kan» — sade han — »hvi
oss storligen förundrar, men att taga gods, gårdar
annan egendom från kyrkor, kloster och prebender,
äro alla ganska välvilliga och redobogna till, och i
måtto är all man kristlig och evangelisk». Han
manade dem att »lyfta något under bördan och icke hä
allt på oss, — känne Gud vi hafva dock möda och ar
nog i andra rikets vårdande ärenden».

Den tillåtelse han år 1541 gifvit klostret att sänd

sina bud kring landsändarna för att samla bidrag till underhållet, ansåg han sig böra ångra redan året derpå. Han skref nämligen då till fogden i Dalarne Lasse Jespersson bland annat: »Vi hafva fått din skrifvelse och förstått, huru den tiggeprest af Vadstena sig der uppehållit och skickat hafver, så synes oss väl vara, att den sällen kommer dädan; är fördenskuld vår vilja, att du allestädes der i Dalarne ville hafva ett godt inseende, att der icke någon ond säd bland menige man sådd blifver». Att en insamling i Dalarne det året skett, förtälja äfven räkenskaperna[1]; hvem »tiggepresten» varit, framgår dock ej deraf.

I början af år 1544 erhöll konungen ånyo underrättelser från Vadstena, som ej voro lugnande. Kaniken, sedermera biskop Petrus Caroli i Linköping lät honom nämligen förstå, att nunnorna icke ville öfvergifva sitt gamla papisteri och rådde derför konungen, att sända en god man till deras undervisning. Konungen svarade: »Vi veta icke hvar vi honom taga skola; veten I, då må I gifva oss tillkänna, att denna hop skulle så en gång reformerad blifva, att man ej alltid skall hafva att skaffa med deras papistiska väsende». Det var mot slutet af samma år konungen utfärdade sitt bekanta bref med tillåtelse för de nunnor, som önskade att »blifva förlossade ur sitt babyloniska fängelse», att utan de andra nunnornas och munkarnes gensägelse lemna klostret och begifva sig antingen till sina vänner och fränder eller ock ingå äktenskap. Några lyssnade dertill, de flesta stannade qvar i sitt bo. Att dessa gingo till mötes en ny tid af allehanda bekymmer kunna vi se af klostrets räkenskaper, som äfven äro den enda källa, — enär Vadstena-Diariet med detta år afslutas — hvarifrån vi erhålla underrättelse om hvilket år munkarne lemnade sitt kloster. År 1550 säges nämligen, att nunnorna sammanskjutit 13 mark, 2 öre och 2 örtug åt »bröderne, då de foro ut».

[1] Se sid. 25 och 29.

Konung Erik torde väl knappast hafva låtit klo
väsendet gifva sina grubblande tankar någon särs
näring, men när nöd kom på och han blef »sjuk
klen», grep »frillan» vid hans sida till så föråldrade m
som välgörenhet mot klosterfolk, helt visst i tyst
dertill, att dess förböner kunde ännu något gälla.
skänkte då 300 mark till klostret; redan förut hade
och Jöran Persson sammanskjutit 50 mark åt nunn

Det var ej för förböners, utan andra tjensters s
konung Erik en gång vände sig till nunnorna i Vads
De skulle, sådan var konungens mening, utgöra en
i hans vidt sväfvande planer till rikets skydd under
danska kriget. Dermed stälde han dock äfven tillsamm
frågan om klostrets underhåll.

Under sina ströftåg kring Vettern hade Rant
skaror kommit i närheten af och till och med hem
Vadstena i slutet af 1567. Äfven klostret fick sin
af besöket. De enda detaljer derom vi ega finnas i rä
skapernas korta anteckningar om några kött- och s
kar, som »jutarne» då slagit sönder, samt om en nu
fingerguld, som de tagit med sig. Besöket synes sål
hafva varit ganska närgånget[1]. De danska trupp

[1] Större var den förlust klostret lidit genom tjufnad, som
Matts och Staffan» begingo i klostret, och som omtalas sid.
Klostret fick deraf anledning att afsända ett särskildt bud till k
gen (Gustaf I). Förteckning öfver förlusten är införd i klago
registret för 1557 och af följande omfattning:

»Tetta efterskrifna tinngist och partzeller stal herr Matt
enn dieckne utaff Vadstena closter, nemplig Staffan Martensson, s
först: förgyllt kronna, littenn enn om......... 19 lod;
förgylth bruutit sölff utaf allehanda sönder-
slaget sölff.. 8 lödiga marcker 4
söndrige pärlekronner, små och stora äre ... 7:
små pärlekrannser.................................. 2;
duna, besatt med pärlor 1;
böcker.. 64 st.;

höllo sig länge i närheten af klostret, och det var detta, som gaf konung Erik anledning att anställa klosterfolket i sin spejare-kår. Han skref derföre den 21 januari 1568 till abbedissan Karin Benktsdotter Gylta om den skada fienden gjort i Östergötland och klagade deröfver, att ingen från den landsändan meddelat honom tillförlitliga underrättelser. Den egendomliga instruktion, som derefter följde, förtjenar att ordagrannt återgifvas. Han skref: »Efter som vi icke tillförene annat af eder hafva förstått än att I hafven varit oss och vårt kära fädernesland i allt godt bevågne, så förse vi oss ännu, att I så till sinnes ären och gören oss till viljes och befordren våra krigssaker med hvad I kunnen åstadkomma; och efter som oss nu på denna tid ingen ringa makt uppå ligger, att vi kunde bekomma några vissa kunskaper om fiendens lägenhet och förehafvande, hvad de vilja slå sig på och företaga, och man om sådant icke förfara kan, utan genom synnerliga och omisstänkta personer, såsom I ären, derföre förmoda vi, att I varden betänkandes denna tids lägenhet, vårt och meniga Sveriges rikes gagn och bästa, — — så att vi någon viss kunskap från fienden be-

---

altarebruna, besatt med pärlor 1;
altarekläder, onda och goda, aff wellet och linnit äre 26;
mässesärcker 6;
altare-stuuer 2;
handkläder, språngade 2;
handkläder med blått uti väffuit och hvite äre 43;
crestall, beslagne med sölf och inne med helgedome 2;
små gulringar 2 st. om $1^1/_2$ gyllene, thenn enna är sönderbrotten;
små och stora tafflor senncte med pärlor .... 8 st.;
små bentafflor med beläte utgreffne .... 2 st.;
gamla vega-bonader 4;
utgamla läderlakan 3;
helgedoma-kar med messing och kårall, vog............ $6^1/_2$ lod;
penninge .... 6 mark örtug.

komma måtte, så mycket eder mest möjligt vara
Och kunde det i så måtto ske, att I skrifven öfver
Daniel Rantzau till i sådan mening, som här efter fö
och förskicken samma skrift med någon af edert
som märkelig och skicklig vara kunde, nämligen: a
hafven fått veta huru föreskrifne Daniel Rantzau s
hafva hotat att vilja uppbränna mönstret (= monaste
och det Guds hus i Vadstena, hvilket I dock ingalu
tro kunnen, alldenstund I hafven hört hans goda ry
att han förer krig såsom en kristen man och icke så
en röfvare och kyrkobrännare o. s. v., och begären d
hans skriftliga svar. Emellertid kan den, som sv
fordra skall, se sig omkring och höra efter alla lä
heter och i synnerhet om han kunde komma till
med några svenska fångar, och sedan troligen ber
hvad han der förfarit hafver. Och när I bekom
Daniel Rantzaus skriftliga svar kunnen I sedan vi
deraf taga orsak och söka tillfälle att ånyo skrifva ho
till med densamme, som der tillförene varit, så a
begärden vidare förklaring på eder skrifvelse eller be
på andra värf, — — och vare då den, som dit s
varder, intet försummandes att förkunskapa, så my
vara kan, om alla lägenheter. På det han dess mera
till eder sätta måtte, må I då sända honom ett par va
armkläde eller annat hvad eder synes. Om I detta
flit troligen viljen beställa, så att vi häruppå måtte
komma mången viss kunskap och besked ifrån eder,
vilja vi det med synnerlig gunst mot eder och edra
vents-personer nådeligen betänka, så att I skolen
allenast bekomma edert underhåll lika som det varit
tillförene tillsagt, utan vi vilja ock derutöfver betä
eder med synnerlig gunst och ett ståtligt underhål
kronan, liksom I haden i vår salige herr faders tid.
der som vi ock förnimme, att I intet mera än andre
nere härtill gjort hafva, göra viljen, då blifva vi förorsak

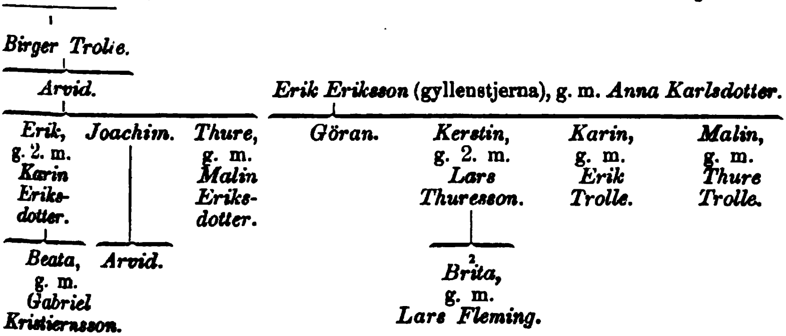
att göra der något annat till.» — Det skyddsbref konungen i Maj månad samma år skänkte klostret, häntyder derpå, att hans befallning blifvit utförd.

Räkenskaperna sluta så kort efter konung Johan III:s tillträde till regeringen, att detsamma här begränsar vår öfverblick.

Såsom nyss blifvit antydt, skulle förteckningen på de ätter, som bidragit till klostrets underhåll, blifva ganska vidlyftig. Här må endast några ord ytterligare tilläggas.

Arvid Trolle (d. y.), som innehade klostret i förläning till slutet af 1540-talet, tillhörde en ätt, som haft mycket med klostret att syssla. Icke blott hans farfader och namne, den gamle lagmannen i Tio härad, utan redan dennes fader, riksrådet Birger till Bergqvara, hade på grund af sina giften bekräftat åtskilliga testamenten till klostrets bästa; lagmannen hade dessutom under många år såsom domare bevakat klostrets ej sällan angripna intressen. Tvenne af hans söner, riksråden Erik och Thure, ingingo äktenskap med tvenne systrar, Karin och Magdalena, döttrar af riksrådet Erik Eriksson (gyllenstjerna) och Anna Karlsdotter till Vinstorp, enka efter riksrådet Karl Karlsson (vase). En tredje syster, Kerstin, var gift andra gången med riksrådet Lars Thuresson (tre rosor), och hade med honom dottren Brita, gift med guvernören m. m. friherre Lars Fleming. En dotter af Erik Trolle, Beata, blef gift med riksmarsken, friherre Gabriel Kristiernsson Oxenstjerna[1].

[1]

Med de sålunda mellan dessa åter knutna förbindel
synas hafva följt en ganska stor tillgifvenhet och frik
het mot klostret i Vadstena.

Från alla delar af Sverige, någon gång äfven
Finland och Norge, inflöto gåfvor af menige man.
katolska tron hade ej så snabbt blifvit utrotad, som
i allmänhet förestält sig. Väl har historien lärt os
gamle kung Gösta hade bekymmer för vissa landsä
der han ansåg papismen hålla sig dold; af Vadstena kl
räkenskaper får man en klar föreställning om huru
öfverallt i landet ganska länge funnos spridda anhä
af den gamla läran. Så länge det fanns munkar q
Vadstena och dessa vankade omkring i bygderna, i
lades af dem ganska betydliga summor, nämligen
380 mark, 1540: 931 mark, 1541: 785 mark och
206 mark. Men derefter sinade ock den källan u
skilda personer buro likväl fortfarande sina håfvo
klostret, dels för egen räkning, dels ock i själagif
fränder och tjenare samt stundom äfven till skydd
sin boskap». Bäckarna voro visserligen små, men flo
i ganska stort antal. Den förnämsta hjelpen kom
Vadstena, hvars borgare synas hafva förblifvit klo
goda vänner och trogna grannar. Flera af dem beb
klostret tillhöriga tomter och hjelpte klostret år
med betydliga penningelån; med tvenne af dem,
smederne Arvid och Evert, voro affärsförbindelserna
nerligen lifliga, hvilket väl föranleddes deraf, att
vorna till klostret ofta utgjordes af silfverskedar,
ringar och andra dyrbarheter, som lätt kunde hos
afyttras.

I ett af klostrets hus i staden bodde Nils krä
utan tvifvel en af de förmögnaste borgarena. Ur si
tillhandahöll han klostret fisk af åtskilliga slag, kött,
hampa och lin med flera varor och till summor,
klostret ej mäktade gälda. Dessutom synes hans penn

kista hafva stått öppen för klostrets behof. Skulle det antagande vara riktigt, som vi framstält[1], att nämligen en nunna, som varit abbedissa, gått ut ur klostret och blifvit hans hustru, kan ju deri hafva legat en särskild anledning till hans välvilja mot nunnorna. Utan tvifvel mottogo Nils krämare och hans hustru Birgitta talrika besök af dem och deras berättelser om sin nödstälda belägenhet gingo dem till hjertat. Räkenskaperna förtälja mycket om Nils krämares både vilja och förmåga att bispringa dem. Man kan se honom inne i bodkammaren i sin uppvikta läderkaskett och med sin hustru vid sidan räkna öfver den sista örtug han ännu kan borga klostret. När han dog, öfverkorsades alla hans fodringar der; hans efterlefverska fortsatte, så långt hon kunde, att öfva barmhertighet mot nunnorna, som kanske en gång varit hennes systrar.

Provent, offer, löften och broderskapsbref ökade klostrets inkomster, i synnerhet *proventen.* De bestodo i de afgifter, som erlades för inträdande nunnor eller munkar och som voro afsedda för deras underhåll. De inflöto ej alltid vid sjelfva inträdet, utan stundom i flera afdelningar. Några af dem, som här omtalas, tillhörde derföre nunnor, som inträdt i klostret långt före den nu ifrågavarande tid, men andra af dem visa huru under denna tid ständigt nya invigningar förekommo[2]. 18 provent omtalas, af hvilka två erlades för munkar. Summan uppgick vanligtvis till 40 à 50 mark, någon gång öfver 100 mark. *Offer* erlades ännu vid altaren och »stockarna» i kyrkan vid

[1] Se sid. 157.

[2] I afseende på flera nunnors intagande i klostret skref konung Gustaf 1527 till biskop Hans i Linköping, att hans vilja var, att när några ville begära att ingifva någon jungfru i Vadstena kloster, biskopen icke dermed vore för hastig, utan föregåfve något sitt förfall dermed till dess han finge veta konungens vilja.

vissa högtider, såsom påsk, pingst och midsommar; sanct Peters dag bibehöll sig ännu i folkets minne från den tid, då aflat den dagen plägade utdelas, och likaså inflöto offer å den heliga Birgittas och Katarinas högtider. På några ställen omtalas, att penningar influtit för *löfte* och för löften, »som flera gåfvo». Detta stod helt visst icke i något sammanhang med afgifvandet af klosterlöftena, utan häntydde väl på de löften till helgonen, som afgåfvos för att utverka deras hjelp i nöd och bekymmer. En enda gång ännu (1541) utfärdades *broderskapsbref* och betalades med 3 mark.

Till klostret erlades ock hyra för åtskilliga bodlägenheter så väl i Vadstena som annorstädes. År 1535 utfärdade konung Gustaf förläningsbref för »broder Erik i Vadstena» på den bybadstuga klostret underhöll. Denne munk, Erik Johansson Broby, aflemnade till klostret inkomsten deraf, som visserligen ej steg till något stort belopp — vid pass 6 à 8 mark om året —, men så togs det dertill erforderliga bränslet på klostrets ännu behållna skogar, från hvilka den ofta nämnda och sannolikt betydliga badstugu-flottan hemfördes öfver Vettern.

»Sanct Britas bås» gaf ock sitt strå till stacken. Utan tvifvel menades dermed ett lider eller herberge, der vägfarande kunde taga in och der någon frivillig afgift plägade erläggas.

En helt naturlig anordning af öfversigten öfver klostrets inkomst-poster för denna tid har gjort, att talet sist fallit på försäljningen af de kyrko-dyrbarheter det måste afhända sig för lekamlig födas skull. Berättelsen derom tillhör ju med fog sista kapitlet i klostrets historia. Nunne-ringar och kyrkokärl gingo all verldens väg; derom var ju icke mycket den tiden att säga; men när man trädde in i klosterkyrkan för att med nödiga verktyg bortbryta stycken af silfverkorset på altaret eller af den silfvergömma, som omslöt »s. Katarinas haka», torde

hammarslagen hafva i de kringståendes öron ljudit som en sorgesång.

De förefalla torra och enformiga dessa räkenskaper, som här meddelas, men de bära lätt igenkänliga drag af medeltiden, dit äfven språket hänvisar. Det fans ock en gång en kärna af lif gömd i dem. Strid för tillvaran spåras på hvarje rad, och denna blef hårdare ju närmare man nalkades den tidsgräns, som här betecknats. I dunkel låg tiden framför densamma. Sällan har någon morgondag varit ovissare, än nunnornas i Vadstena, då dessa räkenskaper år 1570 afslutades. De väcker kanske förvåning, att klosterfolk der fans till ännu mer än ett halft århundrade derefter.

Originalet till dessa räkenskaper är en pappers-codex, folio, innehållande 229 skrifna och några oskrifna blad. Den Upsala universitets bibliotek och bär signum: C. 694. De hvilka här i fotografi återgifvas, förekomma i den tryckta te sid. 129—130. I längre rader, som nå papperets kant, förkort starkt det sista ordet, så att det stundom betecknas endast m gynnelse-bokstafven; af sammansatta ord utskrifvas då blott delen o. s. v. Bokstäfver äro dessutom allt för ofta öfverho för att utgifvaren skulle ansett nödigt att tillkännagifva hvarj han ifyllt dem. — Äfven i språkligt hänseende ega räkenskaper tresse, dock är att märka, att en och annan ovanlig ordform, st härledd af bokstäfvers omkastning, icke får tillskrifvas språkl utan härledes ifrån inkonseqvenser och felaktigheter i sjelfva sk Skriffel förekomma nämligen ej sällan. Af språkforskaren kän lätt igen. Att förkortningarna blifvit upplösta i enlighet m vanligaste reglorna för *medeltidens* språk, beror derpå, att denna liksom andra ifrån Vadstena kloster bibehållit den tidens skrif Räkneorden återgifvas här i tryck i allmänhet med siffror, äfv de i handskriften blifvit utskrifna med bokstäfver; undantag stundom med *en* och *ett*, då utg. ansett lämpligt att genom de skrifvande angifva det genus, som varit användt, såsom t. e bolster» (sid. 84), »*en* luk til brygehusid» (sid. 102), »*en* laas» (sid »*eth* deker hudher» (sid. 110), »*en* akoreskap» (sid. 133) o. s.

Å hvarje handskriftens *sida* äro summorna hoplagda (se ningen); dessa hopsummeringar hafva naturligtvis ej återgifvits.

Somliga år afslutades räkenskaperna flera gånger; andra år blifvit sammanslagna till ett. Dagen för räkenskapernas afsl angifves alltid i början af efterföljande räkenskaps-period. S omfattar här:

sid. 1—5 tiden från den 18 Maj (s. Erici) 1539—den 1 Nov. (o sanctorum)

» 5—8 » » » 1 Nov. 1539—den 15 Febr. (s. Sigfridi)

» 9—12 » » » 15 Febr. 1540—den 17 Juli (s. Alexii)

sid. 12—15 tiden från d. 17 Juli 1540—d. 1 Nov. (helgonamessa) 1540;

» 15—18 » » » 1 Nov. 1540—d. 15 Febr. (s. Sigfridi) 1541;

» 18—21 » » » 15 Febr. 1541—d. 2 Juli (visitatio Mariæ) 1541;

» 21—25 » » » 2 Juli 1541—d. 1 Nov. (helgona-messa) 1541;

» 25—28 » » » 1 Nov. 1541—d. 23 April (14 d. e. påsk) 1542;

» 29—32 » » » 23 April 1542—d. 1 Nov. (helgona-messa) 1542;

» 33—36 » » » 1 Nov. 1542—d. 2 Juli (visitatio Mariæ) 1543;

» 37—39 » » » 2 Juli 1543—d. 1 Nov. (helgona-messa) 1543;

» 39—43 » » » 1 Nov. 1543—d. 24 Aug. (Bartolomei) 1544;

» 43—46 » » » 24 Aug. 1544—d. 2 Juli (visitatio Mariæ) 1545;

» 46—49 » » » 2 Juli 1545—d. 12 Maj (Nerei & Achelei) 1546;

» 49—51 » » » 12 Maj 1546—d. 14 April (Tiburtii & Valeriani) 1547;

» 51—54 » » » 14 April 1547—d. 17 Sept. (Lamberti) 1548;

» 54—57 » » » 17 Sept. 1548—d. 29 Sept. (Michaelis) 1549;

» 58—62 » » » 29 Sept. 1549—d. 18 Nov. (oct. Martini) 1550;

» 62—66 » » » 18 Nov. 1550—d. 19 Jan. (Henrici) 1552;

» 67—71 » » » 19 Jan. 1552—d. 27 Jan. (conv. Pauli) 1553;

» 71—76 » » » 25 Jan. 1553—d. 19 Jan. (Henrici) 1544;

» 76—80 » » » 19 Jan. 1554—d. 21 Okt. (11,000 jungfrur) 1554;

» 80—84 » » » 21 Okt. 1554—d. 20 Juli (s. Margaretæ) 1555;

» 84—88 » » » 20 Juli 1555—d. 11 Juli (d. e. Knuts dag) 1556;

» 88—92 » » » 11 Juli 1556—d. 11 Nov. (s. Martini) 1557;

» 92—97 » » » 11 Nov. 1557—d. 18 Maj (s. Erici) 1559;

» 97—101 » » » 18 Maj 1559—d. 28 Maj (transl. Birg.) 1560;

» 101—104 » » » 28 Maj 1560—d. 11 Juli (lörd. e. s. Knut) 1561;

» 105—109 » » » 11 Juli 1561—d. 18 Nov. (oct. Martini) 1562;

» 109—111 » » » 18 Nov. 1562—d. 8 Maj (lörd. f. Ner. & Ach.) 1563;

» 112—116 » » » 8 Maj 1563—d. 23 April (s. Georgii) 1564;

» 116—120 » » » 23 April 1564—d. 1 Juni 1565;

» 121—125 » » » 1 Juni 1565—d. 26 Juli (d. e. s. Jacobi) 1566;

» 126—129 » » » 26 Juli 1566—d. 29 April (s. Petri mart.) 1567;

» 129—132 » » » 29 April 1567—d. 12 Maj (Nerei & Ach.) 1568;

» 132—135 » » » 12 Maj 1568—d. 3 Maj (inv. s. Crucis) 1569;

» 135—139 » » » 3 Maj 1569—d. 25 Nov. (Katarinæ) 1569;

» 139—142 » » » 25 Nov. 1569—(?) 1570.

Om några arkeologiska torfmossefynd

af

Rutger Sernander.

Det har ej bland fornforskarne saknats försök att parallelisera de arkeologiska skedena med dem, i hvilka geologerna uppdelat Skandinaviens postglaciala epok. Vanligen har man vid dessa paralleliseringsförsök utgått från den uppdelning af de själländska torfmossarnes lagerföljd, hvilken Japetus Steenstrup[1] fastställt efter några viktigare skogsträds successiva uppträdande.

Ända in i slutet af förra årtiondet fortlefde bland de flesta såväl svenska som utländska arkeologer den redan tidigt omfattade åsikten, att Sydskandinaviens stenålder sammanfaller med Steenstrups tall-period, bronsåldern med hans ek-period, och att bokens invandring faller i en senare period.

Från arkeologerna och antropologerna själfva har det ej saknats invändningar mot denna på tämligen godtyckliga grunder fotade indelning[2], men det är först med de sista fem årens mera rationela studier öfver den postglaciala epokens viktigaste geologiska fenomen, nivå- och klimatförändringar samt deras relation till växtvärldens utvecklingshistoria, som orimligheten af densamma kom-

[1] *Geognostisk-Geologisk Undersögelse af Skovmosserne Vidnesdam og Lillemosse i det nordlige Sjelland. (Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. IX. 1842.)*

[2] Jfr t. ex. K. Penka, *Ueber die Zeit des ersten Auftretens der Buche in Nordeuropa und die Frage nach der Heimat der Arier. (Globus LII. 1887.)*

mit i öppen dag. Till deras tjänst, som ej känna
härtill hörande, rätt vidlyftiga och spridda litterat
sammanfattas i det följande några af denna forskn
viktigare resultat.

Under istidens sista skede bryter ett till sina
kaliska och biologiska förhållanden med nutidens p
haf nära öfverensstämmande haf in öfver Skandina
Stora delar af norra Europa lågo då betydligt lägr
nu. Sänkningen var starkast i de centrala delarne, hv
t. ex. i Ångermanland detta *senglaciala ishafs* strandv
kunnat följas upp ända till 268,8 m ofvan den n
hafsytan. Tvärs öfver mellersta Sverige förband en
hafsarm Vesterhafvet med den baltiska depressionen,
öfver trakterna kring Ladoga och Onega stod i fö
delse med Hvita hafvet. Bland *Ishafstidens* aflagr
märkas hvarfvig lera och glaciala skalgrusbankar (
vid Uddevalla).

Landet höjer sig småningom och detta så stark
den baltiska depressionen äfven i sydvest afstänges
allt samband med världshafven.

Följden häraf blir, att vattnet utsötas och att e
vattensfauna, hvars viktigaste form är snäckan *An
fluviatilis*, invandrar. Jordens hittills största kända
Ancylus-sjön, hvars yta beräknats till 570,000 □-kilom
har uppstått. Bland dess aflagringar märkes den
undre gråleran. På de komplicerade förskjutningar,
denna insjö undergick, kunna vi ej här ingå, endast nä
att mot slutet af *Ancylus*-tiden det sydbaltiska om
så betydligt höjt sig ur *Ancylus-sjön*, att den nuva
strandkonturen ligger betydligt öfver den dåvarand

I sydvestra Skandinavien och utmed Nordsjökus
voro då vidsträckta områden af den nuvarande hafsbo
land. Detta land sänker sig högst betydligt, så att g
Bälterna och Öresund saltvatten inströmmar och ut
Ancylus-sjön. Den gamla faunan utdör eller redu

och i stället invandrar en saltvattensfauna, efter hvars viktigaste representant, snäckan *Litorina litorea*, denna tids baltiska haf fått namnet *Litorina-hafvet*.

Detta Litorinahaf och det därmed samtidiga postglaciala Vesterhafvet gingo högt öfver den nuvarande strandlinien, högst i Skandinaviens centrala delar i mellersta Norrlands kusttrakter, där kanske ända upp till 100 meter, men höjden öfver hafvet af de strandvallar, som markera Litorina-hafvets största utsträckning, aftager, liksom förhållandet var med det senglaciala ishafvet, ju mer man aflägsnar sig från detta centrum. Litorina-hafvet var, som fossilen i dess aflagringar, leror och postglaciala skalgrusbankar (t. ex. vid Observatoriebacken i Stockholm och Sandgropen vid Uppsala) antyda, saltare än den nutida Östersjön.

Litorina-tiden öfvergår i nutiden genom att den »sekulära höjning», som utmärker våra nuvarande kuster, blir en direkt fortsättning af den höjning, som landet undergått, sedan Litorina-hafvet och det postglaciala Vesterhafvet nått maximum af sin utbredning.

Växtvärldens utveckling under hela denna tid kan man följa genom att studera de lemningar däraf, som finnas bevarade i leror, gyttja, kalktuff, torf o. s. v. Genom gynnsamma fynd af växtförande bildningar, som t. ex. genom att vara öfverlagrade af strandvallar stå i direkt relation till ett visst kändt nivåförändringsskede, har man för bedömandet af de olika växtförande bildningarnes ålder i förhållande till de ofvan skildrade nivåförändringarne fått flere hållpunkter.

I fråga om torfmossarne, hvilka i denna fråga lemna forskaren det utan all gensägelse rikligaste och värdefullaste materialet, har man därjämte funnit, att under postglacial tid nederbördsförhållandena periodvis växlat, hvilket framkallat motsvarande växlingar i de torfbildande växtformationernas sammansättning, ända till den grad

att i lagerföljden *Phragmites-* och *Cladium*-torf kunn
lösas af rester efter skogar, och att de stubblager,
markera dessa torra perioder, kunna vara dränkt
nya under våtare perioder konstituerade *Phragmites*
dium-bäddar. Af dessa perioder[1], som troligen är
ganska olika längd, äro två, de *boreala* och *subbo*
af kontinental natur. De åtskiljas af en period, den *a*
tiska, med varmt insulärt klimat och vidlyftig tor
ning i försumpningarne, och före nutiden hafva
period, den *subatlantiska*, med fuktigt klimat. De
reala perioden infaller mot slutet af *Ancylus*-tiden
den atlantiska inträder med *Litorina-tiden*, af hvilken
upptar en dryg del, innan de subboreala och subatlan
perioderna vidtaga. Ishafstiden och *Ancylus*-tidens äldr
den upptagas af de s. k. *arktiska* och *subarktiska* period

Den första flora, som tog det af inlandsisen o
hafvet lemnade landet i besittning, är af arktiskt-
prägel, karakteriserad af t. ex. *Betula nana*, *Salix p*
och *Dryas octopetala*. Denna flora qvarlefde, äfven
landet höjt sig betydligt ofvan det senglaciala ish

Ancylus-tidens inträdande faller kort före i
dringen af en mera tempererad flora. Efter en kor
då *asp* och *björk* karakteriserade vegetationen, kom
in, och furuskogar täckte under långliga tider la
Under boreal tid invandrade *eken* till vissa delar af S
dinavien t. ex. Skåne.

Under *Litorina*-tiden och den atlantiska peri
varma klimat sprider sig den sydliga flora, som ti
nuvarande utbredning i hufvudsak öfverensstämmer
eken, vidt upp öfver Skandinavien. *Boken* invan
troligen nu, och i periodens yngsta lager möta
första gången *granen*. Under loppet af den subbo
periodens slut eller den subatlantiskas början int

[1] Dessa klimatiska perioder, som äro uppstälda af A. Blytt
ej accepterats af alla forskare t. ex. ej af Nathorst och Gunnar And

troligen en klimatförsämring, som i hög grad splittrar ekflorans nordligare utposter, till hvilken splittring den starkt sig ökande granskogen äfven bidrog.

Vidfogade tabell, som har särskildt afseende på sydsvenska förhållanden, är afsedd att illustrera denna geologiska resumé, hvarjämte redan i detta sammanhang den parallelisering med arkeologiska perioder antydes, som jag i det följande skall söka motivera.

Arkeologiska perioder	Klimatväxlingar	Nivåförhållanden	Växtarters första uppträdande
Järnålder	Den subatlantiska perioden		
Bronsålder	Den subboreala perioden	*Litorina*-tiden	
Stenålder	Den atlantiska perioden	*Litorina*-sänkningens maximum	*Picea Abies* *Fagus silvatica*
	Den boreala perioden	*Ancylus*-tiden	*Quercus Robur*
	Den subarktiska perioden	*Ancylus*-sjöns maximum	*Pinus silvestris* *Betula odorata* *Populus tremula*
	Den arktiska perioden	Ishafstiden Det senglaciala ishafvets maximum	*Betula nana* *Dryas octopetala* *Salix polaris*

G. de Geer[1] är egentligen den förste, som ur geologiskt-växtgeografisk synpunkt uttalat sig emot det nyss förut refererade äldre Steenstrupska åskådningssättet. Han antyder, att eken allmänt måste funnits under stenåldern, samt visar, att denna tid börjat, innan ännu *Litorina*-hafvet nått maximum af sin utbredning, samt att den fortfor, så väl då detta var nådt, som då landet åter höjt sig högst betydligt ur detsamma.

Detta åskådningssätt har äfven delats af alla de forskare, som ungefär samtidigt eller senare sysselsatt sig med hithörande spörsmål.

Några af de arkeologiska fynd, som genom sin relation till kända nivåförändringsfenomen i detta fall äro bevisande, skola i största korthet omnämnas.

Mot slutet af *Ancylus*-tiden låg södra Skandinavien, som nämndt, mycket högre än nu. Innehållet i de torfmossar, som funnos i depressioner på den mark, som vid den sedan inträdande stora *Litorina*-sänkningen bragtes under hafsytan, lemna direkta upplysningar om naturförhållandena under denna tid. De finnas nu i Danmark och södra Sverige antingen på hafsbottnen eller genom »den Skandinaviska vallens höjning» bragta öfver den nuvarande hafsytan, men täckta af *Litorina*-hafvets aflagringar.

I sådana torfmossar äro flere stenåldersfynd gjorda.

Ett af de mest bekanta är det, som anträffades vid anläggningen af Ystads hamn. Enligt Bruzelius[2] ligger här under hafvets nivå ett torflager öfver stubbarne efter en på moränmark uppvuxen ekskog. Mellan moränlagret och den på vattenväxter rika torfven äro flintspån, en flintdolk och en flintyxa anträffade. Sekundärt hade äfven

[1] *Om Skandinaviens nivåförändringar under qvartärperioden. (Geologiska Föreningens Förhandlingar 1890.)*

[2] *Om fynden i Ystads hamn 1868—1869. (Samlingar till Skånes historia,* Lund 1871.)

tillkommit en bronsklubba och ett knifskaft af ben från 8—11 århundradet.

Just detta fynd i sekundärt läge har förryckt tolkningen af dessa lagringsförhållanden, som otvetydigt visa, att torflagret dränkts under *Litorina*-hafvet och att stenåldersfynden, som efter allt att döma ligga *in situ*, åtminstone tillhöra *Litorina*-tidens äldsta skede, om de ej äro af ännu äldre datum.

Bland andra stenåldersfynd, som äro gjorda i mark, som efter *Litorina*-sänkningen ännu ej bragts ofvan hafsytan, märkes den redan af Forchhammer[1] uppmärksammade förekomsten vid Husum i Slesvig af en grafhög från stenåldern i bottnen af en under hafvets nivå liggande mosse. I lemningar af den gamla björkskog, hvilken bildar mossens botten, ligger en grafhög med bränd flinta, en flintknif etc. och öfver detta ett torflager, hvarefter följa marina bildningar.

Järavallen kallas, som bekant, en längs en del af Skånes sydkust gående mäktig strandvall från *Litorina*-tiden. Sven Nilsson[2] har i och under en torfmosse, som öfverlagras af denna vall, sett knifvar, spjut- och pilspetsar af flinta framdragas. Bottenlagret till torfven, i hvilkens bildning flere starkt hydrofila växter ingått, tyckes på vissa ställen hafva varit resterna af en gammal ekskog[3].

Dessa fynd lemna sålunda exempel på att stenåldersmenniskan i södra Skandinavien funnits, innan ännu *Litorina*-hafvet nått sin största utbredning.

Under denna maximiutbredning fortfar stenåldern,

---

[1] *Om den forandrede Vandhöide ved de danske Kyster.* (*Nordisk Universitets-Tidskrift 1856.*)

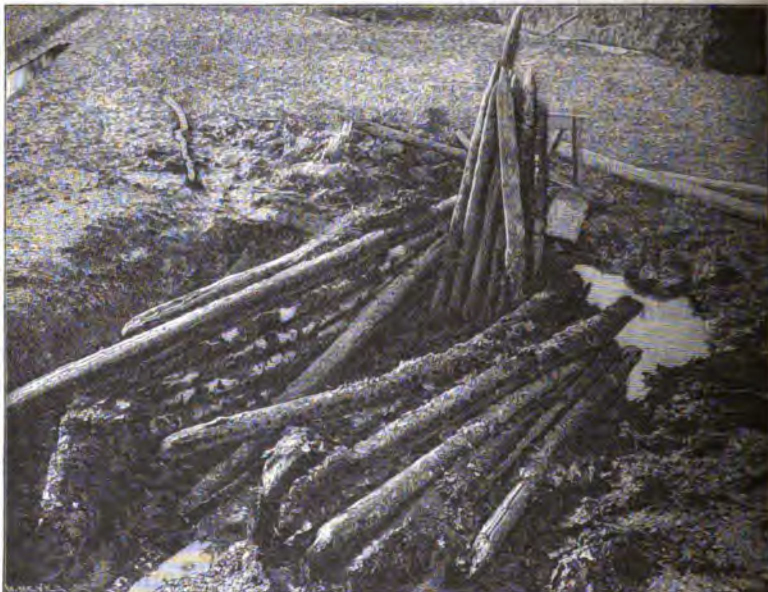
[2] *Skandinaviska Nordens Ur-invånare.* 2 uppl. 1866. I Bandet. Stenåldern, pag. 92—94. Jmfr också S. Nilsson, *Reseanteckningar under sommaren 1840.* (KVA *Handlingar 1841.*)

[3] A. G. Nathorst, *Om Skånes nivåförändringar.* (GFF *1873.*)

som t. ex. de Geers[1] och P. Duséns fynd af flintspån i den öfversta postglaciala strandvallen i mellersta Halland utvisa.

Och än längre varade den, medan landet höjde sig mer och mer.

Flere kjökkenmöddinger hvila enligt Rördam[2] i nordöstra Själland på jämförelsevis lågt liggande *Tapes*-lager,

1.

hvilka, som de Geer[3] år 1890 visat, äro samhöriga med en god del af *Litorina*-tiden och, som Petersen redan år 1888 visat, samtidiga med stenåldern.

---

[1] *Om Skandinaviens nivåförändringar under qvartärperioden.* (GFF *1890*).

[2] *Saltvandsalluviet i det nordostlige Sjælland. (Danmarks Geologiske Und. Nr 2. 1892.)*

[3] *Om Skandinaviens nivåförändringar.*

I Bohuslän ligga flere grafvar och verkstäder från stenåldern under den postglaciala gränsen. E. Ekhoff[1] har vid Almö sund på nordöstra Tjörn anträffat en stenåldersverkstad så lågt ned som 18 m öfver hafvet, hvilken nivå enligt de Geers undersökningar måste ligga rätt betydligt under Skageraks högsta postglaciala strandlinie.

Uppland har med undantag af några obetydliga partier

2.

i nordvestra delen af landskapet varit sänkt under *Litorina*-hafvet, som t. ex. i Uppsalatrakten gått omkring 65 m öfver Östersjöns nuvarande nivå[2]. Emellertid äro en mängd stenåldersredskap funna på detta under *Litorina*-

[1] *Tjörns härads fasta fornlemningar. (Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohus läns fornminnen och historia 1882.)*

[2] Henr. Munthe, *Preliminary Report on the Physical Geography of the Litorina Sea (Bulletin of the Geological Institution of Upsala 1894.)*

gränsen belägna område. W. Schürer von Waldheim[1] uppräknar ej mindre än 1,239 nummer uppländska stenredskap, kända år 1884, af dem flere funna på ovanligt låg nivå t. ex. ett tiotal meter öfver hafvet eller ännu lägre. Låt vara att en del af dessa redskap härstamma från brons- eller järnåldern, en annan del förekomma sekundärt, eller kanske några andra vid jakt och fiske förlorats i vikar af det gamla *Litorina*-hafvet, på hvars torrlagda botten de nu anträffas — mängden af fynd är för stor för att förneka, att stenåldern fortfarit i Uppland, sedan landet höjt sig högst betydligt ur detta haf.

Hurudan fördelningen mellan land och haf var, då *bronsåldern* inträdde, känner man ej närmare. Men allt tyder på, att i södra Sverige nivåförhållandena ej voro *väsentligt* olika mot nu. Ekhoff[2] anför från Bohuslän bronsåldersgrafvar nära den nutida hafsytan, och i fråga om Gotland anser professor G. Lindström[3], att dess nuvarande strandlinie varit ungefär densamma sedan den yngre stenåldern

Mälardalens förbindelse med Östersjön tyckes redan under järnåldern vara afskuren och den sekulära höjningen sålunda sedan denna tid ej stor. Åtminstone tala Björköfynden mycket starkt för att vid tiden mellan det 8:de och 11:e århundradet Mälaren redan varit ett sötvattensbäcken[4].

De ofvan skildrade fynden hafva sålunda genom sin relation till vissa nivåförändringsfenomen kunnat med bestämda minimi- och maximivärden hänföras till olika skeden af *Litorina*-tiden.

Vi hafva förut sett, att *Litorina*-tiden till ej ringa grad upptages af den atlantiska perioden.

---

[1] *Upländska stenåldersfynd kända år 1884.* (ATS *VIII.*)

[2] Anf. st. 4, 5.

[3] *Om postglaciala sänkningar af Gotland.* (GFF *1886.*)

[4] Hjalmar Stolpe, *Naturhistoriska och archæologiska undersökningar i Mälaren.* KVA Öfversigt 1873.

Om något af de nu refererade fynden är af *boreal* ålder och sålunda att hänföra till *Ancylus*-tiden, framgår ej till fullo af beskrifningarne öfver fyndomständigheterna. Men mycket stora skäl föreligga för att antaga de skogar som boreala, hvilka bilda bottnen till torfmossarne vid Ystad, Järavallen och Husum. Ligga nu verkligen stenåldersredskapen, som beskrifningarne säga, bland resterna af dessa gamla skogar, som i ett par fall voro bildade af ek, skulle sålunda i dessa trakter stenåldersmenniskan funnits redan under *Ancylus*-tiden och den boreala perioden.

Den atlantiska perioden har jag, som nämndt, sökt förlägga till förra och större delen af *Litorina*-tiden[1]. Jag anser, att den atlantiska perioden upptager en stor del af stenåldern, som dock i sydligaste Skandinavien inträdt tidigare.

En stor del af södra Skandinaviens stenålder skulle sålunda infalla under en tid med yppig sydlig flora, med ek och andra löfträd i skogarne samt en storartad torfbildning i försumpningarne.

I våra torfmossar spela de atlantiska lagren — t. ex. i form af torf och gyttja, ofta med lemningar efter en eller annan för traktens flora nu främmande sydlig form — en mycket stor roll. Det är inom dessa lager, som vi, om det ofvan framställda åskådningssättet är riktigt, företrädesvis hafva att söka vittnesbörd efter stenåldersmenniskans tillvara. Då dessa lager uppträda ej blott i de nästan otaliga mossarna ofvan *Litorina*-gränsen, utan äfven i dem, som ligga ej obetydligt under den samma, borde under gynnsamma omständigheter sådana vittnesbörd finnas i flere af våra mossar i allmänhet och ej blott i det fåtal, hvars vidare tillväxt på grund af läget kunnat hämmas af det transgredierande *Litorina*-hafvet.

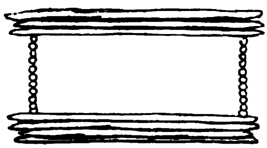
[1] Jfr t. ex. R. Sernander, *Die Einwanderung der Fichte in Skandinavien*. Englers *Botanische Jahrbücher 1892*.

En mängd stenåldersfynd t. ex. af flint- och stenredskap af olika qvalifikation äro äfven gjorda i sådana torfmossar med oafbruten tillväxt, men tyvärr ha ytterst sällan några uppgifter om lagringsförhållandena blifvit lämnade, som kunnat antyda, hvar i lagerserien fyndet legat.

* * *

I det följande skola emellertid några efter min tanke tydliga exempel framdragas på att atlantiska torfmosslager verkligen hysa stenålderslemningar.

I *Nya Dagligt Allehanda* för den 18 augusti 1893 lästes efter *Östergötlands Dagblad* följande notis:

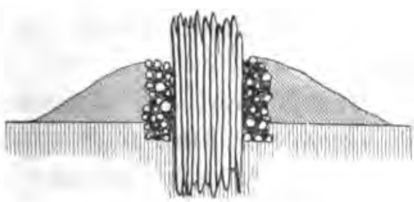
3. Plan.

»I en torfmosse vid Simonstorp i Hällestads socken, Östergötland, har i dagarne påträffats ett fornminne, som måste vara mycket gammalt och som funnits omkring 4 fot under jordytan samt under tvänne på hvarandra stående grofva furustubbar. Det består af en liten, ungefär 6 fot lång, 2 fot bred och 2 fot hög kammare, bygd af björkvirke. Virket i sidoväggarne är liggande, hvaremot detsamma i gaflarne står upprätt. De vid aftrumningen af stockarne uppkommande snitten äro tämligen egendomliga, hvaraf man trott sig kunna draga den slutsatsen, att arbetet verkställts med tillhjelp af stenyxa».

Med anledning af denna notis begaf jag mig den 28 augusti 1893 till Hällestad. Det är resultatet af den undersökning jag då och sedermera på hemfördt material blef i tillfälle att anställa, som i det följande meddelas.

Mossen i fråga ligger nära Hanesjön i Hällestads socken. Depressionen, som håller ungefär 400 meter i Ö och V och 300 m i N och S, ligger mellan till större delen barrskogsklädda morän- och sandkullar. Höjden öfver hafvet är omkring 69 meter.

Den är klädd af *tallmyr (pinetum sphagnosum)* med fältskikt af *Ledum palustre* och *Myrtillus uliginosa*. Tallmyren omväxlar med fläckar af *gungmosse (sphagnetum ericosum)* med riklig *Calluna vulgaris*, strödd *Rubus Chamæmorus* och tunnsådd *Myrtillus uliginosa* samt ett bottenskikt, hufvudsakligen bildadt af *Sphagnum luridum* med insprängda *Cladinæ* och *Polytrichum*. Denna gungmosse står delvis i öfvergång till tallmyr, men omsluter äfven

4. Gafveln.

fläckar af den *tufmosse (sphagnetum schœnolagurosum)*, hvarur den utvecklat sig. Längs mosskanten fanns en zon af *starrmosse (sphagnetum cariciferum)* med *Carex ampullacea, teretiuscula* o. s. v. samt *Myrica Gale*-klädda tufvor.

Stora partier af mossen hade nu för bränntorfstillverkning blifvit bortgräfda. Härigenom kom mossens lagerbyggnad i dagen.

Underlaget utgöres af ett tunnt sandskikt på sandig, lös hvarfvig lera till åtminstone 3 meters djup.

Där ofvan kom en på *Phragmites*-rötter och -rhizom rik, mäktig torf, någon gång underlagrad af ett tunnt gyttjeskikt. Sedan kom mosstorf, som uppåt öfvergick i gyttja. Öfverst ligger *Sphagnum*-torf, som i de tallmyrbevuxna områdena innesluter mindre tallstubbar.

I bottnen af mosstorflagret står ett markeradt tallstubblag, ofta två rotkronor på hvarandra. På några punkter af mossen funnos 30 cm ofvan bottnen spridda små tallstubbar, ej hållande mer än 10 cm i diameter.

Ett stycke ut i mossen stod vid mitt besök en mindre pålbyggnad på den under torftäkten barlagda mossbottnen. Närmaste qvarstående torfvägg var några meter aflägsen samt bevuxen af tallmyr-vegetation.

Lagerföljden på denna punkt var följande:

a. 0,3 m *Sphagnum*-torf med späda tallstubbar. Innehåller bland annat följande:

Eriophorum vaginatum: bladslidor.

Fragment af *insekter.*

b. 0,23 m gyttja.

c. 0,23 m mosstorf med:

Sphagnum palustre[1].

Pinus silvestris: barr och mykodomatier.

Betula odorata: frukter.

» *verrucosa:* ett hängefjäll.

I bottnen af denna torf står ett stubblager af *tall,* ibland tvänne stubbar ofvan hvarandra.

d. 0,85 m torf med särskildt neråt rikliga lemningar af *Phragmites communis.* I öfre delen anträffades *Polytrichum strictum.*

I prof, som togos på samma nivå som öfre delen af pålbyggnadens långsida, ha kunnat identifieras:

Phragmites communis: rhizom med rötter och nedre stängelleder. På en del af dessa fanns en *leptostromacé* (enligt bestämning af dr K. Starbäck.)

Betula odorata: frukter.

Salix aurita: blad med rester af en pyrenomycet med all säkerhet tillhörande slägtet *Gnonomia* (dr K. Starbäck).

[1] För de flesta mossbestämningarne står jag i tacksamhetsskuld till kandidat Erik Nyman.

Carex pseudocyperus: en frukt.
Polystichum Thelypteris: bladflikar.

e. 0,06 m gyttja.
f. Sand, som hastigt öfvergår i
g. 3 m sandig hvarfvig lera.

Pålbyggnaden hade varit helt och hållet omgifven af lagret d. Ofvan densamma stod stubblagret ur bottnen af lagret c. Två på hvarandra stående stubbar lågo vid tiden för min undersökning bredvid kistan och hade enligt fullt tillförlitlig uppgift funnits midt öfver densamma i torfmassan. De voro båda af *fur*. Af den andra qvarstod endast så mycket, att rotgrenarne höllo samman; den öfre, som vuxit upp ofvan en sådan gren, utvisade ett träd af omkring 25 cm diameter vid basen.

Amanuensen Martin, som af Riksantiqvarien sändes till fyndstället, har öfver kistan lämnat en kort beskrifning till *Månadsbladet* för år 1893. Till denna hänvisas för vinnande af närmare kännedom om kistans byggnad. Fig. 1 och 2, som äro gjorda efter Martins fotografier, visa kistans utseende en kort tid efter utgräfningen.

Kistan hade, som af beskrifningen framgår, till en viss höjd varit fylld, men denna fyllning hade vid gräfningen delvis borttagits. Återstoden bestod af växtlemningar och något mylla, bland hvilket ej något arkeologiskt föremål kunde anträffas. Följande organiska rester har jag ur ett hemfördt prof kunnat bestämma:

Fanerogamer:

Pinus silvestris:

Barr; bilda hufvudmassan af fyllningen, medellängd 51,8 mm (max. 65 mm). Äfven en brakyfyll form anträffades, men sparsamt, minimilängd 10,5 mm. På barren anmärktes *Lophodermium pinastri.*

Kottar samt frövingar.

Barkbitar.

Grenar, med eller utan bark, af olika ålder.

Vedbitar, af hvilka några visade sig vara vid huggning uppkomna spånor.

Betula alba:

Frukter, Blad, Grenar: De flesta tillhöra *B. verrucosa*, endast några frukter erinra bestämdt om *B. odorata.*

Calluna vulgaris:

Grenar, dels yngre bladklädda, dels äldre.

Ett par blommor i postfloration.

Alnus glutinosa:

En kotte med skaft.

Populus tremula:

Ett fjäll ur hanhänget.

Myrtillus uliginosa:

Ett blad.

Några *cyperacé*-frukter, deribland en af

Carex pseudocyperus.

Några *rotbitar* med mycorrhiza.

Mossor:

Förekomma sparsamt; utgöras af tämligen korta bladklädda grenar samt lösa blad. De tillhöra

Amblystegium giganteum.

» *sp.*

Sphærocephalus palustris.

Polytrichum strictum.

Sphagnum sp.

Skalbaggar:

Carabus coriaceus L. Af denna art anträffades fle[r] skaldelar, mest täckvingar (enligt bestämning af Kan[d.] P. Strömman).

Den utomordentliga rikedomen på tallens lemning[ar] tyda på, att kistans fyllning hufvudsakligen hopsamla[ts] på marken under ett tallbestånd. Barrens groflek sa[mt] frånvaran af *Hylocomia* tyda på ett ungt bestånd, i hva[rs] bottenskikt ännu intet mosstäcke slutit sig. Kottar för[-]

komma ej heller så talrikt, som man skulle väntat sig, om beståndet varit gammalt.

Om tallvirket i pålbyggnaden till en del tagits från denna ungskog, hvilket ej förefaller osannolikt, får man ytterligare några upplysningar om dess utseende.

Den skulle i så fall bestått, som de i förhållande till årsskottens längd smala årsringarne antyda, af tätt stående, något spiriga träd af 25—30 års ålder. — Angående undervegetationen synes, att *ljung* ingått i densamma[1].

Närvaran af lemningar efter *al* och *björk* samt bitar af fet mylla tala för att en del skogsaffall hopsamlats från det smala strandsnår, som antagligen skilde tallskogen från själfva försumpningen. Från formationerna i dess laggar stamma nog de sparsamma lemningarne af *Myrtillus uliginosa*, *Carex pseudocyperus*, *Amblystegierna*, *Sphærocephalus palustris*, *Sphagnum sp.* och *Polytrichum strictum*.

Björk och *asp* funnos troligen äfven insprängda i tallbeståndet, som kanske uppvuxit på ett brandfält, ehuru kolbitar ej anträffats, därför att vid hopräfsningen särskildt de ytligaste partierna af skogsaffallet tyckas ha medtagits.

Årstiden för hopräfsningen synes icke ha varit hösten. Alla växtlemningar gifva bestämdt intryck af att ha bibehållits i det skick, i hvilket de i kistan inlagts.

[1] Närvaran af denna växt är ganska märklig. På den skandinaviska halfön har den ej förut anträffats fossil annat än i temligen unga lager, t. ex. på Gotland, på Storholmen i Fardume träsk, i *Sphagnum*-torf på 1,3 m djup (Rutger Sernander, *Studier öfver den gotländska vegetationens historia,* Uppsala 1894). Dess uppträdande härstädes i en bildning, hvilken, som sedermera skall visas, är af atlantisk ålder, gör att man med hopp om framgång bör leta efter ljung-lemningar i de äldre, subarktiska lager, i hvilka man, om endast hänsyn tages till växtens nuvaranda utbredning, kunde vänta sig densamma.

Björkbladen likna ej de årets blad, som på hösten täcka marken; tvärt om förete de genom sin partiela skelettering o. s. v. samma utseende, som fjorårets affallna blad hafva på våren och sommaren. *Myrtillus*-bladet föreligger äfven i nervskelett.

Det återstår nu att på grundvalen af den ofvan lemnade skildringen åter uppkonstruera den i fråga varande mossens utvecklingshistoria med särskildt afseende fäst på pålbyggnadens ställning till densamma.

Då depressionen isolerades från det Baltiska bäckenet, intogs den af en grund sjö, i hvars djupare partier smärre qvantiteter gyttja utfälldes. *Phragmites* bildade täta skogar, och i den torf, dess afdöda rester konstituerade, inlagrades lemningar af strändernas flora: *Betula odorata*, *Polystichum Thelypteris*, *Salix aurita* och *Carex pseudocyperus*. Vid denna tidpunkt begåfvo sig under sommarens lopp någon eller några af traktens befolkning ut i försumpningen och uppförde här en byggnad, i det de gräfde bort den gamla torfven på en mindre rektangulär yta, hvarefter de nerslogo pålar till tvärväggar samt lade stockar till längsväggar. Från den ungskog af tall och björk, der de troligen till en del hämtade virket, räfsade de samman markbetäckningen och en del af de spånor, som uppstått vid tillhuggningen af virket, samt lade i kistan, hvarigenom en relativt torr bädd bereddes. En del fyllning medföljde från strandvegetationen, på grund hvaraf t. ex. *Carex pseudocyperus*, som inbäddades i den ungefär samtidigt härmed sig bildande *Phragmites*-torfven, kom att bevaras äfven inne i kistan.

Så lemnades kistan åt sitt öde. Då höstregnen kommo, steg troligen vattnet helt och hållet öfver den samma; nästa år började den sannolikt öfverväxas, och om en tid var den fullkomligt begrafven i den allt mer sig ökande torfmassan.

Men denna rikliga torfbildning tog en gång ett slut.

Den period med stor nederbörd och stark torfbildning, som hittills herrskat, aflöstes af en torr tid, hvilken införde mindre hydrofila formationer t. ex. med *Polytrichum strictum* på mossens yta. Denna utveckling kulminerade i tallskog, i hvilken kanske under tidernas lopp generation efter generation aflöste hvarandra på den gamla torfmark, i hvilken byggnaden låg begrafven.

Men en ny tid med nya klimatiska förhållanden kom. Den gamla tallskogen gick under i en försumpning med bland annat *Sphagnum palustre*. Stubbarne af de sista generationerna inbäddades i alltjämt fortväxande mosstorf, på hvars yta ännu spridda träd kunde fortlefva, där förut inbäddade stubbar bildade ett jämförelsevis torrt underlag. Men äfven dessa efterposter dukade under; fuktigheten tilltog allt mer och mer, och till slut upptogs depressionen af ett grundt, gyttjeafsättande vattenbäcken.

Fram emot nutiden igenväxte detta genom *sphagneta*, hvilka sedermera på stora områden öfvergingo till den ännu förherrskande, stubblager bildande tallmyrformation, som vid utgräfningen befanns upptaga ytan af de skiftande, från olika skeden stammande aflagringar, som täcka den gamla pålbyggnaden.

I öfverensstämmelse med mitt förut refererade åskådningssätt om torfmosse-lagrens relation till de klimat- och nivåförändrings-facies, i hvilka Skandinaviens postglaciala epok sönderfaller, skulle den ofvan skildrade lagerföljden på detta sätt komma att fördelas.

Den höjd öfver hafvet, som Simonstorps-mossen intar, visar, att det var ur *Ancylus*-sjön som depressionen isolerades. En god del af *Ancylus*-tiden hade redan då förflutit, hvadan troligen denna isolation egde rum under *boreal* period. Om den lilla grunda reliktsjö, som *Ancylus*-sjön antagligen qvarlemnade i depressionen, uttorkades af periodens kontinentala klimat, vet man ej, möjligen

gjorde detta sig märkbart genom det förut skildrade uppträdandet af späd tallskog ej långt ofvan mossens botten.

Den torf, hvari denna skog försumpats, måste dock liksom hufvudmassan af hela det torflager, som ligger under stubblagret, härstamma från *Litorina*-tiden och den atlantiska perioden. De senare skedena af *Litorina*-tiden, de subboreala och subatlantiska perioderna, skulle motsvaras af stubblagret å ena och mosstorfven samt gyttjan å andra sidan. Inträdandet af nutidens relativt torra klimat markeras af gyttjans beklädande med *Eriophorum vaginatum*-förande *Sphagnum*-formationer.

Det skulle sålunda vara i ett tidigt stadium af mossens utvecklingshistoria, som kistan uppfördes. Den bör vara af samma ålder som den torf, som ligger intill dess öfre kant, sålunda atlantisk.

Det finnes äfven andra omständigheter utom denna torfvens läge i mossens lagerföljd, hvilka tala för att den är atlantisk och sålunda äfven det fornminne, den omsluter.

Bland växtlemningarne i densamma märkas *Carex pseudocyperus* och *Polystichum Thelypteris*.

Dessa tvänne arter hafva ett sydligt utbredningsområde, som i Skandinavien går obetydligt ofvan *ekens* norra gränslinie. I Östergötland äro de ej allmänna; Kindberg[1] anför hvardera arten från ett tiotal fyndorter, af dem dock ingen från Hällestads socken.

De atlantiska lagren i torfmossarne utmärka sig också, såsom jag förut antydt, genom sina rester på sydliga — ofta nu för den omgifvande trakten sällsynta — typer, vare sig nu dessa invandrat till trakten först under den atlantiska perioden eller tidigare. Så är t. ex. förhållandet i en från Hällestad ej långt aflägsen mosse i södra

[1] *Östgöta flora.* (3:e uppl. Norrköping 1880.)

Nerike, Löppeskärret, där i atlantisk gyttja ligga lemningar af *ek* och *lönn*[1].

Östergötlands torfmossar själfva, som endast på spridda punkter varit föremål för undersökning, gifva emellertid ej i detta hänseende tillräckliga analogier.

Den ende forskare, som egnat dem undersökningar från mera modern synpunkt med hänseende fäst på zonindelningar och förhållande till nivåförändringar, är Gunnar Andersson[2], men denne har icke i dem lyckats direkt finna platsen för ekvegetationens uppträdande i lagerföljden.

Men i ett arbete af äldre datum finnas några uppgifter i detta hänseende, ur hvilka vissa, ej oviktiga slutsatser kunna dragas. — Det är en uppsats af H. von Post, *Om en subfossil svamp* (*Botaniska Notiser* 1865). Han redogör der för torfmossarnes allmänna lagerförhållanden i den ett stycke vester om Hällestad belägna Rejmyretrakten.

Öfverst kommer, enligt denne forskare, ett lager *Sphagnum*- eller *Sphagnum*-blandad *Hypnum*-torf, beroende på den nuvarande ytvegetationens beskaffenhet; därunder ett torflager, som innesluter rikliga lemningar — stubbar och stammar — af gamla skogsbottnar. Dessa skogar, som hufvudsakligen bestått af björk, al och tall, ha uppvuxit ofvan ett mäktigt på *Phragmites*-rester rikt »dy»-lager, som understundom hvilar på föga mäktig gyttja.

Likheten med Simonstorpsmossen är ganska tydlig. Den gamla skogsbottnen i Rejmyremossarne är antagligen subboreal och står på ett torflager, hvars öfre delar och säkerligen äfven hufvudmassa äro atlantiska, då von Post

---

[1] Jfr t. ex. Sernander, GFF *1892*, pag. 550.

[2] *Växtpaleontologiska undersökningar af svenska torfmossar. I.* (*Bihang till* KVA *Handlingar 1892.*)

uppger, att detta lager utmärker sig för sin rikedom på *ek* och *hassel*[1].

Visar sig vid framtida undersökningar min åsigt riktig, att den vid Bergs slussar anstående, ekflora förande kalktuffen är af atlantisk ålder, får man för landskapet ännu en med det kistan omgifvande torflagret samtidig bildning med eqvivalent flora[2].

* * *

I det föregående har jag sökt visa, att stenåldern omfattar hela den atlantiska perioden. Är detta åskådningssätt riktigt, måste sålunda den ifrågavarande kistan också vara gjord af stenåldersfolket med de särskilda redskap, som stodo detsamma till buds.

Jag tror mig äfven hafva ett direkt bevis härför. De hugg, hvarmed virket i kistan bearbetats, kunna enligt min åsigt — såsom också i tidningsnotisen antages — ej vara gjorda annat än med ett stenredskap. Dessa hugg hafva nämligen hvar för sig ej trängt djupt ned i träet, vidare äro de i tvärsnitt skarpt konkava och förete ej sällan i längdsnitt en undulerande form, orsakad af de etager, som bildades, då huggen ej, som de voro inriktade, skuro jämnt genom årsringarne, utan då och då på en sträcka af sitt förlopp afveko parallelt med längdaxeln af en sådan. Detta allt talar mot att en metallyxa användts, hvars egg af naturliga skäl ej göres starkt konvex, och vidare, om den är något så när skarp, ej frambringar hugg med dylik undulerande tvärsnittsprofil. Tanken ledes då osökt till antagandet, att här *stenyxa* blifvit använd.

---

[1] Arbetsförmannen uppgaf, att *hasselnötter* ibland anträffats i Simonstorps-mossen. Antagligen är det i lagret *d*.

[2] Rutger Sernander, *Om Litorina-tidens klimat och vegetation*. GFF 1893.

För att kontrollera riktigheten af detta antagande lät jag i Uppsalatrakten afverka några tallstammar, hvilka sedan sändes till Statens Historiska Museum. Genom riksantiqvarien H. Hildebrands välvilliga tillmötesgående fick jag därstädes i april detta år till mitt förfogande några stenyxor af olika typer att användas för huggningsexperiment, hvarjämte han ombesörjde anskaffandet af lämpliga skaft till desamma.

Ett experiment med en tallstam, 15—16 cm i diameter vid tjockändan samt en slipad flintyxa från Skåne,

5.

22,6 cm lång, 7,7 bred vid eggen, största tjocklek 3,4 cm, skaftad som af fig. 5 synes, utföll sålunda.

Ehuru eggen var ganska skarp och yxan hade en utmärkt form, gledo snitten gerna öfver till en med trädets hufvudaxel betydligt spetsigare vinkel än den, hvarmed hugget blifvit insatt.

Bifogade figur visar, hur tillspetsningen blef af tallstammens tjockända, då huggen insattes i ungefär 45° vinkel.

Snitten visade en konkav yta med karakteristiska afsatser på längdsnittet.

Analogien med snittens relief på pålbyggnadsvirket är enligt min tanke tydlig. Vidare bör uppmärksammas, att dessa pålar äro starkt tillspetsade, som förhållandet,

efter hvad det föregående experimentet antyder, bör blifva, då stenyxa användes, vid fällningen och tillformningen af de fällda stammarne. — Några afbildningar af dessa pålars spetsar bifogas. Jfr äfven fig. 1 och 2!

De grunda, i mycket spetsig vinkel gående hugg, som funnos här och där på ytan af de större tallpålarne, hade säkerligen uppkommit vid virkets barkning. De recenta hugg, som vid barkning af tallstammen slunto in i själfva träet, hade samma utseende, hvilket dock ej skiljer sig från det, som framkallas med järnyxa.

6. Stock från kojan.

Anmärkas bör, att efter tillspetsningen och delvisa barkningen af denna stam yxans egg var lika skarp som förut och att ej några flisor sprungit ur densamma[1].

Lemningar af stenålderskulturen äro ej många i denna bygd. I Antiqvarisk-topografiska arkivet finnas för Hällestads socken endast två fynd, en flintyxa och en stenyxa,

[1] Man jämföre liknande experiment i denna riktning af Sehested och Smith:

N. F. B. Sehested, *Et Træhus bygget med Redskap af Steen. Archæologiske Undersøgelser 1878—1881.* Kjøbenhavn 1884.

G. V. Smith, *Huggeforsøg i Fyrretræ med Skivespaltere.* (ÅnO 1891.)

angifna som kända från denna tid. Samma fattigdom utmärker hela det härad, i hvilket socknen ligger. För de flesta skogssocknarne föreligger intet fynd af stenredskap, och endast från den bördiga Tjällmoslätten har man stenredskap från flere lokaler: fem stenyxor och en stenhammare från fem fyndorter.

Att dock stenåldersfolket varit bofast i norra Östergötlands skogsbygd visar, som riksantiqvarien H. Hildebrand välvilligt meddelat, att man nyligen vid Hults bruk i Qvillinge socken funnit lemningarne så väl af en sten-

7. Stock nu huggen med stenredskap.

yxeverkstad, som af det stenbrott i en trappgång, hvarifrån materialet hemtats.

Till hvilket ändamål hade nu detta glest boende stenåldersfolk uppbyggt denna märkvärdiga kista ute i sumpmarken? Något bestämdt förklaringsförsök vågar jag icke afgifva, men kistans storlek, som fullt tillåter en person att ligga utsträckt i densamma samt den omständigheten, att relativt torr fyllning anskaffats, tyder på, att en människa användt den till liggplats. Man kan tänka på en jägarkoja, som här en stenåldersjägare uppfört för att i den kunna lura på förbipasserande ville-

bråd. Elg, hjort och rådjur gå t. ex. ofta ut i försumpningar, och att hjortdjur funnos i trakten i atlantisk tid visar sig af, att jag i den ej så alldeles aflägsna mossen vid Lerbäcks kyrka i sydöstra Nerike funnit ett elghorn i lager, härstammande från öfvergången mellan boreal och atlantisk tid, samt rådjurshorn i torf af mycket sannolikt atlantiskt ursprung.

Något annat med den nu ofvan beskrifna pålbyggnaden öfverensstämmande fynd torde man ej känna. De enda som härmed erbjuda analogier äro, så vidt jag i den mig tillgängliga skandinaviska arkeologiska litteraturen

8. Stock nu huggen med jernyxa.

kunnat finna, de, som blifvit gjorda i Romsdalens torfmossar af R. Ziegler[1].

I bottnen af några mossar — vid Smaage på Akerøen, på Tantra, på Otterøen enligt uppgift och vid Høgset i Kværnæs — har denne forskare funnit en mängd pålar nedslagna. Pålarne stå radvis med mellanrum af 25—30, någon gång endast 3 cm. De äro omkring 33—50 cm långa, 5—7 cm i diameter, ofta kanthuggna. Träslaget uppgifves i ett fall ha varit *hassel.*

Dessa pålrader anser Ziegler på mycket goda grunder härstamma från stenåldern. Stenåldersfynd anträffas

[1] *Undersøgelser i Romsdal 1891. (Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. Aarsberetning for 1891.)* Kristiania 1892.

nämligen ofta i mossarne och en del af dem, liksom pålraderna, under torfven.

Så anträffades i en annan mosse vid Smaage under det två meter mäktiga torflagret ett par flintmejslar liggande direkt på sand och strandgrus. Mossens höjd öfver hafvet är cirka 15 meter.

Ett annat ännu mera direkt bevis för samtidigheten af stenåldersfynden och dessa pålrader är att vid Høgset i samma myr, som pålrader anträffats, på bottnen därjämte fanns ett 3 meter bredt stenrös, innehållande kol och en spjutspets af flinta. Denna myr ligger 12 meter öfver hafvet. Vid ungefär samma höjd har Ziegler därjämte nära Molde under en 0,5 meter mäktig strandvall cirka 12 meter öfver hafvet funnit en vacker, fint slipad flintyxa.

Den postglaciala marina gränsen, d. v. s. den strandlinie, som är samtidig med det baltiska *Litorina*-hafvets största utbredning, är ännu ej bestämd för dessa trakter. Af det senglaciala hafvets utbredningsförhållanden kan man dock med ganska stor bestämdhet antaga, att mossar på 12—15 meters höjd öfver hafvet ligga under denna gräns.

Dessa stenålderspålar skulle sålunda härstamma från *Litorina*-tiden och så till vida vara samtidiga med Hällestadskistan. Men än närmare kan man bestämma deras samhörighet i tiden. Ziegler anför om en profil, som han anser typisk för områdets torfmossar, att den utmärker sig för en genom lemningar af *hassel*, *björk* och *al* karakteriserad bottentorf, samt att i torfven finnes ett skikt af två på hvarandra omedelbart stående tallrotslager.

Analogien med Hällestadsmossen förefaller mig klar; stubblagret är subborealt, och pålraderna i bottnen härstamma liksom pålbyggnaden från något skede af atlantisk tid.

Ziegler framkastar som möjligt, att dessa pålrader användts som fångstmedel på så sätt, att t. ex. hjortar, hvilka ofta uppehålla sig i försumpningar, indrifvits i de gångar, som pålraderna bildat, och i hvilka kanske på lämpliga ställen fångstgropar voro anlagda. Hällestadskistan skulle ju också efter min tanke användts för jagtändamål.

* * *

Af det föregående hafva vi sett, huru under atlantisk tid stenåldersmenniskan var utbredd på vidt skilda punkter af Skandinavien. Vi hafva äfven sett, huru stenåldersfolket i Bohuslän och troligen äfven i Uppland fortlefde ännu, då landet antagit strandkonturer, som jämförelsevis obetydligt skilde sig från de nutida. Den atlantiska perioden upptog ock en stor del af *Litorina*-höjningen.

Det har ock förut framhållits, att i södra och mellersta Sverige de fasta minnesmärkena från bronsåldern gå betydligt närmare nuvarande hafsytan. Finnes det nu något torfmossefynd från bronsåldern, som kan gifva ytterligare bestämningar genom upplysningar om denna tids förhållande till Blytts klimatiska perioder?

Material till en sådan undersökning borde ej saknas. Mossfynd från brons- och järnåldern äro genom Engelhart, Worsaae m. fl. kända i mängd från Danmark, och ej så få känna vi äfven från Sverige. Men tyvärr innehålla beskrifningarne ytterst otillräckliga upplysningar om själfva fyndomständigheterna.

Ett undantag föreligger dock. Det är det bekanta fyndet af bronsålderssaker vid Långbro i Vårdinge socken, Södermanland.

Här fann man, då stambanan hösten 1859 skulle dragas genom en liten torfmosse, hvilken upptog bottnen af en s. k. åsgrop i den rullstensås, som genomskars,

torfven dels en deposition af redskap och prydnader från bronsåldern, dels ett mindre stenröse.

Fyndet inrapporterades till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, och med anledning häraf gjorde våren 1861 Bror Emil Hildebrand, Sven Nilsson och Axel Erdmann ett besök vid fyndplatsen.

På grundvalen af de undersökningar, som då utfördes, meddelade Erdmann i *Bidrag till kännedomen om Sveriges qvartära bildningar* (1868) en skildring af lagerförhållandena. Flere upplysningar härom återfinnas i den berättelse, dåvarande distrikts-ingeniören, kapten L. M. Nordenfelt afgifvit, och hvilken sedermera publicerats af Montelius i *Bronsåldern i norra och mellersta Sverige* (ATS III).

Af dessa berättelser torde framgå, att torfmossen legat i ett djupt, regelbundet skålformigt bäcken, hvars botten bildats af de leror, hvilka till en viss höjd fyllt åsgropen, och att dess sidor på alla håll stupat in mot mossen.

Denna var i centrum 10 fot mäktig. Röset låg, enligt Nordenfelt, som temligen omedelbart tyckes varit i tillfälle att iakttaga fyndomständigheterna, på 4—5 fots djup. Det var enligt Erdmann omgifvet af liggande ekstammar, och öfver en af dessa stammar iakttogs direkt en björkstubbe stående rotad. Depositionen af bronsåldersföremålen låg på samma djup, men 5 fot från röset.

Erdmann anser, att röset uppförts och depositionen nerlagts i en ekskog på åsgropens botten och »att sedermera det utlopp, som förut fanns för det i gropen sig samlande dagvattnet, blifvit på något sätt stängdt eller åtminstone i någon mån hindradt, att efter starka regnflöden vattnet således en längre eller kortare tid blifvit qvarstående, innan det afdunstat eller bortrunnit, att ekarnes undre stamdelar därigenom så småningom af röta

angrepos, och att dessa stammar därför slutligen afbrutits och nedfallit; att under tiden en ny vegetation af björk, al, hassel, asp och sälg småningom framkommit, hvars öde efter en viss tidsföljd blifvit likartadt med ekarnes, att utloppet sedan efter hand tilltäppts mer och mer, tills en bestående vattenvegetation hunnit rota och utbreda sig, hvars lämningar, blandade med trädfragmenten, nu utgjorde hufvudmassan af det lilla fyllda bäckenet» (anf. st. s. 105).

På grund af Nordenfelts bestämda uppgift om det djup, hvarpå röset anträffades, kan fyndet ej vara gjordt i mossens midt, då Erdmann säger, att det ligger »i skilnaden mellan dylagret och den underliggande leran».

Vidare kan ej här vara fråga om någon försumpning, uppkommen genom tilltäppning af ett utlopp, då något sådant ej kunnat finnas från den i bottnen af åsgropen liggande mossen.

Antingen måste sålunda mossen ha transgredierat öfver en på kanterna växande ekskog, eller ock har sådan funnits på mossens yta, men sedan gått under i en torfbildande formation. I båda fallen förmedlas öfvergången genom en björkskog, som en tid kan hålla sig qvar, medan fuktigheten allt mer och mer stiger.

För en mosse med en begränsning sådan som denna kan man knappast få någon annan förklaring på en sådan växellagring mellan hydrofila och xerofila formationer än genom att antaga motsvarande klimatologiska växlingar.

Har skog växt på mossens yta, borde den ha varit subboreal, och röset sålunda vara uppfördt under denna tid. Har däremot mossen transgredierat öfver sina kanter och ett därpå uppfördt röse, kan denna transgression knappast ha egt rum annat än i subatlantisk tid och då på grund af den öfverliggande torfvens mäktighet i något af dess tidigare skeden.

Med ett ord, detta bronsåldersfynd som tillhör Montelius' femte period[1] och som enligt muntlig uppgift af professor Montelius ej kan vara yngre än sjunde århundradet före Kristus, skulle härstamma från en tid, som antagligen tillhör öfvergången mellan de subboreala och subatlantiska perioderna. I geologiskt hänseende skulle man sålunda få den vigtiga tidsbestämningen, att den subboreala tidens slut antagligen infaller ungefär 2600 år före vår tid.

För att få några ytterligare hållpunkter för bedömandet af detta sålunda högst intressanta fyndställe begaf jag mig två särskilda gånger — den 17 och 29 september 1893 — till platsen i fråga.

Af torfven qvarstår nu endast en liten omkring 10 cm mäktig torfmylla. Bottnen låg 25 meter öfver hafvet.

Litorina-gränsen är i denna trakt ej exakt bestämd. Enligt Munthes öfversiktskarta[2] lär den dock uppgå till åtminstone 50 meter. Torfmossebäckenet har sålunda isolerats från det på retur stadda *Litorina*-hafvet.

I enlighet med det förut framställda åskådningssättet har man sålunda att i denna mosse vänta lager, motsvarande ej blott Blytts subatlantiska och subboreala, utan äfven atlantiska period.

De föreliggande uppgifterna om mossens lagringsförhållanden gifva icke, som af det ofvanstående framgår, i detta hänseende tillräckliga upplysningar.

Antydningar gifvas, som nämndt, om ett stubblager i själfva torfmossen, hvilket lager i så fall skulle vara subborealt och de underlagrande torfskikten atlantiska. De funna växtresterna gifva i detta hänseende ej någon säker ledning. Lemningar af *ek* (bland annat uppger Hilde-

---

[1] O. Montelius, *Om tidsbestämning inom bronsåldern.* (*K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar.* Del. 30. 1895.)

[2] *Preliminary report* etc.

brand i sina dagboksanteckningar *ekållon*) och *hassel* angifvas, men om deras plats i lagerserien vet man ej mera än att *ek* funnits, då bronsåldersröset uppfördes, sålunda efter det ofvan skildrade åskådningssättet troligen under öfvergången mellan subboreal och subatlantisk tid.

Mossen är i nutiden omgifven af en vegetation, som bär alla vittnesbörd om att härstamma från en rik ekflora, sådan man på grund af de paleontologiska urkunderna från andra trakter kan vänta hafva herrskat äfven i denna bygd under atlantisk och åtminstone en del af subboreal tid, men hvilken dock genom senare klimatförändringar blifvit reducerad och nu till en del bär *relikt* prägel.

Vegetationen på de delar af åsgropens kantpartier, som blifvit qvar efter den stora bortschaktningen för järnvägens framdragande genom åsen, utgöres af en *björkskog* med inströdd *asp* och *sälg*. I fältskikten ingå bland annat *Aira flexuosa*, *Calluna vulgaris*, *Fragaria vesca*, *Myrtillus nigra*, *Pteris aquilina*, *Vaccinium Vitis idæa* samt *Juniperus* och enstaka plantor af *gran* och *tall*. Bottenskiktet karakteriserades af *Hyloconium parietinum*.

Formationens vidare utvecklingshistoria utvisas af de ännu glest uppspirande barrträden. Genom betningens försvagande inverkan på fältskikten ökas möjligheten för deras inträngande och formationens vidare utveckling till en barrblandskog, i hvilken granen snart tar herrskarrollen.

På andra sidan banan hade denna utveckling gått än vidare och åsen upptogs här af en vanlig björkblandad granskog (*betuleto-abiegnum hylocomiosum*).

Af den ekvegetation, som en gång omgifvit åsgropen och kransat den i dess centrum liggande gamla försumpningen åtminstone till en viss del af bronsåldern, återstår nu sålunda intet. Dock hade den ännu ej alldeles försvunnit. I de allra närmaste omgifningarne stack

berggrunden, som här utgöres af urkalk, upp några partier, och på dessa qvarstod en egendomlig flora, bland annat rik på sydliga former, af hvilka några måste betraktas som verkliga relikttyper. Bland karaktärsväxter kunna nämnas:

Agrimonia Eupatoria,
Anemone Hepatica,
Anthoxanthum odoratum,
Arabis hirsuta,
Artemisia campestris,
Asperula tinctoria,
Asplenium Trichomanes,
Betula verrucosa,
Clinopodium vulgare,
Cotoneaster vulgaris,
Cynanchum Vincetoxicum,
Cystopteris fragilis,
Geranium lucidum,
» *Robertianum*,
Hylocomium parietinum,
Juniperus communis,
Linum catharticum,
Picea Abies,
Pinus silvestris,
Polypodium vulgare,
Primula veris,
Pulsatilla pratensis,
Quercus Robur,
Ribes alpinum,
Salix caprea,
Sedum acre,
Sorbus Aucuparia,
» *scandica*,
Spiræa Filipendula,
Thuidium abietinum,
Vicia sepium,
Viola hirta.

De klimatväxlingar, hvilka antagas hafva lemnat spår af sin tillvara i denna Långbro-mosse, hafva äfven gjort sig märkbara i den närmaste traktens försumpningar.

Vid Långsjön ligger på en höjd af 22,5 meter öfver hafvet en torfmosse, där i torfvens tillväxt förekommer ett tydligt intervall, som ej gärna kan förklaras annat än genom inverkningen af den subboreala periodens torra klimat. Det visar sig genom uppträdandet af ett stubblager af *björk*, *al*, *gran* och *tall*, af hvilka stammar finnas 30 cm i diameter. Mellan stubbarne lågo på vissa punkter *hassel*-nötter samt massor af *gran*-barr. Ofvan dem kommer ett säkerligen subatlantiskt kärrtorf-lager, som

närmast stubbarne hyser massor af *Carex ampullacea*-frukter och för öfrigt är genomdraget af delvis recenta rhizom och rötter af *Equisetum fluviatile*.

Granbarren härstamma från öfvergången mellan de subatlantiska och subboreala perioderna, således från samma tid, som antagits för bronsåldersfyndet. Redan omkring 700 år före vår tidräkning skulle granen sålunda spelat en viss betydelse i traktens vegetation. Som mycket troligt kan antagas, att redan nu ogynnsamma klimatiska förhållanden inträdt eller inträda, hvilka splittra den nyss beskrifna sydliga vegetationen och på Långbro-mossens strand döda den ekängsvegetation, af hvilken den i sitt djup bevarat lemningar.

* * *

Arkeologiska föremål hittas, som antydts, ofta i de skandinaviska torfmossarne. Af det ofvan anförda torde framgå den stora betydelse såväl för geologien och därmed sammanhängande delar af den utvecklingshistoriska växtgeografien som för arkeologien själf, som en noggrann undersökning af lagerförhållandena kan innebära.

Med kännedom om den mängd dylika redan gjorda fynd, som i detta hänseende gått förlorade för forskningen, torde det ej anses djärft, om jag till sist framställer några synpunkter att beaktas af de arkeologer, som antingen få den sällsynta lyckan att själfva få se dylika fynd *in situ*, eller att komma i tillfälle att tämligen omedelbart efter deras görande anställa undersökningar på platsen. Några vigtiga observanda äro:

1) Mossens höjd öfver hafvet. Denna erhålles t. ex. genom uppmätning med handnivå från någon afvägd punkt på generalstabens kartblad.

2) Mossens begränsning, nutida vegetation samt allmänna topografi.

3) Mossens allmänna byggnad. Underlagets beskaffenhet. Stubblager och deras läge. Lemningar af sydliga växter — t. ex. ekstammar och hasselnötter — och deras plats i lagerföljden.

4) En profil vid sjalfva fyndplatsen. Prof tagas här af de olika torfslagen. Dessa få ej torka; inläggas bäst på glas- eller bleckkärl i utspädd sprit eller, om sådan ej finnes till hands, i rent vatten eller fuktig hvitmossa.

Belysning af några svenska ord och uttryck

af

Axel Kock.

sv. *flicka.*

Flera olika etymologier hafva blifvit föreslagna för detta hittills blott i nysv.[1] uppvisade ord. Jfr Munch, *Norske folks historie* IV, 2, s. 601 noten 3; Rydqvist III, 277 ff.; Brate, *Äldre Vestmannalagens ljudlära* s. 21; Bugge i *Arkiv* IV, 120. Med skäl accepterar Tamm i sist utkomna häfte af sin *Etymologisk svensk ordbok* ingen af dessa etymologier.

Men ej heller den af Tamm föreslagna är tilltalande. Han tänker sig, att lågt. »*flicke* (f.?) i betydelsen stycke, lapp ... upptagits i svenskan såsom smekord af samma art som sv. stumpa om en liten flicka». Såsom af det anförda framgår, är genus af *flicke* enligt Tamm ovisst. Han förmodar fem., och detta genus skulle väl vara en nästan nödvändig förutsättning för att sv. *flicka* skulle kunnat uppstå af lågt. *flicke* »stycke, lapp». Emellertid är i nht. *flicke* enligt Grimms Wb. maskulinum (icke fem.). För öfrigt användes det lågt. *flicke* i sådana uttryck som *en flicke land* »ein stück land», *'n flicke tüg* »ein zeugflicken», *'ne speck-flicke* »eine speckseite» (Berghaus), och äfven om ett ord »stycke», som ingår i sådana samman-

[1] I *Skattegraveren* III, 5 (versen 2, i andra visan) finnes *flicken* i en dansk folkvisa, men det beror tydligen af svensk påverkan: visan innehåller äfven andra svecismer.

ställningar, till sin betydelse skulle *kunna* så förär
att det komme att betyda »flicka», så torde doc
dylik betydelse-öfvergång vara ganska påfallande.

Jag förklarar *flicka* på följande sätt. Enligt
Norsk Ordbog har man i nynorskan ett subst. *flei*
»flane» och ett verb *fleikja* »1) om klæder: gabe,
sig ud 2) gaa med gabende klæder 3) føite, flane»;
utom *flekkja* f. »en som haangriner ad alt; ogsaa fl
flekkjar m. »mandfolk som er for familiær mod k
folk». Så väl *fleikja* som *flekkja* motsvarar således
man på svenska kallar en »slyna» eller »(flick)sli
Subst. *fleikja* är ursprungligen ett af verbet *fleikja* a
verbalabstraktum, som senare öfvergått till konkre
och verbet *fleikja* sammanhänger med nyno. *flikja* »
aabne sig, have slappe, udbugede kanter; om klæder
og deslige», *flik* (slutet *i*) »gabende saar», isl. *flík* »flik»
I Småland förekommer enligt Rietz ordet *flicka* all
med *j* efter *k* (liksom fallet är med no. *fleikja*) u
formen *flekkja.*

Vårt *flicka* är identiskt med no. *fleikja.* Från
har det uppvisats först relativt sent (från 1600-talet),
helt visst är ordet såsom bygdemålsord gammalt i
land. I det mål, hvari det erhållit sin form, torde
utveckling hafva varit följande. *Fleikja* har ljudlagse
blifvit **flēkja*, hvarefter *k* förlängts framför *j* **fle*
jfr den samnord. förlängningen af *k* framför *j* i *l*
af **lykia* etc. Men i och med denna konsonantför
ning förkortades naturligtvis den omedelbart föregå
långa vokalen, såsom vanligt är i den yngre sven
Vid förkortning öfvergår emellertid *ē* till kort *i*-ljud
ētt > *ĭtt*, *ēlder* > *illdher* (*ill*) etc. etc.), alltså **flickja*.

---

[1] Bland åtskilliga ord (fsv. *fliker* »smicker», lågt. *flitje* »ett
glittergrant och flyktigt fruntimmer», fsv. *flikke* »stycke»), som
qvist anf. st. nämner såsom möjligen sammanhängande med
anföres äfven *flik* »snibb, skört, stycke».

Redan i *Lex. linc.* (1640) finner man *flicka*, alltså vid en tid, då *j*-ljudet i *sleckia* (jfr nysv. *släcka*) etc. ännu icke förlorats. Detta är lätt förklarligt. Man hade i det äldre språket åtskilliga feminina ord på *-ka*, hvilka betecknade qvinnor eller honor af djur. Jag erinrar i första rummet om fsv. *pika* (dial. på Gotland ännu med *k*), nysv. *slinka*, *flickslinka*, hvilka till sin betydelse stå mycket nära **flickja*, *flicka;* vidare om *frönka*. I vissa bygder af Sverige har ändelsen *-ka* varit ganska produktiv vid bildandet af konamn. Så har man af *stjerna* bildat *Stjernka*, af *skön Skönka*, af *dros* (jfr isl. *drós*, no. *dros* »dam, rik eller mycket ansedd qvinna») *Droska;* man har vidare *Liska*, *Strinka*, *Fricka* etc. såsom konamn (jfr Norlander, *Norrländska husdjursnamn* i *Sv. landsm.* I, 407 f. och Kock, *Sv. språkhist.* 77). Sedan gammalt hade man dessutom feminina djurnamn på *-ka*, t. ex. *kråka*, *roka*. Det är under påverkan af de nu anförda orden på *-ka* och särskildt af *pika*, *slinka*, *fränka*, som **flickja* tidigt förlorade *j* och blef *flicka*.

Då no. *fleikja* betyder »flickslinka», har betydelsen af nysv. *flicka* blott obetydligt förändrats. Dock är det nysv. ett mera aktningsfullt ord än det nynorska[1].

[1] Jag begagnar detta tillfälle att yttra ett par ord om etymologien af sv. *gosse*. I *Arkiv N. F.* II, 318 f. noten vill Noreen försvara Brates etymologi af detta ord, som enligt dem skulle ha uppstått af *gudson*, dermed, att man i Fryksdalsmålet i vissa fraser har formen *gossa* på *-a* (t. ex. *min gossa lella* »min gosse lilla»), och **gudsan* skulle enligt Brate utgöra en öfvergångsform mellan *gudson* och *gosse*. Detta uttryck i Fryksdalsmålet gör det emellertid icke i minsta mån sannolikt, att man fordom haft ett **gudsan*. Såsom Noreen anf. st. sjelf anmärker, förloras i Fryksdalsmålet ljudlagsenligt slutljudande fsv. både *-i* och *-a*. Alltså är icke blott *gossa* utan äfven *lella* i frasen *min gossa lella* oregelbundet. Denna oregelbundenhet måste förklaras på väsentligen samma sätt i båda orden. Hela frasen har naturligtvis införts från riksspråket (der frasen heter *min gosse lilla*), och det finnes intet tvifvel om att målets *gossa* beror på

fsv. *iamkyrnismæn*, *iæmpkyrnismæn*.

Ordet förekommer flere gånger i Add. till
Vestgöta-lagen och dessutom en gång i de till Ves
lagen fogade *Lydekini anteckningar* 142. Schlyter
i sin ordbok om detta ord: »*Jamkyrnis mæn*, *iæmp*
mæn m. pl. gode män, som skifta l. jämka arf
arfvingar. Ih[re] antager, likasom Stj[ernhjelm], att
delen af d[etta] o[rd] kommer af *kora*, välja, hvilket
utan tvifvel är origtigt; troligen är *iamkyrni*, som
skulle skrifvas *iamkerni*, det samma som *iamkan*, af
liksom *liverni*, lefverne, af *liva*...». Liknande m
uttalas i Collins och Schlyters glossar till *Vestgöta-*

Emellertid är den tydligen origtig. Att anse
kyrni vara en afledning af *iamka*, likställig med *li*
af *liwa*, går icke dels derför, att *y* (ej *æ* eller *e*)
ultima af *iamkyrni* då blir oförklaradt, dels derför,
iæmpkyrnis- i så fall blir obegripligt. Formen *iæmpk*
visar tydligen, att ordet är ett kompositum med *iæm*
första sammansättningsled. *Iæmnkyrni* har på v
sätt fått inskott af *p* mellan *m* och *n* (*iæmpnkyrni*),
efter *n* vid konsonanthopningen förlorats (*iæmpkyr*

De af Schlyter och Collin kritiserade gamla
tarne hafva deremot varit på rigtigt spår vid ordet
klaring, fastän vi ej hafva att i detta fall utgå fr
betydelsen »välja» hos det med *iamkyrnismæn* sa
hängande *kora*.

Enligt Lübbens (mindre) ordbok betyder mnt. *k*
kör(e) »entscheidung, beliebung, statut» och äfven
scheidung, schiedsspruch, schätzung». Mht. *kure*, *k*
öfversättes »amtlich bestellter prüfer»; *kür*, *küre*, f.

---

ett misslyckadt försök att tala riksspråk, en förklaring som
anf. st. tänker sig som en svag möjlighet, men som han sy
kasta. — *Gosse* har helt visst uppstått af äldre **gutsi* (jmf. n
Tegnér (och Kock) i *Undersökningar i svensk språkhistoria* 78.

fung»; *kieser* »prüfer: schieds-, kampf-richter». I öfverensstämmelse härmed har *iamkyrnismæn* betydt »skiljedomare, värderingsmän», som kommer den af Collin och Schlyter gifna öfversättningen »gode män» nära. Det i *iamkyrnismæn* ingående **kyrni* torde vara en neutral *ia*-stam, hvilken förhåller sig till part. *korinn* (af *kiósa*) som fsv. *nimne* »fattningsgåfva» förhåller sig till det dial. nysv. adj. *nimmen* »läraktig» (ä. nysv. *nemen*). Rotstadiet i **kyrni* »afgörande» (: *korinn*) är att sammanställa med rotstadiet i *herbyrgi* (: *borginn*), och liksom *herbyrgi* (jfr Hellquist i *Arkiv N. F.* III, 36) är äfven **kyrni* ett deverbativ med instrumental betydelse.

I den yngre fsv. har man *kor, kør* »pröfning, afgörande, förfogande», hvilket är ett mnt. lån. Deremot har man ej anledning förmoda, att **kyrni, iamkyrnismæn* skulle vara låneord.

fsv. *ramata flæt, ramata flætta.*

Under ordet *ramatæ slætter, ramæta slætter* »afhuggande af groft gräs som kreaturen ej vilja äta, men som begagnas till strö i stallen» upplyser Schlyters ordbok, att många yngre handskrifter till Magnus Erikssons landslag och Kristoffers landslag, der detta ord möter, i stället hafva *ramæta flæt, rametifleth.* Något dylikt ord upptager han ej i sin ordbok och synes alltså mena, att sistnämnda former blott äro sena ombildningar. En dylik förmodan uttalas tydligt i Söderwalls ordbok. Der anföras från de nämnda lagarna sju olika skrifformer med *f* af *ramæta flæt*, men det heter: »*flät* torde här vara en, kanske af föregående *næfra flæt* föranledd, ombildning af *slæt*». I Söderwalls ordbok upptages äfven från BtFH (1465, nyare afskrift) ett en gång påvisadt *ramata flætta* »afhuggande af groft gräs», men med anmärkningen:

»*flætha* torde liksom *flæt* i föreg. ord, vara en ombildı
af *slæt*».

Emellertid kan jag i detta fallet icke ansluta mig
de framstående lexikografernas mening: *ramata fl*
ramata flæt ha helt visst varit verkligen gångbara
Detta synes mig framgå icke blott deraf, att *ramata*
(eller dermed väsentligen identiska stafningar) förekom
på en mängd ställen, nämligen i handskrifter till
nämnda lagarna (se varianterna hos Schlyter och ä
i Söderwalls ordbok), utan ock af isländskan och särsl
af nynorskan. Isl. *fletta* betyder »drage klæderne
kroppen paa een ... ogsaa i alm. borttage noget af
som er dækket dermed eller deraf»; vidare: »skill
af med noget, berøve en noget» (t. ex. vapen och hä
(Fritzner[2]). Aasen upptar ej blott verket *fletta* »f
aftage skind; flække, aftage bark; flænge, ridse, rive hı
af» utan ock subst. *fletta* f. »saar, rift i huden; og
et løsrevet stykke, en flænge». Hos Ross anföres
kompositum just af *gras* och *fletta*: Ei *grasfletta* »afflæ
græstørv» (under *fletta*).

Orden *ramata flætta*, *ramata flæt*, betyda alltså
tagande (mejande) af groft gräs», i god öfverenss
melse med betydelsen af det isl. verbet *fletta;* för ö
ligga betydelserna »afflående» och »aftagande (meja
af gräs» hvarandra nära. Det i *ramata flæt* ingå
flæt återfinnes i *næfra flæt* »afflående af näfver».

fsv. *rogger*.

I Hästläkedom i Klemming, *Ur en antecknares*
lingar (1868—73) förekommer s. 137 »skær vp me
rebenænna . mit a roggenum». Detta *rogger* identifie
Söderwalls ordbok med tvekan med *rygger* »rygg».
vidt jag ser, låter detta sig icke göra utan att an
skriffel i *roggenum*.

Jag sammanställer ordet derför med det af Aasen upptagna *rogga* f. »en hinde eller tynd hud; den hinde som dække kjødet paa den indre side f. ex. i fiskenes bug». .Fsv. *rogger* alltså »bukhinna», hvilket synes gifva mycket god mening.

fsv. *samanstøwa.*

I *Rimkrönikan* I, v. 1986 ff. heter det

hauer jak gotz sidhan køpt
eller ok sølffuer saman støt
Thz star alt til idra nade
ok giwin mik huat ider warder til rade

I Söderwalls ordbok uppföres detta *saman støt* under »*saman stöpa?* v. eg. sammangjuta; samla (skatter af metall, penningar)?,» och der förmodas att *-støt* står för *støpt.*

Tydligt är att orden *køpt*: *støt* en gång rimmat och tillika, att »saman støt» måste betyda ungefär »samla (pengar)». Men betydelsen »stöpa» eller »sammanstöpa» synes mig ligga långt från denna betydelse, och lexikografen har, såsom det anförda visar, sjelf varit tveksam om rigtigheten af sin tolkning.

Man torde få en fullt tillfredsställande förklaring, om man besinnar att *pt* i fsv. öfvergått till *ft*, så att i åtskilliga trakter så väl under medeltiden som i våra dagar pret. af *køpa* hette *køft (köft).* Att *pt* i den handskrift af *Rimkrönikan*, der stället återfinnes, kunde skrifvas i stället för *ft*, visar det i versen 1985 mötande *liwpt*, som står i st. f. *liwft* af *liuwer* »ljuf». Som rimord till *køft* har man haft *samanstøft.* I nysv. ha vi alltjämt *stöva*, som i Dalins ordbok öfversättes »spåra, snoka». Der upptages äfven *stöfva upp* = *snoka upp* = *uppsnoka* »snokande uppspana». Vårt *saman støwa (støwa saman)* betyder alltså »från skilda håll spana upp», och stället bör öfversättas: »har jag sedan köpt gods eller (från skilda håll) spanat upp (= samlat) silfver».

fsv. *siþer* »mäktig».

I äldre och yngre Vestgötalagen förekommer repade gånger *siþari*, som af Collin och Schlyter egentligen betyda »senare». Det stadgas i VgL I J pr. »Værþær annær vittnum . siþæri . sa skal vitu æghæ . hava baþi iammargh uittni . þa skal hæræþ a til næmnæ af þingi»; motsvarande ställe i VgL II lyder: »Warþer annar at vitnum siþari . þen skal vi hauæ ...» I VgL I M. 3 heter det: »Delæ mæn mylnu stad kallær huar sik eghæ . þa skal asyn til næ þen skal lagh fa vittnum uærþær siþæri havæ baþir margh vitni . þa skal lanz asyn næmnæ til ok mælli . þerræ».

Schlyter framhåller i sin ordbok, att uttrycket *(at) vittnum siþari* står som motsats till *hawa iamn vitni*, och han öfversätter det derför »hafva flera vi (eg. blifva senare färdig med sina vittnen, hvilk hörande fordrar längre tid)». Schlyter har tydligen i att sammanhanget kräfver denna mening »hafva vittnen», »segra beträffande vittnenas antal», hvilket framgår af det äfven af honom framhållna stadgan VgL . III 86 »haui þen þærra witzorþ mæræ far af num til withnis met .XII. mannæ eþe».

Men det är tillika omöjligt, att ett ord *siþari*, egentligen betydde »senare», skulle kunna uttrycka tanke, och Schlyter synes sjelf hafva beaktat det be liga i sin uppfattning, då han i ordboken medgifve man på grund af adv. *siþer* »mindre» snarare kund att *siþari* i VgL uttryckt den motsatta meningen vederbörande blir underlägsen beträffande vittnenas Trots dessa vanskligheter torde den af Collin och Sc föreslagna uppfattningen vara den allmänt antagna.

Det diskuterade *siþari* är emellertid kompara ett helt annat ord. Vårt adjektiv *sid* »långt nedhäng

vid» förekommer nämligen i nynorskan enligt Ross' ordbog äfven i betydelsen »drøi, vældig, mægtig, svær; tildeels = gripa», och detta *gripa* öfversätter han »ypperlig». Den förmedlande betydelsen för *sid* mellan »långt nedhängande» och »drøi, vældig etc.» har väl varit »stor». I öfverensstämmelse härmed hafva vi att öfversätta Vestgöta-lagens *sipari* med »mäktigare, dugtigare» och *varþa (at) vitnum sipari* »blifva mäktigare (dugtigare) vid anskaffandet af vittnen». Detta vill naturligtvis säga: »få flera vittnen». Det må anmärkas, att Ross anför betydelsen »drøi, vældig etc.» äfven från södra Norge, samt att (se Kock, *Fornsvensk ljudlära* II, 502 ff.) fornvestgötskan i flera afseenden stod nära språket i Norge.

Då det blott är från Vestgöta-lagen, som man ansett sig kunna uppvisa en fsv. komparativ *sipare* »senare», men ordet der ej har denna betydelse, har således något fsv. *sipare* »senare» icke påvisats.

fsv. *sirla*.

E. H. Lind har i sin afhandling *Om rim och verslemningar i de svenska landskapslagarna* s. 56 förklarat förändringen af fsv. *sipla* till *sirla* genom inflytande från motsatsordet *arla*, och denna uppfattning af *sirla*, nysv. *särla* torde vara den numera vanligen antagna.

Det är obestridligt, att motsatsord kunna inverka på hvarandra, och som stöd för det af Lind antagna inflytandet skulle kunna anföras ett, så vidt jag erinrar mig, obeaktadt stöd, att nämligen i det svensk-tyska, af Olof Lind år 1749 utgifna lexikonet under *särla* finnes *ärla och särla*. Så vida *ärla* ej är tryckfel (hvilket man kan misstänka, emedan under *arla* står *arla och särla*), så har det fått sitt *ä* från *särla*. Emellertid är en inverkan från *särla* på *arla* under 1700-talet vida lättare än en påverkan af *arla* på *sipla* under medeltiden, ty

dels är likheten mellan *arla* och *särla* betydligt st än mellan *arla och sipla*, dels var *arla* under 1700- ett föga gångbart ord, under det att *sipla* under m tiden var i fullt bruk. Härtill kommer att något utanför den en gång anträffade frasen *ärla och s* icke påvisats.

För öfrigt måste en ombildning sådan som de Lind antagna öfver hufvud betraktas såsom abnorm, enligt min uppfattning kan *sirla* nysv. *särla* förklara ett enklare sätt.

Jag härleder det från ett äldre **siðrla*, afled kompar. *sīðr* »senare»; jfr isl. *síþarla* »sent»: kon *síþar* »senare»[1]. Att man i fsv. haft kompar. *siþer* nare», skall jag straxt nedan visa.

**sīðrla* har blifvit *sīrla* med förlust af ð framf liksom isl. **lȳðrēttr* öfvergått till *lȳritr*, *þiōðrekr* till *þiō* *Hrøðrīkr* till *Hrørīkr* etc. (dylika fall t. ex. hos Bug *Antiqvarisk tidskrift* V, 41). Förlusten af ð framför som bekant mera sporadisk; orsaken till att den ge förts i *sī(ð)rla* är säkerligen den, att ð här efterföljdes som åter efterföljdes af en annan konsonant. I *Beitr*. XX har jag nämligen haft tillfälle framhålla, att på likn sätt *gh* förlorades framför *r*, efterföljdt af annan konso i isl. *fagrlikt* > *fārlikt*, äldre nysv. *lögherdagh (löghro* > nysv. *lördag*. Jag erinrar äfven om förlusten a ljudförbindelsen *rn*, efterföljd af konsonant: *Arnbio* *Anbiorn*, men *Arnulwer* etc. (Kock i *Arkiv NF* V,

Redan i sen fsv. uppträder jämte *sirla* formen *s* *serla; seerlaregn* förekommer i Gustaf I:s bibel. I Sere svensk-engelska lexikon (1741) stafvas *serla*, och Westes ordbok (1807) upptar *särla* med hänvisnin

---

[1] Rietz s. 562 yttrar: »Fsv. *serla* (smdr. af *sidarla*), adv. Aasen, *Ordbog* s. 648: »Det sidste [det hardangerska *sirle*] er e siderlege (el. sidarlega); GN *sídarla, sídla;* jfr. sid, adv.»

serla. I åtskilliga lexikon från 1700-talet skrifves deremot *särla*, och detta är den nysv. uttalsformen.

Äfven i andra till betydelsen beslägtade ord möter man tidigt *e* i st. f. äldre *i*. Så finnes *sedhan* redan i ett fsv. diplom från år 1404; *sedermera* förekommer hos Peder Månsson. Då isl. troligen haft *sīþan* jämte *sīþan* (jfr Ludv. Larssons *Ordförrådet*), så har fsv. *sīþan* på normalt sätt blifvit yngre fsv., nysv. *sed(h)an* (Kock, *Fsv. ljudlära* II, 454 ff.). Genom inflytande från *sed(h)an* och adj., adv. *sen*, *sent* har *sirla* erhållit *e*-ljud (*seerla*). Då nysv. har *särla*, så föreligger här möjligen en ljudlagsenlig utveckling af *e* till *ä* framför supradentalt *l*; något nysv. ord med *ē* framför *rl* torde ej finnas (utom *kruserlig*).

Som bekant har isl. till adv. *síþ* »sent» kompar. *síþar* »senare», superl. *síþa(r)st* »sist», under det att kompar. *síþr* betyder »mindre», *sízt* »minst». Den vanliga uppfattningen torde vara, att fsv. i öfverensstämmelse härmed normalt har såsom adverbiell komparativ *siþar* (jfr ordböckerna), och dessutom upptages af Schlyter och Rydqvist en adjektiv komparativ *siþare* »senare». Såsom vi nyss ofvan sett, har någon dylik adjektiv komparativ icke påvisats. I fgutn. finnes den adverbiella komparativen *siþar*, men i fsv. har, så vidt jag kan finna, någon enkel komparativ, som behöfver uppfattas såsom *siþar*, icke uppvisats. Blott i sammanställningen *siþarmer*, *siþermer* förekommer denna form *siþar-*, men formen *siþer-* är äfven här den vanliga. Detta framgår af följande.

Man finner i Birg. II, III *sidhirmer*[1] och *sidhirmeer*. Då i denna skrift isl. *-r* representeras af *-ir* (t. ex. isl. *sundr*: Birg. *sundir*), och en utveckling af *sidharmer* till *sidhirmer* vore mindre normal, så böra vi i *sidhirm(e)er* se en sammansättning med *sīþer* (*sīðr*). I öfverensstäm-

---

[1] Beläggställen för de anförda formerna i Söderwalls och Schlyters ordböcker.

melse härmed har textkodex af MELL *sipermeer*, MESL *sidhermeer* (G. 17 pr.), Kr.LL *sidhermeer* (H. 5, 1), *sidermera* (G. 2, 2); i dessa urkunder representeras isl. *-r* af *-er*. Uppl. L. har en gång *sipærmer*, en gång *sipær mer*; isl. *-r* representeras i denna codex af *-ær*. I Leg. III möter *sidhermer*, i PM *sedhermera*. Då nu en enkel adverbiell komparativ uppvisats blott två gånger och båda gångerna från *Rimkr.* II under formen *sider*, och då i denna urkund isl. *-r* motsvaras af *-er*, så fattar jag detta *sider* såsom den normala formen, d. v. s. såsom utveckladt af äldre °*sīðr*, ehuru i denna skrift *e* äfven kan uppträda i st. f. ändelsevokalen *a*. Formen *sipar-* känner jag blott från *sidharmer* (HL Kk. 19, 2 not 40 hskr. B), och från *sitharme* i vissa hskrr till MELL G. 2, 2 s. 51 not 96.

Med den fsv. kompar. *siper* »senare» harmonierar följande uppgift i Aasens *Ordbog* s. 647 art. *sid:* »Komparativ *sidre* (sire) nævnes i ældre skrifter (f. ex. »Olsoke sire», ɔ: den senere Olafsdag); men kun superl. *sidst* er i fuld brug». I Gustaf I:s bibel förekommer enligt Rydqvist II, 442 *sidste* i betydelsen »den siste».

fsv. *thørdsmanadh*, fd. *tørmaaneth*,

Man har ett fsv. ordspråk *æ gratha karla thørdsmanadha grødha* »alltid gråta gubbar öfver mars månads vegetation (eller mars-telningar)», motsvaradt af det fd. *Ee græder gammel man tørmaanetz grøødhæ* [var. *tormonedz grøde*]; *Östnord. och lat. medeltidsordspråk* I Texter s. 155 nr 154, s. 22 nr 169; II Kommentar, s. 87 ff. Då *thørdsmanadh* motsvaras af *Tors-månad* i nysv. (som nu betecknar stundom januari, stundom mars; se kommentaren anf. st.), och då *ø*-ljudet i det fsv. ordet ej förklarats, så är följande anmärkning kanske värd att anteckna. Den ordspråkssamling, hvari ordet förekommer, har öfverförts från Danmark till Sverige, och en af de danska urkun-

derna har *tørmaanetz* med *ø*. Det är derför möjligt, att det fsv. *tørdsmanadha* öfverförts från en dansk källa, men i så fall måste vexlingen *tormonedz: tørmaanetz* i fd. förklaras.

Man har föreslagit olika härledningar af det isl. månadsnamnet *þorri*, som betecknar en del af januari och en del af februari. Brate vill härleda ordet från *þurs* »jätte». Bugge åter sammanställer det i *Arkiv* IV, s. 126 med *þverra* eller med adj. *þurr*, *torr*, och han är mest böjd för det senare antagandet. Orsaken till denna benämning *þorri* är enligt honom, att man i januari gerna har barvinter. Namnet *Tors-månad*, *tormoned*, *tørmaaneth*, *thørdsmanadh* äro upplysande för härledningen af *þorri*. Enligt min uppfattning är detta, såsom Bugge antagit, bildadt af *þurr*, och det i ordspråket förekommande *tormoned* och det nysv. *Tors-månad* utgöra ombildningar af *þorri*. Men liksom detta namn är bildadt af *þurr*, *torr*, så har detta samma adjektiv under formen *thør* (da. *tør*, fsv. *thør*) meddelat sin vokalisaton åt *tørmaanet*, *thørdsmanadh*. Dessa former torde alltså kraftigt bestyrka härledningen af *þorri* från *þurr*.

fsv. *i aftons*, *i aftonse*, nysv. *i afse*, *i julas*, *i söndags* etc.

Dessa och liknande uttryck hafva diskuterats företrädesvis af Schagerström i *Arkiv* IV, 338 ff., af Noreen i *Arkiv* N. F. II, 338 f. och af Beckman i *Sv. landsm.* XIII, nr 3, s. 49 f. Enligt min uppfattning är dessa typers uppkomst dock hittills väsentligen icke utredd.

Schagerström har på ett förtjenstfullt sätt samlat åtskilliga exempel på ifrågavarande uttryck från äldre tid. Hvad deras förklaring beträffar, yttrar han sig nästan blott om uttryck på *-as* sådana som *i julas*, *i somras* etc.

Då fsv. hade sådana uttryck som *i aftons* etc., så bör, menar han, efter prepositionen *i* hafva följt en gen.

äfven i andra tidsuttryck: *i jula* (af neutr. pl. *j*
paska, i vintra, i pingsta, i vara (vār »vår» hade
Schagerström i fsv. ej blott neutralt och maskulint,
äfven feminint genus). Senare fingo dylika genitiv
analogisk väg *-s* liksom andra gen.: *i julas* etc.
efter *i julas* etc. äfvensom måhända efter *i sönda*
(af *i søndaghs* etc.) ombildades *i somars* till *i so*
Schagerström yttrar sig ej om orsaken till att *i* efte
af en gen. i uttrycken *i aftons, i iula* etc.

Detta onekligen påfallande faktum vill Noree
st. så förklara, att fsv. *i aftanse* skulle utgöra ett
positum, urspr. *i aftons* + *ē* »tid» (got. *aiws*). Bec
anf. st. ansluter sig häri till Noreen och menar, att
ē »tid» efter 1300-talet (från hvilken tid fsv. *i a*
påvisats) apokoperats i vissa bygdemål (*aftes, julas*
men qvarstår i riksspråket (*afse*).

Jag kan icke ansluta mig till denna Noreen
Beckmans uppfattning, och särskildt derför, att nå
med betydelsen »tid» icke blifvit påvisadt i fsv.

Enligt Söderwalls ordbok finnes intet säkert ex
på *ē* »tid». Han upptar nemligen fyra exempel
»det genom tiden stadgade, sed, sätt att gå till v
dessutom ett exempel, der enligt hans mening *ē* ka
tyda såväl »tid» som »sed, sätt att gå till väga».
ifrågavarande stället lyder: »then skat the gawo aff ga
ee» (Rk. I: 3472). Det synes mig vara visst, att *ee*
på detta ställe bör öfversättas med »sed» eller
Subst. *ē* är nämligen, hvilket äfven Noreen anf. st.
mena, ett lågtyskt lån (mnt. *ē*). Men mnt. *ē* be
enligt Lübbens (mindre) ordbok samt Schiller-Lü
lexikon blott »gesetz nam. das göttliche» och »ehe
bündniss». Ej heller i mht. har ordet *ēwe, ēe* bety
»tid», utan äfven här betyder det »seit langen zeite
tendes recht oder gesetz», »das eheliche bündniss
dessutom »*endlos lange* zeit, ewigkeit».

Då således hvarken i medeltidstyskan, hvarifrån fsv. *ē* lånats, eller annars i fsv. *ē* betyder »tid», och då betydelsen »sed» eller »lag» utmärkt passar i uttrycket *aff gamblo ee*, så bör ordet tydligen äfven här så öfversättas. Jfr nysv. »*af* gammal vana».

Ej heller kan man tänka på att i *i aftonse* återfinna ett urspr. inhemskt nord. ord *ē* »tid», motsvarande got. *aiws*, isl. *ey* »alltid», hvilket egentligen synes vara Noreens mening. Got. *aiws* betyder nämligen icke »tid» utan vidare. Det betyder »tidsålder, evighet», hvilket äfven framgår af betydelsen af detta och dermed beslägtade ord i andra språk; jfr got. *aiweins* »evig», gr. *αἰών* »lebenszeit; lange zeit, ewigkeit», lat. *ævum* »die schrankenlose, ewige zeit, ewigkeit» och särskildt fht. *ēwa* »endlos lange zeit, ewigkeit». Äfven i nordiska språk har det till got. *aiws* svarande subst. haft denna betydelse, ty den deraf utvecklade partikeln isl. *ey*, *ei*, fsv. *æ* etc. betyder ju »alltid». Men det är sjelfklart, att man ej kan uttrycka begreppet »i går qväll» genom en sammanställning med betydelsen »i aftons-evighet».

Jag skall, väsentligen begagnande det i Söderwalls ordbok och det af Schagerström anf. st. meddelade materialet, sammanställa åtskilliga exempel på de här diskuterade typerna, innan jag öfvergår till att förklara deras upphof.

fsv. *i aftons*, Gustaf II *i aftons;* fsv. *i morghons*.

fsv. *i aptans*.

fsv. *i aftens* (början af 1500-talet); *i fastens* »under sistlidna långfasta» (början af 1500-talet).

fsv. *i sommars som var* (år 1510), äldre nysv. *i sommars* (Ol. Petri, Gustaf II).

fsv. *i somers, i sommers, i wint(h)ers* (så Heming Gadh hos Styffe, *Bidrag till Skand. hist. V*, 115, 116 etc.); *i affters* (början af 1500-talet); ännu *(i) afters* i Östgöta-

målet enligt Rääf, *Ordbok öfver Ydremålet;* fsv. *i he*
(början af 1500-talet).

fsv. *j høstass* (år 1509).

nysv. *i påskas, i pingstas, i julas, i vintras, i*
i somras, i höstas — i samtalsspråket *i söndas, i m*
etc. t. o. m. *i lördas.* Redan fsv. använder *i freyda*
1511), *i sunnodax* (senare hälften af 1400-talet), *i o*
dags (år 1507).

fsv. *i høstres* (början af 1500-talet), fsv. *i wi*
(Grönblad, *Nya källor till Finlands medeltidshisto*
317); *j varis* (Arvidssons *Handl.* I, s. 169); *i høøst*
1505); Gustaf II *i förledne høstes,* fsv. *(j) fastis* »
sist förflutna långfasta» (början af 1500-talet), *i*
(slutet af 1400- och början af 1500-talet) — i nyg
ladis »i våras» (fgutn. *laþig* »vår», *laþigs* »om vå
I Skåne brukas *i middes* »i middags», *i söndes, i m*
etc. »i sönda(ġ)s» etc. ej blott af allmogen, utan äfv
personer, som få anses tala ett något mindre vå
riksspråk.

fsv. *i aftonse* (*Klosterläsning* från år 1385), n
afse, i morse; i bygdemål *i söndase, i somrase, i v*
i Östergötland *förqvällse* »i förgårs afton» enligt Ri

Nyno. bygdemål hafva *i aftes (aftas)* och *i a*
Nyda. använder som bekant *i aftes, i mores,* och K
ordbok upptager redan från Chr. Pederssen uttry
afftis.

Hvad som i första rummet tarfvar förklaring v
ofvan anförda svenska tidsuttrycken är, att *i* efte
af en genitiv, hvilket som bekant annars icke är fa

Jag tänker mig att två skilda förhållanden fram
detta bruk.

Sedan gammal tid kunde genitiven utan föreg
preposition användas för att uttrycka tidsbestämnin

Redan got. använder *gistradagis* »i morgon»
brukar t. ex. *ens hindra dags* »följande dag», *sam*

seris »samma halfår» etc. (Lunds *Syntax*, s. 186), *sama dags* »samma dag», *annars dags* »en annan dag» (exempel i Fritzner I, s. 233). Jag påminner ock om det fgutn. *lopigs* »om våren»; på nygutn. betyder *ladi(n)g* »vår». Äfven i det fsv. *nys* (år 1505), nysv. *nyss* hafva vi väl en gammal genitiv, och *nys* uttrycker liksom *i aftons, i morghons* etc. den närmast förflutna tiden.

I öfverensstämmelse med dessa och dylika genitiver har man säkerligen en gång användt *aftons, morghons, somars, vinters,* kanske ock *middaghs* i betydelsen »sistförflutna afton» etc. Emellertid hade man i en mängd tidsuttryck prepositionen *i* med ett efterföljande ord, t. ex. fsv. *i nat* »sistförflutna natt», *i gar, i forgar* (och *i fyrra gar), i ar, i dagh, nu i høst, i afton* »denna dags afton», *i morghon* »nästa morgon», *i vinter* »nästa vinter», *i thy* »i detsamma», *i førstonne, i thessa dagha, i vissom timom, i hwariom manadh;* jfr ock sådana isl. uttryck som *i þann tíþ* »på den tiden», *í þat mund døgra* »paa den tid af døgnet», *í miþia nótt* »midt om natten», *i miþian morgin* etc.

Det är naturligtvis under inflytande af dylika uttryck, som man i fsv. finner *i sisth* »senast» (BSH IV, år 1502; V, år 1504) i stället för *sist.* På liknande sätt har man i den äldre danskan ombildat *betids* (jfr mnt. *bi tiden*) till *i betids, i god betids* (exempel i Kalkars *Ordbok II,* 363, sp. 2 nederst).

Det är otvifvelaktigt, att man på enahanda sätt, i analogi med de anförda uttrycken, tillsatt prep. *i* framför *aftons* etc., så att man fått *i aftons, i morghons, i somars, i vinters (i middags).* Jfr äfven fgutn. *aþans:* nygutn. *i jedans* »nyss», fd. *athæns: i athens,* isl. *áþan:* fsv. *i aþans,* nysv. *i jåns.*

Om ytterligare något stöd skulle behöfvas för detta antagande, så kan erinras om de nht. uttrycken *vor morgens, zu morgens* (Grimms *Wb. VI,* sp. 2558), *zu abentz,*

vor abends (ib. I, sp. 23, 25), i hvilka *vor* och *zu* tydl
icke i vanlig mening »styra» genitivus, utan på analo
väg blifvit satta framför *morgens*, *abends*.

Men äfven på en annan väg kunde *i* komma att
enas med gen. Vi säga nu ytterst ofta *i söndags mid*
i torsdags natt, *i fredags afton*, *i lördags qväll* etc. Ä
i fsv. använde man dessa och liknande uttryck, t. e
fregedagx nath (BSH), *om odensdax qwællen* (MB I;
i Söderwalls ordbok). Nu använda vi just likartade
cialiserande tillägg efter *i går*, *i förgår*, *i morgon*, t.
i går natt, *i förgår afton*, *i morgon middag*, och äfv
det äldre språket användes dylika uttryck. Så a
Fritzner från Flatöboken *í gear aftan*. *I går natt* t
betecknade alltså »sistlidna dags natt»; *i går* beteckn
»sistlidna dag» utan specialisering, d. v. s. att man
att angifva »sistlidna dag» uteslöt tillägget *natt* i utt
ket *i går natt*. *I fredags natt* angaf i öfverensstämm
härmed »sistlidna fredags natt»; det var derför natu
att man, för att angifva »sistlidna fredag», uteslöt
lägget *natt* liksom i uttrycket *i går natt*. Detta vill s
att »sistlidna fredag» uttrycktes med *i fredags*.

För öfrigt är det naturligtvis mycket möjligt, at
trycket *i fredags* uppstått ej blott på sistnämnda
utan o c k på samma väg som *i morghons* etc. D.
att till en början gen. *fredaghs* ensam användes i b
delsen »sistlidna fredag», och att man först senare fi
fredaghs under inverkan från *i dagh* etc.

Vi öfvergå till formerna på *-se*, fsv. *i aftonse*, n
i afse etc. Då *i aftonse*, *i afse*, *i morse* etc. bete
»denna sistlidna afton, morgon» etc., så har det här
tande *-se* en påpekande betydelse, motsvarande ung
vårt »*denna*». Nu hafva de nord. språken ett påpek
-si, *-se* äfven i några andra ord. Som bekant har B
i *Tidskrift f. Phil. IX*, s. 111 ff. visat, att åtskilliga
mer af det nordiska pron. »denne» uppstått genom

ening af former af pron. *sa* med detta *-si*. Åtskilliga runinskrifter hafva ännu fullt genomskinliga former, t. ex. nom. sg. mask. *sa-si*, nom. sg. fem. *su-si*, ack. sg. mask. *þan-si*, nom. ack. pl. neutr. *þau-si*.

Dessutom framhåller Bugge, att samma suffix uppträder i adv. *hirsi* »här» (Årsstenen, Ålborgs amt). Det är adverbet *hér*, som förlängts med det påpekande *-si*, liksom adverbet *hér* förlänges med suffixet *-na:* isl. *hérna*, fsv. *hærna*. Bugge uttalar ock den förmodan, att *-si*, *-se*, blifvit användt i flera förbindelser »til at fremhæve den påpegende betydning».

Jag antar detta vara fallet äfven i följande ord.

Fgutn. har *nussi* »nyss» (s. 52, r. 17 i Schlyters uppl. af Gottlandslagen). *Nussi* har uppstått af *nū-si* enligt den af mig i *Arkiv N. F. III*, s. 350 framställda regeln; jfr att isl. *nūna* »nyss» i svenska bygdemål har formen *nunna* med förlängdt *n*-ljud. *Nussi* betyder »just nu» eller, såsom vi på nysv. säga, »i detta nu». Suffixet *-si* har således sin påpekande betydelse. Liksom run. *hirsi* förhåller sig till isl. *hérna*, fsv. *hærna*, så förhåller sig fgutn. *nussi* till isl. *nūna*, sv. dial. *nunna*.

Dialektiskt finnas enligt Rietz *nunnasse* »nu nyss», »alldeles nyss» (i Vestmanland och Nerike), *nunnässe* (i Södermanland). Här ha vi det nyss omtalade *nunna* med ytterligare tillagdt *-se*. I vissa dialekter finnas *nunnas* (Vestmanland, Södermanland, Östergötland, Småland), *rättnunnas* (Vermland), *nunnäs* (Vesterbotten, Nerike). Åtminstone i åtskilliga bygder ha dessa former uppkommit genom apokope af *-e*. Jfr att enligt Beckman i *Sv. landsm. XIII*, nr 3, s. 44, apokope i åtskilliga medelsvenska mål »träffat obetonad slutljudande vokal, föregången af svagtonig stafvelse».

Formen *hennase* »här» användes i Nerike jemte *henna* »här» (Rietz 283, sp. 1). Liksom *nunnasse* uppstått af *nunna* + *se*, så har *hennase* uppstått af *henna* (fsv. *hærna*)

+ *se*. Rietz upptar från Nerike äfven *hanna*, *han*
»här».

Ovisst är om det af Rietz från Södermanland ant
nade *häromsisterse* »för en tid sedan» hör hit. I ar
trakter (Kalmar län, Blekinge) och äfven stundom i n
samtalsspråket förekommer *här omsistens*.

Häraf framgår, att det påpekande suffixet *-se*
vändes i flera nordiska ord från äldre och yngre
Samma *-se* återfinna vi i fsv. *i aftonse* (från 1300-ta
nysv. *i afse (< *i aftnse, < i aftonse), i morse*. Uttry
i aftonse betyder »i denna (sist förflutna) afton», *i m*
»i denna (sist förflutna) morgon», liksom fgutn. *nuss*
tyder »i detta (sist förflutna) nu».

Isl. brukar *i morgin* i betydelsen »i morse» (Frit
II, s. 733, sp. 1), och så äfven nynorskan. På östla
i Norge använder man *i aftan* i betydelsen »i gaaraf
(Aasen). Det är derför mycket möjligt och kanske sa
likast, att fsv. *i aftonse*, nysv. *i mor[gon]se* utgått fr
afton, *i morghon* »sistlidna afton, morgon», till hv
uttryck fogats *-se (-si)*. Men *i aftonse*, *i mor[go*
kunna ock ha uppstått af *i aftons*, *i morghons* (om hv
se ofvan s. 17) med tillagdt *-se*. Bygdemålens *i sön*
»denna (sistlidna) söndag», *förqvällse* äro att uppfatta
i aftonse, *i morse*. De munartliga *i vårase*, *i som*
innehålla samma *-se*; om *i våra(s)*, *i somras* se st
nedan.

Slutligen komma vi till uttrycken på *-as*, *i julas*
Någon fullt säker förklaring af dem kan jag icke gi
olika möjligheter till tydning finnas.

Det är möjligt, att Schagerström har rätt i at
fordom hetat **i iula* etc., och att de senare fått ett
logiskt genitivt *s*, hvarvid äfven sådana uttryck på
som *i freda[g]s* kunnat spela en roll. I så fall bör
dock antaga, att t. ex. gen. *iula* ensam ursprungli
betydde »sistlidna jul», liksom gen. *morghons* bety

idna morgon» etc., och att detta *iula* ombildades till
la etc. efter *i gār* etc. etc. (Som nämndt har Schager-
n ej inlåtit sig på frågan, hvarför *i* i dessa uttryck
öljes af gen.)
Emellertid är denna förklaring förenad med vissa
gheter. Så vidt mig är bekant, har hittills något **i*
»sistlidna jul» icke påvisats[1]. Vidare blifva, när det
giska genitiva *s* annars genomföres i det yngre språket,
a plurala gen.-former som *barns*, ej *barnas* (jfr *julas*),
grande. Inverkan från *i freda[g]s* etc. på *i iulas* etc.
ltalande, men såsom Schagerström framhåller, »är
visst om sådana former som *i fredas* hade en större
ndning redan så tidigt, att de här kunnat utöfva
väsentligt inflytande». Uttrycket *j høstass* är upp-
t från år 1509.
Man kunde möjligen tänka sig, att *i våras* etc. och
nunartliga *i vårase* etc. utgjorde samma form, så att
till gen. **i jula*, **i våra* etc. lagt det ofvan afhandlade
varefter *-e* i uttrycken **i iulase*, *i vårase* etc. apoko-
s i sådana bygder, der slutvokal förloras i trestafviga
med fortis på antepenultima (*i julas*, *i våras* etc.).
iknande sätt skulle i dylika bygdemål *i aftons*, *i*
hons etc. ha kunnat uppstå af *i aftonse*, **i morghonse*
Det är icke otänkbart, att i vissa bygder *i aftons*,
rghons och kanske äfven *i julas* etc. kunnat ha uppstått
etta sätt. Men det är icke antagligt, att *i aftons*, *i*
hons i litteraturspråket hafva dylikt upphof. Ty i
råket har apokope af slutljudande vokal icke ljud-
ligt inträdt i former sådana som *i aftons-e*. Äfven

[1] Schagerström påminner om ett i Söderwalls ordbok från år
upptaget exempel *i fastha* »under sistlidna långfasta», hvilket
visa, att man en gång haft *i iula* etc. Jag kan dock ej till-
detta exempel från öfvergångstiden till nysv. någon dylik be-
e. *i fasta* kan vid denna tid representera ack. sg. (= äldre
fasto).

da. har *i aftes*, *i morges* och nyno. *i aftans*. Den o
sid. 17 gifna förklaringen af litteraturspråkets *i afto*
morghons torde derför obetingadt vara den rigtiga.
att då fatta *i julas* etc. såsom en dialektform och
kommen af **i iulase* etc. är mycket vanskligt.

Jag föreslår derför en annan förklaring af *i j*
etc. Den utgår från det antagandet, att uttrycken ä
rätt hög ålder, fastän de först sent i skrift uppv
Detta är också mycket naturligt, eftersom man i
äldre svenska litteraturen (lagspråket och den reli
öfversättningslitteraturen) knappast kan vänta sådana, l
dagsspråket tillhörande uttryck.

Nu intar som bekant nynorskan i många afsee
en mycket ålderdomlig ståndpunkt. Aasen upplyser
ordbok: »*I morgen* betegner baade 'i morges' og n
dags morgen, men for saa vidt en adskillelse beh
heder det ene 'i morgon var' og det andet 'i mo
kjem'.» I öfverensstämmelse härmed heter på norsk
somras» ej blott *i sumar* utan ock *i sumar var*.
utom användes i norskan *i haust* »i den forløbne h
i vetter »i sidst forleden vinter», *i vaar*» sidstledne v

Som bekant heter pret. sg. af verbet *væra* u
was, hvilken form finnes i isl. handskrifter och i fsv.
inskrifter. Formen *var* beror på analogiinflytande
andra former af verbet. Man har fordom i Sverige
tryckt »i somras» etc. liksom nu i Norge; jfr ock
i sommars som var (1510). Uttrycken *i somar-was* et
talades såsom ett ord och derför förlorades *w* enligt
af Heinzel i *Anz. f. deutsch. alterth. XII*, s. 49 f. f
stälda regeln. Så ock i *i haust(w)as* »i höstas», *i wār(*
»i våras», *i wintr(w)as*, *i iūl(w)as*. Det slutljudand
i vāras etc. utbyttes ej mot *r* (såsom fallet var i pre
vas > *var* af *væra*), emedan man förlorat minnet af
mernas upphof. Med den här föreslagna etymol
harmonierar det mycket väl, att dialektiskt (i Ånger

land) *i vintras*, *i höstas*, *i våras* hafva acc. 1 (Kock, *Sv. akcent II*, s. 406). Om *vår-as* är en ursprunglig juxtaposition, bör det ha haft acc. 1 liksom nysv. *huset* etc. af *hus et* etc. Acc. 1 i *i våras* etc. kan dock äfven annorlunda förklaras (se ib.). **I somaras* blef naturligtvis *i somras*, liksom fsv. *i aftonse* blef *i *aftnse* > *afse*.

De nysv. *i påskas* (som kan ha utgått från ett äldre *i påska* med *i* styrande acc.), *i pingstas* ha ändelsen *-as* från *i julas* etc.

Jag tillägger ett par ord till belysning af sidoformer till ofvan afhandlade uttryck.

De i Söderwalls ordbok anförda exemplen på *i aftens* (*j affthens*, *i afftens*, *i jaffthens*) äro från sena medeltidsskrifter, i hvilka genom dansk påverkan ändelsevokalerna *a*, *o* äfven annars ofta ersatts med *e*. Förhållandet är detsamma med de urkunder, från hvilka Schagerström anför exempel på *i som(m)ers*, *j varis*, vidare med den handling, från hvilken Söderwall antecknat *i høøstes*, äfvensom med den skrift, der jag påträffat *j wintress*. Schagerström har från Gustaf II Adolfs skrifter anfört *i förledne höstes*, men äfven i denne konungs språkbruk får ändelsevokalen *e* ofta ersätta *a*. Alla dessa exempel kunna alltså representera normalspråkets *i aftons*, *i som(m)ars*, *i varas*, *i høstas*, *i vintras*. Emellertid finnes äfven den möjligheten, att ett eller flera af de anförda uttrycken låtit *a* ljudlagsenligt öfvergå till *e*, emedan levissimus låg på ultima (jfr den nyss anförda dialektiska acc. 1 i *i vintras* etc.), alltså oberoende af, huruvida ändelsevokalerna *a*, *o* annars utbyttes mot *e*. Möjligen skulle *j wintress* äfven kunna förhålla sig till *i vinters*, som de dialektiska gen. *klostres*, *solasætris* förhålla sig till gen. *klosters*, *solasæters*; en vexling, hvars orsak emellertid icke är fullt klar (jfr dels Kock, *Fsv. ljudl. I*, s. 127 noten, dels Schagerström i *Arkiv IV*, s. 340). Det säll-

synta *i høsthers* (år 1507) och äfven *i affters* hafva p
kats af *i vinters* (och *i sommers*).

Uttrycket *i høstres* möter år 1510 i en urkund
s. 488), der stundom, men ej ofta, *a* som ändelsev
utbytes mot *e*. Uttrycket har fått sin ändelse unde
flytande från *i vintres*.

En gång har *j fastens* påvisats (från år 1509)
urkund, der ändelsevokalerna *a*, *o* ytterst ofta utbytts
e. Uttrycket utgör väl en ombildning af *i fasten* (
efter *i aftens*, *i morghens*.

Möjligen är den af Noreen i *Arkiv NF II*, sid.
gifna förklaringen af *i aftes* riktig, enligt hvilken *n*
lagsenligt skulle ha förlorats i *i aftens*, emedan dett
talades med acc. 1 och levissimus på ultima. Emot
talar dock Skånemålets *i aftes* med acc. 2 och lev
levissimus) på ultima[1]. *I fastes* har väl snarast fåt
ändelse från *i aftes*.

De skånska uttrycken *i söndes*, *i måndes* etc. ha
lagsenligt utvecklats af *i söndas* etc., emedan de ha
1 med levissimus på ultima.

[1] Enligt G. Billing i *Sv. landsm. X*, nr 2, sid. 56, har
målets *i jattes* »i går afton» fått sin ändelse från målets utt
söndes »i söndags» etc.

Lund, maj 1895.

Fornnorsk-isländsk litteratur i Sverige.

Af **Vilhelm Gödel.**

Det fins ingen främmande litteratur, som utöfvat ett så stort och mäktigt inflytande på vår egen som den fornnorsk-isländska.

Visserligen ha vi ju alltid stått i liflig litterär rapport med utlandet i allmänhet, och det har också af våra litteraturhistorici så ofta framhållits, att de litterära företeelserna hos oss bära så säkra och tydliga vittnesbörd om en ständig och kraftig påverkan från de stora kulturländerna, huru originella för öfrigt i mångt och mycket vi än kunna berömma oss af att vara. Ja, det är ju så, att man i nästan hvarje slag af andlig odling hos en liten nation kan se, känna och uppdaga strömningarna af de omgestaltande rörelser, hvilka man såväl till deras egentliga ursprung som kraftigare lifsyttringar lär att bäst känna och studera i de stora folkens historia. Men kan man väl på denna grund ha rätt att, såsom man gör, stämpla de mindre folkens kultur som sekundär och resultaten och produkterna af densamma som andrahandsmessiga?

De s. k. uppslagen, de omskapande idéerna, de lifgifvande nya strömningarna, för så vidt de nu ha full rätt till sina namn, d. v. s. äga något hos sig af verklighetens sanna värde, äro barn af den pånyttfödelsens anda, som gått fram ur tidens och folkens innerligaste behof och kraf, de äro i bästa mening internationella och kunna följaktligen sägas bilda och utgöra just den kulturens

stora allmänning, i hvilken alla ha äganderätt, såle
äfven ett litet folk, så vidt det nämligen lefver ett fri
och vaket kulturlif, gjort och gör sina insatser i den a
liga utvecklingen, med andra ord lefver med.

Det som ett sådant folk under sådana förhållan
hämtar in, är följaktligen icke att betrakta som ett
ifrån bekommet lån, en främmande importerad vara,
är något, som det genom sin delaktighet i det gem
samma stora arbetet kan kalla sitt, något, som de
sin egen sträfvan och forskning självt sökt och län
efter, kanske också delvis lyckats finna och redan bö
ge form och uttryck åt. Men detta är förhållanden, s
gå igen hos alla folk, äfven de största, och på hvad gr
kan man då framhålla det såsom något specielt kän
tecknande och utpekande för de små?

Det är ju så tydligt, att det karakteristiska i ti
skall sticka fram och göra sig gällande hos ett kul
folk i dess verksamhet och lifsyttringar, att man ju
af gör detta till en fordran och framhåller det som
villkor för att vilja tillerkänna en nation full andlig
aktighet. Och skall man mäta ett folks kulturvärde
har man väl att ta hänsyn icke blott till det fullt o
nella det skapat och frambragt utan äfven att se
huru det ställt sig till tidens stora strömningar och rö
ser, om det haft förmåga att från desamma ta upp just
som behofvet kräft, och så organiskt tillägna sig detsam
för att sedan i självständig alstring kunna åter i sin
verka influerande och pånyttfödande.

Detta är just något, som vi i litterärt afseende ku
säga oss hafva gjort. Och för öfrigt skall man me
om man helt opartiskt och utan någon kurtis mot
landet vill bedöma vår litteratur, att den i många styc
godt kan låta jämföra sig med de stora kulturfolk
liksom man också skall erkänna, att vi i förhållande
vår materiella kraft och yttre maktställning gifvit sna

n dessa, i intet fall mindre, något som i allmänhet
kunna få sägas om de s. k. små nationerna.
y huru sant det än är, att vi stått under inflytande
le stora folken, och att mången författare hos oss
form som innehåll varit ganska starkt påverkad af
ska mönster, så kan man väl ej därför ha skäl och
tt se och framhålla ett dylikt inflytande i hvarje
strömning, som kommer och går, i alla händelser
att öfverskatta det på ett sätt, som vi alltid varit
ägna att göra.
ågot annorlunda ställer sig emellertid förhållandet
n fornnorsk-isländska litteraturen. Dess inverkan
r egen har vid flera tillfällen varit utomordentlig
enomgripande. Och hvarför? Jo, helt enkelt på
rund, att den till ämnessfär, innehåll och fram-
ıgssätt legat och ligger oss så nära, ja, utan tvifvel
re, än den moderna forskningen i sin opposition
n äldre uppfattning vill medgifva och erkänna.
förstod man också så godt och mottog med en
glädje den isländska sagan och sången vid våra
of under vikingatiden, och när de sedan efter långa
förlopp vid skilda tillfällen blifvit genom forsk-
framdragna och uppmärksammade, så har man
at och behandlat dem som produkter af vår egen
tning eller åtminstone af en gemensamt nordisk.
ligen hafva vi sökt att helt och hållet tillgodogöra
nna rika litteratur, att fullkomligt införlifva den
år egen. Det har också på bästa sätt lyckats, ty
ade äro de resultat, som vunnits, och som nu före-
de vackra handskriftsamlingar, som kommit våra
ek till godo, i det ganska rika material, som fram-
och lemnats i forskarens händer och i de rent
terära alster, som, tack vare skaldens och författa-
ekantskap med denna litteratur, sett dagen hos oss
ı intaga ett sådant rum i vår litteraturhistoria.

Redan under forntiden, då den fornnorsk-islän
litteraturen var, hvad man i ordets egentligaste m
kan kalla lefvande, då den existerade endast i ska
föredrag och i sagoberättarens muntliga framställ
redan vid denna tid kan man se och spåra inflyt
från denna litteratur på vår egen och inverkningarn
den andliga uppfattningen och åskådningen hos oss
kulturens former och förhållanden, under hvilka de
kommit.

När så denna litteratur under medeltiden uppte
des och fördes i bok, gjorde den också i denna for
inträde här i Sverige och tillförde forskaren, krönik
material för hans annalistiska uppteckningar och
historiska kompositioner.

Och sedan, när efter århundradens förlopp d
klassiska litteratur under senrenässansens lifligt natio
sträfvanden återupptäcktes och ånyo drogs fram i l
då gjorde man allt hos oss för att taga vara på
dess uppteckningar, dess handskrifter; och det histo
antikvariska intresset, som i allt litterärt sträfvande
denna tid spelar hufvudrollen, visste att tillgodogör
den i fullkomligaste mätto, ty den var i de lärdas
en litteratur af inhemskt ursprung, den innehöll ju sk
af vetande om vår egen forntid.

Slutligen, när man trött vid upplysningslitterat
moraliserande ton, gick att i forndiktningen och vissa
återfinna poesien, och nyromantiken gjorde sitt intr
vårt land, då glömde man ej heller den fornnorsk-is
ska diktningens storverk. Deras konstvärde låg i al
öppen dag, för att tidens forskande och sökande est
ej skulle stanna för dem, liksom skalden, då han
under ögat de framdragna skatterna, ej kunde undg
inspireras af deras mäktiga anda och känna sig m
att från de rika sagocyklerna hemta motiv och sto
egen diktning.

Forntiden.

ka och isländska skalder i Sverige. Betydelsen af ras diktning och sagoframställning för vår egen fornlitteratur.

åsom jag antydt, gjorde den fornnorsk-isländska ngen sitt första inträde hos oss redan under den i den var en på folkets läppar lefvande litteratur. i veta nämligen af Skáldatal och sagorna, att f de norska och isländska skalderna — och dertill nämsta bland dem — under vikingatiden uppehållit l det svenska hofvet i Upsala samt hos jarlarne och nnen i landets olika delar. Vi känna också, att dessa tillfällen hedrat sina värdar med äredikter: r», »flockar» eller »visor», att de i diktens eller form för dem skildrat sina härfärder och äfventyr, vi äfven kunna förstå, att den vidtbereste och unnige isländningen haft ordet och berättarrollen förtrodd, när det gällde att på aftonen underhålla keln.

f de ärekväden och öfriga litterära alster, som dessa r hos oss producerat och framsagt, finnes nu knap-*ågot* i behåll. Här i Sverige har naturligtvis ingen-jorts för att bevara dem; vi hafva ju ej ens tagit på vår egen diktning från denna tid. Och de is-a litterära uppteckningarna, hvilka vi hafva att för hvad vi veta i detta fall, lemna oss i allmänhet korta notiser om att den eller den diktaren varit ller den furstens hofskald och som sådan författat n till hans ära. Ja understundom låta de oss endast

i blotta häntydningar och anspelningar ana det v
förhållandet. Dock har undantagsvis ett och annat
bevaradt.

Bland de skalder, som vistades här i Sverige,
först Brage den gamle. Han skall enligt trad
hafva dragit omkring vid de nordiska hofven och
uppehållit sig hos en svensk konung »Bjǫrn at H
hvilken man velat identifiera med den Björn, som
bertus i sin biografi öfver Ansgarius uppgifver
härskat öfver Björkön i Mälaren vid missionärens an
till Sverige år 829. Af direkta uttalanden i Egilssa
vi också veta, att Brage en gång för att rädda
som han genom någon förseelse satt på spel, dik
drapa till konungens ära, en »hǫfudlausn» i 20
hvilken han sedan inför denne framsagt. Dikten
vi icke kvar, och traditionen för öfrigt får väl up
och behandlas med en viss försiktighet, om det
synes ganska sannolikt, att den spunnits kring en hi
kärna.

Bättre tro och mera tillit kan man då sätta t
berättelse Skáldasaga anför om det besök, som
af Harald Hårfagers skalder sägas hafva gjort v
svenska hofvet.

Det är om de vid konungens hird så högt up
diktarne Auðun Illskælda, Þorbjǫrn Hornklo
Ǫlvir Hnúfa, som historien rör sig. De hade vid
fälle, förtäljes det, ådragit sig sin konungs vrede och o
grund af ett kärleksäfventyr, i hvilket de inlåtit si
en ung, vacker och rik enka, och till straff för de
steg hade konungen pålagt dem en svår och vanskl
sion till svenska hofvet. Det var ej annat att gö
de goda skalderna än att ge sig utaf och så förs
på bästa sätt utföra det ålagda uppdraget. Det ly

[1] Finnur Jónssons edition för »*Samfund til udgivelse af*
nord. litteratur», København 1886—88, s. 220.

[...]d förträffligt, men så var det också sådana [...] hade ordet i sin makt och visste att göra [...]amma. Sagan säger nämligen: »En þegar [...]í frið tekin, sýndu þeir með orðsnild mikla [...]þeir þá yrkja lof um konúng ok marga [...]a»[1]. Och detta är det, som särskildt är af [...]na historia.

[...] Skötkonungs hof och hos hans jarlar och [...] stormän uppehöllo sig flera af Islands dåtida [...]der. Den berömde Hallfreðr Vandræða-[...]s flera år i Sverige och blef till och med [...]rr och Óttarr, båda med tillnamnet »Svarte», [...]njutit Olofs synnerliga förtroende. Det heter [...]imskringla[2]: »Skáldin váru opt fyrir konungi, [...]ru máldjarfir; sátu þeir opt um daga fram [...]konungs.» Vid de bekanta förliknings- och [...]dlingarna mellan de båda Olof'arne kommo [...] spela en viktig roll såsom förespråkare för [...]debuden.

[...]riga skalder kunna nämnas de två för sin [...]rlek så omtalade Gunnlaugr Ormstunga [...]undarson, den s. k. Skáld-Hrafn, samt Olaf [...]rtrogne vän och högt uppsatte man Sigvatr [...] Alla dessa hafva diktat äreqväden om den [...]ngen eller medlemmar af den kungliga fa-[...]dets stormansätter. Särskildt må framhållas, [...] sistnämnde hafva i behåll åtskilliga strofer [...]kel kallad austrfararvísur, i hvilka för-[...] synnerligt godt lynne i tonen och en viss [...]ställningen lemnar oss intressanta skildringar [...]r i Sverige och träffande teckningar af ny-[...]kantskaper hos oss.

[...]na sögur 3,80.

[...]dition, Christiania 1868, s. 274.

Skulle vi fortsätta med att för de följande
för Sverkerska och Erikska ätternas århundrade,
fram ur Skáldatal de mest berömda namnen blan
som finnas i den svenska serien, då skulle först förr
till »Geisli», Einarr Skúlason, komma att nämn
därnäst den mest framdragne diktaren af den vit
politiskt frejdade Sturleätten, Óláfr Þórðarson
skáld.

Andra kunde i stort antal uppräknas, men d
vara nog med att tillägga[1], att isländska skalder
kommo och gingo vid de svenska hofven, och at
sånger diktades och föredrogos hos oss, ända tills
smakriktning i och med den egentliga medeltidens
i Norden måste vika för en ny: rímurdiktning
riddarpoesiens.

Det är självsagdt, att denna skaldediktning o
rära samfärdsel med det sagorika Island ej kunn
utan betydelse för vårt eget andliga lif. Dessa
som i hela sin framställning röra sig med en s
fått sin utbildning och utsmyckning från den vestr
myten och sagan i den form och omgestaltnin
förhållandena under vikingatiden förlänat dem, h
som vi kunna förstå, åtskilligt nytt att skänka
mytologiskt och sagohistoriskt stoff, hvars verknin
vårt kulturlif man väl kan tänka sig, men s
framvisa.

Men skalden var icke blott skald, han var
allt sagoberättare. Han hade att förtälja om sin
om sina iakttagelser och äfventyr, om lifvet och
landena därhemma och hos andra främmande fo

---

[1] Närmare detaljerade upplysningar äro att finna i Jón
sons utförliga kommentar till editionen af *Skáldatal* i *Edd*
Sturlusonar, Sumpt. Leg. Arnam. 3, Hafniæ 1880—87, s. 20
Finnur Jónsson, *Den oldnorske og oldislandske litteraturs histo*
ff. och 2, 1 ff., København 1893—95.

)ch än mer än detta. Han visste, hvad som
mat, ty han satt inne med sin tids hela
ande. Allt hvad traditionen i hans äfven-
hemland hade bevarat och skänkt honom,
i berätta. Träffande och karaktäristiskt har
om den kringvandrande isländske skalden
ar den, som genom sina berättelser spred
cke blott om viktigare tilldragelser i nordens
ock om samtidens episka och mytiska dikt-
en närmast blott till fromma för konungens
ens hird, men medelbart genom denna äfven
n i landet, och liksom medeltidens ballad
en, där den först uppstått, sedan vandrade
ge mans koja, så fortplantade sig säkerligen
berättelser till vida kretsar här i landet.
aldepoesiens förnämsta betydelse för oss sven-
Skalden var den tidens press; en berättelse,
t vid ett nordiskt hof, föredrog han några
id ett annat, och på så sätt sörjde han för
vårt mera lärda språk kalla: den litterära
nellan de nordiska rikena»[1].

och Warburg, *Illustrerad svensk litteraturhistoria* 1,
s. 23.

Medeltiden.

Eufemiavisorna. Historia Norvegiæ. En latinsk öf ning af Konungsskuggsjá. — Öfversättningar unde talet. Biskop Arnes böcker, deras vandring öfver till och öden sedan här hos oss. Betydelsen af den 1300- och 1400-talen gjorda bekantskapen med d norsk-isländska litteraturen.

Till förklaring af den litterära samfärdseln Norge och Sverige under 1300- och 1400-talen h pekat på de politiska beröringspunkterna länderna under hertig Erik Magnussons och Karl Knuts nämligen den förres giftermålsangelägenheter vid ska hofvet och vistelse därstädes vid skilda tillfälle 1300-talets första decennier samt den senares krön i Throndhjem 1449. I förra fallet har man so för sitt antagande och påstående hänvisat till, litterära dokumenten sjelfva intyga, i det senare man nöjt sig med att stödja sig på en af P. A. framkastad hypotes.

Emot denna »häfdvunna» åsikt har emellertid Storm vid flera tillfällen opponerat sig. Han h velat erkänna, att drottning Eufemia haft något at med vår riddardiktning, och han har icke velat den litterära betydelse af Karl Knutssons Thron resa, som Munch framhållit. Vill man ge en fö af de litterära förbindelserna mellan de två ländern medeltiden och en närmare hänvisning till den de förhållanden, då dessa ägt rum, då »bliver m nok rettest staaende ved de Rigsmøder mellem

og Norges Høvdinger, som fandt Sted for at ordne de unionelle Tvistigheder, paa uvist Sted c. 1436—38, i Lødøse Febr. 1441, i Kalmar Juni 1441 og atter i Lødøse Juni 1442[1].

Det var dock redan 1874, som Storm gjorde detta uttalande. Han har sedermera till följd af de diskussioner, som efter den tiden förts i dessa spörsmål, och de nya fakta, som därvid framdragits, kommit till andra åsikter. Han håller nämligen icke längre på, att Eufemiavisorna må räknas till 1400-talet, utan har numera öfvergått till den uppfattningen, att de härröra från den tid och de förhållanden, på grund af hvilka de med rätta bekommit sitt namn[2]. Och hvad beträffar den förbindelse, i hvilken Sverige sedan stått till Norge under 1400-talet, så har han äfven i detta fall gått ifrån sin första mening. Men därvid har han dock utan att sluta sig till den gängse uppfattningen i Munchs uttalande kommit fram med ett alldeles nytt uppslag till frågans lösning och förklaring, ehuru detta, egendomligt nog, icke blifvit beaktadt eller taget ad notam af våra litteraturhistorici, som efter den tiden varit inne på eller berört denna fråga. Till denna sak skall jag längre fram återkomma.

Det torde väl få anses som en numera bevisad sak, att riddardikterna Ivan, Hertig Fredrik samt Flores och Blanzaflor genom drottning Eufemias föranstaltande öfversattes till vårt språk under början af 1300-talet, och detta med anledning af de förbindelser, som den svenske hertigen Erik Magnusson kom att vid denna tid knyta med det norska hofvet. Det är ju också uppvisadt och

---

[1] *Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern,* Kristiania 1874, s. 144. Jfr för öfrigt hans uttalanden i uppsatsen *Om Eufemiaviserne* i *Nordisk Tidskrift for Filologi og Pædagogik,* N. R. 1, København 1874, s. 23 ff.

[2] Se hans i förbigående härom gjorda uttalande i *Arkiv for nord. fil.* 1, 112.

väl till fullo styrkt, att dessa dikter direkt öf
från sina utländska källor och sålunda icke från n
om äfven den norska prosaöfversättningen begagna
en god, ja mycket god hjälpreda bredvid den främ
texten. Något väsentligt torde icke vidare kom
framdragas i denna sak, och jag för min del ha
anledning att här närmare vidröra denna så myck
tvistade litterära fråga, då ju i alla händelser E
dikterna icke äro produkter af norskt författarsk
således icke kunna eller behöfva tagas med vid
traktelse och undersökning af den fornnorska litter
inflytande på vår, låt vara, att de nu också kom
oss öfver Norge, tack vare omständigheternas förm

Men hvad som för denna framställning har
tydelse, det är den bekantskap med Norges egen lit
som de litterärt intresserade svenskarne vid sam
och väl äfven vid samma tillfällen synas hafva gj

Så synnerligen mycket i detta afseende had
helt säkert ej att bjuda på vid hofvet i Oslo. De
siska litteraturens tid var då förbi, och smaken
ridderliga var härskande och bestämmande så i det l
som det sällskapliga och sociala lifvet. Men ett och
af det gamla, särskildt de genealogiska upptecknings
redogjorde för konungahusens släktförhållanden o
stamning, och hvilka sålunda i viss mening voro
trakta som ett slags fäderneslandets historia, kunde j
räkna på intresse och göra anspråk på en plats b
det moderna för dagen. Och fanns då däribland e
annat, som kunde intressera den litteräre främlin
var det att vänta, att han skulle tillgodogöra s
hemföra äfven det.

Det är under sådana förhållanden, har jag tän
som vi bekommit det genealogiska utdraget ur de
Historia Norvegiæ, hvilket utdrag redan under

0-talet var kändt och begagnadt här hemma
gt hvad dåtida afskrifter intyga.
i hertigens följe hade kommit att läsa den
, och då han därvid uppdagade, att den
gaättens konungalängd inleddes med en rad
genter, var han gifvetvis strax besluten för
ätt tillägna sig denna upptäckt. Han före-
la att afskrifva konungaserien så långt den
e sig med svenska härskare, d. v. s. till och
täljas son Halfdan Hvitben, och kunde sedan
fverföra ett dokument, som för medeltidens
ulle få en sådan betydelse och användning.
ck, hvari afskriften togs från Historia Nor-
len först en tid hafva cirkulerat bland intres-
mma och i denna form blifvit bekantgjord[1].
a vi den icke nu i denna sin ursprungliga
ning, utan hvad vi besitta är endast den
afskrift, som blifvit bevarad i det s. k.
psaliense»[2] från år 1344 å dess 163:e blad,
rsta och öfverst på andra spalten, och hvars
er: Hii fuerunt reges pagani in swecia.
lfsagdt, att denna nyupptäckta konungalängd
att sammanställas och hopkopplas med den
an redan då ägde i ett af de genealogiska
a bihangen till Vestgötalagen. Men denna
med Olof Skötkonung och hade sålunda
tälja om Christne Konungar i Swerike,
es Thomæ Bureus sedermera satt till titel
ma. Det gällde sålunda för annalisten att

h, *Om Kilderne til Sveriges Historie i den førchristelige* *andlinger* 2, Christiania 1873, 74, s. 476 ff., och Storm, *rica Norvegiæ,* Kristiania 1880, s. XVIII f.
ft å Riksarkivet; förut tillhörig Antikvitetsarkivet gl. biblioteket. Signerad i Antikvitetsarkivets sam-

fylla ut tomrummet mellan den siste svenske hä
af Ynglingaätten och den förste kristne konungen
vid har han tydligen stödt sig på en vid denna t
kvarlefvande, men, som det synes, ovanligt dun
förvirrad tradition. Den har haft att berätta om
som icke gerna kan vara någon annan än sagans
Yngve-Frey, om en Erik med tillnamnet Väderh
om ytterligare tvänne konungar med detta namn,
berömd genom krigets, den andre genom fredens v
därför kännetecknade och utmärkta med de mo
epiteten Segersäll och Årsäll. Med dessa fyra ku
hand kunde annalisten nu hopkoppla de båda geneal
hvarefter det sedan var honom lätt att med stöd a
liga berättelser om närmast gångna tider och e
farenhet, då det gällde samtiden, fortsätta ända f
den dag han satt och nedskref sina anteckninga
det var, såsom man af uppteckningen kan se, und
1333.

Denna bearbetning, som nu i afskrift finnes
i cod. Holm. B. 17[1] å bl. 31 och 32, hvarest de
senare hand blifvit betitlad: Catalogus Regum S
ad Annum christi 1333, öfversattes sedermera ti
ska, äfven i denna form afskrifven i B. 17 å bl.
detta af samma hand, som verkställt den latins
teckningen. Men hela det latinska originalet har en
icke blifvit återgifvet i denna öfversättning. Det
hvilket den uppteckmades, är visserligen nu sön
och fördärfvadt, så att man ej kan se, huru lån
ursprungligen gått, men med hänsyn till bladets
kan man dock med ganska stor bestämdhet säga, at
sättaren stannat med de hedniska konungarna, oc
på den grund, synes mig, att han ansåg fortsät
föreligga i bästa svenska form i Vestgötalagens reg

[1] Svensk laghandskrift från förra hälften af 1400-talet.

ttning öfverflyttades i sin tur åter till latin
der supplera den omnämda fragmentariska
i Registrum Upsaliense[1].
ån Historia Norvegiæ afskrifna konunga-
vara allt af norsk eller isländsk litteratur,
1300-talet hämtade in från Norge. Det är
jligt, att ännu ett och annat, hvarom vi nu
nare känna, kan hafva kommit oss till godo.
Storm uttalat den förmodan, att vi här i
)0-talet med stor sannolikhet ägt den latinska
af Konungsskuggsjá, som någon litterär
innan Ingeborgs» tjänst skulle hafva utfört,
ännedom och bekantskap blifvit efterverlden
afskrift, som Árni Magnússon med egen
ån det fragment af öfversättningen, hvilket
ifver sig hafva funnit »blandt Bartholomæus
irer»[2].
nu också detta torde hafva varit förhållandet
at fall, så kan man dock icke med någon
tra sig härom. I alla händelser torde det
t synnerligen mycket, som man vid denna
n.

---

igare ställer sig importen, när man vänder
talet. För flera af de vid midten på detta

er här såsom tillägg till den gamla uppteckningen
ges pagani in swecia å bl. 163.
i Regist. Ups. är bäst utgifvet af Storm i *Monu-
Norvegiæ,* Kristiania 1880, s. 225, sp. 2; fragmentet
ment samt uppteckningen i B. 17, bl. 31, 32 Cata-
emming i *Småstycken på forn svenska (S. F. S. S.),*
s. 265 ff., resp. 270 ff., och den svenska öfversätt-
bl. 112 af Storm i *Monumenta,* s. 226 ff.
*Brudstykke af en latinsk Oversættelse af Kongespeilet
ldrede,* i *Arkiv for nord. fil.* 1, 110 ff.

århundrade från främmande språk till svenska flyttade arbeten hafva norska eller isländska origi och bearbetningar legat till grund. Af de hand som öfversättaren därvid begagnat, hafva under lopp flera gått förlorade, men några hafva ocks våra dagar blifvit bevarade. Sålunda har den vers krönikan Historia Sancti Olaj parafraserats efter bibliotekets isländska handskrift: perg. 4:o nr 2 [1], Vadstena-munk, som till vårt språk öfverflyttade le Barlaam och Josaphat har bredvid sin latins haft den norska uppteckningen i handskriften pe nr 6 å Kongl. biblioteket[2]. Däremot äro Karl M och som det synes äfven Didrikskrönikan öf och bearbetade efter nu förkomna norska codices.

Hvad beträffar originalet till Didrikskrönik har Unger, såsom bekant, i företalet till sin *Saga konungs af Bern*, Christiania 1853, s. VIII ff. hållit och påvisat, att detta ej kan ha varit någo än nuvarande perg. fol. nr 4 bland Kongl. bibl fornnorsk-isländska handskrifter. Man har också alldeles öfvertygad af hans utredning och med ful citerat hans påstående, ända till dess Klockhoff up dess ohållbarhet. I sina *Studier öfver Þiðreks s Bern*[3], i hvilka han ägnat denna fråga en genom granskning, har han kommit till det resultat, att let ej kan vara perg. fol. nr 4 utan en annan, förkommen handskrift, som dock visar sig hafva st förra mycket nära, ja rent af synes ha varit dess c

---

[1] Se Klemming, *Svenska medeltids dikter och rim (S. F* Stockholm 1881, 82, s. 522 och Storm i *Arkiv för nord. fil*

[2] Jfr Klemming, *Prosadikter från Sveriges medeltid (S.* Stockholm 1887—89, s. 357 samt Schück, *Öfversättaren af och Josaphat* i *Samlaren* 6, 160 ff. och *Svensk Literaturh* Stockholm 1885—90, s. 194.

[3] *Upsala universitets årsskrift* 1880.

u visserligen alltid tråkigt att behöfva åbe-
ıvisa till en »förkommen» handskrift, om
n icke på samma gång kan från annat håll
got stöd eller bevis för att den verkligen
n som detta i många fall kan bli svårt nog,
lom visa sig alldeles omöjligt, så får man
ofta stanna vid en dylik hänvisning. Öfver-
ag emellertid känt mig af Klockhoffs bevis-
g därför bland utlåtanden från äldre tider
ıorsk-isländska handskrifter, som vi sedan
aft, ständigt sett och sökt efter något om-
m skulle kunna anses röra den »förkomna»
codex. Åtskilliga uttalanden och anteck-
ju om ifrågavarande saga, men dessa kunna
på den bevarade handskriften. De äro näm-
ıhet för knapphändiga, för att man med be-
l kunna afgöra detta och sålunda i här be-
nma till någon klarhet. Ett undantag i detta
man dock i den förteckning, som Stiernhielm
ıa källskrifter och sitt litteraturmaterial till
- *och Götha-Måles Fatebur*, Stockholm 1643.
· både en Didric af Berns Hist. MS. (DB),
na Kong. Saga. MS. (VKS).
undersökning af citaten från dessa manu-
let sig nu, att VKS är perg. fol. nr 4, och
ga, att denna titel betecknar icke blott den
riften, som rör själfva Vilkinaland, och som
lle kunna tro, att Stiernhielm med sin be-
lkina Kong. Saga» åsyftat, utan hela den
n, som i allmänhet på 1600-talet, såsom vi
kola se, omtalades och citerades under detta
r således icke möjligt att i »Didric af Berns
egentliga Vilkinasaga i perg. fol. nr 4, som
första betraktelse af Stiernhielms litteratur-
an känna sig benägen för, ej heller att där-

med förstå Skokloster-handskriften eller öfver hufvu
någon uppteckning som helst af den svenska I
krönikan, ty de citat, som hänvisa till DB, säga
att denna varit en fornnorsk-isländsk handskrift.

Man skulle således i denna Stiernhielms manu
förteckning ha uppgift om en hos oss under förra
af 1600-talet befintlig, men nu förlorad handsk
Þiðrekssaga. Att den förkommit bör ej förefalla sä
värdigt, då man besinnar, huru mycket af det, som
denna tid ägde, gått alldeles om intet, och än
underligt vill det väl synas i det här berörda fa
man vet, att Stiernhielm för sina historiskt-an
ska forskningar och sitt ordboksarbete haft med
till Wasula i Lifland en hel liten last af handskrift
ej alla torde ha blifvit så ordentligt återställda, at
nämligen af de infordringar och påminnelser, som
Maj:t och Riksarkivet flera gånger måste göra[1].

De handskrifter emellertid, som legat till gru
de öfversättningar och bearbetningar från fornn
som gjordes här hos oss fram emot midten af 14(
hafva alltså blifvit öfverförda till Sverige senast
förra hälften af samma århundrade. Vid hvilken t
mare bestämdt, frågar man då; vid hvilket tillfälle
hvilken väg? Munch, som i sin ofvannämda un
ning *Om Kilderne til Sveriges Historie i den førch
Tid*[2] haft anledning att komma in på denna frå
först af alla sökt lemna ett svar på densamma.

Då nu den svenska Didrikskrönikan för
gången på 1450-talet citeras i den svenska litterat
slöt man däraf, att den just vid denna tid blifvi

---

[1] Se härom bland annat Stiernhielms bref, dateradt
den 28 Jan. Anni 1648», till en af sina anförvandter i St
Handlingar ang. Antikvitetskollegiet, Riksarkivet.

[2] Första gången tryckt och utgifven i *Annaler for n*
og historie 10 (1850), s. 291 ff.

lärför dess original, som man då ansåg vara
gl. bibliotekets isländska handskriftsamling
g. fol. nr 4, blifvit öfverfördt till oss vid
tillfälle omkring år 1450. Det lägliga till-
ig Munch finna i Karl Knutssons krönings-
ndhjem år 1449, och han har därför fram-
nodan, att den ofvannämda Stockholms-hand-
ðreks-saga »er bleven erhvervet i Norge af
videnskabelig dannet Mand i Karls Følge
ragt til Sverige, for at benyttes ved Over-
h han finner det äfven högst antagligt, att
odex, perg. 4:o nr 2, kommit öfver till oss
lfälle[1]. Denna förmodan har sedermera an-
styrkts af Hyltén-Cavallius[2], af Klemming[3]

sannolik denna konjektur än kan synas,
et faktiska förhållandet varit ett annat.
redan nämt, att Storm opponerat sig mot
tagande. Hvad han först i *Sagnkredsene*
isserligen icke mera öfvertygande än den
snarare mindre, men han har sedermera,
lyckligt funnet historiskt dokument, kunnat
litterära förbindelse, som ägt rum mellan
erige under 1400-talet, förmedlats på en
icke tänkt på, men väl bort kunna taga
ingen, nämligen den ständiga samfärdseln
an.

fhandlinger 2, Christiania 1873, 74, s. 510, 516.
ill hans edition af *Sagan om Didrik af Bern* (*S. F. S. S.*).
-54, s. II.
medeltidens rimkrönikor 3, Stockholm 1867, 68, s.
på forn svenska, Stockholm 1868—81, s. 293 samt
dikter och rim, Stockholm 1881, 82, s. 522 (alla i

teraturhistoria 1, Stockholm 1885—90, s. 123, 441.

I en Vadstena-handskrift å Upsala universite
tek, cod. C: 564, som förskrifver sig från förra ha
1200-talet, och hvars innehåll under den medeltid
Summa Gaufredi utgöres af kommentarier oc
ningar till dekretalerna, påträffade Storm år 1873
förteckning, nedskrifven på manuskriptets sista pe
Vid närmare undersökning af densamma har han
mera funnit den vara ett slags katalog öfver de
skript, som en gång i tiden tillhört den framståe
lärde Árni Sigurðsson, hvilken under åren 1302-
siderade som biskop i Bergen[1].

Nu visar det sig vid en granskning af der
teckning, att flera af de här upptagna manuskript
identifiera sig med sådana, som vi här i Sverige
dag äga, och man torde sålunda ha rätt att dära
den slutsatsen att åtskilliga af den lärde biskopens
vandrat öfver till oss, om också nu en del af d
kommit.

Men huru hafva de då blifvit bragta öfver hi
ret ligger nära till hands. Då man nämligen vet
är ifrån Vadstena klosterbibliotek vi till våra o
samlingar fått några af de manuskript, om hvil
med säkerhet kan säga, att de tillhört biskop A
man vidare med denna omständighet sammanstä
kända förhållande, att Vadstena kloster hade en
stiftelse i Munkalif i Bergen, hvars blomstringstid
under åren 1425—55, då synes det, att man n
största grad af sannolikhet kan påstå, att Arnes
som af en eller annan omständighet kommit att
i det norska birgittinerklostret, öfversändts såsom
från detta till moderanstalten i Vadstena unde
hälften af 1400-talet. Till detta torde man sed

[1] Se Storm, *Den Bergenske Biskop Arnes Bibliothek* i *tidsskrift, udgivet af den Norske hist. forening* 2. R., 2, Kristia s. 185 ff.

ett slags korrelat kunna foga det påstående, att andra böcker än Arnes vandrat samma väg, om man också om dem ej har lika goda underrättelser, som dem man lyckats finna och framdraga om biskopens manuskriptsamlingar.

Den lilla afdelning i Arnes bokförteckning, som rör hans fornnorsk-isländska handskrifter, lyder så:

»Norróno bókr. logbok ꝼorn ⁊ logbok. truía saga ⁊ brut*us* mz. saga þidræk a bærn. orvar odds saga. thomas saga ens hælga chantuarien*sis* arkiepi*scopi*. Sopdyngiu*m* ⁊ þar a margar sagur.»

Rörande dessa manuskript har Storm påpekat, att »logbok ꝼorn», under hvilken titel han med rätta igenkänner Äldre gulatingslagen, samt »orvar odds saga» sannolikt äro att återfinna, den förra i cod. membr. 4:o, nr 137 »e donatione variorum» å Köpenhamns universitetsbibliotek, »Codex Ranzowianus» kallad, den senare i cod. AM. 344 a, 4:o. Af de öfriga skulle han gifvetvis vilja sammanställa »saga þidræk a bærn» med den enda från denna tid intill våra dagar bevarade codex af Þiðrekssaga, nämligen Kongl. bibliotekets i Stockholm fornnorska handskrift perg. fol. nr 4. Det har också lyckats honom att fullständigt identifiera Arnes bok och Stockholms-handskriften. Den senare har nämligen på första permens insida en anteckning, som härrör från omkring 1300, och som lyder: »þiðrekss sagha a be*r*nn», och det är väl mer än en *tillfällighet*, att skriffelet »a bernn» flutit in i Arnes katalog.

Om de återstående har Storm endast nedtecknat några antydningar till deras identifiering och bestämning utan att sålunda kunna något närmare följa deras historia. Jag skall därför uppta den återstående delen af listan till närmare granskning och med den grad af visshet, som är möjlig i dylika fall, söka uppvisa och ådagalägga, att samtliga där förtecknade manuskript blifvit till oss öfverförda.

Det i november 1667 vid Upsala akademi in
Antikvitetskollegiet var under påföljande vår färd
med allvar gripa sig an med det forskningsarbete, s
ligt den kungliga instruktionen var bestämdt som de
gift och mål. Genom flerfaldiga hinder för preses
så många värf ständigt anlitade Stiernhielm, had
till en början haft svårt med att komma i full ve
het och att få en ordentlig arbetsplan uppgjord
sedan frågan om ordförandeskapet blifvit af univer
kansler ordnad, så kunde man omsider sammanträ
att afgörande diskutera det nya verkets såväl andli
materiella angelägenheter.

Vid sessionen den 28 maj 1668 höll man ocks
åtskillige måål rådslag»[1], hvarvid man särskildt »d
rade om materierne, som Collegij Ledamöter skul
företaga at arbeta uppå»[2]. Vid denna öfverläggning
då en af assessorerna, Johan Axehielm, en påminn
och hänvisning till det material för forskningen, son
»Riksens Archivum» hade att erbjuda, och bad s
få erinra om den samling af fornskrifter och ar
nordiska antikviteter, som hans aflidne svärfader
Thomæ Agrivillensis Bureus 1651 hade donerat
Till närmare kännedom om denna samlings inneh
storlek kunde han här inför kollegiets ledamöter
en afskrift af själfva donationsbrefvet.

Bland de gamla original-handskrifter, som här
upptagna, möter man först och främst följande forn
isländska membraner:

»1. Ormer Snorresson, på Pergament, in folio, rätt g
Suänska, och mächta tätt styl, om Troiæ för

---

[1] Antikvitetskollegiets bref till De la Gardie den 9 ju
De la Gardieska brefsamlingen, Riksarkivet.

[2] Enligt Hadorphs yttrande vid Kanslikollegiets sammant
29 december 1691. Se prot. för nämda dag, Riksarkivet.

och Ängelands första bebygning, samt een hoop andra Historier, angående Frankerike och Tyskland.

2. Wilcina Saghu om 5 Suerighes Konungar in fol. på Pergament i lika måtta på rätt gammal Suänska, Den och aff migh åhr verterat, på nu brukelighit Suänskt måhl.

3. Damasceni Historia, de Barlaamo Eremità och Christendomens första begynnelsse vthi Indien, sammaledes å gammal Suänska på Pergam. in fol.»[1]

Följer man förteckningen i dess fortsättning skall man utom Bureus' egna arbeten och samlingar påträffa flera märkliga och betydande handskrifter, som gifvetvis alla skulle i hög grad intressera kollegiets ledamöter. En närmare förfrågan om gamle Bures »böcker» och »collectanea» blef också af Antikvitetskollegiet i särskild skrifvelse till Riksarkivet framställd. Men till svar å densamma kom den helt oväntade upplysningen, att man på ort och ställe ingenting visste om den berörda samlingens tillvaro. Följden häraf blef en anmälan om förhållandet hos kanslern, då kollegiet i skrifvelse af den 9 juni inkom med en hel del andra angelägenheter rörande verket och arbetet inom detsamma.

Det låg ju visserligen icke i kollegiets befogenhet att besvära sig i frågor och ärenden, som uteslutande rörde förvaltningen inom en annan riksinstitution, men »emädan Collegio lärer nödigt wara att hafwa all god kundskap om dee antiquiteter, som uthj Kongl. May:tz Archivo och Bibliothek äre, eller dädan till andre uthlänte, ty recommendera till E:rs högGrefl. Excell. wij detta i all ödmiukheet», heter det. Det förhåller sig tyvärr så, förklaras det i fortsättningen af detta andragande, att man i Riksarkivet saknar alla de dyrbara manuskript, hvilka Bureus en

---

[1] Efter Klemmings aftryck af donationsbrefvet i *Anteckningar af Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus (Samlaren* 5, 5 ff.).

gång donerade kronan, om man undantar de två:
Snorressons bok och Vilkinasagan, som Verelius f
år sedan till låns bekommit och ännu begagnar
arbeten och sin forskning. Detta har kollegiet ic
underlåta att anmäla hos kanslern, på samma g
hänskjuter till hans »nådige försorg», huru de
verken »kunna uppsöchte warda»[1].

De la Gardie lät genast höra efter i Riksarkiv
härmed förhöll sig, och fick då af »Custos Archivi
hielm och Erik Runell, arkivets sekreterare, det sva
hvad han själf i bref till kollegiet af den 29
klarar, »at H. Axenhielm långesedhan hadhe åthe
Archivet tillbakatagit» största delen af de ifråga
manuskripten. »Edher täcktes fördenskul godhe
slutar De la Gardie sin skrifvelse, »be:te H. A
härom åthspöria»[2].

På kollegiets hemställan härom till Axehielm
denne, att han visserligen under åren 1652—55,
var riksantikvarie, haft en större samling af ma
och handlingar till låns från Riksarkivet, men
också vid sitt ämbetes nedläggande återlemnat all
hade visserligen nu af Bureus' manuskript »Barla
storia» hos sig, men den hade han fått till låns a
hielm för blott några månader sedan. Troligen,
han, förhåller det sig väl så med flera af de
manuskripten, att de blifvit utlånade hit och dit
dets forskare och vetenskapsmän — så har t. ex.
tvänne hos sig —, eller kanske ha de hamnat oc
liggande bland de papper, som hans efterträdare
antikvarieposten, Lars Bureus, lemnat efter sig. I

[1] Originalskrifvelsen återfins i *De la Gardieska brefsa*
arkivet. Den är undertecknad af kollegiets samtliga ledam
undantag af preses, Stiernhielm, som ej var närvarande.

[2] *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets-, hist- och a
akademien.

annat än uttrycka sin förvåning öfver att
nonom ha samlingen i sin ägo, då han väl
ant fall snarare skulle hafva inlemnat själfva
till Antikvitetskollegiet än komma med en
förteckning öfver dem[1].
rdringshistorien synes verkligen hafva grämt
n en vacker dag begaf han sig själf ned till
r att i Riksarkivets egna gömmor dra fram
erken. Hans arbete kröntes också med fram-
bref, som han med anledning af sina efter-
kref till De la Gardie, och af hvilket nu
ott ett fragment finnes kvar[2], får man veta,
le handskrifterna äro återfunna, och icke blott
äfven den stora samling af äldre svenska
vilka Johannes Bureus under sin forsknings-
arkivet begagnat och med egen hand upp-
ning öfver. Man läser nämligen i fragmentet:
x:s låter jagh på det ödmiukaste förnimma,
omsider igenom min flit, hafuer igänfunnit,
ronones Suänska böker, som min Sal. S:r-

[...]den kopia af Axehielms bref, som kollegiet under
[...] i Stockholm nedsände i skrifvelse till De la Gardie
[...]. I detta sitt bref nämner kollegiet, att Axehielm
[...]ckholm för att inför kanslern personligen förklara sig
[...]rande manuskripten »effter sökia, hwarför wore bäst
[...] om E:rs högGrefl. Excell. läte denna tijd noga in-
[...]ibland dem som bem:te scripta emottaget och reverse-
[...] dee dem måtte till rätta skaffa, emädan dee lefwa».
[...]g ber man få medsända en afskrift af ett äfvenledes
[...]ll kollegiet öfverlemnadt »annat Register på några
[...] som i hans Swärfaders tijd der waret hafwa — — —
[...] att få wetta, hwilcka af desse än tillstädes äre». Detta
[...]ufvudsakligen rör fornsvenska handskrifter och för
[...]r synnerligen viktigt, har sedermera liksom kopian af
[...] fått åtfölja själfva skrifvelsen, som nu förvaras i *De*
[...]fsaml., Riksarkivet.
[...]ardieska brefsamlingen, Riksarkivet.

fader i sin tid, hafuer hafft vnder sina händer, och
såmlighe vthi det öfre, och somlighe i det undre h
Sammaledes och min Suärfaders Cronan offererad
Och woro somlighe vti Archi[v]et, somligha på
komna till Upsal[a;] Somlighe funnos igän vthi S
[Bures sa]mlingar förvtan fyra som änn[u] — —

Med de »böcker», som »på revers voro ko
Upsala», synes Axehielm egentligen syfta på de
skript, som efter befallning från kanslern år 1666
des åt Verelius. Vi veta nämligen, att Olof Rudb
De la Gardie utverkade för sin vän Verelius de
heten att till låns ur Riksarkivet bekomma: Orm
rasons bok, Vilkinasaga, »Norske lagen» och Me
Scondia illustrata, 10 voll; att Rudbeck själf öf
handskrifterna från Stockholm till Upsala, och att
Loccenius, son till professor Johannes Loccenius,
december s. å. aflemnade för Verelius' räkning för
och erkännande på lånet[1].

Efter denna utvikning återgår jag nu till
boklista.

Den första handskrift man då här i förtec
möter efter den utgallring, som ofvan blifvit gjord
s. k. »logbok». Enligt hvad Storm redan påp
denna beteckning till skillnad från »logbok forn»
stå som Landslagen, och vill man då närmare p
denna uppgift, så bör man gifvetvis, med hänsyn

---

[1] Albrekt Loccenius var då anställd som tjänsteman
af de kongl. verken i Stockholm, såsom det synes, Konunge
Han blef adlad den 28 april 1673 under namnet *Tigerklo*
nämdes den 27 mars 1675 till sekreterare i Krigskollegium.

Om detta Verelius' manuskriptlån ber jag för öfrigt f
till Bil. 5, Lit C—E och *De la Gardiska Archivet*, utg. a
gren, 6, 168 samt Större akademiska konsistoriets i Upsala
för den 10 juni 1682, mom. 4, som jag längre fram ko
fullständigt återgifva.

rgensisk ämbetsman, som var laghandskrif-
ıföra densamma till den redaktion, som varit
mpad för Gulating, d. v. s. beteckna den
e Gulatingslag.
ındersökning af de fornnorska handskrifter
ira offentliga samlingar såväl med afseende
iåll som ålder och proveniens har jag slut-
därhän, att jag tror mig kunna identifiera
» med den handskrift af Gulatingslagen,
bevarad i Lunds universitetsbibliotek, och
under signum »Hist. Litt. 12 fol.» beskrif-
amle love 4, 698 ff.
r här satt dess nedskrifningstid till »1:ste
ıenimod midten af 14:de Aarhundrede (efter
a årtalet har han fått från de å bl. 50 v.,
fna och af Magnus Eriksson detta år ut-
gier för Bergen.
e sålunda icke kunna tänka på, att det är
ift, som finnes upptagen i en manuskript-
ındra decenniet af samma århundrade. Men
ıare på handskriften, så tror jag, att man
erklig motsägelse kan hänföra densamma
a tid. Det förhåller sig nämligen så, att
er, liksom de närmast framför å bl. 44 v.,
ptecknade réttarbœtr, äro nedskrifna af en
n den som eljest utfört handskriften i dess
ıan står här inför den mycket vanliga före-
senare ägare af en gammal codex låtit i
teckna sådant, som kunde vara af särskildt
onom, eller som han ansåg vara samhörigt
nnehåll. På sådant sätt utfylldes i dylika
fven här, de blad, som den ursprunglige
ımit att vid en större afdelnings slut lemna
ı har också i sin beskrifning påpekat, att
teckningar, som gifvit honom det ofvan-

nämda årtalet, äro utförda i »mindre Skrift og s
synes noget senere» än själfva lagtexten.

Ser man sålunda bort från dessa yngre till
endast tar handskriften i dess ursprungliga och e
skick i betraktande, så fins intet hinder att sätta
början af 1300-talet, d. v. s. till tiden före 131
paleografiska utseendet talar snarare för än emot e
datering, och de tidsbestämningar, som handskri
öfrigt med afseende på sin nedskrifning lemnar,
heller några svårigheter. Visserligen finnas bl
stadganden af Hákon Háleggr, som följa på Gu
lagen, några réttarbœtr af år 1313, men hand
kan mycket väl vara skrifven det året, ja, t. o. m
och ändå godt hafva hunnit komma in i Arnes b
ling och blifva upptagen i hans förteckning, sc
ligtvis uppsattes af biskopen först under den sist
af hans lefnad, d. v. s. då han började tänka på
ställa om sitt hus. Man har således full rätt, syn
att sammanställa den här ifrågavarande handskrift
Arnes »logbok».

Men om nu också ingenting strider emot e
sammanställning, fins det då något, som talar f
samma? Gifves det nämligen något annat stöd fö
båda handskrifterna äro identiska, än det man
namnlikhet och ålder tror sig kunna draga fram
man t. ex. följa denna handskrifts historia hos os
äldre tider tillbaka, tider före midten af 1600-t
man här började att göra de stora och egentliga
lingarna af fornnorsk-isländska handskrifter? O
man påvisa, att vi ägt denna lagbok redan vid
af 1400-talet, den tid, då de andra bergensiska ha
terna synas hafva kommit i vår ägo?

Ja, att döma af ett uttalande, som Storm
handskriften i sin beskrifning af den, ser det ut,
det just ej skulle vara möjligt att härpå lemna

lan säger nämligen på tal om dess prove-
andskriftet, der rimeligvis i 14de Aarhun-
Færøernes Bispestol, har omtr. 1500 faaet
andet norsk-dansk Sprog» [1].
delen i detta påstående är ju endast ett
vidare stöd, än att handskriften innehåller
r Färöarna, och den sista, den om »tillskrif-
kring 1500, visar sig icke hålla streck. De
gar och rubriceringar, som Storm med detta
ar, kunna nämligen härröra från hvilken
et som helst, synes det, och äro för öfrigt
på »blandet norsk-dansk Sprog» utan på
r så vidt icke latinet blifvit användt, såsom
Några exempel skola tydliggöra detta. Å
»Wm kon*un*gs frid j resom», å bl. 99 v.:
le lather sina iordh a legha — —[2] longum
affradh» och å bl. 136 r. läser man: »Wm
vilia skipa ma*n*no*m* rætt.»
skriften kom öfver till Sverige, hade tyd-
vetgirig broder bland Vadstena-munkarna
och undersöka den, hvarvid han gjort de
andanmärkningarna och förklaringarna. Det
man kunde vänta sig.
des haft denna handskrift i Sverige redan
Omnämd och citerad i något arbete från
en visserligen icke, så vidt mig bekant är.
laus Petris *Svenska krönika* finner man den
ropad. Ty när författaren här i sitt arbete
na källor och därvid icke blott drar fram
la lagar, som han vetat begagna och göra

[1] *nle love* 4, 700.
[2] gen, som genom skada å handskriften är omöjlig att
nkt, synes emellertid här ha de vanliga förkortnings-
tinska *quæ dicitur.*

bruk utaf, utan äfven »then Norska laghboken
det utan tvifvel denna handskrift han åsyftar, ehu
visserligen ej kan af hans knapphändiga omnä
till fullo bestyrkas.

Men kommer man så in på 1600-talet oc
efterforska och undersöka de källor, som den tide
riska och språkvetenskapliga författare begagnat,
man påträffa utförligare citat och säkrare hänv
till »den norska lagen». Johannes Thomæ Bure
lifligt intresserade sig för de gamla pergamente
sitt bekanta historiskt-antikvariska sammelverk S
gjort en massa anteckningar om och utdrag ur c
skrifter han studerat, och han har därvid blan
lemnat några korta excerpter »Utur Cronones Norsk
bok». Vid en undersökning af dessa fann jag
att hans original varit den här omnämda Lun
skriften. Excerpterna stämma fullkomligt me
branens text; Bureus har lemnat en mycket nogg
fullt diplomatarisk afskrift, skulle man kunna säg

Det är samma codex, som sedan 1666 utlåna
Riksarkivet till Verelius. Vid utarbetandet af sitt
lexikon, *Index lingvæ veteris Scytho-Scandicæ*,
han bland mycket annat litteraturmaterial äfve
handskrift, och anteckningar af hans kända och
täristiska hand å dess mariginaler visa bäst af
han haft den och studerat den. Vid hans död 16
gick den icke till Riksarkivet, trots alla ifriga och
infordringar, om hvilka jag i sammanhang med
görelse för de Rugmanska manuskriptens öden får
att längre fram närmare orda. Den hamnade
liksom så mycket annat af det, som Verelius haft
för sina forskningar, i hans slägtingars och vänners

Vid fördelningen af Verelius' bo mellan st

---

[1] Se Klemmings edition, Stockholm 1860, s. 65.

[2] Handskrift å Kongl. biblioteket.

Jakob Istmen Reenhielm och den aflidnes öfriga anförvanter föll »Guladings och Fröstatingz lagerne tillijka med Hirdskra» på de senares lott, hvarvid dock Reenhielm visste byta den till sig mot ett annat arbete, såsom man ser af hans egenhändiga anteckning i sjålfva protokollet från arfsutredningen, där det heter: »förbytt medh Svetonio den P: Rym[onius, pastor i Ingatorp och svåger till Verelius]: behåller»[1]. Detta framgår också af ett utlåtande af Olof Rudbeck i Upsala akademiska konsistorium den 10 juni 1682, som jag får tillfälle att längre fram och i ett annat sammanhang anföra. Och på samma lyckliga byte syftar också den påteckning, som Reenhielm gjort å själfva handskriftens första perm, och som lyder: »Jacob J. Reenhielm emit et possidet; amissum librum recepit forte fortuna A:o 1682».

Från Reenhielms dödsbo gick den 1691 öfver i andra privata personers ägo och stannade så en dag hos historikern Sven Lagerbring. Storm har påpekat, att han måste hafva ägt handskriften, »thi om Afskriften i Uldalls Saml. 37 fol. oplyses at 'Beatus J. Langebek describi curavit ex ms. membraneo Sv. Bringii v. Lagerbring', og ved Langebeks Afskrift af Calendariet i Uldalls Saml. 72 fol. omtaler han Originalen saaledes: 'Cod. legum vet. Norr. Membr. in folio mihi a Dn. Pr. Bringio per Brocmannum commun. 1766'».

Detta kan också bestyrkas med intyg från annat håll. Bland Claudius Arrhenius-Örnhielms papper å Kongl. biblioteket fins nämligen en berättelse, en »förklaringh» om de åtgärder, som denne 1682 såsom rektor vid Upsala akademi vidtog för att från Verelius' dödsbo få in de bok- och manuskriptlån, som Verelius under sin lifstid innehaft från Riksarkivet och Antikvitetskollegiet, men ej

[1] Verelius' testamente samt åtskilliga handlingar rörande hans dödsbo finnas i original förvarade å Linköpings stiftsbibliotek (cod. B: 130, fol.).

kommit att återställa. Till denna fråga skall ja
fram återkomma. I denna berättelse emellertid,
»Norske lagen» eller, såsom det på ett ställe hete
och Frostetings Norske lagar» finnes omnämd,
hand från 1700-talet skrifvit i marginalen »r
Bringj» eller »hos Prof. Bring», en anteckning,
öfrigt blifvit gjord också om en annan isländsk ha
innehållande »Olof Tryggwasons saga» och »Nori
skrå», och hvilken äfven den liksom den norska
kommit att till sist hamna i Lunds universitets

Den nästa handskrift i Arnes katalog är »tr
ꝛ brutus mz». Den har, som man af titeln ser, i
en uppteckning af Trójumannasaga och de m
sammanfogade Bretasǫgur. En handskrift af de
håll, som för öfrigt på grund af sitt material o
paleografiska åldersbevis skulle kunna räknas t
omkring 1300, existerar nu icke i våra samling
vi hafva en gång ägt en dylik i den nu förkom
från 1600-talet i samlarnes anteckningar och f
arbeten kända Ormr Snorrasons bok. Den v
uppgift af Bureus en gammal membrancodex i f
betecknas af honom såsom ett sammelverk af »
historier» bland hvilka Trójumannasaga och B
sattes främst[1]. Det innehållet synes godt lämp
Arnes »truía saga ꝛ brutus mz».

[1] En fullständig redogörelse för volymens innehåll fi
den litteraturförteckning, hvilken som bihang åtföljer Vere
lingvæ veteris Scytho-Scandicæ samt i den af Verelius l
Catalogus Historiarum et monumentorum e penu
tatis Islandicæ depromptus, som nu finnes bevarad i
R: 697, ehuru uppgiften här är mindre fullständig (Jfr Göd
öfver Upsala universitets biblioteks fornisl. och fornn. handskrif
1892, s. 45 samt Bil. 1). Enligt dessa förteckningar skulle h
hafva innehållit följande sagor: Trójumannasaga och med de
Bretasǫgur, Anunder Jarls sonasaga och Magussaga, Laes
ventssaga Frakkakonungs, Bærings-, Remundar-, Eiríks-, Iver
Mirmants-, Partalopa-, Enoks- och Parcivalssaga.

kriftens historia hos oss känner jag ingen-
-talet. Men från och med den tid Bureus
i dagen, finnes den ofta omnämd, citerad
Bureus själf har begagnat den för sitt ord-
om han synes hafva sammanskrifvit under
31[2], och Verelius hade den till låns, såsom
och nyttjade den för sin *Index.* Den kom
bort med hans samlingar, utan återställdes,
re fram skola se, genom Rudbeck och blef
fskrifven i de nu å Kongl. biblioteket för-
ka handskrifterna: papp. fol. nr 58 och
9 samt i cod. Ups. R: 706, I[3]. Sedermera
ertid vid slutet af århundradet gått för all-

saga ens hælga chantuariensis arkiepiscopi»
identifiera sig med Kongl. bibliotekets perg.
ilken Jón Eggertsson 1682 hemförde från
den skulle kunna sammanställas med en
ntscodex af sagan, hvilken vi på 1600-talet
men som nu gått förlorad.
rförteckningen till Verelius' *Index* finnes
nhandskrifterna upptagen en »Thomas Saga
», som han sålunda begagnat för sitt ord-
igot närmare om denna handskrift får man
men i Verelius' testamente[4], där det tyd-
na handskrift, som går igen, omtalas den

å Kongl. biblioteket; i Antikvitetsarkivets samlingar
.
eckningar och dateringar här och där i handskriften.
r att dessa afskrifter härstamma från »Ormr Snorra-
r omständliga för att här kunna intagas. Jag skall
l dem i en särskild uppsats, och detta mitt påstående
ntagande jag rörande samma sak gjort i min *Kata-
universitets biblioteks fornisl. och fornn. handskrifter*,
5. få väl till dess stå »obestyrkta».
sid. 31, anm. 1.

som en gammal pergamentscodex. I § 11 af tes
heter det nämligen: »Mitt Lexicon Scandicum som
hafwer, Jtem Thomæ Sagu på gammalt pergame
menterar iag till Upsala Bibliotek. Men hwadl
som intet tillfyllest utharbetat är, gifwer iag till
fessor Oloff Rudbäck».

Man skulle nu visserligen kunna tro, att
bekommit denna handskrift från något af de ma
förvärf, som gjordes under senare hälften af 1
Men utom den ofvannämda perg. 4:o nr 17 kä
bland alla dessa handskrifter ingen mer än den
saga, som Jónas Rugman hemförde från ett af si
i Köpenhamn[1]. Detta Rugmans exemplar är nu för
men det synes emellertid hafva varit en afskrift fr
talet, att döma nämligen af den omständigheten, at
tid nämnes tillsammans med andra sådana obetydli
skrifter, hvilka vi ännu i dag ha kvar. Rugman s
ej heller hafva lyckats att i Köpenhamn komma
sådan handskrift, som den Verelius ägde i sin Tho

För öfrigt skulle en sådan man som Verelius ic
tillåtit sig att göra en gåfva af detta eller öfve
taget något bland de manuskript, som inkom
Rugmans samlingar, och detta så mycket min
kanslern efter påstötning af den i »antikvitetern
nitiske och vaksamme Hadorph lät år 1670 i
skrifvelse till akademiska konsistoriet göra förfrå
huru man vårdade och bevarade Rugmans »m
blique Kostnadt j Rijket inbrackte Manuscripter»

Den membrancodex sålunda af Thomassa
Verelius ägde, hade säkert sedan äldre tider
Sverige. Under forskningens dagar på 1600-ta
den liksom andra historiska handskrifter blifvit fra
i ljuset, möjligen af Verelius själf funnen blan

[1] Härom närmare längre fram.

[2] Se närmare härom längre fram.

papper, eller kanske snarare till honom
f någon vän, som på ett eller annat sätt
densamma. Från Verelius' sterbhus synes
icke hafva blifvit öfverlemnad till Upsala
serligen förklara arfvingarna i det vid arfs-
ällna protokollet, att »Hwadh som n:o 12 uti
ijdkommer, bestå wij Lexicon Scandicum,
Saga till Upsala Biblioteek; Jtem dhe öfrige
les förmälte ofullkomlige Documenter till
dbäck»[1]. Men trots detta kom helt säkert
da Thomassagan att liksom den »Norska
na ute i privat ägo, tills den så omsider

nu återstår af Arnes förteckning, är »Sop-
a margar sagur».
rm »betegner vel» detta uttryck, »at disse
men uden Orden med andre norrøne Bøger
dhold, som Biskopen ikke har fundet det
at nævne särskilt»[2]. Ja, den närmast till
e förklaringen vore väl att tolka det som
la trasiga och mögliga manuskript, bland
ga 'sagoböcker' förekomma», hvarvid man
þar *a*» som »þar *af*», analogt »*a* Bern» för
om skrifvaren förut har.
annan tydning gifves också. Den grundar
rstå ordet »sopdyngjur» icke precis som
r», hvarvid man närmast kommer att tänka
utseendet hos de manuskript man har att
n snarare som »diverse anteckningar», »till-
ckningar» o. dyl., och på denna grund fatta
m det förklenande i dess betydelse syftade
hållet. Till stöd för en sådan tolkning vill
ande.

iginalet i cod. B: 130, fol. å Linköpings bibliotek.
idsskrift, udg. af den Norske hist. forening 2 R., 2, 190.

Séra Gottskálk Jónsson i Glaumbæ på Isla
en handskrift, som nu under signum: »Add. 112
finnes bevarad i British Museum, och som för
känd under namnet Gottskálks syrpa. Detta si
ord öfversättes af E. Jónsson i hans *Oldnordisk ordl*
»2) Bog el. Blade, hvori der er nedskrevet et el.
blandet Indhold, især Leilighedsdigte, el. desl.»,
också passar godt in på Gottskálks handskrift. D
håller nämligen en massa diverse saker, såsom la
melser, biografiska notiser, dikter och tillfälliga
ningar. Själf kallar nu Gottskálk Jónsson sin s
sópdyngja och dægrastytting, ty å bl. 62 v.
med egen hand antecknat: »þesse bok heitir sopd
dægrastytting»[1].

Af detta kan man sålunda se, att det ifråga
ordet »sopdyngja» användts i litterär bemärkelse
beteckna hvarjehanda och tillfälliga uppteckning
att man följaktligen kan ha rätt att tolka det så

Med hänslutning till en dylik uppfattning sl
alltså vilja öfversätta slutorden i förteckningen
»norróno bókr» med: »En sammelcodex af dive
teckningar, hvari (þar a = å hvars blad) också
sagor finnas nedskrifna».

Hvilken af dessa tolkningar, som nu kan
sanningen närmast, vill jag emellertid ej söka att a
yttra mig om. Den sista syns mig i språkligt
vara den bästa, men å andra sidan vill jag då g
märka, att man nu ej skall kunna ta fram ur v
norsk-isländska handskriftsamlingar en codex,
innehåll, ålder och proveniens motsvarar ett sam
sådant som det här ifrågavarande, och jag känner
ur historien om våra fornnorska och fornisländsk

---

[1] Jón Þorkelsson, *Séra Gottskálk Jónsson i Glaumbæ*
hans i *Arkiv för nord. fil.* 12, 47 ff.

skrifters förvärf något omnämnande eller någon anteckning om en dylik handskrift.

Med den första tydningen åter har man visserligen beredt sig den möjligheten att bland de omnämda »margar sagur» kunna inrangera de öfriga fornnorsk-isländska handskrifter, som vi sedan 1400-talet ägt, men om hvilkas förvärf man ingenting med säkerhet vet. Sådan är t. ex. Storms mening om Olafssagans codex, perg. 4:o nr 2 å Kongl. biblioteket, och den nu förkomna uppteckningen af Karlamagnússaga: »selv disse kunde have været blandt de 'mange Sagaer', som laa sammen i Dynger i Biskop Arnes Bibliothek»[1].

Men om nu också denna tolkning går för sig, och den nämda möjligheten därigenom står öppen, så är det långt ifrån nödvändigt att under denna, som det kan synas, alltför bekväma, men på samma gång nästan intetsägande rubrik utan vidare subsumera dem alla, äfven om de nu ej gå upp till ett antal af mer än högst fyra. Jag påminner nämligen om hvad jag ofvan sagt, att andra böcker än Arnes sannolikt vandrat samma väg till oss, om vi också rörande deras historia och förvärf ej äga lika goda och säkra underrättelser.

De fornnorsk-isländska handskrifter, hvilka alltså redan på 1400-talet funnos här i Sverige, voro:

1) de ännu bevarade: *Perg. fol. nr 4 och 6*, Þiðreks- och Barlaams saga, *perg. 4:o nr 2*, Óláfssaga, alla tre å Kongl. biblioteket, samt *Hist. Litt. 12, fol.*, Hirðskrá och Yngre Gulatingslagen, å Universitetsbiblioteket i Lund;

2) de nu förkomna originalen till Karl Magnus och Didrikskrönikan samt codices af Trójumanna- och Thomassaga.

Jag har ofvan antydt, att dessa handskrifter helt

---

[1] Anf. arb., sid. 191 f.

säkert blifvit öfverförda till Sverige under åren 14
Stämmer då detta med den tid, till hvilken man
förlägga de öfversättningar eller bearbetningar
som utfördes här hos oss under 1400-talet, och hv
med största sannolikhet kommit till under de stu
granskningar, som man gifvetvis ägnade originalen
vid deras hitkomst?

Det gäller då först att få närmare reda på, n
öfverflyttningar och bearbetningar gjordes.

Af Barlaam och Josaphat äro vi lyckliga
äga själfva original-uppteckningen i den s. k. »Nä
klosterbok», f. d. Antikvitetsarkivets A: 49, och d
skrifning har man på åtskilliga grunder kunnat be
till åren 1441—42[1]. Till omkring samma tid h
också förlagt Karl Magnus, och det finnes in
hindrar att låta Historia sancti Olaj göra den
skap, om man nämligen icke är bunden af den föru
meningen, att dess original kom öfver till oss för

På samma sätt och med samma resonemang
jag också vilja affärda Didrikskrönikan, men
nu fastslagit dess ålder till »omkring 1454», så
väl icke utan vidare få göra den ett årtionde äld
skall därför i största korthet här ta upp till omp
den vid flerfaldiga tillfällen afhandlade frågan: Nä
sattes Didrikskrönikan?

Såsom bekant citeras den svenska öfversättni
sagan för första gången i den interpolerade P
krönikan, interpolerad så till vida nämligen, som
är från Didrikskrönikan tilläggen äro tagna.

Från hvilket år är då den utvidgade Prosai
nikan? Den äldsta handskrift, i hvilken den fi
varad, är den s. k. »Fru Märetas bok» eller »Co

---

[1] Se *Bonaventuras betraktelser*, utg. af Klemming (*S.*
Stockholm 1860, s. XXVI ff. samt Schück, *Öfversättaren a*
och Josaphat i *Samlaren* 6, 160 ff.

Kongl. biblioteket[1]. Denna är nedskrifven
som det är en sammelhandskrift, i hvilken
nda förekommer i afskrift, måste själfva
a äldre. Längre tillbaka än omkring 1450
llertid icke sätta detta, ty vid den tiden har
ı icke blifvit interpolerad och utvidgad, så-
igen visar sig af den afskrift, som föreligger
rift å Kongl. biblioteket, f. d. Antikvitets-
, hvilken Klemming begagnat till textcodex
ı af krönikan[2].
aiska krönikan skulle således på dessa grun-
tt sin omredigering mellan åren 1450 och
historiska material, som interpolatorn här-
borde sålunda hafva framdragits just vid
d andra ord: Didrikskrönikan skulle under
ämda åren hafva blifvit öfversatt.
än så kan man på denna väg ej komma. Vill
d ej stanna här, så får man då söka ta sig
a håll, t. ex. i och genom de arbeten, som
annat sätt hänga samman med dessa nu
vilkas nedskrifningstid man säkrare kan be-
sådant har man i den Lilla rimkrönikan.
ete är, som bekant, en omskrifning i versi-
onologisk form af den utvidgade Prosaiska
n man således slå fast året för dess för-
rde man kunna komma den här framställda
en för den Prosaiska krönikans utvidgning
önikans öfversättning något närmare in på
rfattades alltså Lilla rimkrönikan?
ärpå lemna ett exakt svar är det nödvändigt

a handskrift se *Svenska medeltidens rimkrönikor* 3,
68, s. 246 ff. och *Småstycken på forn svenska*, Stock-
s. 294 (båda i *S. F. S. S.*).

ken på forn svenska, s. 217 ff.

att först klargöra, huru hon i sitt ursprungliga s
ut. Ty sådan hon nu föreligger i sin äldsta och
hela taget, bäst bevarade uppteckning i Codex Ve
hvilken också Klemming utan någon förändring
redigering följt vid sin edition[1], verkar hon styn
fragmentarisk. Det är, som om den egentliga afsl
fattades, som om man saknade själfva det vackr
på den genealogiska byggnad författaren sökt a
upp. Man väntade sig gifvetvis såsom den sis
alla de uppräknade härskarne en stor och lyckli
som omsider kommit till makten, och hvilken f
tillhör. En sådan har också författaren haft att p
i sin »Carolus», som 'nu' blifvit 'hyllad' och 'gi
»gudh giff til lycko och godh ende».

Det är väl nämligen alldeles oomtvistligt,
Karl Knutssons-monolog, som Klemming upptag
»Tillägg. 1» till sin edition, och hvilken han här
annan källa, än den som lemnat honom texten ti
krönikan, just utgjort det i Codex Verelianus
slutet. Den passar så godt in här i sammanha
att ej tala om att man vid en jämförelse med f
ningen och särskildt afslutningen i den Prosaiska l
ovillkorligen fordrar att till sist ha en dylik Ka
sons-monolog. Först genom att se saken på et
sätt förstår man också den betydelse af politisk pa
som väl endels varit afsikten med arbetet, och
tydligen äfven ägt.

Att nu emellertid Karls-monologen saknas
Verelianus eller den s. k. »Fru Märetas bok», har
Ropp i sitt arbete *Zur Deutsch-Skandinavischen G
des XV. Jahrhunderts*, Leipzig 1876, s. 156 sökt
på det sätt, att allt, som rör Karl Knutsson, l
politiska skäl uteslutet. Fru Märeta, handskrift

---

[1] *Svenska medeltidens rimkrönikor (S. F. S. S.)* 1, 215

nämligen vara den Märta Månsdotter Gren,
1450 blifvit gift med Kristian Benktsson
till Salsta[1]. På grund af fiendskapen och
mellan denna släkt och den Bondeska skulle
Oxenstiernska familjehandskriften den ifråga-
onologen, som prisar Karl i hans upphöjelse,
struken och borttagen.
na sätt förklaras också den omständigheten,
en ej upptar af rimkrönikorna mer än själfva
, ehuru den är nedskrifven efter den tid, då
arlskrönikan blifvit förenade till ett arbete.
von der Ropp framställda antagande har
annolikheten för sig.
g har visserligen, till försvar för sin upp-
illa rimkrönikans ursprungliga utseende och
nsstämmelse därmed af honom redigerade
kt bemöta och afvisa detsamma. I *Små-
n svenska*[2] har han nämligen på tal om Codex
h dess nuvarande utseende påpekat, att den
defekt, att »slutet, eller 3 rader af Christofer
arl, felar med handskriftens sista blad», men
ma gång framhållit, att »denna rätt vanliga
n tillskrifvas en politisk orsak», såsom von
at förklara förhållandet.
na anmärkning, som Klemming här gjort
it med tanke på den Prosaiska krönikan,
rtid, strängt taget, icke von der Ropp, ty
cks ha förbisett, att dennes uttalande gäller
Lilla rimkrönikan och Erikskrönikan. Och
rhåller det sig så, att de båda förekomma
iften och därtill sluta å sina resp. blads
hvilka sedan andra uppteckningar genast

m Klemmings utredning i *Svenska medeltidens rim-*
S. S.) 3, 248.

taga vid, hvadan de alltså föreligga i det ski
skrifvaren lemnat dem. Om också von der Rop
utsträckt sitt påstående äfven till Prosaiska kröni
i förbigående påpekat, att förhållandet med de
vara detsamma som beträffande de andra, så ä
därom hans uttalande egentligen rör sig, hvarfö
heller bör kriticeras just i denna punkt, och det så
mindre, som von der Ropp ej kan hafva haft nå
ledning att i detta speciella fall starkare urgera
stående, då Klemming vid sin edition af Prosais
nikan ej följt Codex Verelianus utan en uppt
där såväl den gode Kristofer i hela sin prydno so
den ståtlige herr Karl fått vara med. Och dä
såväl von der Ropp som hvarje annan all anled
i detta fall vara fullt nöjd utan några knottri
mentarier.

Men för öfrigt torde von der Ropps påståend
i denna punkt vara ytterst sannolikt, ty det är
delse, som verkligen ser ut som en tanke, att äf
träffande Prosaiska krönikan den del blifvit undan
som rör Karl Knutsson och hans framgångar.

Klemmings åsikt och uppfattning om Lilla
nikans ursprungliga utseende[1] kan därför ej anse
och vid en fullt kritisk edition bör följaktligen
nämda Karl Knutssons-monologen få följa med
stämplas som en senare tilldiktning.

Vid ett sådant förfarande har man ej blott att
det nu anförda utan också att stödja sig på hvad
uppteckningar säga. Jag tänker härvid icke på d
»Fru Elins bok», f. d. Antikvitetsarkivets cod. D:
i detta fall ej är annat än en afskrift af Codex Ve
eller dess original, ej heller på AM. 191 fol.,

[1] Utom det att denna hans åsikt röjer sig i det sätt,
han utgifvit krönikan, så har han också direkt uttalat den
medeltidens rimkrönikor (S. F. S. S.), 3, 292.

Askabyensis», i hvilken Lilla rimkrönikan förekommer i ännu defektare skick[1], utan på den, ehuru visserligen nu förkomna handskrift, som Messenius begagnat för sin *Then Gamble och minsta Swenske Rijmkrönikan* i *Twå Små Gamble Sweriges och Göthes Chrönikor*, Stockholm 1615, samt dessutom en afskrift från slutet af 1500-talet på 6 blad i folio, som nu finnes å Kongl. biblioteket. I såväl Messenius' edition som den sistnämda afskriften bildar Karl Knutssons-monologen den lämpliga afslutningen.

Tar man nu den Lilla rimkrönikan sådan, som hon ursprungligen synes hafva kommit från parafrasörens penna, och i detta skick mönstrar henne, så skall man finna, att hon går fram i tiden till slutet af 1449, just samma år, på hvilket också den Prosaiska krönikan i sina båda redaktioner, såväl utan som med tillägg, stannar. Med hänsyn till krönikörens sätt att föra fram berättelsen ända till »nuet», drar man gifvetvis häraf de ganska otvifvelaktiga slutsatserna, att den Prosaiska krönikan författats 1450, att den omedelbart efter sin affattning, samma år om man så vill, blifvit interpolerad och försedd med tillägg från Didrikskrönikan samt omskrifven i versifierad form, den s. k. Lilla rimkrönikan, och till sist såsom en följd af allt detta: att Þiðrekssagan varit i svensk öfversättning tillgänglig 1450.

Men på hvilken grund har då Klemming och med honom Schück kunnat förlägga öfversättningen till midten af 1450-talet?

Jo, på trenne ställen i den Prosaiska krönikan förekommer ett uttryck: »som framdelis i bokin sigx», hvilket Klemming ansett »åsyfta en utförligare behandling i den bok författaren anlitade som källa. Denna bok åter kan, så vidt vi nu veta — fortsätter Klemming —, ej hafva varit någon annan än gamla Eriks-krönikan och

[1] Se *Svenska medeltidens rimkrönikor (S. F. S. S.)* 3, 250 ff. och 274 ff.

den nya Karls-krönikan af 1452. Antages denn fattning, så följer deraf att prosaiska Krönikan vara skrifven förr än vid år 1452; och i de verkli förhållandena finnes intet som talar deremot»[1].

Ur detta Klemmings, som det väl kan synas tveksamma utlåtande har Schück sedan dragit det larium», att Þiðrekssagan vid midten af 1450-talet till svenska öfversatt[2]. I sin *Svenska Literatur* (Stockholm 1885—90) har han därpå framställt landena så[3]. Sedan Karls officielle biograf 1452 sin penna, förstod konungen snart att finna nya för sitt icke alltid så oegennyttiga nit för historieskrif och med dessas tillhjälp utsände han den ena k och politiska visan efter den andra. Det var e ciskanermunk från gråbrödraklostret i Stockholm, fick försöka sin förmåga, och frukten blef den P krönikan, som väl under året 1453 såg dagen. vidgades sedermera och begagnades af författaren t rimkrönikan, hvilken »antagligen redan före 14 färdig. Till följd häraf öfverflyttades Þiðrekssagan får 1454».

Men ser man närmare på »de verkliga sakför dena», så känner man sig icke fullt belåten med framställning.

Den Prosaiska krönikan, som slutar vid jule och icke har ett ord att förmäla om de märkliga händelserna under åren 1451—52, kan på grund jag ofvan andragit, icke vara skrifven 1453. O det sätt, på hvilket den Lilla rimkrönikan slutar, de uttalande, att nu är Karl blifven hyllad som konun af svenskar och »nordmen», och den hulda önsk

---

[1] *Småstycken på forn svenska (S. F. S. S.)*, Stockholm 81, s. 293.

[2] *När öfversattes Didrikskrönikan?* i *Samlaren* 6, 60 ff.

[3] Jfr också den i not. 2 anförda uppsatsen.

Gud måtte förläna hans regemente lycka och välgång, det säger oss alldeles tydligt, att den är nedskrifven ej långt efter hans kröning i Throndhjem.

Så mycket vissare och säkrare ter sig också detta, om man med slutmonologen jämför de tillägg, som sedermera följde, och som af Karls fiender och politiska motståndare utslungades. De bilda en direkt fortsättning i händelsernas kedja; de tala om Karls regeringsbekymmer under 1451 och kända framfart under kriget i Skåne 1452, samt hans fortsatta öden och slutliga död.

Hvad för öfrigt beträffar uttrycket »som framdelis i bokin sigx», så har man väl ej att på det hela taget fästa större afseende vid detta än de moderna författarnes så ofta uttalade, men så sällan infriade löften i de välkända orden och vändningarna »som jag längre fram skall återkomma till», »som jag i en utförligare framställning ämnar uppta till behandling», eller för att ta ett exempel, som för tillfället ligger än närmare till hands, de akademiska disputations-1:orna, hvilka ju så ytterst sällan få sin annonserade fortsättning.

Resultatet af allt detta är, att Þiðrekssagan blifvit till svenska öfversatt senast 1450.

Men härmed är blott den ena gränsen i tiden uppdragen. Hur långt tillbaka den andra kan sättas, är väl svårt att säga. Så mycket torde man dock våga påstå, att sagan icke varit bekant hos oss på 1430-talet ännu.

Man har nämligen påpekat[1], att Nikolaus Ragvaldi icke hade någon kännedom om Didrikskrönikan eller dess norska original, när han vid kyrkomötet i Basel 1434 höll sitt bekanta tal om de gamla »göternas» betydelse i världshistorien, ty hade han detta haft, så skulle han förvisso ej ha försummat att göra bruk af ett dokument, så betydelsefullt och gifvande för hans framställning, som

[1] Se Storm, *Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern*, Kristiania 1874, s. 141.

just krönikan med sin Vilkinasaga hade varit.
än under 1440-talet torde sålunda sagan icke hafv
bekantgjord hos oss, men till detta decennium sk
också vilja förlägga dess öfversättning.

Men mot ett sådant påstående gör man gifvetv
den invändningen: huru kunde under sådana förh
Didrikskrönikan vara okänd af författaren till
saiska krönikan, men kort tid därefter begagnas
interpolation och utvidgning af samma arbete.
enda möjliga synes nog vara att sticka in Didriksl
i tiden mellan den Prosaiska krönikans båda red
d. v. s. dess ursprungliga affattning och senare utv
huru knappt utrymmet än kan tyckas vara.

Visserligen låter detta helt plausibelt, men
»inpressning» lär knappast ha sannolikheten för sig
ligare låter då det hela förklara sig på följande

Den Prosaiska krönikan författades af en fran
munk från gråbrödraklostret i Stockholm, och den
ingen aning om den i Vadstena befintliga Didriksk
Men munkens arbete, modernt och ej utan en
tydelse i dagens politiska frågor, spreds snart i
afskrifter. En sådan hamnade också hos de litte
gittinerna, och krönikan fick då sina randanmär
och tillägg.

Kan man sålunda säga, att Didrikskrönik
största sannolikhet öfversattes på 1440-talet, så sy
indicier peka därhän, att de bergensiska handsl
vid pass 1440 kommit öfver till Vadstena, där d
föremål för ett lifligt studium, hvarvid flera af de
den närmaste tiden öfversatts till svenska.

Man kan nu fråga, huru dessa öfversättninga
utförda. Till svar härå anser jag mig emellertid
böra komma med en vidlyftig undersökning utan
i allra största korthet meddela följande.

Först ber jag då få påminna om hvad jag re

för tvänne af de här ifrågavarande öfver-
nämligen Karl Magnus och Didriks-
u saknas, så att man om dem svårligen kan
la händelser ej komma med »sakliga utred-
ot af vikt för öfrigt utöfver det, som redan
fvits om den förstnämda, lär väl icke kunna
ch hvad beträffar den senares ställning till
ng af originalet, som föreligger i perg. fol.
. biblioteket, så har alldeles tillräckligt där-
ladt af de många, som skrifvit om Þiðreks-
andskrifter, olika redaktioner och öfversätt-
får därför hänvisa till deras framställningar
lt till företalen af Unger och Hyltén-Cavallius
ktiva editioner af Þiðrekssagan och Didriks-
Storms arbeten och för öfrigt till Klockhoffs
iandlingar och uppsatser[1].
träffar Barlaam och Josaphat, så gäller
jag ofvan yttrat om Eufemiavisorna. Den
blifvit öfverflyttad till vårt språk med den
eckningen till grundlag, och den norska öfver-
nes endast hafva blifvit begagnad till hjälp
n samt för att supplera det i mångt och
ohändiga originalet. En närmare undersök-
ör väl, strängt taget, icke hit och skulle för
n massa jämförande exempel och långa dis-
na här lämpligen inrymmas.
rsättning emellertid, som direkt härstammar

ðriks konungs af Bern, udg. af Unger, Christiania 1853.
ik af Bern, utg. af Hyltén-Cavallius *(S. F. S. S.),*
—54. Storm, *Sagnkredsene om Karl den store og*
, Kristiania 1874, s. 144 ff. och *Nye Studier over*
Aarbøger for nord. oldk. og historie 1877, s. 297 ff.
er öfver þiðreks saga af Bern i *Upsala universitets*
Boer, *Über die handschriften und redactionen der*
rkiv för nord. fil. 7, 205 ff.

från norskan, och hvars original dessutom änn
kvar, är Historia Sancti Olaj. Men äfven om
jag fatta mig kort. Det kan egentligen ej säg
annat eller något mer om den, än hvad Klemmi
i anmärkningarna till sin edition af arbetet i
fornskriftsällskapets samlingar[1].

Han förklarar nämligen där, att den är »ett
knapphändigt och dåligt sammandrag» af sitt
Som man kan förstå, har munken icke lagt sig
eller ens förstått att i sin bearbetning ta upp
betydande, det väsentliga i författarens framställn
hvad han i sitt tycke funnit lämpligt, det har h
ut för att sedan parafrasera detta från den kra
klangrika prosan på vanlig knagglig knittel. H
nalet beträffar, så har detta ej varit något annat
4:o nr 2, hvilket jag härmed vill omnämna,
ming nämligen trott sig finna, att öfversättaren
denna handskrift också användt en codex af
Tryggvasonar, ett antagande, som dock Storm i
sats *Om Kilden til den svenske Rimkrønike om*
med ganska tydliga skäl bestridt.

Innan jag lemnar 1300- och 1400-talen, åte
se, om denna bekantskap med den fornnorsk-
litteraturen haft någon betydelse för tidens litter
samhet.

Som jag redan antydt, var det krönikör
häfdaforskare, som framför andra kom att intre
för de nyförvärfvade litterära verken. Det fann
ting af känd och tillgänglig litteratur rörande
forntid, som författaren till Prosaiska krönikan i
göra bruk utaf. Huru hårdt vi än bedömma
att skrifva ihop vår fornhistoria, så må vi doc
honom den rättvisan, att han med lifligaste intress

[1] *Svenska medeltids dikter och rim,* Stockholm 1881,

[2] I *Arkiv for nord. fil.* 1, 304.

på sin uppgift, och att han åtminstone icke underlåtit att »tillgodogöra sig det historiska materialet».

I främsta rummet var det naturligtvis våra egna gamla uppteckningar, som han betjänade sig utaf, men därjämte visste han också att från främmande historiker, annalister och biografer hämta upp allt, som han i något afseende fann användbart för sin framställning, hvarvid det dock gifvetvis ej kunde komma i fråga att granska och afgöra, om det eller det verkligen rörde vårt land och förhållandena hos oss.

Den bästa och viktigaste bland källskrifterna utifrån blef det här ofvan behandlade utdraget ur Historia Norvegiæ. Det lemnade krönikören en hel rad af svenska regenter för den tid, hvarom de inhemska annalerna ingenting hade att förmäla.

Andra i viss mån mera betydande bidrag skulle bekantskapen med öfversättningarna från 1400-talet hafva skänkt författaren. Karl Magnus samt Barlaam och Josaphat innehöllo väl icke något, som specielt kunde intressera en forskare i Sveriges historia, om också ett och annat kunde hafva gifvit anledning till ett lärdt citat eller en förklaring, en liten utläggning i förbigående, men Olafssagan hade han helt säkert icke studerat utan ganska godt resultat, och i Didrikskrönikan skulle han gifvetvis själf hafva upptäckt de konungar, som sedermera kommo att genom en annan inrangeras i hans regentlängder.

Men denna litteratur var för franciskanermunken okänd, den hade ännu ej kommit utom Vadstena-klostrets murar. Genom den eller dem, som emellertid haft tillfälle att ta kännedom om densamma, fördes dock sedermera en *del* af dess nyheter in i det »utkomna» arbetet. Det fans nämligen något i ett af de nya verken, som ej *kunde* eller *borde* förbigås, och som var så lätt att i randanteckningar foga till, och det var namnen på Didrikskrönikans Vilkinakonungar.

Men på hvilken grund och med hvad rätt, fr
kunde dessa sagofigurer stickas in bland den
krönikans konungar och betecknas som svenska
Jo, det var naturligt, att dessa härskare
plats bland våra andra gamla konungar, ty det
enkelt i krönikan, att de regerat öfver Svea- och
och alla de välden och riken, som med dessa
enade. Men på hvad grund sedan Þiðrekssagans
lemnat en sådan framställning af förhållandena,
åter på hans uppfattning af de historiska och g
uppgifterna i hans källor. Och med den för
sig i det här berörda fallet på följande sätt.

Sagans Vilkinaland har, såsom Storm upp
hållit sitt namn af de slaviska Vilcerna, och b
sålunda ursprungligen de delar af norra Brander
Pommern vester om Oder, som af dem en gån
innehades. Men småningom kom detta namn
flyttas på andra närgränsande områden och
krigiska Vilcerna, som ständigt lågo i strid
grannar i sydvest och vester, inbyggarne i
Þiðrekssagans Hunaland, hade under dessa sina
bundit sig med de i norr boende Danerna. Dessa
betraktades därför af Sachsarna som samhöriga, oc
land kom alltså från deras synpunkt att omfat
ej blott öster och nordost om dem utan äfven i

När sedan Þiðrekssagans författare sökte att
ning af sina sachsiska sagomäns berättelser uppdr
serna för Vilkinaland, så inkorporerade han äfv
i norr liggande länder och då på samma gå
konungens välde». Ja, han synes till och med
tecknat detta såsom det egentliga »arflandet».
land — säger han — þat heitir nu Suiðioð oc
oc allt Sviakonungs uelldi. Skanœy. Sealand.

[1] *Nye Studier over Thidreks Saga* i *Aarbøger for*
kyndighed og historie 1877, s. 297 ff.

Vinland oc oll þau riki er þar til hallda»[1]. Detta öfversättes i Didrikskrönikan så: »Wilcina land. som nu ær kalladh swerige oc gotaland. oc skane oc siæland oc winland oc all the rike ther till lage»[2].

Det är själfsagdt, att man sålunda hade all anledning att betrakta Vilkinakonungarne som fullgoda svenska härskare, och detta så mycket mer under dessa danskhatets tider, som man därigenom kunde uppvisa, att alla länder omkring Östersjön en gång lydt under sveakonungens spira. Därför inrangerade man Vilkinakonungarne med deras historia i den Prosaiska krönikans regentserie, hvarvid interpolatorn klarerade det genealogiska sammanhanget genom att sammanslå och identifiera två af de nya konungarna med två af de gamla, som han fann bäst gå ihop och passa in med hvarandra, om ej precis till utseende, karakter, person, härskarindividualitet och allt, hvad det nu kan heta, så åtminstone vid en jämförelse i de allra allmännaste och gröfsta drag af deras förtjänster och brister »i fredens och krigets värf». På det sättet fick han med sagans alla fem: [Philemer-] Vilkinus, [Inge-] Nordian, Hernit I, Osantrix och Hernit II.

Den från Jordanes af krönikören upptagne gotiske härskaren »hin store mektoge Philemer», han, som »sampnade en storan här och drogh in j sithiam som är swidia» och som sedan vann, snart sagdt, »all landh vnder sigh», kunde ej gärna vara någon annan än den »som ok kallas Vilkinus», Didrikskrönikans förste och främste »sviakonung», den lycklige eröfraren af »alt Rytzeland».

Vilkinus har en son, Nordian, som blir hans efterträdare på Sveriges tron, och som naturligtvis därför måste sammanslås med Inge Philemersson. Denne Nordian var

---

[1] *Saga Điðriks konungs af Bern,* udg. af Unger, Christiania 1853, s. 27.

[2] *Sagan om Didrik af Bern,* utg. af Hyltén-Cavallius *(S. F. S. S.)* Stockholm 1850—54, s. 19 f.

visserligen den lycklige arftagaren till ett stort och mäktigt välde, men var ej den, som kunde hålla tillsammans det hela i de strider och svårigheter, som de många skatt- och lydkonungarna snart nog kommo att bereda honom.

Den farligaste bland dessa furstar blef Hernit, konungen af Ryssland. Han var ej nöjd med den underordnade ställning, i hvilken Vilkinus satt honom, och genast efter dennes död gjorde han därför uppror, besegrade Nordian och lade under sig »alt Swerige». »Siæland vnte han» dock sin forne öfverherre, men »ecke mera aff Swerigis rige; sa stod thz lenge i longa stwnd».

När emellertid Hernit »tog at aldas, beffelte han sin son Osanttrix rikit i Swerige, oc gaff hanum konungs naffn». Denne regerade och krigade och gick så till sist all världens väg, han som de andra, hvarvid en hans brorson, Hernit, kom upp på tronen. Om denne få vi veta, att »han wan vnder sik bretania och slo j hell theris konung som het jsung ok ix hans sönir mz honom» o. s. v., tills han omsider »doo j swerigie».

Med denne Hernit slutar Vilkinasagans regentlängd. Det gällde nu för interpolatorn att på något sätt söka sammanställa och förbinda denne siste härskaren med krönikans följande konungar. Detta klarerades emellertid ganska ledigt, ty Hernit förklarades ha »ij sönir effter sik en het neorch ok annar frode», just precis de två bröder, som enligt krönikörens framställning kommo till makten efter Inge. Att nu därigenom denne Neorch och Frode blefvo på en och samma gång söner af tvänne goda fäder och ättlingar af såväl den inhemska som inkräktande ätten, det var interpolatorn ej nog ömtålig genealog att generas af, nej icke ens så pass, att han tog sig för att stryka krönikörens framställning rörande släktförhållandena mellan Inge och de två. Förmodligen ansåg han, att de genom en dylik intim förbindelse åt båda hållen hade så mycket säkrare rätt till kronan.

idgade form, som den Prosaiska krönikan
terpolationer och tillägg omsider fått, blef
ı hufvudcodex, från hvilken flera århun-
ɔskrifvare hämtade uppgifter till sina fram-
vår fornhistoria. Man fann det tydligen
förse sig så godt man kunde ur krönikans
än att hänvända sig till de mera gifvande,
a svåråtkomliga ursprungliga källorna eller
på mödosamma upptäckts- och forsknings-

ltså icke sant, när Peringskiöld i företalet
af *Þiðrekssaga*, Stockholm 1715 förklarar,
i, Johannes Magnus, Olaus Petri och Lau-
ɔch för sina uppgifter om Vilkinakonungarna
f och stödt sig på den ursprungliga norska
pteckning, som han själf använde för sin
nuvarande perg. fol. nr 4 å Kongl. biblio-

ælius har visserligen i en uppsats *Om en gam-*
ındskrift af Wilkina Saga[1] sökt rätta denna
ppgift därhän, att det skulle ha varit den
ɩskrönikan, som användts af de nämda
ne, en åsikt, som Geijer och andra seder-
Men äfven denna uppfattning är felaktig,
ikan har icke varit känd af någon bland
utan förhåller det sig faktiskt så, att de
ig utaf den utvidgade Prosaiska krönikan
af Ericus Olai, som endast haft dess be-
Lilla rimkrönikan, till sitt förfogande.
under senare hälften af 1400- och hela
gjort bruk af de fornnorska Vadstena-
eller deras öfversättningar. Undantagsvis
Ericus Olai begagnat Historia Sancti Olaj,

) (1824), s. 243 ff.

från hvilken han hämtat några notiser af vikt[1], o
Petri har väl studerat den Norska lagboken.

Men detta är också allt. Det blir, såsom vi
Johannes Messenius, som först af alla använder de
Olafssagan i forskningens tjänst, och det är de
Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus, som drar f
alldeles förgätna och förgömda þiðrekssagan och v
huru den egentliga Vilkinahistorien såg ut.

De vinningar man sålunda vid studiet på 1
af den fornnorska litteraturen gjorde, voro väl, r
af en ganska underordnad betydelse, om man o
erkänna, att de endels varit vida bättre än myck
som man från andra håll insamlade. Ty genom
domen om Historia Norvegiæ återvann man
material, som väl en gång tillhört en lefvande,
på denna tid alldeles bortsopad svensk tradition.

Gäller det åter þiðrekssagan, då måste det e
att man kom tillbaka med blott en liten tillök
allt det konfusa stoff, hvaraf författaren till F
krönikan gjort sitt arbete, och hvaraf kommand
historiker skulle utföra sina kompositioner, un
hela sin sammansättning af historiska notiser, fab
skott och obefogade fakta. En ändring i dess
landen kunde först ske med nytt historiskt mate
korrektiv.

Ty frånsedt bristen på all sans och kritik, v
författaren möjligt, när han nu prompt ville in
krönika med en framställning af vår fornhistoria
för att därom iakttaga försiktighetens tystnad —
honom ej möjligt att lemna en framställning af
tiskt värde. Han var i saknad af all lefvande trad
alla äldre litterära uppteckningar, och han ägde

[1] Se härom de vidfogade anmärkningarna och noterna
Olai, *Chronica Gothorum* i *Scriptores rerum Svecicarum* 2: 1
Munch, *Samlede Afhandlinger* 2, Christiania 1873, 74 s. 51

[..]t på arkeologisk väg kunna supplera sitt [..]l. Alla dessa brister kunde först i någon [..]m den bekantskap med de historiska ver[..]norsk-isländska litteraturen, som på 1600-[..]leddes.

[..] havde man intet andet end Studerestue-[..]at hjelpe sig med», säger också Munch med [..]kningen i Sveriges fornhistoria under denna [..]ljande tider. Och han tillägger: »der exi-[..]egentlige Forstand ingen svensk Oldhistorie, [..]e (ɔ: den fornnorsk-isländska sagolittera-[..]e at sprede sit Lys derover, og Personer [..]r med eet fremstod, om hvis Tilværelse man [..]gang havde drømt[1]».

[..]å vi också i tiden inför den fornnorsk-[..]turens renässans i Norden.

[1] [..]*handlinger* 2, Christiania 1873, 74, s. 527 f.

1500- och 1600-talen.

(Till Antikvitetskollegiets inrättande år 1667.)

I.

Den fornnorsk-isländska litteraturens renässa

Norge. Öfversättningar af Konungasagorna: Kris dersen, Laurents Hanssön, Mattis Störssön. Lagöf ningar. Handskriftsafskrifningar. Bekantskapen i med de nämda öfversättningarna. — Island. Ar Jónsson. Brynjólfur Sveinsson. Björn Jónsson. Jónsson. Magnús Óláfsson. Guðmundur Andrjess fán Óláfsson. Utvandrande isländingar. Jónas R ankomst till Sverige.

När Island på 1260-talet går under som sjä stat, är det också slut med dess rika ock kraftiga alstring. Under den tid, som följer, förmår man k mer än afskrifva och hopsamla de redan frambra ken för att sedan gömma, men på samma gång förglömma dem. 1300-talet är samlingens tid, följande århundradets litterära intressen gå hufvud upp i torftig rimurdiktning.

Och i Norge äro förhållandena desamma. Ä är litteraturen ett tydligt utslag af sitt lands i yttre tillstånd. Den hade blomstrat så rikligen u kraftiga konungarna af Sverres ätt, men den tyn då landet korporeras in i unionen, och det mis konungar och sitt hof, i hvars hird landets all genta krafter samlats eller åtminstone kommit i med hvarandra. De världsliga och andliga sto kunde visserligen för en tid uppehålla det litterä

en tid, hvarvid det nästan uteslutande var
insamla och taga vara på hvad som redan
i domarsalens skåp och kapitelbibliotekens
föra och låsa in de gamla böckerna. Och
n århundradens damm öfver dem; det blir
illa, där fordom landets öden ristades med
om penna, där lifvet i både verklighet och
kt på »dust och bohord».
andliga och litterära intressena träda åter
sig gällande, i och med det att humanismen
n nå hit upp, och en friskare fläkt kommer
an börjar fundera öfver dagens angelägen-
hållanden, och man vänder blicken till det
att se och lära känna, huru man fordom
ndlat. Därvid kommer just det gamla och
ill heders, det dras fram och genomforskas.
nom den fornnorsk-isländska sagolitteraturen,
gsta synas hafva bibehållit sig som en om-
voro Snorre Sturlusons arbeten. Men äfven
sist igenlyckta och undanställda. Härtill
hufvudsakligen de språkliga förhållandena.
d det att danskan trängde in och blef för-
samhörigheten med fornspråket upprifven,
snart ej någon, som längre förstod det mål,
00-talets litteratur var affattad. Men under
gamla böckerna blifvit afskrifna och be-
ir forskaren sedan på 1500-talet sökte teckna
s historia, så var det konungasagorna, som
fingo stå till tjänst med materialet.
återinfört Snorre Sturluson i litteraturen,
nmarks litterärhistoria så väl kände Lunda-
an Pedersen.
började sin forskningsverksamhet med att
raga sitt fäderneslands gamla krönikor, hvar-
e verlden bekant med Saxos *Gesta Danorum*

eller *Historia danica*, såsom arbetet vanligen kallas. edition, som år 1514 utkom från trycket, var ett fö till den *Danmarks historia*, med hvilken Pedersen grep sig an. Ty vid utförandet af detta sitt ve han till väga på det sätt, att han öfversatte Saxos l till danska, som han därvid interpolerade och ut med tillägg från andra källor samt försåg med en fortsättning ända fram till egen tid.

I dessa sina tillägg till Saxo har Pedersen gjo af de gamla historiska sagorna. Det är nämligen som åsyftas i sådana citat som »Biscop Issleff oc e mel norske prest som hed Are, scriffue i den gamle krönicke», och »Biscop Biörn schriffuer i den Nors nicke» eller »Der stonder i den Norske krønicke»

Man har under dessa titlar igenkänt Heims och den större Óláfssaga Tryggvasonar. Följaktligen Pedersen hafva haft till sitt förfogande några af skrifterna till dessa verk och således själf ur der de utdrag, som han sedermera i öfversättning vid Saxos framställning.

Den slutsatsen ligger väl närmast till hands Gustav Storm, som ägnat Pedersens »tillägg» en n undersökning[2], har kommit till det resultat, att den originalhandskrifter haft. För sin bekantskap med l Norges gamla historiska litteratur har han haft at någon för hans forskning intresserad norsk vän o som i en ganska utförlig excerptsamling lemnat de utdrag ur sagorna, hvilka kunde vara af vikt f danska historia.

De källskrifter, som begagnades för dessa ex voro »Bergsboken», nuvarande perg. fol. nr 1 å biblioteket i Stockholm, vidare den handskrift af

---

[1] Se Kristian Pedersen, *Danske Skrifter*, udg. af Br Fenger, 5, Kjøbenhavn 1855, s. 354 ff.

[2] *Biskop Isleifs Krønike* i *Arkiv for nord. fil.* 2, 319 ff

nger i sin edition betecknat som »B», och
blott ett litet fragment finnes kvar i Norges
t slutligen en nu alldeles förkommen hand-
skringla. Ur dessa hopsamlades materialet.
ring af hvarifrån det hela kommit, lät man
och Are Frode, hvilka båda nämnas i
, få hedern och äran af författarskapet till
liksom biskop Bjarni Kolbeinsson uppfördes
l Bergsbokens Óláfssaga Tryggvasonar, och
grund, att hans namn finnes omnämdt fram-
af hans Jómsvíkingadrapa, hvilka här äro
ersen, som själf icke hade någon närmare
e ursprungliga källskrifterna och deras för-
aturligtvis ingen anledning att icke ta dessa
goda, och sålunda kom med hans »tillägg»
Isleifr och Are som författare till Heims-
en litterära verlden.
skedde dock ej förr än mot slutet af år-
edersens danska historia blef nämligen lig-
kript, och först 1570 blef arbetet framdraget
in bekantgjordt, därigenom att Vedel kom
et som material för sina historiska arbeten.
pgifter och meddelanden rörande Nordens
här af Vedel lemnas, ligger sålunda den
Pedersens »tillägg» hade för tidens känne-
es konungasagor. Men stor var den visser-

också förhållandet med den öfversättning af
som verkställdes af sedermera lagmannen i
rents Hanssön.
rik II:s hyllningsfest i Oslo 1548 hade
n han själf berättar, blifvit uppfordrad af
lärde, d:r Kristian Morsing och prinsens
vaning, att öfversätta norska »antiquitates»
På denna deras uppmaning torde han då

tagit sig för att afskrifva »kongebogenn», Cod
sianus, hvarefter han sedan under jämförelse och
nering med en annan gammal god uppteckning af k
sagorna, som han under tiden kommit öfver, bör
öfversätta sin afskrift. Under vintern 1550—51 ful
han »thenn første partt aff same bogh ind till O
Tryggesz»[1]. En fortsättning blef sedermera påbörj
huru långt den fortgått, känner man icke. I a
delser synes icke något mera hafva nedkommit t
mark och blifvit bevaradt än den nämda först
Men den hade öfversättaren genast efter dess af
nedsändt till kronprinsen. Denne öfverlät arb
Svaning, som utlånade det till intresserade histori
efter det gick ur hand och i hand, tills det omsic
nade i Universitetsbiblioteket. Under hela tiden ha
ingen kommit sig för med att utgifva detsamm
fick stanna i manuskript, och Laurents Hanssön
sättning kom sålunda, lika litet som Kristian P
»tillägg», att sprida den kunskap om de gamla
som den eljest genom trycket skulle kunna hafv

I ett afseende kom det dock att spela en be
rol, och det var i tidens spörsmål och undersökni
författarskapet till Konungasagorna. Det var ge
gifningen af Peder Claussöns Heimskringla-öfver
som Snorre Sturluson blef känd som deras fö
Men hedern af att hafva återinsatt Snorre på de
plats tillkommer likvisst icke Peder Claussön u
nikans utgifvare, Ole Worm.

I Peder Claussöns manuskript fanns icke, nä
tog hand om detsamma, den »Snorre Sturlesöns
som man nu läser i det tryckta arbetet, och ing
i originalet, vare sig å titelbladet eller i rubrike
Snorre angifven som författaren. Detta är något

[1] *Norske Magasin,* udg. af Nicolaysen, 1, Christiania
XIV ff.

kritisk pröfning tillagt. Och härvid är det
ssön, som han begagnat och i hufvudsak
Det är nämligen ifrån dennes öfversättning,
etalet är taget, och Laurents Hanssön är
förste i nyare tid, som åter länkat Snorre
nn samman med Norges konungasagor.
rifrån har då denne fått sin kunskap om
arskap?
icke har kunnat komma från Codex Fri-
på intet ställe anför Snorres namn, så har
vis genast slutit, att den måste härröra från
handskrift, som Laurents Hanssön begagnat
och kollationering med den från Codex Fri-
fskriften. Men hvilken var då denna andra
a, därom har man haft åtskilliga meningar
ar. Vigfússon ansåg[1], att det ej kunde vara
än Kringla, som då ännu, när Laurents
de sin öfversättning, haft kvar det första
ket prologen helt säkert förekommit och
angifvan, en förklaring ungefär som i Up-
t Snorre varit det föreliggande verkets för-

tav Storm, som vid flera tillfällen varit inne
a, har till sist formulerat och framställt sin
på ungefär följande sätt[2]. Kringla var ju,
i alla händelser defekt redan på 1550-talet,
tt Vigfússons antagande har den allra minsta
r sig. Hvad vidare beträffar Snorres namn
gen, så har ingen af konungasagornas andra
rifter angifvit honom som författare, och på

m, *Snorre Sturlassöns historieskrivning,* Kjöbenhavn

Sturlassöns historieskrivning, anf. st.; Peder Claussön
Skrifter, udg. af G. Storm, Kristiania 1881, s. LVI;
fil. 1, 54 ff.

hvad grund skulle man då ha rätt att göra et
antagande specielt om Kringla. Därtill kommer,
svårligen lär kunna dra fram några citat och hänv
i Laurents Hanssöns öfversättning för öfrigt, son
lägga, att det just varit denna handskrift han b
Men hvad man finner, det är, att han jämte Co
sianus gjort bruk af en »cronica Olavi», den
Óláfssaga Tryggvasonar, och som vid en undersö
de förefintliga citaten visar sig vara Bergsbók, p
nr 1 å Kongl. biblioteket i Stockholm. Det är
denna codex alltså, som varit Laurents Hanssöns
handskrift. Det passar också så godt in på alla
Ty dels fanns Bergsboken vid denna tid i Norge, h
den först 1678 öfverfördes till Sverige af Spar
dels är den »et af de Haandskrifter, der paa ikke
end fire Steder under Beskrivelsen af Svolder-Slage
Steder hos 'Snorri Sturluson', og da disse Citate
stemmer med Heimskringla, maatte den Oversæt
samtidig benyttede Bergsbók og et Heimskringla
skrift, snart blive overbevist om, at det Værk af
som Bergsbók citerede, laa for ham i 'Kongeboge

Helt nyligen har emellertid åter det påstående
gjordt, att den ifrågavarande handskriften ej k
någon annan än Kringla. Vigfússons tanke har
blifvit återupprepad och detta med anledning a
Kongl. biblioteket i Stockholm uppdagade bladet
den gamla Kringla-handskriften. Det finnes näml
detta en marginalanteckning, i hvilken Finnur
trott sig med säkerhet kunna igenkänna Laurents H
hand. På grund häraf är det sålunda enligt hans
»utvivlsomt, at 'det andet' håndskrift, L. Hanssön
tede, netop er Kringla; på det passer beskrivelse
menstillingen med den flot utstyrede cod. Fris.), n
på Bergsbók, hvis 'stil' jo slet ikke kan samm

. Vigfússons formodning viser sig således at
e»[1].

samtidigt med Laurents Hanssöns arbete
t tolkningsförsök af konungasagorna, hvilket
i den s. k. »Jens Mortensens öfversättning».
det ena eller det andra i denna titel äger
ttigande. Såsom öfversättning betraktad är
flesta sådana från denna tid en ganska fri
f originalet, ett utdrag, om man så vill, i
sättaren afskurit allt, som han icke funnit
för det historiska sammanhanget nödvändigt

beträffar själfva öfversättaren, så har forsk-
it till det resultat, att det var lagmannen i
s Störssön, som lemnat den ifrågavarande
ngen. Det var med handskriften Kringla
som Störssön verkställde sin öfversättning,
ian synes hafva sysslat omkring 1550, i alla
t färdig före år 1569. Ehuru arbetet ej
less afslutning kom att befordras till trycket,
ellertid genast en ganska stor spridning ge-
ter, som togos af detsamma[2]. En sådan kom
Vedel. Han begagnade manuskriptet för
och öfverlät det sedermera till Arild Huit-
n tur skänkte det till skånska presten Jens
nom dennes försorg kom omsider 1594 den

le *brudstykker af skindbøgerne Kringla og Jöfraskinna,*
til udg. af gammel nord. litt. ved Finnur Jónsson,
s. VI a.

rift, som finnes i isländska handskriften papp. 8:o
ngl. biblioteket i Stockholm, är icke, såsom man af
ing i *Snorre Sturlassöns historieskrivning* (s. 273)
från Mattis Störssöns manuskript eller någon annan
ing af hans öfversättning utan helt enkelt, såsom titel-
n det tryckta arbetet. Den omfattar för öfrigt blott
etta, nämligen företalet och bl. 1—32 r., rad. 9.

Norske Kongers Krønicke oc bedrifft ut från tryc
har sedermera i litteraturen städse varit omnä
citerad under utgifvarens namn.

Det blir denna öfversättning i utdrag, som se
medlar bekantskapen med Konungasagorna, till
Claussöns vida fullständigare och i språkligt afse
ojämförligt mera betydande tolkning blef tillgän
nom Worms edition af år 1633[1].

I fråga om den fornnorsk-isländska litteratu
nässans har man också att utom dessa bearbetnin
utdrag af de historiska verken ihågkomma de ö
ningar, som gjordes af de gamla lagarna[2].

Det var väl, strängt taget, icke någon und
och förgäten litteratur, som härmed drogs fram o
upplifvades; lagarna och de rättsliga bestämmelse
ju något, som på grund af sin rent praktiska anv
aldrig kunde komma att falla i glömska. Ej he
det väl i första hand på grund af intresse för for
turen, som man nu vid medlet af 1500-talet tog
att öfversätta dem, utan snarare därför att de s
förändringarna hade gjort en sådan sak behöflig,
af nödvändig. Men å andra sidan får man doc
bise, att denna öfversättningsverksamhet samma
med tidens nyvaknade historiskt-antikvariska intres
den omständigheten för öfrigt, att hela den rika
tydande juridiska litteraturen gjordes tillgänglig i
som alla kunde förstå icke blott inom utan äfve
lands, har gifvetvis haft sin stora betydelse för
domen om landets forna litterära lif och kultur.

Nästan alla dessa lagöfversättningar kommo

[1] För närmare kännedom om detta arbetes tillkomst o
hänvisas till Storm, *Snorre Sturlassöns historieskrivning*, K
1873, s. 214 ff. och Peder Claussön Friis, *Samlede Skrifter*,
1877—81, s. LXI f.

[2] Se härom *Norske Magasin* 1, XXVIII ff.

skript. Den enda, som blef utgifven, var
ka» tolkningen af *Den Norske Hirdskraa*,
Ræt, som genom Arild Huitfeldts försorg
honom skrifvet företal präntades i Köpen-
len om således blott en af dessa öfver-
någon större och allmännare spridning, så
ika afskrifter af de flesta ut bland tidens
tenskapsmän.

erpering och öfversättning sysslade man
rifning af de gamla membranerna.
t var det lagarna och den bok, som hade
l dem, den s. k. Konungsskuggsjá eller
e, som man på detta sätt sökte »ge ut».
a af de historiska verken tog man sig för
å afskref Laurents Hanssön i och för sin
ela Codex Frisianus, och från 1667—68
msorgsfulla afskrift af Jǫfraskinna, som ut-
tern, sedermera biskopen i Oslo Jens Niels-
nnes nu bevarad i Arnemagnæanska sam-
, fol., och är en af de viktigare Heims-
ifterna, då dess original sedermera gick
bekant, i Köpenhamnsbranden 1728.
dessa tvänne afskrifter torde åtskilliga till
rda vid denna tid, om de ock sedermera
Hanssöns »Konungabók» förkommit, och
om dem nu saknas.

ika omständigheter och förhållanden, af
i korthet sökt lemna en framställning, var
fornnorsk-isländska litteraturen drogs fram
en i den nyare tiden.

å fråga, om denna nyupptäckt hade någon
s i Sverige, för vår samtida litteratur och

stora och märkliga resultat har den natur-
, men så alldeles utan inverkan har dock

kännedomen om det nya, som kom oss till del,
Det är nämligen från bekantskapen med Heimsk
»Jens Mortensens öfversättning», som nästan
karakteristiskt nya härrör, hvilket kommer fram
senius' verk och just kan betecknas som hans e
insats i vår häfdaforskning. Ty när han i sin
illustrata kriticerar sina föregångares framställning
fornhistoria och själf söker göra en ny uppfattni
utinnan gällande, då är det Mortensens krönika, so
Olafssagan och Huitfeldts arbeten varit den k
hvilken han öst.

Visserligen var det ej möjligt för Messenius
stöd endast af detta material kunna helt bryta r
traditionella uppfattningen. Krönikan var endast ett
torftigt utdrag, och Olafssagan var han med sin
klena kunskap i fornspråket ej mäktig att göra
godt och riktigt bruk utaf.

Men i alla händelser var det dock genom d
beten, som vägen till ett bättre inom historiefors
hos oss blef öppnad, en väg, på hvilken sederme
senius' efterföljare under säkrare ledning af ett ri
bättre material, skulle komma att fortsätta. Detta r
det börjar med Peder Claussöns krönika, som våra
forskare under medlet af 1600-talet, en Locceni
Rerum Svecicarum Historia och Verelius i sitt fö
arbete *Historia Svio-Gothica*, använda och citera.
sider stod hela den fornnorsk-isländska litteratu
skaren till buds, sedan man här hemma börjat at
handskriftsinsamling och öfversättning direkt tillg
sig densamma.

Med hänsyn till de ofvan berörda lagöfversättn
har jag att här omnämna ett par, äfven till sver
denna tid gjorda öfverflyttningar.

Linköpings stiftsbibliotek förvarar i cod. B:
en »Gammal norsk lagbok», en pappershandskr

1500-talets senare hälft. Den är nu icke, såsom alla andra »norska lagar» vi från denna tid äga, en afskrift af den sedvanliga norsk-danska landslagen utan en öfversättning till svenska af denna jämte en samling réttarbœtr, kungl. bref, genealogier och diverse småstycken, som den föreliggande originalhandskriften dessutom innehållit.

Tiden och omständigheterna för denna öfversättnings tillkomst och nedskrifning har Gustav Storm velat finna i »den svenske Occupation af Throndhjem (1564)»[1]. Helt säkert är denna förmodan riktig, ty utom det att uppteckningen härrör från denna tid, så har det norska originalet utan tvifvel varit en Throndhjems-handskrift, att döma nämligen af de omnämda tilläggen, af hvilka nästan alla röra Throndhjems stad och biskopsdöme eller Frostatings lagområde.

På detta sätt skulle ändå Throndhjem hafva haft sin betydelse för den litterära samfärdseln mellan Norge och Sverige, om också ej under de tider och förhållanden man förmenat eller af den omfattning man velat framhålla och göra gällande.

Den andra öfversättningen från denna tid är Thet Norreske Herde Skrå eller Gårdzrätt. Den är tryckt i Stockholm 1648 hos Ignatius Meurer. I företalet förklarar förläggaren, att det är på riksdrotsen Per Brahes befallning, som han låtit trycka och publicera arbetet, och på titelbladet nämnes, att det är »aff Danskan vthsatt på Swensko»[2]. Men hvem öfversättaren är, får man icke

---

[1] Se hans beskrifning af handskriften i *Norges gamle love* 4, 706 ff. och *Monumenta Historica Norvegiæ*, Kristiania 1880, s. LVI ff.

[2] Den omständliga titeln på arbetet lyder: *Thet Norreske Herde Skrå eller Gårdzrätt, Hwarvthaff förnimmas kan, huruledes Rijket vthi fordom Dagar warit ordnat. Och huruledes Konungarna vthi theras tijdh hafwa hållit hoff, Sampt Hwadh hwars Hoffsinnares och andre Vndersåters Kall och Embete warit, så månge som någhon Beställning hafwa hafft. Aff Danskan vhsatt på Swensko.*

veta, och hvilket original, som denne följt, är ic
angifvet.

Hvad nu detta senare angår, så har det, sås
kan vänta sig, varit den af Huitfeldt utgifna dansl
sättningen. Vid en jämförelse ser man detta ge
som man också finner, att det af Huitfeldt skrifna
fått följa med i den svenska öfversättningen.

Beträffande öfversättaren, så kan ju denne
hvilken som helst. Det var väl ingen konst a
flytta ett dylikt arbete från danska till svensl
emellertid synes det icke hafva varit någon anna
bekante rättshistorikern och lageditorn Jonas B
Glossarium Suiogothicum 1, 881 upplyser nämli
om, att den svenska öfversättningen härrör »
nostratre(!)». Med detta uttryck kan han icke gä
på någon annan än den nämde Jonas, ty om d
bekanta storheten med detta namn, Johannes
Agrivillensis, äga vi tillräckligt noggranna unde
för att med säkerhet kunna påstå, att det icke v
som öfversatt arbetet, ehuru Dreyer[1] och mec
Nyerup[2] fattat Ihres omnämnande på det sättet.
förväxling mellan de båda stöter man ej så säll
bref och handlingar till och med från 1600-talet
ofta se, huru de förblandas, och, som bekant,
tillskrifvit Johannes Thomæ flera af de svensk
tioner, som den andre haft under sina händer oc

Nu kan det visserligen anmärkas, att Jona
varit död redan ett par år, då öfversättningen
men detta hindrar icke, att den ändå kan härr

---

[1] *Beiträge zur Litteratur der Nordischen Rechtsgelahrsam*
burg 1794, s. 80.

[2] *Udsigt over vort Fædrenelands Litteratur i Middelald*
benhavn 1804, s. 188.

[3] Se Klemming, *Anteckningar af Johannes Thomæ*
Bureus i *Samlaren* 5, 13.

re ligger i den omständigheten, att han
att ombesörja utgifningen, en förklaring
den, att öfversättarens namn på intet ställe
omnämdt, eller att det förord, som man
afva väntat af honom, nu alldeles saknas.

---

isning till fornlitteraturen, som i dessa
öfversättningar blifvit gifven, torde otvifvel-
dragit till att framkalla den lifaktiga forsk-
slutet af 1500-talet tar sin början ute på
den gamla litteraturens egentliga hemland.
återförde tanken på den gamla sagorika
mur Jónsson Vidalin med tillnamnet »hinn
ldes 1568 gå gården Auðunarstaðr i Víðidalr;
uppfostran i biskop Guðbrandur Þórlakssons
ndade sina studier vid Köpenhamns uni-
ter han sedan lefde och verkade i sitt hem-
skare, skolman och prest intill sin död 1648.
har blifvit kallad »den gamla isländska
staurator», eller som det bland hans lands-
dursköpuður sögu Islands». Detta hedrande
förvärfvat sig genom sina många topo-
historiska arbeten, bland hvilka särskildt
commentarius de Islandia, Havniæ 1593,
nburgi 1610, och *Specimen Islandiæ*, Amste-

vistelse vid universitetet hade Arngrímur
ndgått att beröras af det intresse för forn-
ningen, som där börjat göra sig gällande.
tora fråga för dagen, huru fäderneslandets
hvilka dess forna, okända öden hade varit,
å Arngrímur kommit att stanna inför. Och

den hade så lifligt tilltalat honom, att den ej l
å sido, när han från universitetet kom ut i lifvets
handa praktiska bestyr, ja än mer, kom upp til
lägset liggande Island. Nej, det blef tvärtom e
för honom att besvara den, och efter flitiga stu
forskningar kom också hans svar.

Därute i verlden kände man knappast till det
Island, och ännu mindre hade man någon aning
forntid. Det blef därför nödvändigt för Arngri
lemna en historisk-topografisk beskrifning af si
först göra klart för läsaren, hvar den fanns, o
den nu såg ut för att sedan uppvisa, hvilken l
den haft och hade i Nordens litterära och för öf
andliga lif. Med detta till uppgift och mål skref
Brevis commentarius de Islandia.

Det är ett arbete, som icke utgör frukten a
funderingar och lösa hugskott utan det goda resu
säkra iakttagelser och ett verkligt källstudium,
med en kritik så god, som man kan ha rätt a
för denna tid. Det väckte också en synnerlig u
samhet bland de lärda, och Arngrímur blir från
dess framträdande en forskare och författare a
med. Man finner också, att rikshistoriografen Ni
vänder sig till honom för att rådgöra om kä
för sitt pågående arbete i Danmarks historia.

I april 1596 skrifver han nämligen till Ar
och anhåller, att denne ville uppköpa och insam
för hans räkning öfversätta sådana isländska h
skrifter, som kunde ha intresse för hans arbete
när Arngrímur på denna uppmaning gifvetvis
ett förbindligt svar, så följde året därpå genom
föranstaltande ett kungligt öppet bref till Island
hvilket en och hvar befalles att till Arngrímur a

[1] Se Grams företal s. 13 not. a i *Additamenta* till Kr
Christ. III., Havniæ 1737, hvarest brefvet i utdrag finnes t

n ägde af »documenter oc Anthiquiteter»,
ra historieforskningen till gagn[1].
synes emellertid icke hafva blifvit sådant,
dessa åtgärder kunde vänta sig. Det var
så alldeles i Arngrímurs smak att stå till
ersättare och excerptsamlare, och det torde
gått ganska trögt med att lemna Krag den
. Man känner i själfva verket icke något
n med anledning af detta påbud kan sägas
för så vidt man icke får taga med i räk-
inska öfversättning af Jómsvíkingasaga, som
d bland hans uppräknade skrifter i F. Jo-
oria ecclesiastica Islandiæ[2] samt de excerpter
ande Grönland, som han sammanförde och
atin, och hvilka sedan i isländsk tolkning
álholt 1688 under titeln: *Gronlandia Edur*
ja.

örre betydelse för tidens kännedom om Is-
atur och språk blir den vetenskapliga och
sonligt intima förbindelse, som Arngrímur
med Ole Worm.
ts-kansleren Kristian Friis hade på Worms
rifvit Arngrímur och anmodat honom att
Worm till handa med upplysningar i det
och litteraturen. Arngrímur svarade med
orm direkt adresserad skrifvelse, och det
till en brefväxling dem emellan, som seder-
mest lifliga och förtroliga sätt fortgick, så
ur lefde. I allt, som rörde Worms anti-
ning, hade den lärde isländningen städse upp-
meddelanden att lemna, och för att bestyrka
n, men på samma gång glädja vännen och

Forordninger og aabne Breve til Island 2, Rappsøe

niæ 1775, s. 447 ff.

föröka hans vackra samlingar, letade Arngrimur f
nedsände källskrifter och dokumenter. På detta s
1628 det vackra exemplar af Snorra-eddan, som
kändt under namnet »Codex Wormianus», ned til
hamn, och andra följde sedan. Det blir början
lifliga export af handskrifter från Island, som se
oafbrutet fortgår ända in på början af nästa årh

Den som särskildt gjort sig känd som han
insamlare genom att vid de märkligaste codices b
namn, är, som bekant, Brynjólfur Sveinsson.

Under sin studietid i Köpenhamn hade han
i beröring med Worm och genom honom blifvi
serad för fornforskningen. Efter Brynjólfurs he
till Island underhölls förbindelsen dem emellan på
väg, och efter Arngrimurs död var Brynjólfur
hvilken Worm vände sig i sina antikvariska bry

Säkerligen var det också på föranstaltande a
som Brynjólfur i maj 1650 från danska regering
tog en skrifvelse med anmodan att öfversätta och
de nyfunna isländska handskrifterna. Eftersom
farit, heter det i brefvet, att »Høylærd Mester
Svenssen» ihopsamlat »adskillige Antiqviteter o
Documenter, som vel muelig med nytte det gemee
til beste kunde publiceris», så såge man därfö
at hand paa en vinterstiid kom hid neder til
det her i verk»[1]. Men som Brynjólfur helt säk
alldeles gärna ville lemna sin biskopliga förvaltn
sina angelägenheter i andra händer under en så
och regeringen dessutom själf vid närmare efter
väl funnit det oegentligt att för ett sådant ändam
honom ifrån hans embetsverksamhet, så återtog n
följande skrifvelse den önskan man uttalat om h
resa, men fasthöll fortfarande den anmaningen til

[1] *Kongelige Forordninger og aabne Breve til Island*
havn 1787, s. 20 f.

och utarbeta allt, hvad han hade af »anti-
idet tienligt til at illustrere voris historier»[1].
svarade med att ur sin egen bok- och
lling öfversända flera dyrbara handskrifter
konungen och erbjöd sig på samma gång
beredvillighet och uppoffring städse stå till
sätt. Han lät också på altinget 1656 upp-
hvar att för konungens räkning framleta
de gamla skinnböcker, som man bevarade
, och tack vare detta påbud lyckades han
de vackra codices, som han 1662 nedsände
till konungens bibliotek, och hvilka nu in-
tsen bland de fornnorsk-isländska hand-
Den gamle kongelige samling»[2].
ivata samlare fingo af Brynjólfur mottaga
or i handskriftsväg.
först blef ihågkommen var naturligtvis
ven Stephanius synes hafva haft den store
tacka för de flesta af sina isländska hand-
trenne af dem åtminstone gäller detta med
ämligen de nu i Delagardieska samlingen i
itetsbibliotek befintliga nr 9, 10, 11: Jóns-
ch den berömda Snorra-eddan[3].
l Jörgen Seefeldt nedskickade Brynjólfur
braner, hvilka sedermera med dennes sam-
des till Sverige och så omsider hamnade i
ket. Om dem får jag tillfälle att närmare
re fram i sammanhang med en redogörelse
ltska bibliotekets öden.
nda hvarken Arngrímur eller Brynjólfur

Forordninger og aabne Breve til Island 3, 29.
son i *Prolegomena* till *Sturlungasaga* 1, Oxford 1878,

, *Katalog öfver Upsala universitetsbiblioteks fornisl. och
rifter*, Upsala 1892, s. 10, 11, 14.

att som öfversättare tillhandagå de danska hist
varna och fornforskarna, så funnos dock andra, so
sina försök i att tolka och kommentera de gamla
samt att utreda och förklara det gamla språkets
och ordformer.

Bland dessa märkas i första rummet den l
produktive Björn Jónsson på Skarðsá. Han var
blef hela sitt lif den enkla bonden, men trots d
ställning var han dock en man med de grundliga
skaper, som han genom ett flitigt självstudium f
sig. Han har efterlemnat en hel massa arbeten.
bland dem stå hans »annaler», som han på up
biskop Þorlákur Skúlason författade. Därnäst l
att minnas hans skrifter i språkvetenskap och ha
tolkningar af flera bland forndikterna. Till dess
grupper höra en »tractat» om fornspråkets et
hvilken han skall hafva sammanskrifvit och afs
till Ole Worm, men som på nedvägen till Kö
gick förlorad; vidare hans »afhandling om Snorr
samt den under 1600-talet flitigt studerade och i
antal afskrifter bevarade uppsatsen Nökkuð litið
um rúnir. Bland de gamla dikterna, som ha
och kommenterat, märkas: Vǫluspá, Vafþrú
Getspeki Heiðreks konungs och Egill Skallag
Hǫfuðlausn[1].

Bredvid Björn Jónssons arbeten må nämnas
sök, som gjordes i grammatik och lexikografi.

Den första fornisländska språklära var Runól
sons *Grammaticæ Islandicæ rudimenta*, som 165
i Köpenhamn, och hvilken sedan var den enda
bara bok i sitt slag ända fram till 1811, då den a
Rasks *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordis*

Lifligt hade Worm intresserat sig för att

[1] Denna sistnämda är utgifven af Worm i hans *Liter*
nica, Hafniæ 1651, fol. s. 207 ff.

ländsk ordbok utarbetad. Han hade först underhandlat med presten i Barð, Sveinn Jónsson, som under sin studietid i Köpenhamn varit hans amanuens, och han hade lyckats förmå denne att gripa sig an med ett dylikt företag. Men då Jónsson tröttnade efter de första försöken, vände sig Worm till Magnús Óláfsson på Laufáss. Genom denne verkställdes också en ordsamling, som sedermera kompletterades af Óláfssons efterträdare i Laufáss Jón Magnússon, och 1650 utgafs af Worm under titeln *Specimen Lexici Runici Obscuriorum quarundam vocum, quæ in priscis occurrunt Historiis et Poëtis Danicis, enodationem exhibens*. Som man häraf kan se, var det icke en ordbok i vanlig mening, utan endast en samling af säregna ord och uttryck, något som också utgifvaren själf framhåller i sitt företal. Men arbetet saknar därför icke sina förtjänster. Det är ett godt försök, och en del ord och vändningar hafva blifvit så utförligt behandlade, att man väl såsom Werlauff kan betrakta flera artiklar som små antikvariska excurser[1].

Efter en något vidlyftigare plan sammanskref sedan Guðmundur Andrjesson sitt *Lexicon islandicum sive gothicæ runæ vel lingvæ septentrionalis dictionarium*, men det fick mindre betydelse för denna första tid af det isländska språk- och litteraturstudiet. Det kom nämligen att stanna i manuskript ända till 1683, då Resenius, som drog fram flera af den fornnordiska forskningens »reconditi labores», äfven utgaf detta.

Det är ej blott som lexikografer man emellertid har att minnas Magnús Óláfsson och hans efterföljare i facket. De förtjäna också att ihågkommas för sina öfriga arbeten, särskildt sina öfversättningar från de båda eddorna.

I och med att man i Köpenhamn hade lärt känna Snorres edda i den af Arngrímur nedsända handskriften,

[1] Werlauff, *Ole Worms Fortienester af det nordiske Oldstudium* i *Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed* 1, Kjøbenhavn 1832, s. 355 f.

var man naturligtvis lifligt intresserad af att få d
flyttad i en lättbegripligare form. Det fanns ing
de då vid universitetet studerande isländningarna, so
åtaga sig ett sådant arbete, och följaktligen må
vända sig till de lärda uppe på Island. Biskop
Skúlason blef sålunda ombedd att låta verkställa
sättning, och han öfverlemnade uppdraget åt Magn
son. Denne öfversatte också större delen af v
latin, hvarefter manuskriptet nedgick till Köpenh
kanslern Friis[1]. Därmed hade forskaren ett mat
göra bruk utaf. Man finner också, att det blifvit b
af sådana som Stephanius i hans *Notæ Vberiores*
riam Danicam Saxonis Grammatici och Reseniu
Edda Islandorum af 1665.

Öfriga arbeten, som Magnús Óláfsson utfö
fornlitterära forskningens tjänst, äro en afhandling
isländska poesin och några öfversättningar från
diktningen[2], bland hvilka särskildt Krákumál kan

Manuskripten af dessa öfverlemnades till Ol
och denne utgaf såväl afhandlingen som Krákum
Literatura Runica[3], hvilken för öfrigt innehålle
första undersökning i fornnordisk metrik, förf
biskop Þorlákur Skúlason[4].

---

[1] Se Stephanius, *Notæ Vberiores in Historiam Danica*
Grammatici s. 16, Soræ 1645, och *Wormii epistolæ* 1, Hav
s. 358.

[2] En afskrift af dessa, egenhändigt utförd af Stephan
nu i cod. Ups. R: 693, I. Se Gödel, *Katalog öfver Upsala*
biblioteks fornisl. och fornn. handskrifter, Upsala 1892, s. 3

[3] Folio-upplagan Hafniæ 1651, s. 177 ff. och 182 ff.

[4] Folio-upplagan Hafniæ 1651, s. 163 ff.

Det bör kanske anmärkas, att biskop Þorlákur hörde
som med lifligt intresse omfattade det moderna fornstudiet.
växlade flitigt med Worm och Krag, tillhandagick med up
och var genom sin ställning af stor betydelse, när det gäl
samla och uppköpa handskrifter. Worm har också i sitt

Guðmundur Andrjesson sysslade bredvid sitt lexikografiska arbete med edda-dikterna, och blef en bland de första, som tog itu med att tolka dem.

Han hade kommit ned till Köpenhamn under ganska underliga förhållanden. För fattig att kunna tänka på universitetsstudier eller möjligheten af att själf bekosta sig en dyrbar färd ned till hufvudstaden, blef han den simple bonden i någon stilla afkrok därhemma på Island. Men så tog hans litterära lust ut sin rätt, och en dag skref han ihop en liten afhandling om månggifte.

Han hade studerat bibeln, och ingenstädes, vare sig i gamla eller nya testamentet, hade han funnit något förbud för att en man kunde få hålla sig med mer än en hustru, om han så själf fann för godt. Det skulle helt säkert ej hafva fallit Guðmundur in att praktiskt söka tillämpa sin teori; en man i hans ställning hade utan tvifvel bryderi nog med att föda en. Hvad han ville, var helt enkelt att få visa sin lärdom. Men det var farligt nog att ge sig in på och yttra sig i ett dylikt spörsmål. Den lilla skriften hade också knappt hunnit läsas af vänner och bekanta, förrän höga vederbörande fingo nys om den, och det blef väsen af. Författaren blef tilltalad, fängslad och omsider nedförd till Köpenhamn för att stå till rätta inför den teologiska fakulteten. Denna fann dock saken ganska ofarlig och efter åtskilliga förklaringar och utredningar blef Guðmundur till sist frikänd och lössläppt.

Han kom således ganska lyckligt undan, och om det visserligen ej varit så alldeles angenämt att råka i kollision med den sociala och kyrkliga ordningens väktare, så hade han åtminstone den glädjen af sin färd, att nu omsider befinna sig i den efterlängtade universitetsstaden. Dock torde dagarna ha blifvit bittra nog för den fattige

Magnús Óláfssons *Specimen Lexici Runici*, Hafniæ 1650, betygat honom sin erkänsla och stora tacksamhet.

främlingen, om ej Worm hade tagit hand om
Men under hans skydd blef han inskrifven vid
tetet och fick egna sig åt fornforskningen, hvara
blef hans ofvan omnämda ordboksarbete samt d
sättning af Hávamál och den kommentar till
som sedan genom Resenius utgåfvos från tryck

Den som för öfrigt utom Andrjesson hade
sig på att öfversätta eddasångerna, var skalde
Óláfsson.

Vid sin nedkomst till universitetet 1643 h
hänvändt sig till Worm, som, alltid välvillig m
ländska studenterna, blef hans beskyddare, ha
»præceptor privatus». Det var själfsagdt, att Stef
son under sådana förhållanden skulle dragas med
forskningar och komma att gå honom till ha
afskrifter och öfversättningar af de isländska verk
dan följande året presenterar också Óláfsson ho
tolkning af Vǫluspá, och 1646 är han sysselsatt
afskrifva Worms eddahandskrift samt att fortsätta
Óláfssons ofullbordade öfversättning.

Detta hans sistnämda arbete kom att spela
roll långt ut på främmande botten, och det skul
för Óláfsson själf och för hans framtida verksamh
hafva haft sin stora betydelse.

När nämligen öfversättningen låg färdig, h
Worm låtit taga en afskrift af densamma och öf
till fransmannen Gabriel Naudæus, kardinal Mazarin
tekarie, med hvilken han sedan flera år tillbak
vetenskaplig förbindelse och vid flera tillfällen u
med handskrifter och nordiska antikviteter[1].

Snorres verk synes i så hög grad hafva in
de lärda därnere, att Stefán Óláfsson en dag ge
Worm erhöll anbud om anställning som antikv

[1] Se *Kvæði eptir Stefán Ólafsson;* Kaupmannahöfn 1
XI·VII och där citerade källor.

Mazarins samlingar, där man för vården af de nordiska fornsaker, som på senare tider kommit in, började känna sig i behof af en i detta fack fullt hemmastadd person.

Men Óláfsson kom aldrig att mottaga den erbjudna befattningen. Han var visserligen själf nästan besluten för att säga ja och resa ned, men så lät han afråda sig från hela saken af Brynjólfur Sveinsson, med hvilken han korresponderat härom och rådfört sig. Någon tid därefter lemnade han också Köpenhamn, återvände hem till Island och lefde sedan där fram sitt lif som prest.

Det blef således ingenting utaf med Mazarins plan. Det fanns ingen, som då för tillfället kunde föreslås i Stefán Óláfssons ställe, och så förföll omsider det hela. Emellertid visar denna tanke och detta förslag, hvilken uppmärksamhet, som började skänkas de från Island framdragna litterära verken, och med hvilket intresse forskaren och samlaren mottog dem.

Man kan förstå hvilken kraftig inverkan detta skulle hafva på hela den fornlitterära forskningsrörelsen, på handskriftsinsamlingen, på studierna och det påbörjade tolkningsarbetet. Det blir också den lifligaste fart på alla håll. Man plockar fram från alla kanter af Island gamla undangömda handskrifter, och det visar sig snart, att det ej längre är på anmodan eller befallning af danska historiografer och vetenskapsmän, som den isländska studenten tar i tu med att studera och öfversätta de uppdagade verken.

Det var väl få bland Arngrímurs landsmän, som till en början förstodo eller ens sökte fatta betydelsen af det nya fornstudiet. Själfva Magnús Óláfsson kunde förklara, när han öfversatte Snorra-eddan, att såväl denna som allt annat man dragit fram, ej var något annat än gammalt skräp, som man icke borde öda bort sin tid på, men man fick väl lyda höga vederbörande och gå dem till handa,

eftersom de ville så ha det[1]. Under fortsatta studi
beten i »det gamla skräpet» kom han dock på and
och en uppfattning till det bättre gör sig också
gällande bland islänningarne i allmänhet. Ty
intresse, som Arngrímur Jónsson och Brynjólfur
visade de litterära fornskatterna, kom snart en
att ana och förstå, att de gamla skinnböckerna
ändå var af vikt och betydenhet, att de verkli
värda att studeras och tolkas.

En sådan uppfattning hade så mycket lätta
sig igenom, som man snart fann, hvilka rent
och ekonomiska fördelar det moderna studiet
bjuda. Den islänning, som kom ned till Köpenh
kunskap i sitt hemlands fornlitteratur och någ
att läsa de gamla skrifterna, blef genast välvi
tagen och på allt sätt omhuldad och framdrage

Här var sålunda en väg liksom speciellt öp
honom till framgång, och den lemnades ej u
tande af den alltid driftige och företagsamme isl
Studenten, som kommer till universitetet, förstår
att uppvakta sina lärare med en handskrift eller
sättning, en annan, som har anledning att afläg
sök hos hufvudstadens lärda eller högt uppsatta
alltid, att hans bästa rekommendationsbref är en
codex, och mången, som under vanliga förhållanc
hafva stannat i lugn och ro där uppe på sin h
ut för att »i den moderna forskningens tjänst»
lycka.

En bland dessa utvandrande islänningar
sedermera här i Sverige vid Antikvitetskollegiet
Jónas Rugman. Han var född 1636 på gården

[1] Enligt *Wormii epistolæ* 1, Havniæ 1751, s. 358, där
»Meræ ibi nugæ, et minus dignæ, in qvibus bonæ perd
nisi Magistratui parendum sit, cui etiam animos delectandi
a subjectis deberi existimo».

i *Eyjafjord*. Fadern var prestman och skall enligt Dals uppgift[1] hafva tillhört en ätt, som haft att uppvisa flera dugande och framstående män. Det var därför naturligt, att sonen borde få en lärd uppfostran. Han skickades också in till skolan i Hólar för att där inhämta sina första bokliga kunskaper. Här gick det emellertid ej bättre, än att den unge Jónas en dag på grund af uppstudsighet mot rektor blef bortkörd och formligen relegerad. Men ej alldeles nöjd, som man kan förstå, med det hårda straffet, beslöt han sig för att fara ned till Köpenhamn och klaga. För detta ändamål inskeppade han sig på en dansk handelsskuta och styrde så af. Det var sommaren 1658 under det pågående svensk-danska kriget. Fartyget kom aldrig fram till Köpenhamn; det uppbringades jämte flera andra af svenskarne och infördes till Göteborg. Här granskades bytet och mönstrades de tillfångatagna, hvarvid Rugman hade den lyckan att få aflägga rapport om sin färd inför ingen mindre än riksdrotsen Per Brahe och i dennes händer anförtro sitt öde. Det hela aflopp också till Rugmans bästa, ty med mæcenatens älskvärdhet tog Brahe vård om den unge studeranden och sände honom till sin nyinrättade skola på Visingsborg. Efter någon tids vistelse där skickades han till Upsala, och hans mäktige gynnare rekommenderade honom i fakultetens benägna åtanka vid första ledigblifna kungliga stipendium.

Men af större intresse än själfva resans äfventyr är den omständigheten, att Rugman bland sina få tillhörigheter medförde några små handskrifna böcker, af hvilka en just innehöll de för svenska förhållanden så intressanta *Hervarar-* och *Bósasaga*[2]. Det var en nyhet, som i hög

[1] *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ*, Stockholmiæ 1724, bl. N: 2 r.

[2] Nuvarande cod. Ups. R: 715. Se Gödel, *Katalog öfver Upsala universitets biblioteks fornisländska och fornnorska handskrifter*, Upsala 1892, s. 65 f.

ragd skulle tilltala forskningens män vid akademien, och detta så mycket mer, som en annan omständighet vid denna tid, äfven den ytterst beroende på kriget, kom att på ett särskildt sätt ge lif och fart åt tidens historiskt-antikvariska intressen och studier.

Under Karl Gustafs tåg genom Danmark hade Jörgen Seefeldts bibliotek och samlingar blifvit tagna och öfverförda till Sverige. Ibland de här befintliga manuskripten funnos åtskilliga isländska handskrifter, som särskildt tilldrogo sig det allmänna intresset. Det fanns nämligen knappast någon bland de lärda, som förstod det gamla språket och de ganska ovanliga abbreviaturerna. I ett memorial af omkring år 1690 från Antikvitetskollegiets preses Johan Hadorph till kanslipresidenten och dåvarande kanslern vid Upsala akademi, Bengt Oxenstierna, heter det också: »Åhr 1660, tå Sal. Kon: Carl Gustaf wår dödh, inkommo som offtast några gambla skriffter som läsas och uthtydas måste, hwilka uthi Ringstadh tagne woro, men funnes då inga som dem afcopiera eller uthtyda kunde, mehr än Sal. Lars Bure och jagh, som Secretarius Academiæ war» [1].

Det var ett förhållande, som gifvetvis ej skulle komma att lemnas utan beaktande af den för tidens alla andliga intressen ständigt vaksamme och nitiske Magnus Gabriel De la Gardie. På detta måste rådas bot, och han insåg allt för väl, att det enda medlet i detta fall var ett ordentligt och planmessigt studium vid akademien i fornspråket och nordiska antikviteter. Han började därför bearbeta historici för att få någon af dem att åtaga sig ledningen och undervisningen, och han utlofvade stipendier

---

[1] *Palmskiöldska saml.:* Ser. III, tom. VI (= 71). Öfverskriften å memorialet lyder: »Om Collegij Antiquitatum första Vphof, och orsaken dertill, sampt huru det i förstone anstältes på goda fötter, men sedan mycket förswagat». Datering och namnunderskrift saknas, men skrifvelsen härrör från tiden 1690—92 och är uppsatt af Hadorph.

åt de studenter, som ville »hänge sig åt det gambla språket och dess lecturæ». Omsider vann han en man för sina planer i den allvarlige och samvetsgranne historikern Olof Verelius, dåvarande akademie-räntmästare, och denne »fick — såsom Hadorph i sitt memorial utlåter sig — en Jsländare Jonas Rugman sigh till hielp, hwilken wardt fången uthan för Norige i danske feigden, och hade några Jsländske Manuscripter medh sigh, som han [ɔ: Verelius] giorde sigh bekant, och deraf 3:ne publicerade».

Detta är uppslaget och början till den 1600-talets lifaktiga litterära verksamhet, genom hvilken den fornnorsk-isländska litteraturens alster öfverflyttades till vårt språk och bekantgjordes hos oss.

Verelius' editioner och öfversättningar äro visserligen icke de första här i Sverige från denna tid. Redan under förra hälften af århundradet hade man försökt sig på att tolka ett par af de isländsk-norska handskrifter, som man träffat på här hemma i arkivens gömmor och vid en genombläddring funnit vara af intresse för vår historia. Men dessa enstaka och blott i förbigående gjorda försök, hvilka för öfrigt aldrig blefvo utgifna, kommo icke att få någon vidare betydelse. Det var först bekantskapen med Seefeldts och Rugmans manuskript, som ledde till ett verkligt studium af fornspråket och en undersökning, en efterforskning af hvad den isländska litteraturen kunde hafva att erbjuda.

Emellertid är det med dessa föregångare jag har att börja undersökningen af 1600-talets öfversättningsverksamhet för att sedan komma in på Verelius' och hans efterföljares editioner och tolkningar, men för att kunna följa och rätt bedöma denna litterära rörelse, är det nödvändigt att först se till hvad material man hade att tillgå, med andra ord redogöra för hvilka handskrifter man ägde eller för sina intressen visste förvärfva sig.

II.

Handskriftsförvärf.

Våra fornnorsk-isländska handskriftsamlingar. De under medeltiden införda fornnorsk-isländska manuskripten. Stephanius' samlingar. Seefeldts samlingar. Rugmans resor och manuskriptförvärf. De Rugmanska manuskriptens öden. Antikvitetskollegiets insamlingar: Guðmundur Óláfsson, Helge Óláfsson, Jón Eggertsson. Sparfwenfelts förvärf. Sluttillägg.

Af de fornnorsk-isländska handskrifter, som vid skilda tider och tillfällen blifvit öfverförda hit till Sverige, förvaras nu de flesta i Kongl. biblioteket i Stockholm och i Upsala universitetsbibliotek.

Den stockholmska samlingen är med afseende på sitt volymantal af en ganska betydande omfattning, churu det visserligen ej kan bli tal om att, vare sig till innehåll eller numerär, jämföra den med den största och främsta i sitt slag, den Arnemagnæanska. Men den intar dock rummet närmast efter denna och har för öfrigt bland sina membraner mycket goda, ja, endels de bästa representanter inom den fornnorsk-isländska litteraturens nästan alla grenar.

Särskildt väl företrädt är det historiska facket genom Bergsbók, den vackra codex under 4:o nr 2 af den historiska Olafssagan, fragmenten af Kringla och Jǫfraskinna samt Sverrissaga. Inom andra områden möter man exempelvis Heiðarvíga- och Gunnlaugssaga; Þiðreks- och Barlaams- samt åtskilliga romantiska sagor; vidare en hel del legendsamlingar, biskupasǫgur, den berömda homilieboken, rímur-uppteckningar och ett stort antal lagcodices.

Till dessa membraner komma sedan vid pass 200 volymer pappershandskrifter. De flesta af dessa äro dock af ganska ringa värde. De äro i allmänhet afskrifter eller öfversättningar från nyare tid, och endast de, hvilkas original sedermera gått förlorade, hafva därför, såsom källskrifter betraktade, någon vidare betydelse.

Hela denna »isländska samling», sådan som den nu ser ut, inkom till Kongl. biblioteket 1780 vid den delning af Antikvitetsarkivets samlingar, som då ägde rum mellan Vitterhets historie och antikvitets akademien, Riksarkivet och Kongl. biblioteket. Den härrör sålunda, åtminstone till sitt väsentligaste innehåll, från det gamla Antikvitetskollegiet, hvars arftagare Antikvitetsarkivet såsom bekant var.

Men utom de volymer, som ingå i denna större allmänna samling, har Kongl. biblioteket också några nummer islandica i de separata Rålambska och Engeströmska handskriftsamlingarna. För fullständighetens skull må detta här omnämnas, eljest äro dessa manuskript med undantag af ett par laguppteckningar af mycket ringa intresse och värde.

Af de fornnorsk-isländska handskrifter, som förvaras å Upsala universitetsbibliotek, ingå de bästa i den Delagardieska samlingen. Här finner man den märkliga »Upsala-eddan», den legendariska Olafssagan, Gretla och den sammelcodex, hvilken innehåller en del af Oddr Munks Óláfssaga Tryggvasonar, Elissaga ok Rosamundu samt Strengleikar eða Ljóðabók. »They are a very important collection, though few in number», såsom Guðbrandur Vigfússon om dem uttalat sig[1].

Däremot äro alla öfriga islandica, som biblioteket äger, endast afskrifter och öfversättningar från 1600-talet eller senare tid, och om dem gäller således, hvad redan blifvit sagdt om de stockholmska pappershandskrifterna.

[1] *Prolegomena* till *Sturlunga Saga* 1, Oxford 1878, s. CXLVI.

Såsom det af min *Katalog* synes framgå, sk
afskrifter och öfversättningar utgöras af de voly
under signum R: 681—719 finnas inrangerade
tekets allmänna handskriftsamling, och hvilka
helt för sig blifvit sammanförda ur flera, vid sk
till biblioteket inkomna privata samlingar, så
Salanska, Celsiska och Nordinska. Men därmed
ligen icke alla angifna, ty den Westinska samlin
håller också 36 nummer af detta slag, hvilka
lunda har att räkna hit, ehuru dessa på grund a
tydlighet ej alls varit uppmärksammade och sålun
vid katalogens upprättande helt och hållet för

Dessa nu nämda, i Stockholm och Upsala
samlingar, innehålla, som sagdt, de flesta och
våra fornnorsk-isländska handskrifter, ehuru d
ifrån alla. Åtskilliga, om ock med få undanta
betydande, hafva äfven kommit att stanna på an

Universitetsbiblioteket i Lund äger sålunda en
på ej mindre än 14 volymer, bland hvilka åtmi
förtjänar all uppmärksamhet. Det är den ofva
Bergenshandskrifterna omnämda »Crono nes nor
bok». Eljest är här att märka ett par uppt
från 1500-talet af Landslagen i dansk öfver
trenne exemplar af Jónsbók och ett 30-tal sa
afskrifter eller öfversättningar från senare hälften
talet eller senare tid.

I Linköpings stiftsbibliotek återfinnes, såsom
ofvan haft tillfälle påpeka, den till svenska på
gjorda öfversättningen af Landslagen, cod. B:
och här förvaras också en »Konung Oluff T
sönns Historie, Sammanskrifven af Bergur
dansk öfversättning från 1600-talet, detta sena
den uppgift, som lemnas i *Linköpings biblioth*

[1] Beskrifna af Storm i *Norges gamle love* 4, 700 ff.

[2] Jfr ofvan sid. 66 f.

a handskriften har jag ej varit i tillfälle
någon närmare kännedom om.
tersamlingen, numera deponerad å Riks-
ar man också tvänne volymer. Båda dessa
källskrifter betraktade, af föga eller intet
ehålla endast afskrifter från senare hälften
begagnade eller afsedda för utgifning, och
ännu i dag hafva originalen kvar. I den
har man texterna till de af Verelius ombe-
rna af Hervararsaga, Herrauðssaga ok Bósa,
utrekssonar och Oddr Munks Óláfssaga
I den andra, nr 228 fol., finnes en af
»Cronones norske lagbok» utförd afskrift

på Säfstaholm slutligen torde också här i
ang böra ihågkommas. Äfven här förvaras
el del »islandica», men dessa utgöras dock
öfversättningar från 1600- och 1700-talen,
därtill de flesta blott äro afskrifter, ytterst
nehållet består uteslutande af »sagor»; och
som denna »isländska samling» omfattar,
alla», säger Forssell i sin *Förteckning
andskrifterna på Säfstaholm*[3], »tillhört Riks-
Gustaf Bonde, hvilken, som bekant, med
gnade sig åt den nordiska sagolitteraturens
— — Icke så få bära vitne derom att
srådet sjelf underkastade sig afskrifvarens

nköping 1793. s. 130 ff.
ler, *Catalog öfver Manuscripterna, Pergamentstrycken
aphiska Rariteter i Grefliga Braheska Bibliotheket på*
som bihang till *Handlingar rörande Skandinaviens*
holm 1825, och följande delar.
m bihang till *Historiska handlingar, till trycket be-
. samfundet för utg. af handskrifter rörande Skandi-*
Stockholm 1870.

möda». Det är självsagdt, att dessa öfversättı
kunna hafva någon vidare betydelse för den filolo
historiska forskningen. Ty såsom det framgår af
Förteckning, till hvilken jag för öfrigt ber få
möter man här knappast något, som ej finnes
form på andra håll. Deras värde ligger i det l
hafva att lemna till 1600- och 1700-talens lärdon

Allt väsentligt, som dessa våra fornnorsk-
handskriftsamlingar innehålla, hade 1600-talets
och öfversättare att förfoga öfver. Ty antingen
sedan äldre tider funnits här i Sverige, såsom för
var med de på 1400-talet inkomna bergensiska l
terna, eller blef det under nämda århundrade fö
och hemfördt. Man skulle ju således, när det
redogörelse för själfva det material, som på c
stod forskaren till buds, kunna utan vidare hä
katalogerna öfver de isländska handskriftsamli
våra offentliga bibliotek och således ej behöfv
denna sak gå in i en närmare, detaljerad unde
Men en dylik hänvisning gör dock föga till fyl
dels är därmed ingenting sagdt om de handskri
man på 1600-talet bevisligen ägt, men hvilka s
gått förlorade. Dels kan man genom kataloger
mänhet ej få en öfversikt af det material, som
fall stod forskaren och öfversättaren till buds,
ligen öfversättningsverksamheten och handskrifts
på 1600-talet gingo hand i hand med hvaran
blir därför nödvändigt för ett rätt förstående af
att här lemna en om möjligt fullständig utrednin
fornnorsk-isländska handskriftsamlingars historia
vid steg för steg söka följa de göranden och
under hvilka de grundades och tillväxte. Och
hoppas, att en sådan historik för öfrigt skall l
ett och annat utöfver det blott och bart bibli

då i 1600-talets storartade samlarverksamhet ligger så mycket af tidens vetenskapliga och allmänt litterära lif.

De norsk-isländska codices, som under medeltiden öfverfördes till Sverige, förvarades väl till en början i Vadstena klosterbibliotek. Men därifrån hade de sedan kommit ut och omsider hamnat i »Riksens archivum». Vi veta, huru redan Gustaf Vasa lät för sina reduktionsändamål tillhopasamla äldre skrifter och handlingar och öfverföra till sitt kansli. Sedermera under Gustaf Adolfs tid hade man i rent forskningssyfte börjat taga reda på våra litterära minnesmärken. I det Memorial, som den 20 maj 1629 utfärdades till »Rijkzens Antiquarij och häfdesökiare», anbefallas dessa att »vpspöria allehanda gamble Laghböcker, Såssom Wästgiötha Laghen, Wästmanna och Sudermanna och Tijhäradz eller Smålandz Laghen, och flere som än icke äro trychte, — — — sammaledhes allehanda Krönikor och Historier, Vhrminnes sagur och dickter»[1].

Vid de insamlingar, som med anledning häraf också företogos, och hvarvid många af våra egna gamla handskrifter räddades undan förintelsen, kommo naturligtvis äfven de norsk-isländska manuskripten att följa med för att sålunda jämte de fornsvenska få sin plats i Riksarkivet. Och i dess samlingar hade de sedan länge varit inrymda, då Johannes Thomæ Bureus »donerade» trenne af dem till staten. Ty det var ej något annat än ett lån, som den gamle antikvarien på detta sätt återställde. Klemming har också i sina *Anteckningar af Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus* anmärkt om de i donationsbrefvet upptagna fornnorsk-isländska manuskripten, att dessa »för-

---

[1] Enligt Johannes Thomæ Bureus' afskrift i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets historie och antikvitets akademien.

modligen aldrig tillhörde Bureus, utan kronan sed malt»[1]. Och visst är, huru det nu än må förh med statens äganderätt »sedan gammalt», att des skrifter redan under förra hälften af 1600-ta hört Riksarkivet och varit erkända som dess e Ty härifrån hade de vid flera tillfällen blifvit ut som lån till forskare och vetenskapsmän, och det skildt påpekas, att bland de Riksarkivets handskri Stiernhielm under 1640-talet hade med sig öfver till funnos också tre af de norsk-isländska manuskript ligen Olafssagan, Ormr Snorrasons bok och Þiðrek

Under sådana förhållanden kan det väl syna underligt, att Bureus kunde tillåta sig att ta des skrifter med i sin donation. Men som han tydlig den, som dragit dem fram ur arkivens gömmor öfrigt under långliga tider haft dem i sitt förvar, han sig förmodligen själf hafva en viss bestämm öfver dem. Till honom hade de också gått, seda hielm återsändt dem från Lifland, och bland ha papper och »collectanea» hade de sedermera bl gande. När därför under hans sista dagar tes sattes upp, och alla hans litterära samlingar öfverl till staten, så fingo äfven de »götiska» membrane med och pryda den gåfva, med hvilken den ga skaren och »troplichtige tiänaren» ville hugfästa af sitt lifs verksamhet.

De första fornnorsk-isländska handskrifter som man här hemma på 1600-talet får göra bek med, voro de vackra och endels unika codices medföljde de bok- och manuskriptsamlingar, som

[1] *Samlaren* 5, 5 f, not. 1—3.

[2] Enligt det ofvan, sid. 18, not. 1, omnämda Stiernhi

Gabriel De la Gardie inköpte efter den danske forskaren och samlaren Stefanus Johannes Stephanius.

Stephanius dog i Sorö 1650. Med mången lärd delade han den sorgliga lotten att lemna efter sig en familj i ekonomiskt trångmål. Hans efterlefvande anhöriga fingo därför vara betänkta på att af den kvarlåtenskap, som fanns af böcker och manuskript, söka draga den största möjliga inkomst. Därför blef också biblioteket af änkan utbjudet till försäljning. Magnus Gabriel De la Gardie, som med största intresse tog del af allt, som rörde tidens vetenskapliga och litterära lif, lemnade ej en sådan sak som denna obeaktad. Genast den kommit till hans kännedom, föreslog han drottning Kristina att för svenska statens räkning låta inköpa de dyrbara bokskatterna. Hon gaf sitt bifall, och den lyckliga följden häraf var ett kungligt bref af den 26 april 1651 till residenten i Helsingör, Magnus Dureel, i hvilket denne befalles att köpslå med Stephanius' änka om den ifrågasatta boksamlingen, men »icke högre gifwa ähn till 2000 Rd:r»[1].

Märkligt nog hade från Det store kongel. bibliothek i Köpenhamn eller från universitetet därstädes ingenting gjorts för att inom landet söka behålla Stephanius' vackra samlingar. Det enda man tänkte på vid underrättelsen om att den svenska regeringen trädt i underhandling med änkan om bibliotekets inköp, var att få tillbaka de handlingar, hvilka Stephanius såsom rikshistoriograf haft till låns ur statens samlingar, eller de saker bland hans egna papper, som på grund af sitt innehåll icke borde släppas ut, med andra ord kunde anses vara af någon sorts politisk betydelse. På denna grund gjordes därför af universitetets kansler den framställningen i det akademiska konsistoriet, »at hvis skreven Toi udi Stephanii Bibliothek findes og Danmark og Sverrig angaaer, det samme maatte

---

[1] *Riksregistraturet*, Riksarkivet.

for Penge til Vores Universitets Bedste kiøbes
till följd häraf blefvo också ett par professorer
till Sorö för att tillsammans »med andre tve
fessoribus Soranæ Academiæ — — — flitteligen
eftersee og udsøge, om noget kunde findes, hv
nytterne kunde forbitres [og] Regnorum horum
yppes»[2]. Men det är icke bekant, huru de u
professorerna fullföljde detta sitt uppdrag. He
sköttes för visso på det allra lamaste sätt, och
väl vara ganska säkert, att man ingenting komm

Under sådana förhållanden mötte det gifve
några svårigheter eller någon konkurrens från da
då det alltså gällde att för svensk räkning söka
i besittning af de utbjudna samlingarna.

Samma dag, som den ofvannämda ordern ti
undertecknades af drottningen, lät De la Gardie
skrifvelse tillställa vederbörande densamma. Med a
samhet och ifver grep Dureel sig uppdraget an,
dröjde därför ej länge, innan han kunde medde
Gardie, att aftalet med änkan var träffadt, och
nu blott inväntade pänningarna för att få afslu
Men dessa läto vänta på sig, trots Dureel i flera
De la Gardie påminner härom och ofta klagande
att hela affären hotar att på denna grund gå all
intet[3]. Som man vet, ville drottningens tillgång

[1] Werlauff, *Historiske Efterretninger om det store kong*
thek i Kiøbenhavn, 2:den Udg., Kiøbenhavn 1844, s. 19, n

[2] Holger Rørdam, *Den kongelige Historiograf Steff*
Stephanius i *Historiske Samlinger og Studier,* udg. af Holge
1, Kjøbenhavn 1890, 91, s. 257.

[3] De Dureelska brefven jämte en hel del andra vik
lingar från Magnus Gabriel De la Gardies urprungliga a
drogos 1850 ur Kammararkivets skräphögar och finnas nu
Riksarkivet i *De la Gardieska brefsamlingen.* Allt i brefve
inköpet af Stephanius' bibliotek, har Klemming låtit samm
trycka under titeln *Om Stephanii boksamling,* Stockholm
meddelande till Werlauff med anledning af den gjorda upp

förslå och skulle allt fått bero på det tillfälle, då köpesumman lämpligast kunnat utanordnas, så hade det helt säkert gått som Dureel fruktade. Dess bättre lemnades dock saken ej å sido af De la Gardie. Den blef i stället en hans privatangelägenhet, ehuru han ej lät Dureel förstå detta, hvilken därför hela tiden ansåg sig handla för sin drottnings räkning.

För att emellertid fritaga De la Gardie för den möjliga beskyllningen att för kronans medel hafva inköpt biblioteket, men sedan behållit det som sin enskilda egendom, må anföras följande — en del redan påpekadt af Klemming — som bevis för att det var en hans privataffär. Den 13 september 1651 skrifver nämligen De la Gardie till Dureel för att lugna honom i hans oro öfver de ännu uteblifna pänningarna och försäkrar, att så fort det sig göra låter, skola 2000 R:dr sändas honom med posten öfver Hamburg[1]. I oktober kunde också pänningarna afgå. Härom nämnes emellertid ingenting i regeringens utanordningar eller Kongl. kammarens räkenskaper från denna tid. Icke en enda anteckning om denna remissa skall man här kunna påvisa. Men däremot finner man i De la Gardies »Tyska registratur»[2] (sid. 51) följande lilla notering: »1651, oktober 18 Stockholm. Obligation für Schlangenfeldt auf 2000 Rdr». Och den förbindelsen var just utfärdad för Dureels räkning, ty den 7 november inberättar denne till De la Gardie såsom svar på brefvet af den 13 sept., att »H. Slangefelt har skrifuit migh för 14 daghar att han summan medh nest följliande post på Hamburgh öfuergiöra skulle, och mz denne skrifuer han, att summan skall sendas i dukater hijt siöledhes». Den kom honom också tillhanda i början af december. »Eders HöghGr. Ex. Nådighe skrifuelse medh Nie hun-

[1] Enligt konceptet bland *Afgångna skrifvelser i De la Gardieska brefsamlingen*, Riksarkivet.

[2] *De la Gardieska brefsamlingen*, Riksarkivet.

drade ducater, har iagh medh dess vthskickade h
wäl erhållit», heter det i ett bref från Dureel t
Gardie af den 5 i denna månad. Detta synes j
att De la Gardie tagit penningarna ur egen kass
affären uppgjorts af honom privatim.

Dureel kunde nu emellertid afsluta det l
köpet. Det var ej utan »een hooper iäff och diff
från myndigheterna och professorerna vid Sorö
som han lyckades få biblioteket transporteradt
men den 13 febr. 1652 kunde han emellertid sk
De la Gardie, att han denna dag trots »åthskilli
finter» hade allt »i sina klor». Den 17 i samm
mottog änkan betalningen och utkvitterade pän
hvarpå sändningen, 10 kistor stark, afgick till Stc
Den omfattade då utom själfva boksamlingen, fö
betalts 1700 R:dr, äfven ett större antal — en hel
manuskript, hvilka Dureel på eget bevåg köpt och
sände under den blygsamma förhoppningen att
däribland kanske kunde blifva »funnet af impor
werdt dee deerpå spendeerade 200 Rd.»

Det var från denna manuskriptkista, som nä
de dyrbara handskrifter kommit i De la Gardies
hvilka han sedan den 18 januari 1669 gjorde Up
versitet den storartade donation, som nu dess
bevarar under namnet »Den Delagardieska sa
(sign. *DG.*). Och i denna samling har biblioteke
redan ofvan är nämdt, sina förnämsta fornnorsk-i
handskrifter. Dessa uppgå nu till ett antal af 11
Ursprungligen voro de 12, men af dessa saknas
som i donationsbrefvet finnes upptagen som nr 3,

---

[1] I min *Katalog öfver Upsala universitets biblioteks fo*
och fornnorska handskrifter, s. 1, där jag omnämt året f
phaniska samlingarnas inköp, har tyvärr genom förbiseen
att stå 1658 i stället för 1652, hvilket jag sålunda härmed b

Regum, alias Konunga Sagurne[1]. Den var nämligen utlånad till Olof Rudbeck och gick förlorad med hans samlingar i den stora Upsalabranden 1702[2].

Det finnes icke i De la Gardies donationsbref någon uppgift om, hvarifrån han fått sina manuskript. Ej heller har jag någonstädes i hans vidlyftiga korrespondens funnit ett enda uttalande eller ens en antydan om att det var med de Stephaniska samlingarna, som de kommit i hans ägo. Men handskrifterna själfva — och särskildt gäller detta de fornnorsk-isländska — gifva härutinnan det bästa vittnesbörd. Man påträffar nämligen i många af dem Stephanius' prydliga namnteckning eller andra af honom egenhändigt gjorda påteckningar af en eller annan art, vanligen rörande det ifrågavarande manuskriptets innehåll eller historia.

Jag upprepar därför, hvad jag redan i min *Katalog öfver Upsala universitets biblioteks fornisl. och fornn. handskrifter*[3] har sagt, att den Delagardieska samlingens alla fornnorsk-isländska handskrifter tillhört Stephanius, och till bestyrkande af detta påstående hänvisar jag till hvad jag där vid utredningen af hvarje handskrifts historia haft tillfälle meddela. Och detta skulle kunna vara nog i denna sak, men då ett slags tradition hos oss velat räkna ett af de förnämsta manuskripten, nämligen nr 11, Snorra-eddans codex, till Jónas Rugmans handskriftsförvärf af år 1661, så skall jag särskildt om denna handskrifts historia an-

[1] Donationsbrefvet är utgifvet med bibliografiska tillägg af J. Hadorph i *Apographum donationis qua — — — Dn. Magnus Gabriel de la Gardie, — — — Academiæ Upsaliensi & Collegio Antiquitatum legavit in perpetum (!), bonam Copiam Librorum Manuscriptorum aut alias rariorum,* Holmiæ 1672.

[2] Se härom Annerstedt, *Upsala Universitetsbiblioteks historia intill år 1702,* Stockholm 1894, s. 100 ff., hvarest den i Upsala biblioteks arkiv förvarade förteckningen å de böcker och handskrifter, som Rudbeck vid detta tillfälle hade till låns från biblioteket, finnes aftryckt.

[3] Upsala 1892, s. 1.

föra ytterligare ett och annat till stöd för mitt utt
och på samma gång uppvisa, hvarpå denna »trac
grundar sig.

Om Rugman verkligen hemfört någon edda-hanc
så skulle jag hålla före, att det i sådant fall va
codex af den s. k. Sæmunds edda. Den handskr
härmed åsyftar, fins nu visserligen icke mera kvar
samlingar, ty alla de uppteckningar af detta verl
dessa bevara, hafva förvärfvats och förts öfver t
efter den tid, då Rugman redan för alltid upph
insamla och förskaffa oss några isländska handsl
Men att vi icke dess mindre redan under hans dag
en dylik uppteckning, därom vittna de af honom u
afskrifterna af eddasångerna Vǫluspá och Rúnatal
nu förvaras å Upsala universitetsbibliotek i cod. R:
Och det är just originalet till dessa afskrifter, so
gan här gäller. Något närmare om detta origina
skildt dess historia och förvärf, känner jag viss
icke, men åtskilligt, som tyder på, att det varit Ru
som fört det öfver till oss, skulle dock kunna a
Jag skall emellertid här ej vidare inlåta mig på
sak. Handskriften i och för sig har af allt att
varit en ganska obetydlig och därtill i högsta grac
mentarisk uppteckning från yngre tid. Det intryck
man redan vid ett hastigt genomögnande af Rugma
skrift, och det besannas också af den anmärkning
man här möter efter slutet af Vǫluspá, där det o
ginalet heter: »Facillime ex Eddicarum fabularum co
convincitur multa hic deesse, ut et quædam man
prava»[1]. Och för öfrigt, huru det nu än må förhå
med detta manuskript och dess historia, och hvad
sedan också skulle kunna dra fram om Rugman rö
såväl förkomna som bevarade edda-codices, lär man

---

[1] Se Gödel, *Katalog,* Upsala 1892, sid. 26.

a påvisa, att han haft något att skaffa med för- Upsala-handskriften.
f och papper från 1600-talet påträffar man ej gonsin ett yttrande, som stöder ett dylikt an- Möjligen skulle någon kunna komma och på- det dock gifves ett sådant, och att detta härrör annan än just Rugman själf. I de utdrag ur *Edda Islandorum*, som han tillfogat sin afskrift eddan, hvilken afskrift nu förvaras i cod. Ups. har han nämligen antecknat om några där nde »Wijsur», att dessa »finnast i þeiri Eddu tud er i Kaupenhafn A:o 1665», men icke »i du». Man skulle nu måhända kunna tro och t detta uttryck »i minni Eddu» syftar på ori- ilket alltså härmed skulle betecknas såsom hans. r icke fallet. Det afser helt enkelt, såsom det ligger närmast till hands att fatta det, den fram- iga afskriften, ty i en liknande anteckning om , som följa på bladet närmast därefter, heter ndare och säkrare och till tydlig förklaring af ående uppgiften: »þessar Smasaugur fynnast i ntadu Eddu, sem i þessare ecki standa»[1]. Nej os Rugman eller någon annan från denna tid kunna leta upp ett uttalande i denna sak, som yda och tolka sig i enlighet med hvad en och mtidens forskare och bokvänner synes till fullo t och erkänt, nämligen att den dyrbara hand- ed rätta hörde hemma i De la Gardies samlingar. den ännu blifvit öfverlåten till Upsala universi- k, finner man den ständigt åberopad och citerad nnet af »Excellensens» eller »Gref Magni edda». uru kan man väl för öfrigt tänka sig, att De skulle i sitt namn kunna göra universitetet en

Gödel, *Katalog,* Upsala 1892, s. 28.

donation ur den samling, som af en och hvar betr
som statens egendom, och om hvilken han dessuto
en dag på tal om dess offentliga vård och förvar
göra det akademiska konsistoriet den förklaringen
minnelsen, att alla dess volymer blifvit »medh p
Kostnadt — — — j Rijket inbrackte[1]». Detta fö
också så mycket mindre tänkbart, om man härtill
att de Rugmanska manuskripten genast efter sin a
hit till Sverige blifvit, såsom vi framdeles skola se
porterade direkt till Upsala för att här tillhand
fornforskningens idkare, hos hvilka de också sed
stannade utan att sålunda någonsin hafva varit i
Gardies förvar, än mindre ägo.

Hvad så beträffar den nämda traditionen, så g
mig veterligt, ej längre tillbaka i tiden än till ett ob
uttalande af Ihre. I sitt *Bref till Herr Cancelli*
Sven Lagerbring, rörande then isländska edda, och
ligen then handskrift theraf, som på Kongl. Biblio
Upsala förvaras[2] har han nämligen framkommit n
påståendet, att »Jonas Rugman är then samme, som
vår Codex Eddæ, på pergament och med helt g
stil skrefven, ifrån Island infört, och ifrån hvilke
kom uti Riks-Cancellerens, Gref Magni Gabr. Dela
händer, som tillika med mycket annat thenna Code
till Kongl. Bibliotheket härstädes skänkte».

Såsom vi kunna förstå, och såsom det också
visar sig, hade Ihre ingen kunskap eller ens an
De la Gardies inköp af de Stephaniska samlingar
var först vid midten af detta århundrade i och
upptäckten af de Dureelska brefven, som den sak
framdragen och känd. När han därför på tal om

[1] I kanslersskrifvelse till Upsala universitet af den 8 fe
Upsala akademiska konsist. arkiv. Jfr ofvan sid. 34 och
härom längre fram.

[2] Upsala 1772, s. 30.

ens historia ville binda en öfverbringares namn
yrbara boken, så valde han Rugmans, med den
han hade om dennes manuskriptresor för Anti-
legiets räkning. Af bibliotekarien Joh. Henrik
flyttades sedermera detta antagande in på hand-
försättsblad, och därmed var det på sätt och vis
om också en och annan såsom Jón Sigurðsson
randur Vigfússon hyst sina tvifvel om dess

äkraste bevis mot denna Ihres förmodan skulle
tvis äga i det uppvisade faktum, att eddan an-
n citerats af någon svensk författare före hösten
hvilken tid den eljest skulle hafva kommit i
ned de då hit öfverförda Rugmanska manu-
Ett sådant citat har jag också lyckats finna.
ones et Notæ Historicæ, s. 3, till Loccenius, *Historia*
cicarum, Vpsaliæ 1662,[3] heter det angående Gylfe:
veteri Svec. Chronico cap. V. & VI. Edda in
ologia MS. quæ est Illustrissimi R. Cancellarii
agni de la Gardie Bibliothecæ: Tå for Othin i
tho var sa Kongre Gylfi het.» Den De la Gardies
härmed åberopas, är, som man kan förstå, ingen
nuvarande Upsala-handskriften. Frånsedt felläs-
och de ortografiska friheterna, stämmer också
a citatet fullkomligt med uppteckningen i denna[4].

Gödel, *Katalog,* Upsala 1892, s. 13 f. och *Prolegomena*
a Saga 1, Oxford 1878, s. CXLVI.

härom närmare längre fram under Rugmans manuskript-

etet blef färdigtryckt under sommaren detta år. Dedika-
terad den 20 augusti.

samma gång som författaren åberopar handskriften, hän-
kså till Stephanius, *Notæ Vberiores in Historiam Danicam*
mmatici, Soræ 1645, hvarest vidlyftiga utdrag ur densamma
da (Jfr Gödel, *Katalog öfver Upsala universitets biblioteks*

Det är alltså tydligt och klart, att eddan och jä
alla de öfriga nu i den Delagardieska samlingen bev
fornnorsk-isländska handskrifterna blifvit förvärfvad
De la Gardies inköp af det Stephaniska biblioteket.
samma kan väl med största sannolikhet också säga
den i Upsala-branden förkomna Heimskringla-handskı
donationsbrefvets nr 3. Den kunde man eljest hafva
någon anledning att räkna till Rugmans förvärf, d
just var denna codex, som legat till grund för
Norlandz Chrönika och Beskriffning, Visingsborg
Men att man så ej gjort eller kunnat göra, torde
berott på de upplysningar, som själfva företalet
tryckta arbetet lemnar med afseende på originalets
mätige ägare. Det heter nämligen där: »Till thet ytt
will man hembära Hans Hög-Grefl: Nåde Rijks Drot
Grefwe Per Brahe / etc. Loff och Tack / som hafwe
hagat låna thenna så mycket gambla / doch wäl på
gament skreffna Booken / uthur Hans HögGrefwel: Ex

---

fornisl. och fornn. handskrifter, Upsala 1892, s. 15). Det är
att Loccenius just på grund af dessa och andra Stephanius' c
handskrifter och dokumenter, som han haft i sin ägo, kom
vända sig till hans hitförda manuskript för att möjligen på den
kunna verifiera de uppgifter han från honom lånat, och när h
vid sina undersökningar återfann en af de källskrifter, ur hvilka
öst, så underlät han gifvetvis icke att direkt citera denn
samma gång han dock samvetsgrant hänvisar till sin föregånga
redningar. Men man kan då fråga, hvarför Loccenius emellert
redan vid sina *Observationes* till upplagan af 1654 tagit notis om
skriften. Äfven här citerar han nämligen Stephanius och hans
mythologia» utan att dock visa sig hafva någon kunskap om
originalet. Och likväl skulle han ju redan vid denna tid *kunna*
haft tillfälle att ta kännedom om detsamma. Ja, det kan viss
synas så. Men utkom arbetet 1654, så är det väl troligt, a
legat färdigt och måhända äfven börjat gå under pressen, inn
Stephaniska manuskripten kommit hit upp, i alla händelser
de ännu hunnit att ställas till forskarens förfogande.

ntzellerens / Grefwe Magnus Gabriel de la Gar-
Bibliothec».

de Stephaniska manuskripten hafva sålunda alla
rsk-isländska handskrifterna i den De la Gardieska
n kommit öfver till oss. Och man skulle med
inskränkningar kunna konvertera detta påstående
, att alla de fornnorsk-isländska handskrifterna
Stephaniska samlingen gått in i den De la Gar-
nationen. Dessa inskränkningar gälla i första
tvänne, af ingen annan än Stephanius själf ut-
krifterna af Magnús Óláfssons antologi, Anti-
n iislandicarum fragmentum, och en latinsk
af sagan om Thors färd till Utgarðaloki,
u båda återfinnas i cod. R: 693 å Upsala uni-
ibliotek, dit de först år 1814 med den Nordinska
inkommit.

utan tvifvel hafva äfven dessa varit med i den
ka manuskriptkistan, ehuru de vid donationens
ande ej kommit att följa de andra åt. Att så
le helt enkelt hafva berott därpå, att de vid tiden
tionens öfverlemnande varit utlånade och därför
, obetydliga som de för öfrigt äro, alldeles bort-
hvarefter de sedermera kommit att stanna ute i
o.

har redan i min *Katalog*[1] beträffande denna sak
en förmodan, att det var Verelius, som vid detta
aft dem till låns, och därvid på samma gång
t »det finnes skäl, som tala för denna gissning».
ll jag nu här anföra.

Olof Rudbeck d. y:s bokauktion i Upsala den 23
1 såldes en större samling handskrifter, af hvilka
lel, såsom jag i det följande får tillfälle uppvisa,
från Verelius, och detta på det sätt, att de först

41.

gått från honom eller hans sterbhus till Olof Ru d. ä. och sedan ifrån denne till sonen[1]. Ibland dessa skrifter fins i auktionskatalogen en volym under 4:o, hvars titel lyder: Fabula de Utgarda Loco. mentum Antiquitatum Islandicarum. Men volym innehöll åtskilligt till, som den knapphändiga logen ej lemnar någon uppgift om. Ty enligt näg å Kongl. biblioteket förvarade anteckningar[2] röran å auktionen sålda handskrifterna skulle i densamm jande uppteckningar hafva ingått:

»Fabula de Utgarda Loko. Ex Edda transl Latinum; allena version utan isländska texten.

It. Tabella de regibus Danicis, Fioniæ, Juthiæ dum Scriptores Islandicos. Wel skrifwen.

Landfedgatal(!) til Nockura, Danmarckur och wegs Konga. På göthska.

It. Catalogus historiarum et monumentorum e antiqvitatis Islandicæ depromtus.

It. Antiqvitatum Islandicarum fragmentum a M Olavio Hafniam transmissum MDCXXXII ad Stepha Joh. Stephanium; På isländskan mz paraphrasis D och declaratio verborum på Latin.»

Detta var innehållet i volymen, när den såld auktionen. Sådan såg den också ut, när den kom i dins ägo, och i detta samma skick öfverlemnades de sider med hans samlingar under nr 71 4:o till U bibliotek. Där har den dock sedermera blifvit spli och dess olika delar återfinnas nu: Fabula de Utg Loko och Tabella de regibus samt Antiqvit isl. fragmentum i cod. R: 693 och de öfriga, L fedgatal och Catalogus historiarum i cod. R: V, VI.

---

[1] Se för öfrigt här nedan Bil. 6.

[2] I *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet och Antikvitets* Härom närmare längre fram.

iro emellertid sistnämda båda uppteckningar
Verelius' hand, hvilket ju med stor sannolik-
på, att denne haft och behållit de ifrågavarande
a manuskripten, så mycket mer som de af Ve-
handskrifna delarna, åtminstone så långt man
dem tillbaka i tiden, alltjämt varit samman-
en volym med de Stephaniska afskrifterna.
mmer vidare, att Verelius under långliga tider
af den Stephaniska samlingens fornnorsk-isländ-
krifter till låns, innan dessa donerades till Up-
tek, och om sålunda de omförmälda afskrifterna
till hands, som det synes, vid donationsbrefvets
le och följaktligen ej kommo att gå med till
, så torde man med stöd af allt det här an-
na våga påstå, att de då varit utlånade åt Ve-
att de sedan liksom mångt och mycket annat,
begagnade för sina arbeten och forskningar,
gande bland hans papper och böcker.

ndra undantaget, som här torde komma i fråga,
ppteckning af Jónsbók, som under signum C: 12
nes bland Kongl. bibliotekets islandica. Den
ng i tiden tillhört De la Gardie, men kom icke
mans med hans öfriga fornnorsk-isländska hand-
i öfver till Upsala universitetsbibliotek, utan
i stället de donationer, som den store mæce-
) öfverlemnade till Antikvitetskollegiet[1]. Äfven
dskrift har emellertid utan allt tvifvel kommit
rdies ägo med Stephanius' samlingar.

---

denna undersökning af de Stephaniska sam-
ar jag nu närmast att redogöra för hvilka de
isländska handskrifter voro, som medföljde det

ärom det ofvan sid. 94 citerade *Apographum*, bl. F: 1 v.

under Karl Gustafs danska krig tagna Seefeldtska
teket.

Landsdomaren på Siälland, den lärde samlaren o
vännen Jörgen Seefeldt hade på sitt gods Ringsteds
sammanfört ett bibliotek, som till sin betydande
ning — man uppgifver ända till 26,000 volymer
när kunde mäta sig med konungens och univer
samlingar. Utländska lärda omtala och beskrifva
detta bibliotek såsom en af landets förnämsta sevär
och sådana män som Heinsius, Salmasius och
genomreste icke Danmark utan att göra ett besök p
sted. Och det var ej blott lärda verk och arbeten
som här blifvit samlade. Enligt uppgift af Zakarias
Seefeldts bibliotekarie, funnos också »mange rare
scripta, som vare meget gamle, og hørte til his
danicam, norvagicam, islandicam, svecicam og and
Pergament skrefne»[1].

Ingen möda synes Seefeldt heller hafva skyt
sträfvan att föröka och komplettera sina samling
ingen kostnad, som gällde biblioteket, tyckes han
dragit sig för. Sålunda låg han i ständig förbindel
utlandets lärda och samlare, och alla sina inkomst
mer därtill satte han om på bok- och manuskrip
Äfven för omvårdnaden och skötseln af de hc
samlingarna hade Seefeldt som en sann och verkl
vän sörjt på bästa sätt. Sålunda ägnade han sjä
man kan förstå, all sin lediga tid åt sina kära
men dessutom höll han också ständigt en egen
tekarie och oftast jämte denne en eller flera aman

Det var, som man af allt kan se, ett bibli
betydenhet, dyrbart förvärfvadt och omsorgsfullt v
men därjämte, såsom det bästa af allt, öppet o

[1] Enligt Werlauff, *Jørgen Seefeldt og hans Bibliothek* i
storisk Tidsskrift, udg. af Den danske historiske forening, 6,
havn 1856, s. 222.

r en och hvar, som ville besöka detsamma och
af de samlade skatterna. På ett skamligt sätt
emellertid komma att ryckas bort från sin
därvid till stor del förintas.
ekante Corfitz Ulfeldt, hvilken som öfverlöpare
ıska hären på dess tåg genom Danmark 1657
af Karl Gustaf utverkat sig tillåtelse att få
besittning af hela det berömda biblioteket.
ille han, såsom Werlauff framhållit[1], på detta
logöra sig en gammal fordran, som han hos
ynes hafva haft, såvidt det nu icke snarare
rsonligt hat mot denne eller måhända endast
tt till en vacker förökning af sitt eget, 7,000
a bibliotek komma öfver den andres dyrbara
som han gjorde ett sådant snyggt bruk af
tt». Huru det nu än må förhålla sig med den
lefvo emellertid Seefeldts samlingar tagna i be-
eldts utskickade och jämte hans egna böcker och
erförda till Malmö. Men under denna transport,
älldes på det mest vårdslösa och barbariska sätt,
massor af böcker hafva blifvit förskingrade och
s förlorade. Dessutom blef en del vid öfver-
till Skåne afsöndrad och öfverlemnad till hof-
godsherren på Ljungby P. J. Coijet. Det är ej
ru stor denna del i förhållande till hela sam-
t, och man känner ej heller till, på hvad sätt
Coijet kommit öfver de böcker, som han vid detta
örlifvade med sina egna, vare sig han mottagit
öfverenskommelse med Ulfeldt eller rent af som
Karl Gustaf. Visst är emellertid att åtskilligt
er i hans ägo[2].

arb, s. 229.
Coijets bibliotek på Ljungby, som gick i arf till sonen
ns, blef 1710, året efter dennes död, då godset plundra-
rna, taget och öfverfördt till Köpenhamn. Här blef det
skingradt, men en del har dock sedermera hamnat i Det

Hvad som sedan var kvar af de Seefeldt-Ul
samlingarna blef så under lång tid stående i Malı
någon som helst tillsyn och vård, hvarvid gifve
skilligt gått förloradt.

Men när omsider under krigets växlingar
lycka gått ned, och han själf som flykting måst
både Danmark och Sverige, så tog man här h
hans kvarlemnade och öfvergifna krigsbyte. Under
1661 inpackades således på regeringens befallning
Ulfeldts egna böcker som resterna af Seefeldts sa
och uppsändes till Stockholm, hvarest det hela
blef »uppsatt till slottets prydnad och bokälskares

Hvad som kom i Coijets ägo, öfverfördes till L
Från dess bibliotek har dock sedermera åtskilligt
och manuskriptväg blifvit som gåfva öfverlemn
våra offentliga samlingar och däribland då också
annat, som en gång i tiden hört hemma i Seefeldts
tek. Sålunda donerade Coijet på uppmaning
Rudbeck[3] till Upsala universitet det stora »Her

---

store kongelige bibliothek. Där finnas nämligen såväl bö
handskrifter med V. J. Coijets namn och märke på. Enligt
Historiske Efterretninger om det store kongel. Bibliothek, 2:
Kjøbenhavn 1844, s. 107 f.

[1] Se *General-Guvernören öfver Skåne, Halland och Bleking
Gustaf Otto Stenbocks berättelse af år 1662*, undertecknad
den 19. Decemb:» i *Handlingar rörande Skandinaviens his*
Stockholm 1850, s. 371.

[2] Enligt skrifvelse af den 25 januari 1662 från den h
gesandten i Stockholm (Fryxell, *Handlingar rörande Sverges h*
Stockholm 1843, s. 290). I bref från Nicolaus Heinsius till S
den 20 april samma år heter det också: »Ex Dania allata
huc Sefeldianam bibliothecam narro, cui locus in arce regia e
(*Sylloge epistolarum*, ed. P. Burmann, 5, Leidæ 1727, s. 40.)

[3] Se härom Olof Rudbecks *kuratorsskrifvelse* af den 1
i *Bref af Olof Rudbeck d. ä. rörande Upsala universitet*, utg
nerstedt, Upsala 1893, s. 71.

nu finnes förvaradt å Botaniska museet där-
hvilket dess samlare och ursprunglige ägare,
id Sorö akademi Joakim Burser, genom köp
ätit till Seefeldt[1]. Ifrån dennes bibliotek och
ärröra utan tvifvel också de fornnorsk-isländ-
rifter, som Coijet skall hafva låtit öfverlemna
etskollegiet. I Dals *Specimen biographicum de Sueciæ*[2] är nämligen denne uppräknad bland
genom sina donationer lemnat mera bety-
ag till våra isländska handskriftsamlingar.
vitetsarkivets inventarium[3] af år 1693 finnes
om en »Rolf Götriksons Historie på Göthiska
, som nu låter identifiera sig med papp. fol.
d islandica å Kongl. biblioteket i Stockholm,
af H. Coijetz skiänkte böcker».
n har man också en uppgift om denna
ation i ett bref från Arrhenius-Örnhielm till
e af den 13 november 1682. Efter åtskilligt
de om nordiska antikviteter och därvid sär-
e »gamble Islandica Mss:ta i Kongl. Archivo
r trychte och än otrychte Sagor, hwar af
tiones skohle där extraheras och publiceras»,
ir i brefvet, att »den unge H. Cojet har och
uhr sin Sahl. Faders Biblioteck 6 volumina

etrāffar detta för sin tid storslagna herbarium, så hade
uppgift af Lund (se Werlauff, anf. arb., s. 222) köpt
n summa af 300 rdr. Det omfattade då 32 volymer.
o två förlorade vid transporten till Sverige, och några
2 hos Rudbeck. Sådant det nu befinner sig i Botaniska
a utgöres det af voll. 1, 3, 4, 6—25, hvartill kommer
danica», som medföljt, men icke synes hafva varit in-
na samling.

lmiæ 1724, bl. Q: 3 r.

ript å Kongl. biblioteket. Se nedan Bil. 7.

talium manu Scriptorum, hwilka i förra tijder i
Carl Gustaffs tijdh i Danmark äro fundne»[1].

Men hvilka dessa handskrifter varit, och hur
vi nu af dem ha kvar, kan jag ej med bestämd
I alla händelser är det ej möjligt att utan v
skilja dem från de öfriga norvegica och island
åtföljde den Seefeldt-Ulfeldtska samlingen, och so
1661 kommo Kongl. biblioteket till godo.

Men hvilka voro då dessa?

Att Seefeldts bibliotek, sådant det såg ut
sted, verkligen innehållit en hel del fornnorsk-
handskrifter framgår af Lunds redan anförda
liksom också Werlauff påpekat, att en isländning
son tjänstgjort som amanuens vid biblioteket
sted »maaskee nærmest med Hensyn til de
Haandskrifter».[2] Åtskilliga afskrifter och öfvers
från denna tid hafva tydligen gått lika väl till Seef
till andra danska vetenskapsmän och samlare, och
saker hade han, såsom redan ofvan är antydt
Brynjólfur Sveinsson som gåfva mottaga flera me
När nämligen denne såsom nyutnämd biskop i
kom ned till Köpenhamn för att uppvakta kon
höga vederbörande, så gjordes samtidigt en fär
Ringsted, och det är väl mer än troligt, att Bryn
besökte den store samlaren utan att på samma
med en eller annan codex som present. I alla händ

---

[1] *Kanslersembetets handlingar rörande Upsala univers*
Riksarkivet.

[2] Werlauff, *Jørgen Seefeldt og hans Bibliothek* i *Nyt hist.*
udgiv. af Den danske historiske forening, 6, Kjøbenhavn 18

Om denne Pál Hallson kan meddelas, att han studera
inskrefs 1647 vid universitetet i Köpenhamn, tjänstgjorde
amanuens vid Seefeldts bibliotek och utnämdes 1659 til
Harrested på Själland. Jfr Resenius' företal till Guðmundu
sons *Lexicon Islandicum*, Havniæ 1683, s. 10, och Finnur J
Historia ecclesiastica Islandiæ 3, Havniæ 1775, s. 585.

erhet, att han sedermera i juli 1656 nedsände
volymer, ett ex. af Konungasagorna, en
ins helga, en Niála och en sammelhand-
hållande Guðmundarsaga ins goda, Jóns-
kssaga ins helga, på samma gång han i den
skrifvelsen lofvar, att flera liknande skola
heter i brefvet:

— Qvod facies utiqve si serium studii mei
eris vel causam intercedentem plane agnoveris.
nitias paratissimæ voluntatis meæ, hos libellos
m Erasmium, aut si hunc nimium cito avolan-
orum turbis oppressus adseqvi non potero,
Munckium mercatorem Orbaccium propitius

m Regum Norvegicorum in membrana descrip-
Olafi Sancti regno ad ultimis proximos.
ancti historiam.
ndi Aræi boni, Episcopi Holani; item Jonæ
ndi, itidem Holani; item Thorlaci Thorhalli
Scalholtini, qvondam Episcoporum acta, nunc
aneo codice compræhensa.
etiam membraneam, sed maculatam adeo sor-
ve ut Lyncis oculos fatiget.
— Alia qvæ possum nostratis historiæ in an-
ivam ac tu voles, curabo ut accipias. Bene

att döma synes således Seefeldts bibliotek hafva
l liten samling af fornnorsk-isländska hand-
ch denna följde sedermera de andra samlin-
h delade deras öde. Sålunda har ett och annat
tt förloradt under de många och vårdslösa

det aftryck af brefvet, som finnes i *Njála*, udg. af Det
rdiske oldskrift-selskab, 2, Köbenhavn 1889, s. 700 f.
alet förvaras i Ny kongel. samling nr 1392 fol. i Det
bibliothek i Köpenhamn.

transporterna, en del blef, såsom vi redan hafva söndrad och öfverlemnad åt Coijet, och resten med hufvudsamlingen upp till Stockholm.

Men denna rest var ingalunda obetydlig. utlåtanden och intyg af samtidens vetenskaps lärda skulle bland de Seefeldtska samlingarna holms slott åtskilliga fornnorsk-isländska membrar funnits. Så t. ex. påminner jag om Hadorphs red anförda yttrande rörande »gambla skriffter — — uthi Ringstadh tagne woro»[1], och till detta kan h ett något mera preciseradt uttalande af Nicolaus I ett bref, dateradt Stockholm den 10 april 1662 han nämligen till en af sina lärda vänner: »Isla blia, si venalia invenero, tibi parabo; sed liber quam difficilis est inventu. — — — Ejus serm complura vidi, sed in membranis exarata, dum Bibliothecam nuper hic perlustrabam, quæ ex Da prædam luculentam huc advecta dicebantur; scriniis *Georgii Sefeldii*».[2]

Dessa membraner borde vi sålunda nu hafv våra samlingar, för så vidt de ej sedermera på annat sätt, genom eldsvåda eller utlåning, gått f

Hvad då först beträffar de i Brynjólfurs nämda volymerna, så är det emellertid endast nu finnes åter. Det är den under nr 3 upptag melhandskriften af Guðmundar-, Jóns- och Þor hvilken nu Kongl. biblioteket förvarar bland si dica i den vackra och för uppteckningen af de skupasǫgur» synnerligen viktiga perg. fol. nr 5. däremot synas alla vara förkomna, så vidt de varit med bland de andra Seefeldtska manu vid transporten öfver hit till Sverige och upp ti

[1] Jfr ofvan sid. 82.

[2] *Sylloge epistolarum*, ed. P. Burmann, 3, Leidæ [172

det torde man väl få anse som det mest

Brynjólfurs bref är det enda, åtminstone hittills
delande man har beträffande innehållet i See-
dska samling. Men som nu detta endast rör
olymer, hvarigenom man sålunda ingenting får
mlingen i dess helhet, så faller det sig gifvet-
alldeles lätt att säga, hvad som nu kan finnas
isamma i våra bibliotek. Man har visserligen
dskrifterna att hålla sig till, och mången gång
i notiser och anteckningar, som man ej sällan
permar och försättsblad, läsa hela deras historia,
ör att ej säga oftast, finner man åter ingenting
andringar och öden.
här berörda fallet är det emellertid dess bättre
olymer, med hvilka man på denna väg kan
rätta. Sålunda finnas bland pergamentshand-
Kongl. biblioteket, för att först hålla oss till
nummer, om hvilkas förvärf man med lika stor
n beträffande den nyss nämda, fol. nr 5, kan
sig. Det är 4:o nr 7 samt C: 1 och 6, den
en mycket god och väl bibehållen sagocodex,
och forskare vid flera tillfällen anlitad och
de tvänne senare mindre betydande laghand-
la uppteckningar af Jónsbók. Att dessa verk-

Þorkelsson har visserligen i *Njála*, udg. af Det konge-
oldskrift-selskab, 2, København 1889, s. 699 f., fram-
nodan, att den i Brynjólfurs bref omnämda handskriften
olikt vore att sammanställa med den nu i Gammel kongel.
nr 2870 4:to förvarade G r á s k i n n a. Ty »hvis dette
ndskrift nu existerer, som der er stor rimelighed for,
ppe at kunne være andet end nærværende membran,
önt man rigtignok ikke kan slutte meget af biskoppens
strækkelige beskrivelse af hin membran». Ja, det kan
t, men det är föga *troligt*, i betraktande af att Seefeldts
n helhet transporterades öfver hit till Sverige.

ligen en gång tillhört biblioteket på Ringsted, fr
följande.

Beträffande 4:o nr 7, så innehåller denna fle
sagor, hvilka man möter i den ofvannämda Coijets
skriften papp. fol. nr 17, och det visar sig vid
förelse af texterna hos de båda, att den förra jus
originalet för flera af de afskrifter, som förefinn
senare, så Jómsvíkingasaga och Ásmundarsaga ka
Om cod. C: 1 vet man, att den ägts eller åtmins
gagnats af Pál Hallsson, Seefeldts isländske a
Han har nämligen å näst sista bladet skrifvit si
»Med eigen hendj» och därunder »Anno 1643. 4 O
Från eller genom honom har den tydligen kommit i
ägo. Cod. C: 6 slutligen har å ett af sina försättsb
ex-libris Seefeldts eget vapen i aftryck, ett intyg,
och tillförlitligaste man i detta afseende gärna kan ö

Om dessa trenne volymer kan man alltså
stämdhet säga, att de kommit öfver till oss med
samlingar. Möjligen har en och annan till va
jag tänker härvid särskildt på fol. nr 3 och 4:o
11. Ty om dem gifves det verkligen ett och an
tyder på, att de härröra från samma håll. Me
andragande häraf är det knappast mödan värdt a
sig. Det skulle endast kunna ske under en hel
svårliga och långrandiga förklaringar, ur hvilka m
till sist icke skulle kunna få fram något visst oc
Emellertid har jag ej velat underlåta att ändo
detta påpekande, hvilken betydelse det sedan
hafva för kännedomen om dessa handskrifters hi

Detta om de »in membranis exarata». Vän
så till pappershandskrifterna, så påträffa vi äfve
dem en hel del Seefeldiana. Utom den redan
papp. fol. nr 17 har man nämligen här att mä
de sagohandskrifter, som finnas samlade i fol. nr
42, 43, 69 och dessutom de uppteckningar af la

versättning, som nu förvaras i cod. C: 33—36.
om dessa gäller, hvad redan om membranerna
ördt. Folianterna äro nämligen alla skrifna med
ons hand, och C-volymerna äro samtliga märkta
dts vapen.
rnnorsk-isländska handskrifter alltså, som kom-
till oss med Seefeldts bok- och manuskript-
och hvilka sedan intill våra dagar blifvit be-
de nu i Kongl. biblioteket befintliga: *Perg. fol.*
4:o nr 7; papp. fol. nr 17, 23, 30, 42, 43, 69;
3—36 samt måhända också *perg. fol. nr 3* och
r 5, 6, 11.

---

ed har jag sökt göra reda för och, så vidt
också bestämma de fornnorsk-isländska hand-
m vi vid skilda tider och tillfällen genom förvärf
k- och manuskriptsamlingar kommit öfver och
dan ägde här hemma, då man nu började tänka
direkta efterforskningar och insamlingar af »the
thiske skriffter». Till förverkligande af en sådan
man planen liksom gifven. Hade man näm-
af de handskrifter, som Rugman medförde,
af allt han hade att berätta om sitt hemlands
kommit till insikt om hvad man därute kunde
hämta och insamla i historisk och litterär väg,
an ju på samma gång i honom den person, som
ämpligast kunde användas för ett sådant värf.
blott att kunna anskaffa medel för en resa
om detta visserligen icke var någon i och för
eles lätt sak, så lyckades man dock att genom
nslag af akademien få den svårigheten till det
te undanröjd, hvarefter Rugman kunde göra
ll färden.
kriget med Danmark blifvit afslutadt genom
1660 undertecknade freden, afreste han om

sommaren till Köpenhamn, tillbragte där hösten och
och for påföljande vår ut till Island. Det var
delen af ön, trakten omkring födelse- och hemort
staðr, som han besökte, och hvarest han gjorde sin
ling. Enligt uppgift af Dal[1] återvände han på
sommaren samma år till Sverige och biträdde därpå
de närmast följande åren Verelius i hans påbörjade
sättningsarbete. Sina manuskript hemförde han de
själf. På grund af försiktighet, som det vill syna
emot danskarna hade han tydligen på vägen ned
Sundet aflemnat dem någonstädes på svenska kusten,
de blifvit omhändertagna af landshöfdingen Per Ha
skiöld och sedermera af honom skickade till Upsala
22 augusti 1662 skrifver nämligen De la Gardie t
demiska konsistoriet i Upsala: »Jagh hafuer och
till H. Landhzhöfdingen Hammarsköldh om Jsslän
bökers opsendandhe, nu låthet afgåå, eij tuiflandh
dem forderligast hijt op förschicka wardher; Dee
H. Rectoren eij förhålla weelat»[2].

Om våren 1665 företog Rugman ånyo en manu
resa, denna gång med Köpenhamn som mål. Vi
den, eller möjligen sedan han kommit dit ned, gjord
Olof Rudbeck försök att skaffa honom medel för att
utsträcka resan ända till Island. I ett bref till
Gardie af den 3 april detta år anhåller han nä
att 200 D:lr kopparm:t af öfverskottet på univer
stat måtte beviljas Rugman för »att på jsland
alla gamla monumenter och skriffter om Swériges
lingar och att han nu kunde medh dessa skep som

---

[1] *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ,* Stockholm
s. N: 3ᵛ.

[2] Kanslersbref i Upsala akademiska konsistoriearkiv.
Anrep, *Svenska adelns ättartaflor* utnämdes Per Hammarskiö
till »landshöfding öfver Landskrona och Helsingborgs samt e
Malmöhus län».

n Köpenhamn eller Hamburgh til jsland fort
eliest kommer han för sent och kan inthet för
år komma åter ut»[1]. Något svar härpå lät
l ej höra af sig, och Rugman kom sålunda ej
till Köpenhamn, där han stannade kvar under
, hvarefter han sedan på hösten begaf sig på
hem.

hans lilla reskassa hade under tiden blifvit hårdt
och när han i slutet af december 1665 kom
Helsingör, hade han ingenting att reda sig med.
udbecks rådighet skaffades dock honom 50 d:lr
jälp »att komma fort med landswegen ther neden
och när sedan Rugman på försommaren åter-
Upsala[3], ihågkom kanslern honom med en vacker
on för allt det nit och arbete, som han under
uskriptresor ådagalagt. I juli 1666 ingick näm-
n De la Gardie till Upsala universitet en »Can-

slersembetets handlingar rör. Upsala universitet, Riksarkivet.
igt bref från Rudbeck till De la Gardie under de sista
december 1665. Den odaterade skrifvelsen är enligt på-
esenterad kanslern den 2 påföljande januari. *Kanslers-
dlingar rör. Upsala universitet,* Riksarkivet.
data jag här för denna Rugmans färd anfört, har jag
anteckningar i hans manuskript. I papp. 4:o nr 33 bland
liotekets fornnorsk-isländska handskrifter, en liten sammel-
varjehanda obetydliga uppteckningar, på grund hvaraf den
amnet Mauka-Stella, »þui at hun er af Mauki, blaundu,
, Rudda og Skolpi Samman-sullud», har man följande af Rug-
hand nedskrifna dateringar: »A:o 1665. in Maio. Hafniæ»
med flera ställen); »Hafniæ A:o 1665 1 Augusti J. R.»
; »Anno 1665 J Helsingör 30 10bris.» (bl. 53 r.). Och
ationer till Reenhielm, som han likaledes egenhändigt ned-
pp. 8:o nr 11 och cod. Ups. R: 715 och 716, ser man,
li 1666 befann sig i Upsala. Jfr Arwidsson, *Förteckning
bibliothekets i Stockholm isländska handskrifter,* Stockholm
52 samt Gödel, *Katalog öfver Upsala universitets biblioteks
fornn. handskrifter,* Upsala 1892, s. 66 och 68.

cellarii Resolution på några ärender angående A
hvars § 3 lydde: »Emedan Jsländaren Jonas Rugr
reesa åth Jsland wäl haf:r förrättat, och inbragt åt
Antique Mss:ter och än wijdare förobligerar sigh, att
sin slecht på Jsland, åhrligen införskaffa så mång
skriffter, angående dhe Swänskes och Norskes Histor
skee kan, ty beståås honom af Acad:æ Stats öf:rsk
samma sin reesa, 600 Dr km:t inclusive der uti räk
dhe 50 D. Sm:t, som honom till Helsingör öf:rgion
fortsättja sin återreesa medh»[1]. Den 28 i samma
föredrogs och behandlades skrifvelsen i konsistor
anslaget beviljades. »Jsländaren bestås 600 D:r k
sin resa», såsom det i dagens protokoll § 2, n
heter[2].

Följande år — 1667 — inrättades vid akade
Upsala det s. k. Antikvitetskollegiet. Under dess
och omvårdnad ställdes då all antikvitetsverksam
lunda äfven arbetet med öfversättningarna från de
isländska litteraturen och insamlingen af dess hands

Om kollegiets sammansättning och allmänn
samhet skall jag här ej yttra mig. En framställning
för så vidt det i detta arbete kan komma i fråga
lämpa sig bäst i sammanhang med redogörelsen fö

---

[1] Enligt afskrift af Arrhenius-Örnhielm bland bilagorna
Rectoris och Consistorii Förklaringh öfwer dess af
bref till Samptl. Erfwingarne af Sahl, Herr Vereli
huus, sampt Widerläggning på theras swaar, man
Kongl. biblioteket, *Örnhielms papper.* Själfva originalskrifvels
icke kvar i Upsala akad. konsist. arkiv, och märkligt nog ha
heller något koncept till densamma bland *Kanslersembetets h*
rör. Upsala universitet å Riksarkivet. Möjligen har detta ko
stanna bland samlingarna på Löberöd, numera förvarade i Lu
versitetsbibliotek, ty i *De la Gardiska Archivet* 6, Lund 1835,
har Wieselgren lemnat ett utdrag af kanslersbrefvet i ju
punkt.

[2] Upsala akad. konsist. arkiv.

rksamheten. Men med afseende på dess åtgöran-
åtminstone åligganden beträffande specielt för-
isländska handskrifter vill jag här nämna, hvad
ets instruktion härutinnan bestämde.
mom. 2 af densamma, där man kommit till
»the gamble Historiske monumenter, som än
till at upletå», påpekas och framhålles vikten
lsen »jämwåhl aff gamble Jsslandske och Nor-
cripter». Och huru dessa sedan bäst och lämp-
le kunna förvärfvas, det hade man tänkt sig på
varom närmare besked lemnas i § 7. Det för-
, att bland de »fyra Studenter, huilcka Colle-
hafwa macht at bruka sigh till hielp uthi the
ährender som thet kan wara aff nöden», och
rthenskull — — — hafwa at åthniuta duplex Sti-
idh Academien», skall i första hand rum beredas
gen Rugman med skyldighet för honom att resa
Norge och Island och insamla handskrifter för
räkning. »Och emädan Ionas Islandus blifwer
m samme», heter det, »så will K. M. i synner-
han åhrligen huar Sommar skall resa in i Norie
i Jsslandh at her effter sökia och insambla så-
bla manuscripta som till Swenske Historiens
kunne wara tienlige, huilcke han, så wida dhe
elige, skall under eedh wara plichtig hijt till
öfwerföra och till ingen annan distrahera eller
an them allena till Collegium lefwerera och
t.

instruktionen se *Riksregis'raturet* för den 20 nov. 1667.
för öfrigt i åtskilliga afskrifter i 1600- och 1700-talens
som i *Antikvitetskollegiets handlingar*, ehuru icke här i origi-
skulle kunna vänta sig, vidare i *Palmskiöldska, Nordinska*
samlingarna samt är dessutom tryckt bland *Några Stad-*
e Riksens Gamla Handlingar, bihang till Dals öfversätt-
ccenius, *Antiquitates Sveo-Gothicæ*, hvilken under titeln

Men af Rugmans på detta sätt bestämda res
ingen enda företagen, trots tanken härpå flera gån
bragt på tal. Sålunda påminner Hadorph i bref
10 april 1668 till De la Gardie om instruktion
stämmelser i detta fall. Och när Rugman 1669 på
af sedlighetsbrott, lägersmål, som i allmänhet st
med böter och ett års relegation, blef inkallad fö
storium minus, så hade Verelius och Rudbeck,
domen öfver honom föll, sökt utverka hos kansl
»han skulle den nåden få att niuta sit stipendi
på dess medel under Relegations tiden medh en a
antiqtatis studiosis resa til jslandh och än flera a
documenter både där så och i Norie efftersökia»[1].

Men det var ständigt ondt om pänningar.
demiens tillgångar voro strängt anlitade för e
andra behof. Och hvad beträffar Antikvitetsk
ekonomiska ställning, så var under de första åren
tillvaro ingen ordinarie stat för detsamma anslage
tillfälliga bidrag kunde väl en och annan gång
De la Gardies försorg komma det till del, men
självfsagdt att dessa ej ville räcka till öfver allt.
det därför någon gång bli fråga om en resa, så
pendiaten vara beredd på de knappaste understöd.
sådana förhållanden var helt säkert Rugman sj
benägen till dylika företag, särskildt med den erf
han hade från sina föregående färder. Och så
redan sett, kan denna just icke hafva varit den bäst
besannas än ytterligare af ett memorial, som ha
cember 1672 genom Rudbeck fick framlagdt fö
Gardie, och i hvilket han klagande säger: »När ia

Svenske och Göthiske Gamle Handlingar utkom i Stockhol
Emellertid har den icke här blifvit så alldeles nöjaktigt åter

[1] Enligt bref från Rudbeck till De la Gardie i ma
Original i *Kanslersembetets handlingar rör. Upsala universi*
arkivet.

med Aacademie *penningar*, haf*ver* iag måst tillsättia en står deel af mine ägne *penningar* och patrimonio. Desslijkes måste läna mig *penningar* på Wizingzborg på reesan opp till Stockholm, och betala dem med mitt stipendio»[1].

Någon manuskriptinsamling verkställdes sålunda ej af Rugman efter hans ofvan omtalade färd till Köpenhamn. Jag har mig ej heller bekant, om han sedermera någonsin, än mindre årligen, låtit genom sina släktingar därute på Island insamla och hit införskaffa några handskrifter, hvartill han en gång »förobligerat sig». Han säger visserligen till De la Gardie på tal om sin Köpenhamnsfärd och de manuskript, som han vid detta tillfälle fört hem, att han »sedermehera skaffat» sig »både mindre och större Tractater, Swänske språketz och dess historie till opplysning»[2]. Men dessa voro tydligen helt få och obetydliga saker, som han tillfälligtvis genom någon isländning i Köpenhamn kommit öfver. Hade de nämligen varit af något vidare värde, skulle han helt säkert ej hafva underlåtit att i sitt memorial och bland sina meriter uppräkna dessa likaväl som de andra han här samvetsgrant omnämt.

Men hvilka voro då de manuskript han hopsamlade på de båda resor han företog, och huru många volymer hade han fört med sig vid sin första ankomst hit till Sverige?

I sitt nyss citerade memorial har Rugman ingenting nämt om sitt handskriftsförvärf af år 1661. Tydligen ansåg han detta fullkomligt öfverflödigt, då han redan samma år han kommit ned till Köpenhamn, uppsändt till De la Gardie en fullständig förteckning af samlingens innehåll. Man får således här icke veta något om dessa hans handskrifter, och detta är nu så mycket värre, som den nämda förteckningen sedermera gått alldeles för-

---

[1] *De la Gardieska brefsamlingen,* Riksarkivet.

[2] Enligt det nämda memorialet.

lorad, och det ingenstädes för öfrigt fins någon
om hvilka eller huru många de varit[1].

Däremot har han i memorialet ganska noggr
lyst om hvad han förde med sig vid sin första
1658 och från sitt besök i Köpenhamn 1665[2].
uppgiften här, jämförd med de anteckningar han
några af resp. manuskript, öfverförde han till
1658 utom cod. Ups. R: 715, som jag ofvan[3]
äfven Hrólfssaga Gautrekssonar, Lygaral

[1] Beträffande denna Rugmans förteckning skrifver
Rudbeck i december 1665 till De la Gardie och anhåll
Verelius' räkning »få en copia aff thet register på the b
Jslandus har fört medh sigh från jsland». (Riksarkivet,
embetets handlingar rör. Upsala universitet.) Äfven i *Kans*
handlingar (Riksarkivet) finnes denna lista på ett ställe omn
kollegiets sammanträde den 29 dec. 1691, då man afhandla
om Antikvitetskollegiets stat och verksamhet, hvarvid Hado
sakkunnig blifvit tillkallad och adjungerad, fick denne anl
tala om den resa, som Rugman »giorde till Jsslandh, at
någre, manuscripter /: hwaraf han inskickade Jndicem ifr
hampn, som nu eij igenfinnes :/», heter det här i proto
nämda dag. Och Hadorph tillägger, att »seedan dässe man
kommo hijt, togh Verelius dām till sigh», och utgaf en de
»män sielff:e manuscripterne och Jndicem af dāt som där
har man aldrigh fått igen, ehuru offta man och därom skrif
är troligt, att De la Gardie skickat originalförteckningen till
som sedan behållit den bland sina papper, och när det så
död blef fråga om en återställelse af de Rugmanska manusk
detta ledde, såsom vi snart skola se, till vidlyftiga processe
med arfvingarne, så hade gifvetvis dessa all anledning
säkraste sätt skaffa undan ett sådant farligt infordringsinstru
denna förteckning i rättens händer skulle hafva varit.

[2] När Rugman i sitt memorial talar om »sin resa
manuskript han därunder insamlade och hemförde, så fr
visserligen icke direkt af hans yttrande, att det är Köpenha
som åsyftas. Men att detta verkligen är meningen, finne
en jämförelse med de upplysningar om hans manuskriptfö
Dal lemnar i sitt *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ*

[3] Jfr sid. 81.

De båda förstnämda återfinnas i papp. 8:o nr
papp. fol. nr 15 b. bland Kongl. bibliotekets
Den sista, Deilur, kan jag ej bestämma.
rfvet i Köpenhamn omfattade: Óláfssaga
onar, Thomassaga erkibiskups, Þorsteins-
ingssonar och Æfintýr af einum borgar-
. Af dessa är Thomassaga nu förkommen.
återfinnes bland de isländska handskrifterna å
versitetsbibliotek, och de båda sista äro bevarade
. R: 716, I.

sålunda frågan om de Rugmanska manuskripten
besvara sig, så erbjuder den så mycket större
, då det gäller insamlingen af år 1661. Trots
am undersökning har det ej varit mig möjligt
till klarhet om hvad denna samling ursprung-
hållit för att sålunda med säkerhet kunna säga,
nnu i dag hafva kvar af densamma. Men ett
har jag dock lyckats komma på spåren, och
ll jag i det följande lemna en redogörelse i
ng med historien om samlingen i dess helhet,
t den låter sig i sina detaljer utredas.
nanuskripten — antagligen om hösten 1662[2] —
till Upsala, gingo de ej till biblioteket att för-
n omhändertogos helt privatim af Olof Verelius,
år utnämts till »Antiquitatum patriæ professor»
örjat syssla med sina öfversättningar från forn-
. Men när sedermera Antikvitetskollegiet in-
ch detta hade börjat att för sin vetenskapliga

om glömska eller förbiseende har Rugman i detta samman-
omnämt Vinavísur. De höra emellertid till hans 1658
anuskript, ty de finnas just uppteckmade i cod. Ups. R:
ödel, *Katalog*, Upsala 1892, s. 65 f.
ofvan sid. 114.

verksamhet göra insamlingar af allehanda antikvit
således äfven äldre handskrifter, så var det helt n
att den nitiske Hadorph, hvilken hade hand om
acta och samlingar, skulle komma och göra anspr
på de Rugmanska manuskripten. Men Verelius, s
vände såväl dessa som andra hithörande handskri
sina öfversättningar och sitt lexikografiska arbet
naturligtvis icke lust att låta Hadorph och koll
någon bestämmanderätt öfver dem, och detta så
mindre som han förmodligen ansåg sig såsom de
hvilken kunde göra något egentligt bruk af dem.
behöll han dem utan vidare, ehuru man kund
väntat sig, att han under sådana förhållanden åtm
utfärdat en förbindelse på sina lån eller inlemnat
teckning öfver hvad han mottagit.

Ville således Hadorph hålla fast vid sin sak
på sina kära samlingars bästa, så fans då ingen
utväg för honom än att hos »höga vederbörand
en anmälan om förhållandet. Naturligtvis hade
haft att i första hand vända sig till Antikvitetsk
eller Akademiska konsistoriet med sina besvär. M
han tydligen fruktade för den ovilja och det h
han härmed skulle komma att ådraga sig, så våg
icke begagna sig af denna öppna och ärliga väg.
lät han i allra största tysthet och hemlighet un
kanslern om förhållandet för att sålunda genom l
gripande få det rättadt utan att själf behöfva syn
den egentlige angifvaren och åklagaren.

Till en början synes De la Gardie icke ha
något afseende vid hans besvär, men Hadorph
snart med nya och kraftigare påminnelser. När n
årsberättelsen om Antikvitetskollegiets verksamhet f
nedsändes, inneslöt Hadorph på samma gång e
privat skrifvelse, hvari han »fördristar» sig »nu s
gång förr — — — ödmiukeligast påminna om dh

n Jonas Jslandus medh public kostnadt hafwer
kt i Rijket, på hwilka medh betalningen till
l till 2000 Dhrs kostnadt giorde åhro, att
till publicum anammas, efter dhe ex publico
e hijtkostade och betalte, och icke lempnas
nder till privat possession eller distraction,
enom kunna dhe in totum medh Jslando en
af rijket bortkomma. — — — Jagh har
rdig berättelse», heter det vidare i skrifvelsen,
us icke hafwer ett manuscript för tijden i sine
han anten in totum af honom försolde till
aftubbade och bortsatte, att om E:rs HGrefl.
blifwer snart underrättat om saken, lära dhe
ldeles förkomma, eller kanskee af innehafwaren
enningar bortsellias; dher medh Kongl. M:tz
ldeles om intet blifwer att be:te mss:ter som
nas, skulle efter handen utharbetas och publi-
rföre hafwer iag uthaf den plickt E:rs högh-
ll. iag skyldig är, sådant i tijdh welat till-
a, efter iag seer ingen annan will secundera
ig något om publico talar, törs och icke för
skull som be:te mss:ta af Jslando tubbat
t uplyfta min mun, efter iagh den ringeste
n åhr; och den som åhrligen will om publico
ierna lijdes. Om nu E:rs HGrefl. Excell. finner
het wärde, att Kongl. M:t och E:rs HGrefl.
om till Academien och Collegium skrefwe, då
E:rs HGrefl. Excell. icke länge dher medh för-
het om iagh innan 14 dagar blefwe medh mina
ner färdig att resa till Stockholm, brefwen då
hijtkomma, att ingen å denna ort måtte förståå
gifwit hafwa. Sist och för dhet yttersta, behagade
. Excell. i nåde sielf detta bref annihilera»[1].

[1] originalet i *De la Gardieska brefsamlingen*, Riksarkivet.
daterad den 8 febr. 1670.

Denna anmälan föranledde samma dag ett b
kanslern till akademiska konsistoriet. Han har
att tänka på, säger han i detta, »huruledes St
Jonas Jslandus, för någon tijdh sedan på Crono
Academiens Kostnadt, inbrakte några Manuscript
Jsland, som till fäderneslandetz Antiquiteters uply
tienlige finnas». Ehuru han nu ej vill tro annat
de blifvit inlemnade till Antikvitetskollegiet att f
så har han ändock ej velat underlåta att härom p
ty skulle mot all förmodan ej så hafva skett, så
önskan och vilja den, »at Såsom ofwanbesagde
scripter medh publique Kostnadt äre j Rijket in
de altså endteligen till publicum anammas»[1]. Man
huru väl De la Gardie förstått att begagna Hador

Kanslersskrifvelsen föredrogs i konsistorium
mars. Rudbeck begärde ordet och svarade hä
manuskripten förvaras hos Verelius, »der på han w
en indicem, och inlefwerera det till Collegium
tatum». Konsistorium fann för godt, »att dhe i
i Bibliothecam Academiæ», och beslöts att här
första underrätta kanslern[2].

En skrifvelse afgick också den 15 mars.
heter det, att konsistoriet om de handskrifter, so
Islandus hemfört från Island, »låtet sig undrä
bem:te Manuscripter finnas nu i godt behåll ho
H. Verelium, och för godt funnet der öfwer 2 C
uprätta, af hwilke den ene hoos Collegium Antiq
blifwer, och den andre inlägges in Bibliothecan
tillijka med sielfwa Manuscripterne, så offta dhe af
Antiquitatum icke behöfwas, förmodandes ödmiu
höghGr. Exc. denne disposition sig i nåder behaga

---

[1] *Kanslersskrifvelserna,* Upsala akad. konsist. arkiv.

[2] Konsistorieprotokollet för nämda dag.

[3] *Afgångna skrifvelser till kanslern,* Upsala akad. konsi

und af denna hänvisning tog jag mig för att
niversitetsbibliotekets arkiv för att möjligen i
katalogsamlingar lyckas få tag i något exem-
i brefvet nämda katalogerna, men sökandet
st. Konsistoriets löfte hade tydligen ej blifvit
Den misstanken stack sig genast fram, och jag
era kommit till full visshet om att det verk-
på det viset.

Verelius blef ålagd att upprätta förteckning
n eller, rättare sagdt, själf förband sig härtill
af Rudbeck i konsistoriet framförda löftet, så
nu liksom så ofta i dylika fall att dra ut på
själfva verkställigheten. Därmed föll också så
hela saken i glömska, och om äfven förteck-
sätt och vis, som jag strax skall påpeka, blef
af Verelius, så kom den likväl aldrig att i sina
mplar på vederbörligt sätt öfverlåtas. Jag skall
de få tillfälle att uppvisa detta. Ty om näm-
n sådan officiell katalog efter 1670 funnits att
kulle sannerligen Hadorph ej hafva glömt den
ortsatta försök att indrifva de omtalade hand-
hvarvid han eljest, såsom vi skola se, visste
af äfven de obetydligaste förbindelser och
Och i en ämbetsskrifvelse af Claudius Arrhe-
lm såsom universitetets rektor, till hvilken jag
n skall återkomma, har man dessutom det
alandet, att vederbörande vid detta tillfälle för-
ler rent af uraktlåtit att upprätta en »richtig
vin catalogum».

us hade sålunda ej inlemnat den utlofvade för-
, och det är följaktligen omöjligt att nu kunna
gon officiell, någon »underskrifwin» sådan, men
g dock hafva funnit konceptet eller ett första ut-
man så vill, till densamma. Det är den redan
ade Catalogus Historiarum et monumen-

torum e penu Antiqvitatis Islandicæ dep
som nu återfinnes i cod. Ups. R: 697, VI. Den
terad och saknar namnunderskrift, men pikture
för att den härrör från Verelius' hand[1]. Och o
är benägen att betrakta den som ett slags ko
den utlofvade katalogen, så är den dock en för
på de isländska manuskript, som Verelius hade i
och för sina arbeten begagnade.

Med denna katalog i hand skulle man sålu
en god uppgift om de Rugmanska manuskripte
först och främst omfattar den äfven andra än
t. ex. flera lån, som Verelius bekommit ur Ri
och Delagardieska samlingen, såsom Ormr Sno
bok och cod. DG: 3—5. Därtill är den behäf
ett fel, som i högsta grad reducerar dess använ
Den är nämligen en nominalkatalog och som s
af det mest primitiva slag. Sagorna äro förte
bokstafsordning, utan uppgift om de äro skrifna p
ment eller papper. Genom volymernas på detta s
ställda splittring saknar man därför den yttre sam
mellan de många, i och för sig alldeles självstän
larne, hvilken vid en bestämning och identifieri
en sådan ytterlig vikt. Men det är dock gifvet,
med denna katalog i hand kan komma till åtski
sultat, som man utan den ej skulle kunna ernå.

Hvad nu åter själfva handskrifterna beträffar,
nade dessa »i godt behåll hos Verelius», så till v
ligen som de aldrig kommo att af honom öfve
till universitetsbiblioteket eller Antikvitetskollegi
lingar. Hadorph påminde därför kanslern i ett
den 7 maj 1678 om de bortglömda manuskript
Verelius och hans styfson Reenhielm fortfarande

[1] Jfr ofvan sid. 32 not. 1 och sid. 102 f., hvarest jag f
redogjort för dess historia, samt härnedan Bil. 1, där den i
finnes aftryckt.

ning, så »att dheras nampn», såsom det heter,
äre oss bekant, som lijkwel borde till wårt
wara förde dher registererade, och sedan till
andre extenterade»[1].

ågon direkt åtgärd från De la Gardies sida
a skrifvelse icke hafva ledt, hvarför också
ett memorial till regeringen »angående någre
andlingars upläggiande och försälliande» gör en
väl om dessa manuskript som om lånen från
[2]. Verkan häraf var ett påbud i den kungliga
som den 12 febr. 1680 följde på Hadorphs
I dess 9:de och sista paragraf befalles näm-
e manuskript, som Antikvitetskollegiet och dess
till låns erhållit från Riksarkivet och skilda
et eller från Island bekommit, »skohle uthi
wahras, där noga och wähl registreras, sampt
till hwar och een uthlåhnas, som dem kan be-
skall det Kgl. Cantzlij Collegium, hafwa noga
r uppå, att ingen må sig dem tillägna, såsom
egendom, och att icke heller elliest någon
ig inrijtar, hwarigenom samme manuscripter
deles skulle förkomma kunna»[3]. Men någon
drifning af lånen sattes först i verket 1682 och
nledning af Verelius' frånfälle, som inträffade
ari detta år.

as hade i sitt testamente förordnat om sina
efterlemnade papper, att dessa skulle delas

Gardieska brefsamlingen, Riksarkivet.

rph var nämligen här »biträdande sekreterare» och hade
mning till denna befattning, den 19 april 1676, fått sig
rda och sköta »det gamla arkivet». Som han nu därtill
i Antikvitetskollegiet och den egentlige vårdaren äfven
ngar samt dessutom också innehade Riksantikvariens för-
så ägde han, såsom man kan förstå, all befogenhet att
eternas» talan.

egistraturet, Riksarkivet.

mellan styfsonen Jakob Istmen Reenhielm och han
släktingar. Några få undantag gjordes dock härif
det var, såsom vi redan ofvan sett[1], angående »
Scandicum» och »Thomæ Sagu på gammalt perg
hvilka båda handskrifter donerades Upsala b
samt ofullständiga, i manuskript liggande arbete
alla öfverlemnades till vännen Olof Rudbeck, hvil
jämte professorerna Andreas Norcopensis och
Spole utsett till verkställare af sin yttersta vilja.

Om de isländska manuskripten nämnes här in
Han hade ju egentligen ingen anledning att tala
i sitt testamente, utan för så vidt de funnos kva
hans böcker och ej redan blifvit utlånade och
lemnade till hans anhöriga och vänner såsom Re
och Rudbeck, så ansåg han det tydligen som en
sak, att de efter hans död återgingo till sin e
ägare. Men det gick ej så.

Vid det konsistorium, som hölls på Wenng
23 januari 1682[2] uppläste kanslern en från ark
teraren Hadorph ankommen skrifvelse, hvari denn
annat påminner, »att en hoop böcker och manu
blifwit bortlänte till en och annan i Upsala utur
[ɔ: Riksarkivet], hwilka han begär måtte upsök
igen restitueras». Då rektor Arrhenius-Örnhielm
svarade, att han också om denna sak nyligen
meddelande från Hadorph jämte dennes förteck
lånen, öfverlemnade kanslern indrifningsfrågan
händer anbefallande den »på dät flijtigste Rec
fodersampt beställande».

Därefter »mentionerades om Rhenhielm, at h
hafwa några manuscripter effter Sal. Rugman,
för antiqviteten omistandes, men wara fahra med,
samma skriffter distraherar, och på hwariehanda

[1] Jfr sid. 34.

[2] Se härom protokollet i konsistoriets arkiv.

ter». Kanslern anmärkte, att då de »sumptibus inköpta voro, så borde de ock »till antiqvitets eller Archivum lefwereras, hwar om Rector och rbörande kunna hafwa föresorg, at icke Rhen- för sig behåller eller förskingrar». Hvad denne hade i sin ägo af manuskript och äldre hand- ulle han kunna lemna rektor och konsistorium ppgift om. Han hade nämligen bland sina pap- han påminna sig, en förteckning öfver Reenhielms uskriptförråd, hvilken denne egenhändigt upp- h vid något tillfälle inlemnat till honom. Den an att med första läglighet uppsända till kon-

25 samma månad föredrogs protokollet från ädet på Wenngarn inför Consistorium majus. då befattning endast med den Reenhielmska ch beslöt, att ett tillkännagifvande skulle till gå med anledning af kanslerns yttrande om de a handskrifterna och den af Reenhielm inlemnade tförteckningen.

ende fordringarna ur Verelius' dödsbo vände vid konsistoriesammanträdet den 1 februari till ssorer, som hade utredningen om hand och an- med deras hjälp få den saken klarerad. Härpå Rudbeck, att för tillfället ingenting kunde före- enna sak, då Reenhielm, som hade mest att säga s' sterbhus, ej befann sig i staden, och man dess- hade fullt klart för sig, hvarom de framställda gentligen rörde sig. Därför borde man först till-

räffande de omständigheter, under hvilka denna manuskript- kommit i De la Gardies händer, förmodar jag, att den meritlista bilagd något af de memorial, med hvilka Reen- aktat honom. Ty under sådana förhållanden har han, ängre fram skola se, också presenterat den för Bengt .

skrifva Hadorph och af honom infordra en fulls
förteckning på de manuskript, som Verelius till lå
kommit.

Förr än Rudbeck kunde tro, låg en sådan f
ning färdig. Med stöd af protokollet på Wennga
de infordringshandlingar, som Hadorph i skrifve
rektorsämbetet öfverlemnat, uppsattes den af rekto
och föredrogs i konsistorium redan den 8 februar
anfordringar, som i densamma göras, gälla icke bl
relius och hans dödsbo, utan äfven åtskilliga andr
för boklån häftade i skuld, såsom professorerna Ol
beck och Axehielm samt arftagarna efter Celsius,
nius och Schefferus. Men då infordringslistan en
tillvida erbjuder intresse för denna undersöknin
den berör de mot Axehielm och Verelius fram
krafven, så inskränker jag mig till att referera de
i dessa punkter.[1]

Hvad först beträffar Axehielm, så anmodas h
återställa den från Riksarkivet lånade Þiðrekssagans
och att inkomma med »versionens reenskrefne exer
då han »ex publico 120 D. Sm:t Amanuensis
gåns reenskrifwande bekommit». Dessutom tillåte
sig påminna om att »Herr Præses länt sin Sahl. Swä
Herr Buräi Sumel, och en Rhezelii Runesteens book i
hwilcke tillijka införskaffas».

De lån, för hvilka Verelius resterar, äro dels de
sid. 26 omnämda, dels åtskilliga andra, som han
eller annat sätt vid skilda tider bekommit. Följan
på listan uppräknade:

»S. Olofs Sagu. Original.
Edda Antiquissima.
Messenii Scondia illustrata X. Tomis.
Islendske Bibelen.

---

[1] Jfr nedan Bil. 4, hvarest den in extenso finnes aftryc

orsk book på permen från Wermelandh.
Snorresons book.
ina Sagu.
och Frostetings Norske lagar.
on Latino-Svecicum på Munckestyl.
book på K. Gustaf I. arf och egne gårdar, länte
Kongl. Archivo d. 29 Maji 1668.
gambla jordeböcker i Munckeperma löst in-
tade, af Sahl. K. Gustaf I. arfwegods.»
ende de Rugmanska manuskripten heter det:
er Sahl. H. Verelius till sig anammat en hoop
andica, hwar på H. Renhiälm för någon tijdh
rat R. Drotzens HGEx:ce itt register, hwilcka be-
tt lefreras in publicum, effter dhe sumptu pu-
hijt in förskaffade, som och bewijses af Actis
».
märker af detta sista uttalande, att man icke
n katalog öfver de Rugmanska handskrifterna
Man skulle i sådant fall ej hafva behöft att
hålla sig till Reenhielms förteckning, liksom
då skulle hafva funnit, att denna icke var
godt »register» på de Rugmaniana, som Ve-
sig anammat». Men detta var något, som man
r frågans närmare och fortsatta behandling
mma under fund med, hvarför också Hadorph
g ur förteckningen, som han vidfogade sina till
giet sedermera öfverlemnade infordringshand-
k in den lilla anmärkningen: »doch förmodelig
ipne» [1].
rektor fått sin infordringshandling i konsisto-
ragen och behandlad samt till protokollet tagen,
n vederbörande på det sätt, att den i afskrifter
s till hvar och en bland dem, som hade något att

[1] edan Bil. 5, Litt. H.

svara för. Men det gick icke så alldeles lätt att
till rätta med de skyldige och få alla anspråk o
satisfierade. Det ville icke hjälpa, att rektor å
minde härom i konsistoriet den 22 februari och v
tillfällen oroade vederbörande med privata skrifve
bud samt påstötningar genom sina kursorer. Någ
nuskript hördes icke af.

Men Arrhenius gaf icke efter. Han höll i m
anmaningar, och det hade dock till sist den fö
Axehielm en vacker dag »togh igen — såsom Ar
berättar det[1] — af H. Olavo Rudbeckio Wilkina
gamla Ms:t och sin nya version. Item Orm Snc
book, hwar uti, bland annat, Trojamanna sag
hwilcka tree böcker han en god tijdh tillförenne H
Rudbeckio skiänckt och gifwit hade, och nu igen
mandes den 2 Martii qwitterade». Därtill inl
han också »Barlaams gamble Ms:t och sin nya v
samt följande, icke isländska handskrifter: »itt
manuscript, några danske Konungars historie inneh
på latin», »Nådendaals gamble Klosterbook», »Joh
Sumbla» och »Aschanii Runestensbook öf:r nå
rader i Vpland»[2].

Från andra håll hördes emellertid inga inler
utaf. Detta föranledde rektor, påverkad af H
»idkesama skrifwelser», att starkare urgera sitt k
den lyckliga påföljd, att Rudbeck plockade fram »

---

[1] Se den af honom uppsatta, här ofvan citerade Rect
Consistorii Förklaringh öfwer dess afgångne b
Samptl. Erfwingarne af Sahl. Herr Verelii Sterbhuu
Widerläggning på theras swaar, manuskript i Kongl. bi
Örnhielms papper.

[2] De trenne sistnämda återfinnas nu å Kongl. biblioteke
F. a: 12 och F. b: 18, såsom de i Antikvitetsarkivets samli
signerade, och bland Kongl. bibliotekets »danica» torde ock
danske Konungars historie» vara förvarad, ehuru den knap
titeln ej gör det möjligt att härom kunna med bestämdhet

ble Manuscript, och Scondiæ illustratæ Messenii
behållandes ännu hoos sig Tom decimum». Rek-
isserligen den saken något underlig, att ofvan-
nuskript inlemnades af Axehielm och Rudbeck,
ectoris d. 8 Febr. inlefrerade Specification dem
le woro, uthan S. Verelio, effter Her Hadorphii
ef. Men effter dhe siälfwa åhrkjände dem höra
chivo till, som och Rector tå meente rätt wara,
lem emot». Dock underlät han till en början
a dem på den Verelianska listan. Hade näm-
manuskript, som Axehielm inlemnade, blifvit
denne till Rudbeck, så voro de ju att betrakta
andra exemplar af Samma Sagur, än dhe Ar-
kade, kan skee, af the Rugman inbracht». Ty
nde ej finna, att »H. Axehielm tordts gifwa,
udbeck dristat sig att till gifnings emottaga de
n kronan och publico tillhörde.» Därför fingo
stå på infordringslistan och likaså den där upp-
da antiqvissima», ehuru Rudbeck förklarat, att
ns bland universitetsbibliotekets handskrifter.
odex, som Rudbeck härmed åsyftat, d. v. s. den
Gardieska samlingen förvarade »Upsala-eddan»,
onstrerade» rektor »wara af HHGEx:ce dijt-
aldrig hört Archivo till, utan Archivum fordra
gamalt exemplar, som och sant är, och han
publice måst tillstå» [1].

man icke borde hafva någon anledning att
letta Arrhenius' säkra och bestämda utlåtande,
et dock vara ganska visst, att här föreligger en
med Upsala-handskriften. Den förvarades näm-
liga tider bland Riksarkivets samlingar, innan
De la Gardies öfriga isländska handskrifter om-

[1] Claudius Arrhenius' bref af den 2 januari 1683 till
ie om sin tvist med utredningsmännen och arfvingarna i
lsbo. *Kanslersembetets handlingar*, Riksarkivet.

sider öfverlemnades till universitetets bibliotek,
modligen hade den därför, då den vid något tillf
lemnats till Verelius, blifvit antecknad bland andı
skrifter och handlingar, som han härifrån hade t
Vederbörande, jag menar härmed i främsta rumı
dorph, hade också sedermera själf insett sitt mis
i de infordringshandlingar, hvilka han någon tid e
bref till rektor inlemnade, såsom jag nyss nän
Kanslikollegiet, har han ingenting yttrat om »Ed
qvissima». Och dock hade sterbhuset dessförinn
inkommit med något »annat exemplar», liksom e
sedermera något sådant lät höra af sig.

Hvad rektor sålunda på sin infordringslista bel
var endast en del af de handskrifter, som lån
Riksarkivet. Åtskilliga äfven af dessa återstodo
ännu och dessutom alla de Rugmanska, ty af de
han hittills icke fått in en enda volym. Hai
sig då för att vända sig till Reenhielm, som va
arftagaren i Verelius' sterbhus, och hvilken för
ännu blifvit underrättad om de meddelanden, som l
vid konsistoriesammanträdet på Wenngarn lemnat
manuskript. En skrifvelse härom utfärdades så i
och konsistoriets namn den 8 april och skickades
särskildt bud till Reenhielm på hans landtgård
utanför Upsala. Reenhielm svarade med några
ett bref, att han med första skulle infinna sig ho
för att muntligen få förklara sig med anlednin
mot honom personligen framställda fordringarna.

I påskveckan gjorde han också rektor ett be
de resonerade om saken »i största höfligheet o
ligheet på både sijdor». Därvid framtog och fö
Reenhielm »4 eller 5 gambla Mss:ter med hwij
om, wijsandes, Jonam Rugman medh egen han
skrifwit, att de woro H. Renhielm af honom s

och somblige sålde»[1]. Men dessa manuskript,
, hade aldrig tillhört de samlingar, »som Rug-
Kronans och Academiens medel införskaffat»,
hade han fört med sig vid sin första ankomst
erige. De voro sålunda att betrakta som hans
t privata tillhörigheter, och kunde följaktligen
eij skiäl och foog hafwa, på them någon præ-
göra».
svarade rektor, att som han icke med säker-
huru det till alla delar förhöll sig med de
a manuskripten och förvärfven af desamma,
han intet säja annat här om, utan att Rugman,
H. Verelius medh, hade boordt i deras lijfstijdh,
lemiæ Cancellarii A:o 1670 der om ankompne
befallning, och Cons:ii der på giorde sluth d. 9.
no eodem, lefrerat dem ifrån sigh in publicum,
ninstone der på en richtig underskrifwin Cata-
h tå med Cons:ii wetskap, skildt dhe Mss:ter
andra, som förra och seenare gången inbrachte
framt dhe hade med något skiäl kunnat och
ljas åth. Men effter the tät tå försummat,
or nu intet, hwad witzord Kongl. Cantzlij-Colle-
na distinction gifwandes wordo». I alla händel-
e han, lär man väl näppeligen där godkänna
sätt att bortskänka och försälja det, som ändå
bort höra staten till, och torde det då hända,
ned en mindre behaglig efterräkning komme-

rande papp. 8:o nr 11 bland islandica å Kongl. biblio-
5 och 716 å Upsala universitetsbibliotek samt den af Rug-
hamn gjorda afskriften af Óláfssaga Tryggvasonar, hvil-
varas i Lunds universitetsbibliotek. Jfr Arwidsson, *För-
r Kongl. bibliothekets i Stockholm isl. handskrifter,* Stock-
s. 152 och Gödel, *Katalog öfver Upsala universitets biblio-
och fornn. handskrifter,* Upsala 1892, s. 66 och 68.

att vända sig mot den, som »sådane saker sig prierat»[1].

Reenhielm gaf då efter och lofvade att öfv sina manuskript till rektor, så fort han hunnit u en fullständig och noggrann förteckning öfver de det stannade vid blotta löftet.

Då gjorde rektor en sista anmaning, denn adresserad till samtliga arfvingarna i Verelius' s I en skarp skrifvelse, daterad den 20 april och tecknad »Rector et Senatus Academicus», låter h förstå, att han med första inväntar de så mycke lade och så många gånger infordrade handskrifter åtminstone en »skrifftelig förklaring, hwij the f sig der till icke förplichtade finnas». Ty »anna ofeelbart her på följa, att saken blif:r af widerbö hoos H. K. M:t sielf underdånigst föredragen, som tergiversera ifrån sig lefrera det som med så Rijksens som Acad:s Sumptibus införskaffat göra sig skyldige till itt swårt och hårdt answar»

Några manuskript lyckades han dock icke skrämma fram, men en »förklaring» fick han i »itt swårt och præjudicerligit bref», såsom han själf sig i sin skrifvelse[3] till kanslern om arfvingarnes svar också ett litet mästerstycke af advokatyr i stil och men så var det också dikteradt i pennan af Rudb Norcopensis.

Den befallning, heter det i brefvet, som kom för 12 år sedan mottog om infordringen af R böcker, borde icke kunna dragas fram nu och å »emedan mycket in om den tijden haf:r kunnat

---

[1] Enligt den nämda Rectoris och Consistorii ingh.

[2] Enligt den afskrift af brefvet, som Arrhenius lemna toris och Consistorii Förklaringh.

[3] Det ofvannämda brefvet af den 2 januari 1683.

rättat och till richtigheet bracht, åt minstone
ngas till ändskap, så att executionen der med,
s intenderas, förekommer oss utan widhängiande
js och skiäl, myckit sällsam. — — — Men
är i slijke måål lagh och bruket lijkmätigt,
ss effter döde män, att man sig till effterrättelse
original förskrifningar, reverser, qwittensser, eller
t giltigt document, ty begäre wij för rättwijsan
blifwa sådant först mechtige, hwilcket och hade
e, innan det hårda och swåra answaret in för
oss denuncierades, och wij angrijpne wordo med
ige beskyllningen af tergiversation». Därför
n att få se en »richtig Specification» af det
lras, »och sedan fulle skiäl till den samme for-
Dessutom ber man få meddela, att sterbhuset
har att säga med afseende på de manuskript,
nielm förskaffat sig af Rugman. För dem an-
själf, då han »der om blif:r ansökt på rum
sampt och utaf dem som wederbör». Vidare
till öf:rflödh — — —, att S. *Rugmans* ringa
kap, är heel och hållen nu transporterat in på
förmyndare H. Prof:n Olavum Rudbeck». Detta
ns manuskript.
åter beträffar lånen från Riksarkivet, har man
å dem erhållit en förteckning med därtill bi-
aring, att förbindelser och reverser finnas hos
en när man önskat få se och taga del af dessa,
rig rektor velat eller kunnat förete några dylika.
jaktligen ut, som om sterbhuset skulle anses
tt på blotta anfordringen anskaffa allt så-
man utan vidare tror sig kunna eller böra
f detsamma, derför att ett och annat nu saknas
lerbörliga plats. Ty hvad skall man väl tro,
med sådan stränghet kan fortfarande göra
ansvarigt för sådana lån som Olafssagan,

Messenius' Scondia illustrata, Ormr Snorras
och Vilkinasagan, hvilka han enligt sitt egen
skriftliga erkännande af den 18 mars detta år själf
de två förstnämda af Rudbeck, de båda senare
hielm. Jo, möjligen så, att »medh thet öfriga kan ti
tyrs wara samma beskaffenheet». Och torde sål
wördiga Consist:m icke med skiäl misstyckja, at
gärom all denna fordringen blifwa oss med förb
bewijsat»[1].

Med detta svar vände sig rektor till Had
meddelade honom, huru saken stod, samt begärd
sielfwa documenterne woro tillfinnandes i Kongl.
Collegio eller Archivo, han wille tå så begå, a
Canceliet sielf täktes för sigh saken komma låta,
Kongl. Cammaren skiuta, emädan för mangel
sådane documenter, Rector hoos Sal. Verelii Erfwin
sigh i saken föga kunna uthrätta».[2]

Hadorph hänsköt också frågan till Kanslikolle
från detsamma afgick till akademien i Upsala de
en skrifvelse, hvari rektor och konsistorium uppr
med all lagens makt utkräfva de fordringar, so
arkivet och Antikvitetskollegiet framkommit med
tagarna i Verelius' sterbhus, därvid »ingalunda
högste answar tillåtandes dem något, som dhe bö
före, distrahera». Därpå uttalar Kanslikollegiet de
att få del af de protokoll och handlingar, som r
mål, för att sålunda blifva satt i tillfälle att taga
kännedom om »hwad i saken är föreluppet». M

[1] Enligt Arrhenius' afskrift i Rectoris och Consist
klaringh. Originalbrefvet har ej blifvit bevaradt.

[2] Enligt det större akad. konsistoriets protokoll för d
1682. Jfr också en af Arrhenius mot professorerna Spole
copensis särskildt nedskrifven Widerläggning rörande info
ur Verelius' sterbhus, hvilken som bilaga medföljer Rec
Consistorii Förklaringh.

velsen följde dessutom en af Hadorph väl uppsatt inlaga, hvari denne sammanfört allt, som han lyckats uppleta för att bestyrka de kraf och fordringar han förut framlagt inför kansler och rektor[1].

Brefvet föredrogs i konsistoriet den 1 juni, hvarefter det blef arfvingarna delgifvet och förklaring infordrad. Men någon sådan lät naturligtvis icke höra af sig. Det enda besked, som rektor efter åtskilliga påminnelser kunde erhålla, var ett muntligt svar, som en af arfvingarna vid ett besök hos honom afgaf, och som endast innebar den fyndiga undskyllan för deras dröjsmål, att »Kongl. Cantzlij-Collegii bref war så stält, att Erfwingarne eij kunde der på svara, innan the först finge komma en gång till Stockholm, och skaffa andra [förbindelser och bevis på de framstälda fordringarna] än the medkompne Copier»[2].

Emellertid började det att närma sig dagen för rektorsombyte vid akademien. Som bekant ägde sådant rum hvarje halfår i juni och december efter föregånget val under månaden närmast förut, hvarvid enligt statuterna afgående rektor icke kunde omväljas. Arrhenius, som sålunda insåg, att de besvärliga infordringsmålen ej skulle kunna bringas till slut under hans rektorat, ville därför söka få en redogörelse för sitt görande och låtande i dessa angelägenheter intagen i eller bilagd konsistoriets protokoll.

Redan vid sammanträdet den 3 maj hade han inför konsistoriet uppläst en utförlig och detaljerad vederläggning af den skrift, som arfvingarna inlemnat såsom svar på hans anmaningsbref af den 20 april. Den drogs nu åter fram och utvidgades med en »förklaringh», en full-

---

[1] Originalen återfinnas bland *Collegiorum bref*, Akad. konsist. arkiv. Om inlagan se närmare här nedan Bil. 5.

[2] Enligt Arrhenius' nämda Widerläggning.

ständig historik öfver hela infordringsfrågan, och f
så i denna form inför konsistoriet den 10 juni[1].

Så fort rektor hunnit uppläsa sin skrift,
Rudbeck ordet och bad få upplysa om att han
lius' sterbhus vägnar inlemnat de böcker och ma
som rektor mottagit och kvitterat, och han anhö
veta, hvarför rektor icke affört dem å infordri
mot Verelius' bo. Då rektor härpå svarade, att
annat wetat, än» att Rudbeck »dem Suo nomine l
förklarade denne »sigh icke kunna lefrerat de
nampn, emädan han derföre aldrig blifvit fodrad
hvad för öfrigt beträffade »de böcker som ha
eller 16 åhr sädan begärte af H:s HögGrefl.
Rijkzdrottzen utuhr Archivo för Sahl. Verelio r
kina Saga, Orm Snorreson, Norske lagen och
Scondia Illustrata», så bad han få meddela re
konsistorium, huru med dem förhöll sig.

Den förklaring, som därpå följde, är intressa
afseenden, och skall jag därför tillåta mig att ful
återgifva den. Enligt protokollet yttrade han:

»När iagh dem bekommit hade, förde iagh d
Stockholm till Sal. Verelium. Och sedan dhe i
Antiqvitatum hade öfwerens kommit åthskillige
förfärdiga dem de sins emellan skiftade, och H. A
sigh påtogh at vertera Orm Snoresons och Wilk
H. Axehielm samma böcker till sigh och vertera
kina saga, som Rectoris attestatum om samme
lefwererade version och H. Axehielms qvittence
Men Messenii Scondia Illustrata, sampt Olofz Sag
nal, som Verelio påföres lofwa Verelius at lef
Bibliotheket som och skiedde. Ty iagh togh sädan Ol
uthur Bibliotheket till läns, och då Sal. Verelius v

[1] Den här ofvan citerade Rectoris och Consist
klaringh, till hvilken dock Arrhenius sedermera fogat
tillägg angående frågans vidare behandling.

ii Scondia Illustrata uppe i Bibliotheket, som
ius och så weet bewittna. Norska lagen som
res fans intet i hans Bibliothek, utan icke det
uthi den ingifne upsattz af d. 8 Febr. 1682
res under den tittel af Gule och frostetingz
r: hwilka Renhielm sade H. Verelium fått af
elm till skänkz, den och Renhielm hoos sigh
sigh tillbytt af den andre lotten, som föll på
, de andre som förr äre nämbde, hafwer alla-
bekommit, och äre migh en del af honom
af H. Axehielm qvitterade, effter H. Axehielm
sielf lefrera Rectori. Desse 2 Wilkina Sage
noresons Sage, der utinnan Trojemanna Sage
skrifwen, begärte iagh att Sal. Verelius åt
ns begära wille af H. Axehielm, men emädan
tet fick der, badh iagh min Swåger Lundium
: Men iagh fick dem ändå intet: En tijdh der
Axehielm sielf dem till migh och skänkte
emädan han sade ingen giöra bättre medh
le warit hans Sal. Swärfaders Burei, hwars
så stodh uthi dem. Men sådan som Archi-
le dem, och inga Sal. Verelii reverser där på
ererade iagh dem tillbaka till H. Axehielm,
Rectori; effter iagh sade dem migh willia låta
m få. Hwarföre iagh och fick på dem H.
och på de andre Rectoris qvittence.»
förklaring gjorde verkan. En och hvar i kon-
rjade uppmana och tillstyrka rektor att icke
t annat i sin skrift, än det som var »lijkförmit
a documenterne», och man uttalade sin önskan
veta, hvad han i själfva verket åsyftade med
ga berättelse. Naturligtvis ingenting annat,
ne, än att få en förklaring öfver sina och kon-
gärder mot arfvingarna i Verelius' dödsbo lagd
Rectoris och Cons:ii oskuld nu och framdeles

till förswar» samt Kanslikollegiet till fullständig
ning, då protokoll och handlingar i denna sa
komma att sändas detsamma. På denna och inge
grund hade han framkommit med denna sin skr
han nu önskade få granskad och justerad.

Men consistoriales ansågo sig icke kunna gö
»i sådan hast — — —, emedan de intet wis
medh saken sammanhänger, och till att göra sigh
behörigen informerad, tijd och moget betänkiande f

Detta »betänkiande» framhölls också vid s
trädet den 17 juni, det sista som hölls under Ar
rektorat, då skrifvelsen åter föredrogs till beh
Det beslöts därför med afseende på dess juster
en wiss dagh der till tages, och de, som det wärke
sigh bäst bekant, der öfwer wara skulle»[1]. Me
innan den dagen ännu blifvit af konsistoriet bestä
innan Arrhenius' efterträdare, professor Holm, s
20 juni installerades som rektor, hunnit att order
hand om och sätta sig in i sina ämbetsgöromål,
från Hadorph en skrifvelse, hvari denne »påmin
Rector wille hielpa till ändskap om dhe uthlänte
scripter till Sal. Verelium i hans tijdh, effter en
ännu icke lefrerade»[2].

Vid sammanträdet den 27 juni upplästes de
dorphs bref, hvarpå Norcopensis, som dagen förut
underrättad om dess innehåll, bemötte det med et
ligt affattadt svar. I detta angriper han först Ar
och förklarar, att hela denna infordringsfråga skull
varit bragt till sitt slut, om Arrhenius skött den
bort och på öfligt sätt framlagt bevis för sina a
Men i stället hade saken anmälts på högre ort,
dorph hade mot arfvingarne framkommit med sv

[1] Enligt protokollet för nämda dag.

[2] Enligt konsistoriets protokoll för den 27 juni 1682.
skrifvelsen återfinnes icke i konsistoriets arkiv.

beskyllningar. Så snart man emellertid fått
re kännedom härom och från Kanslikollegiet
de i dess bref åberopade skrifvelser och låne-
skulle sterbhusets fullmäktige inkomma
ändeligit och nöijachtigt swar», såvida något
s utöfver hvad arfvingarna redan i sin skrif-
26 april haft tillfälle förklara, och hvarigenom
witterligit är, at fordringen till alle sine delar
häns händer, ehuruwäl Angifvaren der i felat,
alt, detta medh så swåra tillägningar debiteret
n, och hans huus».
ade emellertid Arrhenius icke hålla ut längre;
vedersakare i talet, och det brast ut i öppet
r fick dem omsider nedtystade och återförda
en, hvarpå han hemställde till konsistoriet att
n hvad svar det ville afgifva på Kanslikolle-
else. Juris professorn Lundius begärde ordet
de, att som alla parterna ännu icke fått till-
llständigt förklara sig, så kunde man »intet
ra, än genom skrifwelse referera om saksens
t till Cancelie-Collegium och hwadh Erfwingarne
fullmechtige swarat och förklarat sigh på
egii bref, lofwandes yttermera gifwa widh
adh i den saken widare passerandes warder».
rkande blef beslut i konsistoriet, och samma
till Kanslikollegiet en skrifvelse, i hvilken
åtande sattes såsom slutkläm till Norcopensis
om ord för ord inrycktes[1].
n tid blef denna skrifvelse remitterad från
iet till Hadorph, och det gaf denne anledning
vakta rektor med ett bref.
utlåtanden framhåller han i detta, huru par-
oriets skrifvelse varit. Man hade kommit med

[1] *ad varios*, Akad. konsist. arkiv.

den ena partens svar, hvilket i själfva verket i
annat innehållit än illvilliga beskyllningar m
hvilka sitt ämbete och sin plikt likmätigt en
att häfda det allmännas rätt gent emot pri
tag och godtyckligheter. I stället kunde man h
tat, att rektor och konsistorium öfversändt utdra
tokollen i denna sak och till dessa bifogat den
ring», som professor Arrhenius under sin ämbetsti
mit med, att Kanslikollegiet med tillgång till
handlingar kunde hafva haft tillfälle att bilda sig
ständig uppfattning af det hela. Men utan tvif
det ej gått så alldeles rätt till med konsistori
velse. Rektor hade tydligen låtit sig påverkas
husets fullmäktige, och det s. k. konsistoriets b
väl afgått utan att först hafva blifvit föredra
tillstyrkt i konsistoriet. Därför önskade Hador
detta sitt bref lagdt till handlingarna, att det f
tiden måtte få tjäna som ett sannfärdigt supple
de fullmäktiges inlaga och konsistoriets skrifvels

Efter brefvets uppläsande förklarade rektor,
nu ej kunde upptaga de många häri framställda an
garna till besvarande, men det trodde han sig do
säga, att hans skrifvelse till Kanslikollegiet ingenti
innehållit, än hvad konsistoriet i frågan beslutat o
kollet härom hade att förmäla. Emellertid sk
inför konsistoriet afgifva fullständig förklaring,
han fått tillfälle att jämföra och närmare gransk
börliga handlingar.

Från dessa besvär ansågo sig dock sterbhu
mäktige hafva all skyldighet att befria rektor. No
begärde ordet och förklarade, att han skulle »i

---

[1] Enligt det större akad. konsist. prot. för den 6
hvarest det väsentligaste i Hadorphs skrifvelse finnes inryc
nalet däremot har icke blifvit bevaradt.

righ declaration uthi saken, badh V. Consist:m
nge låta bero medh swar der på, sade orsaken
tet förr kommit medh förklaringen warit, att de
er Cancelie-Collegii breefz allegerade documen-
m en af Erfwingarne Supplicerat».
r mig icke bekant, om en sådan »declaration»
it höra af sig. Det mest sannolika synes vara,
teblifvit, och äfven om den skulle hafva in-
lär den i alla händelser icke hafva innehållit
i sak, d. v. s. i något fall gjort erkännande
nställda krafven. Ty några flera handskrifter
m indrefvos under Arrhenius' rektorstid, hade
j den glädjen att få mottaga.
frågan var därmed icke lemnad alldeles åsido.
och utförlig skrifvelse till kanslern[1] — ett mot-
den »förklaringh», som framlades i konsisto-
ker Arrhenius att på det noggrannaste göra
errättad om sakens hela läge och behandling,
ntligheter, invändningar och svårigheter, som
arten blifvit gjorda, på det att »EHGEx:ce»,
»såsom näst Gudh och Kongl. M:t wår Höge
— — icke må okunnige wara folckets ibland
en orimblige procedeurer».
Arrhenius fått sin inlaga till konsistoriet under-
till och med i diskussionen råkat ut för att
ystad, så visste han att här i sin skrifvelse till
öra bruk af det fria ordet. Det blir sålunda
et sakliga i frågan, som afhandlas; författaren
behof af att få ge uttryck åt all den harm,
känt och känner. Den kommer också fram i
ommentarier och i en ton, som är både bitter
de. »Jag hade wäl», heter det i sluttilläggen,

[1] här ofvan citerade brefvet af den 2 januari 1683 i *Kans-
andlingar rörande Upsala universitet,* Riksarkivet.

»kunnat handtera detta wärcket laamt, eller låti
deles tillbaka, och hafft deras hyllest; men warit
min allernådigste Konung een otrogen tjänare. –
Men iagh lef:r i det underdånige hopp, att nä
M:t får förnimma, huru här i slijke saker går
blif:r tillåtit, att någon får så stijga ehrlige oc
dige Män på hufwudet. — — — Doch», försäk
till sist, »iagh skrif:r detta alt, såsom en nudu
tor, non tanquam accusator, cum sit res hæc om
mea, Sed totius Consistorii et Superiorum». Och
hade han också på ett det skickligaste och fin
lyckats påpeka för kanslern, hvem det egentligen
att ta hand om och bringa reda i de många oegentlig

Äfven på andra vägar fördes frågan in på
ort». Sålunda visste Hadorph att i sina mem
regeringen påpeka, huru en hel del lån af ma
och handlingar från Riksarkivet och Antikvitets
trots upprepade påminnelser ej blifvit återställ
stannat ute i privat ägo, äfvensom att de verk
beten, hvilka kollegiets nu genom döden bortgång
lemmar utfört och lemnat efter sig i manuskript,
låtits till kollegiet, hvilket dock enligt instrukt
kungliga påbud borde hafva skett.

I en »Resolution — af den 5 juli 1684 —
legii antiqvitatum i underdånighet andragne p
uttalar också Kongl. Maj:t sitt höga missnöje med
märkta förhållandena och förklarar, att därest d
dige tredskas skall Kanslikollegiet ta hand om sa
»honom då stämma låta, ock til be:te handlin
lefwererande döma»[1].

Och vid de räfster och undersökningar i
universitets ekonomiska angelägenheter, som p
talet höllos vid akademien, var äfven den Rug

[1] *Riksregistraturet*, Riksarkivet.

frågan på tal. En dag i mars 1685 inkom
till Antikvitetskollegiet en skrifvelse med för-
hvart de handskrifter tagit vägen, som »Islän-
. Jonas Rugman inbrachte», och på hvilka
ad:s slutne räkningar des ærarium uthgifwit
mt». De hafva icke, heter det, trots kanslerns
efallning af den 8 februari 1670 blifvit öfver-
l universitetsbiblioteket, och månne Antikvitets-
ls förvarar dem bland sina samlingar? Eljest
kunna få upplysning om, hvar man kan ha
a dem, eller i »widrigt fall», huru »Akademien
a få »tilbaka dhe penningar, som till deras
de blifwit uthlagde» [1].
äkert följde på denna skrifvelse långa förkla-
Antikvitetskollegiet, hvarefter saken väl öfver-
ill »vederbörlig execution». Men huru man
nå hafva skött det hela, hvarom jag icke haft
ta någon närmare kännedom, så hafva emel-
ren icke ledt till något resultat.
ledes Hadorph såg sig urståndsatt att på lag-
ut sin rätt, sökte han ta den själf. Det var
ielm, som han på ett sådant sätt vågade vända
de båda hade förhållandet aldrig varit godt.
som genom inverkan af sin styffader Verelius
ägna sig åt de moderna antikvariska studierna,
— han likaväl som Rudbeck — af Antikvi-
s män såsom en inkräktare på de områden,
a man naturligtvis ansåg kollegiet äga privi-
t. Och ännu mera spändt blef detta förhållande,
kommit i delo om riksantikvarie-befattningen.
också, att Hadorph på allt sätt sökt icke blott
an äfven misskreditera sin medtäflare, och man

t en afskrift i *Örnhielms papper*, Kongl. biblioteket.
elsen har jag ej sett.

kan därför godt förstå, att han i den retsamm
skriptfrågan skulle mot honom tillåta sig det
gångna behandlingssätt.

I en berättelse eller snarare ett memorial
hielm om de arbeten, hvilka han som riksantikva
låter han läsaren till sist förstå, att han ännu sku
uträtta åtskilligt i »antikviteterna», »allenast ha
Maij:tz nåder kommer dertill». Ty hans vedersaka
undsmän söka att på allt sätt göra hans arbete
och »manuscripter några mine egne gl. äro bor
Haddorphio att förwaras», heter det i ett kara
för sig sjålf talande litet tillägg[1]. Det ser hä
ligen ut, som om Hadorph vid något passand
begagnat sig af en alldeles sjålftagen indrifning
gjort beslag på några af de handskrifter, hvilk
länge förgäfves sökt indrifva till sitt Antikvitetsk
kära samlingar. Hvilka och huru många han
sätt kom öfver, är naturligtvis ej möjligt att
om man också gissningsvis torde kunna utpeka
annan.

Emellertid synes Hadorph icke hafva vari
nöjd med hvad han sålunda fick in, ty 1692 gör
försök att få sin indrifningsfråga under officiel
ling. Reenhielm afled nämligen under våren det
genast passade då Hadorph på att göra sina g
dringar gällande.

En skrifvelse, utfärdad i Antikvitetskollegi
och undertecknad af dess samtliga dåvarande l
Hadorph, Werwing och Peringer, afgick till
presidenten Bengt Oxenstierna. Än yttermer
det i denna, känner man sig förorsakad att
om de Rugmanska manuskripten, hvilka trots

[1] Enligt en afskrift i *Engeströmska samlingen*, B: V
å Kongl. biblioteket.

och anmaningar ej blifvit återlemnade. De
nat hos Reenhielm, och som han nu genom
gått, så har Antikvitetskollegiet härmed i öd-
lat framkomma med den önskan, att hans
ell. med Kongl. Cantzlie Collegio täckes sådant
och att någon fullmächtig giörs, som dessa
fiscaliter igenfordrar, om Jnnehafwarne dem
igenlefwerera willia».

»Ödmiuke Påminnelser om några angelägne
ende Antiquiteternes Conservation», som åt-
na skrifvelse, söker man att i mom. 1 lemna
dogörelse för de omhandlade manuskriptens
n Rugman hemfört dem, hade de blifvit öfver-
l Verelius, och från honom hade de gått till
Nu vid dennes död hafva de blifvit inpac-
öfriga hans handlingar och införda till Upsala
rtauktioneras, och är således den största fara
e »ryckias sin koos, och aldrig komma till
a», om man icke söker att få dem indrifna.
na wij», heter det till sist, »icke annat giöra än
påminna, effter som i wårt wåld intet är att
Manuscripter till rätta för dhe intriguer här-
i Upsala warit brukade»[1].

Oxenstierna tog saken lugnt denna gång, och
efter halft annat års förlopp ingenting hörts
nslikollegiet, fann Hadorph sig föranlåten att
g göra en påminnelse. Han skref sålunda på
nslipresidenten och aflät äfven till Kanslikollegiet
ett andragande i frågan.

öregående skrifvelse vid Reenhielms död, säger
bref, hade han påmint om, huru angeläget det
ntikvitetskollegiets och Riksarkivets rättigheter

[1] *Antikvitetskollegiets handlingar,* Vitterhets historie och
demien.

blifvit bevakade, men som Kanslikollegiet ej fatt
beslut rörande denna sak, så hade nu Reenhie
bibliotek fått gå, utan att något steg i den väge
taget. Om emellertid »Antiquitetshandlingarne» v
vid auktionen, hade man sig ej till fullo bekant,
det därför synas »än tijdh wara att tilltala
Bibliotheket försåldt, att dhe till rätta skaffa alla dh
som på hans Register stå upförde, effter dhe
äro medh Kongl. Maij:ts och Academiens Kostnat
men dhe andre och af honom reverserade, att ti
Archivum lefwereras, som hans Catalogus och und
Revers betygar»[1].

Detta blef den sista påminnelse, som Hado
att göra i den Rugmanska manuskriptfrågan.
juni 1693 hade hans skrifvelse till kanslipresider
vit inlemnad, och den 12 påföljande juli upph
för alltid att syssla med och tänka på sina »anti
När sedan den gamla infordringsfrågan i august
år kom på tal i Kanslikollegiet, så har protoko
följande att förmäla om dess behandling:

»Seedan tahltes därom at Loccenij, Schefferi
relij Erfwingar, willia eij tillstå, at något hoos d
finnas, af dät, som deeras Föräldrar hafwa tagit
af Antiquitetz-Collegio, till deeras, uthi Antiqui
publicerade Wärkz utharbeetande. Nämbdes och,
Rehnhielm, som ärfde Sahl. Verelium, torde wä
sådant haf:a warit; hwarom kanskee H. Olivecr
någon kundskap, emedan han lät begrafwa hono
däremoot förmähltes, at H. [Norcopensis-] Nordenh
Rudbeck, hwilka haf:a hafft Rehnhielms Barn und
curatel, skohla seija, at i Sterbhuuset, eij hade något,
tetz Collegio tillhöörigt, funnits. Doch skall man

[1] Se *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets hi
antikvitets akademien.

tiqui[te]tz-Archiven haf:a liggiandes, een Reenhielms Revers, på åthskillige Specificerade Acter och Skriffter, som han har låfwat at restituera».

Det var, hvad kollegiet »i gemen» tyckte och tänkte, hvarpå »H. Excell: Gr: Gyldenstålpe» afslöt diskussionen med den »välförståndiga», men föga mera »personliga» förklaringen, att »huru dät är, så måste man alfwersampt låta fråga effter sådant, och söökia at kunna få däruppå een richtigheet och godh ändskap, så at alt behöörigen må kunna indragas uthi Kl. Archiven och komma till sijne förrige rum igen».

Så slutade omsider detta infordringsmål efter att i hela 25 år hafva legat under utredning. Det är ett ynkligt resultat af så mycket besvär. En sak sådan som denna, hvilken väl borde hafva varit självklar och därför vid första påminnelse låtit sig rättas, den drogs ut hardt när i oändlighet genom långa skrifverier, förklaringar och gensvar, i hvilka man hade litet nog att säga i sak, men så mycket mer, när det gällde motståndaren personligen och den egna ömtåliga hedern. Men så gick det i allmänhet till vid de otaliga tvister och stridigheter, hvilka i så hög grad utmärka och karakterisera det akademiska lifvet på denna tid. Kommer så härtill, att den anklagade parten, såsom i det här omhandlade infordringsmålet, utgöres af personer, som i nästan allt äro dem öfverlägsna, hvilka hafva att föra det allmännas talan, då kan man knappast vänta sig, att rättvisan skall få sin gilla gång.

I protokoll och handlingar, där en debatt blifvit närmare refererad, äfvensom i bref och stridsskrifter, som växlats de lärda emellan, vare sig det nu är en rent praktisk angelägenhet, som är före, eller en af tidens vetenskapliga frågor, som afhandlas, skall man ständigt se, huru diskussionen löper öfver från sak in på person för att

sedan ofta mynna ut i otillbörligt gräl, simpla
tioner och bittra utfall, där det gifvetvis blir gans
beställdt med »den sakliga utredningen» och »de
bevisningen».

När De la Gardie som kansler underrätt
huru det förhöll sig med de Rugmanska handsk
lät han först i en väl affattad skrifvelse rektor
sistoriales förstå, att de oegentligheter och missf
den, som förelågo, också kommit till hans kä
på samma gång som han under en påminn
deras ämbetsplikt uttalade den förhoppningen,
dock skulle med det första låta sig ordnas och
ställas.

Det var den vanliga introduktionen vid alla
demiska tvister, som han i egenskap af kansler
bilägga, och hvars gifna fortsättning var, att h
några års förlopp skulle känna sig tvungen att sj
in och ta saken om hand. Detta skedde också
sistoriesammanträdet på Wenngarn, hvarvid h
drog sig undan hela bråket genom att öfverlemn
i rektors händer utan att sedan ta någon vid
om dess utgång, icke ens efter de förnyade påm
som Hadorph gjorde.

Genom Arrhenius' energiska ingripande lycka
emellertid återfå en del af de lån, som utlemnats f
arkivet. Men sämre gick det med de Rugmansk
skripten. Och dock hade man på dem lika god
nande från låntagarens sida som någonsin rör
andra, om man också ej kunde förete uppgift på
tive handskrifters fullständiga antal och titlar.
detta fall visste ej Arrhenius att sköta sin sak så
gent emot svåra advokatoriska motståndare kund
sin rätt igenom. Ty då han gifvetvis med stöd
som i saken förelåg, d. v. s. under hänvisning
hand till det uttalande, som Rudbeck gjorde i ko

1670, säkert och bestämdt borde hafva fordrat,
set ansvarat för den aflidnes alla lån, så lät han
den Reenhielmska manuskriptlistan förleda sig
era de Rugmanska manuskripten med de å
upptagna handskrifterna och kom sålunda att
n vända sig mot Reenhielm personligen, trots
strängt taget, icke hade någon juridisk rätt
honom.
mellertid Reenhielm lyckades vrida skulden
genom att påvisa, att de manuskript han hade
af Rugman och upptagit på sin lista, voro så-
denne med full rätt kunnat afhända sig, och
les borde få betraktas som hans privata egen-
rst insåg Arrhenius, att han äfven i denna for-
att vända sig till själfva sterbhuset. Men under
enbara tecken till osäkerhet hos den som fått
ngsmålet anförtrodt, i fråga om själfva de fram-
vens verkliga innebörd och omfattning, var det
tt sterbhusets delägare skulle komma med den
få sig klara och tydliga förbindelser på de in-
nen företedda, för så vidt dessa ginge utöfver de
förut framställts mot Reenhielm. I annat fall
att på vederbörlig väg vända sig till honom.
ade nu ej annat att göra än söka hjälp hos Kansli-
Men i den anmälan, som här gjordes, var man
att icke stricte eller åtminstone i första hand
till ett andragande af de fakta och bevis
n fordran ägde, utan fast mer vidt och bredt
fvingarnes finter och oegentliga tillvägagångs-
var så mycket mindre till fromma för själfva
de skyldiga visste begagna sig af denna för-
s sina motståndare för att i sin tur angripa
en sida, som var deras svagaste. Därtill kom, att
nvisades med att icke vilja afföra från infordrings-
sterbhuset de manuskript, som Axehielm och

Rudbeck inlemnat, allt under den invändningen,
möjligen varit med bland dem, som inkommit i
mans samling, och således ej voro att identifi
dem, som Verelius lånat från Riksarkivet.

Detta framkallade Rudbecks afvisande förklari
igenom denne lyckades draga hart när hela kon
sympatier öfver på sterbhusets sida och få Arrhe
berättelse stämplad såsom otillförlitlig och därm
omöjliggjord som förklaring till Kanslikollegiet öfv
behandling vid akademien. Och dock var det l
enda punkt, som Rudbeck förmått gendrifva de
Men det fanns ingen i konsistoriet, Arrhenius själ
undantagen, som hade sinnesnärvaro nog att på
framhålla detta. Därför hade också rektor så li
för alla sina besvär, att det omsider blef den a
parten, som dikterade konsistoriets svar till d
ordnade myndigheten. Och i detta förstod ma
nog att afvärja den för ögonblicket hotande räfste
att förebära behofvet af en närmare och nog
undersökning, liksom man inför rektor undskylld
den förklaringen, att som Kanslikollegiet själf sy
ta frågan om hand, så skulle man ej vidare besv
magnificens och venerandum consistorium med
utan i stället framlägga dessa direkt för kollegi

Därmed lyckades man få hela saken stäl
oviss framtid. Visserligen drogs den ånyo fram
parten, men den hade då blifvit gammal, och vede
myndigheter hade ingen lust att åter ta upp den til
ling. Det föreföll dem tydligen alltför besvä
omöjligt att numera kunna komma till rätta
hela, och allt resulterade så till sist i Kanslikolleg
och sömnaktiga diskussion.

Men de omhandlade manuskripten, hvart
emellertid vägen, och hvad har det sedermera
dernas lopp blifvit af dem?

I *Specimen biographicum de antiquariis Sueciæ*, som jag haft tillfälle att flere gånger citera eller hänvisa till, förklarar Dal på tal om Rugmans manuskriptresor, att de af honom hopsamlade och inköpta handskrifterna förskingrades af Verelius' arfvingar. Detta enligt hvad Rudbeck synes hafva antydt i sitt företal till Verelius' *Index lingvæ veteris Scytho-Scandicæ*. Men derpå tillägger han: »Hujus damni tamen aliquam reparationem factam esse apparet, per quosdam, fratrum Salanorum, Bibliothecæ publicæ Academiæ Upsaliensis, vigilantissima D. Benzelii cura, assertos libros»[1].

Det är sålunda bland de Salanska handskrifterna å Upsala universitetsbibliotek, som man skulle ha att söka de återstående resterna från Rugmans förvärf af år 1661.

Först må då påpekas om dessa handskrifter, att de inkommo till biblioteket år 1717 under Benzelius' bibliotekariat, såsom redan af citatet från Dals *Specimen* framgår, och att man således har all anledning tro, att de samtliga blifvit intill våra dagar bevarade. Hvad så angår samlingens historia, jag menar på hvad sätt bröderna Salan kommit öfver sina handskrifter, visar det sig, beträffande särskildt de isländska manuskripten, att de hämtat sina flesta volymer från Reenhielms samlingar. Utan tvifvel är det då »antikvitetshandlingarna», som här gå igen. Det stämmer också, ty vid en närmare undersökning återfinner man flertalet af de handskrifter, som finnas upptagna på Reenhielms omnämda manuskriptlista, samt dessutom en hel del af Reenhielms egna öfversättningar och arbeten.

De Rugmanska handskrifter, som man här påträffar, äro emellertid nästan alla antingen sådana, som han fört med sig hit till Sverige vid sin första ankomst och från sin färd till Köpenhamn 1665 eller också blott afskrifter och öfversättningar, som han utfört härhemma. Gäller det däremot samlingen af 1661, så finnes det ej

[1] Sid. N: 4 r.

mer än en enda volym, som kan komma i frå
år cod. R: 717, en obetydlig pappershandskrift
kring 1650, innehållande en del rimur-upptecknin
synes verkligen hafva varit med i denna sam
döma af handskriftens egna vittnesbörd och de
ningar, som i detta fall stå att hämta från Vereli
loqus. Men det bör då på samma gång om d
anmärkas, att den icke synes hafva kommit
Salanerna med Reenhielms samlingar, ty den fi
upptagen å hans manuskriptförteckning, och
längre fram skola se, har han tydligen icke h
handskrifter i sin ägo, än dem han här lemnat up

Har man sålunda icke mera att hämta i de
ska samlingen, så drar man gifvetvis häraf den sl
antingen att Reenhielm icke varit den egentlige inne
af de Rugmanska handskrifterna, eller också att
del af hans »antikvitetshandlingar» gått öfver t
än Salanerna. Ja, får man tro, att de bli
sålda på bokauktionen i Upsala, då har man
all anledning misstänka, att de blifvit skingra
hit och dit. Men det torde icke vara så alldele
att de varit med bland de böcker och papper, so
ligen bortauktionerades. Att döma af Hadorphs
i hans bref till Kanslikollegiet efter auktionen v
synas, som om de icke gått under klubban, utan
blifvit afyttrade under hand. Detta förefaller
mycket mera antagligt, om man besinnar, att ett
privat väg var enda sättet för antikvitets- och
forskarne i Upsala att med säkerhet kunna kom
samtliga »dyrbarheterna». Och att »Rudbeckianer
sitt lifliga intresse, sin vurm för allt, som kund
till fäderneslandets antikviteter, icke gärna sk
något, till och med det obetydligaste i den väge
ur händerna, kan man anse för tämligen gifvet.
jag lyckats följa de vandringar, som Reenhielm

gjorde, har jag också funnit, att de från hans dödsbo gått öfver i Rudbeckianernas ägo, och att därvid ett och annat bevisligen blifvit köpt under hand.

Det som hamnade hos bröderna Salan, var det mesta, om ej det bästa af Reenhielms samlingar. Men äfven hos Rudbeck stannade en del, och ett och annat torde möjligen hafva gått öfver till andra forskare inom samma krets och skola. Mönstrar man nu emellertid äfven detta, så skall man dock komma till föga bättre resultat beträffande de Rugmanska handskrifterna, än när det nyss gällde den Salanska samlingen. Ty söker man att med alla de hjälpmedel, som nu stå till buds, såsom äldre kataloger, anteckningar i själfva handskrifterna, uppgifter i editioner och tryckta verk, bref och dylikt göra upp ett slags förteckning af den handskriftsamling, som Rudbeck hade i sin ägo, så skall man visserligen å densamma få upp en hel del Reenhielmiana, uppteckningar, som denne med egen hand gjort, och handskrifter, som en gång tillhört honom. Men om dem gäller hvad ofvan blifvit sagdt om de Salanska manuskripten: de flesta äro afskrifter och öfversättningar, utförda och nedskrifna här hemma, eller också mer eller mindre betydande pappershandskrifter, som kommit till oss med andra insamlingar och förvärf än Rugmans.

För en enda volym torde man dock kunna göra undantag. Det är den å Reenhielms manuskriptlista upptagna »Jsländinga Saga, hwaruthinnan äre 25. åthskillige», och som nu återfinnes bland Kongl. bibliotekets islandica såsom papp. 4:o nr 8, en codex af Sturlungasaga. Några anteckningar å dess första blad göra det möjligt att åtminstone delvis följa dess vandringar och historia. Så har Verelius först antecknat sig såsom ägare i den egenhändiga påskriften: »Olaus Verelius possidet A:o 1667. 5 Rijkzdal.». Därunder läser man: »Jacob Istmen Reenhielm possidet A:o 1682» och i nedersta margen: »5 Rikzd.

gaf ok iagh Ol. Rudbeck til Sterbhuset för hänn
predikn.». Till dessa uppgifter kan vidare läggas,
skriften från Rudbeck gick till sonen Olof Rudb
och att den sedermera på bokauktionen efter d
23 februari 1741 inköptes till Antikvitetsarkivet.

Det kan väl synas något underligt, att Vereli
mot den uppgifna kontanta ersättningen hafva
besittning af en handskrift, som tillhörde en
hvilken blifvit ställd till hans begagnande och
som enskilda förfogande, och som väl alltid för
honom måste hafva betraktats som det allmänn
dom, om han nu också på grund af sina arbet
sig äga en viss rätt att hafva och behålla den i
vata vård. Till följd häraf har jag också känt mi
ligen tveksam i att räkna den ifrågavarande han
till förvärfvet af år 1661. Men då man vet, att
förstod att göra affär af sina så lifligt efterfråga
skript, och särskildt känner till, huru han vid
komst från Köpenhamn 1666, utblottad och ut
tillgångar som han var, sökte bereda sig en liten
genom att till Reenhielm afyttra såväl de han
som han då medförde, som annat öfrigt i manus
han hade i sin ägo, då kan man allt för väl t
att han också »sålde bort», såsom Hadorph ytt
en och annan af handskrifterna från 1661. Såsc
lius' amanuens hade han ju alltid tillgång till
allt det som han, vare sig med »egen» eller »
kostnad» förvärfvat och fört in, ansåg han sig
öfrigt äga en viss rätt att disponera öfver.

Under sådana förhållanden skulle möjligen St
sagans codex hafva kommit att söndras från de ö
Verelius omsider fått köpa den åter, hvarefter d
stannat i hans privata handskriftsamling. Och för
uppfattning talar ej minst den omständigheten, at
torde kunna förklara, huru Verelius eljest vid d

ı kunnat komma öfver denna handskrift, om
en ej får antaga, att han på mer eller mindre
fått den ur Rugmans samling.
de Reenhielmiana, som stannat hos Rudbeck,
sålunda ej mer än en enda volym af sam-
1661.
ma torde också kunna sägas om de få, som
kommit ut till andra bland akademiens for-
lärde. Den handskrift jag härvid tänker på,
enhielms manuskriptlista upptagna »S:te Karins
vetus» in 4:o. Den är nu förkommen, och
ıda ej möjligt att om densamma yttra sig med
mdhet, men af allt att döma har den otvifvel-
ört Rugmans samling och helt säkert kommit
från den på samma sätt som Sturlungasagans
öfrigt är denna handskrift att till hela sitt
lla med uppteckningarna af Hervararsaga, cod.
5, I, eller Hrólfssaga Gautrekssonar, papp. 8:o
ıd Kongl. bibliotekets islandica, d. v. s. en
lskrift i halffraktur från omkring 1650.
iga Reenhielms manuskript, hvilka giort S:t
sällskap och sålunda icke kommit att stanna
na eller Rudbeck, äro emellertid sådana, som
räknas till samlingen af 1661. Det är näm-
edan förut omnämda »Cronones Norska Lagh-
den af Rugman i Köpenhamn utförda afskriften
a Tryggvasonar och den likaledes af honom,
iemma, nedskrifna »Noriges Hirdskrå», hvilka
as hafva vandrat troget samman, tills de om-
ıt i Lunds universitetsbibliotek[1].
undersökning leder alltså fram till det resul-
Reenhielm icke var den egentlige innehafvaren
ıanska manuskripten, trots det att infordringen
n riktades mot honom.

van sid. 31 f.

Vid sina kraf hade ju Arrhenius och Hado
sig på hans till De la Gardie inlemnade manu
teckning, som ju visserligen upptog en hel del
sagor och sålunda kunde komma den icke full
att tro, att man här hade att göra med Rugman
af år 1661. Men såsom vi hafva sett, finner m
dem endast tvänne volymer, som kunna räknas
förvärf. Alla de öfriga hafva vid andra tider
fällen blifvit bragta öfver till oss, för så vidt de
äro afskrifter och öfversättningar, som utförts hä
Till närmare kännedom härom ber jag emellerti
visa till den här nedan som Bil. 2, A aftryckta Reen
manuskriptförteckningen samt de noter och förl
som åtfölja densamma.

Men Reenhielm inlemnade ju denna sin fö
till De la Gardie redan på midten af 70-talet,
kan därför tänka sig, att han möjligen sedan o
skildt vid arfsutredningen efter Verelius kom
flera af de Rugmanska handskrifterna, så att in
männen ändå med all rätt kunde vända sig mo
Nej, det ser verkligen icke så ut. Ty man v
väl, hvad Reenhielm i den vägen efter sin sty
kommit, och det fins äfven från 80-talet en fö
öfver Reenhielms manuskriptsamling att tillgå
man alltså lika enkelt som säkert kan afgöra,
med denna sak förhåller sig.

Under de strider och tvister rörande riksa
sysslan, som förekommo mellan de båda kol
ämbetet, Reenhielm och Hadorph, och hvarvid b
vaktade kanslipresidenten Bengt Oxenstierna med
och klagoskrifter, hade Reenhielm för att visa s
skapliga duglighet och meritera sig som samlar
en förteckning öfver de arbeten i »antikviteter
han utfört eller påbörjat och för tillfället var
med, samt de manuskript han hopsamlat och h

hade han inlemnat denna meritförteckning
raren i Riksarkivet Sven Leijonmarck för att
om få den framlagd för presidenten i Kansli-
etta enligt hvad Reenhielm själf skrifver till
len i Kammarkollegiet Henrik Sceffer den 31
»Hr Secreteraren Wälb:ne Leijonmark tillsadhe
yttrar han, »att skulle hann öfwergifwa listan
pterna Jag ihopa samblat, som och på dhäd Jag
under händerna hafwer; menn ähr dhäd inthet
ar Jag öfwer uthi all händelse en annan»[1].
lessa exemplar af förteckningen finnas ännu i
ena har stannat i *Antikvitetskollegiets hand-*
terhets historie och antikvitets akademien och
Handlingar rörande Antikvitetskollegiet å Kongl.

nförelse mellan denna lista från 1687 och den
från 70-talet påträffar man åtskilligt nytt, som
och hvilket alltså skulle utgöra tillökningen
s manuskriptförråd under de 10 år, som kunna
emellan de båda förteckningarna. Det är, som
rstå, handlingar och arbeten af historiskt och
innehåll, till största delen uppteckningar
ttningar från isländskan, hvarom jag till när-
dom ber få hänvisa till Bil. 2, B, där allt det
nnes meddeladt som utdrag ur själfva original-
n. Granskar man nu emellertid detta, så skall
ej finna ett enda manuskript, som man kan
amlingen af 1661, och det torde därför vara
igt, att Reenhielm aldrig någonsin varit i be-
denna samling.
an visserligen komma med den invändningen,
m med minne af det obehag, som hans första

lbref i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets historie
akademien.

manuskriptförteckning förskaffat honom, säkerl
vågat att å denna sin andra lista taga upp de
efterfrågade Rugmanska manuskripten, äfven
skulle hafva haft dem i sin ägo, då han kund
att äfven denna förteckning kunde komma att l
samma sätt som den förra. Men man kan då frå
för denna försiktighet ej var stark nog att afhål
från att öfver hufvud alls inlemna denna förtec
den ju måste blifva en påminnelse om det inf
bråk, hvari han varit inblandad, och om har
visade tredska gent emot Antikvitetskollegiets c
arkivets kraf. Och hvarför uteslöt han icke u
ningen åtminstone den »Norska lagboken», som Ri
gjort och fortfarande gjorde anspråk på. Nej,
och dylikt hade han för visso icke reflekterat öfv
några omsvep hade han räknat med allt hvad h
vägen hade i sin ägo för att visa sitt samlarnit
intresse för »fosterlandets antikviteter», och hans
ning är därför att betrakta som en noggrann oc
litlig uppgift på hans handskriftsamlings hela

Fins det sålunda icke några Rugmaniana f
bland de handskrifter, som Reenhielm efter tide
första förteckning förvärfvat och införlifvat i
samlingar, så kan man med ganska stor sannolik
påstå, att några sådana ej heller funnits kvar i
bibliotek vid utredningen af hans dödsbo. T
tydligt och klart, att Reenhielm bekommit »d
förteckningen af år 1687 just från detta håll.
första genomögning af dess innehåll möter man
flera af Verelius' egna manuskript, så t. ex. han
af Gretla och Ulfilas, hans Historia Svio-Gothica
af honom från Riksarkivet lånade »Norska la
Och ägnar man det hela en närmare undersök
kommer man till det resultat, att alltsammans me
tag af Reenhielms egna arbeten och uppteckni

jligen tvänne nummer till hafva kommit från
mlingar.

er nämligen i protokollet från utredningen af
dsbo en alldeles fullständig förteckning öfver
ibliotek och handskriftsamling, som vid detta
des i tvänne lika lotter mellan Reenhielm och
öfriga släktingar. För den del af detta proto-
r handskriftsamlingen, ber jag få hänvisa till
st det i denna punkt finnes in extenso aftryckt.
af de här upptagna handskrifterna gick till
och dess förhållande till den Rugmanska
r redan behandladt och klargjordt; den andra
med undantag af några få nummer, hvilka
illbytte sig, kom att stanna i de öfriga släktin-
är i detta fall lika lätt expedierad. Ty bland
r kan man ej heller få fatt i någon, som ur-
kan hafva hört hemma i samlingen från 1661.
rför onekligen ut, som om ej en enda af de
handskrifterna vid denna tid funnits kvar i
mlingar, ty eljest borde ju en sådan lika väl
ed vid fördelningen som åtskilligt annat man
och som med lika liten rätt kan räknas till
egendom.

vart hade då de Rugmanska handskrifterna
?

tte visserligen, att de voro i godt behåll hos
en det är väl tämligen säkert, att de gått ur
hand bland de för den nyinkomna litteraturen
vetenskapsmännen vid Akademien. Man vet
ex. de handskrifter, som utlånades till Verelius
kivet, blifvit utlemnade och skingrade hit och
icke en utaf dem fans kvar i hans samlingar
ingen. Så hade det tydligen också gått med
ska. När det därför på allvar blef fråga om
ällelse, hade man icke några att ta i Verelius'

bo; de hade, såsom Hadorph fruktade, kommit ut
torum händer» och stodo icke mera »till fångs».

Såsom vi redan sett, synes åtminstone *en* vol
hamnat hos Salanerna, ett par hos Reenhielm, och
väl misstänka, att också en och annan gått till
Man har all anledning att tro detta, när man kä
huru intimt förhållandet var mellan honom och
och däraf kan förstå, att den enes samlingar all
till den andres förfogande, liksom det förefalle
naturligt, att Rudbeck med sin vurm för allt, s
»fosterlandets antikviteter», skulle begagna sig a
för att samla in material för sina historiskt-ant
arbeten. Denna förmodan visar sig också vara
stämmande med det verkliga förhållandet.

Rudbecks bok- och manuskriptsamlingar elle
sagdt, det som af dem återstod efter den förödand
branden 1702, ärfdes af sonen Olof Rudbeck
blefvo sedan efter dennes död försålda på auktion
den 23 februari 1741. Öfver det, som då gi
klubban, har man en förteckning i den för
upprättade tryckta katalogen, hvilken dock t
ganska knapphändig i sina upplysningar och med
Särskildt är detta förhållandet med den del,
manuskriptsamlingen. Det är ej alltid sagdt, att
ens har en titel att hålla sig till, understundom
ej veta mer, än att det ifrågavarande numret är
mal bok». Emellertid finnas dock i *Handlingar*
Antikvitetskollegiet å Kongl. biblioteket några ant
om en del af de i katalogen upptagna volymern
kvitetsarkivet, som var intresseradt specielt af hands
och som äfven sedan vid auktionen kom att s
åtskilliga bland dem, hade nämligen genom någ
tjänstemän låtit undersöka de utbjudna samlinga
vid dessa nu nämda anteckningar blifvit nedskrif
tillhjälp af dem, om de också, såsom sagdt, blott

...er, är det emellertid möjligt att komma till
...e flesta volymerna.
...ch främst skall man då vid en jämförande
...g finna, att man här har att göra med en
...krifter, som en gång i tiden tillhört Rugman,
...och Verelius. Hvad särskildt den sistnämde
... påträffar man bland annat hans egenhändiga
...ch öfversättningar af Óláfs-, Hervarar-,
...och Hrólfssaga, hans manuskript till Index
...eris Schyto-Scandicæ och Glossarium
...ga ins helga, vidare den välkända, å Kongl.
...u förvarade, Fru Märetas bok eller Codex
... samt det af Verelius från Antikvitetskollegiet
...icon Latino-Svecanum, nuvarande cod.
...sala universitetsbibliotek. Intet af dessa ma-
...nes omnämdt vid arfsutredningen efter Ve-
...let visar, att Rudbeck bekommit dem förut,
...nedan Verelius ännu lefde. Under sådana för-
...rde han också hafva fått med åtskilliga af de
...manuskripten.
... de islandica emellertid, som gå igen i den
...e bokauktionskatalogen, och om hvilka jag
...isa till Bil. 6 härnedan, lär man dock icke
... af de eftersökta handskrifterna. Man möter
...när ånyo den redan omtalade uppteckningen
...*usagan*, papp. 4:o nr 8 å Kongl. biblioteket,
...lbeck, såsom vi redan ofvan sett, bekommit
...ns samlingar. Men eljest finnas icke mer än
...mer, som kunna komma i fråga, och det är
...vartformaten upptagna: nr 15, »Ett gammalt
...nuscript på Pergament», nr 17, »En gammal
... nr 27, likaledes »En gammal Lagbok». Huru-
...tid dessa varit med i samlingen af 1661 eller
... jag lemna oafgjordt. Jag vet ej något när-
...m, och de ofvan omnämda »anteckningarna»

hafva ej heller några upplysningar att meddela. skulle de båda lagböckerna kunna sammanställa nu i Kongl. biblioteket förvarade C: 7 och C: uppteckningar af Jónsbók.

Men äfven om man således ej kan faktisk att Rudbeck innehaft någon större del af de R manuskripten, så föreligger dock den största sa för ett sådant antagande. Ty hade Rudbecks blifvit i oskadadt skick öfverlemnadt åt sonen, man säkerligen i förteckningen öfver dennes eft handskrifter hafva påträffat åtskilliga islandica man vet, huru illa Upsalabranden förödde d Rudbecks samlingar. Flera af hans egna manusk förlorade och dessutom ett stort antal af de b handskrifter, som han hade till låns från un biblioteket[1], ibland hvilka här särskildt må påp redan ofvan nämda cod. Delagard. nr 3, »Histori alias Konunga Sagurne». En annan dyrbar isländ mentshandskrift, som vid samma tillfälle också intet, var en codex af Hervararsagan, hvilken Ru nom Peringskiöld fått låna från Antikvitetsark värdefullaste bokskatterna voro gifvetvis förva innersta gömmorna och blefvo därför så mycke lågornas rof vid den förfärliga branden.

[1] Se Annerstedt, *Upsala universitetsbibliotek historia 1702*, Stockholm 1894, s. 100 ff. (i *Vitterhets historie och akademiens handlingar*, N. F. 12: 2).

[2] Handskriften är omnämd och åberopad af Rudbe*tican* 3, 155, *401*, 464 och af Peringskiöld i *Annotation Theoderici*, Stockholmiæ 1699, s. 352. På sistnämda stäl om den: »plurimis sane in locis auctior præ exemplar usus fuerat Cl. Verelius in editione ejusdem operis.» De emellertid, som förefunnits mellan denna codex och text Verelius utgifna Hervararsaga, finnas anmärkta och ar Guðmundur Óláfsson i ett tryckt exemplar af sagan, som å Kongl. biblioteket.

Men om man sålunda får antaga, att Rudbeck innehaft en del af de Rugmanska manuskripten, så vill det dock måhända synas underligt, att han icke vid infordringen återställde dem, så mycket mer, som han var sterbhusets förste utredningsman och fullmäktige.

Härpå vill jag endast svara, att han icke återställde »Lexicon Latino-Svecanum», ehuru äfven denna handskrift fans upptagen på infordringslistan mot Verelius' dödsbo, och att han icke utlemnade manuskripten från Riksarkivet, Vilkinasagan och Orm Snorrasons bok, förr än Axehielm kom hem till honom och »tog dem tillbaka» för att öfverlåta dem till rektor.

För öfrigt var det väl med Rudbeck som med hvarje forskare och vetenskapsman, att han lånade och drog till sig stora massor af böcker och handskrifter, som han trodde sig behöfva, men hvaraf dock den största delen efter ett första genomögnande blef skjuten åt sidan och förlagd, så att han till sist knappast själf visste, hvad han hade eller icke hade. Och gällde det åter vid infordringen sådant, som han ständigt behöfde för sina forskningar och arbeten, såsom »de gamle göthiske skrifter», så var det ganska säkert, att Rudbeck med sin själfrådighet ej skulle bekväma sig till ett återställande, förr än han riktigt kände sig nödd och tvungen.

Beträffande de isländska handskrifterna hade han ju själf varit den, som kraftigast bidragit till deras förvärfvande, och tyckte sig helt säkert på denna grund ha en viss rätt att åtminstone kunna ostördt nyttja dem. Därtill kom väl också, att han alltför väl insåg, huru svårt, ja, hart när omöjligt, det skulle bli för honom att kunna vid behof få dem tillbaka, om Antikvitetskollegiet en gång fått dem i sin ägo. Ty det både kände och visste han, att han på dess privilegierade gebit var en allt annat än »grata persona». Därför behöll han allt, hvad han kunde behålla.

För öfrigt var Rudbeck i dylika fall ej så nogräknad.

Han offrade generöst af sitt eget allt hvad han k
det allmännas bästa, men så ville han icke hell
veta af några inskränkningar i de fordringar,
själf ansåg sig hafva rätt att komma med.
hållning t. ex. till universitetsbiblioteket och
lingar säger Annerstedt på tal om hans ständiga
intresse för institutionens omvårdnad och förk
han »stundom förfor med dess egendom, som
tillhört honom»[1]. Och karakteristiskt i detta afs
ett anförande, som Rudbeck hade i det större ak
konsistoriet, och som jag tillåter mig att här åte

Professor Schütz hade som nyutnämd bibl
efter Verelius börjat att bland annat rifva i
boklånen vid universitetsbiblioteket, hvarvid särski
beck blifvit svårligen oroad och antastad. På
anmaning till professorerna att »forderligst inle
sina lån svarade emellertid Rudbeck: »De böcker
har af Bibliotheket till läns, stå hemma i min
hwar på iag en förtekning gifwa will, och låt
börande gå dijt och see dem: Men om de skola inl
till Bibliotheket, så måtte iag öfwergifwa alt
Antiqviteten ärnat skrifwa, emädan de stå nu i
mar på wissa rum, och kunna icke utan med st
spillan och bekymber i den ordningen igen komn
iag utj Sal. Loccenii Schefferi och Verelii tijd h
så hoppas iag och nu om dem blij betrodd, till
kommit till ända med mitt wärck, iag i sinnet
upläggia»[2]. Och därvid blef det också.

Äfven till andra för forn- och häfdaforskni
tresserade vetenskapsmän vid akademien än de nu
bröderna Salan, Reenhielm och Rudbeck, torde e

[1] *Bref af Olof Rudbeck d. ä. rörande Upsala universit*
med inledning af Claes Annerstedt, 1, Upsala 1893, s. IX (U
versitets årsskrift).

[2] Konsist. prot. för den 15 mars 1682.

nska manuskripten hafva gått. Under tidernas
a väl somliga af dessa förkommit, somliga åter
annat i våra offentliga samlingar. Under sådana
en skulle vi måhända hafva fått in de nu bland
shandskrifterna förvarade perg. 4:o nr 22, papp.
31 och papp. 8:o nr 7, hvilka jag på åtskilliga
bland annat af de meddelanden, som Verelius'
har att lemna, skulle vilja räkna till Rugmans

andskrifter vi alltså ännu i dag skulle hafva
ugmans förvärf af år 1661 äro:
R: 717 å Upsala universitetsbibliotek;
4:o nr 8 och möjligen *perg. 4:o nr 22, papp.*
31, papp. 8:o nr 7 samt *C: 7* och C: *11*, alla
biblioteket.

de manuskript, som Rugman förde hit till oss
d och Danmark, finnas också i våra isländska
samlingar åtskilliga afskrifter, som han utfört
a efter sina egna eller andra, redan förut hos
iga codices. Emellertid torde dessa ej böra upp-
behandlas här i detta sammanhang. Ty skulle
detta, komme jag därmed in på en redogörelse
det stora antal afskrifter, som utfördes af Anti-
egiets och Antikvitetsarkivets isländska transla-
amanuenser. Dessa förvaras nu visserligen bland
a isländska handskrifter, men deras »historia»
t kapitel, i hvilket tolknings- och öfversättnings-
ten skall komma att behandlas. De äro helt
betrakta som »reconditi labores», ty efter mön-
Verelius' sagoeditioner har afskrifvaren vanligen
bladet i tvänne spalter och försett eller ämnat
afskrifna texten med en jämnlöpande svensk
n gång latinsk öfversättning. Och i en dylik
ned »version» var sålunda det väsentligaste ar-

betet undangjordt, för att en edition skulle vi
tillfälle kunna utgå från trycket.

Jag har i det föregående anmärkt, hurusom
efter sin färd till Köpenhamn 1665 ej vidare
företaga någon manuskriptresa, om också tank
vid flera tillfällen var bragt på tal. Han syss
stället med afskrifning och öfversättning, och
larverksamhet, som Rudbeck med sin allomfattan
satt i gång och Antikvitetskollegiet sedermera
struktion fått sig på det varmaste anbefalld, de
alldeles nere under den tid, som närmast följer
mans sista resa. Orsaken härtill är väl först oc
att söka i de ekonomiska svårigheter, under
Antikvitetskollegiet arbetade, inrättadt som det
något egentligt materielt underlag, några bestä
gångar till ofta ifrågakommande dyrbara inköp
eller någon uppgjord aflöningsstat för tjänstemänn
därtill kommer också bristen på verkligt intresse fö
saken hos den person, som fått sig ledningen i
anförtrodd. Jag menar Verelius.

Från och med 1672, det år hans Hervarar
kom, invecklades han nämligen i en häftig litt
med Schefferus, hvilket hade den ledsamma föl
han nästan helt och hållet drogs bort från sitt ar
den fornisländska litteraturen och därmed gifvet
från all tanke på själfva handskriftsförvärfvet.
hade han också såväl på grund af denna strid
personliga tvistigheter, hvilka städse förefunnos
honom och Hadorph, kommit att med tiden
mycket spändt, ja, hart när fientligt förhållande
Antikvitetskollegiet som ämbetsverk och vetensk
stitution, hvartill väl också bidrog, att han e

fördraga all den ovilja, som här ständigt stack fram mot hans gode vän Olof Rudbeck. Därför undvek han vanligen att komma upp vid kollegiets sessioner eller att öfver hufvud taga del i dess angelägenheter och gemensamma arbeten, och detta så mycket mer som han synes hafva satt ytterst ringa värde på den kollegiala arbetsmetoden.

I flera af sina bref till De la Gardie yttrar han sig också ganska skarpt om sina ämbetsbröder, särskildt Hadorph, och denne åter är i ingen mån mildare i sina uttryck och omdömen om den andre. Sålunda skrifver han i maj 1678 med anledning af striden mellan Schefferus och Verelius. »Nu wore dhet wäl att E:rs höghGrefl. Excell. wille hemma desse swårheter eliest weet ingen ährlig man sigh frij för Verelio, uthaf Collegio Antiquitatum, effter han be:te Collegio aldrig hafwer wijst sig någon synnerlig wän, men mera in Concessibus et Consilijs absenterat, som E:rs höghGrefl. Excell. wij uthi ödmiukheet åhr 1674 tillkänna gofwo. och sannerlig blir hans owulige pänne icke omskränkt, lärer ingen wara frij för honom, ty hans förnämsta grep är att omkull kasta Collegium dher medh, att rykte upkommer, dhet dhe liggia och frätas inbördes; icke heller kan han af oss pro Communi censore agnosceras, ty mycket kunna wij andre giöra, som han icke weet wända sin hand till»[1].

Allt detta gjorde, att Verelius kom att stå ensam och så omsider allt mer och mer lösa sig ifrån de förbindelser, som kollegiets instruktion ålade honom såsom assessor och ledare af den isländska afdelningen.

Under sådana förhållanden kan man ej heller vänta mycket af Rugman, hvilken såsom translator var satt till hans hjälp för att biträda med afskrifning och korrekturläsning, och detta så mycket mindre som han släpade

---

[1] *De la Gardieska brefsamlingen*, Riksarkivet.

under ständigt ekonomiskt betryck, dåligt aflö
därtill ytterst slarfvig i sina affärer, hvartill
kom, att han genom klandervärdt uppförande var
af nödigt förtroende.

Men i och med början af 80-talet blir förl
ett annat. Antikvitetsverksamheten i sin helhe
fart under ledning af den energiske Hadorph,
denna tid blifvit ensam om riksantikvariebefattni

Vid Laurentius Bureus' frånfälle 1665 hade
delats mellan Verelius och Hadorph. Den historis
ningsverksamhet, som enligt instruktionen var fö
med densamma, hade anförtrotts åt Verelius, hvilk
var den, som egentligen bar titeln af »Antiqvari
Sueciæ», liksom han för öfrigt äfven åtnjöt två tr
af den på staten uppförda lönen, hvaremot Hado
på det hela taget endast får betraktas såsom en i
adjungerad, fått på sin lott att insamla och l
våra fornminnesmärken, för hvilket arbete han sl
rätt att uppbära lönens återstående tredjedel.
ganska ojämna förhållanden sköttes sedan befattn
de båda, tills Verelius 1675 begärde och erhöl
hvarvid han dock genom sitt och Rudbecks in
hos De la Gardie lyckades få Reenhielm utnämd
efterträdare. Men mellan denne och Hadorph
ännu sämre ställdt med kamratskapet. Hadorph,
alla upptänkliga medel sökt motarbeta den an
nämning, kunde icke bekväma sig till att erkänn
som kollega än mindre som förman. Han lyckad
hålla honom utanför all verksamhet i ämbetet,
sedan efter några års förlopp Reenhielm för en
nade sina antikvariska funderingar och gick ut
tjänst, så tillskansade sig Hadorph hela lönen och
från och med 1679 vara ensam uppförd på state

[1] Se härom Palmskiölds anteckningar i Ser. III, tom.
bland hans samlingar å Upsala universitetsbibliotek samt

n riksantikvarie hade Hadorph nu högsta upp-
ver våra historiska minnesmärken, därmed att
e blott fornlemningar och fynd i vanlig mening,
å äldre handlingar och manuskript, våra »gamla
inclusive isländska handskrifter. I viss mån
hans ställning och befogenhet, särskildt när det
pköp och insamlingar, begränsad af Antikvitets-
myndighet och makt. Men äfven i detta verk
i hafva varit den, som haft mest att säga och
Visst förklarar han för De la Gardie, att han
minste och obetydligaste bland dess medlemmar,
visar sig dock, att han genom sin oerhörda seg-
uthållighet oftast fick igenom hvad han ville.
om, att ej mindre än fyra af de gamla asses-
ollo undan vid denna tid, nämligen Loccenius
efferus och Celsius 1679 samt Verelius 1682, så
ph äfven här inom Antikvitetskollegiet blef den
viljan.

han framför allt behöfde var pänningar. An-
l kollegiet hade varit obetydliga och tillfälliga,
orph visste att genom ständiga suppliker och
påminna om sitt ämbetsverk, tills det omsider
ionom att förskaffa detsamma en för tidens för-
mycket god ekonomisk ställning på ordinarie
a var också enda möjligheten för att med någon
kunna drifva en dyrbar samlarverksamhet.
rph var denne entusiastiske samlare, som aldrig

elms besvär, suppliker och bref till De la Gardie, Bengt
och Kanslikollegiet i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitter-
och antikvitets akademien, i *Handlingar rör. Antikvitets-*
Kongl. biblioteket och Riksarkivet samt i *De la Gardieska*
i å sistnämda ställe. Däremot kan jag icke hänvisa till
och motsägande uppgifter, som våra biografiska arbeten
i att meddela, liksom jag ej heller anser mig förpliktad
pp dem till bemötande.

tröttnar i några ansträngningar, som gälla de kä
lingarnes förkofran och tillväxt. Men med erk
visserligen af hans ständigt vakna och lifliga intr
man dock våga säga om honom, åtminstone hv
rent litterära samlarverksamhet beträffar, att ha
saknad af de viktigaste förutsättningarna för at
god samlare. Jag tänker härvid ej så mycket
nödvändiga underlaget af kunskaper och vetenska
bildning. I detta fall var han såsom en och hva
mån beroende af sin tid. Men framför allt ägde
de personliga egenskaper, som för en samlare äro
bärliga: det fina kritiska öga och den lyckliga
att ana och se det ursprungliga sammanhanget, hur
och upprifvet det mången gång kan vara, ja, att
med af blotta spillror och fragmentariska reste
återställa eller ge en bild af ett förloradt verk
däremot i så hög grad utmärkte hans något sen
tida Árni Magnússon.

Resultatet af Hadorphs verksamhet blef d
sådant, som man skulle kunnat vänta sig med
till hans energi och otroliga förmåga att midt
bistra tid kunna förskaffa sig materiella tillgångar
vid det visserligen mycket värdefulla insamlad
ofta stor möda och kostnad sådant, som i och
var tämligen obetydligt, och som åt forskaren r
gaf och än i dag lemnar ett ytterst minimalt utby
det må väl erkännas, att detta var något som
de flesta samlare från denna tid. Ty om blott et
skript lät sig hallstämplas som »göthiskt», så
strax ett dokument af största värde. Kritiken
vidt man kan tala om en sådan, hade icke ko
långt, att den ens förstod att använda de yttre
grafiska kriterier, som man i första hand har att
för att bestämma en handskrifts ålder och vä
original eller afskrift. Därför kunde det också

att blifva utsatt för ett sådant spratt, som det
elebra falsarium, *Hjalmars och Ramers saga*,
väl Hadorph som andra af Antikvitetskollegiets
och lärde forskare. Rörande dess kuriösa och
antikvariska verksamhet i flera afseenden intres-
ria ber jag få hänvisa till min uppsats i *Svenska
föreningens tidskrift*, 9 (1895), s. 137 ff.
om man sålunda med hänsyn till ett och annat
nderlåta att påpeka, att frukterna af Hadorphs
amlarverksamhet i mångt och mycket kunna
elaktiga, så har man dock att på samma gång
framhålla, huru mycket värdefullt han räddat
lden och hvilken stor tacksamhet man därför är
ldig, liksom man alltid skall hålla honom räk-
ans ständigt liffulla intresse och goda vilja.
Antikvitetskollegiets instruktion hade Hadorph
att afteckna, beskrifva och insamla våra forn-
särskildt runstenar och äldre grafskrifter. Men
nna verksamhet hade han äfven under Verelius'
rjat ta hand om den isländska afdelningen för
afstannade arbetet med de gamla sagornas öfver-
h tolkning fortsatt och nya insamlingsresor ut
företagna. Sålunda hade han vid Rugmans
679 betingat sig genom svenska sändebudet i
n en ny isländing till dennes efterträdare på
posten vid Antikvitetskollegiet och kunde sedan
åt honom anställa en, stundom två, ja, ibland
re amanuenser, äfven dessa isländska studenter.
e lyckades han under ständig kommunikation
hamn, dels genom isländingar, som besökte sina
er här i Sverige, dels också på ministeriell väg
va handskrifter, original och kopior.
väg öfver Köpenhamn var så mycket nöd-
som den snart blef den enda möjliga. Man
igen i Danmark med allt annat än blida ögon

följt Antikvitetskollegiets åtgärder för insamli
ländska handskrifter, och oviljan häröfver tog
uttryck i öppna förbud till inbyggarne på Island
handskrifter till svenska utskickade.

Så hade »en Studios: nemlig Hannes T
som ræt privilegerit Antiqvarius paa Iissland,
paa Landztinget publicere Kongl. befahling, a
böger og skriffter der paa landet kunde findes, det
skulle komme till hans tjenneste, og æj forrycke
maader»[1]. Men som detta icke hjälpte, så an
historiografen Thomas Bartholin i skrifvelse till
af den 4 april 1685, att »saasom det vitterligt e
Naboer en stor Deel skionne Manuscripter der
land] haver bekommet, hvilke de aarligen til vo
Nachdeel i Trykken lader udgaae; da beder jeg a
danigst Eders Kongelige Majestæt vilde lade s
foged paa Island, Christopher Heideman, Assess
merce-Collegio, befale, at han ei alleneste forby
seer, at ingen skrevne Historier og Document
Landet til fremmede bliver afhandlede, men
sanker hvis Manuscripter han kan bekomme og
til Eders Majestæts Tieneste»[2].

Samma dag, som denna skrifvelse inlemna
dades till Heideman ett kungligt bref, hvari
önskan omredigerades till befallning, slutande
orden: »J det öfrige haver du alvorligen at lad
oc flittig tilsee, at aldeelis ingen skrefne Histo
andre deslige Tractater om Landet, Vorder derfra
mede forhandlede eller udförte»[3].

---

[1] Enligt Jón Eggertssons berättelse om sin manusk
Island för Antikvitetskollegiets räkning 1682 och 83, try
ming, *Ur en antecknares samlingar,* Upsala 1880—82, s.

[2] Enligt Erichsen, *Thormod Torfesens Levnetsbeskrive*
havn 1788, s. 23.

[3] *Norske Tegnelser Anno 1685,* Geheimearkivet, Köp

sådana förhållanden var det ej möjligt för
tt öppet sända någon öfver till Island för att
ch insamla handskrifter, förutsatt att han haft
son och därtill pänningar för att bestrida resan.
sålunda ej vara nöjd med hvad man redan
åste man gifvetvis begagna sig af privata per-
mellanhand och så smuggla in det förbjudna
en utvägen visste man också framgångsrikt

na första åtgöranden för forskningen inom den
itteraturen vid Antikvitetskollegiet berättar Ha-
i ett bref af den 1 december 1682 till De la
Det heter i detta:
som iagh många åhr har sedt: att Islandica
o qwafde i Vpsala vnder S. Verelij hand, och
us vnder honom allena behöltz, att wij der af
få see förr än han dödh wore, som och skiedt
iagh doch tänkt på flera medel, och genom
Gyllenstierna tå han war i Köpenhampn låtit
a en Islandum att få hijt, som och i fiol effter
ngande kom, medh hwilken wij till 50 Manuscripta
, och han igen medh mitt rådh sedan inskaffat
cken, mindre och smärre, hwilka Statz. Cantoiret
Rd:r betalt hawer. Der till medh hafwa wij än
m bestucket medh 80 Rd:r, som är till vägz att
flere, så att iagh hoppas wij skole få ett litet
af sådane till att utharbeta till wåre Historiers
Och som allareda flere Ms:ta äro inkompne
förarbeta, så har iagh förmått denne Islandum
sin Broder från Jsland, att wara amanuensis,
h nu ankom 14 dagar sedan. Denne fick icke
fogden på Jsland att komma hijt, uthan redh

Gardieska brefsamlingen, Riksarkivet.

om en Natt till en Walfisk fångares skiep ifrån
som der satte för owäder och kom medh honom
dam och så hijt. Der till har iagh antagit en t
landum, som den unga Sparfwenfält medh sigh
från Kiöpenhampn, som och nu sitter och uthc
abrevierade Scripta medh alla sina Stafwelser
läsas kunna».

Den isländning, som här i brefvet först c
och som på Gyllenstiernas betingande kom
Sverige, var studenten Guðmundur Óláfsson[1].
den, som fick upptaga Rugmans verksamhet, o
ifrån sin ankomst och ända till sin död 1695 A
kollegiets translator, hvarunder han arbetade sc
vare, öfversättare, lexikograf och handskriftsam

I detta sammanhang kan det dock endast
fråga att betrakta den del af hans verksamhe
handskriftsförvärfvet. Men den är också den
tydande. Hvad Guðmundur egentligen uträttat
öfversättningar han utfört, samt det isländska le
han under många år arbetade på, men som
aldrig hann att afsluta, och hvilket sedermera
gande i sitt ofullbordade skick[2]. Hans göra
låtanden åter hvad handskriftsförvärfvet beträff
dast tillfälliga och medelbara. Ty såsom ir
egentlig mening har han icke verkat och arbet
också själf fört åtskilligt öfver hit och äfven ge
förskaffat oss ett och annat.

De viktigaste insatserna, som Guðmundur Ólá
i våra isländska handskriftsamlingar, äro de »50
ta» och de »150 stycken mindre och smärre»,
omnämda i den nyss citerade skrifvelsen till De

[1] Enligt jämförelse med de biografiska uppgifter, som
om honom i *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ*,
1724, bl. O: 3.

[2] Manuskriptet förvaras nu å Kongl. biblioteket.

omma till rätta med dessa faller sig ej så all-

ndskrifter, som förvärfvades vid denna tid,
rligen rönt ett lyckligare öde än de Rugmanska.
plats i Antikvitetskollegiets öfriga samlingar
därför, så vidt de eljest af ej alltid blida för-
skonats intill våra dagar, vara att återfinna
gl. bibliotekets islandica.
e »150 stycken mindre och smärre», som med
råd 'inskaffades', kan emellertid ingenting med
sägas. Några närmare uppgifter om dem finnas
tädes att tillgå. Men för så vidt de alla tills
t bevarade, synas de vara att söka bland de
sland eller i Köpenhamn utförda afskrifter, som
nda bland samlingens papperscodices. Och jag
l hänsyn till handskrifternas egna vittnesbörd
om kan framdragas om våra öfriga från Island
ark gjorda förvärf, vilja räkna hit: Papp. 4:o
17, 23—25, 28 samt papp. 8:o nr 1, 2, 8—10,

e 50 manuskript, som Guðmundur förde med
d sin hitkomst, äger man åter närmare besked,
en hans egenhändiga till Antikvitetskollegiet
förteckning, hvilken jag tillåter mig här in
rgifva.

Hans Excellent:s Kongl: Skattmestarens begäran och be-
r Jag fölliande Mss. och Jsländske Böker till Hans
och Collegium Antiqvitatum updraget at kiöpas för 30
effter afskedh, 1. Maji. 1684.

ar Edda, in 8:vo.
pekinga Skölr. }
gamlar Visur. } in 8:vo.
a. }
Lagbok ä Pergament. 4:to.
af Hrölfe Gautrekssyne med óllum sinum
a.
af Hiälmter og Ølwer og Hórd.

Sagan*n* af Banda mónnum.
Adonius Saga.
Bewus Saga.
Partalopa Saga.
Gibbons Saga.
Alaflecks Saga frä Englande.
Gisla saga Sursonar.
Hólmweria Saga, af Hórd er Holmen*n* Warde.
þorsteins Saga Wikings sonar med Wikings þættr.
Grettla, af Gretter Sterka Asmundarsynr.
Mauss Saga, Geiralls Saga, Wilhialms Sógur 2.
Kroka Refs Saga.
Magus Saga med sinum þättum.
Wiglundar Saga ens Wæna og Ketilridar.
Blömsturwalla Saga.
Sagan*n* af Floris og Leo.
af Hrolfe skuggafyfle, þättur.
Älaflecks Saga.
Sagan*n* af Eigle Einhendta og Asmundr B. B.
Norna gests þättur.
þörsteins Saga Bœar Magns.
Sógu brot af Sigmunde Brestissyne.
Sagan*n* af Jlluga Grijdar föstra.
af Dala fyflum og GiafaRef.
af Hrolfe Gautrekssyne.
af Nikuläse leikara.
af Älafleck.
af Nitida frægu.
af Sigurde þógla.
Sógu brot af Herraud og Bösa.
Sógu brot af Hälfdäne Eysteinssyne.
Sagan*n* af Buä Jslendinge.
Sagan*n* af Jókle Buasyne.
Sagan*n* af þorbiórgu dygru.
Sagan*n* af Wilhialmr Siöd.
Nockur æfintyr.
Sagan*n* af Orme Störolfssyne.
Sagan*n* af Sigurgarde frækna.
Sagan*n* af Slisa Hröa.
Sagan*n* af Eigle Einhendta.

Herwarar Saga.
Knytlinga Saga.
Langfedga tal.
Fragmenta antiqvitatum Jslandicarum[1]. } in 4:to.
Stockholm. d. 1. Maji. 1684.

Gudmundus Olaius.
m. p.

Här på bekomet af H. Secreteraren Hadorphius 50 Daler km:t.
Datum d. 3. Decembris 1684.

Gudmundus Olaius.
m. p.

Noch bekommet af be:te Hr. Secreterare, d. 6. Februarij Siötygho Siu dallr kppm:t, hwilcha 77 dlr km:t, här med qvitteras.
Holmiæ Dat. ut supra.

Gudmundus Olaius.
m. p.

Noch resten bekom*m*et, 9. dlr. km:t, som här med qvitteras.
Dat. Stockholm d. 9. Maji. 1865.

Gudmundus Olaius.
m. p.

50: —
77: —
9: —
S. 136: — D. Km:t»[2].

Ser man nu på denna förteckning, så skulle man vid en jämförelse med dess affattningsdatum och Hadorphs utlåtande i hans nyss citerade bref vara benägen tro, att den ej rör de manuskript, som Guðmundur vid sin ankomst till Sverige 1681 medförde. Men därför talar för

[1] Troligen en afskrift af samme Magnús Óláfssons antologi, af hvilken Upsala universitetsbibliotek i cod. R: 693, I bevarar en af Stephanius efter författarens egenhändiga manuskript verkställd uppteckning. Se Gödel, *Katalog*, Upsala 1892, s. 39.

[2] Originalet till Guðmundur Óláfssons förteckning finnes nu i Kongl. biblioteket bland *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet,* men har ursprungligen hört hemma i *Antikvitetskollegiets räkenskaper* bland *Antikvitetskollegiets handlingar* i Vitterhets historie och antikvitets akademien.

det första själfva antalet af de uppräknade sa
vidare ett bref af den 20 oktober 1682 från
mästaren Sten Bielke till sekreteraren Hado
heter i detta: »Emedan Gudmund Olofsson
fört åthskilliga Manuschripta som han biuder
till lösen, ty tächtes H. Secreteraren med honom
om prijset, sedan dem betahla af Expense pe
eller andra besparde medell, införandes dem
Antiqvitets Bibliotechet»[1].

Af denna order finner man alltså, att Had
»medh hwilken wij till 50 Manuscripta inbek
äro att likställa med »förvärfvade som kollegiets
eller något dylikt, liksom den också förklarar G
Óláfssons utlåtande i hans manuskriptförtecknin
heter: »Epter Hans Excellent:s Kongl: Skatt
begäran och betingande». Att man emellertid be
långa tiden af halftannat år att »ackordera» p
tillskrifvas den i kollegiet ständigt rådande
pänningar. Som man af Gudmunds kvittenser
det föga raskare med betalningen, sedan köpe
var afslutadt.

Hvad så till sist beträffar listans själfva in
återfinnas af dess 9 volymer följande bland Kor
tekets fornnorsk-isländska handskrifter:

Vol. 1 = papp. 8:o nr 15.
» 2 = » » » 3[2].
» 3 = C: 2.
» 4 = papp. 4:o nr 6.
» 5 = » » » 5.

---

[1] Original i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets
antikvitets akademien.

[2] Af samma prydliga hand som den föregående, nr
hand påträffar man också i papp. 8:o nr 18, hvilken h
varit med bland dessa, ehuru den ej finnes här på listan

Vol. 6 = papp. 4:o nr 21[1].
» 7 = » 8:o » 4.
» 8 och 9 kan jag ej bestämma. De synas vara alldeles förkomna.

Dessa tvänne samlingar äro frukterna af Guðmundur Óláfssons egentliga verksamhet som manuskriptsamlare. Men åtskilligt annat, som vid denna tid förts in, är också på ett eller annat sätt knutet vid hans namn. Ty ehuru han visserligen ej direkt själf insamlat det och bragt det öfver hit till Sverige, så är det dock genom hans förmedling, som det kommit oss till godo. Såsom Hadorphs och sedermera Peringskiölds närmaste man inom Antikvitetskollegiets isländska sektion, ja, man skulle rent af kunna säga såsom dess föreståndare, var Guðmundur Óláfsson den, som ackorderade och köpslog med afskrifvare och försäljare, och detta så mycket mer som de vanligen voro på besök kommande isländska studenter. Af honom anmäldes och rekommenderades sedan inför Antikvitetskollegiet det erbjudna till inköp, och på honom personligen blefvo utanordningarna ställda.

Af bref och handlingar från dessa år finner man, hvilket intresse inom våra litterära och vetenskapliga kretsar visats »the gamble göthiske böcker och manuscripter», hvilken omsorg man städse ådagalagt för deras insamlande, och hurusom tid efter annan inköp också blifvit gjorda.

Sålunda heter det i ett memorial eller »påminnelser om några angelägenheter uti Antiquitets Sakerna», som Antikvitetskollegiet 1686 inlemnade till regeringen: »Bedja wij att hans Kongl. M:t aldra nådigst tillåter, det wij måtte få inlösa med Collegii Expense penningar och re-

---

[1] Denna utgör dock blott ett fragment af den ursprungliga volymen och innehåller ej mer än Illugasaga Gríðarfóstra och Þáttr af Giafa-Refs Saga. Det öfriga har blifvit frånskildt och gått förloradt.

stantier allehanda nyttige Manuscripter tå dhe
såsom oss några sådane nu igen ifrån Köpenham
till kjöpz af en Islando»[1].

I tvänne, mera allmänt hållna skrifvelser[2] frå
1688 drar kollegiet åter fram sina bekymmer
ländska handskrifterna. I den ena läser man:
en stor deel af Göthiske och dessa Nordiske Ri
storier fordom äro vthförde till Norge och Jsla
af hans Kongl: M:t en stor hoop reda har ink
en stor deel stå oss ännu till kiöpz och afskrifni
före suppliceras vnderdånigest att få till hans Kon
tienst slijke Manuscripter ännu inlösa och afsk
vthaf Antiquitets medlens restantier eller öfwer

I den andra, som är af ungefär liknande
heter det: »Aldenstund oss tillbiudes en hoo
scripta att afskrifwas i Kiöpenhampn, som a
Nordiske Rijkens Historier, ty bedia wij vnderdå
Resolution, att få frije händer till att continu
deras afskrifwande och betalande af Collegij hw
medel, der medh att fullkomna Swenska Histori
och om dhe medel stundom studzade, att oss
Summa af Postcassan kunde tilldelas, eller af
mande medel genom domar, Exempl. G. om
crona blefwe något skyldig».

På dessa följde sedan flera suppliker i sa
De remitterades samtliga till presidenten i Kans
för utredning och handläggning, hvarefter regeri
ett generelt svar i sin vidlyftiga resolution af d
1688 rörande en hel del af Antikvitetskolleg
lägenheter.

Om bok- och manuskriptinköpen förklaras

[1] Enligt afskrift af Gahm bland hans samlingar å
versitetsbibliotek, cod. U: 113.

[2] Original i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterh
och antikvitets akademien.

: Medlen wijdkommer, som begiäras till alla-
uth- som inländske böckers och manuscripters
ränske och Göthiske Handlingar angående, så
gl. Maij:t i Nåde at utaf de restantier, som af
ntiquitetz Collegio anslagne Medell någorstädes
n uthbekommas kunne, må så mycket anwändas
det nödigste tarfwas, hwilket lemnas till dens
nde och förordnande som directionen öfwer An-
ollegio förer». Och med hänsyn särskildt till
sk-isländska handskrifterna resolveras i följande
tt »hwad som i föregående punct är i gemehn för-
allehanda till Fädernes landetz Historier tiän-
rs och manuscripters förskaffande och de Medell
ll efterlåtas; det samma förstås ock besynner-
lee Nårske och Jsslendske böcker och Skriffter,
ker angående som förbemält är, ehwarest de
kunna bekommas, antingen att köpas eller för
ning af skrifwas» [1].

n direkta utanordningar förekomma. Sålunda an-
tskontoret i skrifvelse af den 12 september 1684
istare, att »såsom vppå wår ordre — heter det
ntmästaren den 19 Aprilis nästledne, månde vth-
Wäxel för Collegio Antiquitatum på Ett hun-
kzdahler till någre gamble Böckers och Manu-
nkiöp, och hans Kongl. M:t wår nådigste Konung
genom dess Bref till oss af d. 5 Julij nästledne,
Nåder har agreerat; Ty har H. Räntmästaren
0 RD:r. af store Sjötullmedlen att afföra, belägg-
dant medh wederbörl. Quittans» [2].

i dylika fall vet man ingenting om de gjorda
y Antikvitetskollegiets handlingar — hvilka, i

egistraturet, Riksarkivet.

afskrift af Johan Hadorph d. y. i *Handl. rörande An-*
t och Antikvitetsarkivet å Kongl. Biblioteket. Afskriften
l af Erik Runell-Palmskiöld.

förbigående sagdt, ej förtjäna ett sådant namn
så godt som inga upplysningar. Särskildt är d
från den tid, då Hadorph var den, som hade v
kollegiets acta. Det synes icke hafva legat i ha
att bevara andra papper än dem, som hade
tydelse för hans och verkets ekonomiska välstån
protokoll och diarier blefvo aldrig förda, och
skaper, som efterlemnats, tillkommo först efte
befallningar från Kongl. Maj:t och Kammark
Något bättre i detta afseende blir det visserlig
efterträdaren J. Peringskiöld, men några »Handli
man ej heller nu att tillgå.

De upplysningar rörande bok- och manuskrip
som emellertid här äro att hämta, finner man
anordningar, som förskrifva sig från tiden efter
år, då Antikvitetskollegiet ombildades till det en
anspråkslösare Antikvitetsarkivet och ej vidare
förvaltningen af sin ekonomi om händer. Men
utanordningar eller, rättare sagdt, konceptskrifv
Peringskiöld för sådant ändamål uppsatt, finn
många kvar. De som röra de isländska förvärfv
flera än tre, samtliga ställda på Guðmundur Óla

I den till tiden älsta, hvilken är daterad d
1693, läser man:

»2. Norska Biörkærätten på gammal göt
copierad i Danmark på 4 ark in 4:to
Wilh. Wormii Ms.

Jtem Langfedgatalet på 2 ark in 4:to.
— för 3 dlr. s.»

Dessa återfinnas nu i papp. fol. nr 76 blan
bibliotekets islandica.

I en af de båda öfriga, nämligen den af de

---

[1] I *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet och Antik*
Kongl. biblioteket.

4, får man veta, att nuvarande papp. 4:to nr 10
ör 3 caroliner. I utanordningen står:
gammalt Manuscript in 4:to innehållandes
1:o Biörn Jons Sons å Skardså Samtak om Runer, samt
2:o Snorres Edda.»
tredje slutligen, med hvars manuskriptförteck-
ej kan komma till rätta, har följande ut-

n Gudmundsons, then lärdes uthtydelse öf:r Brynhilders
Vijsor;
— på 2 ark in 4:to.
ns och Gunnlögs Orms-tunges Historia;
— med tät stijl på 6 ark in 4:to.
nund Gripsons Rijmor, eller Skalde Wijsor, om honom
iorde;
— afcopierat på $3^1/_2$ ark in 4:to.
ft Guttormsons Hatta Lykill sampt Mal Runars Nampn
ch Bemärkelser, och ther till medh Grotta Saunger, Siger-
rijfwe måhl, och Eywind Skalda spillers Qwäde;
— uthi en lijten, duodes form skrifwit i Jssland[1].
ende fyra Ms. hembiudas Kongl. Antiqvitets Archivo till
ig —

G. O. S.

betingning wille H. Bookhollaren Peder Christersson för
Manuscripter betala till Sälliaren 4. Caroliner, emot weder-
ence.

St. d. 4. April 1694.»

manhang med denna redogörelse för Guðmundur
manuskript har jag också att omnämna de hand-
r hvilka vi hafva att tacka hans broder Helge.
det redan af Hadorphs utlåtande i hans ofvan
ref framgår, hade denne blifvit »införskrifven»
d till Antikvitetskollegiet såsom amanuens åt

[1] synes denna handskrift hafva blifvit afskrifven af Guð-
i nuvarande cod. Ups. R: 694.

sin broder translatorn. Efter åtskilliga äfventy
svär kom han också hit i november 1682 och
i »Collegij Antiqvitatis Tiänst at af copiera dh
Götiske Manuscripter»[1]. Påföljande vår i maj
han permission för att besöka sin på Island kva
familj, hvarefter han i november samma år ånyc
sig i. tjänstgöring. Han arbetade sedan vid koll
afskrifvare och öfversättare till våren 1686, då
Köpenhamn som närmaste mål för alltid lemnad

Men innan han for, betingade han sig dock d
heten att utfå sin amanuenslön, 250 daler s:
hela det pågående året mot villkor att i Köpen
skrifva och hopsamla handskrifter för Antikvitets
räkning. Under sådana förhållanden uppehöll
också därnere till våren 1687, då han styrde fä
till Island.

De afskrifter han under tiden utförde, och
ka lönen tillhandahölls honom genom borgen o
af den kvarvarande brodern Guðmundur, öfve
Helge till sekreteraren vid svenska beskickning
terklo. Genom dennes försorg kommo de omsi
kvitetskollegiet tillhanda och återfinnas nu i
nr 35 och 41 i Kongl. bibliotekets isländska ha
samling.

Man skulle väl kunna tro, att Helge Óla
sitt besök på Island 1683 begagnat tillfället för
någon större insamling därute. Dal har också
grafiska notiser han lemnat om honom i sitt
biographicum de antiquariis Sveciæ[2], uppgifvit, a
denna sin resa hem till Island »pro visenda co

---

[1] Enligt hans eget utlåtande i en till konungen unde
inlemnad supplik. Se *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterh
och antikvitets akademien.

[2] Bl. P: 3.

stimonium vitæ & diligentiæ» af Hadorph »&
estatem faciendorum sumtuum ad coëmenda ma-
Islandica».

beträffar dessa uppgifter, så har visserligen den
om testimoniet, sin fulla riktighet. Det fram-
annat af ett utlåtande, som Hadorph själf
m Helge Óláfssons verksamhet och löneförmåner
etskollegiet, och som nedskrifvits med anledning
klagomål, som denne strax före sin afresa 1686
iit med i den ofvan omnämda suppliken till
Men med den ifrågavarande fullmakten torde
mer än tvifvelaktigt. Det var i själfva verket
bestämdt om Helges fortsatta verksamhet vid
när han afreste, och den enda fullmakt, som
nnat hafva någon betydelse för honom, en god
nköpssumma, den var det aldrig fråga om att
a honom. Några handskrifter hemförde han ej

supplik, där han uppräknar alla sina förtjänster
ka antikviteterna, har han ingenting att säga om
fullmakt, ej heller ett ord, som tyder på, att han
erkomst haft några manuskript att till kollegiet
Däremot framhåller han i sin skrifvelse, att
sin landsman Jón Eggertsson behjälplig på den
tresa, som denne just under dessa år, såsom vi
a se, företog till Island för Antikvitetskollegiets
och att han biträdt honom vid hemforslandet af
a bokskatterna.

meriter och därmed sammanhängande anspråk
k Hadorph att i sitt svaromål alldeles frånkänna
Det är väl föga troligt, vill han låta påskina,
Óláfsson varit Jón Eggertsson till någon hjälp
mlingen, men äfven om så skulle hafva varit,

ntikvitetskollegiets *handlingar*, Vitterhets historie och anti-
demien.

så har Kongl. Maj:t och Antikvitetskollegiet
med den saken att skaffa. Det är en fullkoml
affär mellan dem båda, och som Jón Eggertss
på öret bekommit allt hvad han enligt företed
lagt ut på sin resa, så har supplikanten att m
sin fordran vända sig till honom. Hvad åter
tjänst om hemforslingen angår, så bestod den
annat, än att han »kom medh samma Jon E
på ett skiep till Öresund, och följde så hijt sa
kost som Manuscripterne sändes medh.»

Till de handskriftsinsamlingar från Island, s
Antikvitetskollegiets initiativ blefvo företagna,
det storartade förvärf, med hvilket namnet Egg
förbundet.

Islänningen Jón Eggertsson var på sin h
som en besvärlig processmakare. Han låg i
blott med flera af landets bönder och gemene u
de högst uppsatte, såsom landsfogden och lagm
till och med själfva biskopen. Protokollen i »Hö
bära tydliga vittnesbörd härom, ty när Eggert
lyckades i sina processer vid Altinget, så väd
till Högsta domstolen i Köpenhamn. Vid ett
sina vad hade han själf begifvit sig ned till huf
för att lättare och bekvämare kunna få sin sak

Här i Köpenhamn sammanträffade han un
enligt Dals uppgift[1], med den svenske sekreterare
Schantz, som genast begagnade tillfället för att s
den liflige islänningen för Antikvitetskollegiet s
och manuskriptsamlare. Eggertsson synes ej ha
ovillig att gå in på de anbud, som Schantz ku

---

[1] I *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ*, S
1734, bl. Q: 2ʳ.

ıner, att han genast tagit itu med att afskrifva
ıdska manuskript. Som islänning hade han ej
i Köpenhamn få låna originalhandskrifter, och
n följaktligen inom en jämförelsevis kort tid
era volymer i afskrift, hvilka sedermera öfver-
Sverige, somliga af Sparfwenfelt, andra åter,
förmodar, af Schantz eller genom försorg som
den svenska beskickningen därnere.
lessa handskrifter hör i främsta rummet Kongl.
s papp. fol. nr 18, afskriften af Kringla, hvar-
prof på själfva originalet det blad torde hafva
dskickadt, som Kongl. biblioteket förvarar af den
eljest helt och hållet förkomna handskriften[1].
ır man att märka papp. fol. nr 32 och 100[2]
[3], hvilka Sparfwenfelt tagit hand om och hem-
sutom hade Eggertsson året förut afsändt till
ır Óláfsson en vacker membran af Jónsbók och
försättsbladet skrifvit: Þessa Jszlandz laugbóc
Eignar Heydrligom og Vel-lærdom Gudmundi
, til merkis mýn handschrifft. J Kaupenhafn
Julij. Anno 1681. Jon Eggerts. m. p.» Det
i Kongl. biblioteket förvarade cod. C: 2.
af större betydelse för våra isländska hand-

ärom *De bevarede brudstykker af skindbøgerne Kringla og* udg. for Samfund til udg. af gammel nord. litteratur ved son, København 1895.

örsta permens insida har Sparfwenfelt skrifvit: »J. G. ä þessa Bök meþ Riettu Enn Einge annar. J Kaup- in Martio 1682.» Efter denna handskrift som original son verkställt den öfversättning, som föreligger i papp. och hvilken alltså torde hafva gjort denna sällskap

rsättsbladet har Sparfwenfelt skrifvit: »Eigandi þessarar er John Johnson Spaaruefiold, er *hanum* geifin *var* a hafn af virdilikom *manni* Jon Eg*er*son fogati a Jsla*n*di. Marti J. G. Sparuenfeld.

skriftsamlingar skulle den manuskriptresa blifva, t
Eggertsson lät betinga sig.

Hadorphs utlåtande i hans ofvan citerad
De la Gardie: »Der till medh hafwa wij än en
bestucket medh 80 Rd:r, som är till vägz att
flere» syftar på Eggertsson. Därom har Had
lemnat närmare besked i de upplysningar rörand
sons färd, som han i sitt ofvannämda svar
Óláfssons supplik haft anledning meddela.
nämligen här, att »honom gafz 80 Rdr på ha
den uppgörelse, som kollegiet genom sitt or
honom träffade. Och härmed kan sammanställ
tryck i den räkning, som Eggertsson sedermera
slutad resa inlemnade till Antikvitetskollegiet, c
tal om summa summarum af sina fordringar säg
aftreches de = 80 R:dr som ieg af mine Herre
sen Weigne, i Courant hafuer bekommet — —

Det var alltså med denna lilla summa s
skotteradt reseunderstöd, som Eggertsson 1682 f
äfventyrliga, men mycket inbringande färd. Ma
god redogörelse för densamma och tillika en f
förteckning på de manuskript han inköpte, i l
nämda, till Antikvitetskollegiet inlemnade »Offue
Paa hvis Till min Commissions Fulldbringellse
gerne at kiöbe og derpaa anwendte Reysers Bek
er udgiven Anno 1682 og Anno 1683».

Han landade den 24 juni 1682 på Island
synes, på nordkusten. Genast satte han några m
män i rörelse, som för hans räkning hopsamla
skript från nästan alla delar af ön. Bland dem
honom behjälpliga, nämner Dal i *Specimen bio*

---

[1] Original i *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet och*
arkivet i Kongl. biblioteket. Utgifven af Klemming i
tecknares samlingar, Upsala 1880—82, s. 33 ff.

rriis Sveciæ[1] Magnus Benedicti, styfson till Eg-
amt informatorn för hans barn, Isleifr Þorleifs-
e Einarr Einarsson, pastor i Gullbring, Frans
prestman, till nationen dansk, en ung studerande
onarson och slutligen rektorn vid Skálholts
r Thorlacius.

utom de färder och inköp, som dessa gjorde,
n också själf under högsommaren från midten
l slutet af augusti en insamlingsresa, som gick
rakten utefter den i litterärt afseende berömda
s äfven på handskrifter gifvetvis rika vestkusten
till sydlandet.

ttelsen får man särskildt veta, att han nedlagt
nöda och kostnad för att komma öfver tvänne
r, som han »hafde Expres ordres at söge,
Flatöijar-Bog, som waar berett at schullde
Östen paa Landet, hos een Præst, neml. Hr
efssön. Og Snorre Sturlessöns, som sagdes
ere hos vice-Biscopen, Mag. Jonas Wigfu-
den förstnämda hade han »bödet een ansee-
Penge», men förgäfves, »mens Præsten nægtede,
cke Bogen hafde.» Den andra, som icke längre
nna hos vice-biskopen, då han sålt den åt sin
horstein Thorderssön boende paa een Gaard for
a landet», lyckades emellertid Eggertssons ut-
n hans gamle »skolemester», att komma öfver.
an ville, att den tjänare, som öfverförde manu-
ll på att drunkna vid öfvergången af ett vad-
vid han förlorade »bogen, som hand förte paa
tabede ogsaa sin Kabuus, kostede 2 R:dr».
man häraf kan se, var det ej utan möda och
ter, som dessa resor och insamlingar företogos.
som ytterligare ökade svårigheterna, var den
eten, att den nyutnämde isländske antikvarien

2 f.

låtit på Altinget uppläsa och till allmänhetens
utgå ett kongl. påbud, att allt, hvad landet
storia bevarade af gamla böcker, skrifter och minn
skulle till honom öfverlåtas och ej till någ
försäljas och förskingras.

Trots allt detta låg dock omsider en anse
skriftsamling inpackad och färdig att afgå.
Köpenhamn vågade emellertid Eggertsson ej
utan med fiskar- och krämarskutor fördes den v
till Helsingör. Härifrån styrde Eggertsson själf
Köpenhamn, men öfverlemnade handskrifterna
sina landsmän, en ung studerande Jón Vigf
han tagit med ifrån Island för Antikvitetskollegie
samt Helge Óláfsson, hvilken gjort sällskap me
son på färden ned öfver. Af dessa tvänne forsl
skrifterna upp till Stockholm. Den 16 nov
sändningen ankommen och öfverlåten till A
kollegiet. Enligt Eggertssons räkning uppgi
summarum af utgifterna, däri inberäknadt allt
inköp och frakt — till 356 R:dr 4 mk och
hvilket 156 R:dr och 5 sk. utbetalats för sjä
skrifterna. Lägger man härtill 2 dlr och 2
manuskriptkistan betingade i uppforsling från f
slottet[1], så är hela kostnaden på öret angifven.

Hvad nu beträffar sändningens innehåll, så
Klemming anmärkt om de på förteckningen up
lymerna, att »oaktadt de här omnämda inköpt
Svenska samlingen, synas de dock icke alla h
mit densamma till godo, eller ock förstördes e
i slottsbranden 1697»[2].

Om *en* volym vet man med säkerhet,
brann upp. Det är fol. nr 3 å Eggertssons fö

[1] Se Klemming, *Ur en antecknares samlingar*, Upsal
s. 43.

[2] Anf. arb. s. 33.

»Eet Gammel M:S: paa Kalfskind, jndholder: 1. Haward Iisffirdings S. 2. Krokareffs S. 3. Bandamanna Saga. 4. Bua Kialnesings Saga. 5. Jokla Buasonar S. 6. Blomsturwalla S. 7. Gretters Saga.»

Den finns nämligen upptagen å en från år 1693 öfver en del af Antikvitetsarkivets samlingar upprättad inventarieförteckning[1]. Men några flera af de nu saknade har jag icke kunnat återfinna, hvilket likväl ej alldeles utesluter den möjligheten, att åtskilliga volymer till vandrat samma väg som den nämda nr 3, då inventarieförteckningen icke synes hafva upptagit Antikvitetsarkivets hela isländska manuskriptförråd.

Emellertid är det å andra sidan ganska visst, att flera af de nu saknade volymerna ej varit med i den från Helsingör uppkomna handskriftsändningen. Om ej mindre än 5 nummer har Eggertsson själf antecknat i sin räkning: »er endnu hos mig at finde» eller »hos mig». Och ett dylikt tillägg torde man kunna göra om ännu flera, isynnerhet som man med stöd af ett Eggertssons eget utlåtande har all anledning tro, att ej alla de volymer, om hvilka ingen anmärkning å listan finnes, kommit Antikvitetsarkivet till godo. Han säger nämligen i sin Offuer-Regning: »Om ellers, mod forhaabning [!], nogle Böger, som her till Regenskab er fört, skulle mangle og iche være fremkommen, erbiuder mig skyldigst till, effter notification derfor at afkorte, eller skaffe dem effter yderste fliid med förste tillstæde»[2]. En del af de hand-

[1] Se häroin utdraget i Bil. 7, där den påträffas »J andra Afdelningen i Muren på femte Hyllan» som nr »10 Haward Jsfijrdings Historia, ibidem öfwer alt Sex åtskilde Sagor. Ms. membr. in 4:o». Här är den visserligen angifven som en volym in 4:o och på Eggertssons förteckning som foliant, men detta betyder ingenting, ty skillnaden har kanske här varit ytterst obetydlig, hvarförutom ju alltid formatbeteckningen, när det gäller en handskrift, är helt och hållet beroende af tycket.

[2] Klemming, anf. arb., s. 42.

skrifter, som Eggertsson uppgifver sig ännu
ägo, då han uppsatte sin räkning, hafva sederr
bragta öfver till oss, andra däremot synas vi a
erhållit. Till följd af de svårigheter, för hvilk
Eggertsson vid sin ankomst till Köpenhamn
torde flera af hans handskrifter gått förlorade
vare sig de alldeles förkommit eller stannat
samlare därnere.

Klemming har också i den utgifna förteck
stämt de volymer, som han återfunnit eller tr
finna i våra samlingar, och skulle jag således
visa till honom beträffande det, som vi ännu
af detta Eggertssons förvärf. Men utan vidar
ej detta göra; ty det visar sig, att det resultat,
Klemming här kommit, ej kan i alla punkter
Särskildt gäller detta de bestämningar han gj
jande af förteckningens nummer:

In Qvarto.

1. Paa Kalfskind, om Kong Oluffv. 4
2 eller 4 i 4:o.)

4. Rimkuer 3 mark. (N:o 5 i 8:o.)

12. Gysla Sursonar S. paa papiir 2 mar
sala, Salans samling.)

18. Een Bog, indeholdende
1. Runer. 2. Udlegning Biörns paa
ofuer Brinhildar Runer. 3. Noget af
Edda. 4. Snorra Edda. 5 mark. (N:
papper.)

19. Om Danmarches Kongers Regierin
skillige Forn Skallda Wiisser eller R
ued af Magnus Olafson. 4 mark.
Salans samling.)

21. 1. Garta Kongs Saga. 2. Hrolfs Gaut
S. 3. Maus S. 4. Hrolfs Skuggafefflz

lundz S. 6. Nicolas Leikara S. 7. Nitida S. 8. Brönu S. 9. Krokareffs S. 10. Victor og Blaus S. 6 R:dr. (N:o 6 i 4:o, papper?)

In Octavo.

1. Ønno-Saga paa Kalfskind M:SC. 2 R:dr. (N:o 1 i 8:o, perg.)
6. Gretters Saga. 4 mark. (I Upsala, Salans samling.)
14. Mariæ S. Kalfskind. 4 mark (N:o 1 i 8:o, perg.)
15. Logbok ä Kalffskin. 2 R:dr. (C. 6?)
16. Annalar Veraldar ä Kalfskin. 4 mark. (N:o 5 i 8:o, perg.?)

Med dessa förhåller det sig på följande sätt:

Nr 1 4:o kan icke identifieras med perg. 4:o nr 2 i Kongl. bibliotekets samling, den codex af Óláfssaga ins helga, som vi ägt ända sedan midten af 1400-talet, men däremot passar den godt in på nr 4, som icke finnes upptagen eller omnämd i något annat förvärf. Såväl nr 4 4:o som nr 16 8:o har Klemming likställt med perg. 8:o nr 5. Men man torde få nöja sig med den ena volymen, i sådant fall nr 16, och anse, att den andra förkommit. Ty äfven om man skulle söka förstå Klemmings anteckningar på det sätt, att han med dem afsett handskriftens tvänne olika delar, för så vidt detta från innehållets synpunkt kan låta sig göra, så lär man dock icke kunna förklara, hvarför Eggertsson i sin förteckning skulle hafva sönderdelat just denna enda handskrift, då dess delar likaväl då som nu varit förenade till ett helt, hvarom såväl det gamla, ännu bevarade pergamentsbandet som ock den omständigheten, att volymen helt igenom är skrifven af en och samma hand, bära tydligt vittne. Hela denna »dubbelhet» torde således hafva tillkommit endast på grund af förbiseende. Och märkligt nog står ej den alldeles ensam, ty såsom man finner, är förhållandet detsamma med nr 1 och 14 8:o, båda identifierade med perg. 8:o

nr 1, ehuru det endast är den senare, om h
här kan blifva fråga.

Beträffande nr 12 och 19 4:o samt nr
skulle dessa enligt Klemmings mening möjlige
återfinna i den Salanska samlingen å Upsala u
bibliotek, men efter Upsala-handskrifternas kat
är det numera klart, att så ej kan vara fallet.

Till sist återstå nr 18 och 21 4:o samt
hvilka Klemming velat sammanställa med pa
10 och 6 samt C: 6. Rörande dessa har jag doc
visat, att de tvänne förstnämda — papp. 4:o nr 1
inkommit med Guðmundur Oláfssons förvärf,
6, som å sitt försättsblad bär Seefeldts vapenn
allt tvifvel följt dennes samlingar åt. Emell
man ej undgå att lägga märke till, huru upp
innehållet i nr 18 4:o af Eggertssons förteckni
väl passar in på 4:o nr 10, hvarför man onek
ner sig i hög grad böjd för att sammanställa
hända skulle också förhållandet kunna förkla
4:o nr 10 verkligen varit med i Eggertssons
men att den sedermera blifvit utlånad och efte
gått genom flera händer omsider stannat hos G
Oláfsson eller blifvit till honom öfverlemnad f
säljas, hvarigenom staten sålunda fått köpa in
gånger. Beträffande de båda andra nr 21 4:o
8:o, så synes den förstnämda nu vara förkomm
15 8:o hafva vi möjligen kvar i C: 5, den L
lendinga »på kalfskinn» in 8:o bland Stockh
skrifterna, om hvars förvärf jag eljest ingentin
känner.

För öfrigt har Klemming anmärkt om tv
nu förkomna membranerna, nämligen fol.
4:o nr 13, att dessa delvis blifvit afskrifna af
själf i de nu å Kongl. biblioteket förvarade
nr 60 och 67 resp.

ı undersökning af dessa afskrifter, visar det sig
att de blifvit skrifna i Köpenhamn. Följakt-
e Eggertsson hafva haft membranerna med sig
Det kan ju vara möjligt, ehuru han ej gjort
ckningar härom på sin lista, men det synes
troligt, när man vet, att åtminstone en af dem
i Sverige bland Antikvitetskollegiets samlingar,
ır 3, som 1697 brann upp, och som helt säkert
i sändningen från Helsingör 1683. Det mest
torde sålunda vara, att äfven dessa afskrifter
ıa efter köpenhamnska codices, såsom förhållan-
l åtskilliga andra, som Eggertsson under denna
därnere utfört, och om hvilka jag längre fram
att närmare yttra mig. I alla händelser bör
stå öppen, tills en noggrannare undersökning
vit gjord.

ındskrifter alltså af detta Eggertssons förvärf,
förda öfver hit till Sverige och sedan intill
bevarats, återfinnas nu i våra isländska hand
ıgar under följande nummer:

gl. biblioteket:

ır 2, 7.

» 4, 8, 10, 12, 14—18, 20: 2, 5, 23, 24(?).

» 1, 5.

» 29, 31.

» 1, 3, 4, 15, 16.

» 16, 17: II, 21.

ıla universitetsbibliotek:

3.

r en storartad samling, såsom man redan af
et kan se. Och tar man själfva handskrifterna
betraktande, så skall man genast finna, att
dem tillhöra de bästa uppteckningarna i sitt
möter nämligen goda codices af Heilagra man-

na sǫgur och Biskupasǫgur, af romantiska sagor,
och rímur samt, såsom den främsta bland all
språkforskningen så betydelsefulla »Stockholmsk
boken», perg. 4:o nr 15. Och likväl hafva
kvar mer än ungefär hälften af den ursprungli
gen. Öfver 20 volymer äro förlorade, hvar
komma de sju sagor, som Eggertsson uppgifver
»ladet translatere paa Latin».

Beträffande dessa öfversättningar vill jag h
att de blifvit gjorda af Eggertssons huslärare
hjälpare vid själfva handskriftsinsamlingen, d
nämde Isleifr Þorleifsson. Fyra utaf dem, nämlig
af Kætle Hæng, Sagen af Grime Lodi
Sagen af Ørvar Odde och Sagen af H
Hogne utkommo sedan i Upsala 1697 på Olof
bekostnad under titlarne *Ketilli Hængii et Gri*
sutigenæ patris et filii historia, *Historia Orvari*
Grimonis Hirsuta facie och *Historia duorum reg*
et Hugonis, den sista dock till sin öfversättning
och förbättrad af Jón Guðmundsson. Dessa a
fördes af Þorleifsson på Island, vintern 1682–
Eggertssons vistelse däruppe, såsom man också
det tryckta företalet, hvilket är dateradt »Modi
Borealis Islandiæ, Anno a partu, Virginis MD(
Die 4 Maji». Men häraf följer icke, såsom S
menar[1], att Þorleifsson i likhet med Guðmundu
och andra hans landsmän varit anställd i sve
Ty han har aldrig vistats här hos oss, ej ens l
rige eller utfört något annat arbete för svens
än de nu nämda öfversättningarna.

Emellertid äro icke härmed alla de handsk
räknade, som Eggertsson förskaffat oss. Med ä
volymer har han ökat våra förråd.

[1] Schück och Warburg, *Illustrerad svensk litterat*
Stockholm 1895, 96, s. 266.

han om hösten 1683 lemnade sin manuskript-
Helsingör åt Jón Vigfússon, for han själf ned
hamn för att ta hand om sina processer. Dessa
till att få en större utgrening och omfattning,
gen till en början väl torde hafva varit. Eggerts-
nämligen användt sin tid på Island ej blott för
handskrifter utan äfven för att plocka ihop allt
m han med fördel trodde sig kunna göra bruk
a klagomål inför Höjeste ret.
19 februari 1684 inlemnar han också till Kongl.
»Underdanigste Memorial», hvari han som all-
gare ställer flera af Islands myndigheter och
atta ämbetsmän till rätta för en hel del göran-
åtanden såväl i deras officiella verksamhet som
[1].
erde Jeg», låter det som inledning till själfva
t, »saawelsom Eeenhwer ærekier, troe og Nidkier
rsat i Høyeste maadee er forbunden, at rede
e hans Kongl. May:ts wores allernaadigste ærwe
Herres gawn og beste, samt fædrene landets
og fremtarw Saa hawer Jeg efter set underdanig-
inge om noget af Jsslands tilstand willet fore-
Därpå följer en lång anmälan »postwis» af en
gentligheter, hvarefter den andragande slutar
igst forhaabendes at alt der passerende uretmes-
er til nogen Retteböder og remedering allernaa-
sidereret og i agt tagen, hwor wed Ret og Ret-
maatte Florere og det fattige langt af liggende
enledes komme paa Foed igenn».
å blefvo naturligtvis myndigheterna på Island an-
tt afgifva förklaring, hvilken också inkom i april
[2]. Men som man hade svårt att reda sig mot
ns alla graverande beskyllningar, så var det gif-

afskrift af memorialet finnes i cod. AM: 910 4:o.
rift i cod. AM: 910 4:o.

vet, att man skulle söka komma öfver från f
anfall för att möjligen få den näsvisa och farlig
ten själf tilltalad och fastsatt. En amper prome
Eggertssons hela lif och lefverne blef därför up
»J. Lógrettu A. Auxarar þynge d. 10 Julji Anno 16
tecknad samt därpå till Köpenhamn nedsänd.
den ironiska titeln »Jons Eggertz*sonar* Commend
man till närmare förklaring öfversätter med »S
Vnderriettning og Memorial i hin*n* allra vnde
mäta, vm Jönz Eggertsson*ar* bedriffter her i la

Rekommendationen består uti en hopplo
alla synder och förseelser, som Eggertsson i s
mäns ögon gjort sig skyldig till. Och det var e
direkta beskyllningar, för hvilka bevis kunde fr
allt, hvad man också *trodde* sig veta, och som
sätt kunde anses misskreditera honom, visste n
fram. Sålunda berättar man, att han nyligen re
på Island och insamlat handskrifter och antikv
man undrar, om han äfven i detta fall sökt att
berömligt nit tjäna sin konung, eller om han ick
låtit härtill besticka sig af andra och gått dera
Det heter nämligen i skrifvelsens mom. 14:

»H*efur* Jön E*ggertsson* verid Curios v*m*m Hi
Antiqvitet hier i lande, samann ad sanka hv*at* s
hefur, og ä medal an*n*ara böka, af þorsteine þ
ä Skarde eina væna Historiubok, er þorsteinn
kynginu fram*m*ber sig h*a*nz Maj:st til þionustu
hafa, en*n* hvort Jön somu antiqvitet hefur brag
rat, til h*a*nz K. M. af Danmorch edur kongsinz ä
er oss ej en*n* nu vitan*n*legt»[2].

---

[1] Afskrift i cod. AM: 211 b 4:o.

[2] Den här omtalade »historiuboken» är den i Egg
rättelse omnämda codex af Heimskringla, därstädes »Sn
sons [Bog]» kallad, som, sorgligt nog, gick förlorad.

Denna anmälan var ej utan verkan, ty följden för Eggertsson blef den, att han inmanades i »stadens arresthuus», ur hvilket han först efter tre års fångenskap utkom. Under tiden skötte han dock genom inlagor sina vidlyftiga mål vid högsta domstolen[1] och synes dessemellan hafva sysslat med afskrifning af isländska handskrifter.

Man känner visserligen icke den egentliga orsaken till Eggertssons fängslande, men utan tvifvel har den ej varit någon annan än den af hans landsmän framkastade misstanken om hans handskriftsinsamlingar för svensk räkning. Ty skulle denna visa sig vara grundad, såsom man väl kunde hafva skäl nog att tro, så hade Eggertsson brutit mot regeringens uttryckliga bud och befallningar, och man hade därför all anledning att göra sig försäkrad om hans person, tills en utredning i saken hunnit blifva verkställd.

Enligt hvad riksantikvarien Liljegren funnit, skulle också Eggertsson först hafva blifvit frigifven genom bemedling af svenska ministeriet i Köpenhamn och efter intyg och försäkran från Antikvitetskollegiet, att den anklagade icke försålt eller hit öfversändt några handskrifter. Detta kollegiets intyg skulle hafva utfärdats den 29 september 1686, och i november s. å. hade framställning om hans befrielse blifvit gjord[2].

Att döma af andra utlåtanden, som peka åt samma håll, torde det icke vara något tvifvel om att denna Liljegrens uppgift är riktig, ehuru jag må bekänna, att jag förgäfves sökt återfinna källan härtill bland handlin-

---

[1] Enligt *Siellanske Tegnelser for Anno 1685*, Geheimearkivet i Köpenhamn, förordnade magistraten den 14 nov. detta år två män att biträda Eggertsson, »som j Stadens Arrest-huus her sammesteds er anholden», med att till danska öfversätta de inlagor han inkommit med i sina mål vid Höjeste ret.

[2] Enligt Liljegren, *Kongl. Antiquitets Collegii Historia och Beskrifning*, handskrift i Vitterhets historie och antikvitets akademien.

gar såväl här hemma som i Geheimearkivet i Kö
Det är märkligt, att Höjeste rets »Dombog» f
år ingenting har att förmäla om Eggertssons fr
Det ser ut, som om man i domstolen icke g
personliga sak, för hvilken han ändock helt s
fängslad, till föremål för någon undersökning,
enkelt »ladet ham löbe», sedan man väl mott
kvitetskollegiets meddelande.

Försatt på fri fot, stod emellertid Eggert
bruten till sin hälsa genom fängelsestraff oc
heter, som han utstått, samt därtill utblottad o
satt på grund af sin resa och sina manuskript
denna sin nöd vände han sig till Hadorph med
hjälp.

Genast tog sig denne an hans sak och fram
i ett memorial af den 7 maj 1688 till regeri
hjärtande. I mom. 4 heter det: »Effter denne Jo
son vthi Danmark har vthstått swårt fängelse
tijdh för misstanckar att hijt försåldt Manusc
der igenom är i stor giäld kommen, ty hemstä
Kongl. May:t underdånigst om honom kunde bev
50 Rd:s hielp af Collegij medel i Skåne för
komma sigh uthur sin nödh med, och att han
nare wara må att correspondera medh oss, och oss
dhe nödige Saker wij än behöfwa»[1].

Samma dag resolverade Kongl. Maj:t, att
åtskillige ogrundade Skriffter i Danmark tijd eff
skohla ut komma och tryckas om de Swenske, hwil
äre at anskaffas, på det man dem här i Swerie n
nera och behörigen wederläggia, altså samtyc
Maij:t i Nåder at till slike Skriffters inkiöp och an
så ock till de manuscripters inlösande som en J

[1] Se Klemming, *Ur en antecknares samlingar,* Upsala
s. 43.

ggertsson ben:d redan för Collegio Antiquitatis
haar, Fyrahundrade dal. S:mt må anwändas, — —
ck at etthundrade och Fembtijo dal. S:mt bestås
ostnad och hijtförande af de Skriffter och hand-
På samma gång beviljades också Eggertsson i
n förähring af Etthundrade dal. S:mt af Collegij
Skåne för åhr 1687, på det han där igenom så
nera må animeras at underhålla en nyttig corre-
med Kongl. Maij:tz Antiquitetz Collegio»[1].
kommo också från Eggertsson, men det var
suppliker om hjälp för honom själf och hans
a familj. Den 28 oktober 1688 skrifver han till
»Jeg hörer saa meget fra Jsland, at jeg ingen
ver mer der till; will j were mig Een gunstig
och hielpe mig at faa [et] Stöche bröd hoess
her jeg, och tienstwilligst begerer. Dog kiender
icke dugtig till noget, uden om det kunde were
mere bestallning; thy der till er jeg öfwet fra
n op. — — — J Baahus Leen falder werslig be-
der kandshee och saa tiente Een troe under-
ting om tager ieg icke, för blifwer jeg her En-
vmands bestilling er der goed och da kunde mand
r udj Antiq: jeg hafwer talt med Een amptman
ns j Mons:r Tormods nerwerelse, heder Ove Lange,
g mange Böger at faa. — — — Kongen aff Swe-
rer saa mange Stöche Bröd, Saet kunde hand
ig Saa jeg kunde tage till mig hustruen, sambt
artige af Scholen, den Ene meget ingenios»[2].
orph rekommenderade honom också hos kansli-
en. I ett bref af den 11 augusti 1689 till Bengt
na skrifver han, att Eggertsson »giärna söker att

sregistraturet, Riksarkivet.
igt »Extract af Jón Eggertssons Breff Daterad Hafn. d.
s. Anno 1688». *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets
antikvitets akademien.

blifwa hulpen under Sweriges Chrona till någ
särdeles Häradzhöfdingz, efter han är en lagkl
men om E:rs högGrefl. Excell. wille hielpa hono
Rådmans tiänst i Malmö eller Giöteborgh, ell
Tullnärs tiänst, så wore han en nyttig man att
bruka på Spaning åth Norige, efter han kan sp
lofwar många wackra saker willia afskrifwa hoo
Antiquarien Tormoder, som uppe i Christiania si
till wij ingen nyttigare finner än honom, och nu ä
sådanne saker försambla mädan wij och sådant
komma, som till befarandes, innan kort läre
blifwa förbudne. Dherföre tycker mig oförgri
han medh en godh Rådmans tienst blefwe förs
sådan löön att han någorlunda kan sig försöria
står han doch vacantare att resa som oftast bor
beställningar, dels åt Norge, dels in till Köpenh

När denna skrifvelse affattades var Eggerts
uppkommen från Danmark. Han hade lemnat Kö
och uppsökt Hadorph under bidan på bättre vi
ljusare tider.

Så utfattig han än kunde vara, kom han
alldeles tomhändt, ty han medförde enligt Hado
»2 packen inkiöpta Böcker», bland hvilka he
äfven de handskrifter funnos, som han ännu h
af dem han förde med sig från sin resa, samt c
ter han själf utfört under de sista åren eller se
sin frigifning genom sina landsmän förskaffat si

Bland dessa afskrifter och nyförvärf märka
bibliotekets papp. fol nr 10, 60 och 64, hvilken s
volym han skrifvit tillsammans med Helge Óláf
tid, då denne vistades i Köpenhamn på genom
vintern 1686—87, såsom ofvan är nämdt. Hit h
papp. 4:o nr 32 med en dedikation till Antikvitets

---

[1] Efter originalet i *Antikvitetskollegiets handlingar,*
historie och antikvitets akademien.

Staþarenz Arresthwz J Kiöbenhafn, þann 14
1686», och i sammanhang med denna volym
g också papp. fol. nr 67, »skriffad Epter miög
mbrana» och af Eggertsson öfversänd till Sve-
1 1687. Öfverst å bl. 2r har nämligen någon
tetskollegiets tjänsteman antecknat: »Ankommit
nhagen d. 5 Octob: Anno 1687».
n befattning här i Sverige kom emellertid Eg-
drig att tillträda, och några flera manuskript för-
an oss icke, ty redan efter några månaders vi-
tädes, och innan ännu något svar från kansli-
n hörts af, hade Eggertsson slutat sina dagar.
erkännande åt honom för de arbeten och tjänster
vensk räkning utfört, bekostade staten hans be-
och den 6 november 1689 jordades han å Kungs-
kyrkogård. På anhållan af Hadorph beviljade
sedermera i juni 1691 pänningar till en
d på hans grift, »en effter gammalt maneer
jksteen med grafskrifft uppå». Den blef emel-
rest medan Hadorph lefde, och efter hans död
i glömska.
rligen blef den väl ånyo bragt på tal 1699,
att leda till något praktiskt resultat, så vidt
it är. I en af J. Peringskiöld den 8 nov. detta
mmarkollegiet inlemnad redogörelse för använd-
regeringens anslag till Eggertssons begrafning[1]
s det, att de 23 dlr s:mt, som blifvit öfver af
gna summan — 218 $^1/_4$ dlr s:mt —, och som
öfverlåtit såsom bidrag till grafstenens resande,
af Hadorph begagnade för det afsedda ändamålet.
rande beloppet hade möjligen icke kunnat från
at håll anskaffas, och de 23 dalerna, om hvilka

ncept bland *Afgångna skrifvelser* i *Antikritetskollegiets hand-*
rhets historie och antikvitets akademien.

Antikvitetskollegiets räkenskaper ingenting had
mäla, »läre altså», slutar Peringskiöld sin skrifve
uthi Sahl. Secreterarens Sterbhus besparde».

Jag har här meddelat dessa notiser till E
biografi, då jag i det följande vid en framst
själfva öfversättningsverksamheten, där jag elj
här nämda isländningarna får tillfälle att närn
mig, ej har anledning att återkomma till ho
Eggertsson har uteslutande som manuskriptsaml
och arbetat inom vår litteratur- och lärdomshis

Det återstår till sist att redogöra för de
isländska handskrifter, hvilka inkommit till våra
med de storartade donationer, som blifvit gjor
bekante samlaren och forskaren Johan Gabr
wenfelt.

De bok- och manuskriptskatter, som denne
resor i nästan alla Europas länder fört med
öfverlemnade han sedermera med frikostig hand
offentliga bibliotek, där de nu, väl bevarade so
öfrigt alla blifvit, räknas till våra samlingars
och dyrbaraste prydnader. Lejonparten gick t
biblioteket, men ej obetydliga voro de samlin
också kommo Upsala universitetsbibliotek och A
arkivet till del, liksom äfven biblioteket i Lun
och annat på sin lott. För närmare kännedo
ber jag få hänvisa till de kataloger, som öfver
samlingar upprättades och utgåfvos.[1]

[1] Gustaf Peringer Lilliebad, *Ecloga sive Catalogus L*
MS:orum tum Impressorum, — — — quibus Regiam Biblioth
holmensem adauxit Vir Illustris Joh. Gabriel Sparfwenfeldt, S
1706. Med denna följer som bilaga en af Johan Pering
donationen till Antikvitetsarkivet upprättad förteckning,

sa donationer är emellertid här endast den af
kom Antikvitetsarkivet till godo. Den öfver-
ll verket den 4 maj 1705 och innehöll enligt
ingskiöld uppsatta förteckningen 39 volymer
och rara tryckalster. Ibland dessa funnos
fornnorsk-isländska codices, och det är för
af dem jämte några få andra af samma slag,
rt Sparfwenfelt, men på annan väg gått in i
gar, som jag här skall söka lemna en redo-

a af sina manuskript har Sparfwenfelt själf
när, hvar och stundom äfven af hvem han
lem. I dessa meddelanden, där de ej äro allt
ändiga, har man alltså en god ledning, då
en undersökning af handskrifternas historia
för sig, men för att komma till klarhet om,

Antiqvitatum Archivo Sequentes Codices Manuscriptos Vel perpetuum Usum Legavit Illustris Dominus Johannes Gabriel Regius Ceremoniarum Magister Primarius, Stockholmiæ Anno 1705. Öfver de samlingar, som gingo till Upsala liotek upplysa: *Catalogus Centuriæ Librorum Rarissimorum partim Impressorum, — — — Qua anno CIƆIƆCCV Publicam Academiæ Upsalensis auxit & exornavit — — — Sparvenfeldius,* Upsaliæ 1706, samt *Index Librorum hoc anno [ɔ: 1722] Bibliothecam publicam auxit Gene- Johannes Gabriel Sparvenfeldt,* tryckt i *Acta literaria* ff. Jfr också sid. 271. Om donationen till Lunds liotek slutligen kan man se Lidbeck, *Dissertatio De Bi- densis initiis, et præcipuis incrementis usque ad annum* Lundæ 1801, s. 21. För öfrigt kan anmärkas, att af er och böcker, som Sparfwenfelt behöll i sin ägo, och gingo i arf till hans efterkommande, skänkte sonsonen Jakob Sparfwenfelt år 1774 till gymnasiibiblioteket i olymer slavonska handskrifter och en vacker samling er. Se härom W. M[olér], *Förteckning på handskrifter lm. läroverks bibliotek* i *Redogörelse för Högre allm. läro- rås under läseåret 1881—82*, Westerås 1882, samt *Gåfvo- erkets bibliotek.*

huru det i sin helhet hänger samman med de
vande, är det nödvändigt att ta kännedom om
felts litterära verksamhet, att söka följa hono
forsknings- och samlingsfärder.

I de allra kortaste drag skall jag därför
framställning af de resor, under hvilka han
sina isländska och norska bokskatter, hvarvid
referera till den teckning af hans lif, som Ge
lemnat i *Parentalia In Obitum — — — Dn*
Gabrielis Sparwenfeldii — — — In Auditorio
majori die VII. Decembris, A:o CIƆCICCXXV
holmiæ 1730. Af erkänsla och tacksamhet mo
tor hade nämligen Upsala universitet vid han
beslutat om högtidlig parentation öfver honom
dragit åt sin bibliotekarie att författa minneste

Enligt det allmänna och gängse bruk, hvaref
adelssöner vid denna tid uppfostrades, hade S
redan vid mycket unga år blifvit skickad upp
mien för att under ledning af någon student i
nödvändiga bokliga vetandet. Med något vi
ägnade sig väl icke de unga ädlingarna i allm
lärda konsterna. Man nöjde sig med hvad i
i detta fall hade att meddela, och sysslade
»exercitier» i ridning, fäktning, dans och främ
vande språk, hvarefter man sedan fyllde ut si
grassationer och hvarjehanda studentofog.
torde man dock kunna säga om Sparfwenfelt,
drifvit sina studier med flit och intresse, ty

[1] Utom de nämda bok- och handskriftsamlingarna
wenfelt förärat universitetets bibliotek, hade han också hi
den 21 september 1717 — »et sit frälse ärfftlige Bo
Carnby by uti Rasbo Sochn til ewerdelig ägo til hielp a
mästare Löön och underhåld wid Bibliothecam publicam
ligt det större akademiska konsistoriets protokoll för den
nämda år.

ett ej ringa mått af kunskaper, när han så vid
ler stod färdig att om våren 1677 anträda den
och, man kan väl säga, oumbärliga bildnings-
om Europas kulturcentra.
var England. Knappast hade han dock på sin
it utom det svenska farvattnet, förrän det skepp,
han for, uppbringades af danska kryssare och
ill Skien. Här sattes nu Sparfwenfelt i fängs-
r, i hvilket han sedan under hela 8 månader
a. Men hans fängelse var af det allra mildaste
an hade rättighet att få vandra omkring och
hvad han behagade, hvarvid han fördref tiden
er och besök hos de litterärt intresserade i
dess omnejd. Och därunder begagnade han
tt uppsöka och förvärfva äldre trycksaker och
r. Wallin säger: »Libros quoque rariores, &
ata ultimæ vetustatis monumenta conquisivit»[1].
n detta hans första bok- och manuskriptförvärf
åhända hos honom kärleken till den samlar-
t, åt hvilken han sedan såväl på egen som
kostnad med sådan framgång ägnade sig.
Sparfwenfelts första resa ej aflupit utan äfventyr,
ta icke hafva afskräckt honom ifrån att
han blef frigifven, ånyo begifva sig ut. Nu
genom Europas främre platser för den tidens
ga och sociala lif, och man återfinner honom i
år 1682 på uppresan i Köpenhamn, »ubi varia,
am Suethicam & Islandicam facientia, rarioris
cripta, consiliis præsertim & opera usus *Rost-*
ue *Magnæi*, sedulo conquisivit»[2].
ar på dessa tvänne resor, som Sparfwenfelt in-
med egen hand afskref följande, nu i våra offent-
gar förvarade, fornnorsk-isländska handskrifter:

arb., sid. 17.
in, anf. arb., s. 21.

Perg. fol. nr 1, perg. 4:o nr 3, papp. f och *100*[1], *papp. 8:o nr 14*[2], *C: 8*[1], *14*[3] och Kongl. biblioteket, samt

R: 685, II å Upsala universitetsbibliotek.

Till dessa kommer vidare en volym, som n i Rålambska samlingen å Kongl. biblioteket, oc gång tillhört Sparfwenfelt. Det är nr 22 8:o teckning af Jónsbók från omkring midten af Om sin historia lemnar handskriften själf någ ningar i de anteckningar, som olika ägare gj samma. Man får sålunda veta, att den först Pietur Jónson, och att den sedermera den 3 kommit i Sparfwenfelts ägo — således under ha i Köpenhamn —, hvarefter denne den 24 septe öfverlemnat den till professor Carl Lundius i U

Det är alltså ej många volymer, som de wenfelts förvärf omfatta, men bland dem påtr dock den välkända Bergsbók och en god Borgartingslagen samt hans egenhändiga Ynglingasagan, utförd efter den nu förkomn

---

Härmed har jag följt denna samlarverks slut, ty efter tiden för Sparfwenfelts donation

[1] Erhållen af Eggertsson, hvarför den också är nämd dennes förvärf. Se ofvan sid. 191.

[2] Å bl. 1r nederst å kanten har Sparfwenfelt »Copenhag. d. 3 apr. 1682. J. G. Sparuenfelt.»

[3] På sista permens insida har Sparfwenfelt skrifvit: litate Reverendi Domini Nicolai Halfwardi Gierpensis ec urbem Scheenensem in Norwegiæ pastoris vigilantissimi legum Norvegicarum codex Johannis G. Sparfwenfeld die 9 Augusti anni supra millesimum septuagesimi septim Enligt Storm, *Norges gamle love* 4, 652 f. Handskrifte varit i tillfälle att se.

ra förvärf. Det fanns ingen, som efter Hadorphs
höll denna verksamhet uppe. Peringskiöldarnes
lågo åt andra håll, och efter deras död förde
arkivet ett lif, som var mera skenbart än verk-
få handskrifter, som sedermera införlifvats med
dska samlingar, äro, såsom Kongl. bibliotekets
nr 49 och 60, ej annat än obetydliga afskrifter
ke någon gång, såsom cod. Ups. R: 713, ett minne
rd ut till den sagorika ön.
sist må den anmärkningen göras, att utom de
r, för hvilka jag härmed sökt redogöra, ytter-
och annat inköp eller förvärf varit ifrågasatt
äfven blifvit gjordt, ehuru de meddelanden, som
nas, ej äro tillräckligt upplysande.
1680- och 90-talen hade man stått i en nästan
itterär förbindelse med Island och Köpenhamn
isländningar, som ständigt kommo och foro,
andskrifter esomoftast blifvit förvärfvade. Jag
ofvan påpekat, hurusom Antikvitetskollegiet
emorial till regeringen anhöll om att få sig ett
ag för inköp och afskrifning beviljadt eller åt-
»frije händer» att begagna de tillfällen till in-
som allt emellan erbjödo sig. I sammanhang
ar jag också omnämt en utanordning för Anti-
egiets räkning på »Ett hundrade Rijkzdahler
gamble Böckers och Manuscripters inkiöp», om
ock alla närmare upplysningar saknas.
nnan liknande skulle väl också kunna anföras.
har den icke, så vidt jag funnit, rört sig om
ra betydande samling, liksom hela köpet i självfva
synes hafva blifvit afslutadt, hvarför hela saken
utan vidare kunna förbigås. Men som en af
kare gjort ett stort nummer af densamma, så
ej underlåta att här omnämna den.
ren har nämligen i sina virriga anteckningar

om Antikvitetskollegiet i den ofvannämda
Collegii Historia och Beskrifning kommit med
öfverraskande upplysningen, att kollegiet ståt
handling med Árni Magnússon om inköp af
storartade handskriftsamling. Han säger när
Danska och Isländska Häfderna underhölls je
vexling för bekommande af böcker och Handlin
Magnusson erbjöd en större samling 1687, till
lösen Collegium anordnade medel, men hand
dock icke nog driftigt blifvit bevakad eller sl
utgör nu denna ArneMagneanska Samlingen i K
den största i sitt slag i Norden». För detta
åberopas Antikvitetskollegiets bref till Statsk
den 18 mars och 16 april, i hvilka anvisning
inkomsterna för tryckeritunnan från de skånska

Man lär genast ana, då man läser detta, att
här begått något misstag. Som man vet, gj
Magnússon först efter denna tid sina egentli
lingar, och med den kännedom man har om h
man dessutom allt för väl förstå, att han s
skulle hafva utbjudit eller ens tänkt på att för
med så mycken omsorg och kostnad hopsaml
skrifter.

Detta är naturligtvis också förhållandet.
visserligen ej lyckats finna de af Liljegren
brefven. Ibland *Afgångna skrifvelser* i *Antikvite*
handlingar har man ej några meddelanden om
i Statskontorets oordnade samlingar har jag
letat efter själfva originalen. Men vid beha
frågan i Statskontoret den 24 mars 1687 har d
ligaste af deras innehåll blifvit i protokolle
och af detta visar det sig, att Liljegrens hela
grundar sig på en slarfvig namnförväxling.

I protokollet heter det: »Collegium Antiqv
den 18. hujus, anhåller, i anledning af Kongl. M

bref af den 5. Julij. 1684, om några medel af Kongl. M:stz handpenningar till inlösen af en hoop gamble historiske manuscripter, som en Studios, Arnas Håkonarsson uthbiuder, så och någre andre Historier som een annan sig påtagit att afskrifua.»

Detta är den kärna, kring hvilken hela den märkliga historien hopspunnits, och man har förmodligen här att göra med samme Árni Hákonarson, som var Eggertsson behjälplig under hans manuskriptinsamlingar på Island. Han var då ung studerande, men när han sedan for ned för att besöka universitetet i Köpenhamn, hade han förmodligen, såsom vanligt var bland de isländska studenterna, plockat med några handskrifter, hvilka han nu erbjöd Antikvitetskollegiet till inköp. Men om Statskontoret utanordnade några medel, och om handskrifterna verkligen blefvo inköpta, har jag mig icke bekant.

Häraf vill det måhända synas, som om det historiska materialet ej satt mig i tillfälle att i hvarje minsta detalj följa Antikvitetskollegiet i dess sträfvanden för sina samlingars utvidgning och förkofran. Men om detta visserligen må medgifvas, så vågar jag dock hoppas att i allt väsentligt hafva lemnat en så fullständig och exakt redogörelse som möjligt för förvärfvet af våra fornnorsk-isländska handskrifter, och att jag i denna undersökning skall äga ett godt underlag, då jag nu öfvergår till en redogörelse för den verksamhet, genom hvilken man medelst utgifning och öfversättning visste tillgodogöra sig de hopsamlade skatterna.

III.

Editioner och öfversättningar.

Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus. Laurenti
Olof Verelius.

Om också det egentliga studiet af den
isländska litteraturen här i Sverige under nyare
med Verelius' editioner och öfversättningar på
så hade man dock redan under århundradets f
börjat ägna sin uppmärksamhet åt de gamla sa
Såsom jag ofvan påpekat, hade Messeniu
historiska arbeten gjort bruk af »Jens Mortense
kringla-öfversättning samt Óláfssaga ins helga
han får betraktas såsom den förste af våra
hvilken röjer någon bekantskap med den isländs
turen. Men samtidigt med dessa hans försök a
tränga nya områden för forskningen hade o
Olafssagans codex åtskilliga andra af de fornno
ska membraner, som vi ända sedan medeltiden
vit framdragna och studerade.

När den gamle Johannes Thomæ Agrivillen
under sina antikvariska resor omkring i lande
upptäcktsfärder i bibliotekens och arkivens gömı
sina storartade insamlingar af vår medeltids bok
hade han också funnit och förvärfvat flera af de
isländska handskrifterna. Och med lika rätt
dessa plats i Riksens archivum bland våra litte
ter som de fornsvenska codices han samlat, ty
tedde de sig ej som främlingar, utan som vä

göter», och detta så mycket mer som de hade
att förtälja om Sveriges forna öden.
an alla de fornnorsk-isländska handskrifter, som
edeltiden blifvit förda öfver hit till Sverige, har
aft till sitt förfogande. Flerstädes i de ännu be-
olymerna möter man randanteckningar och på-
af hans hand, och bland hans efterlemnade pap-
er man en massa uppgifter om och citat ur de
rgamenten, understundom större eller mindre ut-
afskrifter.
hänsyn till allt det intresse, som Bureus synes
sat dessa nyuppdagade verk, skulle man kunna
tt han tagit sig för att utgifva och öfver-
got eller några af dem. Med en, den digraste
igaste af alla volymerna, nämligen »Ormr Snor-
ok» har han också verkligen haft en sådan plan.
n i juni 1602 hade han handskriften i sin ägo[1],
er de studier, som han sedermera ägnade den-
ade han börjat tänka på dess utgifning och sökt
r intressera konungen.
af Adolf, genom hvars omsorg Konungastyrel-
lades åt eftervärlden, hade också skänkt hans
t lifligaste bifall och vid flera tillfällen, såsom
s, gjort den gamle antikvarien påmind om dess
gande. Sålunda säger Bureus själf i sina anteck-
ör den 4 maj 1624, att han vid det besök, som
a dag aflade hos konungen, fått en erinran »om
rigz boken gamble Svenskan», ett uttryck som
el syftar på Ormr Snorrasons bok och icke på den
gl. biblioteket förvarade svenska uppteckningen
, såsom Klemming velat fatta detsamma[2]. Ty
us var Ormr Snorrasons bok skrifven på lika

Klemming, *Anteckningar af Johannes Thomæ Agrivillensis*
Samlaren 4, 23.
Klemming, anf. arb., *Samlaren* 4, 82.

god svenska som någonsin den andra, hvilket c
går af hans donationsbref, där det om handskri
»på Pergament, in folio, rätt gammal Suänska»
man sålunda af detta ord icke kan draga de
som Klemming gjort. Bureus har visserligen
den svenska handskriften i sin ägo, men som
vet, att han någonsin tänkt på att utgifva denn
den nämda anteckningen helt säkert åsyfta den
recensionen. Och detta blir så mycket vissare
finner, att Bureus sedermera den 16 januari 16
rede — Abr. Kempio Ormer Snorras[ons] b
skrifva ut åt konungen»[2].

En början var härmed gjord, men arbetet
fullföljdt. Den »6 Febr. tog iag igennen», säg
om handskriften i sina daganteckningar, utan a
förklara, hvarför detta afbrott gjordes, och man
ingenting om hela företaget förr än vid rådssam
den 13 januari 1636.

Man hade här vid detta tillfälle behandlat
lön och underhåll åt antikvarien Martin Asch
i sammanhang därmed kommit att tala om »O
ressons book[!] om några Göthiske saker och de
ske kriget, hvilken ähr medh abbrevieradt gam
skriffvin», hvarvid man fann för godt, att det
Johanni Buræo Antiquario, dedt han samme
setter medh fulle och uthtryckelige literis och
som man förstå och den läsa kan»[3]. Men de
blef aldrig af Bureus utfördt. Från trycket
Trojasaga af honom utgifvits, och ej heller i n
har han veterligen efterlemnat någon öfversättn
några förarbeten till en sådan.

---

[1] Se Klemming, anf. arb., *Samlaren* 5, 5.

[2] Se Klemming, anf. arb., *Samlaren* 4, 115.

[3] *Svenska riksrådets protokoll*, utg. af Kongl. riksar
Severin Bergh, 6, Stockholm 1891, s. 10.

rågan behandlades i rådet var nämligen Bureus
med en annan af de fornnorsk-isländska mem-
som han kort därefter tagit sig för att delvis
et var den sedermera i hans donationsbref som
tagna handskriften af Þiðrekssaga.
som i denna rika och vidlyftiga sagovolym
ntresserade Bureus var de partier, som behandla
om Vilkinaland och dess konungar, och som man
lägar sammanfatta och förstå under benämnin-
kinasagan». Här återfann han ju den källa, ur
edeltidens krönikörer öst, här hade han framför
ad ur vår egen fornhistoria, och han skyndade
ingen till tjänst delgifva tidens historici sin upp-
för alla tillgänglig och begriplig form.
öfversättning föreligger i hans egenhändiga
ot, sådant som det nu förvaras i papp. 4:o nr
Kongl. bibliotekets fornnorsk-isländska hand-

Arwidssons uppgifter om volymen i hans *Förteckning Bibliothekets i Stockholm isländska handskrifter,* Stockholm
2, äro alldeles felaktiga, lemnar jag härmed en fullständig
af densamma. Den består af följande 4 i papperskonvo-
e delar:

5 × 20 cm. 40 blad. Bl. 35 v. — 40 blanka.
saknas. Fragmentarisk öfversättning af Þiðrekssaga efter
fol. nr 4 bland Kongl. bibliotekets fornnorsk-isländska hand-
r. Utförd af Johannes Thomæ Agrivillensis Bureus år »1636.
rs—7 Mai». Öfversättarens originalkoncept. Renskrifvet i II.

6 × 20 cm. 35 blad. Bl. 25 v. och 34 v. — 35 blanka.
Version och Extract utur Wilkina sagan.
rift af I jämte några blad text.
ext.

5 (verso-sidorna) = Membranens bl. 1—2 r. rad. 18. Unger, Saga Diðrik af Bern, Christiania 1853, kap. 22—25 rad. 19, tryckta som not å sid. 28 ff.

Vid en granskning af detta finner man, at
lan den 17 mars och 7 maj 1636 öfversatt
nens första 14 blad, de hos Unger i hans edit
gan, Christiania 1853, som not å s. 28 ff. tryck
—56, samt dessutom kap. 134—144, membran
t. o. m. 48:de blad. Detta första försök granska
mera och renskrefs, hvarvid öfversättaren börja

---

2. Öfversättning.

a) Bl. 1—25 r. = {Membranens bl. 1—14 r. rad. 5. / Ungers ed., kap. 22—56, tryckta sid. 28 ff.}

b) Bl. 26—34 r. {Membranens bl. 44 r. rad. 23— / Ungers ed., kap. 134—144.}

Skrifven helt igenom af Bureus' hand. Titeln härrör f
Å första bladets smutssida har Hadorph antecknat: »
soren H. Johan Axehielm ankommen den 22 Janua

III. 26 × 20 cm. 28 blad. Bl. 1 v.—2 samt 28

Vilcina sagu.

Fragmentarisk öfversättning af þiðrekssaga. Fortsät

a) Bl. 3—22 v. rad. 6 = {Membranens bl. 74 v. r rad. 10. / Ungers ed., kap. 21—56}

b) Bl. 22 v. rad. 7—24 r. = {Membranens bl. 91 v. / Ungers ed., kap. 291-}

c) Bl. 24 v. — 28 r. = {Membranens bl. 112 r. rad. rad. 4. / Ungers ed., kap. 349—35}

Skrifven af Bureus egenhändigt med ändringar af A
hvilken också titeln härrör.

IV. 21 × 16,5 cm. 63 blad. Bl. 1 v., 34 v.—35 o
blanka.

Wilkina Sagan.

Afskrift af II och III, innan ännu Axehielms änd
senare blifvit gjorda. Den i II afskrifna texten finn
här intagen. Afskrifvaren är obekant. Titeln är p
J. Peringskiöld.

tolkning också lemna en med denna parallelt
ıfskrift af själfva originalets text. Men han har
ra få blad tröttnat; redan i 3:e kap. upphör
kopiering», och öfversättningen fortgår seder-
leles ensam.
on tid efter detta arbetes afslutande tar han itu
ns öfriga partier, och nu följer en 2:dra del, in-
e en tolkning af det å membranens bl. 74 v.—
kjutna stycke, hvilket Unger tryckt som text för
-56, hvarefter härtill lades kap. 291—292, om
död, samt kap. 349—355, Hernit II:s historia.
man häraf ser, har Bureus excerperat allt, som
rmenta sveakonungarna, d. v. s. lemnat en full-
fversättning af den s. k. »Vilkinasagan».
ıa titel har också Bureus själf gifvit sitt arbete,
rm, när denne i *Sagnkredsene om Karl den store*
k af Bern, Kristiania 1874, s. 158, kommer att
hans öfversättningsförsök. Ty »saavel Concepten
ge Afskrifter bære dette Navn med Bures egen
(Isl. chart. 54. 4to), og det Navn har den Ret
ære, medens det senere med Uret blev overført
Thidreks-saga».
ned förhåller sig dock icke alldeles så, som Storm
»Konceptet» har ingen titel alls; å »renskriften»
n Version och Extract utur Wilkina sagan,
af Jónas Rugmans hand, och å »fortsättningen»
xehielm, som nedtecknat den titel, som här före-
Om således Bureus också med rätta kunde hafva
ı öfversättning namnet Vilkinasaga, så har han
gjort detta och därigenom kommit att ofrivilligt
ɔslag till den oriktiga betitlingen af þiðrekssagan.
är så långt ifrån, att så förhåller sig, att han
enligt min mening varit den, som just fastslagit
er 1600-talet gängse, men felaktiga benämningen.
t donationsbref kallar han hela den digra mem-

branen Wilcina Saghu om 5 Suerighes Konu
citerar den ständigt i sina arbeten under det
hvarför han också helt säkert, om han kommit
sin öfversättning någon titel, skulle hafva formal
så, som Rugman gjorde.

Det var sålunda icke af förbiseende elle
sorts felaktighet i uppfattningen, som Peringskiö
mera gaf sin edition af þiðrekssagan namnet
Saga, det var endast på grund af det allt sedan
tid vedertagna bruket att benämna den så, som
höll denna titel, hvilken han närmare förklarar,
gröfre och större stil tillägger *Eller Historien Om
Thiderich af Bern Och hans Kämpar; Samt
Sagan.*

Dessa Bureus' öfversättningar, hvilka voro
han kom att utföra från fornnorskt-isländskt s
på samma gång de första, som hos oss under
blifvit gjorda, och de förtjäna därför att något
betraktas.

Huru har Bureus läst och förstått den gam
skriften, och huru har han lyckats att på moder
återgifva de gamla vändningarna?

Hvad först beträffar texten, så hade han hä
membran framför sig en med mycket god hand
förelsevis få abbreviaturer verkställd uppteckning
har emellertid icke räddat honom ifrån att i
pitel han afskrifvit, begå rätt många fel.

Visserligen kan man icke få granska och
Bureus' försök efter de fordringar, som den
språk- och urkundsforskningen ställer på en
Det är ej att fästa sig så mycket vid, synes
han ej iakttagit handskrifternas *v*-*u*-skrifning e
mellan *d* och ð, ej heller må man så strängt
honom för de fel han begår, när han ej, såsom of
är fallet, förkortar på handskriftens skrifsätt,

:t en och annan gång göra en upplösning, hvar-
ergifver 'konongr' med 'kununger', 'hærr' med 'här',
'þär', 'þæira' med 'þera', 'lond' med 'land' etc. Men
ktigare är det, när han genom att införa ett
:ti-*e* förändrar handskriftens tydligt utskrifna
r', 'austrrike' till 'rider', 'ligger', 'austerrike' o. s. v.,
han genom slarf skrifver t. ex. 'han', 'komen',
lteskiu' för handskriftens' han*n*', 'komen*n*' ,'osætte',
u', och fördömligast af allt, när han någon gång
r att ändra »den gamla götiskan» efter sin egen
å att man får t. ex. 'sina', 'mykit' 'oroades', 'skal
nna', 'mikit', 'oroadezt', 'skallt tu'.
trots dessa fel ligger dock öfver det hela mycken
och ordentlighet, och midt i denna ortografiens
irrade tid, då hvar och en skref precis efter sitt
e, till och med när det gäller en afskrift,
er Bureus en noggrannhet, som endast kan för-
den vana att se på hvarje minsta lilla detalj,
förvärfvat sig vid sina runologiska studier, samt
pietet han städse kände och visade för våra
en.
öfversättare åter är Bureus dock mindre lyckad,
ej bör säga alldeles misslyckad. Man märker
språk i allmänhet, att han älskar föråldrade
ch uttryck, och denna hans kärlek för det af-
mla har förledt honom till att från det före-
originalets text inlåna en sådan massa ord och
r, att man, strängt taget, knappast kan kalla
rsion» för öfversättning. Ty huru främmande
af obegripliga skulle icke i självfva verket så-
ljuda för hans samtida som: 'fysiz', 'grid', 'grym-
, 'järldom', 'konungdom', 'koster', 'landtiäld', 'ord-
'trygd, 'wägh' (= heder) eller sådana fraser som:
gher till någon', 'fara wan seger', 'taga sigh fridh',

'med fullom wägh sinom', 'wreka flychten', 'gå
någons', 'annet hwert (hs. hv't)—eller'.

Felaktiga och kuriösa öfversättningar m
oftast. Som prof anför jag följande: 'Dul'
(gräl), 'friðaztr' = 'skickeligast' eller 'berömligast
lir' = 'sittien hele', 'hia konungs skipi hia lyptingu
konungens skip widh dedh lyftes (i wågorna)', 'h
með riki oc hernaði þat land' = 'han åtte dedh
war en herre öfwer dedh landet', 'þa fell þiðrecr a
fotom firir kniam Milias konungs' = 'och då föll
nung nedh å knä medh bäggia fötter före k
knä'. Därtill kommer, att han slafviskt följer
ordställning såsom: 'Vilkins konungs', 'fader ha
slachtningar och stora', 'många och stora sl
bådha', 'denna afhandling är nu stadfäst de
Hertnidh konung och Nordian konung'.

Man kan väl säga, att det var ett djärft s
reus att utan vidare våga sig på att tolka e
hvilket han icke ägde några förkunskaper, och
förvärfvande det under denna tidens förhålland
des en vida allvarligare och ihärdigare begå
den Bureus ägde. De förutsättningar han fö
själf ansåg sig hafva för att kunna ta i tu me
liggande texten, de grundade sig på den mer el
ytliga bekantskap han under sina historiskt-a
studier kommit att göra med vårt eget fornspr
han gifvetvis betraktade som en yngre »for
Under sådana förhållanden var ju det språk
tolka, mera främmande för honom, än han ens s
Ej under då, om utslaget af hans försök ej kom
det bästa.

Härvid må man dock ihågkomma, att
och kriticerat hans öfversättning i manuskri
Bureus genom att låta den stanna i detta skic
sig under eftervärldens dom i samma mening

den utgå från trycket, än mindre pretenderat
kännande för densamma. Men sådan som den
gger, ter den sig dock såsom ett fullfärdigt ar-
genom att renskrifva sitt koncept och nedteckna
med den omsorg, som man här möter, ser det
ut, som om han haft för afsikt att låta
n.

huru det nu än kan hafva förhållit sig med
k, så blef Bureus' Vilkinasaga aldrig utgifven.
tet blef efter hans död omhändertaget af hans
hielm, hvilken korrigerade och omarbetade det-
r att använda det vid sin tilltänkta, men aldrig
fullbordade edition af Þiðrekssaga. Af honom
ades det sedermera i detta skick till Antikvitets-
och kom så här att tjäna som underlag för den
ing, som i Peringskiölds Þiðrekssaga omsider
trycket utgifven.

---

e Bureus sysslade också Stiernhielm med de
-isländska handskrifterna. Dock var det ute-
för sitt ordboksarbete, som han studerade dem.
som upptog Bureus' försök att tolka och öfver-
gamla pergamenten, var en annan medlem af
en, en Laurentius Bureus, äfven han liksom Jo-
homæ riksantikvarie, men af eftervärlden föga
ihågkommen. Som våra biografiska arbeten ej
a hans namn, om ej möjligen i förbigående, så
här i korta drag nedteckna de acta och data
lif, som jag lyckats uppleta.

entius Bureus var son till Jakob Zebråsynthus
ina Bothniensis-Stiernman, en dotter till den väl-
rkebiskopen Nicolaus Olai Bothniensis[1]. Fadern,

[1] laus Olai Bothniensis' barn antogo namnet Stiernman,
adladt von Stierneman, efter fädernegården Stierna. Se
nska adelns ättartaflor 4, 177.

som vuxit upp i ett enkelt presthem i Säbrå
manland[1], hvarifrån han vid sin inskrifning i G
erhållit sitt namn, hade efter sina första akade
dier i Upsala begifvit sig ut till universiteten i
hvarest han i Helmstedt förvärfvat sin magi
Året efter sin hemkomst hade han den 30 n
fått mottaga professuren i logik och vältalighet,
understöd och förbättring på sin lön, blef han af
utnämnd till Kyrkoherde i Wändels Församling
Stift år 1616».[3] År 1621 kallades han till hof
och var som sådan konungen följaktig på ha

[1] Han var född 1582, dock icke i Säbrå, såsom de
Svenska adelns ättartaflor (ätten Burenskiöld), Riddarhusa
Klerckers genealogiska samlingar (slägten Bure), Kongl. bibl
i Själevad. Här synes nämligen fadern Hans Laurentii
80-talet hafva varit anställd, ehuru icke i egenskap af
såsom Westén meddelar i *Svenska Kongl. Hof-Clereciets*
Stockholm 1799, s. 479. Den gamle pastorn här lefde än
och Hans Laurentii har endast varit adjunkt på plats
tienare i Siäla», såsom han själf kallar sig i en officiell sk
1588 (*Norrlandshandlingarna*, 1588, Kammararkivet. En
meddelande af bibliotekarien L. Bygdén). Vid ledighete
i Själevad 1690 blef brodern Engelbert utnämd till kyrk
städes, och Hans erhöll då dennes pastorat, Säbrå, där
kyrkoherde slutat sina dagar.

[2] Här inskrefs nämligen den 15 september 1610 e
germannus som student. Enligt Annerstedt, *Samlingar*
universitets historia, hvarest han för denna uppgift åber
meddelanden och excerpter från främmande arkiv.

[3] Enligt Westén, anf. arb. och ställe. Man skulle v
detta uttryck kunna tro, att Vendel blifvit honom gif
slags prebende. Men så har tydligen icke varit fallet, t
thus har utan allt tvifvel lemnat sin professur redan det
utnämd till kyrkoherde härstädes. Jag sluter detta särsk
att å *Professorslängden på Elfsborgs lösen 1613—19*
rörande läroverken, Kammararkivet) Zebråsynthus finne
åren 1613—15, men ej senare.

1624 utnämdes till pastor primarius i Stock-
542 slöt han sitt lif som biskop i Strängnäs.
ebråsynthus' 7 barn, tre söner och fyra döttrar,
entius det femte i ordningen och den andra
rna[1]. Om hans födelseår har jag dock ingen-
ckats erhålla någon uppgift. Dop- och vigsel-
för Vendel och Hofförsamlingen i Stockholm
r denna tid, och i Storkyrkoförsamlingens mi-
öcker, som visserligen finnas bevarade, och hvilka
genomgått, har jag ej anträffat honom. Emel-
man dock, att hans äldre syster, som blef gift
essorn, sedermera ärkebiskopen Stigzelius, var
nuari 1622[2] och hans yngre broder Nils, adlad
ld, i mars 1625[3], och kan man således fastslå
Laurentius' födelse till något af åren 1623—24.
örsta bokliga uppfostran fick Laurentius i hem-
han åtnjöt undervisning af den sedermera som
terare så framstående Erik Larsson Runell-Palm-
et torde också hafva varit genom denne, som
n lusten väcktes hos den unge Bureus till de
fosterlandets historia och antikviteter, åt hvilka
mera efter sin ankomst till akademien i no-
540 med allvar började ägna sig[4].

gt *Klerckers genealogiska samlingar* (slägten Bure), Kongl.
och *Svenska adelns ättartaflor* (ätten Burenskiöld), Riddar-

gt rektor Harald Vallerius' program vid hennes begrafning
1697 — hon hade dött redan den 1 juli föregående år —
hafva varit född den 25 januari. I *Svenska adelns ättar-*
Burenskiöld), Riddarhusarkivet, uppgifves hennes födelse-
n 22.
ep, *Svenska adelns ättartaflor,* uppger den 6, som dock
tryckfel för 26, den dato, som tabellerna å Riddarhus-
dela. Den 28 blef han enligt Storkyrkoförsamlingens dop-
nd».
gt *Album Studiosorum,* Upsala akademiska konsist. arkiv,

Under ledning af sin frände Johannes Thom eruditus», såsom han själf kallar honom, fick har sina första försök i runtolkning och handskr samt snart biträda med afteckningar och insam antikviteter. Den 28 augusti 1647 afgick till r consistoriales vid Upsala universitet en konunga hvari på det lifligaste framhålles, »huadh för tingh är, att Studium Antiquitatis Sueo-Gothic excolerat». Johannes Thomæ Bureus, heter det, s fördt jnspectionen aff Antiquariatu» och väl änn fortsätter, klagar öfver, att man vid universite ting gjort för att få ungdomen att ägna sig studier och biträda med de arbeten härutinnan, så hög grad skulle kunna användas till. »Ty är till Edher denne wår befalningh, att J låte Studiosos, slå sigh här till, så att altijdh åth minsto wara tuenne, som där j studere, här widh ifrån Michaelis in till Majum, Men om Somm omkringh, att å landen samble Documenta Ant bringandes dem be:te Buræo åhrligen tillhanda therföre weet göra beskedh. Och wele Wij Studiosi bekomma Stipendium Politicum; Och dee hafue mehr till beställe, ähn andre, Ty ho skäligt, att dee högre ähn dee andre Stipendiu och bekomme»[1].

Akademien föreslog härtill i första rumm tius Bureus, och i den konfirmation, som kan öfver afgaf, anbefaller denne honom »Stipendi prema classe Politicorum» och uttalar på samm sin skrifvelse den välvilliga önskan, att Bur detta stipendium »åhrligen niuta och beholla

---

inskrefvos både Laurentius och Nils den 4:de i denna studenter vid universitetet.

[1] Enligt originalskrifvelsen bland *Konungabrefven* i demiska konsist. arkiv.

me Studium idkar. Gör han framdeles någon
märkeligh progress — heter det vidare —, synes
e oskäligt, att man tå samme hans Stipendium
r»[1]. Definitivt beslut härom fattades sedermera
rium den 8 december[2].
antikvarisk stipendiat blef dock icke Bureus
fästad vid akademien. Möjligen hade han vid
hroderus' frånfälle 1649 blifvit utsedd till dennes
re som »translator regius», ty 1651 finner man
ysselsatt med arbete i Riksarkivets samlingar,
om han också vid denna tid officielt tituleras
lator. Men huru härmed än må vara — till full
ar jag icke lyckats komma i denna sak —, så
dock icke längre än till och med sommaren
r kunnat uppbära sitt stipendium, ty påföljande
tillfälle erbjudit sig för honom att få företaga
g studieresa till utlandet.
nodligen var det som mentor för någon ung
om han på detta sätt lyckades komma ut. Man
ock ingenting mer om denna hans färd än det
delande han om densamma lemnat i ett bref till
are och beskyddare Magnus Gabriel De la Gardie[3],
förklarar, att den varade in på sjätte året. Det
ock troligt, att han följt den vanliga stråkvägen
anmark, Holland, Frankrike och möjligen Italien
dan genom Tyskland återvända hem.
d de platser, som han under denna sin färd be-
de utan tvifvel Köpenhamn det största intresset
n. Här hade vid denna tid den historiska forsk-

nslersskrifvelsen är daterad den 11 november 1647. Se
bland *Kanslersskrifvelserna* i Upsala akademiska konsist.
iksregistraturet för den 8 november fins den också inryckt.
protokollet för denna dag.
iginal i *Kanslersembetets handlingar*, 1658, Riksarkivet.
dateradt den 27 maj detta år.

ningen och de antikvariska studierna börjat fart under Worms energiska ledning, och att Bu sin vistelse här tog del häri, är något, som icke faller högst troligt och antagligt, utan äfven fullo konstatera sig. I Hadorphs ofvan, sid. 82 memorial till Bengt Oxenstierna heter det »Drottn: Christina befann och nödwändigt wara hålla några lärde Män, som Swenske Antiquitete idka och der till fick Sal. Lars Buræum, som här hemma war hoos Johannem Buræum, men s Vormium i Danmark och på flera Vthrijkes Orte han giorde sigh mycket capabel.»

Strax efter sin hemkomst kallades Bureus år 1657 till riksantikvarie, hvilken befattning s då Axehielm lemnade densamma, stått obesatt. för Bureus' utnämning råda de mest stridiga uppgi hielm förklarar i den skrifvelse, som han med af spörsmålet om Johannes Thomæ Bureus' ma augusti 1668 inkom med till Antikvitetskollegie öfverlemnade befattningen direkt till Bureus[1], oc uppgifver i sin Biografiska förteckning på universitets ämbets- och tjänstemän, cod. Upsala universitetsbibliotek, att Bureus utnäm Palmskiöld åter har i sina anteckningar om riks befattningen under 1600-talet[2] satt Bureus' utnäm till den 1 mars 1657, och andra samlare och a uppgifva 1660 eller 1661 som det rätta året.

Härmed förhåller det sig emellertid på följ I början af år 1657, såsom redan är sagdt, datu icke uppgifva, kallades Bureus till den lediga fattningen, för hvilken han den 1 mars detta

---

[1] Jfr ofvan sid. 24.

[2] *Palmskiöldska samlingen,* Ser. III. tom. V (= 70), versitetsbibliotek.

trohets- och ämbetsförsäkran[1] och den 17 på-
augusti muntlig ed i rådet[2]. Men som denna ut-
skedde under konungens »frånwaru af deras
ier de wälbårne Herrar Cantzlij Rådhet», såsom
själf i sin ämbetsförsäkran utlåter sig, så fann
rmera tillträdande förmyndarregeringen för godt
17 december 1660 utfärda förnyad kallelse till
makt på den redan en gång erhållna befattnin-
Bureus besvarade med en ny ämbetsförsäkran
maj 1661[4].

riksantikvarie skulle visserligen Bureus hafva
ära 900 dlr. s:mt i årlig lön, och för tidens för-
var detta, om icke så synnerligen mycket, så dock
ist, på hvilken han kunnat lefva. Men det hörde
l vanligheterna, att ämbetsmännens löner afdrogos
inskades med halfva beloppet och ännu mer, för
de icke helt och hållet uteblefvo. Så hade det
hielm som riksantikvarie, ty enligt hans eget ut-
ade han under sin treåriga tjänstetid ej bekommit
öre[5].

er sådana förhållanden var det nödvändigt för
tt se sig om efter en syssla, på hvilken han kunde
an hade också i dessa sina bekymmer vändt sig
släktingar och vänner vid Upsala universitet, där
e broder Johannes Bureus och hans svåger Lars
voro professorer. Man finner också, att den
tog sig an hans sak och den 6 maj 1657 »refe-
i det akademiska konsistoriet, »hwru som Lau-

ans egenhändigt skrifna original återfinnes i *Antikvitets-*
andlingar, Vitterhets historie och antikvitets akademien.
ligt rådsprotokollet för denna dag.
Riksregistraturet för denna dag.
ligt afskrift af Gahm i cod. Ups. X: 211 »ex originali in
egni Sveciæ», som jag emellertid icke varit i tillfälle att se.
ligt den nyss citerade skrifvelsen till Antikvitetskollegiet.

rentius Bureus hafwer effter Consistorij wilja S
antiquitatibus patriæ och der på beflijtatt si
hemma som på fremmande orter, tillbiuder fö
Academien sin tienst här utinnan». Som Bureu
tid ej kunde våga hoppas, att consistoriales sk
något prebende att anslå för denna vetenska
han dock låtit Stigzelius förstå och försiktigtvis
nom att på samma gång framhålla, att »om d
opera finnes eij nyttig Academien, will han sö
annatt.» Men »här om resolverades intett»[1].

Redan samma år yppade sig emellertid t
akademien att ihågkomma den sökande. Den
i historia, som Edmund Figrelius-Gripenhielm
blef detta år ledig genom dennes befordran till
i Konungens kansli, och till denna plats blef
genast föreslagen samt den 24 januari följande
nungen utnämd. Installationen ägde sedan ru
september[2], och den 4 november aflade han »ju
adsessoris» i det akademiska konsistoriet och t
och stämma[3].

Som professor hann dock icke Bureus
någon egentlig verksamhet. Redan i början
kallades han ned till Stockholm för att tjäns
»Secretarius veteris Cancelleriæ»[4], och universite

---

[1] Enligt det större akademiska konsistoriets p
nämda dag.

[2] Det af Schefferus vid högtidligheten utfärdade pro
ursprungligen dateradt tisdagen den 21 september och ak
inbjuden »die Jovis proxima», d. v. s. den 23, men d
sedermera till den 25, resp. »die Martis proxima» eller d

[3] Enligt det större akademiska konsistoriets p
denna dag.

[4] I *Professorslängden* i *Gamla konstitutionsboken* å
demiska konsist. arkiv heter det för år 1658: »Lauren
Hist. Prof. postea Secretarius veteris Cancelleriæ Holr
munere obiit.»

r i skrifvelse af den 10 maj detta år rektor och
ales att föreslå en efterträdare till Bureus, som »är
et vocerad, här sammastädes j Cantzliet een wiss
förträda»[1]. Sin lön fick han emellertid enligt
ets beslut ända till hösten af detta år uppbära[2].
na hans nya befattning lämpade sig ju också
öfverensstämmelse med hans åligganden som riks-
e. Ty detta var ett ämbete som vid denna tid
det innerligaste förbundet med Riksarkivet och
len del af detsamma, som bar namnet »Gamla
hvarför också alltid riksantikvarien i den kung-
nakten bemyndigas och förordnas att vara »Anti-
Regni widh Wårt Archivo» såsom det heter.
I afseende på hans plikter och ansvar i kallet
det, att »j synnerheet skall detta hans Embete
stå, att han ex antiquitate eller gambla Swenske
och Documenter, eruerar berömlige bedriffter, dem
pråket som gierningerne beskrifwa och Illustrera
gen sådant arbete framtee, som Rijket till heder
a lendha kan, der någon rättelsse om Rijkzens
er funnos hoos privatos, dem skall han sökia in
eller åth minstone copialiter förskaffa och in
bewara. Dee äldste Acter som för ålderens skull
sslige skall han af Copiera eller af Copiera låtha.
skall han the förnembsta Handlingar af Regi-
så wijda han hinner och förmår flijteligen vt-
h in modum Historiæ författa, effter kommandom
ättelsse, så och att kunna så mycket snarare när
ves igen finna hwadh som i Registraturerne wid-
örhålles, förrättandes utj det öfriga hwadh detta

[1] ...nligt originalet bland *Kanslersskrifvelserna*, Akademiska
...s arkiv.

[2] ... det större akademiska konsist. prot. för den 7 juni 1661.

hans Embete af honom fordrar och elliest k
och befallt warda»[1].

Det var sålunda mera en forsknings- än s
samhet, som härmed var honom ålagd, och d
ett område, som snarare borde hafva tillhört I
förste man än vårdaren af våra fornlemninga
också med uttrycket »antikviteter» på denna t
förstod och inbegrep såsom nu antikvariska
fynd i vanlig mening utan äfven äldre hands
litterära uppteckningar.

Emellertid fann regeringen snart nödigt a
antikvarien särskilda föreskrifter om vården af
minnesmärken. Ty »såsom Kgl: Maij:t fast o
spörier, det missbruuk som medh gamble M
och andre Antiqve stycken på een och annan or
j det att dee deels af Privatis, till deras egne
använde, deels och af een owåligh nachlessigh
negligerade och bortwrächte, twert emot de
andre orter uthrijkes bruukeliget ähr hwarest
gamble stycken uthj serdeles æstime och wä
hålla; Altså hafwer Kgl. Maij:t tienliget erach
alle Antiquiteter och gamble Monumenter så här
som och så uthj Provincierne Skåne, Halland c
inquirera och opleeta, till att hafwa om deem
effterrettelse på det sedan om deras widh mac
behörig anordning författas motte».

I ett memorial till Bureus[2] befalles därför
»således anställa sine saker att han medh dett fö
må kunna begijfwa sig på reesan om kring

---

[1] Enligt *Riksregistraturet* för den 17 december 166

[2] Originalet, undertecknadt af förmyndarregeringe
nu i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets histor
kvitets akademien. Det bär som titel: *Memorial Hwarefft
j Nåder will att Antiquarius Laurentius Buræus uthj si
sig skall hafwa att retta. Gifwet Stockholm d. Novembr*

erne Skåne, Halland och Bleking, låtandes sig
t wara, uthj noga observation att taga, hwad på
annan orth remarquabelt uthaf Antiquiteter kan
lett ware sig uthj kyrkior, gamble Klöster, Slott
så andre rumb och ställen, så uthaf inscriptioner
er andre gamble Skriffter, medalier och gamalt
n Statuer, gamble begrafningar och monumenter,
lh som elliest kan gifwa[s] om dee gamblas maneer
k, sampt och om deeras bedriffter, iemwehl och
ier någon kundskap, och för detta icke finnes
tecknadt och uthj Kgl: Maij:tz Archivo inbracht».
manas han, att till ett lyckligt fullföljande af allt
a hjälp hos biskoparna och presterna, hos guver-
och landshöfdingarna.

a memorial utfärdades i november 1665, men
et ännu hunnit blifva i vederbörlig ordning re-
t och öfverlemnadt, hade Bureus helt hastigt
ort genom döden midt i sin mannaålder. Den
nber detta år ringde Storkyrkans klockor till hans
g[1]. Och hvad denna beträffar, så synes den
eus' ställning hafva försiggått i all enkelhet och
Ingen lik- och utfärdspredikan, ingen klagodikt,
tafium finnes som minne häraf. Men vid den
nes grift stodo ej heller några närmare anhöriga
varlefvande syskonen. Bureus förblef hela sitt

d nu angår Bureus' vetenskapliga och litterära
et, så har han liksom Johannes Thomæ hufvud-
sysslat med afteckningar och tolkningar af våra
smärken samt afskrifning och öfversättning af
ndskrifter. Ingenting kom han emellertid att ut-

[1] *Storkyrkoförsamlingens räkenskaper, klockarens diarium*, finnes
antecknadt för denna dato: »Ringdes 1 ringningh för Lau-
ure». Enligt benäget påpekande af Grefve F. U. Wrangel.

gifva från trycket, men i manuskript hafva fle
arbeten blifvit till eftervärlden bevarade.

I runologi har han efterlemnat en vack
afteckningar af upländska runstenar i tvänne v
förvarade i Kongl. biblioteket[1], hvilka han a
förse med renskrifven och transkriberad text s
öfversättning, ehuru han endast medhunnit d
för den första af de båda delarne. Vidare ha
märka en af honom utförd afskrift af Johann
Bureus' Sveorum Runæ eller Runahäfd[2], l
skrift nu bevaras å Kongl. biblioteket[3], samt
ledes här befintliga Lexicon Antiquæ Lingv
zianæ, del. 2, omfattande bokstafven *B*[4].

Det är ett glossarium nästan uteslutande
på grundvalen af de kända och tolkade runir
omsorgsfullt utfördt med vidlyftiga citat och h
små diskurser. Någon fortsättning till denna
emellertid icke hafva kommit, om också författ
dedikation till Magnus Gabriel De la Gardie, m
han inleder sitt opus, har förklarat att »öfwer
riem Alphabeti... Continuerat åhr». Men en
del, innehållande bokstafven *A*, hade han dock
och en tid »tillförende» presenterat De la Gar
denna, försäkrar Gahm i sina anteckningar o
numera icke finnes kvar. Ja, för så vidt h
menar själfva dedikationsexemplaret, så är dett
låtande fullt riktigt, men eljest kan här me
denna första del är bevarad i författarens eg
koncept i cod. Ups. R: 594, hvars titel lyder

---

[1] I Antikvitetsarkivets samlingar signerade F. l. 1

[2] Nu å Kongl. biblioteket. Var i Antikvitetsarkiv
signerad: F. a. 5.

[3] Antikvitetsarkivets F. a. 1.

[4] Antikvitetsarkivets F. e. 1.

[5] I cod. Ups. X: 211.

Antiquæ Lingvæ Sanzianæ[!], thet ähr,
h Götha forne Tungomåls Orde Samnadh.
L. B.» Visserligen har en yngre hand klottrat
fattarens signatur genom att ditskrifva en annan,
n kan dock under de nyare penndragen skönja
bokstäfverna[1].

n dessa nu nämda arbeten i runologi skall Bureus
pgift af Palmskiöld[2] också hafva sammanskrifvit
rt underwijsning om Runeskrifften medh
ng huruledes den samma å stenom bör läsas
elig uthtydas, hvarvid jag också på samma
nner en likaledes af Palmskiöld anförd Relation
yske handlingar ifrån 1607. till 1613. in
ilka båda nu synas vara förkomna.

terna af Bureus' handskriftstudium åter föreligga,
mig bekant är, i tvänne afskrifter, den ena af
agens älsta codex, B: 59 å Kongl. biblioteket[3],
ra af Ólafssaga ins helga, perg. 4:o nr 2 bland
ibliotekets islandica, samt en öfversättning, äfven
Olafssagan.

dessa arbeten är det emellertid endast de tvänne
, som här kunna komma under betraktande. De
för närvarande, afskriften i papp. fol. nr 24
rsättningen i papp. fol. nr 92 bland de fornnorsk-
handskrifterna å Kongl. biblioteket.

de nu först och främst härröra från Bureus,
emna handskrifterna själfva de ovedersägligaste
De äro båda skrifna af hans hand och hafva

---

ndskriften inkom till Upsala universitetsbibliotek år 1833
llenbergs samling.

Palmskiöldska samlingen, Ser. XV, tom. IV (= 333) å Up-
rsitetsbibliotek.

skriften, som nu förvaras å Kongl. biblioteket, var i Anti-
vets samlingar signerad B: 62. Jfr *Westgöta-Lagen*, utg. af
Schlyter, Stockholm 1827, s. XXXVIII.

båda af ålder varit honom tillerkända. Å
skriften, har en hand från 1600-talet påteckna
ryggtitel: »S:te Olofs Chronica afsatt aff Lau
och å första permens insida läser man: »Dhe
ähr inlefwireret af Translatore Laurentio Bur
Augustj 1651. Erich L. Runell m. p.». Om nr
sättningen, heter det i Antikvitetsarkivets äldre
där den är signerad F. k. 10, att den är »försw
L. Buræo», och Hyltén-Cavallius har därför
satt in å titelbladet öfversättarens namn.

Beträffande tiden för utförandet af dessa a
arkivsekreteraren Runell-Palmskiölds nyss anför
ning det enda meddelande man i detta fall har
sig till. Det är visserligen icke så mycket
synnerhet som det därtill endast rör det en
nämligen själfva afskriften. Men det säger oss
Bureus sysslat med dessa sina studier redan u
tid han som antikvarisk stipendiat biträdde
Thomæ, och att han under dessa år utfört sin
Olafssagan, som han sedermera vid sin afresa til
öfverlemnat till Riksarkivet på sin egen namns
kunde väl synas högst sannolikt, att han äfven
tid verkställt öfversättningen. Men måhända
dock tagit i tu med densamma först efter sin h
ty eljest borde väl också manuskriptet till denna
med in till Riksarkivet, på samma gång som
öfverlemnades dit. Och den omständigheten för
öfversättningen på det hela taget, och detta i m
själfva afskriften, får betraktas som ganska g
mig också tala för att den tillkommit efter tiden
studier och skolning i Danmark.

Det original Bureus följt, är, såsom jag
märkt, den från 1400-talet hos oss kända mem
skriften perg. 4:o nr 2 bland Kongl. bibliotekets f
isländska handskrifter. Den har en mycket

ur nedskrifven text från förra hälften af
med de få abbreviaturer, som höra till regeln
ingarna från denna tid. Men trots detta är
skrift den otillförlitligaste och slarfvigaste man
få tag uti. Verelius har på handskriftens första
l anmärkt, att »Skalldvijsorna äro myckit orik-
böra allesammans serdeles afskrifvas med sina
och skalldrijm». Likaledes klandrar han, att
hakti-*e* införts i ändelsen för n. sg. m. Enligt
språketz egenskap» bör exempelvis skrifvas
maldiarfr, vitr, spekingr, huilket med fult [!]
s sålunda, konungur, maldiarfur, vitur, spekingur,
h således konunger, maldiarfer, viter, spekinger».
afskrifvaren »allestädes confunderat det ordet
þvi, utaf hvilket det förra är fœminini generis,
nare neutrius».
dessa af Verelius påpekade konstanta fel, till
öfrigt kunna läggas sådana som *d* för *ð* och
lott *t* för þ, har jag vid en undersökning af
första 20 rader räknat ej mindre än 22 fel-
plösningar af förekommande abbreviaturer, 23
slarffel och 11 godtyckliga ändringar af origi-
, en summa alltså af 56, hvilket nära nog gör
på hvarje rad. Och en liknande undersökning
m i handskriften har ej gifvit stöd åt den för-
Bureus under fortgången af sitt arbete skulle
va satt sig in i sin uppgift.
om också Bureus sålunda befinnes alldeles omöj-
xtutgifvare, så är han icke dess mindre ganska
fversättare. Det är, såsom man kan förstå, tämli-
att han understundom fastnar på en och annan
r svårare vändning, men han har dock vanligen
ll anat det riktiga sammanhanget och ger där-
dning, som i sak åtminstone öfverensstämmer
nalets mening. Visserligen kommer han därvid

att esomoftast ställa sig något fritt gent emot si
men till godtgörelse härutaf har han alltid lem
svenska, och det är något, som man må hå
räkning för. Som prof på hans öfversättning
mig härmed anföra slutorden ur Thorgnys väl
inför Olof Skötkonung:

»Ähr fördenskull sådhane Allmoghens wi
Konungh Oloff, giörer fredh medh Oloff dighr
Konungen, och att du giffter till honom din dåtte
Men, om du will winna under digh igen de R
uthi Österländerne liggia, och dine Fränder och
före dig innehafft hafwa, då welom wij alle
der till. Men der emot, så framt du ingaledh
kuema digh effter thet som wij begära, då wele
öffwer digh medh wåldh, och digh aff dagha
ingaledhes orätt och ofredh tåla för dina sk
ledhes haffwa wåra Förälldrar giordt före oss,
Mula tinge uthi en groop förgiorde fehm Kon
då aff wåldh och höghfärdh upblåste woro; lij
digh för tijdhen emot oss skickar. Dy ähr
annat att wänta, uthan du digh ginast förklar
willkor du hellst emot tagha will.»

För öfrigt må det om öfversättningen an
Bureus ej vågat sig på att tolka de många och
skaldevisorna, men för att därigenom hvarken
i sitt eget arbete eller genom att listigt gå
göra våld på författarens framställningssätt, så
den utvägen att låta dem i sitt vederbörliga sa
inflyta i oöfversatt form.

Liksom Bureus' öfriga arbeten blef ej h
publiceradt, ehuru det väl för sin tid kunde
sig förtjänt däraf. Så bedömde också De
detsamma, när han flera år efter Bureus' död
det nybildade Antikvitetskollegiet att till den b

h heder låta utgifva hans efterlemnade öfver-

bref af den 18 maj 1668 till vice preses, pro-
ccenius[1], anbefaller han kollegiet såsom »dhess
am, — — — at S: Olofs Chrönika som af Sahl:
reo är verterat worden, må medh dhet forder-
fwa öfwersedd och emenderat; och hafwer iagh
endan — fortsätter han — H: Profess. Verelio
wenne Originaler dheraf, tillijka medh een Copia
originalet som Kongl: Archivo tillhörer, sampt
rei Version[2]. Oansedt nu Collegium till äfwen-
hafwa någon möda at revidera b:te version och
inat dheruthi at förandra; Så finner iagh lijkwäl
Sahl: Bureo dhen åhran unnes at dhetta wärcket
s nampn uthgår».
som fick uppdraget om hand, var Verelius, så-
redan af De la Gardies skrifvelse kan förstå.
fullgjorde detsamma, huru han »reviderade»
anuskript och begagnade det för sin sedan ut-
men aldrig utgifna edition af Olafssagan, därom
illfälle att närmare yttra mig i en kommande
e för den öfversättningsverksamhet, hvilken han
or i Antikvitetskollegiet utöfvade.

---

sta editioner och öfversättningar från fornisländ-
utgingo från trycket här i Sverige, voro de af
utgifna Hrólfssaga Gautrekssonar, Óláfs-
yggvasonar, samt Herrauðssaga ok Bósa.

[1] inal i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets historie
ets akademien.

[2] två originalen voro nuvarande perg. 4:o nr 2 bland Kongl.
islandica och cod. Ups. DG: 8, II, af hvilka den förra
Riksarkivet, den senare De la Gardie själf. »Copian»
en» voro de här ofvan behandlade, papp. fol. nr 24 och 92.

Olof Verelius hade 1638 vid 20 års ålde
upp till universitetet i Upsala efter att förut haf
gått Linköpings skola och under de närmast f
fyra åren idkat studier vid högskolan i Dorpa
här hade han börjat sin litterära verksamhe
Oratio de libertate politica[1], och i Upsala, där h
sig åt studiet af historien och de klassiska f
framkom han 1642 med en *Exercitatiuncula De*
Pro Epicuro[2] och höll 1644 en *Oratio de Utili H*
Lectione[3], hvarjämte han uppvaktade sina vä
gynnare med gratulationer och epistlar på
formfulländadt, ciceronianskt latin.

Till sin förste och främste beskyddare
också att räkna ingen mindre än den store
universitetskansleren Axel Oxenstierna. Denne
sig af den unge studenten och rekommender
som lärare för flera af landets förnämsta unga
Och när sedan trenne af dessa stodo färdiga
sin första studieresa genom Europa, så hade äf
lius den lyckan att få komma ut.

Färden, som anträddes 1648, gick genom
Holstein och Westfalen, hvarest man i Mün
tillfälle att få taga del i det glada lif och
heter, som följde på de här lyckligt afslutade fr
handlingarna. I *Oratio Panegyrica De Pace Sueo*
som Verelius sedermera följande vår den 14
tidligen framsade inför professorer och stud
akademien i Leiden, har han också gifvit uttry
stolta och glada känslor[4]. Och denna stämni
komma att följa honom under resans hela fo

---

[1] Dorpat 1637, 4:o, 2 1/4 ark.

[2] Tryckt i *Vereliana,* ed. Schenberg. Lincopiæ 173

[3] Tryckt i *Vereliana,* s. 423 ff.

[4] Tryckt i Leiden, »Lugduni Batavorum, Ex offi
Maire», 1649, fol. Åter utgifven i *Vereliana,* s. 357 ff.

-den sedan gick utefter Rhen och öfver Schweiz
alien, så var här hvarje plats för honom dyrbar
som ett minne om de bedrifter, hvilka häfderna
örtälja honom om de »forne göter», som här
m. Med ungdomlig lust och ifver studerades
a trakters topografi och fornlemningar. Åter-
ordes genom Frankrike, och i Paris hade han
t åter inför den lärda världen draga fram sitt
let och minnen i den latinska oration, som han
oktober 1650 med anledning af sin drottnings
I december samma år var man sedan åter i

voro dessa tvänne år för Verelius de friska
och den angenäma omväxlingens tid, under
n med rätta kunde känna sig såsom den lyck-
öse yngling, på hvilken han anspelar i sin
o *Cosmopolitana*, och som endast hade att lefva
h kvittera ut sina växlar, så mötte honom nu
hemkomst lifvets hårda bekymmer och allvar.
ssuren i vältalighet vid Upsala universitet hade
t ledig, och Verelius, som lär hafva erhållit
densamma, anmälde sig såsom sökande, men
ången vid utnämningen. Det såg svårt ut för
vetenskapsmannen, och för en af sina vänner
också klagande yttra, att det varit bättre, att
ett ordentligt handtverk, så att han nu vid 32
själf kunnat förtjäna sitt bröd och ej behöft
t det som en allmosa ur andras händer.
ett af de anbud, som gjordes honom, kom dock
person, inför hvilken han icke behöfde känna
förödmjukelse att mottaga detsamma. Det var
le gynnare och beskyddare Axel Oxenstierna,
ade sitt hem för honom, och under de trenne

ven först i *Vereliana*, s. 458 f.

år, som nu närmast följde, kunde Verelius i lu
ägna sig åt sina historiska forskningar, hvarvi
uppmaning af Oxenstierna sammanskref sina *E*
Historiæ Svio-Gothicæ libri quatuor och *Gothori*
extra patriam gestarum libri duo, båda ett uppr
de hugskott och djärfva kombinationer, som
Magnus i sitt arbete fört fram. Själf skattade ick
dessa sina förstlingsförsök högt. Han gjorde ing
att få dem genom trycket för eftervärlden bev
han tillät icke ens att samtiden fick ta notis om
läsa dem i manuskript, och det var först vid p
efter hans död, som de genom Schenbergs fö
kommo och då snarare till minne af författaren
erkänsla af den vackra form, i hvilken de vor
än på grund af deras egentliga värde som histor

Medan Verelius vistades hos Oxenstierna, h
lertid eloquentiæ-professuren vid Dorpats univers
ledig. Verelius kallades nu till denna och erh
oktober 1652 fullmakt på befattningen. Men
aldrig att tillträda densamma. »Ob causas
obscuras», säger rektor Claudius Arrhenius i sit
vid Verelius' död, utbyttes denna hans syssla mot
vid Upsala universitet. Det för en och hvar v
förhållande, som Arrhenius härmed åsyftar, var
liga läge, i hvilket akademiens drätsel genom rän
Chruzelius' slarf och försnillningar råkat, och
upprättande det kräfdes en man med okuflig e
omutlig rättskänsla. Vid den räfst, som Oxe
juni 1653 höll i konsistoriet, föreslog han ocks
till akademiens räntmästare, och den 30 juli
för honom den kungliga fullmakten.

Under de år, som nu närmast följde, syne
hafva varit helt och hållet upptagen af de må
mål, som i denna nya befattning mötte honom
ningsarbetet måste skjutas åt sidan, och han k

lå akademien 1657 erbjöd honom den ledig-
fessuren i historia, att han ej ansåg sig vuxen
om denna plats ställde på sin innehafvare. Och
bad sig densamma[1].
den väckelse inom historieforskningen vid aka-
om den nyinförda isländska litteraturen fram-
nade Verelius ånyo in i vetenskaplig verksamhet.
och sökte tyda de gamla sagorna, och han
t med allvar gripa sig an de antikvariska stu-
är därför Magnus Gabriel De la Gardie, sedan
t universitetets kansler, sökte att här få till
rdnadt studium i nordiska antikviteter, så blef
en, åt hvilken han anförtrodde ledningen, och
ur blef för honom inrättad.
30 maj 1662 utfärdades ett kungligt bref, i
t heter, att alldenstund man funnit nödigt att
mien i Upsala »någon måtte förordnas, som
sigh wara angelägit, att både sielf förskaffa
giörligheeten all godh och pertinent kundskap
enheet uthi fädernesslandsens antiquiteter, så
och att beträda professionen af een Antiquario
tädes, och deruthi den Studerande Vngdomen
, ty har man funnit för godt att tillbetro och
Olaum Verelium att brede widh sitt Ränte-
mbeete wara tillijka Professor Antiquitatum
Och »J synnerheet skall han weta sin Embeetes
thi beståå, att än wijdare och framgeent medh
flijth sökia sigh bekandt giöra, uthi Antiqua
atriæ, eruera och sammanhempta af gambla
ch andra monumenter alt hwadh som pröfwes
någon oplysningh uthi framfarna tijders hand-
iembwäl bringa sådant effter handen uthi
ingh och i pennan fatta, på det att hwadh som

ans bref till Filosofiska fakultetens dekanus, aftryckt i
82 ff.

ännu kan således igenom möijeligh flijth ops
bijbehållas, icke måtte blifwa uthur acht låtit,
således alt framgeent måste swäfwa uthi owis
det som berömligen i fordom tijdher passerat ä
skall och der breede widh låta sigh angelägit
handföra den Studerande Vngdomen och Vnderwi
uthi bemelte Studio Antiquitatis publice et pri
dhe som lust hafwa och der till skickade ähre
tillfälle och lägenheet att förwärfwa sigh deruth
godh och pertinent kundskap»[1].

Såsom professor undervisade nu Vereliu
språket och föreläste öfver de gamla lagarna och
styrelsen samt i runologi. Han var outtröttligt
Hans arbeten på räntekammaren upptogo större
hans dag, men han anhöll i konsistoriet om att
sina föreläsningar kl. 8 på morgonen för att se
dagen ledig för qvæsturen[2].

Få voro dock de studenter, som kommo
auditorium; de nya studierna gåfvo ringa utsi
lycklig framtida befordran, och det torde väl
hafva hjälpt, att Verelius sökte göra sig och sin
påmind med följande lilla ironiska annons å tab
»Demandata est mihi provincia Professoris Ant
Patriæ et probe novi professionem meam no
pane lucrando; si cui lectione mea uti placuer
ipsi inserviam, sin vero videro memet in vacuo
propriis Musis canere cogi, in pelle mea securus
constitui.»

Men hade han också föga tillfälle att han
undervisa den studerande ungdomen, så sökte
att fylla sitt kall genom att till forskningens tj
draga »gambla skrifter» och »monumenter».
1664 hans *Gothrici & Rolfi Westrogothiæ Regum*

[1] Se *Riksregistraturet* för nämda dato.

[2] Se konsistoriets protokoll för den 17 september 16

ntiqua Gothica conscripta eller, såsom den varie-
enska titeln lyder, *Göthreks och Rolfs Wesgötha
Historia på Gammal Götska fordom beskrefwen,
med en ny uttolkning utgången.*
är märklig denna edition såsom den första i
Hvad som förut af fornnorsk-isländsk litteratur
ket utkommit, var den af Huitfeldt utgifna öfver-
n af Hirdskrá samt Mattis Störssöns utdrag ur
ringla och Peder Claussöns danska tolkning af
verk[1]. Vidare har man att märka de latinska
ningarna af Krákumál och Hǫfudlausn, som
ät trycka i sin *Literatura Runica*[2], samt den
arsaga svarta, som Þórarinn Eiríksson under
istoria de Haldano cognomento Nigro publicerade
amn 1658. Men någon verklig edition hade icke
n före Verelius' *Göthreks och Rolfs historia.*
var från Curios officin, som denna utgick. For-
liten oktav, och bladen äro uppdelade i tvänne
f hvilka den venstra innehåller den isländska texten,
a jämnlöpande svensk öfversättning. Härtill har
fogat en samling af lärda anmärkningar, språkliga
oriska förklaringar till dunkla ställen i texten,
efferus bidragit med några »Notæ politicæ», histo-
ofiska utredningar, hufvudsakligen grundade på
e med klassicitetens författare, hvarpå följer ett
Staf-Rad eller A. B. C. Lengd På the märke-
orden i Götrekz och Rolfs Saga. Det hela
af en dedikation till den unge konungen och en
an på latinska distica till utgifvaren af vännen
etsbrodern, professor Loccenius, och som bilaga
ggaren vidfogat ett prospekt på ett stort, under
ing varande verk, som skulle komma att omfatta

[1] r här ofvan sid. 63 ff.
[2] r här ofvan sid. 74 och 76.

alla de af Johannes och Laurentius Bureus utfö
afteckningarna, men af hvilket dock sedermera
blef från trycket utgifvet[1].

Så ter sig normalexemplaret af arbetet, me
detta gifvas också ett par varianter, beroende
ändringar, som gjorts vid själfva tryckningen.
att titelbladet förekommer i tvänne varierande f
latinsk och en svensk, såsom redan är nämdt,
det också några exemplar, i hvilka anmärknin
s. k. »Notæ», blifvit uteslutna, och några, i
förekomma i en alldeles ny upplaga. Klemming
förklara dessa förhållanden så[2], att den samm
upplagan varit »ämnad att säljas för billigar
mindre lärdt folk», och han anser, att den sven
uteslutande tillhör denna, hvadan den sålunda he
skulle hafva haft en viss »populär» utstyrsel.
hade denna upplaga icke låtit sälja sig, och ma
låtit omtrycka anmärkningarna för att kunna ko
de kvarliggande exemplaren.

Huru naturligt detta antagande än kan sy
så lär det ändock icke vid en närmare und
kunna accepteras. Det gifves nämligen också
exemplar med svenskt titelblad, och det visa
den »kompletterade» upplagan icke är någon k
ring af den »förkortade». Ty i den sistnämda
för att få »stafraden» att riktigt ansluta sig t
måst vidtaga nödiga förändringar i arksigneringe
förändringar man emellertid icke påträffar i
pletterade» exemplaren, åtminstone alla dem jag
fälle att granska, lika litet som man hos dem
svenska titeln, såsom man ju också under ett s
tagande skulle kunna vänta.

[1] Jfr Klemming, *Ur en antecknares samlingar*, Upsala
s. 228 f.

[2] Jfr *Ur en antecknares samlingar*, Upsala 1880—82

synes mig alltså, att man får förklara hela denna
fråga så, att antingen på grund af förbiseende
:ningen ett mindre antal exemplar blifvit upp-
anmärkningarna än af text och stafrad, eller
en del af dem blifvit genom någon olycka för-
Man hade därvid kommit att tänka på att ge
och stafrad utan anmärkningar och efter att så-
fva ändrat signaturen på de ark, som följde efter
are, hade man också fortsatt tryckningen i denna
en man hade emellertid icke tagit mer än några
lar, då man beslöt sig för att hellre komplettera
ngarna genom att utgifva dessa i en ny upplaga.
öfrigt kan det anmärkas, att arbetet innehåller
kopparstick, insatt i anmärkningarna efter s. 42
ställande scenen ur Gylfaginning med trimurtien
hár och Þriði, framför hvilka Gangleri står med
or och spörjer. Det är en reproduktion af ori-
ingen å bl. 26 v. i Upsala-eddan, och det kan
att den är ytterst sällsynt. I alla de exemplar
l offentliga som enskilda boksamlingar här i
ı och Upsala, hvilka jag haft tillfälle att genomgå,
:ke återfunnit den i mer än trenne, samtliga nu
å Kongl. biblioteket.

denna granskning af arbetets utsidor vända vi
l dess innehåll. Det är, såsom det å titelbladet
öfversättning från »gammal götska», eller »lin-
gua Gothica» enligt den latinska versionen, i
utgifvaren också gjort det tillägget: »e. M. s.
no».

l menade man på denna tid med uttrycket »gam-
ka»?

ast skulle man kunna öfversätta detta med »forn-
och då därmed förstå ett språk, som inbyg-
ela Norden, sagans gamla Gotaland, under forn-
ı större delen af medeltiden ansågos hafva ge-

mensamt talat. I sin *Inledning Til de Yfwerb*
Gamla Häfder, Stockholmiæ 1738, förklarar och
att »Gotaland eller Jotaland är det äldsta na
med hela wår Nordiska halfö, besynnerliga
Gjöta länder, förr den senare Odens ankomst w
hwilket ses af Ugg eller Ogg in miklas runest
fornspråk bör därför med rätta kallas gotiskt el
Hos oss har det visserligen under tidernas lo
gått åtskilliga förändringar, men det fins en a
af norden, hvarest det i sitt ursprungliga skick
varadt, och där äfven resterna af våra litterär
nit en fristad. Det är Island. Ty »til at i
bewisa Jsländska samt Gjötiska språkens likhet,
at mann både wet, at Jsländarna nästan alsin
gjöra med utländskt folk, såsom och mann i d
läser, at en stor hop Swenskar och Gjöter ha
Norrbaggarna, i första tiderna flyttat till Jsla
widlöftiga landsdelar, och blifwit därsammastä
liga Ättfäder». Och dessa till Island utflytta
ej självfwa först författat, utan haft med sig m
från berörde riken, där de ochså allraförst
teknade».

Samma tanke har också Peringskiöld n
företalet till sin Heimskringla, där han, efte
hafva talat om Islands bebyggande af svenska
män, kommer med det sluttillägget: »Och såle
thesse til Jsland utflytte Swenska och Norske häd
utfört både wårt gamla Språk och Sagor, them
til thenne dag hafwa hos sig behålldne, uti sar
och måhlföre, som the finnas på wåre gamla
inländska handskrefne Sagor, fordom upteckn
dessa grunder betraktades alltså isländskan
forskare och språkmän såsom vårt renaste
fornspråk, såsom den »gambla götiskan» par

Det original, som Verelius följt vid sin edition, är den af Rugman vid hans första ankomst hit till Sverige medförda, nu i Kongl. bibliotekets isländska handskriftsamling bevarade papp. 8:o nr 11. Det är en tämligen vårdslös afskrift från omkring midten af 1600-talet med de ortografiska och språkliga moderniseringar, som man i allmänhet möter i afskrifterna från denna tid. »Manuscriptus vetustissimus» kan man således icke från någon annan synpunkt än innehållets med rätta benämna det. Denna handskrift var den enda uppteckning af sagan, som stod Verelius till buds, och den lakun, som förekommer i densamma efter dess 55:te blad, har han icke kunnat utfylla, utan återfinnes den också i hans edition å sid. 263.

Vid utförandet af detta sitt arbete hade Verelius, såsom man kan förstå, haft isländingen Jónas Rugman till hjälp. Å titelbladet eller i företalet har han visserligen icke blifvit hugnad med något erkännande, men man kan väl knappast vänta detta, då hela hans andel i arbetet synes hafva inskränkt sig till afskrifning af originalet och läsning af korrekturet.

Redan Hadorph upplyser i det ofvan, sid. 82 f., anförda memorialet, att Rugman biträdt Verelius vid dessa hans editionsarbeten. Å första bladet af originalhandskriften till Göthreks och Rolfs saga, papp. 8:o nr 11 å Kongl. biblioteket, har också Rugman med egen hand antecknat: »þan 27 Februarij tok eg til ad vt leggia þa bok och endadi hana þan 6 Martij Anno 1662». Denna hans afskrift, efter hvilken texten sedermera blef utgifven, finnes nu bevarad i den redan ofvan, sid. 87, omnämda Skoklosterhandskriften nr 11 fol., i hvilken man för öfrigt påträffar hans afskrift af Hervararsagan och Herrauðssaga ok Bósa, båda utförda efter hans andra, år 1658 medhafda handskrift, cod. Ups. R: 715, samt dessutom Verelius' egen-

händiga afskrift af Oddr Munks Óláfssaga Tryg
tagen efter fragmentet i cod. Ups. DG: 4—7, I[1].

Men om sålunda Rugman utskrifvit och
äfven redigerat själfva texten, så har dock Vere
hans arbete sin noggranna tillsyn och slutliga gr
såsom det framgår af hans egenhändiga korri
Rugmans manuskript, och Verelius ensam tillkom
tvifvel hedern af den utmärkta öfversättningen.
må icke inbilla sig, att det var Rugman, som
utförde arbetet, och att Verelius endast hade a
bladet sätta in sitt namn som skylt för det h
hade med allvar och energi arbetat sig in i sitt
professor patriæ antiqvitatum, och han hade e
detta sitt editionsarbete utan att vara väl förbe
lärda notæ han vidfogat sitt verk, visa, att h
ligt genomstuderat alla de fornnorsk-isländska ha
han hade till sitt förfogande, och att han till
alla de hjälpkällor, som stodo honom till buds.
måste i sanning häpna, när man öfverskådar hel
lyftiga och lärda material, med hvilket han rör

Såsom totalomdöme om denna edition gäll
att det är ett för sin tid godt verk, på samma

[1] Beträffande handskriftens historia och de omständigh
hvilka den kommit att hamna i samlingarna på Skoklos
hållandet följande. Den hade med flera andra Verelius'
gått öfver till Olof Rudbeck och från denne till sonen O
d. y., å hvars bokauktion i februari 1741 den såldes som
enligt den tryckta katalogen (jfr här nedan bil. 6.). Dess
då professor Ihre, och af honom skänktes den jämte åtsk
handskrifter, som han vid detta tillfälle kommit öfver, i dec
till Carl Gustaf Bielke, grefve till Salsta; detta enligt
egenhändiga anteckning å en lapp, insatt vid handskriftens
C. G. Bjelkes dotterdotter Eva Katarina Sack blef gif
Brahe till Skokloster, och då Salsta därvid gick öfver i
hans ätts ägo, kommo de litterära samlingarna härstäde
lifvas med biblioteket på Skokloster.

l skall vara ett uttryck af den omsorg, noggrann-
duglighet, som i så hög grad utmärkte Verelius
ns arbete.

s närmast i tiden följande edition är *Itt Stycke Af
Olaf Tryggjasons Saga, hwilken Oddur Munck På
Götska Beskrifwit hafwer Af itt Gammalt Perga-
anuscripto Aftryckt*, Vpsala 1665.

denna är icke mycket att säga. Det är frag-
i cod. Ups. DG: 4—7, I, som han här gifvit ut.
omfattar icke mer än ett enda litet oktav-ark, i
också blifvit inrymd en reproduktion af den i
ften förekommande teckningen af konung Olaf[1]
sutom några »Notæ» och ett litet företal, i hvilket
n ber den gunstige läsaren att icke förakta »thesse
uor». Och hvad beträffar arbetets värde som
så kan man säga, att texten blifvit med mycken
och noggrannhet återgifven, om också ett och
ulle kunna anmärkas, såsom att ingen skillnad
jord mellan *d* och ð, att handskriftens v-u-skrif-
e i allo blifvit följd, eller att ett och annat mindre
t begånget, vanligen dock på grund af förbiseende
ngen af korrekturet.

ande år 1666 utkom *Herrauds och Bosa Saga
ny vttolkning iämpte Gambla Götskan Hoc est
et Bosæ Historia.*

en om den kan jag fatta mig kort. Den är till
form och utstyrsel öfverensstämmande med Göth-
Rolfssagan: text och jämnlöpande svensk öfver-
samt anmärkningar på latin. Som bihang följer
erelius upprättad alfabetisk förteckning öfver de
propria, såväl kvinliga som manliga, hvilka före-
på våra runstenar, samt en lista på de »Runa-
eller Runastenhuggaras Nampn», som »finnas i

Gödel, *Katalog*, Upsala 1892, s. 2.

Run-ormarna». Arbetet är dediceradt till Magn
De la Gardie.

För öfrigt må det också anmärkas, att äfven
edition trycktes ett särskildt, helt igenom svensk
men någon »förkortad» upplaga, d. v. s. exen
för detta titelblad utslagna notæ, analogt med I
antagande beträffande Göthreks och Rolfs saga, f
Det original slutligen, som vid utgifningen bli
är den Rugmanska handskriften cod. Ups. R: 7

Man kan nu fråga, hvarför Verelius just v
sagor till utgifning, då likväl bättre produkt
isländska litteraturen, såväl med afseende på up
som innehåll, funnos att tillgå. Jag tänker I
skildt på Olafssagan och Eddan, hvilka båda b
påkallat hans särskilda uppmärksamhet. Man
klandrat hans val och sagt, att en sådan publil
Göthreks och Rolfs saga väl knappast medfö
vinst för fornforskningen; »snarare bidrog de
digheten, att en dylik, sen fantasiprodukt b
såsom ett historiskt monument, till att ytterliga
begreppen.»[1]

Vid en undersökning af Verelius' editionsv
visar det sig emellertid, att han arbetat såv
ofvannämda, Olafssagan och Eddan, som flera
den isländska litteraturens bästa alster, exempe
och Hervararsagan, hvilken senare också 16
Men att han först och främst tog sig för att
i litterärt och delvis äfven i historiskt afseen
betydande verken, berodde helt enkelt derpå,
befunnos vara de för svenska förhållanden m
santa.

Göthreks och Rolfs saga uppger nämlig
båda konungarna, omkring hvilka händelserna i

---

[1] Schück och Warburg, *Illustrerad svensk litterat*
Stockholm 1895, 96, s. 266.

hade härskat, den förre i Vestergötland, den
Svealand. Så är också förhållandet med Her-
h Bosesagans hjältar, och fragmentet slutligen
iga Tryggvasonar behandlar det bekanta slaget
ler, äfven detta sålunda ett blad ur Sveriges
Men om det också sedan visar sig, att de båda
a sagorna ej kunna tillerkännas något historiskt
de näppeligen kunna stödjas med eller anses
da på verklig tradition, så lär man väl knappast
nna vända sitt klander mot Verelius som editor,
kritikerns och forskarens sak att pröfva halten
t af det framdragna.
skulle vara intressant att här påvisa, hvilken
dessa editioner haft för tidens litterära och hi-
orskning i såväl ondt som godt, men jag skall
ta anstå, tills jag hunnit redogöra för hela tide-
öfversättningsverksamhet. En sådan redogörelse
lertid ej här omedelbart följa, ty den bör med
l de former och förhållanden, i hvilka hela den
ka verksamheten just vid denna tid inordnas,
Antikvitetskollegiets historia.

Bilagor.

Bilaga 1.

»Catalogus Historiarum et monumentorum e pe... tatis Jslandicæ depromptus» eller förtecknin... fornnorsk-isländska handskrifter, som V... hade i sin vård.

Efter originalet i cod. Ups. R: 697, VI. Jfr ofvan sid. 102 ...

A.

Adonius saga.
Agalandus þattur.
Alafleks saga.
Alfs recka þattur.
Andra saga.
Ans saga.
Arnors saga,, Jarla skalds.
Artus Kongs saga.
Asmundar oc Tryggva saga.
Aulkofra þattur.
Aulvers saga.
Aunundar saga trefots.
Aurvar Odds saga.

B.

Banda manna saga.
Bardar saga a Snæfels aasi.
Bevis saga. — — — — — — — — x
Biarnar saga, Hijtdæla kappa.
Birka saga (af Birkbeinum).

stur valla saga.
ars saga Biarka.
saga.
saga Kialnesings.
ngs saga ens fagra.

C.

s saga Keijsara sonar.
tenn Rettur hin gamle Eylefs Erchibiscups.

D.

s saga ens dramblata.
ma Jons saga.
plaugar saga oc hennar sona.
undar saga.

E.

(sagan af Eigle Skalla Grims syne).
Einhendta saga.
ar saga þolinn modu.
saga. — — — — — — — — — — ⊖
s saga. — — — — — — — — — x
yggia.
s saga ens vidforla. i grænlans annal.

F.

uts þattur.
ams saga oc Plato.
oga[!] saga ens ramma.
anna saga.
yar annal.
saga oc Blankinflor.
saga oc sona hans.
saga oc leo.
tz saga Frakka kongs. — — — x.

Fortunatus saga.
Friþiofs saga ens frækna.
Frostaþings log.

G.

Gaungu-Hrolfs saga.
Geijplu þattur.
Geijralds saga.
Gests saga Bardarsonar.
Giafa Refs saga. — — — j gautrekz sa
Gibbons saga.
Gisla saga sur sonar.
Gragas (su gambla logbok).
Gretla (sagan af Grette sterka Asmunda
Grijmhijlldar saga þolinnmodu.
Grijms saga Hallmundar bana. — — —
Grijms saga Skagfirdings sem drap Skel
Grijmolfs saga oc Grepps.
Groenlands annal.
Gudmundar Biscups saga.
Gulaþings log.
Gunnars saga a hlijdarenda.
Gunnars saga Kieldugnups fifls.
Gunnars saga þidranda bana.
Gunnars saga Ormstunga[1].

H.

Hakonar bok.
Hauks bok.
Halfdanar saga Bronu fostra.
Halfdanar saga Eysteins sonar.
Harallds saga Hringsbana.
Havards saga ens halta.
Hectors saga oc kappa hans.

[1] Tydligen en felskrifning för *Gunnlaugs saga or*

ar viga saga.
ings þattur.
arar saga.
mþers saga oc Olvers.
ins saga oc Hogna.
ne saga oc Helga.
nveria saga.
nkiels saga goda.
ggvids þattur.
dmars þattur ens heimska.
giar sticke.
gs saga oc Tryggva.
a saga ens heimska er kalladur var slijsa hroe.
fs saga Gautreks sonar.
fs saga Kraka.
fs saga Skuggafifls.
mundar saga Grips sonar.
gur vaka.
nsna þoris þattur.

J.

a saga.
Manns saga.
ga saga Grijdar fostra.
s biscups Arasonar æfelok.
uls saga Bua sonar.
ndinga saga stora i 10. partum.

K.

la Magnusar saga.
ils saga hængs.
rka þattur.
ytlinga saga.
kkur.

Konrads saga Keijsara sonar.
Kormaks saga.
KrokaRefs saga.
K hans Kiærasta het harpa.
Kruks spaa.

L.

Laes þattur. — — — — — x.
Landnama Jslendinga.
Laxdæla.
Liosvetninga saga.
Lopts ens rika hatta lykil.

M.

Mabil saga hinnar sterku.
1. Mirmans saga. — — — — — — —
2. Mals saga.

N.

Niala.
Nikulas saga leikara.
Nitida saga ennar frægu.
Noregs Konga Chronicon stora.

O.

Olafs saga Tryggva sonar } eru i Noregs Kong
Olafs saga ens helga }
Orman saga.
Orms Storolfs sonar saga.
Otvels þattur.

P.

Partalops saga. — — — — — x.
Poles tutoris saga.
Pontus saga.

Q.

talins saga oc Samsons fagra.

R.

ıars saga lodbrokar oc sona hans.
s þattur.
vallds þattur.
llds saga.
unds saga. — — — — x.
ntz þattur.
þattur.

S.

ıs saga oc Nicanors.
ıs þattur.
undar þattur Brestis sonar.
rds saga Skallds.
dar saga Fofnisbana.
dar saga Fots.
dar saga ens þogla.
dars saga ens frækna.
dars saga Sigurdars sonar.
isu meistara saga.
d Helga saga.
drefs saga.
gia saga.
kiu þattur.
augs saga ens starfsama.
dæla[1].
saga ens sterka.

T.

ı manna saga. — — — — x.

ligen en felskrifning för *Svarfdæla*.

Þ.

þialar Jons saga.
þidriks saga af Bern.
þordar saga Hredu.
þordar saga giellis.
þorers saga haleggs.
þorgeirs saga Orrabeins fostra.
þorgeirs saga Stickar hofda.
þorhalle spa.
þorkels saga Kroblu.
þorlaks saga biscups ens helga.
þormodar Kolbruna Skallds þattur.
þorskfijrdinga saga.
þorsteins saga Boeiar mans.
Þorsteins þattur Austfijrdings.
þorsteins saga geyrnefiu fostra.
þorsteins saga uxafots.
þorsteins saga Vikings sonar.

U.

Vallnaliots saga.
Valentinus saga.
Vatsdæla.
Vebiarnar saga.
Victor oc Blaus saga.
Viemundar saga Kogurs.
Viglundar saga ens væna.
Vigastyrs saga oc Viga skutu.
Vigulus saga.
Vikings þattur.
Vilhialms saga geyrallds sonar.
Vilhialms saga Laes sonar. — — — —
Vilhialms saga Siods.
Vilmundar saga.
Ulfs saga Uggasonar.
Vijkur lø.

Y.

:vars saga.

191.

. De som efteråth noteras med detta signo x
Orms Snorra sons bok. Och de som hafva sig-
finnas i Bretta strengleek.

Bilaga 2.

Förteckningar öfver Jakob Istmen Reenhi
handskrifter.

A.

Den manuskriptförteckning, som Reenhielm på 16
öfverlemnade till Magnus Gabriel De la Gard

Efter Johan Hadorph d. y:s afskrift i *Antikvitetskollegiets handlin* historie och antikvitets akademien. Jfr ofvan sid. 129 och 160. Vi af innehållet i såväl denna som följande förteckning har jag enda till de fornnorsk-isländska handskrifterna.

Desse Manuscripta finna
Wåld, af Migh Reenhielm sam
tade, somblige för mångom

In Folio.

1. H:r Swens Electi till Skara remonstration
   gen i Swerige hade tagit Wijken af sin
2. Danmarks Rijks Råds Swar der oppå.
3. Copia af Wardbergs Recess 1530.
4. Malmö dagtingan emillan Konung Gustaf d
   Fredrich.
5. H:r Iohan von Brokenhausens åhrende ti
   Fredrich, ifrån K. Gustaf, framstälte i Ki
   sielfwa Originalet.
6. Rijksens Råds i Swerige och Danmark af
   Londesiö 1528.
7. K. Fredrichs åhrender K. Gustaf framstäl
   Axel Iuhl, A:o 1532.
8. Wardbergs handel.
9. Dito Sammastedes A:o 1503.

o A:o 1532.
i Petri Cronica den mindre, et aliæ antiq. Sueogoth.
i Petri Cronica den större.
mas Saga.
la af Reenhielm och Rugman reviderad och colla-
onerad.
ttla af Reenhielm reenskrifwen, verterad och medh
otis förbättrat.
stens Saga medh Reenhielms Notis.
nhielms Notæ öfwer Tryggwassons Saga, sampt
ersion medh något mehra uthi åthskillige wärk.

a publica Upsal: Academiæ angående.

In Quarto.

f Tryggwassons Saga } M. Ionæ Rugmans.
riges Hirdskrå }
Karins Saga, Mss. vetus.
. Jsländinga Saga, hwaruthinnan äre 25. åthskillige.
a publica angående Prästerskapet.
riges gamble Mynt, åthskillige Konungars, af Mar-
no Ascanio Regni Antiquario colligerade, och

af Rugman från hans färd till Köpenhamn 1665 hemförda
omassaga erkibiskups. Jfr ofvan sid. 34 och 121.
Ups. R: 683, I.
Ups. R: 689.
ielms manuskript till hans edition af Þorsteinssaga Víkings-
ar, Upsala 1680; nu förkommet.
ielms manuskript till hans edition af Óláfssaga Tryggvasonar,
sala 1691; nu förkommet.
örd af Rugman från hans färd till Köpenhamn 1665. För-
as nu i Lunds universitetsbibliotek.
ift af Rugman efter den i Lunds universitetsbibliotek för-
ade »Cronones Norska Laghbok», Hist. Litt. 12 fol. Äfven
kriften återfinnes här.
ommen.
4:o nr 8 å Kongl. biblioteket.

sedan af Secreteraren Iohanne Hadorpl
afrijtade.

48. En Constabels Book Mss. Authoris.

In Octavo.

49. Vthi arte Lullistica en gammal Author.
50. Herwarar Saga. Mss. vetus.
51. Nockur Erendi om Lioda Lyckli Lopts Gı
52. Wjna Wijser.
53. Vlfs Vggassons Saga. Mss. vetus.
54. Herrauds och Bose Saga. Mss. vetus.
55. Torstinus Saga. Mss. vetus.
56. Carl Magnus Saga.
57. Borgmästare äfwentyr.
58. Einzetu rimmar.
59. Observationes af Renhielm öfwer Hist. O

Desse medh flere jagh ändå hafwer, är ja
att lefwerera till Kl. Archivet.

Jacob I. Ree

Ofwanstående Register på 59. Manuscri
hans högGrefl. Excellences högwälb:ne och nu
Kongl. Drotzens Gr: Magni Gabriel DeLaGa
cellist Sal. Peter Runberg medh sin hand i de
skrifwit, som effter begiäran här medh atteste
holm d. 2 Martij 1692.

Jonas
(L.

Cum originali concordari vidimus.

Niels Enander. *E. O.*
(L. S.) (L.

50—54. Cod. Ups. R: 715.
55, 57—58. Cod. Ups. R: 716.
56. Förkommen.

B.

g ur den manuskriptförteckning, som Reenhielm 1687 öfverlemnade till Bengt Oxenstierna.

iginalet i *Antikvitetskollegiets handlingar*, Vitterhets historie och ets akademien, jämfördt med en Reenhielms egenhändiga duplett af na, hvilken nu förvaras i *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet Antikvitetsarkivet*, Kongl. biblioteket. Jfr ofvan sid. 160 f.

Jacobi Reenhielms Manuscripta.

In Folio.

ttla 2 exemplar. Mss. ett Verelij, ett Reenhielms; led ena mädh version och Notis.

odzgrein } Mss. Jonæ Rugmans.
luspaa etc. }

ngl. Furstars, Fröknars bref. Några Originaler.

ofs Tryggvasons saga 2 exemplar. Mss. ett Rugmans ett Reenhielms; ded ena cum Notis och Version.

ands Lagen. Mss. Rugmans.

ila Mss. Verelij.

llectanea Antiquitat. Lit. C. Mss.

llectanea Antiquitat. Lit. D. Mss.

rs Bures förstond på runstenar. Lit. P. Mss.

ai Verelij hist. Sueo Goth. Mss. Auctoris. reviderad.

chael Baudier om Turchischa religionen på Swenska. Mss.

rska lagen } Mss. antiquiss.
rdskraa }

Ups. R: 688 och R: 689; den sistnämda äfven upptagen på eenhielms föregående förteckning.

Ups. R: 683, V.

Ups. R: 681, I.

mans ex. = papp. fol. nr 13 å Kongl. biblioteket. Reenhielms ., hvilket redan finnes omnämdt å manuskriptlistan från 1670-let, utgjorde manuskriptet till hans sedermera 1691 tryckta lition af sagan. Det är nu förkommet. En renskrift af själfva versättningen finnes i Cod. Ups. R: 701.

Den s. k. »Cronones Norska Laghbok», Hist. Litt. 12 fol. å

[21.] Biorn Jonssons af Skardzá urskyrning.
[22.] Ritus Nuptiales Island.

In Quarto.

— — — — — — — — — — — — — —

20. Collectanea Antiquitat. Litt CC. Mss.
21. Förlijkningar föreningar försäkringar.
22. En lijten Swensk Chronica.
23. Recesser, gammalt mynt, Runstenar etc. M
24. Calendarium Runic. Ligno insculpt.
25. Fridþiofs saga mädh version och Notis.
26. Sturlaug Starfwesammas saga.

In Octavo.

— — — — — — — — — — — — — —

6. Gautreks saga. Mss. antiq.

In duodecimo.

Några andeliga böner på gammal Swensk
gament.

Lunds universitetsbibliotek. Se *Norges gamle lo*
samt här ofvan sid. 26 ff. och 141.
[21.] Cod. Ups. R: 681, II.
25. Papp. 4:o nr 52 å Kongl. biblioteket (ej Cod. U
hvilken är en senare, för tryckning afsedd renskri
6. Papp. 8:o nr 11 å Kongl. biblioteket.

Bilaga 3.

**krifter i Olof Verelius' sterbhus, hvilka vid arfs-
ədningen den 17 april 1682 fördelades mellan
tyfsonen Jakob Istmen Reenhielm och den
aflidnes öfriga släktingar.**

ɜt vid arfsutredningen förda protokollet, hvilket i original förvaras
i Cod. B: 130 å Linköpings stiftsbibliotek.

Reenhielm.

lagen copieradh af Sal. Rugman[1].
ntitet af Runestenar.
men af åthskillige bref.
ıars titlar som Laur: Buræus läset galet.
tiones Academicæ.
Sueogothica af Sal. H. Profess:n Verelio samman-
ːfwen.
opieradh[2].
ˑyggwasons saga[3].
ta lagen.
ːichz Historia med åthskillige Stadgar uthi.
ıgz Saker.

ıptagen å Reenhielms manuskriptförteckning af år 1687
l fol.

ı. Ups. R: 688. Upptagen å Reenhielms manuskriptför-
ɪf år 1687 som nr 4 fol. (Verelius' exemplar).

pp. fol. nr 13 å Kongl. biblioteket. Upptagen å Reen-
anuskriptförteckning af år 1687 som nr 10 fol. (Rugmans
.

Jsländinga Saga in quarto[1].
Ett volumen af fredzfördrag trychte in quart
Leonis II. Epistolæ trychte in quarto.
Apologia Bellarmini trycht in quarto.
Historia Turcica angl.
Runastenar in 8:vo.
Swediske grillen trycht.
Tractat von Bienen.
Gref Magni Donation till Upsala Bibliotek.

Slächten.

Ulphila skrefwen med Sal. Prof:ns egen hand
Frostatingzlagen copierad af Sal. Rugman[2].
Ett volumen af åthskillige bref.
Notæ in Epistol. Defensoriam M. S.
Voluspa etc. copieradh[3].
Swenskt Dictionarium.
Orationes Verelii.
Arnoldi Messenii Historia.
Tractatus varii uti ett volumine.
Guladings och Fröstatingz lagerne tillijka med
Ett volumen af trychte Placater.
Samptal emällan Valencius och Ernestus tryc
Janua Lingu: anglice.

[1] Papp. 4:o nr 8. Upptagen redan å Reenhielm
från 1670-talet. Den egentlige ägaren af handskriften
först vid arfsutredningen efter Verelius. Jfr här ofvan

[2] Finnes nu i Kongl. biblioteket. Dit har den in
förra hälften af 1700-talet, ty i katalogen från 1734 är
som nr 8 fol., hvilket signum den också bär å första p

[3] Cod. Ups. R: 681, I. Upptagen å Reenhielms
förteckning af år 1687 som nr 7 fol.

[4] Hist. Litt. 12 fol. å Lunds universitetsbibliotek.
Reenhielms manuskriptförteckning af år 1687 som nr 1
protokollet har Reenhielm antecknat: »förbytt medh Sv
Rym: behåller». Jfr ofvan sid. 31.

r under den titel af skeppare ordning och annat
:hte.
ia et epistolæ Verelii[1].
en om tull och accijs.
smopolitanum medh flere små Tractater[2].
iones in Hist. Gothrici skrifwen in Folio.

---

marginalen har Reenhielm anmärkt: »Olaus Rudbeck lånt».
marginalen har Reenhielm anmärkt: »förbytt mot Postillan

Bilaga 4.

Rektor Claudius Arrhenius' infordringshandling Kongl. Maj:t, Riksarkivet och Antikvitetskollegie handskrifter och papper framställda krafven m sorerna Johannes Loccenius', Olof Verelius' oc Celsius' sterbhus samt professor Olof Rudbeck ses i Antikvitetskollegiet Johan Axehielm

Efter originalet i *Collegiorum bref*, Upsala akademiska konsist. arki blifvit insatt tillsammans med Kanslikollegiets bref af den 19 maj 16 akademi. Den föredrogs i konsistoriet den 8 febr. 1682; nederst å anteckuadt: »Jnsinuerad d. 8 Febr. 1682 i Consist. Majori». Jfr fö storiets protokoll för denna dag samt här ofvan sid. 130

Efter Rijks Drotzens HögGrefl. Excell:ces se fallningh på Wenegarn till Rectorem och the randes Deputatos Consistorii, så och effter Secret Hadorphii och Kongl. Archivi Registratorens Wennesii hijtskickade bref och Specificati böre effterskrefne gode Herrar och Mån, sa deras Sterbhus, som af them döde äro, gic reedo och räckenskap för undfångit kr nones papper och böcker, som här nedan före fins uptecknadt.

Vtur Sahl. Doctoris Loccenii Sterbhuus lef Collegio Antiqvitatum tillhörige bref och Acter tijden som Sahl. Herr Doctoren Collegii Præses

Collegii Præses Herr Axehiälm, haf:r till Sagos tryckjande bekommit 60 rijs papper, hwilc

ꞏch kronan fodrar tillbakas, emedan wärcket är blifwit, och ex publico 120 D. Sm:t Amanuensis ans reenskrifwande bekommit, ty skall och versio-enskrefne exemplar sampt gambla MS:tet[1] Rectori sistorio tillställas. Item haf:r Herr Præses länt l. Swärfaders Herr Buræi Sumel, och en Rhezelii ens book in 8:vo, hwilcke tillijka införskaffas. vadh Bref och Acter finnas Collegio tillhörige, att till richtigt Registratur kunna bringas.

l. Herr Verelius haf:r bekommit 180 Rijs papper, 60 rijs äro tilldeelte dess Hervorar Sagu, af s tryckte exemplar så månge äskas till kronan, a fyllest för b:de 60 Rijs, dhe öfrige behållas till et, effter autor sielf en godh deel af Exemplaren Dhe öfrige 120 rijs gör Sterbhuset reedo före, frerar till kronan igen, eller, effter undfångne till Consistorium, emedan S. Olofs Sagu, som på ulle tryckjas, otryckt blifwit. Item haf:r Sahl. ius till sig anammat en hoop MSS:taIslandica, hwar enhiälm för någon tijdh sedan lefrerat R. Drotzens itt register, hwilcka begäre nu att lefreras in n, effter dhe sumptu publico äro hijt in förskaf-n och bewijses af Actis Consistorii. Noch haf:r erelius åtskillige tijder länt Kongl. Archivo och Antiqtatum tillhörige följandes böcker:
Olofs Sagu. Original[1].
la Antiquissima[2].
senii Scondia illustrata X. Tomis.
ndske Bibelen[3].
Norsk book på permen från Wermelandh.
n Snorresons book[4].

---

g. 4:o nr 2 å Kongl. biblioteket.
här ofvan sid. 133 f.
t tryckta verket af 1584.
förkommen.

Wilchina Sagu[1].
Gule- och Frostetings Norske lagar[2].
Lexicon Latino-Svecicum på Munckestyl.
Jordebook på K. Gustaf I. arf och egne gå
uhr Kongl. Archivo d. 29 Maji 1668.
It. 2 gambla jordeböcker i Munckeperm
häfftade, af Sahl. K. Gustaf I. arfwegod

Herr Olavus Rudbeckius Specificerar huru
papper han nutit af 120 rijs, som af kronan
terade till S. Olofs Sagas tryckjande, för th
Herr Prof:n så mänge exemplar af dess Atl
som kunna swara moot samma papper i wärde ig
lefrerar Herr Prof:n följandes böcker till Colleg
tatum igen, nembl.

Westhovium MS:m och Franciscum Irenæu
länt in Januario A:o 1674.

Rhezelii Ölandica en aflång book in 4:
Maji 1676.

Sahl. Herr Celsius bekommit 40 rijs papp
hans Fasti Sveo-Gothici skulle tryckas: hwar af
reedan lefrerat till nu warande Rectoren 9 Rijs.
lefreras igen till kronan.

Detta är extraherat utur Herr Hadorphii
bref och Register här om, som wijsas skall de
begära.

Testor Vpsala d. 8. Febr. A:o 1682.

Claudius Arr
m. pri
h. t. Rec

[1] Perg. fol. nr 4 å Kongl. biblioteket.

[2] »Cronones Norska Laghbok», Hist. Litt. 12 f
universitetsbibliotek.

Bilaga 5.

ur Riksarkivsekreteraren Johan Hadorphs inlaga slikollegiet i infordringsmålet mot professorerna s Schefferus', Magnus Celsius' och Olof Verelius' sterbhus.

efter hvilket detta utdrag är tryckt, inlemnades i maj 1682 till Kansli- hvarifrån det i skrifvelse af den 19 i samma månad öfversändes till la akademi. Det förvaras nu bland *Collegiorum bref* i Upsala akademiska konsist. arkiv. Jfr ofvan sid. 138 f.

— — — — — — — — — — — — — — —

C.

lEdle H. Secreteraren Erich Larson Runell wille ordran låta Professoren H. Olaum Verelium uthur rchivo till läns bekomma Orm Snorrasons Book, Sagu, Norske Lagen och Messenij Scondia illu- låtandes eder alla qvittera. Stockholm d. 29 No- A:o 1666.

Magnus Gabriel
De La Gardie.
S. R. Cantzler.

D.

Högt:de H. Secretarie Mons: Runell.

förgår afftons begärade iagh af hans höghGrefl. Rijkz Cantzl:n på Räntemäst:ns Verelij wägnar, Böcker af gambla Cantzliet till läns, hwilka h:s

högGrefl. Excell:s lofwade, allenast befalte m
widh min högt:de herre, att min h:de herr
uthlefwerera och antekna, nembl. 1) Orm
Book. 2) Willkina Saga. 3) Norske Lagen.
Scondia illustrata. Och emedan iagh i Morgo
resa, skulle iagh tienstwänligen bedia, att iag
föra med migh. Och förblifwer

D. 24 Octob: 1666.

Min högt:de

Tienstwillig

Olaus Ru

E.

Effter h:s högGrefl. Excell:s R. Cantzle
befallning, hafwer WälEdle H. Secret:n Ru
och lefwererat migh vndertechnat: Orm Snor
Wilkina Sagu, Norske Lagen och Messenij S
strata, Tijo volumina medh hans egen hand skr
iagh på H. Profess:ns Verelij wägnar tienstl:n h
terar.

Stockholm d. 18 Decemb: A:o 1666.

A. Lo

F.

Vppå H. Rijkz Cantzl:ns HögGrefl. Excell
order, wille H. Secret:n Runell låta afföllia
Chrönika.

O.

Bekom den 5 Martij
hwitt Pergament inbunden
afskreefwen efter gamble B

Erich L.

G.

15 Maij [1668] tog iag och efter R. Cantzl:ns hög-
ccell:s befallning vthur Kongl: Archivo. S. Olofz
på Norska in Originali.

A. Gerner.

stående Manuscripta och Böcker vthlänte effter
i qvittentzer lit: C. D. E. F. G. åhre intet blefne
Lefwereradhe, wittnar vnderteknadh.

Erich L. Runell-
Palmsköld.
m. pria.
(L. S.)

H.

Manuscripta i från Jsland och här
hemma sammanhämptade, som af ett
vpsatt hoos H:s. Excell:s H. R. Drotzen
kan hämptas, doch förmodelig flere
inkompne.

In folio

nas Saga.
tens Saga.

In Qvarto

Tryggwasons Saga } M:r Jonæ Rugmans.
iges hirdskrå }
Karins Saga Mss. vetus.
dinga Saga, hwaruthinnan äre 25 åthskillige.

In Octavo

varar Saga Mss. vetus.
cur Erendi om Lioda Lyckli Lopts Guttormsoner.
a Wijsur.
Vggasons Saga Mss. vetus.

Herraudz och Bose Saga Mss. vetus.
Torstinus Saga Mss. vetus.
Carl Magnus Saga.
Borgmästare äfwentyr.
Einzetu rimnar.

— — — — — — — — — — — — — -

— — — — — — — — — — — — — -

Cum Originali concord
Erich L. Runel
Palmsköld.
m.

Effter Kongl: M:tz Instruction för Colleg
tatum 12 punct och 1680 åhrs Resolution,
fölliande acta inlefwereras till Archivum.

— — — — — — — — — — — — — -

Sahl. Verelij arfwingar böre swara före:
Lit: C. D. E.
1) Orm Snorresons Book.
2) Vilchina Saga.
3) Norske Lagen.
4) Messenii Scondia illustrata 10 vo
Lit: F. S. Olofz Crönikas Copia.
Lit: G. Originalet gambla på Norska.
Lit: H. Norske Manuscripterne.
Dess vthan Sahl. Verelius länt af H. Stiern
En Jslandz Book in folio hörer Chronan
Ett Lexicon Lat: Sveticum af Collegij
Hadorphium.
En Norsk Book på Pergament genom
Lang lefwererat till Collegium Antiqvi
Runestenar 193. st. i Koppar stuckne, som
på sin Revers vttagit hafwer.
Af Archivo skrifpapper 180 Rijs till He
S:te Olofz-Saga efter h:s Excell:s H. R. Dro
Johan Hada

Bilaga 6.

ıdska handskrifter, sålda på auktion efter Olof Rudbeck d. y. den 23 februari 1741.

ur *Catalogus Bibliothecæ B. Defuncti Nobil. D:n Olai Rudbeck, Archiatri Et Profess. Med. Upsaliensis, Auctione publicæ vendendæ Upsaliæ A. 1741 die 23 Febr. Loco Horisque Solitis*, Holmiæ.

In Folio.

erelii Lexicon Vol. II. Lik med then Tryckta.
ossarium på Sankt Olofs Saga.
racula Sancti Olai Regis Norvegiæ.
ga om Prästen Ari Thorgilson vphaf Rikes Nordanna.

---

t uppgift i *Biographiskt lexicon* 20 (1852), s. 176, skulle detta anuskript hafva kommit att stanna i Gefle gymnasiibibliotek. är torde det emellertid sedan hafva gått förloradt under nåon af de eldsvådor, för hvilka läroverkets samlingar efter enna tid varit utsatta.

tes af Antikvitetsarkivet. Enligt de ofvan, sid. 164, omnämda, ı i Kongl. biblioteket förvarade anteckningar, som någon af ntikvitetsarkivets tjänstemän nedskrifvit om de vid auktionen rsålda handskrifterna, var hela denna volym skrifven »med . Verelii hand» och bestod »af mer än 4 böcker papp.» vart den emellertid sedan tagit vägen, vet jag icke. Den nes icke hafva kommit öfver till Kongl. biblioteket med de mlingar, som vid Antikvitetsarkivets upplösning 1780 öfvermnades dit, och ej heller återfinnes den nu i Vitterhets historie ch antikvitets akademien, så vidt nämligen dess manuskriptatalog ger vid handen.

. Ups. R: 687, I.

15. Lygare Liöd.
17. Tröjomanna Saga. Defect.
18. Hird skrå.
22. Sanct Olofs Saga & Varia Alia.
25. Edda Islandice.
27. Åtskillige Skald-Wisor.
28. Ett stycke af Sanct Olofs Saga med Verel

---

15. Papp. fol. nr 15 b å Kongl. biblioteket. Inköptes a arkivet. I »anmärkningarna» heter det om den: » Syra Gudmundar Erlandsonar, thet är, en dicht förswänskat af Jona Rugman med des företal. arck och warit ärnad at tryckas.»
17. Inköptes af Antikvitetsarkivet. Nu förkommen.
18. Nr 228 fol. i Skoklostersamlingen. Afskrift af H Hist. Litt. 12 fol. å Lunds universitetsbibliotek. sid. 87.
22. Nu förkommen. Var helt säkert manuskriptet till V ämnade edition af Óláfssaga ins helga. Enligt »ant fanns »Werelii namn på pergamentet. 1664. Språk gl. Göthska och Swänska, ren och läslig styl.» utgjordes bland annat af »Glossarium af S. Olo »Bref till H. Assessor Brenner ifrån Casan wid flera.»
25. Papp. fol. 16 a å Kongl. biblioteket. Inköptes af arkivet. I »anteckningarna» heter det om den: » Verelii egen hand skrifwen, doch ej så fulkom trykta och de andra som finnas tilförende i Ant Skaldskaparmal och Liodsgrein, som fölia med i äro af lika beskaffenhet; så at de kunna anses so widlyftiga utdrag af de widlyftigare.»
27. Papp. fol. nr 72 å Kongl. biblioteket. Inköptes af arkivet. I »anteckningarna» heter det: »Åtskilliga Desse äro alla skrefne med Rugmans hand 1. 2. utradningen och 3. paraphrasis af större delen.»
28. Det 21 eller 26 första kapitlen. I flera af sina bre Gabriel de la Gardie omnämner Rudbeck dessa, utlåtanden synes det, som om Verelius icke hun fullständigt utarbeta mera än så. Emellertid säg om hans edition i *Catalogus Librorum, Qui* —

etla Sagan.
enlands Annal Thorfins Kalls Effnis, Thordar
nar.
ict Olofs Saga.
iæ Rugmans Notæ in Hawamal.
rwara Saga. It. Göthrichs och Rolfs Saga. It.
agmentum Hist. Olavii Tryggvassonii.
gra Jsländska Wisor.

perio — — — *Caroli XI. publicati sunt*, Stockholm 1690,
D: 2 r: »S. Olofs Norske Konungens Historia på gammal
thiska skrifwen med en nu brukelig Swensk Uttolkning
nat, i hwilken många Swea och Götha Handlingar finnas:
n tå bemelte Book skulle efter höga Wederböranders Befall-
g lefwereras till Collegium Antiquitatum, har någon omild
d borttagit 26 dhe första Capitlen, på det samma Saga
e skulle blifwa till hans heder tryckt.» Hur det nu än må
hålla sig med den »omilda handen», så var det emellertid
dbeck, som innehade dem. Från honom hade de sedan gått
sonen, och efter 1741 återfinner man dem i kämneren Erik
öms bokauktionskatalog, Stockholm 1749, där deras antal dock
gifves till blott 21. Om fol. nr 6 bland manuskripten heter
här: »Olof Helgas Saga på Jsländska, med Laur. Buræi
enska öfwersättning, samt Latinsk af Ol. Verelio, utaf de
förste Capitler». Den betingade vid auktionen ett pris af 24
. Hvart den då kom, har jag ej lyckats få reda på, och
vet ej, om den ännu är bevarad.
Ups. R: 688. Upptagen som fol. nr 4 å Reenhielms manu-
iptförteckning af år 1687 samt bland handskrifterna i Vere-
s' sterbhus.
tes af Antikvitetsarkivet. Återfinnes nu i Vitterhets historie
antikvitets akademien under titeln »Historiska samlingar ur
relii förråd.»
Ups. R: 686.?
. fol. 73 b å Kongl. biblioteket. Inköptes af Antikvitets-
ivet.
11 fol. i Skoklostersamlingen. Inköptes vid auktionen af
han Ihre, skänktes af honom till grefve C. G. Bielke till
lsta och gick omsider med dess samlingar till Skokloster.
här ofvan sid. 252, not. 1.

In Qvarto.

1. Egild och Assmunds Saga. Början af Sa
Frithiofs Hinnen Fraekna. Konunga Sag
talar Swerrirs Kongs Fodur, Hakonar K
God thraenda Lagann af Frithiof Fraekna
Saga. Wilhialme siod. Erik Wsidforlas
korttning af Halfdans Östenssonn Saga.
5. Fabula de Utgarda Loco. Fragmentum A
Islandicarum.
12. Ynglinga Sagan.
15. Ett gammalt Göthiskt Manuscript på Per
17. En gammal Lagbok.
18. Några af Joh. Rugmans Werk.
19. Varia Veter. Skaldor. Poemata undiq;
Eodem.
20. Saugur Samti [!] Olavs.
22. Sagan om Frithiof Fraekna.
23. Sturlögs Saga defect i början på texten.

---

1. Cod. Ups. R: 704, 709, 711, IV?
5. Cod. Ups. R: 693 och R: 697, V, VI. Jfr här ofv
12. Papp. 4:o nr 39 å Kongl. biblioteket. Inköptes a
arkivet. I »anteckningarna» heter det om den:
hielm med egen hand afskrefwen».
15—17. Jfr här ofvan sid. 165 f.
18. Papp. 4:o nr 34 å Kongl. biblioteket. Inköptes af
arkivet.
19. Papp. 4:o nr 40 b å Kongl. biblioteket. Inköptes a
arkivet.
20. Papp. 4:o nr 40 a å Kongl. biblioteket. Inköptes a
arkivet. I »anteckningarna» heter det om den:
Olafs. Äro allena Skaldeqwädena af be:te Sag
afskrefne och utradade».
22. Papp. 4:o nr 52 å Kongl. biblioteket. Inköptes af Anti
I »anteckningarna» heter det om den: »Är skr
Sw. öf:sat af Renhielm». Finnes upptagen å Reen
skriptförteckning af år 1687 som nr 25 4:o.

aria Collectanea Jonæ Rugmanni.
rojamanna Saga.
ı gammal Lagbok.
tskillige Sagor, som widare kunna ses i sielfwa
oken.
hiedrik af Berns Historia.

In Octavo.

orrske Kongers Chrönika in til åhr 1263.
f Vilkina Saga.

. 4:o nr 33 å Kongl. biblioteket, »Mauka-Stella» kallad.
här ofvan sid. 165 f.
p. 4:o nr 8 å Kongl. biblioteket. Inköptes af Antikvitets-
kivet. I anteckningarna heter det: »Är Jslendiga Sagan den
ore med gl. Jsländsk styl och i sielfwa skrifarten correctare,
ı den afskrift, som man til förende deraf hafwer». Finnes
ptagen å Reenhielms båda manuskriptförteckningar samt bland
ndskrifterna i Verelius' sterbhus. Jfr här ofvan sid. 157 f.
. Ups. R: 705.?
. 8:o nr 13 å Kongl. biblioteket. Inköptes af Antikvitets-
kivet. I »anteckningarna» heter det om den: »Detta är
lena en afskrift af den 1594 på danska i Kiöpenhamn trykta
indre Norske Cronikan, som af Jens Mortensson i Slangerup
utgifwen».

Bilaga 7.

Utdrag ur inventariet öfver Antikvitetsarkivets
af den 20 september 1693.

Efter originalet i *Handlingar rörande Antikvitetskollegiet och Ant*
Kongl. biblioteket. Såsom det synes har endast en jämför
ringa del af den fornnorsk-isländska handskriftsamlinge
gått förlorad i Stockholmsbranden 1697.

Uthi Wäggskåpet finnes effterfölliande
Nembl.

— — — — — — — — — — — — —

38. Edda på Pergament af Sal. Gref Magno De la Guardie gifwen till Upsala Bibliothec.................. Cod. U
46. Speculum Regale. Ms. på papper. Cod. U
47. Grönlandz annaler. Ms. på papper med Gref Magni Nampn............ Cod. U
48. Knittlinga Saga. Ms. med Gref Magni Namp. N:o 13. 14. 15. 16...... Cod. Up 12—1
49. Konung Magni Frosta Tingz lag. Ms. på pergament regal 4:o med Gref Magni nampn. N:o 8. ...... Cod. U
50. Jslans lag Book in 4:to. Gref Magni N:o 9............................ Cod. Up
51. Speculum Regale. G. M: N:o 18. Cod. Up
52. Gretla. G. Magi[!] N:o 10.............. Cod. U
56. Eigil Skaldagrims hufwudlösen wijsor. G. M. N:o 41 och 42... Cod. Up 41—4

— — — — — — — — — — — — —

öfwersta Hyllan och främsta
fdelningen uthi Muren.

ꞁkop Gudmunds Saga. Manu-ꞁript på Pergament in folio.	Perg. fol. nr 5.
ꞅtoria Damasceni in 4:to i hwitt ɔand.	Perg. fol. nr 6.
Membraneum in folio, hwaruthi först finnes Historia trium Regum Christum in Betlehem visitantium. etc. a Verelio registrerade.	Perg. fol. nr 3.
Swerres Historia in 4:to på Pergament.	Perg. fol. nr 8.
ɩls Saga Manuscript in 4:to på Papper.	
Olofs Saga in 4:to på Pergament. Ms.	Perg. 4:o nr 2.
ill Skallagrimps Saga Ms. in 8:vo på Papper.	
rsten Wikingssons Saga Ms. in 8:vo på Papper.	
s Saga Ms. in 8:vo på Papper.	
chnöa Jarlars Historia på danska Ms. in folio.	Papp. fol. nr 39.
rvara Tattur på Jsländska Ms. in 4:to på Papper.	
alentins och Aurssons Historia på Jsländska M. S. in 4:o[1] på Papper.	Papp. fol. nr 29.
wamal på Jsländska, Latin och Swenska Ms. in folio, på Papper.	
m Snorressons Book Ms. membr. in folio.	

[1] Ielt säkert felskrifning för »folio». Jfr här nedan »J andra ꞅen i Muren på femte Hyllan», hvarest kvartvolymen finnes som nr 39.

18. Jlluga Gridar fostres Historia etc. M. S. på Papper in 4:to. .... Papp
19. Thord Redas Historia M. S. på Papper in 4:to på Jsländska. .... Papp.
20. Caroli Magni Historia M. S. på Papper in 8:vo g. Göthiska.
21. Rolof Götrikssons Historia på g. G. M. S. på Papper in 8:vo. .... Papp.
22. Bandamanna Saga M. S. på Papper in 8:vo.
23. Fertrams Saga M. S. på Papper in 4:to.
24. Gisslarssunger M. S. på Pergament in 24:to.
25. Soliloquia på Jsländska M. S. på Papper in 8:vo.
26. Niala M. S. på Papper in 8:vo.
27. Egil Skallagrimssons Saga M. S. på Papper in 4:to.
28. Patriarchen Iacobs Söners Testament. M. S. på Papper in 8:vo.
29. Orms Storolfssons Saga M. S. på Papper in 8:vo.
30. Hermans och Iarlmans Saga. Fragment på Papper in 12:mo.

På 4:de Hyllan.

1. Jslands Lagbook Ms. membr. in 4:to.
2. Gulatings Lagen Ms. membr. in 4:to majore. .... C: 20.
9. Gulatings Lagen Ms. membr. in 4:to majore. .... C: 16.
10. Gulatings Lagen fragm. etc. Ms. på Papper in folio.

latings och æidzifatings Lag Ms.
membr. in 4:to. .... C: 17.
rgatings Lag och Biörkerätten
etc. Ms. membr. in 4:to. .... C: 15.
ristendomsbalker, Frostatings Lag
etc. Ms. membr. in 4:to. .... C: 21.
latings Lagh Ms. membr. in 4:to. C: 18.

Norsk Lagbook på danska Ms.
på Papper in 4:to. .... C: 33--36.

mmarisk Register öfwer Noriges
Lagh. Ms. på Papper in 4:to. ... C: 90.

— — — — — — — — —

dra Afdelningen i Muren
på femte Hyllan.

omæ archiebiskops Saga sine
principio etc. öfwer alt 22. Histo-
rier Ms. membr. in 4:to majore. Perg. fol. nr 2.
munds Saga sine principio etc.
in alles 10. Historier Ms. membr.
in 4:to majore. .... Perg. fol. nr 7.
Twu Bröder Amerio och Amico,
sine principio etc. öfwer alt 11.
Historier. Ms. membr. in 4:to. Perg. 4:o nr 6.
Mariæ Saga cum varijs alijs
Historijs Ms. membr. in 4:to...... Perg. 4:o nr 11.
skillige Constitutioner och Cer-
moner på Helgedagarne. Ms.
membr. in 4:to. .... Perg. 4:o nr 15.
omæ archiebiskops Historia sine
initio. Ms. på Pergament in 4:to. Perg. 4:o nr 17.
ngfru Mariæ föräldrars Historia
Ms. in 8:vo membr.[1]

[1] Upptagen på Eggertssons manuskriptförteckning som nr 1 8:o
eln »Onno-Saga paa Kalfskind». Jfr ofvan sid. 197.

8. S. Nicolai Archiebiskops Historia Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
9. S. Olofs saga, sine initio et fine. Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
10. Haward Jsfijrdings Historia, ibidem öfwer alt Sex åtskilde Sagor. Ms. membr. in 4:to.
11. Vigastyrs och Vigabarda Historia sine initio, öfwer alt 4 Sagor. Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
12. Historia Alexandri Magni, Manissæ et Iugurthæ etc. Vulgo Romferla Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
13. Speculum Regale Ms. membr. in 4:to. Perg. 4
14. Speculum Regale Ms. membr. in 4:to min. .... Perg. 4
15. Rimnabook. 1:o Brönurimor etc. Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
16. Bosa och Herröds rima den 9. och 10. etc. Ms. membr. in 4:to.
17. Summarium öfwer hela Nya Testamentzens Historia in till Keyser Neronis dödh. Ms. membr. in 4:to. Perg. 4
18. Arne biskops Saga. Ms. membr. in 4:to. .... Perg. 4
19. Epistolæ et Ewangelia Dominicalia på Jsländska. Ms. membr. in 4:to. Perg. 4
20. Thord Hredes Historia etc. öfwer alt 9. Sagor. Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp. 8
21. Bua Jsländings Historia etc. öfwer alt 4. Tractater. Ms. på Papper in 8:vo.
22. Olof Tryggwassons Historia och

Ryggiastycke Ms. in 4:to på Papper. .... Papp. 4:o nr 9.
orska Konungars Crönika Ms. på Papper in folio.
uristenrätten den gamble, sine principio, Ms. membr. in 4:to.... C: 3.
olf Götrikssons Saga, sine initio etc. öfwer alt 9. Sagor, Ms. på membr. in 4:to. .... Perg. 4:o nr 7.
rågås äldsta Lagbook i Norge, Ms. på Papper in 4:to.................. C: 11.
oalög medh 5. Tractater Ms. membr. in 4:to oblongo.............. Perg. 4:o nr 5.
Syrachs Book och Salomons Ordspråk, Ms. membr. in 4:to. skrifwit i Skalhold 1545.................... Perg. 4:o nr 10.
olof Götrikssons Historia, öfwer alt 13. särskilte Sagor. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4:o nr 6.
rokarefs Saga, öfwer alt 11. särskilte Historier. Ms. på Papper in 4:to.. Papp. 4:o nr 5.
dbärs Book. 1. Heimskringlunar Hegdunar Blomster, öfwer alt 17. särskilte Historier Ms. på Papper in folio. .... Papp. fol. nr 1.
onung Håkon Håkonssons Historia, Ms. på Papper in folio. ...... Papp. fol. nr 44.
award Jsfyrdings Historia. och begynnelsen af Tidrek af Berns Histories Danska version. Ms. på Papper in folio.............................. Papp. fol. nr 31 och 32.
rokaräfs Anbogsweies Historia

Latine etc. Ms. in 4:to på Papper. .... Papp. 4

35. Thord Hredas Historia Ms. membr. in 8:vo. .... Perg. 4:
36. Ceremoniæ quædam in templo observandæ. Ms. membr. in 4:to.
37. De quibusdam Pontificibus et Episcopis, fragm. membr. in 12:mo.
38. Rödulfs och hans Söners Saga, öfwer alt 11. särskilte Historier. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
39. Falentins och Aurssons Historia, Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
40. Rödulfs och hans Söners Saga etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
41. Olof Tryggwassons Saga Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
42. Biskop Gunmunds Historia etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
43. Egil Enhändtes Rijmer etc. fragm. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
44. Bord Snefols åhs Saga. Ms. på Papper in 4:to .... Papp. 4
45. Laxdælinga Saga. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
46. Jsländinga Sagan stora. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
47. Grettir Assmundssons Saga etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4
48. Ett gammalt Calendarium Ms. på Pergament in 4:to.
49. Sigurd Thögles Saga etc. öfwer alt 20. särskilte Historier. .... Papp. 4
50. Niclas Lekares Historia etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4

ettir Assmundssons Historia. Ms. på Papper in 4:to.
lendarium Islandicum Ms. på Papper in 24:to. .... Papp. 8:o nr 18.
racuts Saga. Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp. 8:o nr 7.
orre Edda Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp. 8:o nr 5.
ändsk Lagbook. Ms. membr. in 4:to........................ C: 2.

:te Hyllans andra half deel.

öma Jons Saga, Saulus och Ne- canos Saga, Gabons Saga. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4:o nr 22.
gnar Lodbrogs Historia på Latin. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. fol. nr 21.
f Göthrikssons Historia etc. in alles 17. Historier. Ms. på Papper in 4:to.
ttnsdela och Laxdela. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4:o nr 18.
tnsdela Ms. på Papper in 4:to. Papp. 4:o nr 25.
sla Surssons Saga etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4:o nr 12.
itus Saga sine fine. Ms. på Papper in 4:to.
il Skallagrimssons Rijmer, sine initio. Ms. på Papper in 4:to.
mans Rijmer och andre Rijmer ine initio et fine .... Papp. 4:o nr 1: 5-6.
mstur walla Rijmur. Ms. på Papper in 4:to........................ Papp. 4:o nr 28: 1.
igerulfs Saga etc. Ms. på Papper in 4:to. .... Papp. 4:o nr 43.

18. Landnamabook Jslandsbögdar. Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp.
19. Willmunds Rijmer etc. Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp.
20. Torsten Byermagns Saga sine initio etc. Ms. på Papper in 8:vo. ...... Papp.
21. Geyralds Rijmer etc. Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp.
Chatechismus parvus Lutheri Ms. på Pergament in 12:mo. .... Perg.
22. Virgilij Saga. Ms. på Papper in 12:mo.
23. JEsu Christi Barnsdoms Historia Ms. på Papper in 8:vo. .... Papp.
24. Sæmunder Edda Ms. in 8:vo på Papper. .... Papp.

— — — — — — — — — — —

* * *

— — — — — — — — — — —

120. Extracter af Wilkina Sagan af Axehielm inlefwer. 4:to. .... Papp.
176. Borgartingz Lagbok. fol. Ms. memb. .... C: 14.
183. Åtskillige Norrske Handlingar. Ms. Papp. Fol.[1] .... C: 23.
184. Norska Lagboken. Ms. Papp. Fol.
185. Norska Lagboken fördanskat. fol. Ms. Papp. ....
186. Norska Lagboken. Ms. Papp. Fol.
(184–186:) Jfr C
187. Förordning:r Christ. IV. åtskilliga, 4:to. Ms. Papp.

[1] Handskriftens försättsblad bär som titel: »Norsk
skilliga Norska Handlingar».

orges Lagbok. Ms. Papp. 4:to.	Jfr C: 28—30.
orska Lagbokens Msc. På Papp. :to.	
orska Lagboken 4:to.	
orges lag på Danska. Ms. Papp. :to 1552.	C: 31.
orges Lagbok Dito. Ms. Papp. :to.	
landz Lagbok af Kong Magn. i orie. Papp. Ms. Fol.	C: 9.
orsk Lagbok af Kon. Mag. Ms. erg. 4:to.	C: 19.
landzlagen med en Christendoms ätt. Ms. Papp. med gr. Mag. temp.	C: 12.
gboken Norske Förbättring. 4:to Is.	
länske Lagbok af Kong. Mag. Iaqu. 4:to. A:o 1282 med andre 'örordn:r Ms.	C: 10.
orsk Lagbok Ms. memb. 4:to eslag af messing.	C: 22.
landz Lagbok hel gammal. 8:vo. Is. pg.	C: 5.
to en På Papp. 12:mo.	C: 7.
ı Jslandz lagbok in 8:vo på 'ergam.	C: 6.
ornesingars Historia på danska inb. Ms. Papp.	Papp. fol. nr 43.
st. Ol. Tryggonis. Jsländsk. inb. Fol.	
ord Rådes Histor. fol. Ms. Papp.	Papp. fol. nr 69.
ansdalingers Historia. Fol. Ms.	Papp. fol. nr 30.
amla Jsländskee Rjm, Lillie	

kallad, på Danska verter. Fol. Ms. .... Papp. fol. nr 23.

227. Norrsk Lagbok skrifwen på Papp. 4:to .... Jfr C: 32.

254. Frostatingz Lag. Fol.

256. Johannis Damasceni Historia om Barlam Eremita af götska afskrifwen med swensk version. ... Papp. fol. nr 49.

287. Rolf Götriksons Historie på Göthiska och Danska. Ms. Fol. Häftad af H. Coijetz skiänkte böcker. .... Papp. fol. nr 17.

288. S. Olofz Historia af Are Prest sammanskrif. på götiska, och förswenskad af Laur. Buræo. uti 2:ne hwita pergam. Band. .... Papp. fol. nr 24 och 92.

317. Fragmentum Theodor. Monachi Historiæ Norvegicæ incipit à Cap. IX. Ms.

318. K. M. Norske Lagbok 4:to. Ms.

Uti andra hwalfwet öfwersta hyllan.

Afcopierade manuscripter.

Sæmunder Edda ock Snorre Edda i ett Band Fol. Ms. afcopier. .... Papp. fol. nr 34.

Snorre Sturleson i Kiöpenhamn afskrifwen, fol. .... Papp. fol. nr 18.

Jdem in Stockholm afcopierad. Fol. ... Papp. fol. nr 5.

Den Store K. Olof Tryggwasons Historia af Bärga ABBote sammanskrifwen, afcopierad in Folio. .... Papp. fol. nr 11.

S. Olofz Historia Gotico Svetico in Fol. Papp. fol. nr 45.

K. Olof Tryggvasons Historia. Fol. ..... Papp. fol. nr 12.

Hryggiar Stycke. Fol. .... Papp. fol. nr 14.

Kong Swerres Historia. Fol. .... Papp. fol. nr 41.
Kong Håkon Gamles Historia. Fol.
En afcopierad Sagebok af Arngrim Jonsson Fol. hwarwti först är Jarl Mans Saga, och sidst Haldan Östenssons. Papp. fol. nr 56.
Kormakz Saga, ibidem 9 Sagor. Fol.
Jon Gudmunssons Målares. den samma afcopierad här i Stockholm. Fol.
Liös Wettninga Saga, öf:r alt 4 Historier. Fol. .... Papp. fol. nr 35: 1—3.
Grågås, ock Jnterim. Fol. .... Papp. fol. nr 77.
Mirmants Saga med andra åtskillige. Fol. Papp. fol. nr 47.
Eidsifa Tingz Lag, etc. Fol. .... Papp. fol. nr 82.
Wolsunga Saga. Fol. .... Papp. fol. nr 20.
Dito Wolsunga Saga. Ex vasto. Ms.
Jwent Saga ibid. öf:r alt 8 serskillte Historier. .... Papp. fol. nr 46.
Legum Frosta Tingesium contenta etc. in Fol. Ms.
Speculum Regale. .... Papp. fol. nr 19.
Bödwar Biarkas Saga, etc. .... Papp. fol. nr 60.
Niala. .... Papp. fol. nr 9.
Jsländinga Sagan Stora. .... Papp. fol. nr 4.
Norrekz Saga. .... Papp. fol. nr 22.
Biskop Gudmuns Historia etc. .... Papp. fol. nr 2.
Jslandz Lagbok. .... Papp. fol. nr 75.
Adonii Saga. .... Papp. fol. nr 48.
Frostatingz Lagen. .... Papp. fol. nr 83.
Stiörnu Odda ock Swarf dela. .... Papp. fol. nr 67.
Gissle Syrssons och Biskop Påls Historier. .... Papp. fol. nr 59.
Jslandiæ Nova Descriptio Latine. .... Papp. fol. nr 8.
Gudmund den gode Hola Biskopz Historia. .... Papp. fol. nr 3.

Gwla Tingz Lagen. .... Papp. fol. nr 81.
Borgar Tingz Lagen ock Biörkö rätten. Papp. fol. nr 78.
Troyomanna Saga etc. .... Papp. fol. nr 58.
Frosta Tingz Lagen begynt på Swenska att verteras.
Niflunga Saga.
Theoria vitæ æternæ phil. Hic. Jsländsk. 8:vo.
Några äfwentyr af åtskilliga sorter.
Grettla ock Eigla Saga. .... Papp. fol. nr 15 a.
Watts dela etc. öfwer alt fyra.............. Papp. fol. nr 6.
Sigurd Gard then Fräknes Historia öf:r alt 6 serskillde tractater................ Papp. fol. nr 66.
Bödwar Biärkes Historia. in alles 6 Tractater. .... Papp. fol. nr 61.
Caroli Magni Historia. .... Papp. fol. nr 37.
Byretten etc. .... Papp. fol. nr 80.
Borga Tingz Boken.................................. Papp. fol. nr 79.
Knitlinga Saga 4:to. Complett Ms. som Mons. Gudm. Ols. debiteres förr hafwa lånt. .... Papp. 4:o nr 41.
Åtskilliga Genealogier med några Stadgar ock Wigz loda, är en del af Grågås.. Papp. fol. nr 76.
Kiettel Hengz Historia öfwer alt 6. ...... Papp. 4:o nr 32.

I förteckningen förekomma också följande arbeten, hvilka dock alla, såsom det synes, äro tryckta.

10. Konunga Sagan.
29. Nya Testam. Jsländsk. Ed. A:o 1584.

---

10. Helt säkert Peder Claussöns öfversättning, Kjøbenhafn 1633.
29. Hólar 1584. Exemplaret fins i Kongl. biblioteket.

52. Edda Jslandorum. 4:to.
65. Edda Jslandor. Resenii. 4:to.
72. Resenii Hirdskra 4:to.
82. Jsländsk Bönbok. 12:o.
84. Ol. Tryggwas. Saga Renhielms 4:to.
85. Calend. Jsländsk 8:vo.
88. Examen Catechet. Jsländsk 12:o.
89. Arngr. Jonæ Jslandia 8:vo.
90. Norske Kongars Krönika.
92. Christeligar Tros Artiklar Jsländsk 4:to.
93. Grammatica Jslandica Runolphi Jonæ 4:to.
95. Postilla Gudbrands Jsländsk 8:vo.
96. S. Ol. saga 8:vo.
102. Graduale Gisle Thorl. 4:to Jsländsk.
106. Grönlandske Bericht Siwers.
107. Landama[!] Sagan 4:to.
108. Færöyarna Reserat. Debes 8:vo.
202. Jslandz Lagbok. Tryckt. 1578.
Olof Tryggwassons Saga trykt in 4:to.

52., 65. Resenius' edition, Havniæ 1665.
72. Haffniæ 1673.
82. Någon af editionerna Hólar 1597 eller 1671.
84. Upsalæ 1691.
85. Hólar 1597.
88. Någon af editionerna Hólar 1674 eller 1677.
89. Hafniæ 1593.
90. »Jens Mortensens öfversättning», Kjøbenhaffn 1594.
92. Sigvardi, J. *Christelegrar Trwar Höfud Greiner,* Hoolum 1675.
93. Hafniæ 1651.
95. Någon af editionerna Hólar 1597, 1609, 1649, 1676.
96. »Historia sancti Olaj», Hadorphs edition, [Stockholm 1675].
102. Hólar 1679. Exemplaret fins i Kongl. biblioteket.
106. Hamburg 1674.
107. Skálholt 1688, 89.
108. Debes, *Færoa et Færoa reserata,* Kjøbenhafn 1673.
202. Jónsbók, Hólar 1578.
Saga þess Haloflega Herra Olafs Tryggvasonar, Skálholt 1689, 90.

Register.

Personregister.

Andrjesson, Guðmundur 56, 75, 77, 78, 108.
Annerstedt, Claes 95, 106, 166, 168, 226.
Anrep, Gabriel 114, 225, 227.
Ansgarius 6.
Ari Fróði 59.
Árni Sigurðsson 10, 20, 21, 26—28, 32, 35—37.
Arrhenius, Claudius. Se Örnhielm.
Arwidsson, A. I. 115, 135, 219.
Aschaneus, Martin 218.
Auðun Illskælda 6.
Austrel, O. 276.
Axehielm, Johan 22, 24—26, 130, 132, 133, 138, 140, 141, 153, 167, 220, 221, 225, 230, 231, 272, 273.

Bartholin, Thomas 176.
Benedicti, Magnus 193.
Benzelius, Erik d. y. 155.
Bergh, Severin 218.
Bjarni Kolbeinsson 59.
Bielke, K. G. 252, 281.
Bielke, Sten 179, 182.
Björn på Håga 6.
Biörner, E. J. 250.
Boer, R. C. 47.
Bonde, Gustaf 87.
Bothniensis, Nicolaus Olai 225.
Bothniensis-Stiernman, Katarina 225.
Bragi hin gamli 6.
Brahe, Erik 252.
Brahe, Eva Katarina. Se Sack.
Brahe, Per 67, 81, 100.
Brandt, K. J. 58.
Brenner, Elias 280.
Brocman, N. R. 31.
Burenskiöld, Nils 227, 228.
Bureus, Johannes Jacobi 231.
» Johannes Thomæ Agrivillensis 13, 22—26, 30, 32, 33, 54, 68, 89, 90, 141, 216—225, 228, 230, 235, 236, 238, 248, 273.
» Jonas 68, 69.
» Kristina 227.
» Laurentius 24, 26, 82, 172, 216, 225, 227—241, 248, 276, 281.
» Nils. Se Burenskiöld.
Burman, Pieter 106, 110.
Burser, Joakim 107.
Bygdén, Leonard 226.

Celsius, Magnus 130, 173, 272, 274, 275.
Christersson, Peder 187.
Chruzelius, Boetius 244.
Claussön, Peder 60, 61, 64, 66, 247, 296.

Coijet, W. J. 105—107.
» P. J. 105—107, 110.
Collin, H. S. 237.
Curio, Henrik 247.

Dal, Nils Hufvedsson 81, 107, 114, 117, 120, 155, 178, 188, 190, 192.
Debes, Lucas 297.
De la Gardie, M. G. 22—26, 34, 82, 83, 90—95. 97—101, 103, 107, 114, 115, 118—120, 122—124, 126—129, 131, 133, 134, 136, 139, 140, 145—147, 152, 160, 171—173, 177, 178, 192, 229, 232, 236, 240, 241, 245, 254, 264, 266, 272, 273, 275—278, 280.
Dreyer, J. K. H. 68.
Dureel, Magnus 91—94.

Eggertsson, Jón 33, 84, 176, 189—208, 212, 215, 287.
Egill Skallagrímsson 74.
Einarr Skúlason 8.
Einarsson, Einarr 193.
Eiríksson, Þorarinn 247.
Enander, Nils 266.
Erichsen, John 176.
Ericus Olai 53, 54.
Erik Magnusson 10, 11, 13.
Erik Segersäll 14.
Erik Väderhatt 14.
Erik Årsäll 14.
Erlandsson, Guðmundur 280.
Eufemia 10.

Fenger, R. T. 58.
Forssell, Hans 87, 88.
Fredrik II af Danmark 59.
Friis, Kristian 71, 76.
Frode 52.
Frondin, Berge 230.
Fryxell, Anders 106.

Gahm-Persson, S. L. 184, 231, 236.
Geijer, E. G. 53.
Gerner, A. 277.
Gisleifsson, Óláfur 193.
Gizurr Svarti 7.
Gram, Hans 70.
Gren, Märta Månsdotter 40, 41.
Gripenhielm, Edmund Figrelius- 232.
Guðmundsson, Jón 200.
Gumælius, G. W. 53.
Gunnlaugr Ormstungu 7.
Gustaf I 89.
Gustaf II Adolf 89, 217.
Gyldenstolpe, Nils 151.
Gyllenstierna, Johan 177.
Gödel, Vilhelm 32, 33, 73, 76, 81, 86, 94—97, 99, 101, 115, 121, 135, 175, 181, 253.

Hadorph, Johan d. ä. 22, 34, 82, 83, 95, 110, 118, 120, 122, 123—128, 130—134, 138, 139, 142—150, 152, 156, 158, 160, 164, 170—175, 177, 179, 181—183, 186, 187, 189, 192, 204—208, 213, 220, 230, 251, 272, 274, 275, 278, 280, 297.
Hadorph, Johan d. y. 185, 264.
Hákon Háleggr 28.
Hákonarsson, Árni 193, 215.
Halfdan Hvitben 13.
Halfwardi, Nicolaus 212.
Hallenberg, Jonas 237.
Hallfreðr Vandræðaskáld 7.
Hallson, Pál 108, 112, 113.

Halpap, Lucas 175.
Hammarskiöld, Per 114.
Hanssön, Laurents 56, 59—63, 65.
Harald Hårfager 6.
Heideman, Kristofer 176.
Heinsius, Nicolaus 104, 106, 110.
Hernit I 51, 52.
Hernit II 51, 52, 221, 224.
Holm, Per 142—144.
Hrafn Qnundarson 7.
Huitfeldt, Arild 63, 65, 66, 68, 247.
Hyltén-Cavallius, G. O. 19, 47, 51, 238.

Ihre, Johan 68, 98, 99, 252, 281.
Inge 51, 52.
Ingeborg 15.
Ingegärd 240.
Ísleifr 59.
Istmen, Jakob. Se Reenhielm.

Jacobsen, Bartolomeus 15.
Jacobæus, Frans 193.
Johannes Magnus 53, 244.
Johannæus, Finnur 71, 108.
Jónsson, Árngrímur 56, 69, 70—73, 75, 79, 80, 297.
Jónsson, Björn 56, 74.
Jónsson, Eiríkur 36.
Jónsson, Finnur 6, 8, 62, 63, 191.
Jónsson, Gottskálk 36.
Jónsson, Pietur 212.
Jónsson, Runólfur 56, 74.
Jónsson, Sveinn 75.
Jordanes 51.

Karl Knutsson 10, 19, 40—42, 44, 45.
Karl X Gustaf 82, 104, 105, 108.
Kemp, Abraham 218.
Klemming, G. E. 15, 16, 19, 23, 30, 38—44, 48, 68, 89, 92, 93, 176, 192, 194—198, 204, 217, 218, 248, 254.
Klockhoff, Oskar 16, 17, 47.
Krag, Niels 70, 71, 76.
Kristina 91, 92, 230.
Kristofer af Bajern 41, 42.

Lagerbring, Sven 31, 32.
Lang, Benedictus 278.
Lange, Ove 205.
Langebek, Jakob 31.
Laurentii, Engelbert 226.
» Hans 226.
Leijonmarck, Sven 161.
Loccenius, Albrekt 26, 276.
» Johannes 26, 66, 99, 100, 117, 130, 150, 168, 173, 241, 247, 272.
Lidbeck, Anders 209.
Lillieblad, Gustaf Peringer- 208.
Liljegren, J. G. 203, 213, 214.
Lorin, Jonas 266.
Lund, Zakarias 104, 107, 108.
Lundius, Karl 141, 143, 212.

Magnus Eriksson 27.
Magnússon, Árni 15, 174, 214.
» Jón 75.
Mazarin, Jules 78, 79.
Messenius, Johannes 43, 54, 66, 216.
Meurer, Ignatius 67.
Molér, Vilhelm 209.
Morsing, Kristian 59.
Mortensen, Jens 63, 66, 216, 283, 297.
Munch, P. A. 10, 11, 13, 18, 19, 54, 55.

Naudæus, Gabriel 78.
Neork 52.
Norcopensis, Andreas. Se Nordenhielm.
Nordenhielm, Andreas Norcopensis- 128, 136, 138, 142—144, 150.
Nordian 51, 52, 224.
Nordin, K. G. 102.
Nicolaus Ragvaldi 45.
Nicolaysen, Nicolay 60.
Nielssön, Jens 65.
Nyerup, Rasmus 68.

Óláfr Tryggvason 253.
» Þórðarson 8.
Óláfsson, Guðmundur 84, 166, 178, 179, 181—183, 186—188, 191, 198, 200.
» Helge 84, 187, 188—190, 192, 194, 206.
» Magnús 56, 75—80, 101, 181.
» Stefán 56, 78, 79.
Olof Skötkonung 7, 13, 240.
» Trätälja 13.
Olivecrantz, Johan Paulin- 150.
Qlvir Hnúfa 6.
Osantrix 51, 52, 221.
Oxenstierna, Axel 242—244.
» Bengt 82, 129, 148—150, 160, 173, 184, 205—207, 230, 267.
» Kristian Bengtsson 41.
» Märta Månsdotter. Se Gren.
Óttarr Svarti 7.

Palmskiöld, Elias 172, 230, 237.
» Erik Runell- 24, 185, 227, 238, 275—278.
Pedersen, Kristian 56—60.
Peringskiöld, Johan 53, 148, 166, 183, 186, 207—209, 213, 220, 222, 225, 250.
» J. F. 213.
Petri, Laurentius 53.
» Olaus 29, 30, 53, 54.
Philimer 51.

Rask, R. K. 74.
Reenhielm, Jakob Istmen 31, 115, 126, 128, 129, 131, 134—137, 141, 147—151, 153, 155—165 168, 172, 173, 264, 266, 267, 269—271, 273, 282, 283, 297.
Resenius, Peder 75, 76, 78, 97, 108, 297.
Rhezelius, Jonas Haquini 130, 273.
Rimbertus 6.
Ropp, G. F. von der 40—42.
Rudbeck, Olof d. ä. 26, 31, 33—35, 95, 102, 106, 107, 114, 115, 118, 120, 124, 125, 128—130, 132, 133, 136—138, 140, 147, 150, 152, 154, 155, 157—159, 164—168, 170—172, 200, 252, 271, 272, 274, 276, 280, 281.
» Olof d. y. 101, 102, 158, 164, 166, 252, 279, 281.
Rugman, Jónas 34, 56, 80, 81, 83, 84, 87, 95—100, 113—121, 123, 124, 128, 133—137, 147, 149, 153—155, 157—160, 165, 169—171, 175, 178, 220—222, 251, 252, 265, 267, 280, 282.
Runberg, Peter 266.
Runell, Erik. Se Palmskiöld.

Rymonius, Nicolaus 31, 270.
Rørdam, Holger 92.

Sack, Eva Katarina 252.
Salan, Jonas och Petrus 155—157, 159, 164, 168.
Salin, E. O. 266.
Salmasius, Claudius 104.
Saxo Grammaticus 57, 58.
Sceffer, Henrik 161.
Schantz, Fredrik 190, 191.
Schefferus, Johannes 106, 130, 150, 168, 170, 171, 173, 232, 247, 275.
Schenberg, Peter 242, 244.
Schlyter, K. J. 237.
Schroderus, Erik 229.
Schröder, J. H. 87, 99.
Schück, Henrik 9, 16, 19, 38, 43, 44, 200, 254.
Schütz, Henrik 168.
Seefeldt, Jörgen 73, 82—84, 104—113, 198.
Sigurðsson, Jón, 8, 99.
Sigvardi, J. 297.
Sigvatr Þórðarson 7.
Sivers, Henrich 297.
Skúlason, Þorlákur, 74, 76.
Snorre Sturluson 57, 59—62, 75, 78.
Sparfwenfelt, J. G. 62, 84, 178, 191, 208—212.
» K. J. 209.
Spole, Andreas 128, 138.
Stephanius, S. J. 73, 76, 84, 91, 92, 95, 99—103, 181.
Stigzelius, Lars 227, 231, 232.
Stiernhielm, Georg 17, 18, 22, 24, 90, 141, 225, 278.
Storm, Gustav 10, 11, 13, 15, 16, 19—21, 26—29, 31, 35, 37, 45, 47, 48, 50, 58, 61, 63, 64, 67, 86, 212, 221.
Styffe, K. G. 226.
Ström, Erik 281.
Störssön, Mattis 56, 63, 247.
Svaning, Hans 59, 60.
Sveinsson, Brynjólfur 56, 72, 73, 79, 80, 108, 110, 111.
Sverre, 56.

Thorgny lagman 240.
Thorlacius, Þórðr 193.
Torfæus, Þormóður 73, 205, 206.
Þorbjǫrn Hornklofi 6.
Þórðarson, Þorsteinn 193.
Þorkelsson, Jón 36, 111.
Þorláksson, Gísli 297.
Þorláksson, Guðbrandur 69, 297.
Þorleifsson, Hannes 176.
» Ísleifr 193, 200.

Ulfeldt, Corfitz 105, 106.
Uldall, Peder 31.
Unger, C. R. 7, 16, 47, 51, 58, 219, 220, 221.
Utterklo, A. 188.

Vallerius, Harald 141, 227.
Vallin, Georg 210, 211.
Warburg, Karl 9, 200, 254.
Vedel, Anders Sörensen 59, 63.
Wennæsius, Erik 272.
Verelius, Olof 24, 26, 30—35, 66, 83, 101, 103, 114, 116, 118, 120—122, 124—127, 129—136, 138, 140—143, 147, 149, 150, 154—160, 162—173, 175, 177, 216, 239, 241—247, 249, 251—256, 269, 270, 272, 273, 275, 276, 278—281, 283.
Werlauff, E. R. 75, 92, 104—108.

Werwing, Jonas 148.
Westén, Aron 226.
Wieselgren, Per 26, 116.
Vigfússon, Guðbrandur 61—63, 73, 85, 99.
» Jón 194, 201.
» Jónas 193.
Vilkinus 51.
Worm, Ole 60, 61, 64, 71—76, 78, 230, 247.
Vossius, G. F. 104.
Wrangel, F. U. 235.

Yngve Frey 14.

Zebråsynthus, Jakob 225—227.

Örnhielm, Claudius Arrhenius- 31, 107, 116, 125, 128—146, 152—154, 160, 244, 272, 274.

Handskriftsregister.

(Upptagande endast codices)

I.

Fornnorsk-isländska handskrifter.

A.

Bevarade:

Å Kongl. biblioteket i Stockholm.

Allmänna samlingen.

Samlingen i dess helhet 84, 85.

Perg. fol. 1 58, 59, 62, 84, 212.
» » 2 199, 287.
» » 3 112, 113, 285.
» » 4 16, 17, 19, 21, 23, 24, 26, 37, 47, 53, 54, 84, 90, 130—132, 138, 140, 141, 167, 219, 220, 274—276, 278.
» » 5 110, 111, 113, 285.
» » 6 16, 23, 24, 37, 84, 132, 285.
» » 7 199, 287.
» » 8 84, 285.
» » 9 62, 63, 84, 191.

Perg. 4:o 2 16, 19, 37, 48, 54, 66, 84, 90, 130, 132, 133, 137, 140, 196, 197, 216, 237, 238, 241, 254, 273, 285, 277, 278.

Perg. 4:o 3 212.
» » 4 196, 197, 199, 288.
» » 5 112, 113, 289.
» » 6 112, 113, 287.
» » 7 111—113, 289.
» » 8 199, 290.
» » 9 288.
» » 10 199, 289.
» » 11 112, 113, 287.
» » 12 199, 288.
» » 13 288.
» » 14 199, 288.
» » 15 84, 199, 200, 287.
» » 16 199, 288.
» » 17 33, 34, 199, 287.
» » 18 84, 199, 288.
» » 19 288.
» » 20 199.
» » 22 169.
» » 23 199, 288.
» » 24 199, 288.

Perg. 8:o 1 197—199.
» » 2 292.
» » 5 196, 197, 199.

Papp. fol. 1 289.
» » 2 295.
» » 3 295.
» » 4 295.
» » 5 294.
» » 6 296.
» » 8 295.
» » 9 295.
» » 10 206.
» » 11 294.
» » 12 294.
» » 13 267, 269.
» » 14 294.
» » 15a 296.
» » 15b 121, 280.
» » 16 280.
» » 17 107, 112, 113, 294.
» » 18 191, 294.
» » 19 295.
» » 20 295.
» » 21 291.
» » 22 295.
» » 23 112, 113, 294.
» » 24 237, 238, 241, 294.
» » 29 199, 285.
» » 30 112, 113, 293.
» » 31 199, 289.
» » 32 191, 212, 289.
» » 34 294.
» » 35 188, 295.
» » 37 296.
» » 39 285.
» » 41 188, 295.
» » 42 112, 113.
» » 43 112, 113, 293.
» » 44 289.
» » 45 294.

Papp. fol. 46 295.
» » 47 295.
» » 48 295.
» » 49 294.
» » 56 295.
» » 58 33, 296.
» » 59 295.
» » 60 198, 206, 295.
» » 61 296.
» » 64 206.
» » 66 296.
» » 67 198, 207, 295.
» » 69 112, 113, 293.
» » 72 280.
» » 73b 281.
» » 75 295.
» » 76 296.
» » 77 295.
» » 78 296.
» » 79 296.
» » 80 296.
» » 81 296.
» » 82 295.
» » 83 295.
» » 92 237, 238, 241, 294.
» » 100 191, 212.
» » 109 270.

Papp. 4:o 1 199, 290, 291.
» » 2 290.
» » 3 199.
» » 4 199, 290.
» » 5 182, 289.
» » 6 182, 197, 198, 289.
» » 8 157—159, 165, 169, 265, 270, 277, 283, 290.
» » 9 289.
» » 10 196, 198.
» » 12 179, 291.
» » 13 179.

Papp. 4:o 14 290.
» » 15 199, 290.
» » 16 199, 290.
» » 17 179, 290.
» » 18 291.
» » 19 290.
» » 21 183, 286.
» » 22 291.
» » 23 179, 290.
» » 24 179, 286.
» » 25 179, 291.
» » 26 169, 290.
» » 27 290.
» » 28 179, 291.
» » 29 33.
» » 31 169, 290.
» » 32 206, 296.
» » 33 115, 283.
» » 34 282.
» » 40a 282.
» » 40b 282.
» » 41 296.
» » 43 291.
» » 49 213.
» » 52 268, 282.
» » 53 131, 132, 292.
» » 54 219, 220.
» » 60 213.

Papp. 8:o 1 179, 292.
» » 2 179, 292.
» » 3 182, 292.
» » 4 183.
» » 5 291.
» » 6 288.
» » 7 169, 291.
» » 8 179, 292.
» » 9 179.
» » 10 179.
» » 11 115, 121, 135, 159, 251, 268, 286.
» » 12 179, 292.

Papp. 8:o 13 63, 283.
» » 14 212.
» » 15 182, 292.
» » 16 199.
» » 17 199.
» » 18 291.
» » 20 179.
» » 21 199.
» » 23 179.

C: 1 111—113.
» 2 182, 191, 291.
» 3 289.
» 4 199.
» 5 198, 199, 293.
» 6 111—113, 197, 198, 293.
» 7 166, 169, 293.
» 8 191, 212.
» 9 293.
» 10 293.
» 11 166, 169, 289.
» 12 103, 293.
» 14 212, 292.
» 15 287.
» 16 286.
» 17 287.
» 18 287.
» 19 212, 293.
» 20 286.
» 21 287.
» 22 293.
» 23 292.
» 24 292.
» 25 292.
» 26 292.
» 28 293.
» 29 293.
» 30 293.
» 31 293.
» 32 294.
» 33—36 113, 287.
» 90 287.

Engeströmska samlingen.

Om dess islandica i allmänhet 85.

Rålambska samlingen.

Om dess islandica i allmänhet 85.
Cod. 22 8:o 212.

Å Upsala universitetsbibliotek.

Delagardieska samlingen.

Samlingen i dess helhet 85, 94—103.

DG: 4—7 85,126,252,253,263.
» 8 85, 241, 284.
» 9 73, 284.
» 10 73, 85, 162, 284.
» 11 61, 73, 85, 95, 97—100, 133, 249, 254, 284.
DG: 12—16 284.
» 17 284.
» 18 284.
» 21 284.
» 41 284.

Westinska samlingen.

Samlingen i dess helhet 86.

Allmänna samlingen.

Samlingen i dess helhet 86.

R: 681 96, 267, 268, 270.
» 683 97, 265, 267.
» 685 212.
» 686 281.
» 687 279.
» 688 162, 267, 269, 281.
» 689 265, 267.
» 693 101, 102, 181, 282.
» 694 187.
» 697 32, 102, 126, 169, 256, 282.
» 701 267.
» 702 199.
R: 703 199.
» 704 268, 282.
» 705 283.
» 706 33.
» 709 282.
» 711 282.
» 713 213.
» 715 81, 115, 120, 121, 135, 159, 251, 254, 266, 277, 278.
» 716 115, 121, 135, 266, 278.
» 717 156, 169.

Å Lunds universitetsbibliotek.

Samlingen i dess helhet 86.
Hist. Litt. 12 fol. eller den s. k. »Cronones Norska Laghbok» 26–32, 35, 37, 54, 86, 87, 131, 140, 141, 159, 162, 265, 267, 270, 274–276, 278, 280.
Óláfssaga Tryggvasonar, Rugmans afskrift 32, 121, 135, 159, 265, 277.
Hirdskrá, Rugmans afskrift 32, 159, 265, 277.

Å Linköpings stiftsbibliotek.

Cod. B: 72 4:o 66, 67, 86.
Óláfssaga Tryggvasonar 86, 87.

I Skoklostersamlingen, Riksarkivet.

Cod. 11 fol. 87, 165, 251, 281.
» 228 » 87, 280.

Å Säfstaholm.

Samlingen i dess helhet 87.

I Vitterhets historie och antikvitets akademien.

»Handlingar ur Verelii förråd» 281.

I Norges Rigsarkiv.

Fragmentet af Fagrskinna 59.

Å Det store kongel. bibliothek, Köpenhamn.

»Gráskinna», 2870 4:o i Gammel kongel. saml. 111.
Cod. 37 fol. i Uldalls samling 31.
» 72 » » » » 31.

Å Köpenhamns universitetsbibliotek.

Cod. AM. 37 fol. 65.
» » 45 » »Codex Frisianus» 60, 61–63, 65.
» » 211 b 4:o 202.

Cod. AM. 242 fol. »Codex Wormianus» 72.
» » 344a 4:o 21.
» » 910 4:o 201.
» 137 4:o »e donatione variorum», »Codex Ranzowianus» 21.

I British museum.

»Add. 11242 4:o», »Gottskálks syrpa» 36.

B.

Förlorade.

Jǫfraskinna 65.
Kringla 61—63, 191.
Ormr Snorrasons bok 22, 24, 26, 32, 33, 37, 90, 126, 131, 132, 138, 140, 141, 167, 217, 218, 263, 273, 275, 276.
Cod. DG: 3 94, 95, 100, 166.
En codex af Hávarðarsaga Ísfirðings m. m. 195.
» » » Hervararsaga 166.
» » » Karlamagnússaga 37, 47, 266, 278.
» » » Noregs konunga sǫgur 193, 202.
» » » Thomassaga 33—35, 37, 128.
» » » þiðrekssaga 16—18, 37, 47.
En uppteckning af S:t Karins saga 159, 265, 277.
» » » Sæmunds edda 96.
» » » Thomassaga 34, 121, 265, 277.
» » » Trójumannasaga 280.
Óláfssaga ins helga, Verelius' manuskript 280.
Óláfssaga Tryggvasonar, Reenhielms manuskript 265, 267.
þorsteinssaga Víkingssonar, » » 265, 277.

Jfr för öfrigt Guðmundur Óláfssons manuskriptförteckningar sid. 179 ff. samt Rugmans och Eggertssons insamlingar och Inventariet öfver Antikvitetsarkivets manuskriptförråd 1693, sid. 284 ff.

II.

Öfriga.

A.

Bevarade:

Å Kongl. biblioteket i Stockholm.

A: 49, Nådendals klosterbok 38, 132.
B: 17, Svensk laghandskrift 14, 15.
B: 59, Vestgötalagen 237.
B: 62, » 237.
D: 2, »Spegelbergs bok» (Historia sancti Olaj) 53.
» 3, »Fru Elins bok» 42.
» 26, en uppteckning af Prosaiska krönikan 39.
F: a 1, Laurentius Bureus' afskrift af Johannes Thomæ Bureus' »Sveorum runæ», F: a 5 236.
» 5, Johannes Thomæ Bureus, »Sveorum runæ» 236.
» 12, » » » »Sumlen» 30, 130, 132, 273.
» 13, » » » »Göthiskt och gammal-svenskt lexicon» 33.
F: b 18, Aschaneus, Monumenta runica 132.
F: e 1, Laurentius Bureus, Lexicon antiquæ lingvæ scantzianæ 236.
F: l 1, 2, » » Afteckningar af svenska runstenar 236.
»Fru Märetas bok» eller »Codex Verelianus» 38, 39, 40—42, 165.
»Några danske konungars historie» 132.
En uppteckning från 1500-talet af Lilla rimkrönikan 43.
Trojasagan, den fornsvenska öfversättningen 217.
Messenius, Scondia illustrata 26, 66, 130, 133, 138, 140, 141, 273, 275, 276, 278.
Óláfsson, Guðmundur, Lexicon linguæ veteris islandicæ 178.
Örnhielms papper 116, 132, 147.
Engeströmska handskriften B: VIII, 1, 37 148.

Å Upsala universitetsbibliotek.

C: 20 131, 165, 167, 274, 278.
» 564 20.
R: 594 236.
X: 171 230.
» 211 231, 236.

Palmskiöld. Ser. III, tom. V (= 70) 172.
» » » » VI (= 71) 82, 230.
» » XV, » IV (=333) 237.

I Riksarkivet.

A: 17, Registrum Upsaliense 13, 15.
Nr 115, 116 4:o i Skoklostersamlingen, Didrikskrönikan 18.

I Vitterhets historie och antikvitets akademien.

Liljegren, Kongl. Antiquitets Collegii Historia och Beskrifning 203, 214.

Å Linköpings stiftsbibliotek.

Cod. B: 130 fol. 31, 35, 269.

Å Köpenhamns universitetsbibliotek.

Cod. AM. 191 fol. 42, 43.

B.

Förlorade:

En uppteckning af Lilla rimkrönikan, begagnad af Messenius vid hans edition, Stockholm 1615 43.
Verelius, Index lingvæ veteris Scytho-Scandicæ 34, 35, 128, 165, 279.
» Glossarium till Óláfssaga ins helga 165, 279.

Rättelser.

Å sid. 126, rad. 14 står: cod. DG: 3—5, bör vara: cod. DG: 4—7.
» » 220, » 19 » þiðdrekssaga, » » þiðrekssaga.
» » 226, » 18 och 23 står: 1690, » » 1590.
» » 230, not. 2 står: tom. V(=70), » » tom. VI(=71).

Index des matières contenues dans ce volume.

N° 1. M. SILFVERSTOLPE publie les *Comptes du monastère de Vadstena* pour les années 1539—1570.

N° 2. M. SERRANDER rend compte de quelques *trouvailles archéologiques tirées des tourbières de la Suède,* en premier lieu d'une petite cabane en bois en bouleau, qui a été déterrée dans une tourbière près du lac Hanesjön, Östergötlande. Les plantes dont des restes ont été trouvés dans l'intérieur de la cabane sont énumérées pp. 15—16.

N° 3. M. KOCK offre l'explication étymologique de quelques mots suédois.

N° 4. M. GÖDEL raconte l'histoire des études de l'ancienne littérature norvégienne-islandaise en Suède.

ANTIKVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

SJUTTONDE DELEN.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1905.

INNEHÅLL.

		Sid.
Nr 1.	ERNST LIDBLOM, Lydekinushandskriften i K. Biblioteket g. s. B. 59	1—63.
Nr 2.	KARL GUSTAF WESTMAN, Om delaktighet i dråp enligt de svenska landskapslagarna	1—53.
Nr 3.	KNUT KJELLMARK, En stenåldersboplats i Järavallen vid Limhamn (med 7 planscher och 34 fig.)	1—144.
Nr 4.	VILHELM GÖDEL, Svenska ortnamn	1—58.
Nr 5.	KNUD FABRICIUS, Gotlandske Forhold under Iver Akselsön Tot (med en plansch)	1—82.
Nr 6.	Index des matières contenues dans ce volume.	

Lydekinushandskriften

i K. Biblioteket g. s. B. 59.

af

Ernst Lidblom.

Inledning.

Lydekinushandskriften är den fornsvenska handskrift, som af Collin och Schlyter i deras upplaga af Vestgötalagen (1827) kallas *Lydekini excerpter och anteckningar* samt af Klemming i Svenska fornskriftsällskapets samlingar, *Småstycken*, sid. 177, betitlas *Yngre Vestgötalagens äldsta fragment, antecknade af Lydekin omkring år 1300.*

De förras benämning å arbetet är ju från innehållets synpunkt fullt riktig; den senares däremot kanske mindre exakt, då åtminstone hittills ej uppvisats någon handskrift af Yngre Vestgötalagen, som innefattar de bestämmelser, hvilka finnas i senare hälften af Lydekinushandskriften. Men ingendera af dessa benämningar äger hemul i själfva handskriften, enligt hvilken den nysvenska titeln rätteligen bör vara: *Laurentiusboken, skrifven af Lydekinus.* Arbetet slutar nämligen med följande ord: *explicit liber laurencij*[1] *quem scripsit lydekinus.* Visserligen finnes främst i handskriften med blekrödt bläck en

Denna afhandling i öfrigt genom misstag numrerad 16: 1.

[1] Ordet *laurencij* är skrifvet med tunnare typer, sedan stället, såsom det tyckes, förut varit raderadt. Är det möjligen senare tillsatt?

öfverskrift »*Extract ur Westg. Lagen nyare*», men denna rubrik härleder sig enligt Klemmings uppgift från Johan Bure. Att jag trots detta ej benämner arbetet »Laurentiusboken» etc., beror på att jag utgår från benämningen på handskriften, sådan den är allmänt antagen inom den vetenskapliga litteraturen.[1]

Hvem och hvad Laurentius varit, vet man ej. Namnet förekommer under 1200- och 1300-talet två gånger bland Skara stifts biskopar: jfr Warholm, *Skara stifts herdaminne*, I sid. 6 och 11. Laurentius I (Jorsalafare) har 1241 bevittnat ett ärkebiskopsbref och 1257 jämte andra biskopar underskrifvit ett bref till Norrlands innebyggare om sammanskott till Uppsala nedbrända moderkyrka. Laurentius II från Bergs församling, Vadsbo härad, var kyrkoherde i Berg, därpå kanik, sedan dekan och domprost i Skara, valdes till biskop därsammastädes 1356 och stadfästes i sitt ämbete af påfven Innocentius III 1358. Möjligen är denne identisk med den »laurencius dyakn», som omtalas i VGL. IV. 13. och af Collin-Schlyter, VGL. sid. 574, antages hafva varit den möjlige ägaren af Lydekini handskrift.

Om Lydekinus veta vi lika litet. Schlyter menar, att han varit munk i något Vestgötakloster, och detta kan ju tyckas högst sannolikt och torde nog träffa det rätta, då under denna period af vår historia klostren voro våra enda lärdomssäten. Jfr härom sid. 6 nedan.

Vid 1300-talets början funnos i Vestergötland följande munkkloster i verksamhet: i Lödöse ett Dominikanerkloster, grundadt 1243; i Skara ett Dominikanerkloster, grundadt 1234, samt ett Franciskanerkloster; i Varnhem ett Cistercienserkloster, grundadt 1148. Jfr Styffe, *Skandinavien under unionstiden*, 2:dra uppl. sid. 106 ff. och 132.

[1] Handskriftens förkortning i den vetenskapliga nomenklaturen är Ly. eller Lyd.

Namnet Lydekinus är nog icke hos oss inhemskt, utan tyckes peka på utländsk extraktion, men är dock under medeltiden långt ifrån sällsynt i Norden.

Förstemann, *Altdeutsches Namenbuch* I 858, upptar namnet från 800-talet under följande former: *Leodechin*, *Liudikin* och *Ludechin*. Såsom sidoformer anföras: *Liudiko* (från 1000-talet), *Lyttiko*, *Lyedeco*, *Ludic* med talrika afläggare i nht., hvarpå 17 ex. anföras, t. ex. *Littke*, *Lüdecke*, *Lütke*. Kjöllerström, *Svensk namnbok*, Ulricehamn 1895, upptar, sid. 36, bland tyska mansnamn formerna *Lütke*, *Lütken*, *Lüdick*, *Lude*, *Lüdeke*, *Ludekin*, *Lüdekin*, (bildningar på fht. *liut)*.

Från Gotland, där man skulle vänta att finna namnet särskildt rikt representeradt, då ju ön så länge stått under tyskt inflytande, har jag dock ej många exempel på namnet. De äro hämtade från G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid*, II. Uti nekrologiet för Franciskanerklostret S:ta Catharina i Visby, omfattande 117 namn från 1324—1531, upptas sid. 328 nr 29 *Fr. Johannes Ludikini subdiacon*; sid. 419 omtalas en präst i Drottens eller ecclesia S:tæ Trinitatis *Dns Ludeken* 1391; sid. 509 *Ludikinus (Ludwig) Belter* (nekrologiet); sid. 516 *Ludekinus van Elten*, olderman för Gotland i Brügge 1363, 1367; sid. 525 *Ludeke Rekellink*, köpman 1368. — Rikligen förekomma på Gotland liknande bildningar på andra namn (se anf. arb.); t. ex. *Thidekinus Nasghart* (1425); i nekrologiet: *Fr. Godikinus sacerdos*, *Fr. Hincikinus Johannes sacerdos*, *Fr. Cinikinus acolitus*, *Arnekinus Fleming*, *Willekinus*, *Konekinus van Telpten*, t. o. m. *Copekinus* (diminutiv af *Jakob) Wisen* m. fl. På fastlandet äro däremot dessa bildningar sällsyntare. I svenskt Diplomatarium IV nr 3478 från 1340 omtalas en *Hennichinus Longus* i Stockholm med sönerna *Gødechinus* och *Stenechinus* och nr 3208 från 1336 upptar en *Gøtekinus Langa ciuis skæningensis*. *Vesterås Stifts Herda-*

minne I sid. 71 nämner en domprost *Tidekinnus* eller *Tideka* 1378 och *Johannes Jerechinni*, 1409 ärkebiskop i Uppsala. Om liknande bildningar i äldre danska se Marius Kristensen *Blandinger* II, sid 76 f.

I *Diplomatarium norvegicum* ed. Lange och Unger förekommer namnet ofta och under växlande former, äldst i bd. IV sid. 169 f. från 1330 (jfr sid. 5 nedan Lödösebrefvet). Bd. V sid. 125 af $^{30}/_{1}$ 1342 (Bergen): käromål af *utlænzskir mænn Herman Skotþorp oc hans umbodz madr Lydiker*, att de ej utfå sin fordran af Erling, präst på Vinje. Bd. IV sid. 379 af år 1372 anföres *Lydichinus (Lydke) Gerst*; från 1475 meddelas ett Hansans förlikningsbref med Tyskarne i Bergen, hvilket omtalar såsom sändebud *Lütke Garlopp radman (van Luneborch)* och *Lütken van Thimen*. Under 1500-talet nämnas mångfaldiga gånger lagmannen i Skien, *Lydke Gudleiksson* (namnet skrifves äfven *Lydicke*, *Lyckæ*, *Lyedkeæ*) och väpnaren *Lycke Mwle* m. fl.

Styffe, *Skandinavien under unionstiden*, 2:dra uppl., anför sid. 119 norske riddaren *Lydeka Gerst*, innehafvare af Alveims gård i Ala härad i Västergötland; sid. 167, not 2 *Lydecha Ruskes* morgongåfvobref af 1383; sid. 285 *Lydeke(n) (von) Stralendorp*, som genom byte 1409 för sina arfvingar förvärfvade Vinagarna (nuvarande Venngarn i Uppland), och sid. 285, not 7 *Mæreta Lydekadotter* i Venegarna 1452, sid. 289 väpnaren *Lydeke van dem Bergen* i Uppland, samt från Finland sid. 330 *Klaus Lydikeson*, innehafvare af Åbo hus till 1334, sid. 337 *Bengt Lydikason*, 1411 och 1438 höfvidsman å Tavestahus.

B. E. Hildebrand, *Svenskt Diplomatarium*, anför namnet å följande ställen:

Bd. III nr 1997 år 1315 från Husaby: Biskop Brynjulfs i Skara intyg, att domprosten Bengt utarrenderat »*Lydekino ciui ibidem*» en gård m. m. Bd. IV nr 2601 (sid. 4), odateradt, men säkert från slutet af 1327: Ma-

thias Kettilmundssons testamente omtalar en gåfva *Lydekino myntaræ*. Bd. IV nr 2809 af $^{23}/_{10}$ 1330 (= Diplomatarium norvegicum bd. IV, 169 f., jfr ofvan sid. 4): Två kaniker i Skara förlika på biskop Peters i Skara vägnar enligt påfvens uppdrag en tvist mellan abboten i S:t Olofs kloster i Tönsberg och Oslo biskop *presentibus* bl. a. *Lydikino curato ad sanctum olauum* (i Lödöse). Bd. IV nr 3059 år 1334 (sid. 374): ärkebiskop Carls i Lund testamente omtalar en *Ludekinus de monte* och *Ludekinus junior in aoos, famulus noster*. Bd. V nr 3659 af år 1342 från Lübeck nämner *Ludeke Scharpembergh* (och sid. 124) *Ludeke schinkel*.

J. F. Munktell, *Westerås stifts Herdaminne*, I sid. 18 upptar bland biskopar »*Lydichinus Abelis* eller med brutet namn *Lydika* var född i Nyköping af en Sparrefamilj. † 1487.» Jfr Stiernman *Petri Andreæ Nigri eller Svarts Historia om de forna Westerås stifts biskopar*, Sthlm 1744, sid. 18 och sid. 74 ff. *Strengnäs stifts Herdaminne*, II, Neriket af J. E. Follén 1817, omtalar *Lydik (Ludovicus)*, den förste lutherske predikant i Kumla och Halsbergs församlingar 1520. — En biskop *Lydichinus* omtalas hafva invigt Tuna kyrka år 1469; se *Svenska Familj-Journalen* 1882 bd XXI sid. 489.

I nyare tid finna vi namnet *Lüdeke* såsom släktnamn på en vid midten af 1700-talet inkommen prästsläkt från Nordtyskland. Jfr t. ex. *Nordisk Familjebok* d. o. Utan tvifvel uppträder det också i det nuvarande familjenamnet *Lyttkens*, som väl är en af de i senare tid vanliga s-utbildningarne på den vanliga lt. genitiven *Ludeken*. Tyvärr har jag ej ännu lyckats få reda på släktens ursprung och historia, men att den ej är svensk, tar jag för gifvet. Den enda gång jag funnit namnet i för mig tillgängliga källor från senare tid är hos v. Henel, *Det florerande Sverige* 1736, som sid. 23 anför *J. C. Lütkens*, lieutenant, Marstrand.

Återfinna vi i den ofvan sid. 5 omtalade *Lydikinus curatus* vår 'Lydekinus skrifvare' i en mera framskjuten position i samhället? Det är ju möjligt, men något direkt bevis därför kan jag ej prestera. Den uppfattning, jag under mitt arbete kommit till med afseende på Lydekinus, är följande. Att han varit en för sin tid bildad man, torde man ej kunna tvifla på, då man tar i betraktande den drifna och lediga pikturen, som visar en öfvad skrifvare. Men då framställer sig en annan fråga. Huru skall man förklara, att en bildad man kunnat låta komma sig till last sådana oerhörda misstag som att skrifva t. ex. *biscupsosmet* för *biscupsdo'met*, *spifta'* för *skifta'*, *cropa'* för *ropa'*, *wipin* (2 ggr) för *witni*, *go'kre* för *go'rpe* och många, många flera af liknande art.

Dylika ovanligt svåra felskrifningar torde ej kunna tänkas gjorda af en fornsvensk man, äfven om förlägget varit särdeles svårläst, annat än under den förutsättningen, att den skrifvande ej haft vidare öfning i att läsa fornsvensk skrifstil utan ofta missförstått den eller blott helt mekaniskt ritat af sitt förlägg utan att begripa innehållet. Som redan är nämndt, tyder pikturen på en öfvad skrifvare. Jag hyser därför en förmodan, att Lydekinus varit en till Sverige inflyttad utländsk munk — från hvilket land, vill jag ännu lämna osagdt — hvilken ännu ej tillräckligt förstod svenska, då han åtog sig utskrifvandet af arbetet.

Jag vill i detta sammanhang äfven framkasta en antydan, som skulle kunna förklara en del fall, hvilka vid första påseendet tyckas vara felskrifningar hos Ly. Tecken finnas, som tyda på möjligheten af inverkan från runskriften. Dels kunde ju det förlägg, Lydekinus afskrifvit, hafva varit en kopia i latinsk skrift af en runhandskrift; dels får man taga i betraktande, att bruket af runor vid sidan af den latinska skriften länge bibehöll sig i Vestergötland och att därför en och annan

af runortografins egendomligheter kunnat intränga i manuskript med latinsk stil. Ett fall som *peresti* sid. 184, rad 7 (= fl. 21) (med första *e* borttaget genom undersatt punkt) kan mycket väl tolkas såsom en reminiscens från runortografi; jfr runinskrifternas *buru*, *kirist*, *pirimstefr* m. fl. anförda hos Noreen, *Altschwedische Grammatik*, § 160: 2, a. Skulle möjligen ock *salar* sid. 194, rad 7 (= fl. 56) kunna föras hit? Jfr dock anf. arb. § 161: 2, a.

Ett ännu säkrare fall af inverkan från runskrift är skrifningen *byrha'ren* sid. 199, rad 7 (= fl. 68), och möjligen *laghilth* sid. 214, rad 18 (= fl.142). Uti VGL. I finnas också dylika skrifningar; så anför Collin-Schlyter VGL. inl. sid. V exempel sådana som *hwarhhin*, *lahum*, *marhæ*, *ortohær*, *vihit*; från VGL. II anföras i samma arbete sid. XX *borhaþe*, *burhit*, *dræhit*, *friþhelhan*, *huarhin*, *husfruhæ*, *morhongiæf*, *örtuher*. Det kan väl ej lida något tvifvel, att vi här böra antaga inverkan från runskriften, då i det stungna runalfabetet *h*-runan användes som beteckning för spirantiskt *g*-ljud. Detta antagande är redan för Valdemars Sællandske Lov gjordt af Wimmer, *Die Runenschrift* sid. 257, not 2, och för VGL. I och VGL. II af Noreen, *Altschwedische Grammatik*, § 35 anm. 1. Frågan om runortografiens inverkan på latinsk skrift är vidare för Östgöta-urkunderna behandlad hos O. Ottelin, *Studier öfver Codex Bureanus* I, sid. 137—141.

Som jag ej utfört undersökning med afseende på Lydekinus rörande denna fråga, har jag blott velat framhålla möjligheten af inverkan från runskriften, en uppfattning som jag såmtalsvis hört framställd äfven af doc. O. v. Friesen och doc. O. Ottelin. Att Lydekinus för öfrigt ej egnat synnerligt stor omsorg åt sitt arbete, framgår af att han ofta nödgats tillsätta uteglömda bokstäfver öfver raden t. ex. *a* i *gialde* sid. 181, rad 3 (= fl. 6), *na'* i *socnna'men* sid. 186, rad 25 (= fl. 31), o. s. v.

Talrika äro äfven fallen af typer, som borttagas genom därunder satta punkter; bokstäfver och hela ord öfverhoppas, o. s. v.; jfr Collin-Schlyter VGL. sid. VII ff., Klemmings noter och nedan sid. 11 ff.

Textkritik.

Handskriften till Lydekini arbete finnes bevarad i endast ett exemplar uti *K. B. g. s. B. 59*, vår, man kan med skäl säga, viktigaste handskrift från medeltiden, emedan den innehåller vår äldsta, på svenskt språk nedskrifna laghandskrift, den äldre Västgötalagen, af oskattbart värde såväl för svensk språkforskning som för svensk kulturhistoria. Rörande K. B. g. s. B. 59:s utseende och äldre öden hänvisar jag till Collin-Schlyters upplaga af VGL. företalet sid. I f., VII f., X—XIV, samt Klemming *Småstycken* sid. 216.

Afskrifter af Lydekini arbete efter K. B. g. s. B. 59 finnas i:

1) **K. B. B. 60** 4:to från 1600-talet, använd af Stjernhjelm i hans upplaga af VGL.; innehåller delar af Lyd., jfr Collin-Schlyter a. a. Föret. sid. XXXVIII f.; citeras af C.-Schl. *60*.

2) **Ups. B. Laghdskr.** nr 3. fol. från 1600-talet, innehåller Lydekinus fullständigt (jfr C.-Schl. föret. s. XXXIX); citeras af C.-Schl. *Ups.*

3) **N. R. Brocmans exemplar i Kungliga Biblioteket af Stjernhjelms ed. af VGL.** med Brocmans egenhändiga anteckningar i margen ur handskrifter, som han jämfört (jfr C.-Schl. Föret. sid. XL); citeras af C.-Schl. i noterna *Br*.

Härtill kan läggas, att K. B. g. s. B. 6 har å fol. 12 af en hand från slutet af 1300-talet en anteckning (aftryckt hos C.-Schl. sid. 272, not 80) motsvarande Lyd. flock 92 (= Kl. sid. 205, rad 22—25).

På svenska utgifna tryckta *upplagor* af Lydekinus:

1) **Georg Stjernhjelm:** *Wäst-Götha Laghbook — — — — tryckt och vplagdt vthi Stockholm, Aff Ignatio Meurer åhr 1663*, in fol. — Detta arbete är en efter Stjernhjelms godtycke gjord sammansmältning af innehållet i B. 59, således icke någon fullständigt ur handskrifterna aftryckt text och därför alldeles oduglig (jfr C.-Schl. föret. sid. XLVI f.). Det enda, som är användbart i detta arbete, är (enl. C.-Schl. a. st.) den sid. 100—112 bifogade Orde-List, vittnande om förf:s för sin tid utmärkta språkkunskap.

Som jag ej sett arbetet, kan jag ej yttra mig om denna Orde-List, men har för den intresserade velat erinra om dess tillvaro.

2) **Collin-Schlyters upplaga af VGL.** afd. III, sid. 255—81 under titel: Lydekini excerpter och anteckningar. Aftryck efter K.B.g.s.B. 59 fol. 59—66, dock ej fullständigt, i det utgifvarne, med hänvisning till VGL. II, utelämnat de ställen, som »äro så öfverensstämmande med de ställen i nämnde codex hvarifrån de äro hämtade, att det varit onödigt att trycka detsamma två gånger», samt i noterna i afd. II med bokstafven C anmärkt skiljaktigheterna.

Flockindelningen med arabiska siffror är gjord af utgifvarne i de flesta fall efter handskriftens beteckning ❡❡.

Jfr C.-Schl. föret. sid. LXII f.

Denna text lämnar jag i det följande i allmänhet utan afseende, emedan jag anser den tämligen otillför-

litlig, då det ej ingick i arbetets plan att redogöra för de språkliga egenheterna.

Följande exempel torde vara tillräckliga att visa detta:

Klemming och hdskr. ha:	C.-Schl. har:
flock 3. (= Kl. sid. 180, rad 1—9)	
atta scapna' tiundi	*VIII skæpna tiunde*
scappu biug	*skæppu byug*
siu sca'pna' tiundi	*syu skæpna tiunde*
pe(n)nu(n)ghe	*pænninga*
eller	*ælla*
hafra'	*hafra*
fl. 4. (= Kl. sid. 180, rad 9—12)	
minne	*minna*
giue	*gifui*
p(ro)ueste oc til phalo-co'p(ens)	*prouaste ok til falu-köpongs*
hwaru(m) þa'rra'	*huarium thera*
pennu(n)ghe	*pænninga*
eller sca'ppiu hafra'	*ælla skæppu hafra*
fl. 7 (= Kl. sid. 181, rad 5—8)	
q(ua)r til pascha' baþe	*quar til paska bathe*
wa'ri þa i forbuþi	*væri tha i forbuthi*
Kl. *gio'rt vm baþe;* hdskr. *ba;*	*gyort vm bathe,*

eller t. ex. för att taga en flock i högen kan man jämföra VGL. II. K. B. 58 med Kl. sid. 185, rad 4—7.

Detta som exempel på sådana ställen, som C.-Schl. i följd af deras öfverensstämmelse med VGL. II endast där aftryckt och i VGL III endast hänvisat till med uppgift att olikheterna äro i noterna anmärkta. (Föret. sid. LXIII.)

Men deras text är ej häller fullt tillfredsställande i de direkt från handskriften aftryckta flockarne. T. ex.:

Kl. o. hdskr.:	C.-Schl.:
fl. 5 (= Kl. sid. 180, rad 15) *ellir*	*eller*
fl. 6 (= Kl. sid. 181, rad 1—2)	
sinu(m) ne(m)pd(er) manni	*sinum nempd(ær) manni*
oc sa'r soknu(m)	*oc sær soknum*
fl. 11 (= Kl. sid. 182, rad 8)	
m(arke)r	*m(arker)*
fl. 18 (= Kl. sid. 183, rad 10)	
midsumars dagh	*midsumarsdagh*
fl. 24 (= Kl. sid. 184, rad 23—24)	
m(a)r(k)	*m(ark)*
nesta'g(ra)nna	*nestæ g(ra)nna*
fl. 67 (= Kl. sid. 198, rad 20 och sid. 199, rad 2)	
a'r	*ar*
anit	*anut*

3) **Klemming, G. E.** I svenska fornskriftsällskapets samlingar: *Småstycken på fornsvenska* sid. 177—216. Fullständig och god upplaga. (Titel, se ofvan sid. 1.)

Handskriften och dess förhållande till Klemmings text.

Handskriften är mycket illa faren, i all synnerhet första bladet. Alla ytterkanter af bladen äro betänkligt suddiga och delvis trasiga. Hvad den af Klemming sid. 179 noterna omtalade uppfriskningen med svartare bläck angår, så förefaller det mig ej fullt säkert, att uppfriskning i alla fall föreligger. Med lika stort skäl skulle man då kunna påstå, att orden i ytterkanterna äro uppfriskade. Snarast synes mig, att många af dessa s. k. uppfriskade ställen varit utsatta för behandling med någon syra eller annan vätska, som i förening med smuts och nötning i följd af handskriftens begagnande gjort, att pikturen å somliga ställen fått ett svartare utseende. För jäm-

förelse kan hänvisas till Börtzell-Wieselgrens fotolitografiska aftryck af VGL. I m. m. sid. 106—109.

Vid jämförelse med handskriften har jag funnit följande tillägg och ändringar att göra till Klemmings text.

Sid. 179, rad 4 (= Collin-Schlyter fl. 1) *aff*: saknas nu alldeles i hdskr.

» » » » *skilia*' (Klemming i noten har: *sia'lia*' [*ha'lia*'?] för *skilia*'). Här kan alldeles icke läsas *ha'lia*', ty *h*-typen i hdskr. har aldrig stapeln svängd åt höger. Snarare skulle man då läsa *fia'lia*', jfr t. ex. *ihalþ fia'r* sid. 197, rad. 20—21 (= fl. 65), som finnes i facsimileaftrycket hos Collin-Schlyter VGL. tab. IV. Men om *ha'lia*' såväl som *fia'lia*' gäller, att intetdera ordet finnes belagdt i nordiska språk. Ett *sia'lia*' har typologiskt sedt alla möjligheter för sig och finnes dessutom 2 ggr i VGL. II, nämligen i J. B. ind. 8 och J. B. IV, men i betydelsen 'sälja', och har hittills fattats som felskrifning för *sælia*, som VGL. I har å motsvarande ställe i J. B. III pr. Att i Lydekinus tänka på *sia'lia*' blir omöjligt från betydelsesynpunkt. Men jämför man ordet med det strax framför på samma rad stående *scal*, så måste man komma till den slutsatsen. att här bör läsas *sca'lia*'. Att vid sidan af fsv. *skilia* antaga en biform *skælia* kunde väl gå för sig. Analogi kan man ju få i *skil: skæl* samt *skilnaþer: skælnaþer*, som finnes i Sdm.

L:s *bolstaþa skælnaþer* och fl. st., jfr en mängd skrifningar med *e* för *i* i liknande ställning, som Rydqvist IV, 46 anför från Cod. Bureanus t. ex. *skelia*, *skeldos*, och från de nsv. dialekterna *e* för *i* uti dylika ord, se Rydqvist IV, 47 och Rietz' ordbok *skila*. Handskriften har emellertid *skilia's* sid. 183, rad 1, 2 och 5 (= fl. 16, fl. 17) samt sid. 206, rad 9 (= fl. 95) och *skilias* sid. 199, rad 1 (= fl. 67).

Då så är förhållandet och exemplet står alldeles enstaka, synes det mig troligast, att *sca'lia'* här är skriffel för *skilia*, hvilket för öfrigt går lätt att paleografiskt förklara.

Sid. 179, rad 4 (= fl. 1) *biug:* handskriften har ovedersägligt *biog;* öfre hälften af typerna *og* har brunt gammalt bläck.

» » 6 *gio'rez:* hdskr. har *giörez.*

» » » *thiunde:* stafsättet är säkert; (uppfriskadt).

» » 7 *bunda':* hdskr. har öfver *u* en båge (förkortningstecken?).

» » » *hua:* hdskr. har tydligt *huar* med brunt gammalt bläck; således icke orätt uppfriskadt.

» » » *bryta'r:* hdskr. har *bryter* med brunt gammalt bläck.

» » » *nokot:* läsarten är säker (ordet är uppfriskadt).

» » » *þessu:* hdskr. har *þessu.* Klemming yttrar i noten: »öfver *e* i *þessu* står oriktigt ett förkortningstecken?». Collin-Schlyter ha försett detta *e* med accent: *é*. Båda hafva orätt. Hdskr.

har två långa *s*, och öfre delen af det första af dessa har orätt fattats dels såsom förkortningstecken, dels såsom accent.

Sid. 179, rad 7 *bo'te:* hdskr. har *böte.*

» » » 9 *tyda':* hdskr. har *thiþi*, tydligt och med gammalt brunt bläck. Följer så en suddig typ, snarast ett *c* med förkortningstecken, möjligen att läsa *c(o'p).* — Samma rad i hdskr. slutar med ett ord, som tyckes vara att läsa *o're*, hvilket i så fall troligen hör till nästa rad; denna skulle då komma att sluta med orden *a'n han a'ptir giua will o're*, hvilket i och för sig ger mening. Jfr Klemming, noterna till rad 10 och 11.

» » » » *gio're:* hdskr. har *giöre;* gammalt bläck.

» » » 10 *a'r:* hdskr. har *a'n*, skrifvet med gammalt bläck.

» » » 12 (= fl. 2) *ara:* det senare *a* är uppfriskadt, därpå följer en nästan oläslig typ, snarast ett *þ*, samt ett *r* med förkortningstecken öfver typerna. Ordet står i slutet af raden.

» » » 14 *eig* (Collin-Schlyter *eg*), noten »*ei*(?) för *eig*»: i hdskr. synes tydligt början till *g*. Detta gäller det först å raden stående *eig.*

» » » 17 Klammern bör flyttas efter *oc* (mot Klemmings och Collin-Schlyters texter). Mellan sidd. 179—80 (fl. 2—3) finnes i hdskr. c:a 3 raders tomrum. Jag tycker mig här kunna skönja spår af typer, som raderats; har möjligen

bladet förut varit användt för annan upptecking?

Sid. 180, rad 1 (= fl. 3, i öfverskriften) *bolki:* i hdskr. synes tydligt blott *b;* ordet står ytterst i raden.

» » » 3 *a'r:* i hdskr. står *ar,* (yngre bläck).

» » » 4 *ad[ra]:* så har hdskr.; bokstafven *a* är ej ändrad till *a'*, såsom Klemming i noten anger. Jfr Collin-Schlyter VGL. sid. 94, not 5.

» » » 6 *oc giue:* bladet är rifvet, endast en otydlig typ är synlig; denna förefaller snarast vara ett *b*, och tror jag, att här bör läsas *b(iog)* i st. f. *oc giue.* Jfr VGL. II, K. B. 39. Anmärkas bör, att å motsatta sidan i hdskr. inga typer finnas på motsvarande ställe.

» » » 11 (= fl. 4) *sca'ppiu:* hdskr. har *iu* uppfriskadt.

» » » 22 (=fl. 5) *sacso'ckianda':* hdskr. har *saclo'ckianda'*, jfr *Saclo'ckia'* sid. 191, rad 14 (= fl. 46).

» 181, » 1 (= fl. 6) *phaloco'ping:* hdskr. har *phaloco'pug* med förkortningstecken öfver *p.* Tilläggas må, att *-ug* är uppfriskadt.

» » » 2 *sa'r soknu(m):* Klemming talar i noten om att yngre codex har *sialfuum* för *soknum.* Uttrycket »yngre codex» är onöjaktigt; det bör utbytas mot VGL. II, K. B. 37. Orden äro tillsatta af yngre hand.

» » » 3 *gialde:* i hdskr. är *a* tillsatt ofvanför.

» » » 8 (= fl. 7) *bape:* i hdskr. står blott *ba*, i slutet af raden.

Sid. 181, rad 14 (= fl. 8) *ha'rope:* hdskr. har *harope.*

» » » 22 (= fl. 9) *va'cne:* i hdskr. är *c* tillsatt ofvanför. Hela ordet är af yngre hand.

» 182, » 19 (= fl. 13) *kirkiu:* hdskr. har *kyrkiu.*

» » » 27 (= fl. 15) mellan *annur* och *firna'w(er)k* tycks hafva stått *firn*, nu delvis utskrapadt.

» » » 28 *di[midiam]:* i hdskr. står *di.;* klammern bör hos Klemming utgå och ersättas med kursiv stil; likaså sid. 184, rad 23 (= fl. 24).

» 183, » 1 (= fl. 16) *fra'nzsim:* hdskr. har *frenzsim*, såsom ock Collin-Schlyter VGL. II, K. B. 52 riktigt hafva läst ordet.

» » » 2 *skilias:* hdskr. har *skilia's* med *a'*-kroken satt på *s.*

» » » 7 (= fl. 17) *b(iskuper):* hdskr. har *b* med förkortningstecken. Ordet har *-sc-de* 6 ggr det utskrifves; 51 ggr är det förkortadt såsom här. Ingen anledning finnes alltså att upplösa förkortningen med *-sk-*.

» 184, » 11 (= fl. 22) *a':* hdskr. har *st* med förkortningstecken, alltså *st(at).*

» 185, » 14 not (≐ fl. 28) *enna':* felskrifningen beror på att skrifvaren dragit upp ordet från följande rad.

» » » 23 (= fl. 30) *boande:* i hdskr. är *a* tillsatt ofvanför.

» 186, » 15 (= fl. 31) *pascher:* i hdskr. är *s* tillsatt ofvanför.

» » » 20 *pascha':* hdskr. har *pacha'.*

» » » 15 o. 20 *kyr[kiu]:* klammern hos Klemming bör utgå och ersättas med

kursiv stil. Jfr t. ex. rad 24, 26 m. fl.

Sid. 186, rad 25 *socnna'men:* i hdskr. är *na'* tillsatt ofvanför.

» 187, » 2 (= fl. 32) *aer:* den första typen är oklar, ordet står i ett veck af pergamentet.

» » » 14 (= fl. 33) *helgha:* hdskr. har *helgha'*.

» » » 20 (= fl. 34) *þriþiu(n)g:* hdskr. har *þriþiung*.

» » » 25 *eig* står öfver raden.

» 188, » 5 (= fl. 36) *bo'rna' a'rua';* enligt Klemming noten felskrifvet *borna':* hdskr. har *borna'*, där dock alla typerna tyckas vara uppfriskade, med undantag af *n*. Klemmings rättelse till *bo'rna'* är onödig, såsom framgår af böjningsläran sid. 37 f.

» » » 8 *slic:* hdskr. har möjligen snarare *slit*. Man skulle här kunna anta *slit*, om man jämför sid. 197, rad 15 *botom* och rad 9 *bot, vt,* sid. 199, rad 16 *at* o. s. v., men å andra sidan är *sic* sid. 203, rad 2 (jfr noten) ett starkt skäl för att läsa *slic*.

» » » 10 not *samueleþ:* hdskr. har *sameuleþ;* egentligen ingen punkt under första *e*, utan snarare ett litet streck nedtill på *e*.

» 189, » 25 (= fl. 41) *dyli:* hdskr. har *dyle*.

» 190, » 1 *mans:* i hdskr. finns ej plats för mera än ett *m* + ett förkortningstecken; bör återgifvas med *m(ans)*.

» 191, » 9 (= fl. 46) not »*ligia'* har varit skrifvet *liogia'*»: att *o* är utplånadt, tror jag ej; snarare *e*. Jfr sid. 190, rad 13 och sid. 191, rad 2 (= fl. 43 o. 45)

liegia', sid. 191, rad 6 (= fl. 45) *siegia'* m. fl.

Sid. 191, rad 14 *saclo'ckia'*: hdskr. har *saclo'ckia*, samma *l*-typ i stället för *s* som i *saclo'ckianda'*, sid. 180, rad 22 (= fl. 5).

» » » 15 not: i *ganga'* synes första *g* ännu.

» » » 16 *epa'* (Klemming och Collin-Schlyter): hdskr. har *e'pa'*. Detta är enda stället i Lydekinus, där *e* har krok. Collin-Schlyter säga oriktigt, inl. sid. IX, »*é* aliquoties occurrit.»

» 192, » 1 (= fl. 47) not »*sighia'* utplånadt»: får knappt plats.

» 193, » 6 (= fl. 51): efter *pa* står ordet *en*, uteglömdt af både Klemming och Collin-Schlyter.

» 194, » 23 (= fl. 57) *logopra'ngi:* snarare att läsa *legopra'ngi*; jfr rad 26 *legopreng(ir)*. Sid. 207, rad 24 står *pe*, där *e*-typen har alldeles samma form som här.

» 195, » 19 (= fl. 59) not: *p* är ej borttaget genom punkt; *xl* syns ej nu i hdskr.

» 196, » 4 (= fl. 60) *innisina:* hdskr. har *innisina*, hvilket väl är att läsa *innisma(n)*?

» » » 20 (= fl. 62) *alw(er):* hdskr. har tydligt *a'lw* med ett förkortningstecken efter *w*.

» 198, » 23 (= fl. 67) *sindra'dagh:* kan bero på att blott den långa stapeln af *h* utskrifvits; så kan ock förhållandet vara med *sa'ra't*, sid. 203, rad 6 (= fl. 80).[1]

---

[1] Noreen, *Aschw. Gr.* § 230, anm., framkastar den möjligheten, att skrifningen med *s* skulle kunna beteckna ett dialektiskt fortlefvande uttal med *ch*-ljud, men anser troligt, att skriffel föreligger. Detta sista synes mig afgjordt träffa det rätta. Emellertid må på-

Sid. 201, rad 3 (= fl. 75) *lagmani:* hdskr. har *lagmam.*
» 202, » 7 (= fl. 77) *a'ftir:* hdskr. har *a'frtir.*
» » » 15 (= fl. 78) *siaþurnæ:* då hdskr. här har *s* för *f*, beror detta på att endast den långa stapeln *ſ* utskrifvits och förbindelsestrecket uteglömts.
» 203, » 4 (= fl. 80) *anna'rs:* hdskr. har *annars*, med ett streck öfver *r*.
» » » 12 (= fl. 83) *af:* kan lika väl vara *at.*
» » » 21 (= fl. 84) *tiuoga':* hdskr. har *tuioga'* med ett streck nertill på *u*, hvadan här naturligen bör läsas *tuioga'* (såsom äfven skett hos Collin-Schlyter).
» 205, » 24 (= fl. 92) *acc(er):* hdskr. har *a* + två typer, obestämbart om två *c* eller två *t*; därpå följer ett förkortningstecken. Hvad här bör läsas, är jag ej på det klara med. Collin-Schlyter, not. 82: *acu* vel *aku*, ut videtur legendum. Ups. har *acter*, Br. *atter*, 60 och Stjernhjelm *ater*. Jfr Wadstein, *Nord. Tidskr. f. Fil.* 3:e Række, bd. V, sid. 19.
» 207, » 3 (= fl. 99) *biscupsosmet:* ovanligt svår felskrifning för *biscupsdømet.* De två föregående *s* i ordet kunna ej hafva framkallat felskrifningen *s* för *o'*, ty de äro långstapliga *(ſ)*, och det tredje är ett alldeles tydligt kort *s*.[1]

---

pekas, att de i Lyd. förekommande skrifningarna *sargsaþe* sid. 203, rad 20 (= fl. 84) och *slerc(ir)* sid. 208, rad 5 (= fl. 105) innehålla kort *s*, hvadan de ej kunna förklaras på samma sätt, som ofvan antagits för *sindradagh* och *særat,* och ej kunna tjäna som instanser mot den af Noreen först anförda möjligheten.

[1] Denna underliga form kan dock paleografiskt förklaras så, att

Sid. 208, rad 10 (= fl. 106) *henna'*: i hdskr. är *na'* skrifvet ofvanför raden.

» » » 24 (= fl. 109) *vgilðr:* så ock i hdskr. Men då Klemming i öfriga fall upplöst det med *d*-typen förbundna förkortningstecknet, t. ex. *giald(e)r* sid. 188, rad 24 (= fl. 39), *eld(e)r* sid. 190, rad 22 (= fl. 44), *ha'ld(e)r* sid. 206, rad 23 (= fl. 97), så borde han naturligtvis hafva här återgifvit hdskr:s *vgilðr* med *vgild(e)r*.

» 215, » 14 (= fl. 145) *tiuf:* hdskr. har *þiuf*.

i förlägget stapeln af det långa *s* varit sammanbunden med stapeln på *d*, hvarigenom Lydekinus missuppfattat den nedre delen af *d* såsom ett *o*, hvarjämte han felläst det följande *ð* som *s*.

Böjningslära.

Kap. I.

Substantivets böjning.

---

§ 1. Maskulina rena a-, i-, och u-stammar.

1. Ordskatt.

aker: d. sg. *ak(er)* 204. 10; a. sg. *ak(ir)* 211. 6, *økær* 209. 25, (felskrifning); n. pl. *acræ* 191. 2. Sammansättning: *ak(ir)las* 179. 8, 12, *ak(ir)nam* 197. 21.

****almænninger:*** g. sg. *almenninx: -bønþer* 215. 20, *-øre* 194. 21, *-øræ* 194. 5, *-ore* 194. 5, *almænnix wægh(er)* 190. 13; d. sg. *hæræz almenning* 210. 2, *hæræz almenning* 215. 2, *lanz almenning* 210. 2, *lanzalmenninge* 195. 2, *lanzalmenningi* 215. 5; d. pl. *lanzalmenningu(m)* 210. 8.

Bortfallet af den gutturala nasalen i *almænnix wægh(er)* 190. 13 är en dissimilationsföreteelse, som också visar sig i *konox suær* 206. 3, se nedan sid. 28. Jfr Noreen, *Grundriss d. germ. Ph.* 2:dra uppl. I § 189: 6, *Aschw. Gr.* § 318 och Zetterberg, *Bjärköarättens Ljud- och böjningslära* sid. 53. Uti Bjärköarätten saknas *n* i detta ord de fyra gånger det förekommer.

****apostol:*** g. pl. *apostolæ daghæ* 183. 13.

Denna i fsv. mera sällsynta osynkoperade form, hvilken förekommer äfven i Upl.L. och Gerson, *Ars* b. 6, beror på inflytande från latinet.

aptan: = 1) afton, 2) dagen före högtidsdag; a. sg. *iulæ aftin* 182. 12, *iulæ aftæn* 214. 7, *aftæn* 183. 18 (i frasen *æftir midiæn a.* = kl. 6 e. m.).

Schlyter *Ordbok* sid. 31 anför *aftin* »för *aftnin* eller *aftanin*» endast från St.L. Den här föreliggande formen *iulæ aftin* 182. 12 återfinnes ej heller i Glossaren till VGL., såsom naturligt är, då den ej är anförd i noterna till motsvarande ställe i VGL. II, K.B. 51, som har *fraa iula aptne.* Antagandet af bestämd form är alldeles onödigt. Vi ha här suffixet *-in* (jfr *morghun*, *-in*, *-an*), hvarom se *Aschw. Gr.* § 180, 3, som dock citerar ordet under formen *aptin* i stället för *aftin.*

****arver*** = arf; se neutrala *a*-stammar och *an*-stammar.

****aterganger:*** g. sg. *at(ir)gangx eþom* 201. 12.

biskuper: n. sg. *biscup(er)* 182. 17, 185, 9, *b(iscuper)* 9 ggr t. ex. 182. 18, 187. 4, *b(iscupir)* 8 ggr t. ex. 201. 8; g. sg. *b(iscups)* 10 ggr t. ex. 187. 6, *biscupsosmet* 207. 3 (jfr ofvan sid. 19): d. sg. *biscupi* 205. 11, 210. 21, *bisc(u)pi* 205. 13, *b(iscupi)* 24 ggr t. ex. 180. 25, 208. 2.

****balker:*** (endast i öfverskrifter) d. sg. *aff c(ri)stnu bolki*(?) 180. 1, jfr sid. 15 ofvan, *af rætløso bolc* 188. 11, *af ærfþæ bolc* 187. 16.

De anförda formerna af ordet *bolker* äro de enda *u*-omljudsformerna i Lyd. *Borker* och *born*, som i *Aschw. Gr.* § 8, a, 4 anföras från Lyd., finnas ej i denna urkund. Däremot bör vid *bolker* tilläggas »Ly.», såsom skett i § 68: 3, där *borker* ej längre upptas såsom en i Lyd. förekommande form, men fortfarande *born.* Ett *bork* a. sg. finnes i VGL. II add. 4 § 5 samt i Cod. E = sista bladet af K.B.g.s. B. 59. VGL. II har å motsvarande ställe Forn. B. 49 *börk*, och Collin-Schlyter anmärka riktigt nog sid. 211 not 6: »C om. *æller börk*». Uti § 104 af *Aschw. Gr.* bör därför efter *borker* sättas »2-mal» i stället för »1-mal». Om *born* se nedan exkurs till *barn.*

****boskaper:*** a. sg. *boskap* 216. 6.

**brøþlunger:* kan i fsv. äfven vara *an*-stam, jfr Brate, *Dalalagens böjningslära* sid. 3 och Rydqvist V. 35. I Lyd. finnes blott g. pl. *brøþ(er)longæ barn* 196. 27. Här är omöjligt att afgöra, om *a*- eller *an*-stam föreligger. Den ljudlagsenliga utvecklingen är **brøþrlunger* > *brøþlunger* > *brøllunger*, men analogin med *broþer* har bevarat eller framkallat formen *brøþerlunger*. Jfr *Aschw. Gr.* § 268 anm. 2 och § 320. 1 samt *Arkiv*, V sid. 388 not 3.

dagher: n. sg. *dagher* 199. 3; g. sg. *daxwærcæ* 214. 12, *dax wærki* 205. 22, *hindrædax giæf* 198. 22, *hindrædax iæff* 207. 8; d. sg. *dagh* 184. 2, *vtfærdæ dagh* 184. 7, *sindrædagh* 198. 23, om *endag* 194. 22, se *an*-st. *endaghi*; a. sg. *dagh* 18 ggr t. ex. 181. 13, 199. 12, *attundædagh* 182. 13, *atundædag* 182. 3, *stæmpnu dagh* 204. 24, *tolfdæ dagh* 182. 13, *tolfdædag* 182. 3, *varæ fru dagh* 183. 11, *hælghæ þors dagh* 183. 10, *høzunnudagh* 214. 16, *iulæ dagh* 184. 6, *kyrcmessu dagh* 183. 13, *klocnæ odensdagh* 182. 14, *manæþæ dagh* 205. 17, *midsumars dagh* 183. 10, *paschæ dagh* 3 ggr t. ex. 182. 14, *paschædagh* 184. 28, *paschædag* 186. 7, *pinkyzdagh* 183. 10, *siunattæ dagh* 211. 15, *syundedag* 184. 9, *skerþorzdagh* 183. 20; n. pl. *stemnudagh(ir)* 195. 26; d. pl. *daghu(m)* 183. 16, *ste(m)nudaghu(m)* 195. 25, *stemnuþaghu(m)* 196. 3; a. pl. *dagha* 182. 5, *apostolæ daghæ* 183. 13, *fastudaghær* 181. 20 (VGL. II *-a*), *stamnu þagh* 193. 23, *sunnudaghæ* 183. 14, *helghædaghæ* 183. 9, *helgha dagh* 187. 14. Smsg. *daghfulghit* 182. 9.

Bestämd form: a. sg. *daghin* 199. 5, 6, *daghen* 199. 14, *kyrmæssudaghen* 182. 10.

Anmärkning. Särskild uppmärksamhet förtjäna *þæt scal p(re)st(er) lysa* — — *þre helgha dagh* a. pl. 187. 13—14 (VGL. II, K.B. 69 *thre hælghu dagha*) och *aftir þreæ stamnu þagh* a. pl. 193. 22—23 (VGL. II, F.B. 40 *þre stemnudagha*, VGL. V 2 *thre stæmpnodagha*).

Härmed är att sammanhålla VML:s Þ. B. 17 pr. *þær læggias fore þre stæmnodagh* (hs. C *-dagha*) n. pl., Kr. B.

24: 3 *om, innan þrea sonnodagh* 3 ggr (hss. C,D,E hafva *-dagha*) a. pl., M. B. 21 pr. *innan XIIII dagh* (hs. D *dagha*) a. pl., Þ. B. 12: 3 *til þrea manadagh* (hs. C *-dagha*) a. pl. Se Siljestrand, *Ordböjningen i Västmannalagen* I, sid. 23.

Siljestrand har, tyckes mig, feluppfattat *þre stæmnodagh*, som är a. pl., en vanlig tidsbestämning, som fått ack. sg:s form, då termen *fram læggia fore stæmnodagh* är mycket vanlig. Skrifningen *innan XIIII. dagh* har kanske lästs såsom *innan fiortanda dagh* och behöfver i så fall ingen förklaring. Hvad fallet hos Lydekinus och de öfriga från VML. beträffar, tvekar jag ej att uppfatta dem såsom uppkomna därigenom, att ojämförligt oftast i landskapslagarna förekomma ordinaltalen med ack. sg. i denna art af tidsbestämningar.

Siljestrand *Ordböjningen i VML.* I, sid. 44 not. 2, supponerar möjligheten af att ordet *dagh* i fsv. stundom brukats som neutrum. De exempel han där anför synas mig icke alls bevisande. Exemplen äro följande:

a) VML. Kr. B. 9. *þæt ær ett Juladagh, annar paschadaghær* o. s. v. Här står *Juladagh* i samma ställning som en vanlig tidsbestämning i ack. sg. (jfr Lyd. sid. 195. 26 *laghæ stemnudagh(ir) æru þessir, fyrsti fiærþe dagh paschæ, ann(er) iiij dagh pencost(er), þriþi annæn dagh mikael(is) fiærþæ v. dagh iulæ*) och grundtalet *en* har här såsom ofta i liknande uppräkningar i Landskapslagarna blifvit användt i stället för ordinaltalet *fyrsti* (eller ett adv. *fyrst*). Jfr t. ex. VGL. II K.B. 2 *en loten a biscup(er), annan kirkian, thrithia præsten*, VGL. II K.B. 65 *böte thrænne siextan örtogher ena biskupi, adra konongæ thrithia hærathe.* Snarare förvånar då *paschadaghær* o. s. v. i nom. sg. Hela satsen får sin förklaring ur tidens svaga sinne för syntaktisk konsekvens.

b) Dala L. Þ. B. 13, pr. *sighir þæn dagh til eþa sum annatiggia ær hælaght ella fastu daghir; þæn dagh* — —

— — *sum þær næst er edzörd* (pro *edzört*: enligt Schlyter; ändelselöst neutr. enligt Brate *VML. Ljudl.* sid. 52). Här beror *hælaght* på anslutning till det logiska subjektet *þæt* och sammalunda är förhållandet med Schlyters föreslagna läsning *edzört* eller med Brates om man vill i *edzörd* se ett *t*-löst neutrum.

c) VGL. *hvat þæt ær hælæct æller synct* (för *syknt*) = *hælægher æller sykn dagher* (Siljestrands hänvisning till *Gloss.* sid. 621 bör rättas till *Ordb.* sid. 621). Denna sats finns hos Lyd. sid. 209. 12—13. Siljestrand säger härom: »Finge man antaga ett n. *dagh*, vore sådana uttryck självklara. Jmfr äfven våra fornlagars *til* el. *þa daghfulghit (daghfiælath) ær*, som under det nämda antagandet kunde öfversättas med: *då* el. *till dess dag dold är.*» Att detta exempel skulle gifva något stöd för ett supponeradt neutr. *dagh*, kan jag icke finna; för öfrigt gäller härom, hvad som anförts under b). Mig förefalla de af Siljestrand anförda exemplen skäligen självklara. Det är ej alls nödvändigt att i *daghfulghit* med Siljestrand fatta *dagh* som subjekt och *fulghit* som predikativ, utan i *daghfulghit* föreligger en sammansättning, hvilken här är predikativ till ett ej utsatt formellt subjekt; satsens innebörd blir 'då dagen är slutad och dagsljuset har alldeles upphört', såsom Schlyters öfversättning lyder.

Wadstein har i sin recension af Siljestrands afhandling i *Nordisk tidskrift för filologi* N. R. X sid. 230 varit inne på frågan och intar en afvisande hållning, särskildt mot ex. b), där han fattar *hælaght* som adv.

diakn: n. sg. *dyakn* 208. 1, *subdiakn* 208. 1. Att *a* här ej öfvergått till *æ*, beror på inflytande från latinet, se *Aschw. Gr.* § 97. — Rörande öfvergången *ia* > *iæ* i Lyd. kan nämnas, att förhållandet mellan *ia* och *iæ* är ungefär 6 : 1.

****domber:*** d. sg. *dome* 200. 23, *hærazdom* 192. 10; a. sg. *dom* 3 ggr t. ex. 215. 6.

drænger: n. sg. *legopreng(ir)* 194. 26, *leoghæpreng(ir)* 201. 16; d. sg. *logoprængi* 194. 23; n. pl. *leogoprœng(ir)* 215. 20, *leghædrengar* 179. 15.

För Klemmings upplösning till (*-ir*) 215. 20 finnes intet skäl. Visserligen kan *drænger* i fsv. följa *i*-stamsböjningen, men ännu vanligare är *ja*-stams böjning hos detta ord. Hos Lyd. tyckes det, såsom framgår af n. pl. *leghædrengar*, vara *a*-stam.

***droten:** n. pl. *kyrkiu drotnær* 186. 4, *kyrkiudrotnæ* 205. 25, *kyrkiu drotn(er)* 186. 10, 20.

elder: n. sg. *eld(e)r* 190. 22.

eper: n. sg. *ep* 182. 5, *af laghæ eper* 192. 9, *xij* ᛉ *eper* 192. 15, *hemføpo eper* 191. 11, 192. 17, *twæsørez eper* 191. 10; d. sg. *epe* 3 ggr t. ex. 192. 6, *eð* 189. 15, *xij mannæ epe* 204. 9, *xij* ᛉ *epe* 5 ggr t. ex. 190. 8, *xij* ᛉ *ep* 3 ggr t. ex. 189. 25, *xij* ᛉ *epæ* 189. 3, *enepe* 189. 11, *xij epe* 203. 20; a. sg. *ep* 3 ggr t. ex. 201. 15, *xij ep* 197. 12; n. pl. *epær* 191. 9, *eper* 192. 9, *xij mannæ eper* 192. 5; d. pl. *at(ir)gangæ epom* 201. 13; a. pl. *epæ* 182. 2, *èpæ* 191. 16 (jfr om detta sistnämda *Aschw. Gr.* § 80, II, 2 jämte anm. 6 och § 24 anm. samt ofvan sid. 16), (*firi*) *xij mannæ ep(er)* 183. 6. Smsg. *ezøræ* 208. 6, 211. 22, *ezøræ* 203. 13.

Best. form: d. sg. *epenom* 192. 9.

***fanter:** n. pl. *fant(ir)* 215. 21.

Troligen har ordet redan här den i nsv. dial. vanliga betydelsen 'tiggare, landstrykare'.

I Glossariet till VGL. upptas ordet som *an*-stam, *fanti*. Detta är anledningen till Collin-Schlyters upplösning af förkortningen till *fant(ær)*. Härtill finns intet skäl, då ordet eljes i fsv. alltid visar formen *fanter* i nom. sg.

***fiarpunger:** g. sg. *fiarpuns ne(m)pdi(n)ne* 185. 7 (jfr *konons* nedan), *siapurnæ* (felskrifning för *fiarpunæ*) 202. 15, *fiarpunæ nempdenæ* 204. 14, *fiarpiunæpingh* 199. 18, *fiar-*

þungx þing 212. 23; d. sg. *fiarþiung* 212. 17. Smsg. *fiarþung nempd* 211. 22, *fiarþiung ne(m)pd* 214. 6.

Det 3 gånger förekommande inskottet af *i* uti senare stafvelsen anser jag bero på analogiskt inflytande från *þriþiunger*. Jfr såsom exempel på den motsatta analogin det i VML. Æ. B. 12: 1 var. C förekommande *þriþongen*.

friþer: n. sg. *kirmæssu friþer* 182. 9; a. sg. *frid* 183. 19, *iulæ frid* 182. 12, *kirkmessu fridh* 182. 8, *paschæ friþ* 182. 13. Smsg. *friþg(er)þi* 189. 9, 24, *fryogiærþ* (felskrifning för *fryþgiærþ*) 210. 22, former af *friþløs* 7 ggr t. ex. 212. 6, *fryþ løs* 189. 1.

****ganger:*** i smsg. *atirganger*, se detta ord.

****garþer:*** = gärdesgård, inhägnad gårdsplats, trädgård; d. sg. *garde* 186. 8, *garþe* 3 ggr t. ex. 196. 13, *kyrkiu garþe* 209. 8, 9, *-garþi* 205. 27, *-garþ* 209. 3, *treæȝar* 211. 26, *treag(ar)* 212. 1, om *ð*-bortfallet jfr *Aschw. Gr*, § 308, 3. b; a. sg. *garþ* 189. 24, 207. 8, *kyrkiu garþ* 3 ggr t. ex. 206. 2; n. pl. *gardæ* 191. 2, *garþær* 197. 20; a. pl. *garþæ* 196. 5, *warghæ garþæ* 195. 23. Smsg. *garþliþi* 196. 25, *garþløsø* 190. 2, *kyrkiu garþ gerneng* 205. 23.

Best. form: d. sg. *garþenom* 191. 5, 6, [*gar*]*þenom* 207. 11; a. sg. *garþen* 207. 10.

gris: a. sg. *gris* 207. 20

****guþ:*** g. sg. *guz likamæ* 213. 7. Smsg. *guþdotor* 207. 21, *guþmoþ(ir)* 207. 21. *guþsystir* 207. 22, *guþziwæ* 207. 22, *gudziwælagh* 183. 2.

****hælfninger:*** a. sg. *hælfning* 208. 18.

Best. form: a. sg. *hælfningin* 193. 11, jfr *Aschw. Gr.* § 256 anm. 4.

****hæster:*** g. pl. *hastæfoþ(er)* 205. 5 (felskrifning, jfr. K. H. Karlsson, *Arkiv* I 386).

****høster:*** a. sg. *høst* 4 ggr t. ex. 183. 17. Smsg. *høsthþing* 200. 18.

Best. form: a. sg. *vm høsten* 204. 20.

Schlyter och Söderwall anföra detta ord som mask.; Rqt., II 114, är osäker om ordets genus och framhåller, att den enda form, som i ä. fsv. pekar på mask., är *vm høsten* i Lyd. och VGL. II, K.B. 73. 2, ifall den icke möjligen är neutr. plur. liksom isl. *um haustin.*

kal: a. sg. *kal* 211. 27. I ä. fsv. finnes emellertid intet exempel, som bestämdt visar ordets genus; isl. *kál* är neutr. I y. fsv. är det mask., hvarpå exempel finnas hos Söderwall.

****kalver:*** a. sg. *kalf* 207. 20.

****kaplan:*** d. sg. *caplane* 182. 28.

klerker: n. sg. *clærk(ir)* 206. 25, *slerc(ir)* 208. 5 (egendomlig felskrifning för *clerc(ir)*, kan hafva influerats af det följande *skal*), *clarc(ir)* 208. 6; n. pl. *klerkæ* 180. 14; d. pl. *clerru(m)* 208. 4 (för *clercum*, felskrifningen beror på inverkan af det föregående *r* eller på den stora likheten mellan *c*- och *r*-typerna).

****kniver:*** d. sg. *kniui* 215. 18.

kolder: n. sg. *coller* 200. 12, 13; a. pl. *collæ* 200. 12.

****koster:*** a. sg. *cost* 205. 5, 6, 8.

kononger: n. sg. *konong(ir)* 4 ggr t. ex. 201. 13, *konongher* 205. 9, *ko(nonger)* 211. 20, *k(ononger)* 204. 6, *.k.* 195. 15; g. sg. *kononxs ezøre* 211. 22, *kononx riki* 209. 4, *konongs ræt* 185. 24, *konon(gs) ræt* 213. 4, *ko(nongs) ræt* 186. 2, *k(onongs) ræt* 197. 23, 208. 2, *kon(ongs) ræt* 202. 4, *kononx ræt* 211. 20, *konons ræt* 208. 3, *konox suær* 206. 3 (jfr *almænnix wægh(er)* ofvan); d. sg. *kono(n)gi* 195. 11, *kon(o)ng(i)* 181. 14, *konu(n)ge* 186. 19, *kon(ongi)* 202. 1, *kono(ngi)* 204. 22, *konog* 181. 16 ((jfr *konox* ofvan), *k(onongi)* 182. 6, 205. 14, *.k.* 195. 12, 14. Smsg. *konong ræt* 202. 19, *kono(n)g ræt* 202. 23.

Anmärkning. *konons ræt* 208. 3 är ett exempel på ljudutvecklingen *ngs* > *ns*, jfr Noreen, *Arkiv* VI, sid. 336 f., samt Kock, *Arkiv* VII, sid. 307 f. Andra exempel på denna ljudutveckling i Lyd. äro: *fiarþuns nempdinne*

185. 7, *til phalocøpens* 180. 4, 6 och måhända 180. 10. Dock skulle ju möjligen i dessa exempel *n* kunna fattas som beteckning för guttural nasal, jfr *Aschw. Gr.* § 281, 2.

kyndil: g. sg. *kyn[dils]messu* 180. 18; jfr Siljestrand, *Ordböjn.* I, sid. 30.

køpunger: g. sg. *phalocøpens* 180. 4, 6, *phalocøp(ens)* 180. 10 (jfr *konons* ofvan); a. sg. *phalocøpu(n)g* 181. 1.

loter: n. sg. *loter* 214. 21, *lot(ir)* 214. 18, 23; d. sg. *loot* 205. 21, *loth* 4 ggr t. ex. 213. 21, *bosloth* 212. 26; a. sg. *lot* 3 ggr t. ex. 200. 15, *loth* 6 ggr t. ex. 188. 9, *bosloth* 212. 28, *huvuploth* 185. 13; g. pl. *lote* 183. 3, a. pl. *lote* 5 ggr t. ex. 187. 19.

Best. form: dat. sg. *løtenom* 180. 7 (former med *ø* — hvarom se *Aschw. Gr.* § 116 anm. 2 — äro sällsynta i fsv.); n. pl. *huuudlotene* 214. 19.

Anmärkning. D. sg. *loot* kan vara ett exempel på förlängning af vokal i sluten hufvudtonig stafvelse framför enkel utljudande konsonant, hvilken företeelse visar sig under 1300-talet. Jfr *Grundriss d. germ. Ph.* I § 163, b, Rqt IV 69, *Aschw. Gr.* § 130: 1.

løker: a. pl. *løkæ* 211. 27.

martin: g. sg. *martens mæssu* 194. 4.

morghon: smsg. *morghengæf* 199. 2.

nykil: d. pl. *k(yrkiu) nyclu(m)* 186. 16, a. pl. *nyclæ* 186. 9.

Oden: g. sg. *klocnæ odensdagh* 182. 14.

panter: a. sg. *pant* 186. 10.

paskar: (se fem. vok.-stammar).

pors: a. sg. *pors* 215. 24.

præster: n. sg. *p(re)ster* 206. 11, *p(re)st(ir)* 9 ggr t. ex. 206. 19, *p(re)st(er)* 4 ggr t. ex. 186. 10, *lænsp(re)st(ir)* 205. 16; g. sg. *p(re)stest* (felskrifning för *prests* eller *presters* enligt Klemming); d. sg. *p(re)sti* 7 ggr t. ex. 183. 24, *p(re)st(i)* 207. 18, *peresti* 184. 7 (jfr ofvan sid. 7), *prest* 205. 5; a. sg.. *p(re)st* 3 ggr t. ex. 185. 19; g. pl. *p(re)stasta(m)pnu* 205. 16.

Best. form: g. sg. *p(re)stens* 186. 23.

provaster: n. sg. *p(ro)uest(er)* 180. 5, d. sg. *p(ro)uaste* 180. 4, *p(ro)ueste* 180. 10, 25.

pænninger: n. pl. *pænningæ* 206. 21; d. pl. *pænningum* 207. 5, *pænningu(m)* 207. 9, 10, *penningum* 204. 21, *enpenningu(m)* 213. 12, *k(yrkiu) pænningu(m)* 186. 17; a. pl. *penningæ* 197. 2 (2 ggr), *penni(n)gæ* 183. 27, *pe(n)ningæ* 179. 10, 213. 15, *p(e)nnu(n)ghe* 180. 6, 11, *pænningæ* 206. 21, *scotpe(n)ningæ* 179. 13, *kyrkiu pænningæ* 186. 11, *panningæ* 206. 22.

Best. form: a. pl. *penningæna* 204. 23.

Om vokalvexlingen i suffixet se *Aschw. Gr.* § 180, 5 och § 242, b.

****qvælder:*** i fsv. äfven neutr. se Rqt II 25, jfr VML. M.B. 20 *om qvældit,* Hert. Fredr. 263 *at qvældith,* men däremot i Hert. Fredr. 1967 *thæn annan quæld.* Enda stället, som i VGL. bestämdt visar mask. kön, är Cod. G. = K. B. g. s. B. 6 från senare hälften af 1300-talet, hvilken å det ställe, som motsvarar VGL. III fl. 92, har *om quældin,* hvilket dock kan ha påverkats af det strax efter följande *vm morghonen.* Uti Lyd. förekommer blott d. sg. *quælle* 182. 14, *gift(er) quældi* 198. 22.

****ra:*** se fem. vok.-stammar.

****rugher:*** a. sg. *rugh* 179. 5.

****rætter:*** d. sg. *ræt* 211. 20, 213. 4; a. sg. *ræt* 16 ggr t. ex. 203. 2, *rat* 203. 6 (skriffel för *ræt,* jfr K. H. Karlsson *Arkiv* I sid. 388); a. pl. *rætti* 208. 5. Smsg. *rætløsø* 189. 25, *rætløso bolc* 188. 11.

Best. form: a. sg. *rætæn* 211. 5, *rættæn* 212. 5; a. pl. *rætte[næ]* 202. 21.

****siu-nættinger:*** a. pl. *siunættingæ* 212. 14.

Best. form: a. sg. *siunættingin* 188. 25.

skilnaþer: n. sg. *skialnaþer* 204. 18.

****skogher:*** g. sg. (pl.?) *skoghæ bræne* 190. 17; d. sg. *skoghe* 216. 2, *skoghæ* 190. 21, *bya skogh* 210. 2; a. pl. *skoghæ* 135. 24.

***stapul:** smsg. *stapul gerneng* 205. 23.

staper: n. sg. *þing staþer* 212. 16; g. sg. *istaþæ manni* 201. 14, 18; d. sg. *cøpstaþ* 202. 18, [*cøp*]*staþ* 202. 19; a. sg. *stad* 211. 25; a. pl. *staþi* 6 ggr t. ex. 194. 13, *stadhi* 200. 9; adv. *annærstaþ* 3 ggr t. ex. 188. 8, *annarstað* 188. 8.

sumar: g. sg. *midsumars dagh* 183. 10; a. sg. *mizumær* 207. 19. I landskapslagarna finnes endast ett exempel, som tydligt visar mask. genus, nämligen Sdm L. B.B. 24: 2 *vm somarin* (jfr Rqt II, 41 och *høster* ofvan); i isl. är ordet vanligast neutr.

sun: n. sg. *sun* 4 ggr t. ex. 187. 18, *bondæsun* 203. 12; g. sg. *suna børn* 187. 22, *sunar børn* 187. 23; a. sg. *sun* 184. 13; n. pl. *synir* 215. 21, *brøþræ synir* 196. 25, *syst(ra) synir* 197. 3.

sven: n. sg. *swen* 199. 23; a. sg. *suen* 205. 1.

***vargher:** g. pl. *warghæ garþæ* 195. 22, *warghæ næt* 195. 24.

***vin:** smsg. *wingæf* 194. 9, *vingiæf* 212. 21, *uingru* 198. 19, felskrifning; se *gæf*, fem. vok.-st.

***viþer:** a. sg. *tiwiþ* 196. 20, 197. 16; formen *allen wiþu* 195. 2 hör däremot icke hit, utan till *ōn*-stammarne (se nedan).

vægher: n. sg. *almænnix wægh(er)* 190. 13, *makæ wægh* 190. 12; a. sg. *quærnæ wægh* 190. 11, *almannæwægh* 190. 11, *kyrkiu wægh* 190. 11, *lanzwægh* 190. 11; a. pl. *wæghæ* 190. 10; *af b(iscups) væcne* 181. 22, *aff sinæ wæcnæ* 199. 16, *a hans wegnæ* 199. 22, (jfr Rqt II 54), se angående uppkomsten af *væghna* Noreen, *Grundriss d. germ. Ph.* I. § 193. 6 och § 194. 7.

Best. form: a. sg. *annæn wæghín* 188. 7.

***værknaþer:** a. sg. *thwæræ wercnæd* 183. 15 = 'quodlibet opus rusticum gravius' (Ihre). VGL. II, K.B. 52, har å motsvarande ställe *storan uærknath*. Uti ÖGL. Kr. B. 20: 1 finnes äfven *þuæra uarknaþ* a. sg. Ett förslag till förklaring är framställdt af Tamm i *Uppsalastudier* sid. 33.

þiuver: n. sg. *þiuu(er)* 188. 20, *þiuu(ir)* 210. 17; g. sg. *þiufs bøt(ir)* 215. 13, *þiufs bøt(er)* 210. 19; d. sg. *hwinsku þiuui* 210. 11, *huinku kiuui* 210. 20, (ang. *kiuui* se *Aschw. Gr.* § 278); a. sg. *þiuf* 209. 11, *þiuf* 215. 14; n. pl. *þiu(u)ær* 215. 10; a. pl. *þiuuæ* 209. 8, *tiuuæ* 199. 27. Smsg. *þiuf sac.* 191. 12.

**þor:* g. sg. *halghæ þors dagh* 183. 10, *skerþorzdagh* 183. 20.

**þriþiunger:* d. sg. *þriþiung* 205. 20; a. sg. *þriþiung* 187. 19, *þriþiu(n)g* 5 ggr t. ex. 187. 20, *þrigþiung* 193. 10. Inskottet af *g* i den sistnämda formen kunde tänkas beroende på association med *þriggia*, men är nog snarare att fatta såsom dittografi, beroende på anticipation af det slutande *g* i ordet.

þræl: n. sg. *þrel* 192. 8.

ørn; som simplex förekommer detta ord icke i landskapslagarna. I Lyd. finnes det g. sg. *ørnæwingæ* 197. 3 = ett troligen utländskt mynt = 18 götiska penningar enligt Schlyter.

---

2. Öfversikt af maskulina rena a-, i-, och u-stammarnes böjning.

Nom. sg.: a) ändas på *-er* i följande fall: *dagher* 199. 4, *af laghæ eþer* 192. 9, *xij* ᛘ *eþer* 192. 15, *hemfeþo eþer* 191. 10, 192. 16, *twæsørez eþer* 191. 10, *kirmæssu friþer* 182. 9, *coller* 200. 11, 12, *kanongher* 205. 9, *loter* 214. 21, *p(re)ster* 206. 11, *skialnaþer* 204. 18, *þing staþer* 212. 16 — (14 fall).

b) ändelsen är innelyckt i förkortningstecken, som af Collin-Schlyter regelbundet upplöses *(-er)*, men af Klemming upplöses 28 ggr *-(ir)*, 20 ggr *-(er)*, t. ex. *konong(ir)* 301. 13, *k(ononger)* 204. 6 — (48 fall).

c) ändas på *-r* med förkortningstecken för svarabhaktivokalen i *eld(e)r* 190. 22, (Collin-Schlyter har *elder*).

d) saknar ändelse i *sun* 5 ggr t. ex. 187. 18, *swen* 199. 23, *þrel* 192. 8 till följd af assimilation af den slutande stamkonsonanten och nom.-*R*. Jfr *Grundriss d. germ. Ph.* I, § 77, *Aschw. Gr.* § 238 och § 295. Utan ändelse uppträda vidare lånorden *dyakn* 208. 1, *subdiakn* 208. 1, samt dessutom *eþ* 182. 5 och *makæ wægh* 190. 12. Hvad *eþ* angår, så antar jag, att utelämnandet af nom.-ändelsen beror på sammanhanget i satsen, hvars ordalydelse är *þa dagha eig ær eþ gangin a*, hvilket sammanhållits med och influerats af adj. *eþganger*, jfr VGL. II, K.B. 49 *eth gænct a*. *Makæ wægh* synes mig kunna förklaras därigenom att strax förut stå icke mindre än 4 sammansättningar med *-wægh*, styrda i ackusativ af prepositionen *firi*, och dessa kunna hafva inverkat på *makæ wægh*, så att förkortningstecknet uteglömts.

Gen. sg.: a) ändas på *-s:* t. ex. *konongs ræt* 185. 24, *þiufs bøt(er)* 210. 19 — (15 fall); på *-x:* efter guttural t. ex. *fiarþiunxþingh* 199. 19, *kononx riki* 209. 4 — (17 fall); jfr Rqt IV. 283; på *-z: guz likamæ* 213. 7 (jfr *Aschw. Gr.* § 260. 4) samt såsom grafisk variant till *s* i *skerþorzdagh* 183. 20 (jfr Kock, *Arkiv XIV* s. 96).

b) ändelsen är uttryckt genom förkortningstecken: *b(iscups)* 10 ggr, former af *kononger* 5 ggr — (15 fall).

c) ändas på *-ar* i *sunar børn* 187. 23.

d) ändas på *-a* i *suna børn* 187. 22.

e) ändas på *-æ* i *scoghæ bræne* 190. 17, *ørnæwingæ* 197. 3, *istadhæ manni* 201. 14, 18.

f) saknar ändelse i *p(re)st* 180. 19 (hdskr. har *p(re)stest* genom felskrifning), där dissimilation föreligger (jfr Söderwall, *Kasusformerna* sid. 10, *Aschw. Gr.* § 322.1), samt i *þiuf sac* 191. 12, där bortfallet förklaras genom att andra sammansättningsleden börjar med *s* (jfr R. Larsson *Södermannalagens Ljudlära* sid. 157).

Best. form: *p(re)stens* 186. 23, jfr litteratur ofvan samt Brate, *Dalalagens Böjningslära* sid 7.

Dat. sg.: a) ändas på *-e* i *dome* 200. 23, *eþe* 3 ggr, *garþe* 3 ggr, *garde* 186. 8, *caplane* 182. 28, *p(ro)uaste* 180. 4, *p(ro)ueste* 180. 10, 25, *quælle* 182. 14, *skoghe* 216. 1 samt i sammansättningsled 12 ggr t. ex. *kyrkiu garþe* 209. 7, 9, *xij* ♈ *eþe* 190. 7 — (26 fall).

b) ändas på *-i*: i *biscupi* 3 ggr, *bolki* (?) 180. 1, *kniui* 215. 18, *p(re)sti* 7 ggr, *peresti* 184. 7 (felskrifning för *presti*), samt i sammansättningsled 5 ggr t. ex. *kyrkiu garþi* 205. 27 — (18 fall).

c) ändas på *-æ* i *scoghæ* 190. 21, *xij* ♈ *eþæ* 189. 3.

d) ändelsen är uttryckt genom förkortningstecken, som af Klemming upplöses med *(-e)* i *konu(n)g(e)* 186. 19, men med *(-i)* i *p(re)st(i)* 207. 18, *b(iscupi)* 24 ggr, *kon(ongi)* 6 ggr — (31 fall).

e) saknar ändelse i *dagh* 184. 2, *eð* 189. 15, *fiarþiung* 212. 17, *konog* 181. 16, *loth* 4 ggr, *loot* 205. 21, *prest* 205. 5, *ræt* 2 ggr, *þriþiung* 205. 20 samt i sammansättningsled 16 ggr t. ex. *xij* ♈ *eþ* 189. 25 — (29 fall). Dessutom föreligger ändelselös dativ i det med förkortning skrifna *treag(ar)* 212. 1.

Best. form: *eþenom* 192. 9, *garþenom* 3 ggr t. ex 191. 6, *løtenom* 180. 7.

Ack. sg. saknar ändelse såväl i enkla ord (80 fall) som i sammansättningsled (40 fall) t. ex. *garþ* 189. 24, 207. 8, *loth* 6 ggr t. ex. 188. 9, *sun* 184. 13, *kyrkiugarþ* 206. 2.

Best. form: *daghen* 199. 14, *kyrmæssudaghen* 182. 10, *garþen* 207. 10, *høsten* 204. 20, *rætten* 212. 5, *daghin* 199. 5, 6, *hælfmingin* 193. 11, *siunættingin* 188. 25, *annæn wæghin* 188. 7, *rætæn* 211. 5 — (11 fall).

Nom. pl.: a) ändas på *-ær* i *eþær* 191. 9, *garþær* 197. 20, *kyrkiu drotnær* 186. 4.

b) ändas på *-er* i *eþer* 191. 14, *xij mannæ eþer* 192. 5.

c) ändas på *-ir* i *synir* 215. 21, *brøþræ synir* 196. 25, *syst(ra) synir* 197. 3.

d) ändas på *-æ* i *acræ* 191. 2, *gardæ* 191. 3, *klerkæ* 180. 14, *pænningæ* 206. 21, *kyrkiu drotnæ* 205. 25.

e) ändelsen innehålles i förkortningstecken i *fant(ir)* (Schlyter *-ær*) 215. 21, *þiuu(ær)* 215. 10, *stemnudagh(ir)* 195. 26, *kyrkiu drotn(er)* 186. 10, 20.

Best. form: *huuudlotene* 214. 19. Om R-bortfallet, se *Aschw. Gr.* § 321 a.

Gen. pl. ändas a) på *-æ* i *apostolæ daghæ* 183. 13, *brøþ(er)longæ barn* 196. 27, *hastæ foþ(er)* 205. 5, *warghæ garþæ* 195. 22, *warghæ næt* 195. 24, *a hans wegnæ* 199. 22, *af sinæ wæcnæ* 199. 16.

b) på *-e* i *til twæegiæ lote* 188. 3, *af b(iscups) væcne* 181. 22.

c) på *-a* i *p(re)stasta(m)pnu* 205. 16.

Dat. pl. ändas a) på *-um* i *pænningum* 207. 5, uttryckt genom förkortning *u(m)* i *daghu(m)* 183. 16, *clerru(m)* 208. 4, *penningu(m)* 204. 21, *pænningu(m)* 207. 9, 10 samt i sammansättningsled 7 ggr t. ex. *lanzalmenningu(m)* 210. 8.

b) på *-om* i *at(ir)gangx eþom* 201. 13.

Ack. pl.: a) ändas på *-a* i *dagha* 182. 5.

b) ändas på *-æ* i *collæ* 200. 12, *løkæ* 211. 27, *nyclæ* 186. 9, *siunættingæ* 212. 14, *eþæ* 182. 2, *e'þæ* 191. 16, *garþæ* 196. 5, *penningæ* 5 ggr t. ex. 197. 2, *pænningæ* 206. 19, *scoghæ* 195. 24, *wæghæ* 190. 10, *þiuuæ* 209. 8, *tiuuæ* 199. 27 samt i sammansättningsled 6 ggr t. ex. *helghæ daghæ* 183. 9 — (23 fall).

c) ändas på *-e* i *lote* 5 ggr 187. 19—24, *pe(n)nu(n)ghe* 180. 6, 11.

d) ändas på *-i* i *rætti* 208. 5, *stadhi* 200. 9, *staþi* 6 ggr.

e) ändas på *-ær* i *fastudaghær* 181. 19.

f) saknar ändelse i *stamnuþagh* 193. 22, *helgha dagh* 187. 14; jfr 1 ofvan, anm. till *dagher.*

g) ändelsen är uttryckt genom förkortningstecken i *xij mannæ eþ(er)* 183. 6.

Best. form: *penningæna* 204. 23, *rætte[næ]* 202. 21.

---

§ 2. Neutrala rena a- och u-stammar.

1. Ordskatt.

***aldin:** på träd växande ätlig frukt. Smsg. *allen wiþu* 195. 2.

ar: d. sg. *are* 186. 5, 194. 19; a. sg. *ara* 179. 12 (pro *aret* enligt Schlyter, *Glossar*), *ar* 194. 15; d. pl. *aru(m)* 209. 17; a. pl. *aar* 209. 20, 22.

ara torde väl snarast böra fattas som felskrifning för *aar* a. sg., en i lagarna ofta förekommande form; jfr t. ex. VML. var, E Kr.B, 13 pr. *aar* 2 ggr, DalaL. *aar* 5 ggr. *aaʀ* 2 ggr, Bj. R. *aar* 1 g., Lyd. *aar* 2 ggr o. s. v.

arf: (jfr nedan *an*-stammar *arvi*) a. sg. *arf* 213. 5 (*þe conæ misti arf sit*) enligt Schlyter, *Glossar* sid 358, recentior forma vocis *arver*; a. sg. *arf* 214. 18 (*skifti barn æftir faþur eller moþor eller annæn arf*).

Rqt II: 28 har riktigt anmärkt, att *arf* hos Lydekinus och i Uplandslagen redan uppträder såsom neutrum. Men äfven i VGL. I och II finns *arf*, neutrum. Schlyter, *Glossar* sid. 359, anför under *arver* m., att »in nominat. occurrit *arf* II K. 73 pr., A. 17, J. 1., Add 11 § 18, *harf* pro *arf* I A. 14 pr.» Ställenas lydelse är följande:

II K. 73 pr. *Præsta arff skal sua skiptas Dör præst(er) tha skall rætter arfue taka arff hans.*

II A. 17. *þa skal arf hans standæ til iamplangæ.*
I A. 14. » » *harf* » » » *iamlangæ.*
II Add. 11. 18. *fyr — — æn arf i kollæ skipti fyoll.*
II J. 1. *Fæm æru fangh iorþar . eet ær arf.*

Å alla dessa ställen kan ordet med fullt skäl fattas som neutrum. Hvad öfriga kasusformer hos Schlyter, anf. st., angår, så kan flertalet lika bra hänföras till neutr. *a*-stamsböjningen. Former, som bestämdt utvisa mask. genus, äro endast följande:

I J. 1 *et ær ærver.*
II Add. 11 § 4 och § 17. *taker maþ(e)r ællær konæ ærf, þæn (sum) manböt(er) fylg(er).*
II Add. 11. 19. — — — *arf, þen* 2 ggr.
II Add. 11. 14 och 15. *misti arf sin.*

I senare fsv. är *arver* m. sällsynt; Söderwall anför under *arver* 4 exempel från 1402, 1403 och 1506.

***ban:* d. sg. *banni* 206. 1, 2 (2 ggr); g. sg. *bansmal* 182. 20.

barn: (Rqt II, 103 f.) a. sg. *barn* 4 ggr t. ex. 183. 24; n. pl. *barn* 179. 11, 184. 19, *børn* 214. 17, *broðorbørn* 187. 24, 25, *brøþ(er)longæ barn* 196. 27, *þott(ir) børn* 187. 23, *dott(ir) børn* 187. 24, *suna børn* 187. 22, *sunar børn* 187. 23; d. pl. *frillu barnom* 184. 17; n. pl. *systir børn* 187. 25, 26, *syst(ra) børn*. 188. 10, *þy barn* 184. 18.

Rörande växlingen mellan de omljudda och oomljudda formerna *barn~(born~)børn* se Kock, *Fornsvensk Ljudlära*, sid. 469 f., Noreen, *Grundriss*, § 191, 6 och *Aschw. Gr.* § 68, 3 och § 104. Formen *børn* förekommer rikligt äfven i VGL I och II. Så t. ex. finnes i VGL II A. 1 (= sid. 133) på 3 ½ rad i sammanhang ordet *barn* i sammansättning 12 ggr, och däraf icke mindre än 10 ggr skrifvet *-børn*, men blott 1 g. *-born* hvarjämte 1 g. *-bærn*. Det där befintliga *suna born* tvekar jag därför icke att betrakta som felskrifning, beroende på att kroken på *o* uteglömts; mera oviss synes mig denna förklaring för det

i Add. 11 § 15 jämte *børn* 1 g. förekommande simplex *born*. Felskrifningar äro det ofvan nämda *broþ(e)r bærn* VGL. II A. 1, där var. F. har *brön* (för *børn*) samt *systrungæ brörn* VGL. II Dr. 7.

Svårare att förklara äro följande former:

VGL. II A. 3 *dör man ok hauer eig börnæ aruæ*. Däremot har Schlyter, VGL. III. fl. 63, sid. 261, *bornæ* å motsvarande ställe. Klemming, sid. 188. 5 (= VGL. III. fl. 36) har *Dør man haw(ir) eig børnæ æruæ*. Såsom jag ofvan sid. 17 påpekat, har hdskr. å detta ställe *bornæ*, hvilken läsning jag bibehåller.

Rqt IV. 180 fattar *børnæ* (såväl som det från Schlyter upptagna *bornæ*) som g. pl. samt anför som stöd för omljudet d. pl. *börnum* i VGL. II. A. 9 (en form, som saknas i Schlyters Glossar, men som faktiskt existerar) samt en mängd omljudda former från Sk.L. i gen. och dat. pl. Söderwall, *Ordbok* sid. 79, upptager med tvekan en form *barna arvar* (*börna-* L.) m. pl. 'bröstarfvingar' och har därpå ett enda exempel *gaffwe gudh eric pädhersoni barn oc barna arffwa* (troligen för *borna arffwa*) S.D. N.S. 558 (1406). Jfr härmed, att han (sid. 172 *bära* 13) anför flera exempel från början af 1400-talet på *borna arwa*, t. ex. *vtan barn oc borna arfwa* (3 ggr), där *borna* är pp. af *bæra*. Från betydelsens synpunkt förefaller det mig ojämförligt mera tilltalande att fatta *bornæ æruæ* i Lyd. = åt en person födda arfvingar, bröstarfvingar. Men härvid uppstår svårighet att förklara formen *børnæ* i VGL. II. Man skulle visserligen kunna tänka på att hänföra denna till de exempel på omljudda part. pret., som af Noreen anförts, *Arkiv* I, sid. 155 f., men dels kunna dessa möjligen hafva fått sin från de vanliga förhållandena afvikande vokal genom analogi från andra former af samma verb, dels förekommer ej i Lyd. bland de många part. pret. något enda exempel på omljudd form. För min del stannar jag vid att fatta *börnæ* i VGL. II, såsom skriffel för *bornæ*.

bast: a. sg. *bast* 215. 24.

ben: a. sg. *ben* 215. 15.

biug: a. sg. *biug* 180. 4, *biog* 179. 4, 180. 6 (? jfr sid. 15 ofvan). Smsg. *biugræt* 180. 3.

bo: g. sg. *bosloth* 212. 26, 28; d. sg. *bo* 7 ggr t. ex. 188. 13; a. sg. *bo* 188. 18. Smsg. *boskap* 216. 6, *bofast(ir)* 210. 6, *bofastæn* 199. 25.

bol: n. sg. *bol* 190. 4; a. sg. *bolæ* 190. 4 (enligt Klemming felskrifning för *bol a*); g. sg. *bols bryþi* 209. 24; d. sg. *frælsis bole* 206. 25, *kirkubole* 180. 15, *kyrkiubole* 185. 23. Smsg. *bol øzlø* 192. 19, *bol øzlæ* 192. 20. Beträffande *bolæ* 190. 4 skulle man kunna tänka på att behålla handskriftens *æ* och läsa *bol æ* (*æ* = åger), som då skulle blifva ett belägg för den af Läffler *Arkiv* IV 191 f. postuterade formen **aiʒ* > **ē* > *æ* vid sidan af **aih* > *ā* 'besitzt'.

bref: d. sg. *bref* 198. 17; a. sg. *bref* 3 ggr t. ex. 182. 29, d. pl. *brewu(m)* 199. 19, *breuu(m)* 204. 2, *breuum* 209. 2.

brut: n. sg. *scr[i]ptæ brot* 181. 21, *scriptæ brot* 182. 22; a. sg. *scriptæ brot* 206. 6, *scriptabrot* 206. 18; a. pl. *a(n)nur laghæ bruth* 203. 16.

buþ: a. sg. *buð* 189. 10, *buþ* 4 ggr t. ex. 189. 22; g. sg. *buzio[r]þ* 186. 28 = föryttrad jord, som kan af förre egarens arfvingar igenlösas; d. sg. *forbuþi* 3 ggr t. ex. 181. 7; jfr *umbuþ* nedan.

drap: n. sg. *drap* 199. 17; g. sg. *draps* 214. 25; d. sg. *drape* 214. 24.

fall: = försummelse; a. pl. *forfal* 5 ggr t. ex. 189. 2.

fang: n. sg. *fang* 198, 14, 23; a. sg. *fang* 216. 2.

forbuþ: se *buþ* ofvan.

foþer: a. sg. *foþer* 212. 10, *hastæfoþ(er)* 205. 5.

fæ: Rqt. II 162, IV. 26; n. sg. *fæ* 216. 6; g. sg. *ihalþ fiær* 197. 21; d. sg. *fæ* 211. 8; a. sg. *fæ* 189. 9, 190. 1, *forneghæ fæ* 198. 19, *tiuþerfæ* 189. 5, *ihalþ fiær:* = åverkan, som består deri att man håller sin boskap med hund

och herde i annans inhägnade gärde (Schlyter *Glossar* s. 434).

Ordet *ihalþ fiær* förekommer endast i VG.-urkunder och under följande former:

VGL. II. K. B. 63: *i hald feaar*, Add. 4 § 1 *i hald fæiær* (var. G. K. *fear*), add. 10 *yhalð fiær* (pro *ihald fæiær* Schlyter) VGL. IV. 21, 33, *jhalð feær*. Dessutom förekommer gen. *fiær* i VGL. II D. B. 31 *fang ok fiær gant* (f. *gang* Schlyter) samt i VML. Cod. D. *fæte fiar sins* (Siljestrand, *Ordböjningen* I. sid. 76) samt ÖGL. fr. II (Klemming, *Småstycken*, sid. 81 f.) *fiar*.

Formerna *fiær*, *fiar* äro sannolikt att likställa med det västnord. *fiár*. De äro i så fall att betrakta såsom ålderdomligare former. När man däremot möter vanliga former såsom *fear*, böra dessa snarast förklaras såsom nybildningar, d. v. s. med ändelsen *-ar* lagd till stamformen för öfriga kasus *fæ*. Jfr *Aisl. Gr.* § 106. b. Afvikande uppfattning företrädes af Noreen, *Aschw. Gr.* § 164, som förklarar denna växling *fīar* (från dat **fī* < **fihi*): *fēar* (**fehōʀ*) såsom beroende på urgerm. *i*-omljud. Angående *i*-inskottet i *fæiær* se *Aschw. Gr.* § 328, 1, a.

goþs: n. sg. *gøz* 207. 12 (*ær mere gøz siþæn iført*), *goz* 207. 16, d. sg. *goz* (= jordagods, gård) 188. 23, *kyrkiu goz* 208. 2, a. sg. *goz* 6 ggr t. ex. 207. 14.

Best. form: a. sg. *gozet* 188. 19.

Man skulle möjligen vara frestad att antaga felskrifning i *gøz* 207. 12, då ju i Lyd. uppträda 10 fall med *o*-vokal mot 1 med *ø*. Men ordet har *ø*-vokal äfven på andra håll t. ex. VGL. II G. B. 17 *taki bonden göz alt*, VGL. V. 1 *alt gammalt kronunna göz*, *Svenskt Diplom.* V. 160 (1343) *mit gødz*. *ø*-vokalen kan ju möjligen förklaras ur en fsv. biform **gøði*, motsvarande det isl. *góði* n. pl. = good things, boons, emoluments (Cleasby-Vigfusson, sid. 222). Rörande formen *goþ*, neutr., se Siljestrand anf. arb. I sid. 60.

gærþ: (= *gærþi*) (äfven i VML. jfr Siljestrand I, sid. 60); a. sg. *fryogiærþ* 210. 22.

****hald***: n. sg. *ihalþ fiær* 197. 21; jfr *fæ* ofvan.

hem: (ofta mask. i fsv.), adv. *hem* 5 ggr t. ex. 207. 18, *hemæ* 3 ggr t. ex. 202. 23. Smsg. *hemføþo eþer* 191. 10, 192. 16, *hemgiuit* 184. 15, *hemgiæu(er)* 184. 13.

hion: n. pl. *hion* 3 ggr t. ex. 183. 1; g. pl. *hionælagh* 185. 9, *hionalagh* 187. 13. Om bildningen af *hion* jfr v. Helten *Paul u. Braunes Beiträge* XIV s. 251, Noreen *Aisl. Gr.* § 98 anm., *Aschw. Gr.* § 93, 3.

hog: a. sg. *hiorþæhog* 214. 3.

hold: = kött (*h. oc huþ* allit.); a. sg. *hold* 216. 7. Om öfvergången *o* > *u* i detta ord se *Aschw. Gr.* § 111, 2.

hor: d. sg. *øre* 211. 18 (felskrifning beroende på två strax därpå följande *øræ*), *hoor* 211. 19; a. sg. *hor* 3 ggr t. ex. 182. 24. Smsg. *horkonu* 185. 5.

hors: = sto, äfven häst i allm.; a. sg. *hors* 189. 9.

****horoþ***: smsg. *huwuþloth* 185. 13, *huuudlotene* 214. 19, *howod thiunde* 184. 15, *howod tiundæ* 184. 10, 18, (hdskr. har 184. 18 endast *ho*), *howod thiu(n)de* 184. 16, *houoþtiundæ* 207. 4, *houoþtiunþæ* 207. 7, *hufuzmanni* 201. 13, 17. Dessa tvänne sistnämda exempel kunna läggas till de i *Aschw. Gr.* § 269 från Lyd. anförda *fyxel* (bör ändras till *fyxl*) och *frangæ*.

hus: a. sg. *hus* 3 ggr t. ex. 190. 6; a. pl. *hus* 192. 21; g. pl. *husaløs* 191. 2. Smsg. *husfru* 184. 2, 194. 11, *husfrun* 207. 10, 12, *husfru* 215. 15, *kloncnæ hus gerneng* 205. 23.

hvit: = mjölkmat, smör, jfr isl. *hvítr matr*; a. sg. *hwit* 184. 21, jfr Hellquist *Arkiv* VII, sid. 8.

hæraþ: n. sg. *hæræþ* 194. 25, 211. 21, *hæraþ* 204. 6; g. sg. *hæræz* 185. 24, 208. 2 samt 202. 1, där Schlyter föreslår att läsa *hæræz* (*høfþingæ*), *hæraz* 195. 3, 215. 2; d. sg. *hæraþe* 181. 16, 212. 16, *hæ(raþe)* 182. 6, *hæ(raþi)* 209. 10, *hæradæ* 208. 3, *hæræþe* 186. 19, *hæraþæ* 202. 9, *haraþe* (jfr ofvan s. 16)

181. 14, *ha(raþe)* 186. 2, *hæræþi* 204. 23, *hæra(þi)* 205. 13, 213. 9; a. sg. *særæt* 203. 6. Därjämte finnes g. sg. i följande sammansättningar: med *-høfþingi: hæræz-* 15 ggr, *hæraz-* 2 ggr, *herez-* 1 g., *hærez-* 1 g., *haræz-* 1 g.; med *-næmd: hæræz-* 7 ggr, *hæraz-* 2 ggr; med *-þing: hæræz* 4 ggr, *hæraz-* 2 ggr; *hæræz almenning* 210. 2, *hæraz almenning* 215. 2, *hæræzmannæ mal* 195. 13, *hærazdom* 192. 10, *hæraz ræt* 202. 19, 23. Om växlingar *hæraþ ~ æþ* jfr Kock *Fsv. Ljudl.* sid. 313 f.

særæt kan tilläggas till de exempel på öfvergången *þ* > *t* som anföras i *Aschw. Gr.* § 260. anm. 7. Jfr *kyt* (neutr. vok.-stammar).

För litteratur rörande ordet *hæraþ*, hänvisas till *Aschw. Gr.* § 297, 2, anm. 2.

iarn: a. sg. *iarn* 203.7. Smsg. *iarnblæsære* 203.7.

****iul:*** i fsv. förekommer ordet endast i pl.; i nsv. är det fem. och sg., hvarpå ett par exempel äfven förekomma i y. fsv. Jfr Söderwall *Ordbok* I 613, t. ex. *sina iul hiolt han täre* R.K. 2. 5460; g. pl. *iulæ* 182.3, 196.2, *iulæ aftæn* 214.7, *iulæ aftin* 182.12, *iulæ dagh* 184.6, *iulæ frid* 182. 12.

kol: a. sg. *col* 190.21.

korn: g. sg. *korns* 179.8; d. sg. *kornnæ* 179.6; a. sg. *korn* 183.17, 212.10. Smsg. *kornscyld* 214.12, *korn tiundæ* 180.14.

køp n. sg. *cøp* 198. 14; a. sg. *tydæ køp* 179.14, *thiþi køp* 179.9. Smsg. *cøpstaþ* 202.18, [*cøp*]*staþ* 202.19. — *cøpo iorþ* 193. 11, *køpo iorþ* 208. 17, där Rqt V. 48 antager *o* vara ändelse för gen. pl., höra nog ej hit. Ett förklaringsförsök är framställdt af Piehl Nord. Tidskr. f. Fil. N. R. V. 280.

køt: a. sg. *køt* 181.19. hezumm dagh 214.15 hör hit; ej till 5.56.

lagh: a) = lag; n. pl. *lagh* 4 ggr t. ex. 183.21, 188.26; d. pl. *lagum* 182.17, *laghu(m)* 197.14, 207.17, *bonþæ laghu(m)* 197.20, *lanz laghu(m)* 207.13; g. pl. *laghæ bruth*

203.16, *laghæ bøte* 5 ggr t. ex. 213.7, *laghe bøte* 199.15, *laghæ bote* 190.10, *laghæ skifti* 214.22, *laghæ skipti* 214.23 samt för öfrigt *laghæ* som indekl. adj. 6 ggr t. ex 195.25, *af laghæ eþer* 192.9; afledn.: adv. *laghicæ* 181.10, *laglica* 191.12, adj. *laghlic* 184.19; smsg. *laghbiuþæ* 213.16, 17, *laghfællen* 193.3, *laghgilt* 199.20, *laghilth* 214.18, *laghkalþer* 193.15, *lagmalu(m)* 199.17, *laghmaþer* 196.19, *lagma(n)* 3 ggr t. ex. 192.3, *lagman* 197.15, 205.9, *man lagh* 195.10, *lagmanz* 194.20, 215.6, *lagmani* 201.3, *lagmanzdøme* 195.11, *laghsaggu* 209.15, *lagsæghu* 199: 11, *lagwæræþ(ir)* 195.7.

Best. form: n. pl. *laghen* 201.21.

b) = sammanläggande, samhörighet: a. sg. *hionælagh* 185.9, 187.13, a. sg. *gudziwælagh* 183.3.

lamb: a. sg. *lamb* 207.18.

lan: a. sg. *lan* 186.14.

land: g. sg. [*lan*]*z* 209. 15, *lanz* 3 ggr t. ex. 215.5, *lanz-* i smsg.: med *-almenninger* 4 ggr t. ex. 210.2, *-þing* 12 ggr t. ex. 197.15; g. sg. *lanzdomæræ* 208.5, *lanz laghu(m)* 207.13, *lanzwægh* 190.11, a. sg. *lant* 194.10, *land* 3 ggr t. ex. 199.7, *lanð* 195.6. Smsg. *lanboe* 206. 24; om *d*-bortfallet se *Aschw. Gr.* § 307.

Best. form: d. sg. *landeno* 195.22, 202.5.

lass: a. sg. *ak(ir) las* 179.8, 12, g. pl. *lassæ* 190.18.

lif: a. sg. *lif* 200.7, 213.2.

lius: a. sg. *lius* 183.27, *inlezlo lius* 183.24, *vixlæ lius* 183.24.

liþ: n. pl. *liþ* 197.20. d. sg. garþliþ i 196.25.

lof: a. sg. *loff* 181.21, *lof* 186.23, *orlof* 204.20, 212.8.

****lægher*** (= isl. *legr* neutr.), g. sg. *leghers bot* 197.9.

læn: tyskt lånord, g. sg. *læns hærens* 200.2, *lænsman* 196. 14, *læns man* 187.5, *lænzman* 195. 13, *lænsp(re)st(ir)* 205.16; a. sg. *læn*, 195.14.

mal, måltid: a. sg. *mal* 190. 22.

mal, käromål: n. sg. *saræ mall* 199. 17, jfr *Aschw. Gr.* § 298; g. sg. *mals-* i smsg. med *-eghandi* 20 ggr t. ex.

203.5; i smsg. med *-maþer* 5 ggr t. ex. 208.7; a. sg. *mal* 199.13, 201.6, 10; *hærætzmannæ mal* 195.13; g. pl. *malæruf* 192.15; d. pl. *lagmalu(m)* 199.17; a. pl. *mal* 197.22.

Best. form: a. sg. *malet* 192.12, 199.22, *malit* 199.6.

mark: = märke a. sg. *mark* 203.8.

Best. form: g. pl. *tacmarkænæ* 202.19.

mot: i *a mot* 191.11, 201. 25, prep. *moth* 192.12, adv. *mote* 200.17, *a mote* 200.24, *hær imot* 215.6.

-nam: n. sg. *ak(ir)nam* 197.21.

nøt: a. sg. *nøt* 189.10; a. pl. *nøt* 214.4.

**-orþ:* se *vitsorþ* nedan.

**orlof:* a. sg. *orlof* 204.20, 212.8.

**oþal-:* smsg. *oþol iorþ* 214.9 (är i fsv. äfven mask.)

ran: a. sg. *iorþæ ræn* 215.7.

raþ: a. sg. *rad* 186.11, *rað* 186.17.

-ruf: a. pl. *malæruf* 192.15 = brytande af aftal.

**sar:* g. pl. *saræ mall* 199.17; d. pl. *sar(um)* 203.18.

**skal:* i y. fsv. äfven fem., jfr Söderwall, *Ordbok*, g. pl. *scallæ wært* 196.6, (se *vræt*, fem.).

skip: a. sg. *skip* 210.10.

skiut: a. sg. *skiut* 200.1, g. pl. *skiutæ giard* 211.9 = anskaffande af hästar till skjutsning.

skot: = sammanskott, a. sg. *skot* 179.15. Smsg. *scotpe(n)ningæ* 179.13.

skæl: = bevis, n. pl. *forskial* 199.2; = villkor, d. pl. *skialum* 209.2; afl. adj. *skæliker* se d. o.

**spital:* g. sg. *spitals*, 180.20, d. sg. *spitali* 180.25.

Detta ord kan (liksom i isl.) i fsv. äfven uppträda såsom *an*-stam och *a*-stam.

spial: a. sg. *frænzimæ spial* 206.17, *frencimæ spiæl* 182.25, *fræmzimæ spial* 206.5.

stikæmæz: (hithörande?) = värja, dolk (mlt. *steke-messet*, *-mest*), a. sg. *stikæmæz* 215.21. (VGL. II, F.B. 50 var. K har *stekomæz*.)

**svar:* g. pl. *swæræ* 193.16, 196.21.

sværþ: n. sg. *suær* 206.3; jfr *Aschw. Gr.* § 308 och *garþer* ofvan.

**tak:* smsg. *tacmarkænæ* 202.19.

**tal:* d. sg. *mantali* 188.10, *mantale* 200.14.

testament: a. sg. *testament* 185.10.

timber: a. sg. *timb(er)* 190.6.

**tiuþer:* smsg. *tiuþerfæ* 189.5.

træ: a. sg. *fryct træ* 212.1; g. pl. *treægar* 211.26, *treag(ar)* 212.1, jfr ofvan *sværþ.*

umbuþ: d. sg. *vmbuþ* 199.16; g. sg. *vmbuz-* i smsg. med *-man* 4 ggr t. ex. 206.14.

vald: d. sg. *mz valð* 205.7.

Best. form: a. sg. *vallet* 181.22, smsg i vbt. *wald fører* 209.5.

vitsorþ: a. pl. *witzorþ* 204.8; a. pl. *wizorþ* 209.18, 21, 23.

-wærk: a. pl. *firnæw(er)c* 182.27.

þing 1) = sak; a. pl. *þing* 216.5, konj. *ænnættinghæ* 180.25.

2) = sammankomst; n. sg. *hæraz þing* 212.18 g. sg, *þings* 203. 4; d. sg. *þingi* 203. 1, *þinge* 195.5, 201. 21, *fiarþiunxþingh* 199. 18, *fiarþungx þing* 212. 23, *hærazþing* 212. 24, *hærœzþingh* 199. 19, *lanzþingi* 202. 5, 215. 4, *lanzþingh* 3 ggr t. ex. 199.18; a. sg. *hæræz[þing]* 191. 21, *hæræzþing* 194. 16, *hæræzþingh* 197. 10, *høsthþing* 200. 18, *lanzþing* 192. 1, 193. 1, *lanzthing* 187. 9, *lanzþingh* 197. 10 15; n. pl. *þingh* 194. 19, *refsingæ þingh* 194. 15; d. pl. *warþingu(m)* 200. 16, a. pl. *lanzþing* 193. 2, 196. 18. Smsg: *þing staþer* 212. 16.

þrang: kan i fsv. äfven vara fem. och är väl äldst så, jfr Rqt II 98 och 625, Rietz sid. 752, a. sg. *præ(n)g* 184.21. Ej troligt att dat:s vokal inträngt, ty ordet är urspr. fem vô-stam, jfr K. H. Karlsson *Arkiv* I sid. 385 f. Han fattar det med rätta som analogibildning från motsvarande svaga verb. *Altschw. Gr.* § 71.2 upptar *þrang* bland former som endast visa oomljudd vokal.

Exkurs till *vitsorþ*:

I likhet med Wadstein i *Tidskr. f. Fil N. R. X* sid. 230 tror jag ej på tillvaron af ett fsv. **sorþ* som postulerats af Brate i *Ä. VML:s Ljudl.* sid. 63 not., med hvilken Tamm tyckes instämma för ÖGL:s vidkommande, jfr *vitzsørþ* Uppsalastudier sid. 30. Björkman, *Sv. Ldsm.* XI. 5 sid. 42 fattar första ledet i *vitsorþ* såsom subst. *vit* med kompositivt genitiv *-s*. Att i *vitsorþ* föreligger en sammansättning med *-orþ* synes mig äfven stödas af allitererande sammanställningar med *eþer* t. ex. isl. *á gengusk eiðar, orð ok sǿri.* Vsp. 30, *meþ eþum ok orþum* SdmL.; M.E.LL. *dømir domæri dom sin til eþæ æller wizorþæ* U.L. *Þ*. B. X. m. fl.

Märkligt är att uttrycket *vitsorþ* aldrig förekommer i VGL. I; där användes i dess ställe *vita, u,* f. och endast *en* gång J. B. 16 pr. *vitu orþ*.

I isl. finnes häller ingen motsvarighet till fsv. *vitsorþ*. Att såsom Schlyter, *Ordbok*, gör sammanställa det med isl. *vitorð*, som betyder 1) förtroende, vetskap, 2) rykte, och går tillbaka på en form *ĭ* är alldeles olämpligt. Vid sidan af de många olika genitivsammanställningarne såsom *vits-, viz-, witz-* (Lyd.), *vis-* VGL. II, *wids-* UplL. i en var., *uisz-* ÖGL., *vitzs-* ÖGL. och HL., *wiþz-* HL. förekommer egentlig sammansättning i VML. Kr. B. XXIV, var. E. d. pl. *vit orþum*; i GL. förekommer endast formen *vitorþ*.

Rörande det sistnämda ansluter sig Brate till Hj. Falks *Arkiv* III sid. 90 not. framställda uppfattning af isl. *lǫgorð, metǫrð* m. fl. som sammansättningar med *gorð* vid sidan af *gørð*.

Det i DalaL. *Þ*.B. 13 pr. förekommande *edzord sighia* och *dela* — — — *wm ezord*, H.L. þ 7. 2. *skill þem wm eþzorþ* fattar Brate äfven såsom sammansatt med **sorð*; jfr DalaL:s böjningslära sid. 11.

Andra former af typen *vit-orþ, vitsorþ*, som upp-

träda i fsv., äro: *miætsorþ* MELL., *mætsorþ* MELL. i var. och St.L.; *mätzorþinu* UL. þ B. 3, var. *E*, men vid sidan däraf UL. þ B. 3 *æptir mætorþinu* och likaså i var. a. st. *A* och *C*; Bj.R. 1. 1 och 9. 3 *mætorþum* (hdskr. *B*. 1. 1 *mæþsorþom*) 37. 1, *mz orþum* (jfr Zetterberg, sid. 62), *vinsorþ* ÖGL. VB. isht. fl. 2 och 6 mot *vinorþ*, VGL. I och II. Vid sidan af dessa finns i fsv. äfven *mæts eþer* t. ex. UL. och *vins eþer* t. ex. ÖGL.

Skulle icke då utvecklingen med afseende på *vitsorþ* kunna hafva varit följande? Det ursprungliga är *vitu-orþ*; men detta har ej kunnat hålla sig uppe, därför att analogin från öfriga till samma juridiska begreppsområde hörande neutr. och mask. sammansättningar med *-orþ* varit för stark. Den ljudlagsenliga utvecklingen ger genom elision *vit-orþ* (jfr fsv. *bana-orþ* > *banorþ*, isl. **goða-orð* > *goðorð*, se nedan). Jfr *Aschw. Gr.* § 92 a.

Då faktiskt de egentliga sammansättningarna såsom *mat-orþ*, *vin-orþ* äro färre än genitivsammansättningar sådana som *m(i)ætsorþ*, *vinsorþ*, *mætseþer*, *vinseþer* o. d., så har *vit-orþ* i anslutning till dessa fått formen *vitsorþ*.

Att vid sidan af det i VGL. I enbart förekommande *banorþ* i fsv. oftare uppträder *bana-orþ*, förklaras lätt däraf, att gen. *bana-* ingick i en mängd sammansättningar, där genitivens *-a* behölls (se Söderwall under *bani*), samt af sammansättningar såsom *gløpa-*, *þokka-orþ* m. fl.

Att med Rask (till hvilken Schlyter, *Ordbok* sid. 58 f. art. *bana orþ*, delvis ansluter sig med afseende på *vinorþ*, *mætorþ* och *lægher*) i de nordiska sammansättningarna med *-orþ* uppfatta detta som ett suffix med förbleknad betydelse, anser jag också vara alldeles orätt.

Jag tror att alla af språk-känslan uppfattas såsom sammansättningar med *orþ*.

Orþ betyder: 1) *uttalande i allmänhet* (mening, sats, ord, uttryck).

Hit för jag sammansättningar sådana som isländska *vísu orð* = sats, som omfattar ett alliterationssystem i en *vísa*.

isl. *bón-orð* = ord, uttalande som innebär en bön, ett frieri,
» *boð-orð* = » » » » en befallning,
» *heit-orð*, *lof-orð* = ord, uttalande som innebär löfte, tillåtelse,
» *lofs-orð* » » » » berõm,
» *vit-orð* » » » » vetskap om något,

sedan i öfverförd bemärkelse = förtroende, rykte, fsv. *buthorþ* (Sv. Dipl. I 668, gammal afskrift från 1285) sedan i y. fsv. och nsv. *budord*, y. fsv. *lofordh*. I öfverförd bemärkelse a) ord = rykte t. ex. isl. *gott orð*, *íllt orð*; jfr nsv. ha godt ord om sig; b) ord = bud, underrättelse, t. ex. isl. *senda e-m orð*. Hit för jag sammansättningar sådana som isl. *urðar orð*, *dauðaorð*.

2) *juridiskt uttalande* (formulär, stämning, angifvelse) t. ex. *ráða orði*. Hit för jag sammansättningar såsom isl. *festar-orð* = ord, udtryk hvori en trolovelse afsluttes (Fr.); *fullréttis orð* = fornermelige ord, hvorfor der skal bøtes *fullrétti*; *giptarorð*, *giptingarorð*, *gjaforð* = giftermaal, som en kvinde gjør, naar hun bortgiftes (Fr.); fsv. *giftar orþ* = *giftar mal* (Schlyter, *Ordbok* sid. 228 f.) = en kvinnas bortgiftande, förrättandet af giftermålet; *domsorð* = uttalande af dom; *banaorð*, fsv. *ban(a) orþ* = angifvelse för dråp; *legorð* = beskyllning för lönskaläge (isl. *legr* n.); *skilorð* = taxering, värdering m. m.; *metorð* = utlåtande som innebär en värdering (sedan i öfverförd bem. = aktning, rang); *váttorð* = uttalande som innebär ett vittnesbörd. Hit höra ock de fsv. *vitu-orþ*, *vit(s)orþ*, *eþzorþ*, *e(d)zorþ*, *m(i)ætsorþ*, *mætorþ*, *mætans orþ*, *vin(s)orþ*, *fororþ* = villkor, samt *banaorþ*.

En särskild ställning intaga de isl. *goð-orð*, *prest-orð* = *prest(s)dómr*.

Goð-orð < *goða-orð* anser jag ursprungligen betyda en godes juridiska utlåtande, dömande myndighet och värdighet som gode. Sedan har betydelseutvecklingen skridit, så att ordet betecknar det geografiska området för hans verksamhet; jfr fsv. *lagsagha* = 1) lagarnes uppläsande för folket af lagmannen, 2) det under lagmannens domsrätt lydande området. *prest-orð* är senare bildadt efter *goðorð* och betyder en prests värdighet och ställning.

3) *ord* = ord i gram. bemärkelse (lat. vocabulum).

Af alla dessa sammansättningar fortlefva egendomligt nog i nsv. blott *vitsord* 1) = bevisningsrätt, bevis, 2) = betyg, intyg samt från y. fsv. *loford*.

Dessa såväl som öfriga talrika nsv. sammansättningar uppfatta vi såsom sammansättningar med *-ord*.

Skulle känslan af sammansättning upphört att göra sig gällande, skulle den väl börjat vid sådana sammansättningar som isl. *prestorð*, *goðorð*, samt sådana som *gjaforð*, *giptarorð*, *giptingarorð* i dess senare utvecklade betydelse af giftermål.

---

2. Öfversikt af neutrala vokalstammarnes böjning.

Nom. sg.: saknar ändelse t. ex. *gøz*, *saræ mall*. Förekommer 12 ggr i enkla ord och 5 ggr i sammansättningsled.

Ack. sg.: saknar ändelse t. ex. *bref*, *fang*, *hiorþæhog*. Förekommer 55 ggr i enkla ord och 31 ggr i sammansättningsled.

Best. form: *gozet* 188. 19, *malet* 192. 12, 199. 22, *vallet* 181. 22, men *malit* 199. 6.

Gen. sg.: ändas på *-s* (*-z*): *bansmal*, *bosloth* 2 ggr, *bolsbryþi*, *draps*, *korns*, *spitals*, *læns-* 4 ggr, *leghers bot*, *mals-* 25 ggr, *þings*, *buzio[r]þ*, *hufuzmanni* 2 ggr, *hæræz* 2 ggr, *hæraz* 2 ggr, *hæræz-* 28 ggr., *hæraz-* 10 ggr, *herez-*, *hærez-*, *haræz-*, *lanz* 4 ggr, *lanz-* 19 ggr, *lænzman*, *vmbuz-* 4 ggr - (114 fall).

Dat. sg.: a) ändas på *-e* i *are* 2 ggr, *-bole* 3 ggr, *draþe*, *hæræþe*, *haraþe*, *hæraþe* 2 ggr, *mantale*, *þinge*. —(12 fall); b) ändas på *-i* i *banni* 3 ggr, *forbuþi* 3 ggr, *hæræþi*, *spitali*, *mantali*, *þingi*, *-þingi garþliþi* — (12 fall); c) ändas på *-æ* i *hæradæ* 208. 3, *haraþæ* 202. 9, *kornnæ* 179. 6; d) har ändelsen uttryckt genom förkortningstecken i *hæ(raþe)* *ha(raþe)*, *hæ(raþi)* *hæra(þi)*; e) saknar ändelse i *bo* 7 ggr, *bref*, *goz* 2 ggr, *hoor*, *valð*, *-þing* 5 ggr. — (17 fall.)

Växlingen mellan dat. sg. med och utan ändelse är dels af hög ålder (se *Grundriss* § 191. 4) dels beroende på inflytande från ack. sg.

Best. form: *landeno* 195. 22, 202. 5.

Nom. pl.: saknar ändelse t. ex. *hion*, *broðorbørn*. Förekommer 11 ggr i enkla ord, 13 ggr såsom sammansättningsled.

Best. form: *laghen* 201. 21.

Ack. pl.: saknar ändelse. Förekommer 6 ggr i enkla ord och 14 ggr i sammansättningsled, t. ex. *aar*, *malæruf*, *mal*, *lanzþing*.

Gen. pl.: ändas a) på *-æ* i *hionælagh*, *iulæ* 2 ggr, *iulæ-* 4 ggr, *laghæ* 14 ggr, *lassæ*, *saræ mall*, *scallæ wært*, *skiutægiard*, *swæræ* 2 ggr, *treægar* — (28 fall); b) på *-a* i *lagha bøte* 199. 15.

Dat. pl.: ändas a) på *-om* i *frillu barnom* 184. 17, b) på *-um* i *breuum*, *lagum*, *bonþælaghum*, *skialum*; uttryckt genom förkortning *-u(m)*, i *aru(m)*, *brewu(m)*, *breuu(m)*, *laghu(m)* 2 ggr, *-laghu(m)*.

§ 3. Maskulina -ia- och -ja-stammar.

a) Maskulin -ia-stam.

. **øre:** a. sg. *øre* 3 ggr t. ex. 190. 15, *almennizøre* 210. 14, *almenninx ore* 194. 5, *almenni(n)x øræ* 194. 5; d. sg. *almenninx øre* 194. 21; d. pl. *ørom* 208. 19, *øram* 193. 11; a. pl. *øræ* 16 ggr t. ex. 196. 25.

øram är väl dittografi, anticipation af *a* från de följande *a* i *han haw(ir) aflæt.* I *almenninx ore* är måhända *ø*-kroken uteglömd. Mot detta enda fall af *o* stå nämligen 24 fall af *ø*. Men att märka är, att detta ord i fsv. lagar ofta har *o* i stället för *ø*, så t. ex. i Bj.R. a. pl. *oræ* 10 pr. och 10. 1. Zetterberg, *Bjärköarätten* sid. 15, vill förklara detta såsom beroende på grafiskt inflytande från latiniserade former, såsom *oram, oras, orarum* i lat. diplom från medeltiden. Sådana latiniserade former förekomma äfven rikligt i VGL. IV. 21.

VGL. I har följande former med *o*: a. sg. *oræ* S. B. 4. 1; g. sg. *oræss land* J.B. 7. 3 (men däremot VGL. II J.B. 19 *øres lanð*); a. pl. *oræ* S.M. 5., J.B. 4. 1, Mdr. 3. 3; g. pl. *oræ* Mdr. 8, K.B. 13.

VGL. II: a. sg. *ore firi enkæ gap* Ug. B. 2.

VML.: n. pl. *oræ* M. B. 23, § 2, var. C.; g. pl. *sæx ora waþa bot* Bg. B. 24. 1 var. B; d. pl. *løsorum* Þ. B. 17 1.

Vill man ej för dessa former antaga ofvan angifna förklaringar, så kan man tänka på lågtyskt inflytande, men *o* skulle äfven kunna förklaras såsom beroende på den samnordiska öfvergången *ǫu* > *o* i mindre betonad ställning, såsom framhållits af Kock, *Arkiv* XII, sid. 88, där han antar att *o* uppkommit i mindre betonad sammansättningsled, (jfr *Sv. Aksent* II. 329) eller ock att *o* beror på inflytande från den vid sidan af *ørtugh* vanliga formen *ortugh.* Se härom vidare *Grundriss* § 43, *Aisl. Gr.* § 122. 2

och *Aschw. Gr.* § 81. 2 b, på hvilket sistnämda ställe emellertid uppges, att simplex *oræ* förekommer i Lyd., något som dock ej är fallet.

b) **Maskulina -ja-stammar.**

byr: g. sg. *byær* 214. 10, *byæ bygning* 186. 1, *byæ bygninghu(m)* 197. 19, *biæmæn* 210. 25, *byaskogh* 210. 2; d. sg. *by* 3 ggr t. ex. 190. 4; a. sg. *by* 200. 4; n. pl. *byiær* 210. 22.

Best. form: d. sg. *bynu(m)* 202. 23; a. sg. *byn* 214. 10.

-drænger: se *a*-stammar ofvan.

---

§ 4. Neutrala -ia- och -ja-stammar.

a) Neutrala -ia-stammar.

1. Ordskatt.

almænne: g. sg. *almennizøre* 210. 13.

Litteratur till frågan om *z* i stället för *s* i fall sådana som detta finnes anförd hos Ottelin, *Stud. öfver Cod. Bur.* § 23. 4.

altare: se mask. *-an*-stammar.

-bryglpe: a. sg. *bols brylpi* 209. 24 = landtgård med allt hvad dertill hörer, hus, egor, gärdsgårdar etc. (Schlyter).

Om liknande fall af dialektiskt bortfall af spirantiskt *g* efter *y* se *Aschw. Gr.* § 311. 2 a.

døme: a. sg. *lagmanzdøme* 195. 12.

Best. form: a. sg. *biscupsosmet* 207. 3, egendomlig felskrifning för *biscupsdømet*; jfr ofvan sid. 19.

fangilse: neutr. pl. i Landskapslagarna. Söderwall, *Ordbok*, anför det äfven såsom möjligen fem., men det

enda exempel han har, *thik skal bätir thäkkias min fängilse än thit eghit frälse* Bir. 3: 25 är osäkert. Däremot har han ett säkert exempel på neutr. sg. *aff thässo fängilse* Med. Bib. 235. I Lyd. finnas d. pl. *fangilssum* 209. 6; a. pl. *fangelse* 210. 16. Jfr Tamm, *Trenne tyska ändelser i svenskan* sid. 23.

***frælse:** g. sg. *frælsis bole* 206. 25, *frælsis iorþen* 207. 1.

fæþerne: d. sg. *faþernæ* 188. 6, *fæþ(er)ni* 197. 6; a. sg. *fæþerne* 193. 13, *faþ(er)ne* 203. 13.

gilde: a. sg. *half gildi* 216. 7 (= ersättning till halfva värdet).

gærþe: d. sg. *garþe* 212. 11; a. sg. *friþy(er)þi* 189. 9, 24; g. sg. i adv. *innæn gærþes* 214. 9; se Rqt V. 96 och 144.

a-vokalen i formerna *faþ(er)ne, faþernæ* och *garþe* beror på analogi från *faþer* och *garþer*; jfr Karlsson, *Arkiv* I 387.

hvete: Rqt II 129. a. sg. *hwete* 179. 5.

hæftilse: pl. neutr. Rqt II 134, Tamm, *Trenne ty. änd. i sv.* sid. 23; a. pl. *haftisi* 199. 26.

Frånvaron af *l* beror nog på skriffel. Kock, *Arkiv* XII, sid. 86, vill förklara *l*-förlusten i följd af stafvelsens infortis. Jfr *Aschw. Gr.* § 316, anm. 2.

iamkærne: g. sg. iamkyrnis mæn 214.20 jfr liverne o. d.

læghe: Rqt II 133. d. sg. *løskæ læoge* 184. 27. Fsv. och nsv. *lönska-läge* associeras med *lön* redan i Med. Bib. och Med. Post., jfr Rqt V 237. A. sg. *wiþerlæghe* 204 2 = sammanskott af pengar för gemensamt ändamål. Best. form: a. sg. *wiþ(ir) leghet* 204. 3.

mærke: Rqt II 133. a. sg. *ramerki* 211. 1.

mætte: a. sg. *metti* 190. 22 (*skyld(e)r vm mal oc metti*). Söderwall, *Ordbok*, upptar ordet såsom fem. (och neutr.?).

møþerne: Rqt II 133. d. sg. *mæþ(ir)ne* 188. 6, *mæþ(er)ni* 197. 7; a. sg. *mæþerne* 193. 13, *møþ(er)ne* 203. 13. Om växlingen *ø* ~ *æ* jfr Lind, *Rim och verslämningar* sid. 53.

***-næme:** Rqt V 91 d. pl. *fornæmom* 189. 5.
quindi: Rqt V 15 n. sg. *quindi* 185. 14.
quæste: Rqt II 147; a. pl. *quæsti* 215. 24.

Flar man bast, bryt(ir) quæsti eller pors — — — bøte iij xvj ørtogh(er). Af sammanställningen med *bast* och *pors* framgår, att *quæsti* här har någon särskild betydelse i landthushållningen. Ordet finns äfven i VGL. II Forn. B. 49 och Ind. 49 samt Add. 4 § 5, men var. G från slutet af 1300-talet har *quæste*, på hvilket sist anförda ställe var. K från slutet af 1400-talet har *quasta*. Schlyter, *Glossar* till VGL., säger: »*quæsti* n.? (vel forte pl. a. *quaster* m.) qvastar; lat. scopæ». I *Ordboken* upptar han under *quæster* endast betydelsen »qvist» från landskapslagarne. Betydelsen »kvast» finns först i y. fsv. t. ex. i *Läsning för klosterfolk*. Jag fattar ordet såsom ett kollektivt neutr. *quæste* (en bildning på *quæster* liksom fsv. och nsv. *hult*: nsv. dial *hylte*) och föreslår betydelsen *kvastris*. Karlsson, *Arkiv* I 388, fattar ordet som *u*-stam och förklarar *æ* som dat:s omljudda vokal, hvilken inträngt i andra kasus.

rike: Rqt II 132; a. sg. *kononæ riki* 209. 4.
Best. form: a. sg. *rikit* 209. 5.

-ræþe: d. sg. *enræþi* 189. 25, isl. *einræði*. Ordet är i fsv. belagdt endast hos Lyd., där det står i betydelsen »godtfinnande».

skipte: n. sg. *laghæ skifti* 214. 22, *laghæ skipti* 214. 23.
systkine: Rqt. V. 28 f., II. 116; n. pl. *syzkini* 194. 7, *syskini* 213. 10; g. pl. *syzkinæ* 213. 13. Om *t*-bortfallet i *syskini* se *Aschw. Gr.* § 323.

-sære (< *sar*): a. sg. *ful sari* 215. 15.

Enligt Karlsson *Arkiv* I, 387, beror *a*-vokalen på analogi från *sar;* felskrifning, beroende på att kroken på *a* uteglömts, är äfven möjlig.

-*sætre: g. sg. *solæ sætris* 189. 11, 16. Om **sætre: sæter* se *Aschw. Gr.* § 339, anm. 7.
sæþe: a. sg. *sæþi* 194. 24.

-søre: g. sg. *twæsørez eþer* 191. 10; d. sg. *ezøre* 208. 6; a. sg. *ezøre* 211. 22, *ezøræ* 203. 13, jfr Brate *Äldre Vestm.-lagens ljudl.* sid. 64, noten.

virþe: n. sg. *fulwirþi* 191. 20, 21, *fulwirþæ* 192. 2.

vitne g. sg. *withnis* 204. 9; d. sg. *witni* 203. 18; a. sg. *withni* 192. 6, *wiþin* 214. 10, 11, felskrifning för *wiþni*; d. pl. *withnum* 5 ggr t. ex. 190. 8, *witnu(m)* 6 ggr t. ex. 201. 10, *withnu(m)* 3 ggr t. ex. 208. 14, *witnum* 189. 4.

værke: a. sg. *dax wærki* 205. 22, *daxwærcæ* 214. 13.

vætte: Rqt. II 133; d. sg. *wætti* 196. 13.

æple: Rqt. V 54, 59; a. pl. *æpli* 211. 26.

2. Öfversikt af neutrala -ia-stammarnes böjning.

Nom. sg.: ändas: a) på *-i*: i *quindi*, *fulwirþi* 2 ggr, *laghæ skifti*, *laghæ skipti;* b) på *-æ*: i *fulwirþæ.*

Ack. sg.: ändas: a) på *-i*: i *metti*, *sæþi*, *withni*, *wiþin* för *wiþni* 2 ggr, *bolsbryþi*, *half gildi*, *friþg(er)þi*, *ramerki*, *kononx riki*, *ful sari*, *dax wærki;* b) på *-e*: i *hwete*, *faþerne*, *faþ(er)ne*, *fæþerne*, *mæþerne*, *møþ(er)ne*, *lagmanzdøme*, *wiþerlæghe*, *ezøre;* c) på *-æ*: *i ezøræ*, *daxwærcæ.*

Best. form i *biscupsosmet* 207. 3, *rikit* 209. 5, *wiþ(ir) leghet* 204. 3.

Gen. sg.: a) på *-is* (*-iz*) i *withnis*, *frælsis bole*, *frælsis iorþen*, *solæ sætris*, *almenniz øre;* b) på *-es* (*-ez*): i adv. *innæn gærþes*, *tuæsørez eþer.*

Dat. sg. ändas: a) på *-i*: i *faþ(er)ni*, *witni*, *wætti*, *enræþi;* b) på *-e*: i *garþe*, *mæþerne*, *mæþ(ir)ne*, *løskæ læoge ezøre;* c) på *-æ*: *i faþernæ.*

Nom. pl. ändas: på *-i*: i *syskini*, *syzkini.*

Ack. pl. ändas: a) på *-i* i *haftisi*, *quæsti*, *æpli;* b) på *-e* i *fangilse.*

Gen. pl. ändas på *-æ* i *syzkinæ.*

Dat. pl. ändas: a) på *-um* eller *u(m)* i *fangilssum*, *witthnum* 5 ggr, *withnu(m)* 3 ggr, *witnum* oh *witnu(m)* 6 ggr.

b) Neutrala -ja-stammar.

kiþ: a. sg. *kyt* 207. 18. Om *t* jfr *særæt* ofvan sid. 42 ofvan.

næt: a. pl. *næt* 196. 5, *warghæ næt* 195. 24.

---

§ 5. Feminina rena -ō- och -i-stammar.

1. Ordskatt.

borghan: Rqt II 96. a. sg. *borghen* 199. 5.

****bro:*** Rqt II 80. n. pl. *broær* 190. 13, 197. 20, *makæ broær* 190. 12.

bygning: a. sg. *byæ bygning* 186. 1, *kyr(kiu) bygning* 186. 24; d. pl. *byæ bygninghu(m)* 197. 19.

****firn*** (isl. *firn* = vederstygglig handling): g. sg. *firnæw(er)c* 182. 27.

Det enkla ordet *firn* uppträder ej i fsv.; i sammansättningarne *firnar orþ* och *firnarværk* finnes det endast i VG.-urkunderna.

****frukt:*** Rqt II 93. Smsg. *fryct træ* 212. 1. *y*-vokalen härleder sig från omljudda kasus i tyskan, jfr Schagerström *Om ty. lånord med -kt,* sid. 73.

frændsim: a. sg. frenzsim 183.1, g. sg. frencimæ spiæl 182.25, fræmcimæ spial 206.6, frænzimæ spial 206.17.

gørsem: a pl. g(er) simær 188, 13, 19.

færþ: Rqt II 90. g. sg. *vt færdæ dagh* 184. 7 = begrafningsdag; d. sg. *vmfærþ* 193. 11, 208. 17.

****førning***: *forneghæ fæ* 198. 19 = gåfvor mellan fästehjon (Schlyter).

****gift:*** Rqt II 94. *giftær mad(er)* 183. 5, *gift(er) quældi* 198. 22.

grænd: = grannlag. n. sg. *g(ræ)nd* 212. 22.

Best. form: n. sg. *grænden* 212. 24.

gæf: Rqt II 60. n. sg. *giæf* 198. 14; d. sg. *hindrædax giæf* 198. 22; a. sg. *hindrædax iæff* 207. 8, *morghengæf* 199. 2, *wingæf* 194. 9, *uingru* 198. 19 (felskrifning för *uingæu* enligt Klemming; väl snarast ack. pl. *wingæu(er)* med utelämnadt förkortningstecken), *vingiæf* 222. 21; a. pl. *hemgiæu(er)* 184. 14.

Om växlingen *giæf: iæf* se *Aschw. Gr.* § 278 och ofvan *þiuver*.

gærning: n. sg. *gærningh* 199. 13, *gænneng* 202. 10; d. sg. *-gerneng* 205. 23; a. sg. *gærnneng* 199. 5, 199. 24, *gærnneg* 199. 8, *gærnongh* 199. 22, *gærneng* 199. 26, *g(er)ning* 213. 11, *gærnengh* 214. 6.

Best. form: a. sg. *garnegæ* 199. 6 (felskrifning; jfr Karlsson, *Arkiv* I 386). Om suffixväxlingen se *Aschw. Gr.* § 180, 5.

gærþ: Rqt II 90. n. sg. *agerþ* 213. 16, *gengiærþ* 210 17; d. sg. *geng(ær)þ* 194. 21; a. sg. *gengiærþ* 183. 23, 210. 21, *gengiarþ* 7 ggr t. ex. 194. 2, *geng(ær)þ* 194. 4, *skiutæ giard* 211. 9.

Best. form: n. sg. *ag(er)þen* 213. 17; a. sg. *gærþine* 199. 15, *gærþerte* 203. 14 (felskrifning enligt Klemming för *gærþerne;* enligt Schlyter för *gærþene*).

Angående *i*-inskottet efter *-g* i dessa ord se Larsson *Sdm L:s Ljudl.* sid. 24 f. samt Kock *Fsv. Ljudl.* sid. 55 f. Märkligt nog finns ej *i*-inskott i ordet *gærning* hos Lyd.

****hiorþ:*** g. sg. *hiorþæhog* 214. 3.

huþ: Rqt II 88. a. sg. *huþ* 216. 7. Smsg. *huþstryk* pres. 3 sg. 193. 19.

hælgh: a. sg. *paschæ hælgh* 182. 4.

hælgþ: Rqt II 75. a. sg. *for hælgþ* 183. 14.

illan: (ej i isl.). n. sg. *illæn* 214 16 = klander; finns i fsv. endast här belagdt: *eller ær illæn vgil* samt i VGL. II, J. B. 46 *eller ær illæn vgilð*; jfr *ōn*-stammarne nedan.

iorþ: Rqt II 60. n. sg. *iorþ* 3 ggr t. ex. 186. 27, *iord* 202. 9, *buzio[r]þ* 186. 28; g. sg. *iordær* 198. 15, *iorþær* 198. 24, *iorþæ ræn* 215. 7, *iorþæ skipti* 214. 12; d. sg. *iord* 186. 1, *iorð* 192. 20, *køpo iorð* 193. 11, *køpo iorþ* 208. 17; a. sg. *iorð* 6 ggr t. ex. 188. 13, *iorþ* 8 ggr t. ex. 213. 15, *kyrkiu iorð* 186. 22, *arfþæ iorþ* 208. 18.

Best. form: n. sg. *iorþen* 3 ggr t. ex. 200. 26, *frælsis iorþen* 207. 1; d. sg. *iorden* 198. 15, *iorðenæ* 191. 5; a. sg. *iordænæ* 194. 25, *iordenæ* 194. 27, *iorþonæ* 200. 23.

I denna sista form finns dat. på *-o* bevarad, såsom i runskriften ofta förekommer. Jfr ock *hæraz ne(m)pdone* nedan.

****lund:*** Rqt V 157. Smsg. adv. *hulkælund* 209. 14, *samulund* 196. 21.

****-læst:*** adv. *sinslæstum* 206. 6, 7. Jfr Brate *Dalalagens böjningslära* sid. 15.

løn: a. sg. *løn* 3 ggr t. ex. 210. 15; adv. *lønlekæ* 206. 14.

****løsn:*** g. sg. *løsnær* 215. 14.

****mark:*** = skog, utmark; g. sg. *makæ broær* 190. 12, *makæ wægh* 190. 12.

næmd: n. sg. *nempd* 191. 15, 192. 16, *ne(m)pd* 201. 7, 202. 9, *fiarþung nempd* 211. 23, *hæræzne(m)pd* 201. 5, *hæræzne(m)pdæ* 202. 3; g. sg. i sammansättningsled till *-maþer: nempdæ-*, 5 ggr t. ex. 194. 17, *ne(m)pdæ-*, 4 ggr t. ex. 204. 7, *nempda-*, 201. 22, *nempþe-* 195. 16, *nempde-*, 196. 14, *næmdæ-*, 197. 22, *nempd(er)-* 181. 1, *nempdi-* 184. 24; d. sg. *hæraz nempd* 211. 23, *hæræz ne(m)pd* 3 ggr t. ex. 202. 4, *hæræzne(m)p* 200. 8, (jfr *tomp* 191. 2, 3, nedan), *siaþurnz [nempd]* 202. 15, *fiarþiung ne(m)pd* 214. 6; a. sg. *nempd* 191. 16, 201. 2, *hæræz nempd* 204. 17.

Best. form: n. sg. *nempdin* 202. 8; d. sg. *nempdinne* 3 ggr t. ex. 180. 21, *nempdine* 191. 9, 11, *ne(m)pdine* 200. 21, *næmpdin(n)e* 197. 13, *næmpdine* 211. 2, *nempdinæ* 192. 13, *fiarþuns ne(m)pdi(n)ne* 185. 7, *hæræz nempdene* 211. 24, *hæraz*

ne(m)pdone 213. 3 (jfr *iorponæ* ofvan); a. sg. *ne(m)pdinæ* 201. 1, 202. 1, *fiarpunx nempdenæ* 204. 14.

ogn: g. sg. *ognær bot* 211. 11 = böter, som erläggas för att den dräptes släktingar skola afstå från hämnd.

paskar: Rqt II 68. g. pl. *paschæ* 3 ggr t. ex. 184. 3, *paschædagh* 184. 28, *paschæ dagh* 3 ggr t. ex. 182. 14, *paschædag* 186. 7, *paschæ friþ* 182. 13, *paschæ hælgh* 182. 4; a. pl. *paschær* 186. 6, 207. 25, *pasch(er)* 185. 1, (Schlyter [ær]) *pascher* 186. 15, *paschæ* 186. 20. Om ordets genus se Schlyter *Ordbok* sid. 807 f.

pencost: g. s. *pencost(er)* 196. 1.

pingiz: i smsg *pinkyzdagh* 183. 10. Jfr Siljestrand anf. arb. I sid. 105, Kock *Fsv. Ljudl.* sid. 439. Formen med *k* är väl påverkad af mlt. *pinkest.*

qværn: g. sg. *quærnæ wægh* 190. 11.

ra: smsg. *ramerki* 211. 1.

Ordets genus är osäkert. Schlyter i *Glossaret* upptar det som fem.; i *Ordboken* som commune, så ock Rqt. II 79 och Siljestrand sid. 34. Söderwall *Ordbok* II sid. 235 ansätter m., f. och n. Vestgöta urkunderna visa intet om ordets genus.

ræfsing: g. sg. *refsingæ þingh* 194. 15.

sak: n. sg. *sac* 180. 21, 208. 21, *sak* 180. 24; a. sg. *sak* 181. 4, *sac* 9 ggr t. ex. 190. 5, *saac* 204. 13; d. pl. *sacu(m)* 194. 10.

Best. form: a. sg. *sakynæ* 181. 4, 181. 7, *sakenæ* 206. 15; afledning: adj. *sæk(ir)* 189. 14; i adj. *sakløs* skrifves *sac-* 17 ggr t. ex. 193. 4, *sacløckiæ* 191. 14, *sacløckiandæ* 180. 22.

siæl: g. s. *sialæ messu* 184. 8; a. sg. *sial* 3 ggr t. ex. 206. 20, *siæl* 185. 12.

skript: g. sg. *scr(i)ptæ brot* 181. 21, *scriptæ brot* 182. 22, 206. 6, *scriptabrot* 206. 18; a. sg. *script* 206. 16, *scrift* 206. 7.

skuld: g. sg. *sculd* 191. 18; a. sg. *sculd* 205. 15, 206. 22, *sculð* 188. 22, *scyld* 3 ggr t. ex. 181. 12, *kornscyld* 214. 12;

a. pl. *skuldir* 200. 15, *sculdir* 185. 21; afledning i adj. *skylder*, se detta ord.

Best. form: n. sg. *scullen* 189. 1; a. sg. *scullenæ* 188. 24, *sculdinæ* 191. 19. Jfr *Aschw. Gr.* § 340. 2. a.

sokn: Rqt II 93 1) = socken. n. sg. *socn* 186. 13, *soncn* 186. 13 (felskrifning); g. sg *socn* 186. 17, *socnnæmen* 186. 25, *soncnæmanæ* 186. 11 (felskrifning); *socnnæmannæ* 186. 23, *socnæmænnæ* 212. 8, *sconæmanu(m)* 185. 1; a. sg. *scon* 181. 15, *socn* 186. 6, *sokn* 214. 11, *scon* 181. 12.

Best. form: a. sg. *socninne* 193. 7.

scon o. d. skrifningar bero på en ligatur och böra upplösas *-oc-*.

2) = utsökning. a. sg. *ofsocn* 212. 14.

Best. form: a. sg. *socnenæ* 196. 8.

***sol:** g. sg. *solæ sætris* 189. 11, 16.

syn: a. sg. *asyn* 215. 3.

sæghn: Rqt II 83 = nämndemans särskilda yttrande i ett mål; a. sg. *framseng* 212. 25, *framsængu* 212. 23. Jfr *Aschw. Gr.* § 294, 2.

***sæþ:** Best. form: a. sg. *sæþenæ* 194. 26.

***tiþir:** Rqt II 86, V 250. g. pl. *tydæ køp* 179. 14, *thiþi cø(p)* 179. 9. Jfr sid. 14 ofvan.

***tompt:** n. sg. *tomp* 191. 2; a. sg. *tomp* 191. 3.

Best. form: d. sg. *tompte(n)ne* 191. 4. Jfr *hæræznem* 200. 8.

Om *t*-bortfallet, se *Aschw. Gr.* § 323 anm. 1.

***tylft:** g. sg. *xij eþe* 203. 20; n. pl. *tylft(ir)* 192. 10; d. pl. *tylftum* 215. 12; *xij* 200. 17; a. pl. *tylftir* 183. 17, *tylftyr* 201. 17.

var: Rqt II 66 (isl. neutr.), a. sg. *war* 194. 16, 214. 13; smsg. *warþingu(m)* 200. 16. (i nsv. mask.)

***vigsl:** Rqt II 95. g. sg. *vixlæ lius* 183. 24; a. sg. *fyrl* 183. 26. Jfr *Aschw. Gr.* § 269.

(**wræt?**): d. sg. *scallæ wært* 196. 6 = skallgång. VGL. II. F. B. 46 har *scallæwræt*, var. G och K *skaluræt*.

piuft: Rqt IV 87. n. sg. *piuft* 202. 22; g. sg. *piuft* 210 19, 215. 10; d. sg. *piuft* 209. 11. Jfr *Aschw. Gr.* § 260, anm. 7.

***ærfþ**: arftäkt. g. sg. *ærfþæ bolc* 187. 16, *ærfþæ iorþ* 208. 18.

Best. form: n. sg. *ærfen* 184. 17.

ært: a pl. ørter (felskr.) 211.26.

***æt**: g. sg. *ætt(er) both* 196. 24.

Best. form: n. sg. *ætten* 211. 12.

ørtogh: Rqt II 67. a. sg. *artogh* 179. 11, 183. 26, *ørtogh* 5 ggr t. ex. 197. 1; a. pl. *ørtogh* 8 ggr t. ex. 189. 8, *ørtogh(er)* 9 ggr t. ex. 211. 13, *ørtogh(ir)* 18 ggr t. ex. 194. 22, *ørtog(ir)* 203. 8, *ortogh(er)* 182. 6, *orthoghær* 179. 16, *orthtogh* 181. 4, *artogher* 179. 8, *arthoger* 180. 22.

Om vokalisationen i detta ord, se Kock *Svensk aksent* II 329 och *Aschw. Gr.* §§ 59, 7, 62, 2, 65, 1, 104 anm. 3.

2. Öfversikt af rena -ō- och -i-stammarnes böjning.

Nom. sg. saknar ändelse, t. ex. *giæf*, *g(ræ)nd*, märk dock *hæræznempdæ* 202.3. Exempel förekomma 20 ggr i enkla ord och 6 ggr i sammansättning.

Best. form: *grænden* 212. 24, *iorþen* 4 ggr t. ex. 200. 26, *scullen* 189. 1, *ærfþen* 184. 17, *ætten* 211. 12, *ag(er)þen* 213. 17, *nempdin* 202. 8.

Ack. sg. saknar ändelse t. ex. *gengiarþ*, *gærnongh*. Förekommer i enkla ord 64 ggr och 26 ggr i sammansättning. *framsængu* är väl skriffel för **framsængn*.

Best. form: *garnegæ* 199. 6, *gærþine* 199. 15, *gærþerte* 203. 14, *iordenæ* 194. 27, *iordænæ* 194. 25, *iorþonæ* 200. 23, *ne(m)pdinæ* 201.1, 202.1, *fiarþunx nempdenæ* 204.14, *sakynæ* 181. 4, 181.7, *sakenæ* 206. 15, *scullenæ* 188. 24, *sculdinæ* 191. 19, *socnenæ* 196. 8, *sæþenæ* 194. 26.

Gen. sg.: a) ändas på *-ær* i *iorþær*, *iordær*, *løsnær*, *giftær mad(er)*, *ognær bot*, *gift(er) quældi*, *nempd(er) mnani*, *ætt(er) both*.

b) ändas på *-æ* i *firnæw(er)c, forneghæ fæ, hiorþæ hog, iorþæ ræn, iorþæ skipti, nempdæ-* 5 ggr, *ne(m)pdæ-* 4 ggr, *næmdæ-* 1 g., *quærnæ wægh, ræfsingæ þingh, sialæ messu, socn(n)æ-* 5 ggr, *solæ sætris* 2 ggr, *scriptæ brot* 3 ggr, *vixlæ lius, vt færdæ dagh, ærfþæ bolc, ærfþæ iorþ* (32 fall); på *-e:* i *nempþe maþ(ir)* 195. 16, *nempdemaþ(ir)* 196. 14; på *-i:* i *nempdimani* 184. 24.

c) saknar ändelse i *sculd* 191. 18, *socn* 186. 17, *þiuft* 210. 19, 215. 10. Jfr *Grundriss* § 260. 1.

Dat. sg. saknar ändelse de 17 ggr den förekommer t. ex. *iorð, vmfærþ.*

Best. form: *iorden* 198. 15, *iorðenæ* 191. 5, *nempdinne* 3 ggr t. ex. 180. 21, *nempdine* 191. 9, 11, *ne(m)pdine* 200.21, *næmpdin(n)e* 197. 13, *næmpdine* 211. 2, *nempdinæ* 192.13, *fiarþuns ne(m)pdi(n)ne* 185.7, *hæræz nempdene* 211.24, *hæraz ne(m)pdone* 213. 3, *socninne* 193. 7, *tompten(n)e* 191. 4.

Nom. pl. ändas a) på *-ær* i *broær* 2 ggr, *maka broær,*

b) på (*-ir*) i *tylft(ir).*

Ack. pl. a) ändas på *-ær* i *paschær,* 2 ggr, *orthoghær,*

b) ändas på *-er* i *pascher, arthoger, artogher* 2 ggr, *hemgiæu(er), pasch(er), ørtogh(er)* 9 ggr, *ortogh(er),*

c) ändas på *-ir:* i *sculdir, skuldir, tylftir,* på *-yr* i *tylftyr* 201. 17, på (*-ir*) i *ørtogh(ir)* 18 ggr, *ørtog(ir),*

d) ändas på *-æ* i *paschæ* 186. 20,

c) saknar ändelse i *ørtogh* 8 ggr, *orthtogh.*

Gen. pl. ändas a) på *-æ* i *paschæ* som simplex 3 ggr, i smsg. 7 ggr, *tydæ køp,*

b) på *-i* i *thiþi c(øp).*

Dat. pl. ändas på *-um, u(m)* i *tylfttum, sacu(m), byæ bygninghu(m).*

§ 6 Feminina -iō- och -jō-stammar.

a) -iō-stammar.

-byrþ, Rqt II 74. N. sg. *tiælrubyrð* 197. 21 = råmärkets bärande till annat ställe.

fæst a. sg. *fæst* 183. 1.

Troligen öfvergingo dessa ord redan förliterärt till *i*-stamsböjningen.

b) -jō-stammar.

****þy:*** smsg. *þy barn* 184. 18.

æng: d. sg. *æng* 204. 10, a. sg. *eng* 210. 1, *æng* 211. 7 n. pl. *ængiær* 191. 2.

Om delaktighet i dråp enligt de svenska landskapslagarna.

Af Karl Gustaf Westman.

Det är icke meningen att i denna uppsats lämna en uttömmande och systematiskt afvägd framställning af alla de grunder, på hvilka medansvar vid dråp i de svenska landskapslagarna bygges. Undersökningen är här begränsad till ett visst problem, som tilldragit sig min uppmärksamhet, och endast de lagstadganden, som förefallit starkare belysa ämnet, ha här medtagits.

Till att ställa undersökningens problem kan en inledande öfversikt af *danska* lagars bestämmelser om delaktighet tjäna, naturligtvis under förutsättning att resultatet af en sådan öfversikt låter sig användas, utan att man bryter den försiktighet mot förhastade generalisationer, som vid en användning af den komparativa metoden är af nöden.

Som bekant finns det i den uppteckning af gammal själländsk rätt, som är känd under namnet Skånske Arvebog og Orbodemål, inga bestämmelser om enkelt dråp. Enligt Schlyters sannolika förklaring beror detta därpå, att stadgandena om dråp i den lagupptekning, som legat till grund för Skånske Arvebog og Orbodemål, varit lika med Skånelagens och därför förbigåtts af afskrifvaren.

Det kapitel i Valdemars sjællandske Lov, II: 1, som innehåller från SkL afvikande bestämmelser om **dråp**, är vidare att betrakta som en där inskjuten nyare bestämmelse[1]. Dess tillblifvelsetid måste alltså anses vara senare än det i SkL bevarade stadgandets. Några bestämmelser om delaktighet vid enkelt dråp äro ej fogade till detta kap. och återfinnas ej häller på annat ställe i lagen, ehuru de i II: 29 åberopas.

Ännu yngre äro de stadganden om enkelt **dråp** och bestämmelser om delaktighet däri, som återfinnas i Eriks sjællandske Lov III: 46. Enligt Matzens helt säkert riktiga åsikt är nämligen detta kapitel att uppfatta som ett led i en samling nya rättsregler, omfattande ESjL III: 46—49, 52, 53, hvilka införts på kungamaktens initiativ[2]. Stadgandet i ESjL II: 31 sticker däremot af mot förut nämda genom sin ålderdomliga hållning, men kan först värdesättas genom en jämförelse med SkL.

Då slutligen Jyske Lov icke innehåller något om delaktighet vid annat brott än vid tjufnad, har alltså SkL de säkert äldsta bestämmelserna om ofvan angifna sak. De återfinnas hos Schlyter, SkL I: 85, 108, 115. Dessa stadganden äro emellertid på intet vis i deras helhet uråldriga, utan gå delvis, som nedan synes, tillbaka på Knuts förordning af den 28 december 1200.

Denna Fdg blir alltså för en del fall vår primära källa. Den börjar med stadganden, som reglera ätteboten, och fortsätter sedan:

> Siquis conuenitur, quod fuerit in comitatu homicidium perpetrantis, *si sit cognatus siue extraneus,* innocenciam suam probet XII hominum testimonio, scilicet cum tulffter-eth. Si conuictus fuerit vel confessus, emendet regi III marcas, III, cognatis. Siquis accusatus fuerit de so-

---

[1] Schlyter, *Skånelagen.* s. CXXXIII, CXL. Matzen, *Forelæsninger over den danske Retshistorie, Retskilder.* s. 187 instämmer i Schlyters åsikt.

[2] Matzen, *a. a. Retskilder.* s. 187.

cietate et adiutorio et quod hominem wlnerauerit, vbi idem homo occisus fuerit, testimonio duorom hominum conuictus, candenti ferro se expurget. Si testimonium ad hoc non fuerit, ter duodeno hominum testimonio, scilicet cum trennæ tylther eed, se expurget. Si reus fuerit, III marchas regi, nouem marchas satisfaciat actori.

Af dessa bestämmelser utgör SkL 85 helt enkelt en trogen öfversättning, medan Andreas Suneson omskrifver dem i sin latinska parafras, SkL II: 58.

Liksom Fdg 28 december 1200 särskildt framhåller, att straffet för följeslage gäller vare sig han är skyld eller oskyld, och liksom SkL 85 upprepar detta med orden »hwat han ær hældær kundær man ællr ukundær man», inskärper också Andreas Suneson i sin parafras, att straffet för 'far oc fylghæ' utkräfves på den skyldige »quamuis consanguineus occisoris».

Af ordalydelsen i alla tre källorna tycks alltså framgå, att enligt gängse häfdvunnen rättsuppfattning släktskap ansågs ha inflytande vid afvägande af straff för delaktighet i dråp, och att den motsatta grundsatsen i Knuts Fdg om lika böter för skyld och oskyld vid 'far oc fylghæ' var en nyhet, som särskildt måste inskärpas.

Då vidare ingen som hälst grund eller ens analogi kan anföras för ett antagande, att före Knuts Fdg 'far oc fylghæ' vid enkelt dråp straffats med olika bötessatser för skylde och oskylde, synes man med tämlig säkerhet kunna fastslå, att själfva grundsatsen om 'far oc fylghæ' som straffbart vid enkelt dråp utan afseende på släktskap utgör det nya, som genom Knuts Fdg införts i Skånes lag.

Man får då också anse, att det är detta, som Andreas Suneson åsyftar med inledningsorden i sin parafras SkL II: 58: »Non solum homicidij principales auctores, uerum quoque comites rex kanutus sua dignum duxit persequi constitutione, sic animadvertens...» [1]

[1] Huruvida de i samma kapitel senare följande stadgandena om straff för den som genom sårande deltager i dråpet likaledes uttrycka

Frågar man då, efter hvilka grundsatser medansvar för dråp utkräfts i Skåne före Knuts Fdg, torde svaret bli, att detta skett efter två system. Dels har det skett genom ätteboten, som enligt Fdg i reformeradt skick bibehålles. Dels återfinnas rester af ett annat system, som bestått jämsides med ätteboten.

Jag syftar med det sista på de bestämmelser om *raþæ sac*, som innehållas i SkL 108, och med hvilka de i kap. 109 stå i närmaste sammanhang. Båda dessa kap. äro affattade i ordalag, som afse att förhindra en utsträckning af ansvar för 'raþ' utöfver vissa slags mål. Kap. 108 stadgar, att 'raþæ sac' ej får väckas mot någon i mål om sår, slag eller stympning för annat fall än att sådant tillfogats i samband med skada, som medfört döden. Har så skett, är straffet 9 mark, så framt ej mot beskyllningen gås tretolftered. Kap. 109 stadgar, att då en man 'raþær' fängsel på en annan eller 'raþær' en mäktig storman till angrepp på annans egendom, skall han böta 3 mark, så framt han ej värjer sig med tolftered. Därefter tillägges, att ingen vid flere mål än dessa skall stå till ansvar för 'raþæ sac', hvarken vid tjufnadsmål eller andra.

Bestämmelsen i kap. 108 äger endast en motsvarighet i de gamla danska lagarna, nämligen i ESjL II: 31, som äfvenledes stadgar straff af 9 mark för 'raþ' vid dråp. I flere af de svenska landskapslagarna återfinnas däremot likartade stadganden, till hvilkas behandling jag längre fram kommer.

Bestämmelserna i kap. 109 om ansvar för 'raþ' vid de där nämda två brotten sakna åter motsvarighet såväl i gammal dansk som i gammal svensk rätt. Då dessutom

---

en af Knut införd ny grundsats, är en annan fråga, som man icke äger anledning antaga, att Andreas Suneson haft i tankarna, när han nedskref ofvan anförda inledningsord. En medeltida kommentators uttryckssätt tål icke vid någon hårdare pressning.

den senare af dessa bestämmelser tydligen leder sitt ursprung ur sena samhällsförhållanden, torde man i stadgandena i kap. 109 ha att göra med en för Skåne särrättslig utvidgning af ansvaret för 'raþ', en utvidgning, som från bönderna framkallat de i lagen bevarade förbehållen mot ytterligare steg i sådan riktning.

När man således i SkL 108 påträffar efter allt att döma gamla bestämmelser erinrande om svenska landskapslagars och påminner sig, att de svenska lagarnas stadganden om 'raþa sac draps' utom i ett fall åtföljas af stadganden om sådan medverkan vid dråp, som betecknas med termen *haldbænd*, frågar man sig, om så är förhållandet äfven i Skånelagen. Svaret härpå måste, så vidt jag kan finna, utfalla jakande.

Den bestämmelse i SkL 85, som här åsyftas, behöfver icke refereras, då den endast är en öfversättning af det ofvan aftryckta stadgandet i Fdg 28 dec. 1200 om straff för den, som åtalats »quod hominem wlnerauerit vbi idem homo occisus fuerit». Dessa ord äro en omskrifning på juridiskt medeltidslatin af den anklagelse, som enligt den äldre Vestgötalagen riktades mot 'haldbanen'. Bötesbeloppet ingår vidare, för att fortsätta jämförelsen, i båda lagarna som led i en graderad bötesskala och är i båda lika stort som bötessatsen för 'raþæ sac draps' med det undantag, att Fdg och efter den SkL 85 har en 3-marksbot till kungen jämte den 9-marksbot som i SkL 108 stadgades för 'raþ' vid dråp, en tilläggsbestämmelse, som är helt naturlig i en kunglig förordning.

Man äger alltså anledning att förmoda, att Fdg i denna punkt ej infört en ny rättsgrundsats, utan att den stöder sig på ett gammalt rättsbruk, som stått i nära samband med den af Fdg oberörda bestämmelsen i SkL 108.

För en sådan åsikt talar också en jämförelse med det utan tvifvel gamla kapitlet ESjL II: 31. I detta

kapitel sammanställas nämligen bestämmelserna om den som »rathær annær man til hælliæ» och om den som »rither od og æg uppæ», och för båda fallen sättes straffet till 9 marks böter. Samma lags bestämmelser om delaktighet i form af 'far oc fylghæ' återfinnas däremot i annat sammanhang, nämligen i ESjL III: 46[1], ett kapitel, som förut betecknats såsom hörande till en rad sena lagstadganden. För åldern hos ESjL II: 31 talar utom bötesbeloppen och kapitlets plats i lagen äfven det där bevarade allitererande uttrycket 'od og æg', som erinrar om samma uttryck i Vestgötalagens edsformulär[2].

Att i SkL 85, där Fdg:s stadgande återgifves, inga gamla lagtermer och lagvändningar förekomma, är blott hvad man kan vänta sig, då detta kap. som nämdt endast är en öfversättning af Fdg:s latin.

För att Fdg vid detta stadgande följt en gammal rättsregel, som före dess tid gällt i Skåne och som den upptagit i sitt system, talar ytterligare ett skäl. Om det

[1] I förbigående må till undvikande af missförstånd anmärkas, att jag ej kan dela Matzens åsikt, *a. a. Retskilder.* s. 187, att bestämmelsen i detta kap. om 3 marks bot för 'far oc fylghæ' »er en Skærpelse af den ældre Regel ogsaa i Henseende til Følgemændene, for hvilke Tremarks Bod ej var almindelig foreskreven for Medvirkning til Drab overhovedet». Då skrifvaren af Sk. Orbod. utelämnat motsvarande delaktighetsbestämmelser, synes detta nämligen tyda på, att samma bot funnits i skrifvarens själländska källa som i SkL, och där utgjorde boten 3 mark. Då det dessutom såväl i Sk. Orbod. I som i VSjL II: 29 stadgas samma bot för 'far oc fylghæ' vid där nämda fall af kvalificeradt dråp som vid enkelt (hvarom likväl bestämmelser saknas), och ingen anledning finns att antaga, att vid dessa kvalificerade dråp på Själland gällt en mindre bötessats för 'far oc fylghæ' än tremarksboten i Knuts Fdg, synes intet nödga till ett antagande, att först ESjL III: 46 infört 3-marksboten för 'far oc fylghæ' på Själland.

[2] Stadgandet om höjda böter för den, som »od oc æg redde ofnæ the dræpnæ» vid dråp af någon i hans eget hus, ESjL II: 3, erinrar redan genom ordalagen om II: 31. Om dessa ställens förhållande se nedan.

varit en Fdg:s egen grundsats, att den som deltagit i dråp genom att tillfoga den anfallne sår, skulle straffas strängare än de, som blott gjort sig skyldiga till 'far och fylghæ', skulle man vänta att återfinna samma grundsats äfven vid Fdg:s bestämmelser om kvalificeradt dråp. Men i Fdg:s stadgande härom, som följer omedelbart efter stadgandet om enkelt dråp, träffas endast straff för hufvudmannen och för 'far och fylghæ', men ingen gradering i delaktighetsstraffet för konstateradt sårande. Motsvarande kap. i SkL, kap. 86, intar samma ståndpunkt som Fdg[1].

Jag har något uppehållit mig vid denna sak, emedan det synts mig vara af vikt för en rätt uppfattning af bestämmelserna om delaktighet i SkL att framhålla, att denna lag vid sidan af ätteboten haft ett, så vidt jag kunnat se, ursprungligt system för utkräfvande af straff för delaktighet i enkelt dråp, ett system, som varit likartadt med de svenska lagarnas mot *haldsbane* och *rapsbane*.

Den nästa sak, som är egnad att ådra sig vår uppmärksamhet är, att delaktighetsansvar i SkL finns stadgadt endast vid dråp, men ej vid andra brott[2]. Denna ståndpunkt, hvars ålderdomliga drag genast faller i ögonen, häfdar SkL äfven gent emot Fdg 28 dec. 1200. Denna utkräfver nämligen delaktighetsstraff för 'far oc

[1] Ej häller i Fdg:s återstående stadgande om delaktighet, som gäller hemrån begånget tillsammans med 5 väpnade följeslagar, finnes någon gradering af delaktigheten.

I ESjL II: 3 har grundsatsen om gradering af delaktighetsstraffet i det fall af kvalificeradt dråp, som där afses, sannolikt öfverförts från stadgandena om enkelt dråp i II: 31. Grundsatsen har icke ens tillämpats vid lagens öfriga stadganden om kvalificeradt dråp II: 4, 8. Liknande gradering finnes hvarken i Sk. Orbod. eller i VSjL. — Jfr hänvisningen i VSjL II: 29, som antyder en öfverföringstendens.

[2] Jag lämnar då utan afseende, såsom ej innebärande straff för verklig samtidig delaktighet, bestämmelserna i SkL 104 om ansvar för utlånande af vapen och i SkL 136 om ansvar för gömmare af tjufgods.

fylghæ' icke blott vid enkelt och kvalificeradt dråp, utan äfven vid hemrån begånget med 5 väpnade män i följe, men medan SkL i kap. 85, 86 upptar bestämmelserna om delaktighet i de båda första fallen, gör den det däremot icke, såsom i kap. 87 synes, i det sistnämda.

De själländska rättskällorna ha däremot upptagit Fdg:s bestämmelser äfven i sistnämda fall, Orbod. III, VSjL II: 32, ESjL II: 16. De visa dessutom en rikare och i flere fall påtagligen senare utveckling af delaktighetsansvaret än SkL[1].

Det förefaller som om SkL:s bestämda hållning i denna fråga ger anledning till att tänka efter, om den kan förklaras endast med ett allmänt hållet påpekande af att dråp är ett så svårt brott, att bestämmelser om delaktighet först vid detta brott måste uppväxa[2].

Den inledande öfversikten har härmed fört till ställandet af undersökningens problem, som kan formuleras så: kan vid en undersökning af *svenska* rättskällor en särskild grund för delaktighet uppvisas, ägnad att förklara såväl den anmärkta egendomligheten hos SkL som flere egendomligheter i svenska stadganden om delaktighet, hvilka hittills icke förklarats?

Edsöreslagstiftningen, som bildar epok för så mycket annat, gör det äfven för utvecklingen af delaktighetsansvaret i svensk rätt. Genom edsöreslagarna infördes nämligen hit till Sverige grundsatsen om utsträckningen af ett lika ansvar till alla, som deltogo i de brott, som dessa

---

[1] Från annan synpunkt lämnar Matzen *a. a. Strafret.* s. 59 f. en öfversikt af här behandlade stadganden om delaktighet.

[2] Däremot erbjuder det naturligtvis ej någon svårighet att förklara grundsatsen om inskränkning af *ätteboten* till dråpsmål, en grundsats, som af Andreas Suneson SkL II: 48 så uttryckes: »propter solum homicidium pro facto nocentis innocentes consanguinei satisfacere compelluntur».

lagar afsågo. Denna grundsats leder sitt ursprung från den romerska rätten, men hade redan tidigare under medeltiden, innan den kom till Sverige upptagits hos andra germanska stater[1].

Skall man ur någon källa kunna erhålla svaret på frågan, hvilken plats delaktighetsansvaret dessförinnan och äldst intagit i den fornsvenska rätten, och i hvilket sammanhang det där bör uppfattas, väntar man sig på förhand att göra detta i de äldsta uppteckningarna af de forna *Vestgötarnas lagar*, då man i dessa, såsom allmänt erkännes, äger bevaradt ett rättstillstånd med i mångt och mycket åldrigare drag än något annat i Norden.

Detta rättstillstånds främsta källa är naturligtvis den äldre Vestgötalagen, men vår kunskap om detsamma kan i åtskilliga fall utfyllas ur yngre källor, af hvilka jag här fäster mig vid den yngre Vestgötalagen. Medan dennas stadganden på många ställen endast kunna tillmätas vitsordet hos en yngre afskrift af en gemensam källa och på andra ofördydbart röja sin natur af att vara genom rättsändringar införda yngre nyheter, kunna de i flere fall genom större utförlighet eller genom just det sätt, hvarpå de modifierats efter en senare rättsuppfattning, tjäna oss till upplysning om den verkliga innebörden af en äldre formulering.

Stadgandena om delaktighet i VGL I beröra tvänne slags brott, dråp och tjufnad. Undersökningen synes lämpligen i första rummet kunna riktas på bestämmelserna om delaktighet i dråp, medan stadgandena om delaktighet i tjufnad tillsvidare lämnas åsido.

För en riktig uppfattning af Vestgötalagens stadganden om dråps sonande är det af afgörande vikt, att man frigör sig från alla moderna straffrättsliga synpunkter.

---

[1] Se härom utförligare Forsman, *Grunderna för läran om delaktighet i brott,* 1879. s. 25 f. Winroth, *Rättshistoriska föreläsningar i straffrätt,* 1889. s. 271 f.

Stadgandenas äldsta uppgift är, som man i lagen finner, ingen annan än att utvisa formen för en fredlig och hederlig försoning mellan tvänne släkter, dråparens och den dräptes, mellan hvilka eljes släkthämden skulle lössläppas och leda till nya blodsdåd, och att bereda tingsmännen tillfälle att ange den hållning de ämnade intaga till den brottslige, om en försoning genom endera partens motsträfvighet icke kunde uppnås[1].

Alltfrån den aflägsna tid, då den uppfattningen framkom, att den släkt 'som mist en af de sina' i stället för att fordra lif för lif kunde taga ersättning för lif med böter, måste det, som i senare källor ännu synes, ha förefallit som den enda betryggande formen, att den med böter köpta högtidliga försoningen afslöts icke blott mellan dråparen och den dräptes arfvinge, utan också mellan släkternas öfriga män, som härför i större eller mindre antal samlades till ett utlyst möte, där säkerhetseder dem emellan afgåfvos[2].

Att dråparesläktens gemensamma fara afvärjdes genom gemensamt sammanskott af böter till den dräptes släkt måste också efter den tidens rättsåskådning ha förefallit som naturligt, hälst som ett bevisligt öfverlämnande och mottagande af böter från de enskilda släktmedlemmarnas sida var en lämplig form för det konkreta rättsfaktum, hvarmed den forntida rätten älskade att se öfverenskommelser och aftal beseglade.

---

[1] Att detta syfte varit det ledande vid stadgandenas affattning. framgår utom af deras allmänna hållning af sådana drag, som att den dräptes släkt ej är skyldig mottaga böter, om de bjudas, och af den undanskjutna ställning som de offentliga böterna intaga, VGL I Md 3: 3, 5: 1.

En intressant framställning af dansk rättsuppfattning lämnar Matzen i sin uppsats *Om Bevisreglerne i den ældste danske Proces,* Program 1893. s. 19, 22.

[2] Jfr härmed släkternas eder och den vikt de tillmätas t. ex. i SkL 84; 110; Andreas Suneson, SkL II: 46; ESjL II: 38; III: 27.

I stadgandena om ätteboten möta vi som bekant denna släktens medbetalningsskyldighet. De svenska lagar, i hvilka ättebot förekommer äro Vestgötalagarna, Östgötalagen, Dalalagen och Helsingelagen.

I ingen af dessa lagar, med undantag af DL, kunna bestämmelserna om ättebot i den form, hvari de i lagarna föreligga, tillskrifvas någon synnerligen hög ålder. HL:s stadganden förete sålunda åtminstone det ungdomliga draget, att kvinnor (mor och hustru) deltaga i ätteboten och i VGL och ÖGL fördelas ättebotens belopp på de manliga ättmedlemmarna enligt kanonisk komputation[1]. Släktens medbetalningsskyldighet måste därför, som det redan häraf är klart, ha genomgått tidigare utvecklingsskeden, innan den på detta sätt fastslogs i de nämda lagarna. Med kännedom om den jämna och organiska utveckling, som utmärkte rätten i det fordomtima bondsamhället, kan väl äfven med tämlig säkerhet såsom på förhand gifvet antagas, att släktens medbetalningsskyldighet icke genast vid dess uppkomst omedelbart fastställts efter sådana allmängiltiga aritmetiska regler, som gälla i dessa lagars stadganden. Såvida dessa äro af inhemskt ursprung, vill man hällre i dem se resultatet af en lång föregående sedvanerättslig utbildning.

Jag vänder mig nu till Vestgötalagarna för att undersöka, om spår af något föreliggande skede i fråga om släktens medansvarighet vid dråp där kunna skönjas.

Till läsarens bekvämlighet aftrycker jag här, kursiverande viktigare olikheter, jämte hvarandra de första stadganden om delaktighetsansvar vid dråp, som möta oss i den äldre och yngre Vestgötalagens dråpsbalkar.

VGL I Md	VGL II Dr
1. — Uærþær maþer dræpin ok af daghum takin, þa	1. — Uarþer maþer ðræpin ok af ðaghum takin, þa

[1] För en utförligare framställning af ätteboten hänvisas till Björling, *Om bötesstraffet,* 1893. s. 136 f.

skal uighi a þingi lysæ oc frafal aruingiæ sigiæ ok a adru, æn a þridia eftyr mælæ ællær ær mal hans spilt. þa skal væghændi til þings faræ ok vtæn vider þing standi mæn til þings gære griþær at bezas. þings mæn skulu hanum loua þings gangu, han skal uider þy banorþi gangæ. § 1. þa skal arui banæ næmnæ, þæt ær vald hans at giua þem banorð ær han vill, æn væghænder aru marghir til [1]. þæn skal mæþ barni bænæ næmpna þy ær skyldaster a fæþærni. Hauir kona barn i knæ, þa skal hun banæ næmpnæ. þa skal haldsbenð næmpnæ ok atuistær mæn, þer skulu fæm varæ, ok en raþsbani.

skal *vighi lysæ ok forfal æruingiæ sigiæ* ok a aðro þinge. æn a þriþia þinge skal han æptir mælæ *ok lysæ ok næmpnæ ællæ þa ær a vigh valle varo ok sak giuer, allær næmpnæ þa ær han vil.* þa skal væghanðe til þings fara, vtan viþ þing stanðæ ok mæn til þings göræ griþer at beþas. þings mæn skulu hanum þingango lonæ, han skal viþ banæ orþe gangæ. þa skal arui bana nempnæ, þæt ær valð hans at giuæ þem banorþ ær han vil, æn manger æru væghanða til, *ok þæn han först sak giuir gange ekke þær af.* 2. — Hauer konæ barn i knæ, *þa skal þen skyldæste meþ barneno a feþerne nempne giuæ, æn eig er barn sialft til æptir mælæ fört, ok være gilt þet han gör.*

3. — þa skal halsbænð næmpnæ ok ater uistæ mæn. þör skulu fæm varæ, ok en razbanæ.

Af de kursiverade olikheterna fäster jag till en början uppmärksamheten vid den första, där VGL I har formuleringen »frafal aruingiæ sigiæ». Schlyter har nämligen i sin ordbok under 'frafal' framställt och motiverat det antagandet, att detta lagbud är en misslyckad omredigering af ett äldre ur bruk kommet stadgande. Då samma uttryck, åtföljdt af ytterligare missförstånd, »*forfal* æruingiæ

---

[1] En yngre hand har i öfre kanten tillagdt: »taki fyærdhungs næmpd af þæn hoon wil». Denna laganteckning synes böra sammanställas med MEL Dr VI 21.

sigiæ», förekommer på motsvarande ställe i VGL II, måste enligt min tanke häraf och på grund af ändringens natur dragas den slutsatsen, att den misslyckade omredigeringen förekommit redan i en äldre, otvifvelaktigt skriftligt affattad källa, hvarifrån såväl cod. A som cod. B på olika vägar härstamma [1].

En påminnelse om detta handskrifternas härstamningsförhållande är tydligen af vikt, då man går att företaga en värdesättning af nästa anmärkta olikhet, de endast i VGL II förekommande orden »ok lysæ ok næmpnæ ællæ þa ær a vigh valle varo ok sak giuer, allær næmpnæ þa ær han vil». Man kan till följd af förhållandet mellan hss. icke utan vidare afgöra, om denna större utförlighet hos cod. B är att fatta som en gammal rättsregel — som då antingen funnits i den gemensamma källan, men förbigåtts af cod. A eller, fastän förr gällande, först upptecknats i cod. B — eller om den är att anse för en nyare rättsändring.

Man torde ej häller genom en jämförelse med cod. A kunna få fram några säkra formella bevis för åldern af öfverskottet i cod. B. Ur språklig synpunkt kan anmärkas, att 'a vigh valle varo' är ett allittererande uttryck, som står i öfverensstämmelse med den äldsta terminologien, men detta uttryck kan naturligtvis i äldre tid här ha förekommit i annat sammanhang.

Från innehållets synpunkt ter sig stadgandet närmast som en precisering af innebörden af den föregående termen 'æptir mælæ'. Det återstår då intet annat än att ur juridiskt systematiska skäl söka bestämma stadgandets ålder.

Sedan dråpet lysts på två ting, heter det i VGL II om arfvingen, att 'på tredje tinget skall han framställa sitt

---

[1] Schlyters ord på anförda ställe hafva fått en lydelse som om cod. B vore en afskrift af cod. A, hvilket endast får anses bero på ett kort uttryckssätt.

käromål och lysa [dråpet] och nämna alla dem, som voro med på dråpstället och som han åtalar, eller också får han nämna dem, som han vill'.

Käromålet är, som man finner, ännu icke i detalj utfördt, dess enda syfte är att ge motparten anledning att infinna sig till svaromål. Texten vänder också omedelbart härpå tankegången mot dråparen och inför honom på den forntida scenen: 'då skall dråparen fara till tinget, stanna ett stycke från tinget och sända män till tinget för att bedja om lejd. Tingsmännen skola lofva honom tillträde till tinget, han skall erkänna dråpsanklagelsen'.

Först nu, sedan enligt Schlyters öfversättning (*Glossarium* 'banorþ') dråparen 'bekänt dråpet', preciserar käranden sin talan till att gälla viss person som hufvudman och andra som delaktiga. Om redan denna ordning i rättsproceduren förefaller märklig, är det vid första ögonkastet ännu oförklarligare, att dråparens egen bekännelse icke synes ha den betydelse för rättegången, som man skulle vänta. Ej nog med att den icke befriar käranden från att bevisa sin anklagelse i öflig ordning [1], den hindrar honom icke ens från att, när han efter densamma preciserar sitt käromål, åtala som dråpare, hvem han vill af de medskyldige.

Med öfverhoppande af det ur min synpunkt oviktiga inskottet om målsäganderätten, VGL II Dr 2 [2], som för mig endast stör sammanhanget, fortsätter jag efter ofvanstående anmärkning öfversättningen, där jag nyss slutade den: 'då skall arfvingen nämna banemannen; det står ho-

[1] Se VGL II Dr 3; VGL I Md 1: 2.

[2] Detta kap. innehåller i jämförelse med VGL I Md 1: 1 en rättsändring, i det kvinna, äfven för det fall att hon har 'barn i knæ', i enlighet med dåtida vanliga processregler frånkännes rätt att föra talan på tinget. Den polemiska udden mot det förut gällande gör uttrycket något klumpigt. — Schlyter har en annan uppfattning; han anser stället i VGL II korrumperadt; VGL. s. 122 n. 14.

nom fritt att framställa dråpsanklagelsen mot hvem han vill, om många dräpande finnas; och sedan han först framställt anklagelse mot någon, får han icke frånträda den.... Då skall han nämna hållbaneman och närvaromän — de skola vara fem — och en rådsbane'.

Det märkligaste i dessa stadganden (och liknande i andra lagar) är enligt Forsman[1], att endast ett visst antal kunde dragas till ansvar vid ett brott, som utförts genom fleres samverkan. Forsman nöjer sig emellertid med den rationalistiska förklaring häraf, som Wilda lämnar[2]. I våra tider, säger Wilda, händer det vid utomordentliga tillfällen, att en sträng tillämpning af rättvisan ej är möjlig eller rådlig, och det blir nödvändigt att sätta en gräns för åtalen för att lugna lidelserna. Ett sådant rättstillstånd var det, som ständigt rådde under forna tider, då rättsordningen var föga befäst. Den ofullkomliga utbildningen af processrätten tillät ej häller ett noggrannt fastställande af vare sig skulden själf eller hvars och ens andel däri, och man måste alltså gripa till påtagliga bevismedel, för att målsäganden ej skulle bli alldeles utan godtgörelse, och för att det åtminstone i stort sedt skulle stå klart för alla, att brottet skulle bestraffas och rätten styrkas, om också ej rättfärdighetens fordringar kunde i hvarje särskildt fall tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Denna Wildas förklaring är framställd och formulerad med syfte att förklara som analoga rättsställen, framsprungna hos olika folk ur de mest olika samhällsförhållanden. Att några af dessa lagställen bära vittne om anarkiska tidsskeden, kan väl vara sant, men det gäller icke om alla. Det finns i själfva verket ingen som hälst anledning att betrakta Vestgötalagarnes stadganden

---

[1] *Delaktighet i brott.* s. 26.

[2] *Strafrecht der Germanen,* 1842. s. 621 f.

som nödfallsutvägar, tillgripna under en tid af rättsligt förfall, men med hvilka rättskänslan kände sig otillfredsställd redan vid deras fastställande. Man bör tvärtom, synes det mig, utgå från att dessa stadganden i Vestgötalagarna på sin tid förefallit billiga och rättvisa och undersöka, om de ej äga någon särskild förklaringsgrund i sin tids rättssedvanor och samhällsskick.

Björling[1], som framhåller, att den ursprungliga fornsvenska regeln varit, att »det för ett begånget brott bestämda beloppet skulle utgå en gång, om ock gärningsmännen voro flere», så att »af *ett* brott uppkom *en* bötesfordran», anser bötesbestämmelserna för dråp förmedla öfvergången till ett annat system, nämligen edsöreslagstiftningens. Det drag, hvarpå han stöder denna åsikt, är att målsäganden tillerkännes rätt att bland flere, som tillsammans föröfvat ett dråp, utse dem, mot hvilka han under yrkande af olika straff vill rikta sin talan. Denna målsägandens rätt möter oss emellertid redan i våra äldsta svenska stadganden om dråp, för att nu endast tala om Sverige, och både en detaljgranskning och en mera försiktig komparativ undersökning synes visa, att dessa stadganden äga en hög ålder[2]. Det är dessutom svårt att fatta, hur denna målsägandens valrätt kan bilda en öfvergång till edsöreslagarnas inkvisitoriska system med lika stränga straff för samtliga deltagare i brott.

Man bör enligt min tanke välja en annan synpunkt än de, som framställts af dessa författare, när man ur de här diskuterade stadgandena söker leda sig fram till de

---

[1] *Om bötesstraffet,* 1893. s. 133 f.

[2] Björlings referat blir genom dess korthet vilseledande. Så är t. ex. i Vestgötalagarna kyrkobot för deltagare i dråp ej stadgad i dråpsbalkarna.

Wilda är öfvertygad om Vestgötastadgandenas ålder, *Strafrecht.* s. 610, likaså Lehmann, *Königsfriede der Nordgermanen* 1886. s. 17.

rättsförhållanden, som de återge — återge på samma sätt som den skugga man ser kastad af ett osedt föremål.

Den ringa betydelse, som i rättsproceduren mot dråpare tillmätes, att denne infinner sig på tinget och utför handlingen att »uider þy banorþi gangæ» synes lättast förklaras ur förutsättningen, att det vid dråp i regel funnits medansvarige, mot hvilka målsäganden anses böra få bibehålla en fullt fri åtalsrätt. Man bör äfven lägga märke till den egendomliga grund för delaktighet som anges, då det i VGL II heter, att käranden skall »æptir mælæ ok lysæ ok næmpnæ ællæ þa ær a vigh valle varo ok sak giuer, *allær næmpnæ þa ær han vil*».

När man öfvertänker dessa stadganden, synes det ligga nära till hands att tillgripa den förklaringen, att de äro att anse som en tidigare rättslig form för häfdandet af den släktens gemensamma ansvarsskyldighet, som fått ett senare regleradt uttryck i ättebotssystemet.

Släkthämden, som hotade lika väl den brottsliges skyldiga eller oskyldiga fränder som honom själf, är det uråldriga utomrättsliga uttrycket för grundsatsen om släktens ansvar. När det gällde att ersätta släkthämden med rättsliga former, bör det ha varit väl förenligt med den tidens rättsåskådning och rättssedvanor, att processen riktades icke blott mot dråparen själf, utan också mot hans släkt. Släkthämden hade godtyckligt valt sina offer. På tinget skall arfvingen nämna alla dem, som voro på dråpstället och anklagas, eller också nämne han dem som han vill. Han anger med andra ord, hvilka af den andra släkten han vill ställa till ansvar. Å dennas vägnar infinner sig nu dråparen på tinget och vidgår för dess räkning dråpsanklagelsen. Detta innebär endast, att släkten är villig att inlåta sig på en förhandling i rättsliga former [1].

[1] Af de ofvan S. 11 aftryckta bestämmelserna i Vestgötalagarna framgår, att förutsättningen för deras tillämpande är, att käranden ge-

Man förstår under dessa förutsättningar, hvarför processen icke genast på tinget afslutas efter detta dråparens erkännande[1]. Man förstår också, hur det kan vara tillåtet för käranden att med förkastande af den af släkten ställde dråparen rikta hufvudanklagelsen mot hvilken han vill af dråparens släkt, om denna enligt hans uppfattning är medskyldig i dråpet eller som det heter »æn væghænder aru marghir til».

Det blir också klart, hur man skall fatta bestämmelserna om 'haldsbane', 'atvistarmän' och 'raþsbane'. Deras medansvar behöfver icke deduceras ur straffrättsliga teorier, utan följer ur deras släktskap.

Ett direkt bevis för denna åsikt kan hämtas ur nedan aftryckta lagställen:

VGL I Md	VGL II Dr
3. — Æn hall bana uil sökia ællær atuistær men, þa skal	8. — Æn halsbana vil sökiæ æller atuistær man, þa skal

nom inhämtade underrättelser vet, mot hvilka han skall föra sin talan, då han framträder på tinget. Någon skyldighet för dråparen att själf angifva sig inför rätta finns kanske ej stadgad, åtminstone ej i den mening, att bestämmelser om strängare straff för den som vidtagit åtgärder för gärningens fördöljande påträffas.

Den inkvisitoriska synpunkten är främmande för de aftryckta och de med dem sammanhängande stadgandena, medan skadeersättnings- och förhandlingssynpunkterna äro de herrskande. Att förhandlingssynpunkten varit rådande vid stadgandenas formulering, röjer sig äfven däri, att inga bestämmelser finnas om den inverkan på rättsproceduren, som en veterlig dråpares underlåtelse att infinna sig på tinget och ingå i svaromål kunde medföra.

Känner käranden ej dråparen, d. v. s. har dråpet skett lönligt, träda de inkvisitoriska regler i kraft, som finnas i VGL I Md 14. VGL II Dr 28—31, och som ålägga grannarna, byn eller häradet att »banæ fa».

[1] I VGL I Md 14, VGL II Dr 28, som formulerats ej ur synpunkt af släktens utan af grannelagets ansvar, har dråparens erkännande en helt annan betydelse för rättegången, han blir fredlös omedelbart på tinget, utan att 'endag' behöfver hållas och eder gås mot honom.

þing uisa ok talu a þingi wetæ ok þem lata endaghæ dōma. þa skal þingsmannæ vittni a endaghæ latæ beræ; ok sva a huarium ændaghæ, þa skal þings mannæ vittni fyrst latæ baræ. Siþan skal arvi svariæ: 'sua se mær gud hull ok uattum minum, at þu hælt hanum undir od ok æg ok sva gaf iac þer namni til a þingi. § 1. Atvistær manni skal þing uisa ok sva sværia a hænder hanum: biðia sua sær gud holl ok uattum sinum, at 'þu vært a vighuælli maþ vrassviliæ ok sua gaf iak þær næmpni til a þingi'.

þing visa ok atalo a þinge vetæ ok enðaghæ lata hem ðōmæ. þa skal þings mannæ vitne fyrst bæræ lata. Siþan skal arui swæriæ: 's. s. m. g. h. ok v. m. *at þu est hanum swa skilðer, at þu at þettæ nempni bæræ,* ok swa gaf iak nempni þik a þingæ. Atuistarmani skal þing visæ ok endaghæ hem lata ðōmæ. *Siþan skal han swæriæ a henðer hanum swa sum a halbanæ* 'ok swa gaf iak þer nempni til a þinge'.

Det torde icke vara möjligt att bestrida, att VGL II med de kursiverade orden anger släktskap som grunden till medansvarigheten, utan att någon annan rättsgrund åberopas[1].

Om nu detta vittnesbörd måste anses afgörande i fråga om denna lags rättsuppfattning, uppstår frågan, om VGL I intar samma rättsståndpunkt. Det kan då sägas, att det skulle stå i oförenlig strid med rättsutvecklingens kända gång att antaga, att delaktighetsbestämmelserna

---

[1] Edernas innebörd enligt de kursiverade formulären i VGL II blir då densamma, som den ed haft, hvilken svärjes mot närmaste släkting till kvinna enligt VGL II Dr 11; VGL I Md 5: 2, där det (enligt VGL I) heter: »Dræpar kona man, þa skal mælæ a man þen skyldæstæ, han skal botum varþæ ællær frid flyia». — Ordet 'skilder', 'skylder' förekommer ofta i VGL och endast i betydelsen 'släkt', ej i betydelsen 'brottslig'. Ej häller 'skyldugher' betyder i VGL 'brottslig', utan 'skyldig = förpliktad till'. — 'Skylder' i bet. 'brottslig' förekommer endast i GL och SkL, men aldrig med dativus personæ. (Ordb. Gloss.)

något år mellan 1250—1300[1] skulle ha omredigerats på så vis, att straffbestämmelser, som förut afsett att träffa hvar och en, skyld eller oskyld, allt efter det fysiska eller psykiska sätt, hvarpå han deltagit i brottet, därefter skulle inskränkts till att afse endast släktingar. En sådan plötslig uppblossning af familjens rättsliga betydelse vid denna tid är alldeles oantaglig och står t. o. m. i direkt strid med den utveckling, som eljes kan påvisas vid en jämförelse mellan de båda lagarna.

Man torde alltså vara tvungen att utgå från att rättsuppfattningen i den äldre lagen i denna fråga är i hufvudsak lika med den yngres. Det gäller då att finna en tillfredsställande förklaring till den olika affattningen af deras stadganden.

Den enda olikhet som behöfver förklaras är den, som visar sig i de olika edsformulären.

När man söker göra klart för sig, hvad den anklagelse, som uttryckes i edsformulären vid dråp i VGL I, egentligen inneburit, måste man komma ihåg vissa drag af de gamla lagarnas allmänna hållning. Deras rättsregler äro affattade för att tillämpas af en folklig domarmakt och ha till följd häraf uttänkts och utsagts med hänsyn till bestämda, i praktiken förekommande rättsfall, i stället för att erhålla formen af abstrakta rättsregler, under hvilka det skulle fallit de oskolade domarna svårt att inordna det särskilda rättsfallet. Stadgandena om de olika brotten ha därför fått en viss allmängiltig läggning, som bestämts efter en genomsnittsuppfattning af de omständigheter, som vanligen utmärka brott af samma slag[2].

Den äldre Vestgötalagens edsformulär vid dråp äro

---

[1] D. v s. något år efter den tid, hvars rättstillstånd VGL I anses motsvara, men under den, hvars rättsregler anses vara upptecknade i VGL II.

[2] En synnerligen läsvärd framställning af de danska lagarnas Bevisregler' har Matzen lämnat i *a. a.*, Program 1893. S. 41 f.

i enlighet med dessa grundsatser affattade efter de omständigheter, som i allmänhet medföljde dråp under släktfejd[1]. Det är då förklarligt, icke blott hur lagen kan låta ätten bära skulden för dråpet, utan äfven hur dess stadganden kunna ha formulerats så, att i dem talas om 'haldsbane' och 'atvistarmän'.

Jag har emellertid förut ur systematiska skäl sökt göra troligt, att dessa stadganden i den äldre lagen likväl endast få uppfattas som en form för att göra ättens rättsliga ansvar gällande, oafsedt om de medlemmar, som anklagas, verkligen utfört de handlingar, som läggas dem till last. Hur främmande ett sådant förhållande än ter sig för nutida rättsuppfattning, kan jag ej finna annat än att en undersökning af edsbestämmelserna ger denna åsikt stöd.

Det har som bekant bland rättshistorici förts en häftig strid om naturen af edgärdsmännens ed. Det kan naturligtvis ej begäras, att jag här skulle försöka upptaga detta problem till pröfning, fastän jag är tvungen att inta ställning till det, i den mån det kommer till synes i de här diskuterade lagställena. Jag vill då först framhålla, att man icke kan vänta sig, att den anklagelse, som efter ett stereotypt edsformulär svors emot deltagarna i ett dråp, i hvarje fall måste ha inneburit en objektiv sanning. Det måste t. ex., då såväl som nu, ha varit ett sällsynt fall, att ett dråp föröfvats på så sätt, att en af de

[1] Särskilda bestämmelser om dråp på man, som icke har ätt i landet, finnas i Md 5. — Om dråp inom ätten handlar GB 8: 1, där det belägges med kyrkligt straff. För en riktig uppfattning af GB 8 är det af vikt att lägga märke till det inflytande, som Alexander III:s bulla DS I, 56 haft på dess stadganden (Gummerus, *Beiträge zur Geschichte d. Buss- u. Beichtwesens in d. schwedischen Kirche d. Mittelalters* I. 1900. S. 57). Den påfliga bullan bör enligt min tanke närmast fattas som ett vittnesbörd om, att straffbestämmelser för där berörda brott ej funnits i de svenska landskapslagarna. — Om dråp under försvårande omständigheter stadgas särskildt i OM.

medbrottsliga verkligen med handkraft fasttagit och hållit den angripne under 'od ok æg', medan en annan utdelade dråpslaget, och likväl innehåller eden mot 'haldsbanen' just en anklagelse härför.

Om redan detta ger en inblick i den verkliga innebörden af edgärdsmännens ed, framstår saken ännu klarare, om man fäster uppmärksamheten vid formen för anklagelsen mot dråparen. Det står nämligen otvetydigt i lagen, att arfvingen äger rätt, då många dräpande finnas, att taga till baneman en af dem efter eget val, oberoende af de faktiska förhållandena, som lämnas outredda. När nu edgärdsmännen på 'endagen' besvärja en på sådana grunder fotad anklagelse, kan deras ed endast fattas som en högtidlig förklaring, att de finna denna anklagelse så rimlig och så lagenlig, att de för sin del vilja stå för den både inför 'gudar' och jämlikar.

I analogi härmed synas ederna mot 'haldsbane' ok 'atvistarmän' endast afse att vara den form, i hvilken edgärdsmännen jämte arfvingen bestyrka, att de finna den fördelning på dråparesläktens medlemmar af bötesansvaret, som arfvingen redan förut tillkännagifvit på tinget, äfven i dessa fall billig och laglig. De subjektiva grunder, efter hvilka de göra detta, undersökas och pröfvas icke af tinget. Det är nog för detta, att en afgörelse af striden mellan ätterna kommer till stånd, och den enskilde medlemmen af dråparesläkten får finna sig i att vara underkastad motsidans tycke, liksom han varit det vid släkthämdens utkräfvande, och liksom han varit det enligt lagens stadgande, då arfvingen valde dråpare. Garantien för en rättvis afgörelse kan, som man för öfrigt märker, enligt detta system anses vara jämnställd med den, som man äger för att parlamentariska församlingar skola fatta rättvisa beslut.

Som ett ytterligare tecken på edernas formella betydelse vill jag slutligen framhålla den vikt, som i dem läg-

ges på, att vederbörande högtidligen nämts till den ena eller andra medskyldighetsgraden på tinget[1].

Att ederna omredigerats i VGL II så, som i aftrycket ofvan syntes, erbjuder intet öfverraskande. Mellan tiderna för de båda lagredaktionernas tillkomst faller nämligen en period, då inkvisitoriska rättsprinciper och kyrklig påverkan haft tillfälle att göra sig gällande och ändra uppfattningen af edens betydelse. Man behöfver t. ex. blott läsa uttalandena härom i företalet till VGL II. För att tillfredsställa de nya fordringarna på edens sanning har man i VGL II strukit de gamla formlerna och gifvit ederna ett innehåll, som för alla fall motsvarade det verkliga förhållandet. Som ett vittnesbörd om detta ha ederna i sin nya form ett värde, som de bibehålla, vare sig ändringen är att uppfatta blott som ett förslag, framställdt af VGL II:s säkerligen kyrklige redaktör, eller den verkligen af bondemenigheten upptagits till bruk i praktiken.

Jag har hittills uppskjutit att tala om 'radsbanen'. Anledningen härtill har varit, att den ed, som svärjes mot honom, i båda lagarna anges lika och därför ej kunnat indragas som bevismaterial i den nyss afslutade jämförande undersökningen.

Här må endast den äldre lagens stadgande återges.

> Md 3. — § 2. Raszbana skal þing uisa vm sak þa þu kallar han sannæn at være, at han ræd han hælræþum han skal uita firir a endaghæ mæð tylpt at fæþerni ok halua at möþerni. Falss han at baþum, þa skal han böta haluæ

---

[1] Det ingår sålunda i edgärdsmännens ed att besvärja, att något ägt rum på tinget. Man skulle eljes väntat, att detta intygats med 'þingsmanna vittni', eller att åtminstone, liksom i S I: pr, edgärdsmännen vid dylikt fall förstärkts med sådana. Tingsmannavittnenas roll inskränkes emellertid i VGL I Md I: 2, 3 till att genom en högtidlig förklaring inleda förhandlingarna mellan ätterna. De äro således snarare tingsmenighetens ombud än ett kärandens bevismedel, som Lehmann, *Königsfriede*. S. 17 däremot anser.

fæmtu mark: falss han at tylpt, böte þrer mark; falss han at halvri, böte tolf öra.

Att det varit mot en medlem af dråparesläkten, som anklagelsen för 'raþa sak draps' framställts, anser jag af den föregående utredningen vara tydligt, fastän släktskap icke åberopas mot honom i VGL II. Orsaken till att detta icke sker, utan att den gamla formeln bibehålles, är utan tvifvel den, att bevisrätten, i motsats till hvad som vid de föregående åtalen varit fallet, här tillkommer svaranden. Arfvingens anklagelse, 'att han är sann radsbane och vållade dråpet på honom genom sin förskyllan', afser därför endast att ange det formulär, som svaranden negeradt skulle besvärja, och en så affattad ed kom ju ej i strid med en nyare uppfattning. — Anklagelsen att vara 'radsbane' har väl i regel framställts mot den, som genom ålder eller handlingskraft varit sin ätts ledare och därför ansetts stå bakom dråpet. Till följd af anklagelsens natur ha ättmedlemmarne varit de, som bäst kunnat bedömma dess sanning, och därför få de också uppträda som edgärdsmän.

Då onekligen en framställd tolkning vinner i sannolikhet och värde, ju fler de egendomligheter äro, som kunna förklaras med dess hjälp, vill jag här påvisa ett par dunkla frågor, öfver hvilka resultatet af min föregående undersökning synes kasta ljus.

Det är då först ganska märkligt, att endast Vestgötalagarna upptaga straff för 'atvistarmän' vid enkelt dråp, medan likartade bestämmelser saknas i fråga om nämda brott i de andra, yngre lagarna, ehuru i dessa straff för 'flok ok farunöte' förekomma vid kvalificerade dråp och i flera andra fall. Då eljes dessa lagar i jämförelse med Vestgötalagarna, särskildt med VGL I, visa ett utsträckt användande af delaktighetsstraff, är detta förhållande efter rådande uppfattning svårförklarligt. Gåtan löses emellertid, om man antar att straffet för 'atvistarmän' i Vestgötalagarna hvilat på en rättsgrund, som förefallit de an-

dra, yngre lagarna otillfredsställande. Så måste just ha varit fallet med släktskap.

Med den här framställda tolkningen af delaktighetsbestämmelserna blir det vidare möjligt att på ett mycket enkelt sätt förklara anledningen till bestämmandet af de medbrottsligas antal till lika i alla mål. Antalet synes nämligen ha fastställts ur synpunkten af den skadeersättning, som den dräpandes ätt borde lämna den dräptes. Det sammanlagda belopp, som enligt VGL I Md 3, VGL II Dr 8 erlägges, uppgår nämligen, när man räknar en 'haldsbane', en 'radsbane' och fem 'atvistarmän', till $12^1/_3$ mark ($4^1/_2 + 4^1/_2 + 3^1/_3$), eller den närmast 12 mark stående summa, som bekvämt sönderfaller i öfliga bötesbelopp (en på två fördelad 9-marksbot + 5. 16 örtugar.[1]) Denna bot benämnes med det utan tvifvel gamla namnet 'hælghis' eller 'manhæliæs bot'.

För att icke gå ur vägen för en svårighet vill jag slutligen i detta sammanhang — mera för att påpeka den, än därför att jag anser mig lösa den — framställa ett tolkningsförsök af en annan egendomlighet hos straffet för 'atvistarmän'. Som Wilda[2] anmärkt, förefaller det besynnerligt och svårförklarligt, att i VGL I Md 3, VGL II Dr 8 stadgas, att kungen ej har att uppbära böter af 'haldsbane' och 'radsbane', men väl af 'atvistarmän'. Förhållandet kan knappast vara gammalt; slutet af de anförda kapitlen visar i öfrigt rättsändring med afseende

[1] Med det här antagna ungefärliga beräkningssättet af bötessumman bör jämföras, att det är till 12 mark, som ätteboten nominellt bestämmes, fastän dess faktiska belopp enligt detaljbestämmelserna i VGL I endast uppgår till $11^{29}/_{32}$ mark. Jag räknar härvid enligt vanlig uppfattning 24 örtugar på hvar mark, och icke, som Björling, *Bötesstraffet.* S. 97, antagligen genom ett förbiseende yrkar för VGL I, 16 örtugar på hvar mark. När Björling *a. a.* S. 138 n. 1 beräknar ätteboten enligt VGL I, räknar han för öfrigt själf med reduktionstalen 1 : 8 : 3, d. v. s. med 24 örtugar på marken.

[2] *Strafrecht.* S. 610 n. 2.

på botens exekution. Då hvarje 'atvistarman' till kungen bötar 16 örtugar, erhåller denne af alla fem sammanlagdt $3^1/_3$ mark. Detta belopp utgår naturligtvis vid sidan af de 9 mark, som omtalas i VGL I Md 5: 1, VGL II Dr 10 som kungens bötesmedel vid dråp. Kungens hela bötesandel uppgår alltså till $12^1/_3$ mark. Nu nämnes 40-marksbot på tre ställen i VGL I, af hvilka ett är Md 1: 3; och därtill synes tredjedelen, $13^1/_3$ m., af denna bot afses i Md 5: pr, ett ställe som på samma gång antyder botens förekomst i andra landskap[1]. Då 40-marksboten naturligtvis gynnades af kungamakten på grund af de ekonomiska fördelar den i form af ökade inkomster beredde densamma, är det ej omöjligt, att tillägget af $3^1/_3$ m. till kungens bötesandel på 9 m. betecknar en kompromiss, genom hvilken Vestgötarna fingo behålla sitt gamla bötessystem, mot det att kungens bötesandel sattes så nära $^1/_3$. 40 m., som det utan svårare rubbningar i Vestgötarnas system och med bibehållande af deras gamla bötessatser var möjligt. Att 40-marksboten senare och med större möda tränger igenom i Vestergötland, än den gör i Östergötland är säkert. Då dessutom den på kungligt initiativ genomdrifna lagstiftningen ej känner någon annan gradering af delaktighetsansvaret än efter hufvudmanskap och följeslagskap[2], blir det förklarligt, att det var just 'atvistarmännen' och ej 'haldsbanen' eller 'radsbanen', som fingo vidkännas böter till kungen. — Förklaringen är kanske icke alldeles osannolik, men den hvilar, som man märker, på en tämligen gungande grund.

Jag har förut framhållit, att jag anser ätteboten vara

---

[1] Jfr Lehmanns framställning, *Königsfriede*. S. 52 f., Björling, *Bötesstraffet*. S. 105.

[2] Därmed är här ej sagdt, vare sig att denna lagstiftning alltid låter olika straff motsvara dessa olika delaktighetsgrader, eller att alla straff för 'flok ok farunöte' leda sitt ursprung ur en sådan lagstiftning.

en i jämförelse med det nu skildrade systemet yngre reglering af ättens bötesansvar. För att fullgöra hvad som möjligen kan anses vara min skyldighet, vill jag säga, att enligt min tanke detta senare system fakultativt uppkommit vid sidan af det äldre. Hur de sedan i praktiken under olika tider tillämpats vid hvarandras sida, är icke godt att afgöra.

En vink härom kan möjligen lämnas af följande. Det bestämmes i lagarna, att arfvingen *skall* nämna 'bane', 'haldsbane', 'radsbane och 'atvistarmän', det bestämmes vidare att han *skall* processuelt förfölja banemannen [1], men det heter: »æn hall bana uil sökia ællær atuistær men». Som den sannolikaste hypotesen kan därför den åsikten framställas, att käranden haft rätt att välja mellan, om han ville uttaga 'manhælghisbot' eller mottaga ättebot [2]. Till att välja det förra kunde han bestämmas af en önskan att lägga tyngden af bötesbördan på mera fientligt sinnade, aflägsnare släktingar till dråparen. Att däremot antaga, att valet enligt lagen varit beroende af, om det verkligen funnits medbrottsliga eller ej, synes som jag förut påpekat icke medgifvas af stadgandena i VGL II, och särskildt icke af arfvingens där medgifna rätt att till medbrottsliga nämna dem som han vill.

Jag öfvergår härefter till att undersöka, om min ofvan framställda uppfattning, att delaktighetsansvaret i VGL härleder sig ur ättgemenskapen, möjligen stödes af Vestgötalagarnas delaktighetsbestämmelser i fråga om tjufnad.

Jag fäster mig då icke vid den successiva delaktighet, som kan synas åsyftas i VGL I þB 4; II þB 29, där det heter, att det finns tre olika tjufvar, en som föröfvar stölden, en som skaffar denne saken i händer och en

[1] Detta ålades honom för att vederbörande menighet ej skulle behöfva betala dulgadråpsböter.

[2] Jfr härmed förhållandet i Dalalagen nedan S. 47 f.

tredje som mottar tjufgodset. Det kan för öfrigt starkt ifrågasättas, om ej lagarna snarare uppfatta de här nämda förbrytelserna som tre olika i sammanhang stående brott än som ett[1].

Hvad som här kommer att granskas är bestämmelserna om delaktighet i form af likartad samverkan.

Ett generellt stadgande härom finnes i VGL II ÞB 6 och lyder:

> Stiælæ flere þiufuær saman (æn) til enæ fullær *þiuft*, ok varþær allir sender fangnir viþ, hengi allir; allir þer sum eig [ær] i handum takit væri sik meþ tuænni *tylftom*, æller bote fullær þiufs böter.

Lika bestämmelser innehållas i Lydekini anteckningar VGL III 145, samt i en af de anteckningar med stil från 1300-talets första hälft till cod. B 59, som uppta fol. 48—58, ett textställe, som hos Schlyter återfinnes under beteckningen VGL IV 18: 7.

Med stöd af dessa rättsuppteckningar har man ansett, att grundsatsen om lika straff för delaktige i tjufnad ingått i den äldsta fornsvenska rätten och sökt förklara denna afvikelse från öfriga stadganden om delaktighet genom folkpsykologiska utläggningar[2]. Närmast till hands ligger emellertid att misstänka, att grundsatsen i den nyss aftryckta bestämmelsen helt enkelt leder sitt ursprung från romersk-kanonisk rätt, där den hör hemma. Inflytanden från den kanoniska rätten röja sig för öfrigt alldeles oförtydbart på ett annat ställe i samma balk, VGL II ÞB 58, så att antagandet är icke särdeles vågadt.

Ett direkt stöd för åsikten, att denna allmänna regel är en senare rättssats, kan dessutom anföras. Trots det nyss aftryckta allmänna stadgandet innehåller nämligen VGL II de här nedan aftryckta specialbestämmelserna, af

---

[1] Denna tanke är dock främmande för framställningen hos Forsman, *Delaktighet*. S. 26 f.; Winroth, *Straffrätt*. S. 176.

[2] Wilda, *Strafrecht*. S. 860; Forsman, *Delaktighet*. S. 27.

hvilka dock kap. 19 efter det föregående synes alldeles onödigt.

VGL II þB 19. — Stiælæ tuer fa[þ]gher ok varþæ takni meþ, hengi baþir, æn sun ær maghændæ man. 20. — Ganger at stiælæ bonðæ sun, maghandæ man, oc bryti hengi baþir. Ganger at stiælæ eghanðæ þræls oc þrel, henge eghandæ oc eig þræl. 21. — Stiæl briti oc þræl, æller þræl stiæl meþ adrum frælsum manni, þer skulu hængiæ, oc eig þræl; aghe bonden valð sum þrel ægher at lösæ meþ III markum, ok giælde ater skaþan æller giui vt þrellin, æn eig orkar þen frælsi at lösæ, sum han stal meþ[1].

En jämförelse med VGL I visar, att dessa stadganden gå tillbaka på dess rättstillstånd. Denna lag saknar motsvarighet till det generella stadgandet i VGL II þB 6, och de enda bestämmelser den har om delaktighet i tjufnad återfinnas i þB 2 och lyda:

VGL I þB 2. — Stiælæ tuer faþghær, wærþæ taknir mæþ, hænge faþir vppi ok sun, æn maghændi maþær ær. § 1. Gangær at stialæ bryti ok þræl, bryti skal vppi hængiæ ok eigh dræl.

Första gången den grundsatsen möter i svensk rätt, att flere kunna straffas som gärningsmän vid ett och samma brott, röjer alltså stadgandet genom sin formulering, att släktskap tagits i betraktande vid straffets afvägande. Att nämda grundsats först i lagsamlingen upptecknats beträffande nära släktingar, medan den senare förekommer som allmänt gällande, kan möjligen tyda på, att det för rättsuppfattningen äldst föreföll naturligt, att släktingar fingo lida tillsammans, och att kanske t. o. m. strängare bestämmelser om gemensamt släktansvar äldst funnits[2].

---

[1] Ytterligare bestämmelser om husbondes ansvar för träl finnas i kap. 22, 23.

[2] Jfr härmed de gamla bestämmelserna om släktens ansvar vid tjufnad, för hvilka nedan S. 49 n. 1 redogöres.

Om bondes skyldighet att svara för hustrus stöld handlar VGL I þB 5: 2, som motsvaras af VGL II þB 33. Däremot saknas mot-

Innan jag lämnar Vestgötalagarna, återstår att anmärka, att ett ställe i den äldre lagen ger en antydan i riktning, att bestämmelser om delaktighet före den bevarade lagens tid funnits äfven vid 'saræmal'.

I VGL I SB 1 skildras, hur det går till att få en man fälld, som skäligen anklagas att ha sårat en annan. Sedan käranden uppnått, att 'endag' utlysts, skall han styrka sin anklagelse mot svaranden med två tolfter och tre tingsmannavittnen och därvid svärja i de ordalag, att han skall »byþia sva sær gud hol ok vattum sinum, at han ær sandær [saræ]maþær hans, ok sva gaf iak þar næmni til a þingi». Härefter skall då den brottslige svaranden framställa laga försoningsanbud, hvarefter kapitlet slutar med dunkla och oförklarade uttryck, som likväl för denna undersökning ej synas vara af betydelse.

I kap. 2 stadgas därefter om tillvägagångssättet, då grundlöst åtal väckes mot någon för sår.

> VGL I SB 2. — Værdær skroksak giuin saræ mal, þa skal a þingi næmd gæræ tryggiæ mannæ af fiarþungi þæs at sværiæ, at han ær eigh sændær saræmaþær hans *ok eigh var maþ vræsviliæ a vighualli.*

Då värjemålseden endast brukar innehålla ett förnekande af den ordagrannt återgifna anklagelsen och icke upptaga till bestridande beskyllningar, som aldrig framställts mot svaranden, synas de ofvan kursiverade orden i värjemålseden vid en jämförelse med anklagelseedens formulering i kap. 1 innebära en egendomlighet, som tarfvar en förklaring.

Rimligast synes då vara att anse orden »ok eigh var maþ vræsviliæ a vighualli» kvarstå som ett minne från en tid, då man enligt vestgötsk rätt fått framställa en anklagelse för delaktighet i sårande, affattad i likhet med

svarighet i VGL I till VGL II þB 11, 12, som göra båda makarna ansvariga för stöld, begången af endera, med skyldighet för den som påstår sig vara oskyldig att värja sig med ed.

lagens anklagelseformel mot atvistarman vid dråp: »þu vært a vighuælli maþ vrassviliæ, ok sua gaf iak þær næmpni til a þingi».

SB 1 känner ej längre till ansvar för delaktighet i sårande, men i SB 2 har ett vittnesbörd om ett föregående rättsskick dröjt kvar i den ed, som afser att visa att anklagelsen mot svaranden till alla delar är en 'skroksak'. I öfrigt har SB 2 varit utsatt för en omredigering, i det motbevisning i 'saræmal' och, troligen i samband därmed, nämd införts. Man är emellertid på intet vis berättigad att af detta lagställe sluta, att bevisfrihet varit medgifven vid anklagelse för delaktighet i sårande på den tid, då lag haft stadganden därom. Sannolikast tycks vara, att bevisrätten, såsom fallet är mot hufvudmannen i SB 1, äfven mot de som mindre delaktige ansedda varit lika fastställd vid 'saræmal' som vid dråp, d. v. s. tillkommit käranden. Att denna bevisrätt ursprungligen varit ensidig, torde vara säkert.

Att delaktighet vid 'saræmal', om den nu funnits, varit grundad på släktskap, anser jag otvifvelaktigt, just af det skäl, att den utplånats af en senare rättsutveckling. Detta har medförts af ättsambandets upplösning och skett, innan det romersk-kanoniska inflytandet hunnit göra sig gällande[1].

Den svenska medeltidens öfriga lagar lämna, så vidt jag kunnat märka, ej direkta stöd för den uppfattning af delaktighetssystemet vid dråp, till hvilken jag vid min undersökning af Vestgötalagen kommit. Då det likväl i dem förekommer stadganden om 'haldsbane' och 'radsbane' vid dråp, skall jag i det följande lämna en öfversikt af dessa stadganden för att utröna, om deras innehåll

[1] I sin föreliggande form skulle då SB 1, 2 företräda ett rättsskede, som är afgjordt senare än Md 1: pr, 1, 2 och Md 3, likaledes senare än þB, men ej så ungt som VGL II þB 6.

direkt talar mot, att de ha ett ursprung lika Vestgötalagens, eller om tvärtom liknelser och sannolika skäl kunna skönjas, som för dem antyda en lika härstamning.

Om allt synes tyda på, att Vestergötland under den tidiga medeltiden intagit en tämligen oberoende och konservativ ställning gent emot det centrala kungadömet, har *Östergötland* så mycket starkare varit underkastadt folkungarnes makt. Östergötlands lag bär också, i den form hvari den bevarats, vittnesbörd om genomgripande rättsreformer, som vidtagits på folkungarnes initiativ.

I fråga om delaktighet ha edsöreslagarna, som infogats i lagen, för flere fall genomfört grundsatsen om ett lika ansvar för hufvudman och delaktige. Vid andra brott, till hvilka hör 'gislinga brut', känner lagen ett straff af 40 mark för hufvudman och 3 mark för den »sum þær uar mæþ i flok ok farunöte»[1].

Af stadgandena om ansvar för enkelt dråp fäster jag först uppmärksamheten vid bestämmelsen i Dr 3: pr »þæn skal til draps taka sum a wighualle uar ok egh annan, utan hærra uisi manni sinum ælla bonde þræli sinum, þa ma taka huarn sum hældær will, þæn sum uisa ælla þæn sum drap». Stadgandets förbud mot att, utom i vissa fall, ställa någon till ansvar för dråp, som ej varit närvarande vid dråpet, synes rimligast kunna fattas som uppkommet i syfte att förhindra käranden att godtyckligt rikta dråpsanklagelsen mot hvilken medlem som hälst af 'den ätt som anfaller'. I öfverensstämmelse med detta lagbud står stadgandet i § 2 af samma kapitel; där fastställes nämligen rättsproceduren för det fall, att den åtalade gör den invändningen gällande, att han ej varit närvarande vid dråpet, hvarvid det tillerkännes honom rätt

[1] Dr 2: 1, 2, Uaþ 34: 1, B 8: 4. På sistnämda ställe stadgas 3-marksbot för delaktige, endast för det fall att deras antal öfverstiger 2.

att med motbevisning styrka sitt alibi. I § 3, som säges härleda sig från Birger Jarls tid, stadgas slutligen, att den som närvarit vid dråpet »ok þæs egh uiliande ælla ualdande, at han döþ fik», äger fria sig med samma motbevisning, som för fallet i § 2 angafs. Grundsatsen i lagen, i det skick den föreligger, synes alltså vara, att käranden äger välja dråpare endast bland dem, som med ondt uppsåt eller handgripligen deltagit i dråpet. För en på så sätt delaktig finns åtminstone i lagen ingen värjemålsform angifven, enligt hvilken han kan fria sig från hufvudansvaret.

Vid dråp kan 'haldsbane' enligt Dr 5: 1 åtalas. Den svarande har vid sådant mål samma motbevisningsrätt som i Dr 3 tillerkändes den som dråpare anklagade, hvarför endast handgripligt deltagande eller närvaro i ondt uppsåt synes ha varit grund till straffet. Detta består i 20 marks böter eller fredlöshet.

'Radsbane' nämnes däremot ej vid dråp. 'Raþ' straffas likväl vid ett par andra förbrytelser. Vid likplundring stadgas nämligen i Dr 6 tre marks böter, så vidt ej värjemålsed med tolf män mellankommer, »firi raþ ok firi foruist ok firi uiþæruist»[1]. I fråga om mordbrand finns i Eþs 31: 1 inga bestämmelser om straff för 'flok ok farunöte', men däremot fastslås det, att om en man anklagas för att ha rådt förbrytaren till sådant brott, äger han värja sig med tretolftered; om han brister, bötar han med 40 mark, men ej med lifvet. Dessa stadganden äro säkert i sina hufvuddrag gamla, och ett antagande i analogi med dem och med förhållandena i andra lagar, att 'raþ' vid dråp äfven i Östergötland ursprungligen straffats, torde icke kunna anses orimligt.

Ätteboten eller 'oranboten', som den enligt lagens

[1] Amiras uppgift *Nordgermanisches Obligationenrecht* I. S. 711, att bestämmelserna i Dr 6 gälla för delaktighet i dråp, beror på ett förbiseende, som går tillbaka ända till Brings afhandling *De judicio homicidii*, 1820. S. 34, 36.

terminologi heter, behandlas i Dr 7. Den uppgår till 6 $^{2}/_{3}$ mark och betalas till $^{2}/_{3}$ af dess belopp af fädernesfränderna och till $^{1}/_{3}$ af mödernesfränderna, på båda sidorna allt intill sjunde led. Då den dräptes fränder äro hänvisade till att indrifva hvartdera af dessa belopp genom fejd, 'oran' — på lagens tid reglerad genom vissa bestämmelser — hvilken riktas mot de betalningsskyldige, visar sig här tydligt det intressanta förhållandet, att genom ett sådant system släkthämden inskränkes till vissa släktled, som genom böter äga friköpa sig från densamma.

Ättebotens belopp är synnerligen obekvämt ur fördelningssynpunkt, och det kan endast förklaras såsom uppkommet vid den omreglering af de privata böterna, som måste äga rum vid införandet af 40-marksboten. Till den synpunkt, som vid denna omreglering kan ha varit gällande, skall jag längre fram i annat sammanhang återkomma.

Vid en jämförande undersökning af Svealagarna äger man en utgångspunkt i det inflytande, som *Upplandslagen* utöfvat på alla de andras redigering. Det är därför lämpligast att först redogöra för nämda lags stadganden och att sedan så godt sig göra låter söka utreda, hvad som i de andra lagarna är att uppfatta som direkt påverkan af UL, hvad som kan anses vara uttryck för landskapets äldre rättsskick och hvad som möjligen kan vara senare, för det särskilda landskapet egendomliga rättsändringar.

UL:s bestämmelser om delaktighet vid enkelt dråp återfinnas i MB 9: 4. Stället lyder:

> Nu kunnu twe ællr þrir ællr flere ett drap giöræ: kænnis en wiþær, þa a þæn sak sik kiænnir; hawær han æi pænningæ til at bötæ, giældi þa liff fore liff; ok hawær þæn walld sin hawær latit þæn til haldbanæ næmpnæ han sialwær will; þæt aghu ok þe sæx sum drapit witnæþu at witæ, hwat han ær sandær at þy mali ællr æi. Fællæ þer han, falli til tiu markæ; þem tiu markær taki rættær malseghande; æi wærþær ok botin þy mere, at flere j flokki

sein; allir ok þer, sum þer sæx þær til witæ, þer aghu undir skript gangæ, ok æi til fæ botæ, utæn sandbani ok haldbani; þe aghu bot bötæ sum nu ær saght.

Textens formulering är tämligen otymplig. Någon regel för det rättsliga tillvägagångssättet, ifall ingen af de medskyldige ville ange sig själf som rätter dråpare, finns ej uttryckligen fastställd. Då man tänker på, att käranden tillerkännes rätt att nämna den till 'haldbane', som han själf vill, är man böjd för det antagandet, att han haft samma rätt gent emot 'sandbanen'; käranden har emellertid vid detta sitt val ofta ledts af önskan att komma åt en ekonomiskt vederhäftig person, och hur naturligt än detta på det hela taget föreföll, har det på lagens tid synts nödigt att förebygga, att käranden så hänsynslöst brukade denna rätt, att den kom i strid med ett sådant rättsfaktum som dråparens egen bekännelse. På något sådant kan lagens formulering möjligen tyda, hvilket kan vara af intresse att erinra sig längre fram till jämförelse med andra lagar. Till att välja 'haldbane' bland de medskyldiga har käranden enligt lagen uttryckligen rätt, och han kan således vid detta sitt val alltid tillgodose sitt befogade skadeersättningsintresse.— Slutligen må påpekas som ett tecken till kyrkligt inflytande, att kyrkobot föreskrifves för samtliga deltagare.

Om man således möjligen kan spåra, att fördelningen af ansvaret bland de medskyldiga en gång varit alldeles beroende af kärandens tycke, kan emellertid intet positivt bevis anföras för, att grunden till de medskyldigas lika ansvar varit släktskap. Ett sådant lika ansvar kan ha uppkommit ur andra grunder. Säkert är, att enligt den bevarade laguppteckningen ansvar för delaktighet vid dråp betingas af medvara i den 'flok', som föröfvade dråpet.

Då Upplands lag af naturliga skäl varit synnerligen utsatt för att påverkas af kungamaktens och kyrkans reformsträfvanden, väntar man sig på förhand att finna

motsvarande stadganden i de öfriga Svealagarna förete ett i åtskilligt ålderdomligare skick.

Södermannalagens bestämmelser finnas i MB 24, som här aftryckes till underlag för den kommande undersökningen.

MB 24. — Kunnu tiu mæn æller flere dræpæ en man. Alle agha þen man fasta oc þri af þem banamæn heta, en raþ bani, annær halð bani, oc þriþi sander drapare: hawin[1] ærwingæ walð a slica þrea sökiæ sum þe wilia af þem sum skript hawa takit. Raþ bani sökis mæþ II oc XII; bot hans III marker, en sac malsæghanda. Hald bani mæþ III ok XVIII; bot hans IX marker, en sac malsæghanda. Sander drapare mæþ VI oc þrim sinnum tolf; bot hans XL marker. Dyliæ alle drap, giter oc ei malsæghande þem wiþ bundit, væri þa banaman sic mæþ eþe þrætölptum. Hald bani mæþ eþe XVIII manna. Raþbani mæþ eþe XII manna. Falz oc eþer firi þem, bötin sum fyrra sagt ær. § 1. Witis manne, at han dræpæ baþ æller böþ bæriæ æller hogga, wæri sic [fore drape][2] mæþ eþe þrætylptum, firi hog oc bardagha mæþ eþe XII manna, æller böte hwaria sac æpte sinu gilde.

Hvad som vid en närmare granskning af denna lagupptecking genast faller i ögonen, är att i pr. bestämmes, att 'radbane' vid bristande bevisning äger värja sig med 12-mannaed, medan det i § 1 heter, att den man, som anklagas för att ha bedt eller befallt en annan att dräpa, skall värja sig med tretolftered. Bevisrätten tillkommer dessutom i förra fallet käranden, i det senare svaranden.

Den motsägelse, som här synes föreligga, är emellertid endast skenbar. Motsägelsen försvinner nämligen, om man lägger märke till, att det i de två olika stadgandena är tal om två alldeles olika saker[3].

---

[1] Den af Schlyter som cod. B betecknade lagredaktionen har enligt Schlyter affattningen: »haui æruinge walð a slica þrea sökiæ han uil af them a uighualle uaro».

[2] Suppleradt ur cod. B.

[3] Ett yttre kriterium på, att det ej är samma slags brott, som

Förutsättningen för den i § 1 föreskrifna rättsproceduren är tydligen, att anklagelsen afser verklig anstiftan. I pr. åter hvilar anklagelsen endast på en juridisk fiktion. Den dräptes arfvingar tillerkännas där rätt att efter tycke anklaga hvilka de vilja bland dem som dräpt såsom 'radbane', 'haldbane' och 'sander drapare', utan att den faktiska delaktighetsgraden behöfver motsvara den i anklagelsen angifna. Ett oundgängligt villkor för att dessa anklagelser rättmätigt skola kunna framställas är, att den anklagade närvarit på dråpstället[1]. Att detta gäller äfven 'radbanen', är ett för SödL säreget drag.

Enligt § 1 skall den som anklagas för att ha anstiftat dråp värja sig med tretolftered. Detta gör troligt, att straffet varit betydligt högre än 'radbanens' tre mark, och synes närmast antyda en bot af 40 mark[2] eller högre. Slutorden i § 1: 'eller böte för hvarje af dessa brott med den därför stadgade bötessatsen' synas också böra tolkas såsom åläggande anstiftaren att betala samma bot som gärningsmannen, hälst som någon särskild anstiftarbot för slagsmål eller sårande ej finns i lagen stadgad[3].

Dessa bestämmelsers uppkomsthistoria torde endast kunna skrifvas på ett sätt. Det förefaller nämligen tydligt, att gången varit den, att då stadgandena mot 'radbane', 'haldbane' och 'sander drapare' uppfattats som en blott form för utkräfvandet af en skälig ersättning till käranden, har det rättfärdighetskraf, som fordrade straff mot anstiftaren, framkallat ett återupplifvande af straffet för det

---

åsyftas i bestämmelserna i pr. mot 'radbanen' och i § 1, är äfven, att termen 'radbane' ej användes på sistnämda ställe, utan att man där tagit sin tillflykt till en omskrifning.

[1] Jag stöder detta på varianten i cod. B, jämförd med ofvan aftryckta ställe i UL och med VML II MB 9: 3, 4; MEL Dr VL 21.

[2] Se t. ex. stegringen i edgärdsmännens antal alltefter bötesbeloppet i ÆB 5: 1, BB 2: pr, 5: 1.

[3] Jfr härmed ÆB 6: 2, 3 om makars anstiftan af hvarandras brott.

brott, som åtalet mot 'radbanen' — denne må nu ha sökts inom eller utom ätten — fordom afsett att beifra. Detta återupplifvande har emellertid skett under en tid. då kyrkligt inflytande gjort sig gällande, och anstiftarens straff har därför enligt kanoniska rättsregler satts lika med gärningsmannens.

Huru härmed än må vara, säkert är, att tillägget af § 1 utvisar, att vid dess uppkomsttid det i pr. upptecknade systemet förefallit skeft och föråldradt.

Att utreda hvad som en gång varit detta systems innebörd torde vara ett så godt som omöjligt företag. Ett försök att med andra stadgandens hjälp gå bestämmelserna närmare inpå lifvet för emellertid in på så viktiga och omtvistade frågor, att det bör företagas, äfven om det lämnar hufvudfrågan olöst.

I de bevarade redaktionerna af Södermanlands lag är 40-marksboten vid dråp införd, och den dräptes arfvinge får uppbära en tredjedel däraf eller 13 mark 8 örtugar.

Denna rättsregel är likväl ej konsekvent genomförd. utan flere märkliga afvikelser förekomma. En sådan påträffas i MB 22: 3. Där stadgas det nämligen, att när en utländsk man dräpes, äger hans rätte arfvinge, om han inställer sig inom natt och år, att taga arf efter honom och uppbära 'half bot' eller 20 mark, medan kung och hundare dela de återstående 20 marken. Med skäl kan då den frågan uppställas, hur det kommer sig, att en utländsk man tillerkännes större förmåner än en inhemsk. då han uppträder som kärande inför rätta.

För en förklaring häraf äro två utgångspunkter möjliga. Den ena är, att då 40-marksbot i Södermanland pålagts dråp på utländing, man af okända principiella skäl ansett billigt, att den utländske arfvingen uppbure ett högre belopp än den inländske, och därför till hans förmån afvikit från den öfliga treskiftningen. Så länge ett positivt skäl till ett sådant handlingssätt från rätts-

samfundets sida ej kan anföras, anser jag en sådan utgångspunkt otillåtlig. — Den andra utgångspunkten använder man, då man antar, att den utländske arfvingens böteslott redan före 40-marksbotens införande uppgått till 20 mark. När sedan 40-marksboten infördes, har man då med den varsamhet gent emot häfdvunnen rätt, som åtföljde forntida lagändringar, låtit det gamla beloppet stå kvar oförändradt, men infogat det i det nya systemet genom att uppfatta det som en half 40-marksbot. Den återstående hälften har sedan fördelats på kung och hundare.

Men om således 20-marksboten till utländsk arfvinge ej införts som ett led i 40-markssystemet utan är äldre, kan den lämna en viktig upplysning. I de öfriga Svealagarna synes nämligen den grundsatsen råda, att utländsk arfvinges bötesandel skall motsvara inländsk arfvinges [1]. Det är därför ytterst troligt, att man af detta ställe i SödL har rätt att draga den slutsatsen, att inländsk arfvinges böteslott före 40-marksbotens införande äfvenledes uppgått till 20 mark.

Riktigheten af denna slutsats styrkes ytterligare af, att tvänne stadganden i SödL kunna uppvisas, som utgå från en enkel bötessats af 20 mark till målsägande vid dråp. Det ena af dessa är GB 3: 1. Här har brudgummen med 'frændæ flok oc fölghi' hämtat bruden i hennes giftomans gård antingen med dennes vilja eller med af lagen godkändt våld. Den som vill öfverfalla detta väpnade bondefölje, måste tydligen också komma manstark genom sina fränder. Sker ett öfverfall på vägen och skadas bruden till döds, skola böter lämnas för född och

[1] UL MB 8: 1, VML II MB 8: 1, HL MB 5: 1. Enligt götalagarna är den utländske arfvingens bötesandel vid dråp af lekman mindre än den inhemskes, VGL I Md 5, VGL II Dr 10, 13, 14, 15, ÖGL Dr 10.

Det egendomliga förhållandet i SödL, att utländsk arfvinge där uppbär större böter än inländsk, kan därför ej vara ursprungligt.

ofödd; för bruden bötas med 80 mark, för önskebarn, son och dotter, erlägges bot med 40 och 80 mark. Sker öfverfallet senare, så att brud eller brudgum dödas i brudsäng, bötas för hvardera hundrade d. v. s. 120 mark. Fördelningen af dessa böter sker så, att målsäganden tager hälften och andra hälften fördelas på kung och hundare. Vid den här stadgade 40-marksboten får alltså målsäganden 20 mark; vid de här bestämda tveböterna och treböterna två- eller trefaldigas denna hans grundenhet, liksom så äfven sker med de öfriga bötestagarnas andelar i 40-marksboten[1]. Det andra stadgandet är MB 28: 2, där det som allmän regel fastslås, att vid treböter bötestagarnas andelar skola utgå efter samma grundsats som den i GB 3: 1 angifna[2].

Det kunde förefalla frestande att härmed äfven sammanställa den bot på 20 mark, som enligt SödL MB 19: pr, 20: 2 utgår vid vissa vådadråp. En närmare granskning af dessa bestämmelser visar emellertid, att på dem intet kan byggas, då de i sin nuvarande form gå tillbaka på UL MB 5: pr, 6: pr, och man således ej äger någon säkerhet för att denna bötessats är gammal i Södermanland[3]. För att man här har att göra med ett gammalt svenskt bötesbelopp talar dock i någon mån, att det i ÖGL Uaþ 1: pr

---

[1] Denna fördelning af tveböter är ej den eljes i lagen vanliga. Härmed och sins emellan stridande fördelningssätt stadgas i MB 10: 2 och 26: 13.

[2] Om öfriga fall, då böter i landskapslagarna fördelas efter sådana proportioner se Björling, *Bötesstraffet*. S. 106 n. 2.

[3] Ur UL äro äfven de stadganden i HL hämtade, som aftryckta efter 1609 års upplaga återfinnas hos Schlyter under HL MB 3: 1, 4: pr och som i hufvudsak innehålla detsamma som UL MB 5: pr, 6: pr.

Säkerligen har Björling rätt, då han, *Bötesstraffet*. S. 107, framhåller, att här troligen i HL med 'halfgiæld' afses en 20-marksbot och icke, som Amira, *Nordgermanisches Obligationenrecht* I. S. 708 f., anser, en bot på 7½ mark vägda.

förekommer vid ett helt annat slags vådadråp än i de två förutnämnda lagarna.

Amira, som behandlar dessa lagställen i ett sammanhang, anser, att denna bot odelad tillfallit målsäganden, och finner det omöjligt att antaga, att den uppkommit genom en halfvering af 40-marksboten. Hans åsikt är, att den i ÖGL uppstått på det sätt, att till arfvingens bötesandel af $13^1/_3$ mark lagts de $6^2/_3$ mark, som vid afsiktligt dråp måste betalas som 'oranbot'. På liknande sätt har enligt hans tanke beloppet uppstått i UL och SödL, 'ehuru dessa källor icke längre ha kvar någon ättebot och ehuru de 20 marken där kallas halfgæld eller half mansbot'[1].

Mot denna förklaring anmärker Björling med rätta, att 'oranbot' aldrig utgår vid vådadråp. Björlings egen åsikt är, att denna 20-marksbot antagligen treskiftats; »eljest», säger han, »skulle arfvingen hafva åtnjutit högre böter än för uppsåtligt dråp, något som synes föga troligt»[2]. Björlings teori om treskiftningen löser visserligen denna svårighet, men kan icke förlikas med lagarnes stadganden[3].

Hvad först ÖGL beträffar synes man närmast kunna draga en helt annan slutsats, än Amira gjort, om man sammanställer den privata vådadråpsboten på 20 mark med de privata böterna vid afsiktligt dråp. 'Oranbotens' egendomliga och obekväma belopp har, som jag förut framhållit, otvifvelaktigt uppkommit vid den omreglering af de privata böterna, som nödvändiggjordes af, att arfvingens bötesandel fastställdes till $13^1/_3$ mark vid 40-marksbotens införande. 'Oranbotens' belopp, $6^2/_3$ mark, är just den summa, som behöfs för att fylla ut privat-

---

[1] *A. a.* I. S. 710.

[2] *Bötesstraffet.* S. 107.

[3] ÖGL Uaþ 1: pr, 17: pr, 18: 2, UL MB 5, SödL MB 7: 1, m. fl. ställen. En närmare utredning skulle alltför mycket tynga framställningen för att i detta sammanhang företagas.

böternas hela belopp till 20 mark. Nu kan vådadråpsboten på 20 mark till arfvingen möjligen ge en antydan om, att arfvingen äfven vid afsiktligt dråp en gång uppburit denna summa, och i så fall synes man vid omregleringen af privatböterna vid dråp ha funnit det skäligt att sätta hela den summa, som erlades af släkt till släkt, till ett belopp, som motsvarade den bötessumma, som förut tillkommit arfvingen.

Östgötalagens stadganden skulle alltså ge en, låt vara tämligen osäker, antydan om att arfvingens dråpsbot i dess lagsaga en gång varit lika stor, som jag på andra och säkrare grunder ansett, att den en gång varit i Södermanland [1].

Om det således efter det anförda erkännes vara sannolikt, att arfvingens böter vid dråp åtminstone i Södermanland utgjort 20 mark före 40-marksbotens införande, återstår det att förklara, hur ett sådant bötesbelopp kan höra hemma i det äldre svenska bötessystemet. Då det skulle varit alldeles oförenligt med detta duodecimalsystem, att dråparen bötat vare sig 20 mark till arfvingen som dennes ensak eller 60 mark till treskiftes, synes man drifvas till det antagandet, att arfvingens böter på 20 mark uppkommit genom sammanskott från olika bötesskyldige [2]. Detta skulle alltså förutsätta, att sådana ursprungligen åtalats vid hvarje dråp [3].

[1] Förhållandena i UL äro af flera skäl så invecklade, att det ej synes rådligt att för närvarande ur denna lag draga några slutsatser om äldre förhållanden i den lagsaga, för hvilken den gällt.

[2] Härmed kan det mycket väl förlikas, att vådadråpsboten enligt förut anförda stadganden uppgår till 20 mark. Målsägandens ersättning var hufvudsaken. Om det därför, såsom vid vådadråp var fallet, ej fanns delaktige att åtala, föreföll det naturligt, att gärningsmannen ensam fick utgöra det skäliga ersättningsbeloppet.

[3] Jfr härmed S. 25 ofvan. Den gamla fornsvenska rättsregeln synes äfven vara, att högre böter ej utgått vid delaktighetsdråp än vid annat dråp, se anförda sida och nedan S. 47.

Om vi då återvända till SödL MB 24: pr, är det onekligt, att dess bestämmelser erbjuda en form, enligt hvilken ett sammanskott till den dräptes arfvingar sker. 'Haldbanens' och 'radbanens' böter äro efter allt att döma ursprungliga. De ha bevarat det åldriga draget, att de äro målsägandens ensak; deras belopp, 9 och 3 mark, äro gamla inhemska bötesenheter. Tillsammans betala de alltså 12 mark. För att få en privatbotsumma af 20 mark finge man alltså sätta dråparens bot till en treskiftad 24-marksbot[1].

Denna rekonstruktion af kap. 24 lider emellertid af felet att vara byggd på den godtycklighet, som inom vetenskapen kallas systemtvång, och kan därför, äfven om den föregående framställningen är riktig, naturligtvis tillsvidare ej tillmätas någon högre grad af trovärdighet[2].

Om delaktighet vid kvalificerade dråp hänvisas i MB 26: 11 till MB 24: pr. Delaktighet vid sårande bestraffas i MB 8: pr enligt samma inskränkande system, som finns i 24: pr, med den afvikelsen, att böterna för de tre åtalbara äro satta lika. Af vikt är, att det ej betraktas som en försvårande omständighet om flere deltagit i brottet, i det käranden har rätt till lika stor bötessumma, om tre män tillfoga honom ett sår hvar, som om en man tillfogar honom tre sår[3].

I ett fall, BB 21: pr, stadgas slutligen en 3-marksbot för delaktige vid sidan af 40-marksbot för hufvudman.

---

[1] Med tämlig säkerhet kan sägas, att dess belopp legat mellan 12 och 36 mark, då 'haldbanens' 9-marksbot och 40-marksboten ange de yttersta gränserna.

[2] Innan jag lämnar detta kap., må slutligen anmärkas, att jag ej kommit till någon bestämd mening om hur man bör uppfatta dess inledningsord »Kunnu tiu mæn æller flere dræpæ en man», då alla för mig tänkbara tolkningar synas behäftade med svårigheter.

[3] SödL afviker härutinnan från UL MB 29: 1, där det stadgas, att en man endast skall betala en sårebot, oafsedt sårens antal, medan flere män få betala intill tre säreböter.

Det är för samma brott, olagligt upprifvande af kvarn, för hvilket ÖGL i BB 8: 4 har liknande straffbestämmelser.

I *Dalalagen* förekommer ättbotsystemet i en viktig och säregen form.

Den vanliga uppfattningen är, att denna lag endast »nämner ordet ættæbot en gång i förbigående, dock utan att några närmare upplysningar meddelas»[1]. Det är också alldeles riktigt, att *ordet* 'ættæbot' endast förekommer en gång, GB 3: 2, och där utan att något kan slutas om dess innebörd.

Själfva saken möter oss emellertid alldeles tydligt i MB 10, som här meddelas.

> MB 10.— Hwar sum dræpir man, höfþi sialwir, een swa windir at, halwa boot; broþir hans, æn han ær til, skiptir wiþir han, höfþi meþ ætinni; þeer allir bötin halwa boot; þe bröþir, sum saman æru, bötin alli saman hwat een brytir. Wtan brutit ær J wrbotar mali ella J giolsæmi.

Ättebotsystemet förekommer här som synes i en mycket primitiv form. Hela den summa, som skall erläggas för dråpet, fattas som *en* bot. Dråparen skall först, om hans egendom räcker till, betala halfva boten. Hans bror, om en sådan finns och om bröderna gjort arfskifte, skall därefter betala första delen af den summa han skall erlägga tillsammans med ätten. De, brodern och ättemedlemmarna, skola alla böta halfva den bot, som återstår, när hvar och en efter släktskapsgraden kommer i tur att betala[2]. Men om bröder lefva i egendomsgemenskap, skola de tillsam-

---

[1] Björling, *Bötesstraffet*. S. 139 f.

[2] Denna öfversättning förefaller vara den bästa. Man kunde också anse, att orden »þeer allir bötin halwa boot» kunde betyda, att brodern och ättemedlemmarna tillsammans skola betala den halfva bot, som återstår, sedan dråparen betalat sin hälft. Då det emellertid uttryckligen föreskrifves att brodern skall 'höfþa', synes äfven i så fall meningen vara, att brodern betalar halft mot ätten.

mans böta hvad en bryter; dock icke om brottet är 'urbotamål' eller 'giolsæmi'.

Amira har missuppfattat detta ställe på ett egendomligt sätt [1]. Han öfversätter orden om dråparen »höfþi sialwir» med »leiste für sich allein» och låter dem innebära, att dråparen skall, om han kan, ensam betala hela boten. Denna öfversättning af 'höfþa' är emellertid alldeles omöjlig. Vidare öfversätter han »skiptir viþir han» med »theilt er mit ihm», en öfversättning, som är möjlig endast genom att han låter 'skipta' betyda 'dela' i durativ bemärkelse d. v. s. 'ha del i', hvilket också är omöjligt. Genom att interpunktera texten på ett helt annat sätt, än jag gjort, lyckas han likväl få en öfversättning till stånd, ehuru den förefaller åtminstone mig så dunkel, att jag ej förstår dess innebörd annat än på enstaka punkter [2].

Det andra delaktighetssystemet åsyftas i MB 6 [3].

MB 6. — Dræpa flere men een man, bötin allir ena boot oc fastin allir, oc wari han hwusman, sum han til næmpnir; æi ma flere wtan þrea till bana orð næmpna; ær nokur I fylghi ella fara nöti meþ þem sum drapu oc ær æi sama wiliande, wæri sic meþ twem witnum oc tolf manna eþe. Hwar sum till raþbana næmpnis, ær sandir at, böti tolf markir; ær æi sandir at, wæri sic meþ laghum.

På grund af lagens knappa uttryckssätt, äro dessa stadganden i många hänseenden dunkla. Först stadgas den grundsatsen, att de dräpande skola alla tillsammans utgöra boten. Bland dem äger målsäganden utse en

[1] *A. a.* I. S. 184.

[2] Amiras uppfattning delas af Björling, *Bötesstraffet.* S. 147 f.

[3] Senare delaktighetsgrundsatser äro äfven införda i lagen. Utom edsöreslagarnes grundsats finnes där äfven i ett fall, nämligen för delaktighet vid hemrån, stadgad en tre-marksbot för delaktighet jämte en 40-marksbot för hufvudmannen. Stället är þj 16: 4, som motsvaras af VmL II, MB 25: 10. Denna bot är helt säkert här liksom i de lagar, där den förut träffats, af sent ursprung.

'hufvudman', d. v. s. han äger att rikta sitt åtal mot hvem han vill af de medskyldige och gör honom härigenom ansvarig för att boten betalas och skyldig att indrifva den af de öfrige. Det heter sedan: 'han må ej framställa dråpsanklagelse mot fler än tre; är någon i följe eller sällskap med de som dräpte, men utan att ha ondt i sinnet, må han värja sig med två vittnen och tolfmannaed'. Jag ser dessa bestämmelser i visst sammanhang och fattar meningen vara, att målsäganden ej får anklaga fler än tre efter hvarandra, äfven i fall alla tre gå värjemålsed[1]. En annan tolkning är visserligen tänkbar, nämligen att orden skulle innebära detsamma som stadgandet i SödL MB 24: pr, eller att af de medskyldige tre skola uttagas till särskildt graderadt ansvar, men förhållandet är här helt annorlunda än i SödL. I SödL erlägger nämligen hvar och en af de tre en särskild bot, som utkräfves genom en särskild process, medan öfriga deltagare äro befriade från bötesansvar; här däremot skola alla betala en bot, det finns således endast en bötesfordran, och det syns därför osannolikt, att den gjorts gällande genom tre samtidiga åtal.

Den nästa dunkla frågan är dråpsbotens storlek. Dess belopp nämnes ej i lagen, men man har sökt en ledning till dess bestämmande, däri att dulgadråpsboten i MB 5 satts till 12 mark[2]. Det måste emellertid tills vidare betecknas som osannolikt, att denna dulgadråpsbot motsvarat hela den bot, som erlagts vid dråp. Analogier med VGL, den enda bland de andra lagarna, som bevarats med tämligen orubbade bötessatser jämte ättebot, och i någon mån med ÖGL synas nämligen göra troligt, att dulgadråpsboten varit lika med den bötessats, efter hvilken den bot

[1] Jag tolkar alltså bestämmelsen i analogi med rättsregeln i VGL II Dr 1, ÖGL Dr 3: 2, UL MB 9: 3.

[2] Lehmann, *Königsfriede*. S. 60 f., där L. likväl ej ger akt på att ättebot förekommer i DL.

utgick, som dråparen själf erlade. Den af dråparen erlagda boten är i Dalalagen enligt MB 10 hälften af hela dråpsboten, och denna skulle därför enligt denna tankegång ha varit 24 mark.

Det har förefallit lämpligt att erinra om de olika möjligheterna i denna punkt, innan frågan om 'radbanens' ställning upptogs till öfvervägande.

Den rimligaste uppfattningen af 'radbanens' bot synes vara, att den utgjort en särskild bot vid sidan af dråpsboten. 'Radbanen' skulle alltså icke ha räknats med bland 'dem som dräpt'. Detta såväl som storleken af hans bot påminner om bestämmelserna mot anstiftaren i SödL MB 24: 1. På sistnämda ställe sattes, som jag förut sökt visa, anstiftarens bot till samma belopp som dråparens. Då 'radbanen' enligt Dalalagen betalar 12 mark, råder samma förhållande där, om boten vid dråp utgjort 24 mark, hvaraf dråparen erlagt hälften. Har hela dråpsboten däremot utgjort endast 12 mark, är 'radbanens' bot relativt strängare. Hvilket af dessa beräkningssätt som än följts vid bestämmandet af 'radbanens' bot i Dalalagen, synes den grundsats, efter hvilken man gått, här liksom i SödL MB 24: 1, varit ingen annan än den kanoniska, att anstiftaren straffas som gerningsmannen[1].

Genom tillägget af denna bot har den gamla fornsvenska rättsgrundsats brutits, som tillerkände målsäganden lika stor ersättning antingen en eller flere föröfvat dråpet och som uttryckligen fastslås i kapitlets inledningsord »dræpa flere men een man, bötin allir ena boot».

Dalalagens bestämmelser lämna vidare en viktig upplysning. Stadgandena i MB 10 om botens fördelning visa tydligt, att de där afsedda bötesdelarna äro att fatta

---

[1] Kanoniskt inflytande röjer sig äfven i lagstadgandet i samma kap., att alla deltagare i dråp skola undergå kyrkobot.

som delar af hela boten. Dessa stadganden utesluta således ett samtidigt tillämpande af fördelningssystemet i MB 6. De båda systemen ha alltså stått sida vid sida och ättebot har icke utkräfts i de fall, då delaktighetsansvar gjorts gällande enligt MB 6[1].

Dalalagens stadganden äro tydligen ålderdomliga. Genom ättebotens form, den primitiva fördelningen af ansvaret på de medskyldige och frånvaran af hvarje stadgande om offentliga böter göra de t. o. m. ett ålderdomligare intryck än Vestgötalagens.

Fördelandet af samma bot i ena fallet på de i dråpet deltagande, i det andra på dråparen och hans fränder efter släktskapsgrad kunde också synas ha fört oss närmare intill den punkt, där de båda systemen en gång sammanlupit. Det är då märkligt att finna, att i Dalalagen släktskap ej tycks vara grund för delaktighetsansvaret i MB 6.

Att af Dalalagens stadganden sluta, att samma rättsskede en gång funnits i Vestergötland, synes likväl icke tillåtligt. Den punkt på hvilken rättsutvecklingen i det folkrika och gamla kulturlandet Vestergötland skilde sig från den rättsutveckling, som framkallades af de säregna förhållandena i Svealands skogs- och nybyggarland, kan ha legat långt bakom det rättsskede, som återgifves i Dalalagens fåordiga uppteckning — om öfverhufvud ens någonsin ett alldeles lika rättsskick rådt i Svealands och Götalands landskap.

Vestmannalagen är i mycket en produkt af det utjämningsarbete, som allt från slutet af 1200-talet riktades mot landskapens skillda rättssedvänjor och ur hvilket den stora tanken på en gemensam landslag leder sitt upphof.

Vestmannalagens stadganden om delaktighet vid en-

[1] Jfr härmed framställningen om samma förhållande i VGL. ofvan S. 27.

kelt dråp återfinnas i MB 9: 4, 5. De öfriga stadgandena i detta kap. äro hämtade ur UL, ehuru några smärre afvikelser gjorts vid öfverförandet. I fråga om delaktighet åter röjer Vestmannalagen en tydlig påverkan från SödL MB 24: pr. Den viktigaste afvikelsen synes vara, att 'radbanen', hvars straff är 3 marks böter, intar en annan ställning än hans namne i SödL. Det förutsättes nämligen ej, att han närvarit på dråpstället. Åtalet mot honom afser därför verklig anstiftan, och han har i anledning häraf fått sig bevisrätten tillerkänd[1].

Helsingelagens motsvarande stadganden finnas i MB 38. De äro mycket kortfattade och svårtolkade[2]. Både 'haldbane' och 'radbane' nämnas; de ha bevisrätten och böta, om de brista åt eden, 15 mark hvardera. Omedelbart därpå behandlas ätteboten, som företer märkliga olikheter med öfriga lagars motsvarande stadganden. En af dessa olikheter, den som består däri att kvinnor taga del, synes vara ett senare inskott, hvadan bestämmelserna icke föreligga i synnerligen gammalt skick[3].

---

[1] Af större vikt för bedömandet af gamla vestmanländska delaktighetsgrundsatser är ett gammalt särrättsligt stadgande om ättens ansvar vid tjufnad i VML II MB 30: 6. Ansvaret är här vidsträckt, ehuru ej till den grad, som Winroth, *Straffrätt.* S. 176 uppger. Det är nämligen inskränkt till bonden, hans hustru och de vuxna ättmedlemmar, som äro så befryndade, att de äga taga del vid boskifte, och gäller dessutom endast, om tjufgodset kommit under bondens lås eller i hans gård och de jämte bonden och hans hustru draga nytta däraf. — Om liknande grundsatser vittnar VML I Þj 9.

[2] Olika åsikter ha framställts af Lehmann, *Königsfriede.* S. 62 f., Björling, *Bötesstraffet.* S. 138 f.

[3] Till jämförelse må nämnas, att om den ena af två makar genom råd medverkat till den andras dråp, tillämpas samma straff som om den brottsliga af makarna varit gärningsman, MB 22: pr. — Bestämmelserna om delaktighet i sårande, MB 14: 1, 15: pr, äro hämtade från UL.

Gotlandslagen slutligen erbjuder vid jämförelse med de andra lagarna så stora olikheter, att den i den här behandlade frågan liksom i så många andra kan anses företräda ett säreget rättssystem.

Släkten är icke skyldig att vare sig genom ättebot eller i någon annan form bidraga till utredande af dråpsböterna, liksom den ej häller äger att jämte arfvingarna uppbära andel i dem. Ej ens om bröder äga oskiftad jord och en af dem dräper, äro de öfriga enligt GL 28: 7 skyldiga att bidraga till böterna. Släkthämden är likväl på flere ställen i lagen antydd som ett gängse bruk, och i GL 13: pr åläggas en dråpares far, son och bror eller, om sådana ej finnas, hans närmaste fränder att omedelbart efter dråpet tillsammans med dråparen fly till en af Gotlands tre särskildt fridlysta kyrkor ock stanna där i 40 dygn, hvarefter dråparen far att draga sin fridskrets, 'banda', för att vistas där, medan förhandlingarna om försoning pågå.

Lagens grundsats om delaktighet är, att fleres medverkan till ett brott ej höjer bötessumman. Om flere samverka till ett dråp, skola de alltså enligt GL 14: 2 alla begifva sig till samma fridskrets och vistas där, tills en af dem påtager sig ansvaret för dråpet[1]. För sår däremot tillämpas grundsatsen olika; om en man har flere sår, må han allt efter tycke åtala en eller flere som gärningsmän, utan att likväl bötesbeloppet ökas genom att flere åtalas, GL 19: 1.

Hvad som utom denna grundsats möjligen kan vara af betydelse för min undersökning att framhålla, är att frånvaran af släktens medbetalningsskyldighet vid dråp — märkvärdig i en lag med en i öfrigt så ålderdomlig hållning — åtföljes af frånvaran af det delaktighetssystem

[1] Jfr huru detta bekräftas af kung Hans stadga af 1492, GL IV 1: 3.

med graderade straff, som vi återfunnit i alla fastlandslagarna, möjligen med undantag af Dalalagen, och som sedan upptas i landslagen.

Liksom denna uppsats inleddes med en öfversikt af våra södra grannars rättssedvänjor, må den sluta med några ord om våra vestra grannfolks.

De *norska* lagarnas stadganden om delaktighet föreligga, som man af historiska skäl kan vänta, i ett mindre ursprungligt skick än de äldsta svenska, liksom deras 'saktal' befinna sig i ett skede af jäsning och upplösning. Det skulle icke öfverensstämma med den begränsade planen för denna uppsats att här företaga det vidlyftiga försöket att inordna deras bestämmelser i ett historiskt perspektiv. Utan att så sker, erbjuder emellertid en jämförelse på enstaka punkter med svenska stadganden allt för stor risk för att vara särdeles lockande.

Nämnas må därför blott, att motsvarigheter, fastän på ett särrättsligt sätt utvecklade, förekomma till de svenska lagarnas böter för 'haldbane' och 'radbane', att dessa böter, där deras belopp är angifvet, hvardera uppgå till halfva boten[1], och att intet stadgande finns, som nödvändiggör ett antagande, att dessa straff ej grundats på verklig förekomst af det bestraffade slaget af medbrottslighet[2].

Den *isländska* rätten intar en i åtskilligt äldre hållning. Där häfdas uttryckligen målsägandens rätt att bland

---

[1] Möjligen kan detta förhållande vid en närmare undersökning visa sig vara af vikt för belysande af de dunkla förhållandena i HL, där 'haldbanens' och 'radbanens' böter äro lika höga och hvardera utgöra 15 mark. I norsk rätt är 15 mark en tämligen allmän bötessats. Jfr Lehmann, *Königsfriede*. S. 200 f., Brandt, *Forelæsninger over den norske Retshistorie* II. S. 24.

[2] Om delaktighet i norsk rätt se Brandt, *Forelæsninger* II. S. 57 f. samt lagstadgandena särskildt i GL 179—181, 209, FL IV 35, 37, 42—44.

medbrottsliga efter tycke välja dråpare och sårtillfogare, ja om en man själf lyst sina sår till vissa gärningsmän och sedan dör, är det hans målsägande släkting obetaget att lysa dem till andra män af dem som närvoro[1].

De förhållanden, ur hvilka denna grundsats utvecklat sig, torde icke på historisk väg kunna fastställas. De förhållanden, under hvilka den tillämpades, äro i flere fall kända, och man kan därför få en något så när konkret uppfattning af dess verkliga innebörd.

Den som genomläser den isländska litteraturens i längden tämligen enformiga skildringar, hur den ena släktens medlemmar sluta sig samman för att gemensamt öfverfalla och dräpa en eller flere medlemmar af en hatad släkt, hur förhandlingarna på tinget så godt som i regel åsyfta att få till stånd en förlikning mellan ätterna, men icke en straffande dom, hur i stället, om straff skall utkräfvas, detta sker genom hämdens blodiga vedergällning, får i dessa skildringar, de må nu vara otillförlitliga i detaljer, den bakgrund, mot hvilken målsägandens rätt att välja dråpare och sårtillfogare måste ses[2].

Rättssedvänjorna äro äfven i land med ungefär samma kultur ofta afvikande och skiftande, men det onda mot hvilket de riktas tar sig i land med likartad odling ett tämligen likartadt uttryck. Hur vanskligt det än är att tolka ett lands rättsregler genom att på dem öfverföra innebörden af ett annats, torde det därför icke vara otillåtligt att ur de isländska sagornas ättfejder hämta ämne till en föreställning om de förhållanden, ur hvilka de

[1] Grágás *udgave efter Kongl. Biblioteks Haandskrift* af V. Finsen I 1852 cap. 88, 102, 113. Grágás ... *efter Staðarhólsbók* 1879 cap. 281, 314, 319.

[2] Såsom af särskildt rättsligt intresse må nämnas skildringarna i Njála kap. 65, 66 och den märkliga berättelsen i Landnámabók S. 107, 219 om hur Baugs söner alla tre bli fredlösa i Fljótshlíð för ett dråp som en af dem begått, men vid hvilket de andra två icke närvarit.

svenska landskapslagarnas dråpstadganden framvuxit. En sådan bild blir naturligtvis alltid i någon mån feltecknad. Den är emellertid nödvändig, om man skall förstå våra äldsta lagstadganden. Den är dessutom alltid riktigare än den vi få, om vi låta vår hjärna behärskas af föreställningar hämtade ur våra nutida domstolsprotokoll.

En stenåldersboplats i Järavallen vid Limhamn

af

Knut Kjellmark.

Orienterande inledning och historik.

Utefter Skånes södra och västra kust framstryka en eller flera mer eller mindre tydliga, ofta afbrutna postglaciala strandvallar.

Den största och därför mest bekanta af dessa är *Järavallen*[1].

---

[1] Vid Limhamn användes af befolkningen utom namnet *Järavallen* äfven någon gång *Jären* samt *Järbacken*, den senare benämningen afseende en viss högre plats på vallen.

I vår litteratur har Järavallen än skrifvits med *J*, än med *G*.

Beträffande härledningen och stafningen af dessa benämningar skall jag hänvisa till ett meddelande af professor A. Noreen af följande lydelse: »Under förutsättning af, att dialekten på stället har uttalet *vär* för *väder*, *klär* för *kläder* o. d., hyser jag intet tvifvel om att dess *Jären*, *Järbacken* och *Järavallen* innehåller det fornnordiska ord, som på fornnorska heter *iadarr*, på fornsvenska *iaþur*, *iæþur*, på forndanska *iathur*, *iathær*, i nynordiska dialekter *jäder*, *jär*, *jar* m. m., och som betyder »kant, rand, i synnerhet på något bredt och tunnt, t. ex. en väf eller duk; den upphöjda rand, som växer till omkring en skåra i ett träd; en rad af gårdar; en jämförelsevis flat jordremsa utefter ett högre beläget parti». Både i Norge och Sverige är ordet synnerligen ofta användt i ortnamn, t. ex. landskapet *Jæderen* (uttaladt *Jären*) vid Stavanger, *Järn* (förr skrifvet *Jeder*), socken i Dalsland m. m. Ordets betydelse tyckes mig passa utmärkt äfven för det skånska *Jären.*» Jfr vidare Sv. Söderberg, *Månadsbladet* 1884 sid. 164.

Med anslutning till detta uttalande skrifver jag ordet *Järavallen*.

Nämnda vall växlar med afseende på höjden öfver hafvet men på ett regelbundet sätt, så att den i sydligaste Skåne ej torde vara mer än 5 m., i Malmötrakten omkring 7 m., medan den strandlinje, som bildar dess fortsättning i nordvästra Skåne vid Kullen, når ungefär 12 m:s höjd öfver hafsytan.

Jag återkommer till Järavallens geologi längre fram, men vill här erinra om, att denna vall utgör Litorinahafvets — stenåldershafvets [1] — högsta strandvall.

Vid Limhamn SV. om Malmö har Järavallen tydligen förr haft en mycket utpräglad form, hvilken nu så småningom blifvit nästan utplånad. Såsom en markerad vall har den dragit fram på ett afstånd från kusten af omkring 200 m. under en sträcka af minst 3 km. Höjden öfver omgifningarna har varit växlande 2—2,5 m. och därunder. På ett ställe, som af befolkningen haft benämningen *Järbacken*, har höjden varit större.

Af vidstående kartskiss (fig. 1), där vallen blifvit så godt sig göra låter rekonstruerad, framgår, att Limhamns municipalsamhälle till stor del är beläget på vallens sträckning. Sedan många år tillbaka har här för olika ändamål, bland annat vid uppförandet af byggnader, stora delar af vallen bortschaktats.

I och omkring Limhamn har i många årtionden befolkningen tillgodogjort sig kalkstenen ur strandgruset och dervid bidragit till vallens utplånande.

Nedbrytandet af densamma har emellertid först tagit riktig fart efter anläggandet af Skånska Cementaktiebolagets stora fabrik, som är belägen nere vid stranden och delvis på i själfva hafvet utfylld grund.

En stor del af det sand- och grusmaterial, som cementbolaget behöft (till beton, murbruk o. s. v.), har hämtats från strandgrusaflagringarne vid Limhamn, och genom

[1] G. De Geer. *Om Skandinaviens Geografiska Utveckling efter Istiden.* Stockholm 1896, sid. 139.
R. Sernander. *ATS.* 16: 2.

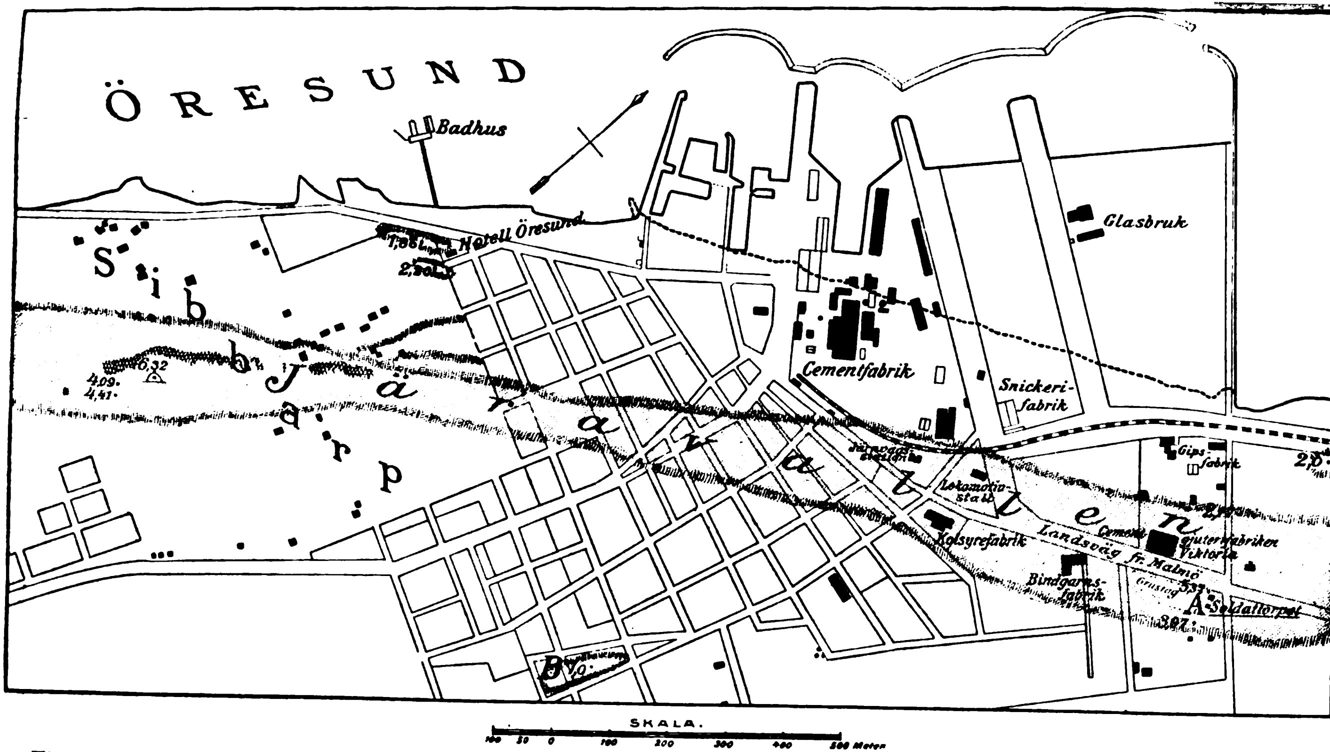

Fig. 1. **Karta öfver Limhamn med Järavallen rekonstruerad.** Vid A platsen för undersökningarne vid soldattorpet, B grusaflagringen i kvarteren Björnen och Antilopen. Siffrorna angifva höjden öfver hafvet (i meter). Den prickade linjen antyder stranden före anläggandet af cementfabriken och hamnen.

det nästan oafbrutna arbete med grustäkt i vallen, som fortgått under mer än 10 år, har denna så småningom till största delen blifvit jämnad med den omgifvande marken eller åtminstone helt och hållet förlorat sin form.

På dess förra plats framdrager nu i den glest bebyggda nordöstra delen af Limhamn landsvägen från Malmö, vid hvars båda sidor fabriker och villor resa sig på den forna strandvallens bottenlager; så vidtager det egentliga Limhamnssamhället, inom hvars centrala delar man ännu kan spåra vallen såsom en flack höjning på en del gator; längre mot SV. inom det nuvarande Limhamn kvarstå små oregelbundna partier af vallen, och marken är här mycket ojämn och består af grop vid grop — man har här »brutit» kalk ur strandvallen; ännu längre bort i Sibbarpstrakten följer det ena grustaget på det andra, och äfven här skall inom kort Järavallen knappt skönjas i topografien.

Åren 1891 och 1892 gjordes vid Limhamn i hamnen utanför cementfabriken på hafvets botten samt uppe på land i Järavallen en serie intressanta fornfynd, för hvilka jag här måste i korthet redogöra.

Vid muddring i och för fördjupande af hamnen påträffades inom ett ganska inskränkt område omkring 300 meter utanför den gamla strandlinjen på högst 2 meters djup en mängd af människohand danade flintor, nämligen »mellan 2 och 300 spånor, 7 flintyxor, alla oslipade och af den äldsta primitiva typen, 1 grönstensyxa, några större flintstycken, från hvilka spånor blifvit skilda; dessutom en mängd flintskärfvor, utgörande affall från tillverkningen af redskap». De uppe i själfva vallen anträffade föremålen voro af samma natur. Härifrån omnämnas äfven »slagstockar af hjorthorn» samt fragment af lerkärl.

Såväl vid det förstnämda fyndet i hamnen som redan förut och senare under en längre följd af år tillvaratogos de funna föremålen af kassören vid Skånska Cementaktie-

bolagets kontor herr A. F. Carlsson i Limhamn, hvilken äfven själf gjorde insamlingar och studier på platsen.

Genom hr Carlsson, som man således i första hand har att tacka för att de intressanta fynden kommit till vetenskapens kännedom, blef Sven Söderberg i Lund uppmärksamgjord på den viktiga lokalen vid Limhamn. Af honom företogos sedan här på 1890-talet undersökningar. Härvid anträffades af Söderberg själf flere af människohand formade flintor in situ inbäddade i Järavallen omkring 1 m. under dess yta.

Hvad om alla dessa fynd meddelats i litteraturen, är, utom en af C. Wibling skrifven notis i Lunds Veckoblad d. 30 juni 1901 och ett kort omnämnande af desamma af Gunnar Andersson i hans afhandling: *Växtpaleontologiska undersökningar af Svenska Torfmossar. 2. (Bihang till KVA. Handlingar 1893)*, ett referat af föredrag af Sven Söderberg med titel *Stenåldersfynd i Limhamns hamn samt Skånes äldsta bebyggande*, hållet vid *Svenska Fornminnesföreningens* nionde allmänna möte i Lund den 31 augusti, 1 och 2 september 1893, hvarur ofvanstående citat och uppgifter om de första fynden vid Limhamn äro hemtade. De omtalas vidare i A. G. Nathorsts arbete *Jordens Historia* (Stockholm 1894, sid. 1089) och i Gunnar Anderssons *Svenska Växtvärldens Historia* (Stockholm 1896, sid. 93) samt i förbigående af C. Wibling i *Ymer* 1899, H. 3 *(Om Kustfynd från Stenåldern i Blekinge)*.

Af Söderberg och Nathorst omnämnas endast fynden i hamnen, af Andersson äfven fynden i Järavallen.

Genom Nathorsts och G. Anderssons arbeten hade författaren kännedom om den intressanta lokalen. Under en längre vistelse i Skåne sommaren 1900 besökte jag Limhamn flere gånger i ändamål att taga kännedom om de slagna flintornas förekomst i strandgruset.

Harpning af grus försiggick vid denna tid bl. a. i ett större grustag midt för Viktoriafabriken strax i närheten af ett soldattorp, beläget på strandvallen i nordöstra delen

af Limhamn invid landsvägen från Malmö. Jag företog här mina efterforskningar och blef inom kort öfvertygad om, att en grundlig undersökning just på den af mig besökta platsen med största sannolikhet skulle gifva ett vackert resultat.

En mängd slagna flintyxor eller mejslar, ett par slipade grönstensyxor och många andra enkelt bearbetade flintredskap utom ett hundratal spåner, allt härrörande från nämnda grustag, visades för mig af arbetarne, hvilka tillvaratagit dem vid harpningen. Själf fann jag vid mina letningar i de skärningar, som begränsade grustaget, framförallt en mängd spåner och affallsskärfvor nästan hvar som helst i vallen, företrädesvis i de öfversta lagren till 0,5—1 m:s djup men äfven ända ned till på 2 m:s djup och däröfver, d. v. s. nästan nere i bottenlagren af det skiktade strandgruset. Äfven en vacker knackad flintyxa och en skrapa, gjord af en bred tunn flintspån, fann jag på 0,5 m:s djup under vallens yta.

Efter ett muntligt meddelande om mina ofvan antydda iakttagelser sommaren 1900, lämnades af K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien i juni 1901 ett penningunderstöd för utförande af undersökningar öfver stenåldersfynden vid Limhamn, och jag erhöll uppdraget att utföra desamma. Ett nytt understöd för fortsatta undersökningar af stenåldersboplatser i Järavallen erhöll jag af samma Akademi 1902.

Det är en redogörelse för en del af dessa arbeten jag går att i det följande lämna.

I. Undersökningens första resultat: fyndet af en stenåldersboplats, inlagrad i Järavallen.

Den 20 juni 1901 företog jag rekognoscering i och för uppgörande af arbetsplan för undersökningarne vid Limhamn.

Det gällde först att bestämma, på hvilken eller hvilka platser gräfningarne skulle försiggå och hvar de skulle börja.

Efter de erfarenheter, jag vunnit föregående sommar, och de upplysningar, jag vid min ankomst till Limhamn 1901 lyckades erhålla, syntes det klart, att det var af vikt begynna arbetena någonstädes vid eller i närheten af det i nordöstra delen af Limhamn belägna grustag, jag föregående år besökt och där fortfarande de för cementbolagets räkning med harpning af grus sysselsatta arbetarne oupphörligt anträffade fornsaker (se kartan, fig. 1).

En stor fördel vid undersökningens början var, att här utefter hela grustaget lodräta skärningar förefunnos från ytan ned till det skiktade grusets botten.

Utefter dessa branta grusväggar, där lagerföljden låg klar och tydlig, gjordes först en rond, hvarvid uppmärksamheten riktades på att söka utröna i hvilken mängd slagna flintor förekommo i olika deler af grustaget, på hvilket djup under ytan och på hvilken plats utefter grustagets väggar dessa syntes i största mängd förefinnas.

Min mening var nämligen från början att anställa de första undersökningarne på den punkt, där de slagna flintorna företrädesvis uppträdde i stor mängd i de djupare lagren.

Denna min plan ändrades emellertid snart i en viss grad.

Jag trodde mig nämligen finna, att på 0,5 m:s djup och därunder flintaffall och spåner voro någorlunda jämnt spridda i grusvallen inom hela området, men att endast i de öfversta lagren till ungefär 0,5 m:s djup under ytan tydligare föremål kunde anträffas och de slagna flintorna förefunnos i någon större mängd. Detta öfverensstämde f. ö. med mina iakttagelser 1900, och enligt arbetarnes samstämmiga erfarenhet var det i dessa öfversta lager, yxor och andra redskap af dem hittades. Arbetarne upp-

lyste äfven om, att de funnit fornsaker i större mängd på vissa begränsade områden än på andra.

Utefter grustagets nordöstra vägg, som sträckte sig från landsvägen i sydostlig riktning förbi soldattorpet, voro de öfversta lagren till ungefär 0,5 m:s djup mörkt färgade under en längre sträcka midt för soldattorpet, och på 0,3—0,5 m:s djup märktes en nästan kolsvart, ett par tre decimeter mäktig rand, tjockast ungefär på midten och utkilande så småningom åt båda sidor.

I detta lager, som vid närmare skärskådande visade sig bestå af starkt kolimpregnerad sand, träffades synnerligen tydligt och ymnigt flintaffall och på ett ställe en stor bit af ett lerkärl af mycket groft gods, med krossad granit, samt en benbit. Ett stycke därifrån hittades på grustagets botten invid grusväggen en annan bit af ett likartadt lerkärl, hvilken tydligen nedfallit ur något af de öfre skikten.

Därmed blef det klart, att här en verklig boplats med största sannolikhet förelåg och att det således framförallt gällde att så fort som möjligt rädda denna undan fullständig förintelse och att tillsvidare förlägga undersökningsarbetena till denna plats.

II. Arbetsplan, arbetets förlopp, medarbetare, arbetsmetod.

Planen för mitt arbete kunde jag härefter uppgöra på följande sätt.

Först skulle boplatsen undersökas, hvarvid det gällde att lager efter lager noggrannt sikta gruset och afvinna detsamma alla fornsaker från ytan ned mot djupet så långt något anmärkningsvärdt kunde anträffas. Därvid skulle således icke blott det egentliga boplatslagret, så

långt detta var åtkomligt, genom hela sin utsträckning i alla riktningar undersökas utan äfven såväl de öfverliggande som de underliggande lagren.

Vidare skulle gräfningar med siktning genom hela den slagna flintor innehållande lagerföljden företagas äfven vid sidan om boplatsen på andra ställen utefter grustagets vägg med särskild hänsyn tagen till att få en tvärprofil genom vallen.

Därnäst skulle det bli min uppgift att på alla de ställen, där grustäkt i Järavallen omkring Limhamn under min vistelse därstädes försiggick, söka uppdaga, om i gruset några fornsaker funnes och under hvilka omständigheter, på hvilket djup o. s. v.

En ej oväsentlig sak var att taga kännedom om alla förhistoriska fynd, som gjorts i sammanhang med Järavallen vid Limhamn, och skaffa så noggranna uppgifter som möjligt om de fyndomständigheter, hvarunder dessa gjorts.

Jämsides med de arkeologiska arbetena vid Limhamn skulle de geologiska förhållandena på platsen, särskildt vallens byggnad vid boplatsen, studeras samt slutligen en resa företagas utefter Skånes kust för att lära känna Järavallens geologi på andra ställen och för att söka efter boplatser på eller uti densamma.

Efter denna plan fortgick undersökningen vid Limhamn under tillsammans 9 veckor, 6 veckor 1901 och 3 veckor 1902. Ungefär 2 veckor användes dessutom till resor utefter Skånes kust från Limhamn söderut till Skåre läge nära Trelleborg samt till kusten vid Ystad, norrut till Landskrona, Helsingborg, Kullen och Båstad.

I och för studier af analoga stenåldersfynd besöktes vidare Köpenhamns Nationalmuseum under sammanlagdt 4 dagar, Lunds Universitets Historiska Museum vid ett par tillfällen samt grefvarne Reventlovs samlingar från boplatsen vid Ringsjöns utlopp.

En resa företogs till Sölager vid Isefjord för att åse där pågående undersökning af en kjökkenmödding och för att taga kännedom om den arbetsmetod, som därvid användes.

Vid bearbetandet af det från Limhamn hemförda materialet och vid affattandet af denna redogörelse har jag haft den förmånen att få utföra en del af detta arbete i Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien i Stockholm, där under 4 månader Statens Historiska Museum och däri befintliga fornsakssamlingar varit mig tillgängliga.

Undersökningen vid Limhamn bevistades under ett par dagar af professor O. Montelius samt dessutom af museidirektör Sophus Müller och assistent G. Sarauw. Under 4 dagar deltog amanuens Otto Rydbeck från Lund i mina arbeten.

Vid arbetena med boplatsen hade jag under största delen af tiden 2 biträden, ett manligt och ett kvinnligt, under 10 dagar 3 manliga och 2 kvinnliga.

För *arbetsmetoden* skall jag nu i korthet redogöra.

På den plats invid soldattorpet, där de mera omfattande gräfningarne företogos, utstakades fältet på vanligt sätt i kvadratmeterstora rutor medels bokstafverade och numrerade stickor (se plan öfver gräfningarne vid soldattorpet fig. 4).

Det öfversta lagret, som i senare tid varit upplöjdt, upptogs direkt med järnskofvel på en ruta i taget till det djup, dit plogen nedträngt — vanligen 0,2 m. (se nedan) — hvarefter det undersöktes på sitt innehåll.

Därvid användes en rektangulär sikt af järntrådsnät med 1 cm:s maskor och träram med handtag utefter båda kortsidorna. Storleken af sikten var 1,8 × 0,6 m.

Sedan jorden eller det finare gruset frånsiktats, upplades det återstående på ett lågt bord — något större

ån sikten med 2 cm. hög list utefter ena långsidan och båda kortsidorna.

Vid bordet arbetade en eller två sittande personer med genomgående af materialet, hvarvid vanliga botanistspadar med kort skaft och rännformigt, mot spetsen afrundadt blad, af 7 cm:s bredd och 15 cm:s längd användes. Med denna spade togs från den på bordet upplagda högen ett mindre parti åt gången, utspriddes och genomplockades.

Sedan allt anmärkningsvärdt lagts åt sidan, nedrakades återstoden på marken. På detta sätt genomgicks hela högen på bordet. Innan någon ny hög afstjälptes från sikten till bordet, inlades de tillvaratagna sakerna i omslag, numrerades eller märktes och bokfördes.

I anteckningsboken uppritades för hvarje aflyftadt och undersökt lager inom hvar ruta ett ytplan och ett med mått på lagrets tjocklek försedt tvärsnitt, å hvilka numren på de inom lagret funna sakerna infördes på den plats, där fyndet gjorts.

Det senare var naturligtvis i vissa fall svårt att ange t. ex. beträffande ytlagret.

Däremot blef det i de flesta fall möjligt att få ungefärliga och ibland noggranna mått härpå vid undersökningen af det markerade svarta lagret och de skikt i öfrigt, där för noggrannhetens skull gruset ej uppkastades direkt med den stora skofveln i sikten utan först med de små handskoflarne lösgjordes i tunna skikt och blott på ett mindre område i sänder inom en ruta.

Det lösgjorda materialet från ett sådant mindre område siktades, undersöktes och beskrefs för sig. Vid lossandet af jorden på detta sätt anmärktes för öfrigt de mera tydliga sakerna genast in situ och kunde därför noggrannare angifvas till sin plats.

Behandlingen af materialet efter siktningen var hela tiden densamma, som ofvan beskrifvits.

III. Vallens topografi och geologi inom undersökningsområdet.

I stort sedt sträckte sig Järavallen före dess utplånande på det ifrågavarande området i riktningen NO.—SV. tvärs öfver Limhamn, följande kusten på ett afstånd af ungefär drygt 300 meter, räknadt från vallens krön. Bredden kan på de ställen, där det varit möjligt utröna densamma, uppskattas till mellan 100 och 200 meter. — NO. om Limhamn har den varit ungefär 200 meter under en sträcka af öfver en half kilometer.

Utåt hafvet har vallen sluttat tämligen brant, särskildt den del däraf, som ligger i nordöstra delen af Limhamn. Själfva krönet har på sistnämnda sträcka legat öfver landsvägen. Denna, som förut gått fram på vallens högsta del, har nu samtidigt med vallens borttagande blifvit sänkt och hvilar på knappt 0,5 m. mäktigt strandgrus.

Att erhålla tillförlitliga mått på höjden öfver hafvet för vallens förutvarande högsta delar är för närvarande omöjligt.

På ett vid tiden för undersökningen kvarstående parti af vallen i nordöstra delen af Limhamn vid soldattorpet, hvilket parti mot NV. begränsades af den lägre liggande landsvägen, mot SV. och S. af ett större grustag samt mot NO. af en väg, var emellertid högsta punkten 5,37 m. ö. h. enligt diopterafvägning vid medelvattenstånd[1].

Enligt samstämmande uppgifter har vallen emellertid

[1] Närmare angifvet var denna punkt belägen invid sydvästra hörnet af soldattorpsbyggnaden, som stod på nämnda kvarstående parti, och 30 m. SSV. om skärningspunkten för midtellinjerna till de båda vägar, som korsa hvarandra 100 m. ONO. om Viktoriafabriken.

varit något högre midt öfver landsvägen strax intill nyssnämnda afvägda punkt eller ungefär 6 m.

Ännu något högre påstås den s. k. Järbacken mellan soldattorpet och bindgarnsfabriken ha varit. Denna del af vallen beskrifves som en platå med brant sluttning utåt hafssidan.

I utkanten af det nuvarande Limhamn mot SO. omkring 800 meter från kusten inom kvarteren Björnen och Antilopen finnes en strandgrusaflagring af åtminstone 150 meters längdutsträckning och 50 meters bredd. På en nyligen upprättad med höjdlinjer försedd tillförlitlig plankarta öfver Limhamn är 7-meterskurvan dragen öfver denna vallbildning.

Dessa förhållanden tyda på att ungefär 7 meter skulle motsvara vallens högsta höjd i denna trakt.

Inom Sibbarps-området, sydvästra delen af Limhamn, torde vallen i allmänhet varit lägre.

Högsta afvägda punkten här, belägen 70 m. S. om den stora grafhögen och midtemellan denna och en SV. därom liggande mindre gård, var 4,41 m. ö. h.

Mellan Järavallen och kusten synes strandgruset i denna trakt ha en tämligen jämn utbredning och täcker som ett tunnt skal morängrunden.

På några ställen förekomma dock låga vallbildningar ända ute vid kusten. — Vid västra hörnet af det nuvarande Limhamn midt för badhuset (se kartan, fig. 1) har iakttagits tvenne sådana vallar innanför hvarandra. De sträcka sig 100 till 150 m. i längd parallelt med kusten. Högsta höjden öfver hafvet är för den yttre 1,86 m. och för den inre 2,20 m. (enligt diopterafvägning vid medelvattenstånd).

En likartad vallbildning kunde spåras NO. om Limhamn strax innanför järnvägsbanken till Malmö—Limhamns järnväg, där grustäkt försiggick sommaren 1902.

Höjden öfver hafvet var för denna vall ungefär 2 m. och grusets mäktighet ungefär 1 m.

Materialet i Järavallen vid Limhamn kan i allmänhet kännetecknas såsom hårdt packadt, skiktadt grus, växellagrande med sand i tunna skikt.

Bergarterna äro öfvervägande flinta och kalksten med sparsam inblandning af andra, såsom diabas, gneis och skiffrar.

Klappern är ej synnerligen väl rullad och torde i genomsnitt vara 5—10 cm. grof vid Sibbarp — gröfsta materialet hade tydligen gränstrakten mellan Sibbarp och det egentliga Limhamn, där stora kalkstensblock om 10—20 kbcm:s mäktighet och däröfver rikligt förefunnos i gruset — NO. om Limhamn var den möjligen något finare, 2—5 cm. På flere ställen vid Sibbarp iakttogos större block af granit om ända till 1 kbm., liggande tydligt inlagrade i det skiktade gruset i vallens understa delar. Dessa block torde vara ditkomna genom istransport.

Beträffande *vallens palæontologi* kan följande nämnas.

Ben af ryggradsdjur träffas då och då vid grustäkten. Svårt är naturligen att erhålla säkra uppgifter om från hvilket djup de härröra.

Under min vistelse vid Limhamn tillvaratogos följande benlämningar i de delar af vallen, som ej tillhörde boplatsen:[1]

af *Cervus elaphus*, kronhjort; en half underkäk med en
 kindtand (fr. 2,2 m. u. y.[2] vid soldattorpet).
 del af höftben » obekant djup » »
 » » skenben » » » » »
 del af lårben (nedre ledytan)
 (fr. 1,4 m. u. y. vid soldattorpet).
 » » ledknappen
 å öfverarmsben » » » » »

[1] Benlemningarne äro bestämda af fil. kand. L. Hedell.
[2] u. y. = under ytan, d. v. s. under vallens yta.

del af strålben (fr. 1,4 m. u. y. vid soldattorpet),
» » skenben » » » » »
» » horn (fäldt) » » » » »
grenar af horn » » » » »
många horndelar » » » » »
skulderblad (fr. obekant djup vid Sibbarp),
horndelar » » » » »

af *Cervus capreolus*, rådjur; nedre delen af ett horn
(fr. 1,4 m. u. y. vid soldattorpet),
spetsen af ett horn » obekant djup » »

» *Bos taurus (urus?)*, nöt (förmodligen *uroxe)*; del af högra skenbenet (fr. obekant djup vid soldattorpet),
del af skenben » » » » »
» » » » 2,1 m. u. y. » »
2 längre bendelar (»sannolikt af nöt»)
(fr. 1 m. u. y. vid soldattorpet),
2 kindtänder (fr. obekant djup vid Viktoriafabriken),

» *Sus scrofa (ferus?)*, svin (förmodl. *vildsvin)* nedre delen af vänstra skulderbladet (fr. 2 m. u. y. vid soldattorpet),

» *Delphin*-art, kota » 1 » » Sibbarp),

» *Fisk*-arter, en mängd ben af olika slag, mest kotor bl. a. af *torskartad fisk*
(fr. 0,75—1,5 m. u. y. vid soldattorpet),
en kota troligen af *Thynnus vulgaris*, tonfisk
(fr. obekant djup vid Sibbarp).

Skalgrus af snäckor och musslor finnes i Sibbarpstrakten nästan öfverallt i vallen från de understa lagren till de öfversta.

Följande arter ha anträffats:

Litorina litorea. *Tellina baltica.*
Cardium edule. *Paludinella baltica.*

En mätning af de 5 största af insamlade skal af *Litorina litorea* gaf 17—19 mm:s längd, och bredden mellan bakre och främre kanten af 5 storväxta skal af *Cardium edule* 19—20 mm.

Litorina och *Cardium* voro ymnigast, de öfriga, särskildt *Tellina*, sparsamma.

Skalgruset syntes särskildt förekomma ymnigt i de närmare hafvet belägna delarne af vallen och var i synnerhet hopadt, där vallen var mindre mäktig, under 1 meter.

NO. om Limhamn hittades skalgrus i själfva vallen endast i den yttersta, mellan landsvägen och hafvet liggande delen af densamma.

En delvis rekonstruerad profil tvärs igenom vallen vid soldattorpet, där boplatsen förefanns och där de viktigaste fornfynden gjordes, meddelas här (fig. 2).

Genom ett närmare studium af denna erhålla vi ytterligare upplysningar om Järavallens geologi inom området.

Där landsvägen mellan Malmö och Limhamn framgår eller något utanför densamma åt kusten till har vallen haft sin största höjd och sin största mäktighet. Landsvägen har, såsom förut nämnts, gått fram uppe på vallens krön, men i senare tid blifvit nedsänkt och flyttad.

På den sidan om landsvägen, som vetter åt sundet har enligt uppgift vallens höjd hastigt aftagit. Här har genom grustäkten en del af vallen borttagits.

Ett tunt skal af strandgrus täcker ännu morängrunden ned mot kusten, där, såsom ofvan omtalats, strax innanför stranden åtminstone *en* vallbildning af ungefär 1 m:s största mäktighet förefinnes.

Järnvägen mellan Malmö och Limhamn går här fram på en delvis konstgjord bank.

Öfverallt inom detta område mellan landsvägen och stranden underlagras strandgruset direkt af morän.

Vi vända oss nu till den delen af vallen, som ligger på motsatta sidan af landsvägen.

Från högsta punkten här, 5,37 m., belägen strax intill landsvägen, aftar höjden långsamt inåt landsidan.

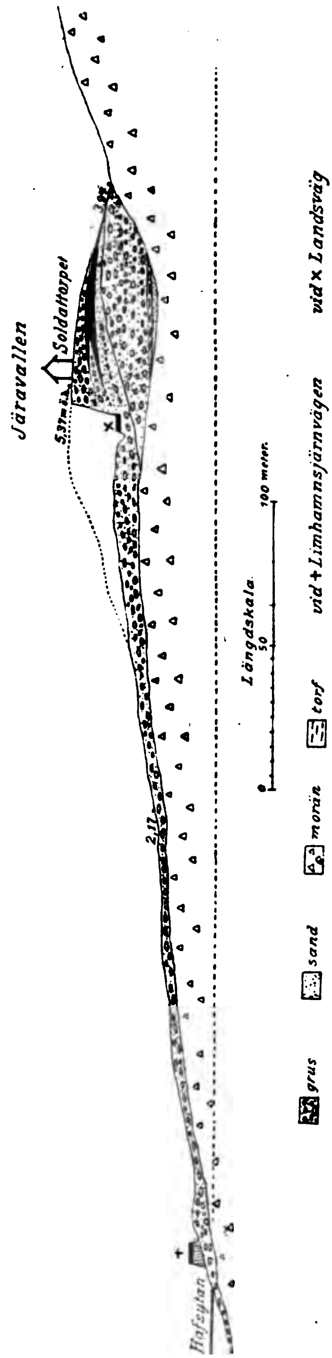

Fig. 2. **Skematisk profil från soldattorpet vid Limhamn genom Järavallen ned till hafvet.**

Det svarta partiet i vallen föreställer de kolimpregnerade sandskikten inom boplatsen. Höjdskala 10 gånger så stor som längdskalan. Siffrorna angifva höjden öfver hafvet (i meter).

Från nämnda punkt, där det skiktade grusets mäktighet är 2,6 m., till 20 m. längre in med en mäktighet hos vallen af 2,4 m. är lutningen blott 2 dm.

Vallens bottenskikt förlöpa här horisontelt.

Lagerföljden är på denna plats olika emot på profilens förut skildrade del, i det vallen ej hvilar direkt på morängrunden utan underlagras af torf och skiktad sand.

Af nedanstående detaljprofiler är n:r 1 tagen invid den lodräta skärningen i grustaget 20 m. SV. om soldattorpsbyggnaden, n:r 2 c:a 50 m. SV. därom.

N:r 1.

a) 2,40 m. skiktadt grus.
b) 0,08 m. torf.
c) 0,10 m. mörkgrå sand.
d) 0,70 m. morän, grå med rostfläckar.
e) 0,87 m. morän, hvit, rik på flinta och kalksten.
f) — kalkberget.

N:r 2.

a) 2,30 m. skiktadt grus.
b) 0,08 m. torf.
c) 0,15 m. gul sand.
d) 0,05 m. grå, i luften svartnande sand.
e) — morän.

I det skiktade strandgruset (lager a) sålunda i själfva strandvallen vid profil 1, har i lagren under boplatsen[1] anträffats på 0,9 m:s djup u. y. *kol* af *björk* samt på 0,7 m:s djup u. y. *kol* af *ask* och af ett annat obestämdt trädslag.

I torfven (lager b) vid samma profil igenkändes lämningar af följande växter:

Alnus glutinosa.
Atriplex sp.

[1] Om boplatsens palæontologi se nedan.

Equisetum sp.
Fucus vesiculosus.
Phragmites communis.
Ruppia maritima.

Ur prof från samma lager (b) vid profil 2 utslammades lämningar af:

Atriplex sp.
Cladium Mariscus.
Potamogeton marinus.
Ruppia maritima och
Scirpus Tabernæmontani.

Vid *Diatomacé*-bestämning, utförd af J. Holmboe, träffades i prof från torfven (lager b) vid profil 2 följande arter:

Campylodiscus Clypeus Ehrh.
» *Echineis* Ehrh.
Diploneis didyma Ehrh.
» *interrupta* Kütz.

I gula sanden (lager c) vid samma profil funnos utom de förutnämnda 4 arterna äfven:

Epithemia turgida Ehrh.
Nitzchia sp. och
Rhabdonema arcuatum (Ag.) Kütz.

Lager d, gråa sanden, vid samma profil innehöll blott obestämbara *Diatomacé*-fragment.

Alla tre lagren: b, c och d, förde *Spongie*-nålar.

I den gula sanden under torfven iakttogos aftryck eller snarare afgjutningar af snäck- och musselskal, hvilka kommo i dagen, då man med ett spett eller en skofvel bände upp större stycken af torfven. Den senare var nämligen seg och sammanhängande, så att man kunde aflyfta flere kubikdecimeter stora skiflika stycken på en gång. Kalkskalen voro helt och hållet lösta, men mycket

vackra och tydliga aftryck af dessa återstodo. Det var följande arter: *Cardium edule, Mytilus edulis* och *Litorina litorea.*

Af ofvan uppräknade palæontologiska bestämningar framgår, att torfven med all sannolikhet är bildad i en lagun med bräckt vatten. — Särskildt *Campylodiscus*-arterna lefva oftast i tämligen bräckt vatten.

Gula sanden under torfven i profil 2 är marin. Och om underliggande gråa sandlager, som återfanns i båda profilerna, kan ingenting fullt säkert sägas.

Om torflagrets utbredning kan nämnas, att det förefinnes under vallens bakersta delar, d. v. s. under de bakom krönet liggande delarne af vallen, på ett långsträckt område af några hundra kvadratmeter, beläget mellan soldattorpet och kolsyrefabriken, hvilket område på intet ställe når fram till landsvägen (se kartan fig. 1).

I den branta skärningen vid soldattorpet företedde den egentliga grusvallen, lager a, en intressant byggnad, för hvilken här i korthet måste redogöras.

Redan vid ett flyktigt betraktande af denna skärning, då allt nedrasadt grus blifvit borttaget, kunde man knappast undgå att lägga märke till, att man här hade diskordant lagring mellan två olika delar af materialet i grusvallen utefter en linje, som sträckte sig från vallens understa delar invid landsvägen och snedt uppåt under soldattorpsbyggnaden, tills den ungefär 18 meter från landsvägen sammanlöpte med det svarta kolimpregnerade sandlagrets bottenskikt.

I grusvallen under diskordanslinjen lågo skikten horisontelt; utmed landsvägen till voro de svagt uppåtböjda emot nyssnämnda gränslinje.

I det ofvan diskordanslinjen liggande partiet af vallen luta däremot skikten nedåt landsvägen i det stora hela parallelt med nyssnämnda linje.

En ganska tydlig olikhet i materialets beskaffenhet

förefanns också, såtillvida som gruset var betydligt mera packadt och mindre sandrikt i vallen under linjen, lösare och omväxlande med tjocka sandlager öfver densamma.

Närmast öfver linjen fanns en verklig sandbank, som midt för sydöstra hörnet af soldattorpsbyggnaden var 1 meter mäktig, från hvilken punkt den tunnade ut åt båda sidor.

Det var just på denna mjuka sandbank stenåldersfolket slagit sig ned. — Sandbanken begränsas nämligen uppåt mot de tunnare omväxlande grus- och sandskikten af det kolimpregnerade, fornsaksrika lagret.

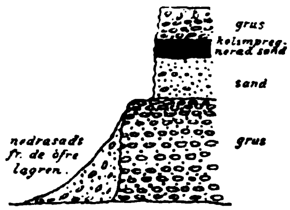

Fig. 3. Tvärprofil från skärningen vid soldattorpet.

Den lösare beskaffenheten hos det öfver diskordanslinjen lagrade gruset kunde lätt iakttagas, när skärningen någon kortare tid stått lämnad åt sig själf, då de lösare öfre lagren rasade och den under linjen liggande grusbanken, sålunda befriad från en del af öfverliggande lager, trappstegsformigt sköt fram (se fig. 3).

Den tolkning af nämnda lagerföljd, som ligger närmast till hands, är, att på förevarande plats aflagrandet af strandgrus vid någon tid före *Litorina*-sänkningens maximum genom en höjning af landet afstannat. Härpå har en transgression af hafvet ägt rum, som gifvit upphof till aflagrandet af nytt strandgrus i diskordant lagring öfver de förut förefintliga gruslagren.

Emellertid har man från andra delar af det syd-

skandinaviska området ännu inga fullt säkra stöd för antagandet af oscillationer i landsänkningen och den därpå följande höjningen under *Litorina*-tiden. — Möjligheter att förklara de omtalade egendomligheterna i profilen vid soldattorpet på annat sätt torde ock gifvas.

IV. Boplatsens läge i vallen, mäktighet och utsträckning.

Den vid Limhamn uppdagade stenåldersboplatsen bör af flere omständigheter att döma ha haft en ganska stor utsträckning.

De fynd, jag gjorde sommaren 1900 af de två ofvan (sid. 6) omtalade flintredskapen i ett svart mull-liknande lager på 0,5 meters djup, härrörde från en punkt, som låg minst 30 meter S. om soldattorpet.

Detta mörka lager, hvars botten låg vid 0,6 meters djup, var dessutom mycket rikt på flintaffall och kunde följas i skärningen utefter en längre sträcka åt båda sidor.

Med all sannolikhet var sålunda detta lager en del af det följande år (1901) 20 meter närmare soldattorpet upptäckta svarta boplatslagret.

Tyvärr uppfattade jag ej vid mina första tillfälliga besök fullständigt betydelsen af detta svarta lager och gjorde därför inga utförliga anteckningar öfver dess utsträckning.

Under de år, grustäkt pågått i Järavallen NO. om Limhamn, hafva till en del samma arbetare varit sysselsatta härstädes. Man får naturligtvis taga en viss hänsyn till deras påstående, att ett svart lager eller en »svart rand» förefunnits genom hela vallen »åtminstone från kolsyrefabriken fram till soldattorpet».

Nämnda svarta lager skall ha legat på ungefär samma djup under vallens yta som boplatslagret vid soldattorpet och ej nått utom landsvägen utan således efter allt att dömma legat inom eller bakom vallens krön.

Att nämnda svarta lager varit en fortsättning af den vid soldattorpet uppdagade boplatsen eller att åtminstone ett par eller flere mer eller mindre långsträckta boplatser här förelegat, hvilka i likhet med den nyssnämnda varit inlagrade i Järavallen bakom dess krön, blir så mycket mera tydligt, som vid arbetena i vallen härstädes enligt uppgift på sagda djup och i »svart jord» oupphörliga fynd af stenåldersföremål gjordes, hörande till precis samma typer, som dem jag vid mina gräfningar anträffade i boplatslagret vid soldattorpet.

Nämnda fornsaker finnas dels i enskilda personers ego, dels i museerna i Malmö och Lund och skola nedan närmare omtalas.

I alla händelser var det otvifvelaktigt, att det blott var en sista återstod af en större boplats, som kunde blifva föremål för mina undersökningar.

För såvidt det varit mig möjligt utröna det, hade denna del af boplatsen, som fanns kvar vid påbörjandet af mina arbeten vid Limhamn sommaren 1901, följande utsträckning, läge och mäktighet.

Jag går först att i tvärgenomskärningen af vallen påvisa boplatslagrets botten och yta.

För öfversiktlighetens skull indelades vid gräfningarnes början sträckan utefter den i NV.—SO. gående långa branta skärningen i 8 längdområden, de 7 första om 6 meters längd, och dessa benämndes från landsvägen räknadt: område I, II, III o. s. v. Område VIII låg längst från landsvägen i vallens bakersta del, där dess mäktighet blott var 1,5 meter (se fig. 4).

Vid midten af omr. I, således nära intill landsvägen, låg *botten af boplatslagret* på 1,5 m:s djup, höjde sig

sedan så småningom, följande skiktens lutning, och fanns vid gränsen mellan omr. I och II vid 1,4 m:s djup, mellan II och III på 1 m:s djup, midt på III på 0,75 m:s djup, vid gränsen mellan III och IV på 0,65 m:s djup, midt på IV vid 0,55 m:s djup och vid gränsen mellan omr. IV och V, där boplatslagret genom en större gräfning i senare tid blifvit afbrutet och förstördt, vid 0,45 m:s djup under ytan.

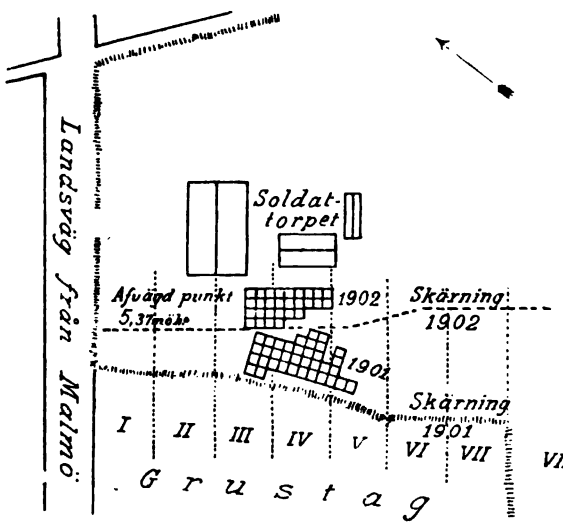

Fig. 4. **Plan öfver gräfningarna vid soldattorpet.**
De rutade fälten angifva platsen för de systematiska gräfningarne 1901 och 1902 med rutor om 1 kvadratmeter. De romerska siffrorna angifva de 8 undersökningsområdena.

På de längre bort från landsvägen belägna områdena träffades inom VI, VII och VIII vid resp. 0,4, 0,3 och 0,45 m:s djup under ytan enstaka fornsaker och spridda rester af ett svart kolimpregneradt lager, hvarför boplatslagrets botten således här kan sägas ligga vid högst 0,45 m:s djup under ytan.

För bestämmande af *boplatslagrets yta* gå vi tillbaka till omr. I ute vid landsvägen och tillse vid hvilket djup under vallens yta de första slagna flintorna eller andra fornsaker träffas.

Vi gå då från ytan nedåt mot djupet.

Vid början af omr. I invid landsvägen hittas dessa först vid 1 m:s djup. — Inom ytlagren ned till 1 meter hittas sålunda här inga fornsaker.

Det djup, vid hvilket de högst upp mot vallens yta liggande fornsakerna mötas, aftar sedan och är midt på omr. II 0,5 m., vid gränsen mellan II och III, eller ungefär midt för gafveln af soldattorpsbyggnaden, 0,3 m. Midt på omr. III träffas slagna flintor ända uppe vid ytan, äro sedan uppe i ytlagret genom omr. IV mycket rikliga och förefinnas sedan i detta lager inom alla de bortre områdena om ock sparsamt.

Boplatslagret ligger sålunda i dagen inom ett större område på vallens sluttning åt landsidan, men dyker längre ut mot kusten ned uti vallen och är här öfverlagradt af den del af densamma, som utgjort dess krön.

Boplatsens högsta punkt, belägen ungefär 10 m. i sydostlig riktning från högsta afvägda punkten på vallen och nära invid sydöstra hörnet af soldattorpsbyggnaden, ligger 5,3 m. öfver hafvet.

Vid afslutandet af mina gräfningar sommaren 1902 visade det sig, att i stort sedt boplatslagrets omfattning i tvärgenomskärning i riktningen NV.—SO. 5 m. närmare soldattorpets manbyggnad, räknadt från den ursprungliga skärningen, var ungefär detsamma som i denna senare, d. v. s. som vid arbetenas början (se fig. 4).

Huru långt inpå och under soldattorpets tomt lagret sträcker sig, är ej utrönt, liksom det ej heller är möjligt uppdraga någon skarp gräns för detsamma inåt mot SO.

Fornsaker, särskildt flintaffall, har, såsom förut nämnts, träffats här och där i ytlagret ända till öfver 40 m. innanför landsvägen.

De mera tydliga fornsakerna förekomma emellertid i någon större mängd endast inom en begränsad del af profilen.

Denna på fornsaker mera rika del af boplatsen sam-

manfaller med det förut omtalade kolimpregnerade sand-lagret och däröfver liggande lager inom området IV och därintill gränsande del af omr. III.

På figurerna 5 och 6, som åskådliggöra skärningen vid soldattorpet vid gräfningarnes början 1901 (jfr. äfven fig. 2),

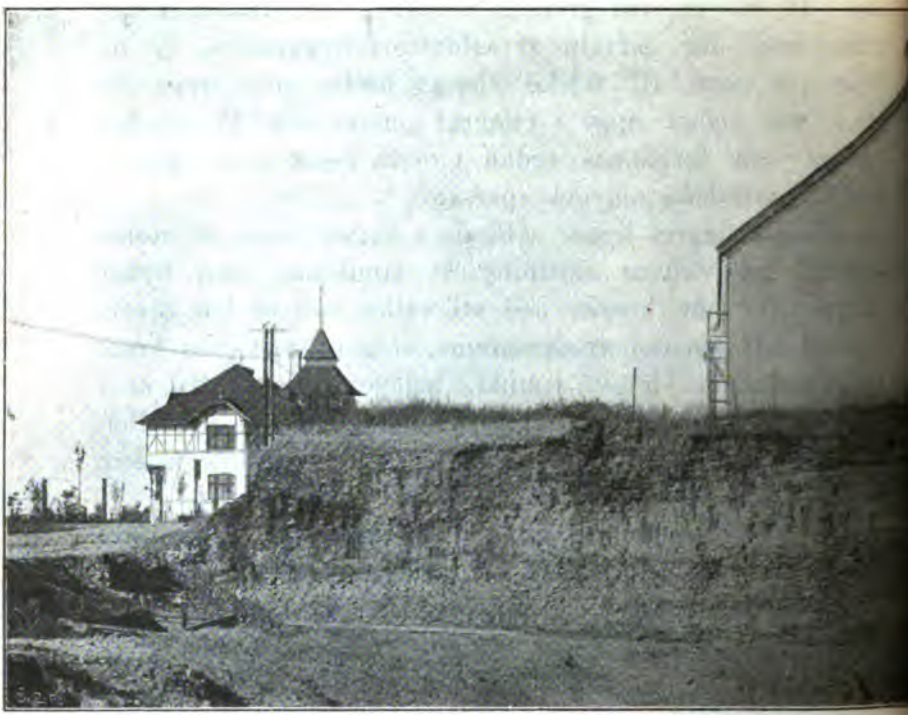

Fig. 5. **Skärning vid soldattorpet** st
Skärningen omfattar undersökningsområdena I (längst till v

synes, att det svarta lagret utgöres af den öfversta delen af den sandbädd eller sandbank, som beklädde sluttningen utemot hafvet af den ursprungliga grusvallen, såsom denna tedde sig före aflagrandet af det grus, som sedan kom att bilda vallens krön.

Lagret är, såsom förut nämnts, till färgen alldeles

svart af kol, och kolimpregnationen härrör naturligen från stenåldersfolkets härdar och eldställen.

På den mjuka sandbädden i omedelbar närhet af stranden har folket haft sitt tillhåll.

Med denna skärning (se figg. 5 och 6) för ögonen

gräfningarnes början 1901 (efter fotografi).
h med IV (längst till höger), hvardera om 6 meter.

kunna vi granska lagerföljden närmare inom denna del af vallen.

Till cirka 0,20 m:s djup u. y. är gruset gråsvart af mull och mindre rikt på sten. Ingen skiktning kan här iakttagas, utan allt synes omrördt.

Detta lager, *ytlagret*, såsom jag för korthetens skull

vill benämna det, innehåller utom slagna flintor — mest affallsskärfvor från tillverkningen af flintredskapen, men äfven enstaka verkliga redskap af flinta — en mängd föremål från nyare tid af alla möjliga slag, särskildt järnskrot, porslin, tegel m. m., och är tydligen ett nutida kulturlager, omrördt af plog eller spade.

Närmast under ytlagret följer öfverallt ett lager skiktadt grus, af 0,05—0,15 m:s mäktighet. Till färgen är detta grått af mull men tydligt ljusare än ytlagret; mullen är bildad af nedträngande växtrötter.

Detta lager innehåller inga nutida föremål utan är en af vågorna före bildningen af strandvallens krön om-

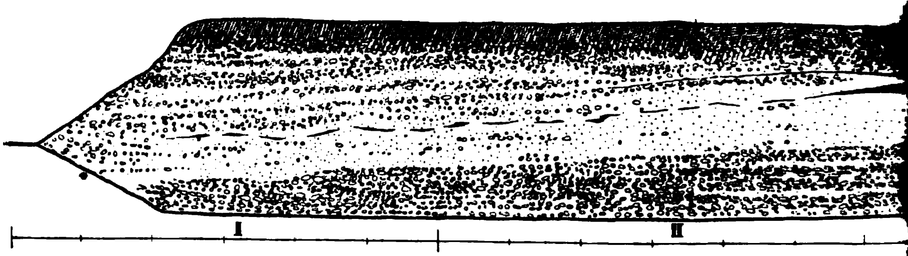

Fig. 6. Skärning vid soldattorpet 14 dagar efter gräfnin[g]
De romerska siffrorna b[...]

lagrad men sedan orubbad del af en stenåldersboplats. Det innehåller nämligen ymnigt med affallsskärfvor och spåner af flinta, sparsamma stenredskap och skärfvor af lerkärl.

Alla slagna flintor äro genom vågsvallet, då stenarne slungats mot hvarandra på stranden, i kanterna naggade, och alla skarpa åsar på dem äro bortslitna. Flere af de funna redskapen äro därför svåra att igenkänna, då alla hvassa eggar eller bearbetade kanter äro mer eller mindre förstörda.

Under nämnda gruslager kommer det *svarta sandlagret* med en mäktighet af 0,15—0,30 meter. Den mörka färgen härrör här ej från mull utan, såsom förut nämnts, från finfördeladt kol.

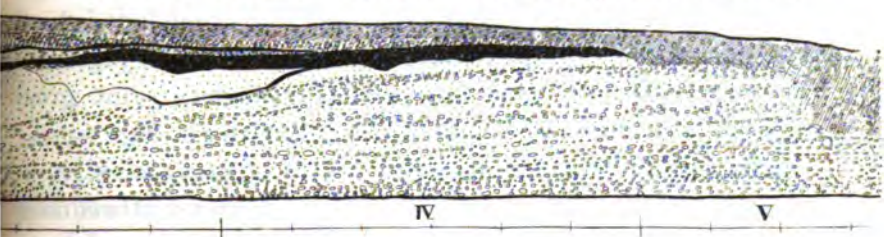
Lagret innehåller en stor rikedom på slagna flintor,

bland hvilka många äro tydliga redskap eller för ett eller annat ändamål bearbetade stycken, en mängd krukskärfvor och hopar af skörbrända stenar, tydligen rester af eldstäder.

De slagna flintorna äro i detta lager i allmänhet i kanterna och på åsarne skarpa och jämna och ej slitna eller naggade i vågsvallet.

Från midt för gafveln på soldattorpsbyggnaden till omkring 8 meter längre åt SO. utefter skärningen, således inom omr. III och till en liten del inom omr. IV förefunnos *två* utpräglade *svarta sandskikt*, mellanlagrade af ett tunt, ljust grusskikt.

Inom ett mindre område midt för sydöstra knuten

1901 (efter teckning gjord på platsen).
ningsområdena.

af soldattorpsbyggnaden träffades till och med *tre svarta skikt*, det innersta mäktigast, 0,15 m., de två öfre tunnare, 0,05—0,08 m.

Atminstone *två* af de svarta skikten, det understa och det öfversta, kunde i profil följas under en längre sträcka äfven inom område II, fast de ej här voro så synnerligen utpräglade; och *det understa svarta skiktet* återfanns i form af spridda kolimpregnerade partier inom ett fortlöpande skikt ända ut genom område I till landsvägen.

De svarta sandränderna bildade fortlöpande skikt och följde tydligt de öfriga skiktens lutning, och den understa svarta randens bottenskikt, som markerade boplatsens botten, låg i enlighet härmed längst ute vid landsvägen på 1,5 m:s djup, höjde sig så småningom och träffades

midt för soldattorpets gafvel, d. v. s. vid gränsen mellan områdena II och III, vid ungefär 1 m:s djup, tills den vid gränsen mellan IV och V låg vid blott 0,45 m:s djup, allt såsom förut beträffande boplatsens botten är omtaladt (se sid. 23).

Vid redogörelsen öfver fornsakernas läge i boplatsen skall jag i det följande uppta de benämningar på de olika skikten, jag använde under gräfningarne, och kallar det öfversta, i senare tid uppodlade skiktet för »*ytlagret*»; det därunder följande omlagrade men ej af plog eller spade rörda grusskiktet kallar jag »*gruslagret närmast under ytlagret*». Det svarta oomlagrade sandskiktet, benämner jag »*svarta lagret*», och där detta lager är uppdeladt i 2—3 svarta skikt med ljusa grusskikt emellan, benämner jag dessa »*öfre*», »*mellersta*» och »*undre svarta skiktet*» samt grusskikten emellan de svarta lagren efter deras läge »*grusskiktet mellan öfre och mellersta svarta skikten*» o. s. v. Om de nu i profil skärskådade lagrens utbredning och utbildning för öfrigt inom de två hufvudgräfningsfälten skall nedan vid redogörelsen för fornsakerna talas.

Af nu skildrade växellagring mellan på fornsaker rika, kolhaltiga sandlager med skarpkantiga flintor, som ej äro arbetade af vågsvallet, och ljusa grusskikt med svallade flintor och med få eller inga fornsaker och där knappast spår af kol träffas, kan man förstå ungefärliga förloppet vid bildningen af ifrågavarande boplats.

Stenåldersmänniskorna ha haft sitt tillhåll alldeles invid stranden, men vid *stormfloder* för kortare tid måst draga sig tillbaka för att återta sin gamla vistelseort, när förhållandena tillåto det.

Vid hvarje sådan stormflod eller öfversvämning ha vågorna omlagrat de ytliga delarne af den förut befintliga boplatsen och därvid sköljt bort det finare materialet, nämligen sand, kol och mull ur gruset och på nyssnämnda sätt bearbetat flintorna.

Sannolikt har platsen till sist blifvit obeboelig och folket måst flytta bort för en längre tid på grund af det höga vattenstånd, som stadigt eller med alltför korta mellanrum rådde, då de högsta delarne af vallen aflagrades.

Med afseende på *geologiska åldern* torde det af ofvanstående redogörelse framgå, att *boplatsens bildningstid synes ligga något före den postglaciala sänkningens maximum.*

Vi skola nu se, hvad de ur boplatsen upptagna fornsakerna säga om den *arkeologiska åldern* samt huruvida med afseende på kulturutvecklingen någon åldersskillnad mellan de djupare och de högre upp belägna delarne af boplatsen röjer sig.

V. Fornsakerna.

De inom boplatsen med den begränsning af densamma, som jag ofvan angifvit, och inom det af mig undersökta området af denna upptagna fornsakerna af sten äro till största delen af *flinta.*

Af andra bergarter äro 4 yxor tillverkade.

Af dessa är en slipad yxa af diabasmandelsten, två likaledes slipade af diabas. Den 4:de är en icke slipad yxa af röd kvartsitsandsten.

Ännu en slipad yxa af diabas hittades jämte flere slagna flintyxor och andra föremål af flinta af cementbolagets arbetare vid grustäkt under vintern 1901—1902, enligt fullt tillförlitliga uppgifter inom boplatsen (»omkring 17 meter SO. om landsvägen i svarta lagret»).

Vidare äro inom densamma funna följande fornsaker af annan bergart än flinta: 1 del af en slipsten af ljusröd sandsten, 4 små bitar af slipstenar af sandsten eller kvartsitskiffer samt en med afsikt urgröpt sten — kvarn eller slipsten — af kvartsitskiffer.

De många skörbrända stenar, som tillhört härdarne

inom boplatsen, äro af växlande bergarter, företrädesvis af granit, gneis och diabas.

Öfriga fornsaker äro skärfvor af lerkärl af olika gods och beskaffenhet.

Inga verktyg af ben äro funna; sannolikt hafva dessa varit sparsamma och blifvit förstörda.

Benlämningar i allmänhet äro fåtaliga och mycket fragmentariska inom boplatsen.

Saker af flinta.

Den flinta, som utgjort materialet till redskapen i boplatsen, är till sin beskaffenhet mörk, obsidianliknande med svag dragning åt brunt, eller ock grå, stundom ljusgrå, till nästan hvit, kalcedonliknande. Båda arterna förekomma blandade med hvarandra, så att man till och med i samma stycke ofta finner partier såväl af den mörka som af den ljusa. Den mörka är genomlysande äfven i rätt tjocka skifvor, den ljusa däremot först i mycket tunna skärfvor. Ibland hittas agatliknande stycken med band af omväxlande den mörka, klara och den gråa, opaka flintan, eller träffas kvistliknande fläckar af koncentriska ljusa och mörka ringar.

Båda slagen ha brottytor med tämligen stark glans.

En egendomlighet är den vackra blåhvita eller rent hvita patina, som ofta träffats på slagna stycken af denna flinta, företrädesvis på den mörka.

I strandgruset i vallen är äfven ett annat slags flinta allmän. Denna är af något växlande färg, grå eller gråbrun, men skiljer sig skarpt från den ofvan omtalade, genom att brottet ej är glänsande utan matt och sträft.

Detta slags flinta har ej i boplatsen kommit till användning. Anledningen härtill är förmodligen den, att de genom slag åstadkomna eggarne på denna flinta ej

blefvo så skarpa samt att den var svår att bearbeta i mindre stycken.

Såsom längre fram skall närmare omtalas, kom denna flintsort till heders och fick en vidsträckt användning vid Limhamn vid tillverkning af slipade yxor och mejslar under en mera framskriden del af stenåldern. De vid Sibbarp S. om Limhamn i Järavallen funna slipade yxorna och mejslarne samt de här så talrikt anträffade förarbetena till dessa äro tillverkade af detta slags flinta. — Under uppkomsten af boplatsen vid soldattorpet är det emellertid påtagligt, att man så att säga skytt nämnda flintart eller åtminstone med förkärlek valt det andra slaget.

Troligen är det bland de frisköljda stenarne på stranden, som materialet till alla stenredskapen utvalts. Om det möjligen äfven tagits upp ur morängrunden från trakten innanför vallen eller måhända brutits ur kritlagren är naturligtvis svårt att afgöra. — Det senare synes mig dock ytterst osannolikt.

1. Affall från bearbetningen af flintan.

Vid undersökningen af boplatsen tilldrog sig genast från början den stora mängden af tillhuggen flinta uppmärksamheten.

Mera tydligt utarbetade redskap eller sannolika förarbeten till sådana af ett visst slag utgjorde emellertid, såsom längre fram skall visas, blott ett mindre antal i jämförelse med den stora massan af affall och stycken, som ej till sin art kunde bestämmas.

Till *affall* räknas här all större och mindre flinta, från små splittror och tunna skärfvor till tjockare flak och skifvor och oformliga stycken, som ej med någon visshet kunna sägas ha blifvit tillverkade för särskild användning och som ej efter afslagningen blifvit bearbetade, utan synas hafva uppstått direkt vid flintans förarbetning

från det naturliga råämnet eller vid omarbetningen af ett förut befintligt redskap samt vid redskapens och förarbetenas sönderslagning.

I enlighet härmed har till affallet ej räknats sådana i öfrigt oformliga skärfvor eller stycken, som i kanten äro försedda med urtryckta eller urknackade »hak» och s. k. »skrapkanter» (se nedan), huru oregelbundna och svåra att tolka såsom redskap dessa senare ofta än äro. — Dessa ha räknats till *slagna och bearbetade flintor af osäker natur.*

Ej häller ha till affallet räknats sådana stycken, som med någon sannolikhet kunna antagas vara förarbeten eller misslyckade redskap. — Dessa hafva räknats till *förarbeten.*

Till affallet har däremot förts en stor del *spånliknande stycken.* — Med *spåner* menas de långsträckta, mer eller mindre jämnbreda, knifformade flintstyckena med vanligen skarpa, tunna kanter, företrädesvis tillverkade genom regelbunden afspjälkning från ett förut tillformadt *block.* Spånerna ha bearbetats till redskap af olika art och kunna därför betraktas som ett slags förarbeten. — En stor del af dem, som på grund af olämpliga dimensioner ej dugde att vidare förarbeta, kan ju med rätta betraktas som affall; hit höra de af för stor tjocklek, de korta och breda eller de allt för obetydliga o. s. v. De stå för öfrigt med afseende på formen närmare det egentliga affallet och ha, då de ej kunnat skiljas från detta, räknats dit. De regelbundna och bättre formade spånerna omtalas i det följande särskildt.

I de delar af boplatsen, som omlagrats af vågorna, har, såsom ofvan (sid. 28) nämnts, flintmaterialet sin bestämda karaktär, bestående uti, att alla stycken äro svallade.

Där hos en sådan svallad flinta två ytor mötas under trubbig vinkel, är kanten mellan dem afsliten och har förlorat sin skärpa; mötas ytorna under spetsig vinkel, så är

vanligen kanten mellan dem naggad, genom att små skärfvor här fallit ur vid de oupphörliga stötar, stycket varit utsatt för i vågsvallet. Ju spetsigare vinkeln är, under hvilken ytorna träffas, eller med andra ord, ju tunnare kant, desto mer utpräglad är naggningen.

Alla ytor äro också mera glänsande på de svallade flintorna än på de icke svallade. Ibland är denna glans mycket vacker och framträdande och ytorna speglande.

För att åskådliggöra skillnaden i utseende mellan svallade och icke svallade flintor kan exempelvis hänvisas till Pl. I, figg. 1 och 2, den förra visande framsidan af *en svallad spån*, den senare visande samma sida af *en spån, som ej varit utsatt för svallning*. Man jämföre de två spånernas närliggande kanter!

Den genom vågsvallet åstadkomna naggningen af flintornas tunna kanter är ofta mycket svår att skilja från den af människohand utförda bearbetningen. Den kan vara så regelbunden, att man mycket väl skulle kunna tro, att man har framför sig en med afsikt tillformad *borrspets* eller ett utmejsladt *hak* eller en *skrapkant* af de former, som nedan beskrifvas.

I början af undersökningen ansågs också verkligen en stor mängd af de i de omlagrade delarne af boplatsen upptagna skärfvorna och styckena såsom bearbetade med afsikt eller — då naggningen var ojämn — såsom genom bruk nötta och förstörda.

Den erfarenhet, som sedan vanns genom en jämförelse mellan flintorna i boplatsens olika delar, gaf emellertid vid handen, att detta ej kunde vara riktigt, då ju i vissa lager, som voro ännu rikare på slagna flintor, såväl affall som förarbeten och redskap lågo bevarade med skarpa och oförstörda kanter. Vid en ingående granskning befanns det också, att, hvad som i detta fall betraktats såsom bearbetning, i de flesta fall ej var annat än en förstöring af kanten genom svallning.

Bland de omlagrade slagna flintorna kunna å andra sidan tydligen dölja sig många med afsikt bearbetade stycken, som genom svallningen blifvit oigenkännliga, t. ex. *skrapor* af olika slag, *borrar* o. s. v. — En smal borrspets eller en sågtand af flinta äro naturligtvis mycket bräckliga. — Dessa kunna genom svallningen få affallets form och måste då räknas till detta.

Det ringa antalet tydligt bearbetade flintor i jämförelse med rikedomen på affall i just de omlagrade delarne af boplatsen torde delvis kunna förklaras på detta sätt.

Bland affallsskärfvorna träffades endast mycket få, som kunde sägas vara bitar af redskap, däribland ett mindre stycke af en omsorgsfullt knackad yxa(?) (11461:258)[1], hvilket hittades på något öfver 0,4 m:s djup under ytan i öfversta svarta skiktet. Nära invid i samma skikt hittades ett annat likartadt, fast ej så väl arbetadt stycke (11461: 653). Ett annat brottstycke af ett knackadt redskap (yxa?) (11882: 28) härrör från svarta lagret inom 1902 års gräfningsfält.

En särskild uppmärksamhet har egnats åt att söka efter bitar af slipade flintredskap. Tre små skärfvor (11461: 369, 653 och 571), som först antogos bära tecken till slipning, hafva vid närmare granskning visat sig med största sannolikhet ej vara slipade. Den på dessa skärfvor såsom slipad misstänkta ytan har visat sig blott vara svallad. En jämn svallad yta kan i hög grad likna en slipad, ehuru dock de fina repor, som alltid finnas hos den senare, saknas hos den förra.

Alldeles omöjligt är det ej, att bland de svallade skärfvorna kan finnas sådana, som härröra från slipade redskap, fast slipningen genom svallningen blifvit utplånad. Emellertid har vid undersökningen af flintaffallet i intet enda fall slipning kunnat påvisas eller synts sanno-

[1] Det första talet afser hufvudnumret, det andra specialnumret i Statens Historiska Museums inventarium.

lik, hvilket ju äfven öfverensstämmer med det förhållandet, att i boplatsen ej ett enda slipadt flintredskap hittats.

Det i boplatsen upptagna affallet är af en synnerligen växlande form och storlek.

Stora affallsstycken af 10—15 cm:s största längd, 8—10 cm:s bredd och några cm:s tjocklek finnas till ringa antal.

Allmännast äro de flata *skärfvorna* af några millimeters eller högst ett par centimeters tjocklek och 3—8 cm:s största längd och vanligen hälften så stor bredd, med den ena sidan, som uppkommit vid skärfvans afslagning från det större stycket, slät (plan). På nämnda yta, som jag här vill benämna skärfvans *baksida*, ser man på något ställe i skärfvans omkrets den så kallade *slagbucklan*, denna karaktäristiska upphöjning.

Invid slagbucklan och bildande omkring 100°:s vinkel med baksidan, sålunda sluttande ut emot denna, synes den skärfvan åtföljande delen af *slagytan*, på hvilken slaget träffat, som lösgjorde skärfvan.

Skärfvans andra sida, *framsidan*, bär vanligen märken efter två eller flere slag, hvarigenom skärfvor förut blifvit afskilda. Sällan utgöres den af en enda yta. Ofta förefinnes på densamma någon del af den naturliga flintkärnans gula eller bruna, i det inre hvita, kalkskorpa.

Många skärfvor kunna emellertid helt och hållet sakna slagbuckla och slagyta, hvilka i så fall beröfvats dem genom svallning eller genom splittring vid slaget.

Särskildt söker man ofta förgäfves efter slagbuckla på de svallade styckena, bland hvilka många äro afbrutna.

En beräkning har ådagalagt, att mer än 10 % af affallet saknar slagbuckla. I de allra flesta fall kan man likväl vara säker på om man har framför sig en af människohand slagen flinta eller ej.

På det hela taget äro de svallade skärfvorna vanligen afrundade eller åtminstone mindre långsträckta än de

icke svallade. I synnerhet gäller detta de tunna skärfvorna, hvilka i omkretsen ofta äro mycket oregelbundna genom djupa hak och bukter eller tänder och förete de kuriösaste konturer (se fig. 7).

Bland affallsstyckena hittas många, som varit utsatta för stark upphettning och äro *skörbrända.* Den egendomliga sprickiga och gropiga yta, som härigenom uppkommer, är lätt igenkänd äfven hos ganska starkt svallade

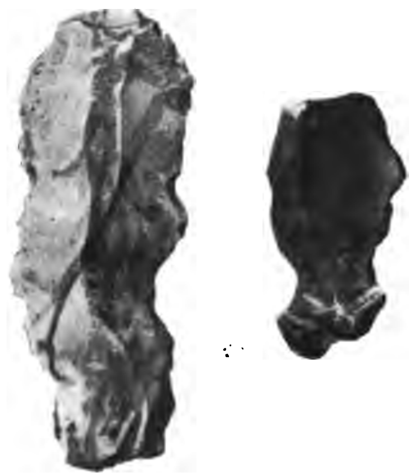

Fig. 7. Svallade tunna flintor. $^{2}/_{3}$.

flintor. De skörbrända flintorna äro af betydelse, emedan de ju bära vittne om, att det eldats på platsen.

I enlighet med ofvan lämnade redogörelse öfver beskaffenheten af flintaffallet inom boplatsen och för att vinna en användbar terminologi, skall här affallet benämnas och indelas på följande sätt:

A. *Mindre planstycken:* mindre affallsstycken med ena sidan alltid slät (plan), bildad genom ett slag[1];

[1] Denna från början med slagbuckla försedda yta kan för alla planstycken, häri inberäknadt skärfvor, spånliknande affall, spåner,

a. *skärfvor*, tunna, större och mindre stycken med oregelbunden omkrets;
b. *spånliknande affall*, tunna, långsträckta stycken;

B. *Större planstycken:* tjocka, större affallsstycken med ena sidan alltid slät och bildad genom ett slag;

C. *Oformliga affallsstycken:* större och mindre stycken, som ej kunna hänföras till någon af föregående grupper.

För öfrigt kan inom hvar och en af dessa grupper urskiljas *svallade, icke svallade* eller *skarpkantiga* samt *skörbrända stycken.*

Om affallets riklighet i boplatsen kan följande tal ge en föreställning.

På 18,35 kubikmeter siktadt och omsorgsfullt genomgånget grus från boplatsen upptogos *9623 till affall räknade stycken*, hvilket sålunda blir i medeltal per kubikmeter 524 stycken.

Med afseende på affallets fördelning inom de olika lagren skall följande nämnas.

Jag använder härvid de å sid. 30 angifna beteckningarne för lagren.

Jag börjar med *ytlagret.* Detta lager hade öfverallt en ungefärlig mäktighet af 0,2 m.

Att företaga en noggrann räkning af affallet i detta lager, från hvilket tydliga fornsaker så småningom troligen blifvit borttagna och större affallsstycken vid jordens bearbetning möjligen blifvit utplockade, utom det att en del af den ursprungliga här befintliga jorden kanske blifvit bortförd, eller jord från annan plats och med annat innehåll påförd, ansågs mindre viktigt, hvarför det mot slutet af gräfningarne 1901 uteslöts och 1902 icke förekom alls. En anteckning om affallets riklighet för alla rutor, där räkning ej anställdes, gjordes båda åren.

---

större planstycken samt alla häraf tillverkade redskap (se nedan) benämnas styckets *framsida* och den motsatta sidan *baksida* (se ofvan sid. 37).

De genom räkning af affallet inom 17 rutor i ytlagret erhållna medeltalen per ruta voro 66 svallade och 8 skarpkantiga skärfvor. Största antalet skärfvor i någon ruta var 147. Inom båda årens gräfningsfält syntes inom ytlagret affallet jämnt fördeladt och rikligt öfverallt.

Det stora antalet svallade skärfvor i jämförelse med det ringa antalet skarpkantiga visar, att lagret till största delen eller helt och hållet blifvit omlagradt af vågorna.

Gruslagret närmast under ytlagret var inom 1901 års gräfningsfält i medeltal 0,08 m. mäktigt och något tunnare inom sydöstra delen. Anmärkas bör, att det inom rutan I_4 [1] endast delvis var utprägladt och inom rutorna J_1 och K_1 genom gräfning i senare tid rubbadt. Inom 1902 års gräfningsfält var lagrets tjocklek genomgående större eller i medeltal 0,20 m., tunnare åt SO., där inom rutorna H_1, H_2, I_1 och I_2 lagret ej förefanns, utan ytlagret och svarta lagret sammanflöto, däremot åt NV. allt mäktigare med jämnt tilltagande tjocklek tills denna längst ut i nordvästra hörnet var 0,30 m.

Inom detta lager hittades uti 34 noggrant genomgångna rutor i medeltal per ruta 70 svallade och 11 skarpkantiga affallsstycken. Största antalet affall hade en ruta midt på 1901 års gräfningsfält (E_2 1901) med 261 stycken.

Äfven inom detta lager har ej påvisats någon minskning i affallets antal åt något håll inom de båda gräfningsfälten, utan kunde det sägas vara tämligen jämnt fördeladt.

Inom den del af 1901 års gräfningsfält, där det *svarta lagret* bestod af flere skikt, hade affallet följande utbredning.

Det *öfversta svarta skiktet*, som hade en mäktighet af 0,05—0,07 m., träffades omkr. 0,3 m. u. y. inom rutorna

---

[1] För identifiering af rutorna se någon af nedan meddelade planer öfver fornsakernas förekomst i gräfningsfälten.

A_0—A_3, B_0—B_3, C_1—C_3, D_1—D_3 och E_3. Endast inom A_0, B_0, B_1, C_1, D_1, D_2, C_3 och E_3 hittades flintaffall, i medeltal 48 stycken inom hvarje ruta, hvaraf nära hälften voro skarpkantiga. På grund af skiktets tunnhet var det mycket svårt att skilja detsamma från omgifvande lager. Många af de till skiktet räknade svallade styckena härröra med säkerhet från det öfverliggande gruslagret.

Inom rutan E_3, där öfre svarta skiktet var rikast på fornsaker och bl. a. öfver 200 krukskärfvor lågo utströdda, innehöll det 65 skarpkantiga skärfvor och 21 svallade.

Ur det *mellersta svarta skiktet*, som blott uppträdde inom rutorna A_3 och B_3 såsom ett högst 0,05 m. tjockt skikt, hvilket utkilade åt alla håll, hittades intet flintaffall utan blott andra fornsaker.

Ur *grusskiktet mellan öfre och undre svarta skikten* med en medelmäktighet af 0,05—0,10 m. upptogs mycket sparsamt flintaffall, och i *grusskikten mellan öfre och mellersta* samt *mellersta och undre svarta skikten*, där 3 svarta skikt förefunnos, saknades affall. De senare skikten voro ej öfver 0,05 m. tjocka.

Inom *svarta lagret* med en medelmäktighet af nära 0,2 m. och med obetydligt tilltagande tjocklek åt N., där lagret sluttar in under soldattorpsbyggnaden — dess yta möts här vid A_4 på 0,68 m. u. y. — däri inberäknadt *undre svarta skiktet* (i nordvästra delen af 1901 års fält), upptogos i medeltal å båda årens gräfningsfält per ruta inom 43 noggrant genomgångna rutor 70 skarpkantiga och 45 svallade affallsstycken. Största antalet affall hade en ruta i nordvästra hörnet af 1902 års gräfningsfält (B_2) med 350 stycken, och två rutor i södra delen af 1901 års gräfningsfält (H_1 och I_1) med 267 stycken hvardera. Inom lagret i sin helhet öfver båda fälten var affallet f. ö. tämligen jämnt fördeladt, och någon afsevärd minskning eller ökning af detsamma kunde ingenstädes tydligt påvisas.

Utom den ofvan angifna totalsumman 9623 affallsstycken, som upptogos inom boplatsen på de båda gräfningsfälten, insamlades inom de till boplatsen hörande lagren omkring 300 affallsskärfvor af flinta af olika art, dels 33 stycken vid gräfning i 2 meterstora rutor inom omr. VIII, dels ett eller annat 10-tal skärfvor vid smärre gräfningar och utplockningar utefter skärningen inom samtliga områden å ömse sidor om de två gräfningsfälten, från omr. I ute vid landsvägen, där på 1,5 m:s djup i direkt fortsättning på det svarta lagret 26 st. tydligt flintaffall framdrogos, samt på gränsen mellan omr. I och II, där ett par 10-tal affallsstycken hittades, till område VIII längst in från landsvägen.

Medtages i beräkningen, att inom ytlagret vid 1902 års gräfningsfält »rikligt flintaffall» för alla rutor antecknades, ehuru affallets antal ej räknades, blir det tydligt, att *öfver 10000 affallsstycken af flinta hafva vid undersökningen af boplatsen upptagits.*

Att man måste betrakta detta tal såsom i flere afseenden anmärkningsvärdt stort, framgår bäst af en jämförelse med antalet af det vid den omfattande undersökningen af »Affaldsdyngen» vid Ertebölle på Jylland upptagna affallet, där man vid undersökningen af ett 314 kvm. stort område uppräknade 71507 affallsstycken[1].

De erhållna medeltalen affallsstycken per ruta, där allt affall räknats, torde erbjuda den bästa jämförelsen. — De äro för boplatsen vid Limhamn 296, för Affaldsdyngen vid Ertebölle 280.

---

[1] *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark.* Af A. P. Madsen, Sophus Müller m. fl. Kjøbenhavn 1900; sid. 57.

2. Spåner.

Såsom ofvan (sid. 34) redan är antydt, räknas här till spåner de långsträckta m. l. m. tunna, jämnbreda flintstyckena med vanligen hvassa, knifeggsliknande längdkanter. Ena sidan är slät, uppkommen genom ett slag. Spånerna äro *planstycken* och räknas i det följande till mindre planstycken.

Fyndet innehåller 125 spåner, ett jämförelsevis ringa antal i förhållande till den stora mängden affall.

Om ock bland dessa en del ej kunna betraktas som synnerligen regelbundna eller vackra, har dock vid räkningen en så pass stor urskiljning gjorts och så mycket, som annars kunde räknas till spåner i vidsträcktaste bemärkelse, förts till affallet, att de allra flesta här till spåner räknade styckena torde vara sådana, som framkommit vid denna målmedvetna tillverkning, hvari stenålderns människor redan tidigt uppnådde en sådan färdighet, där afslagningen skedde från ett förut tillformadt *block* och där spånformen på förhand väl beräknades.

Till storleken äro spånerna från boplatsen mycket växlande.

Medellängden hos de fullständiga, d. v. s. icke afbrutna styckena, är 8 cm. och medelbredden 2,45 cm. Största längden var 12 cm., som förefanns hos *en* spån. *En* var 10,7 cm., 9 stycken höllo en längd af mellan 9 och 10 cm. Resten voro under 9 cm. De minsta voro omkring 5 cm. långa.

Till de vackraste af i boplatsen funna spåner höra de å Pl. I figg. 1 och 2 afbildade, den förra svallad, den senare ej svallad. Längden af dessa är mellan 8 och 9 cm.

Inom *svarta lagret* hittades spåner i alla delar af det undersökta området. I en ruta (C_1 1901) hittades i detta lager 22 stycken, i en annan (F_1 1901) 12. Eljes var i samma lager 1—3 spåner per ruta det vanliga.

Från de öfre lagren, *ytlagret* och *gruslagret närmast under ytlagret,* härröra blott från det förra 4 och från det senare 17 spåner. Det ringa antalet i dessa lager beror sannolikt dels på att många här från början förefintliga spåner genom vågornas arbete blifvit sönderbrutna och genom ytterligare svallning oigenkännliga, dels också därpå att i ytlagret vid odlingen en del kommit i dagen och blifvit utplockade.

Nära hälften, eller 54 stycken af de funna spånerna äro tydligt svallade. En del af de öfriga äro i kanterna svagt naggade, hvilket kan härröra från svallning, men möjligen också kan ha uppkommit vid användning.

Af de 125 spånerna voro 14 stycken afbrutna. Några af dessa äro svallade och ha gått af i vågsvallet. Af de öfriga äro tre af de dimensioner och af den beskaffenhet för öfrigt, att de synas ha utgjort ämnen, hvaraf tväreggade pilspetsar slagits, och tre andra, som äro tjocka och breda, kunna ha varit afsedda att utgöra ämnen till redskap af annan art, t. ex. skrapor.

Genom granskningen af de i boplatsen funna spånerna har ej framgått, om de utan vidare bearbetning varit använda såsom knifvar eller skrapverktyg. Detta var ej häller att vänta, då man endast i ytterst enstaka fall förut kunnat påvisa förekomsten af tydliga slitmärken hos spåner. Så t. ex. har man vid granskningen af det stora antalet (4000) vid Ertebölle funna spåner endast hos få träffat så starkt framträdande spår af slitning, att man riktigt säkert törs lita på iakttagelsen [1].

Jag antar på denna grund som högst sannolikt, att de oförarbetade spånerna endast tillfälligtvis fingo tjänstgöra som eggverktyg och att den förr gängse föreställningen, att de voro stenåldersmänniskornas »knifvar», åtminstone beträffande den neolitiska tiden i en viss mån är oriktig.

---

[1] *Affaldsdynger;* sid. 44.

Detta blir så mycket mera tydligt, som vid de senaste undersökningarne af boplatser såväl från äldre som från yngre stenåldern verkliga knifvar, bestående af på ett bestämdt sätt bearbetade spåner i ganska stor mängd äro funna. Äfven från boplatsen vid Limhamn föreligga de i ett flertal exemplar (se sid. 47).

Däremot hafva spånerna i stor utsträckning tjänstgjort som ämnen till en hel rad af redskap. Största delen af de i följande kapitel omhandlade flintverktygen äro nämligen gjorda af dem, och spåntillverkningen torde haft till sitt viktigaste mål att skaffa goda förarbeten till just dessa redskap.

---

3. Af mindre planstycken (skärfvor, spåner, spånliknande affall) tillverkade redskap.

A. *Tväreggade pilspetsar.*

Af tväreggade pilspetsar äro 52 funna.

De äro i allmänhet af en medelstorlek af 1,5—1,9 cm. Endast *en* (11461: 8) afviker genom sin större längd, 3,5 cm. (Pl. I, fig. 3) och *en* (11882: 38) genom sin litenhet, 1 cm.

Med afseende på formen äro de flesta rätt regelbundna och typiska med en bredare, någorlunda rak egg och svagt men likformigt insvängda sidokanter [se Pl. I, fig. 4 (framsidan) och fig. 5 (baksidan)].

Skaftändan, som annars vanligen är tämligen bred och eggad, är hos 4 stycken tillspetsad (Pl. I, fig. 3).

Ett par äro nästan jämnbreda.

20 äro tydligt svallade. Dessa äro särskildt i eggen och i skaftändan, således i de två skarpa kanterna, på

vanligt sätt naggade och förstörda (Pl. I, figg. 6 och 7). Hos ett par af dessa ha större stycken blifvit afslagna.

Den första fornsak, som vid gräfningarna upptogs på boplatsen, var en af dessa svallade pilspetsar (se Pl. I, fig. 6). Den har mycket sned egg och ena sidokanten mera insvängd än den andra samt egg och skaftända tämligen skadade genom svallningen. Genom denna oregelbundenhet i formen, som dels är ursprunglig och dels förorsakad af svallningen, var den naturligtvis svår att identifiera.

De skarpkantade tväreggade pilspetsarne äro i allmänhet väl bevarade. Endast ett mindre antal kan med någon säkerhet antagas ha blifvit skadadt genom användning. Några ha fått ett hörn i eggändan afslaget (11882: 135 och 11461: 223, 53, 15), på en annan har en stor del af eggen blifvit bortslagen (11882: 64). Några andra ha mindre skador i egg eller skaftända. Skaftändan är tvärt afslagen på en (11461: 654). En (11461: 5) är skörbränd.

Nästan alla synas vara gjorda af delstycken af på tvären afslagna smala spåner eller spånliknande affallsstycken. De små delstyckena äro på vanligt sätt endast arbetade i sidokanterna.

En mycket tunn arbetad skärfva (11882: 118), som ej är medräknad bland de tydliga pilspetsarne, men som dock möjligen varit afsedd att användas såsom sådan, har den bredare ändan tvärt afslagen, den andra något smalare ändan försedd med skarp, tunn egg; af sidokanterna är den ena under en tredjedel af sitt förlopp arbetad; för öfrigt äro dessa ej arbetade. Denna synes vidare ej vara gjord af en spån, utan af en svallad tunn skärfva.

Fördelningen inom boplatsen framgår af följande tabell och plan.

Tabell, visande de tväreggade pilspetsarnes förekomst i olika lager inom boplatsen.

I ytlagret	5
» gruslagret närmast under ytlagret	6
» öfre svarta skiktet	4
» gruslagret mellan öfre och undre svarta skikten	1
» svarta lagret och undre svarta skiktet	36
	52

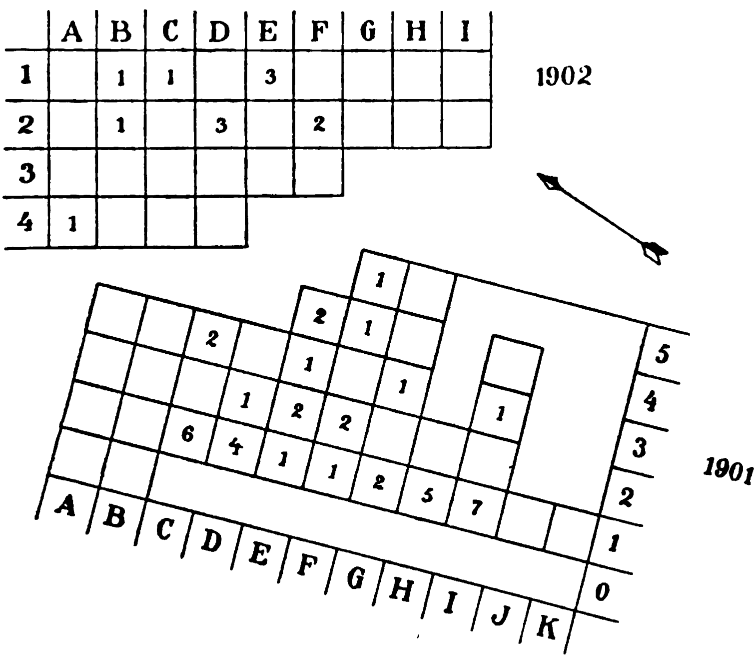

Fig. 8. **Plan öfver de tväreggade pilspetsarnes förekomst i gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.**

B. *Knifvar.*

Såsom ofvan sagts, föreligga från boplatsen flere af spåner tillverkade knifvar.

Såsom säkra kunna 6 betecknas.

En af dem (11882: 97) är ett synnerligen vackert arbete och återges på Pl. I, fig. 8. Den har en omsorgsfullt genom många små tättställda urtryckningar tillformad *rygg* (se Pl. I, fig. 5 b) och skafttillhuggning i spånens buckelända. Skafttillhuggningen utefter knifvens rygg omfattar ungefär $^1/_4$ af styckets hela längd men utefter eggsidan nära hälften. Ryggen förlöper i en vid knifvens spets slutande, utomordentligt jämn båge, som utgör en del (en femtedel) af en cirkelperiferi med 3,5 cm. radie. Spånens buckla och slagyta äro orörda. På bucklan, som har sin plats vid skaftändan, synas en del sprickor uppkomna genom »skörbränning». På motsatta sidan förefinnes en låg kant mellan två afslagningsytor, löpande fram midt på bladet i dess längdriktning. Bladet är svagt böjdt, eggen något inåtbuktad, skarp och tunn, blott obetydligt skadad. Udden eller spetsen är väl tillkommen. Stycket mäter i längd 5,5 cm., i bredd 2,3 cm. och har en största tjocklek af 0,55 cm. — Den är funnen i *gruslagret närmast under ytlagret* mellan 0,3 och 0,5 m. u. y. i D_1 1902.

Formen liknar den från yngre stenåldern förut kända och kan sägas vara en variant af denna.

En tämligen god knif är också den å Pl. I, fig. 9 afbildade (11461: 115), som är gjord af en likartad men bredare spån. Ryggen är äfven här från buckeländan fram emot spetsen af bladet finhuggen, ehuru med större slag och ej alls så jämnt som på föregående stycke. Finhuggningen når ej fullt ut till spetsen, hvilken är åstadkommen genom några längre urslagningar, gående från ryggen snedt på tvären öfver bladet. Vid buckeländan har stycket blifvit afrundadt, genom att hörnen med flere små slag blifvit borttagna. Skafttillhuggning förefinnes ej. Eggen är god och blott obetydligt skadad; själfva yttersta spetsen af bladet är afslagen. Längden är 7 cm.,

bredden 3,4 cm. — Fyndplatsen är *understa svarta skiktet* 0,4—0,6 m. u. y. i B_1 1901.

En god knifegg, här och där med sannolika tecken till slitning samt ryggtillhuggning utefter hela eller en större del af motsatta kanten, men ej skafttillhuggning, hafva följande:

	inv. nummer						
1)	11461: 232	från svarta lagret	i F_2 1901	på	c:a	0,45	m. u. y.
2)	11882: 210	» »	» D_3 1902	»	»	0,58	»
3)	11461: 251	» öfre » skiktet	» C_3 1901	»	»	0,33	»
4)	11882: 82	» svarta lagret	» D_2 1902	»	»	0,58	»

Hos de tre första af dessa redskap ligger längden mellan 6,2 och 7,7 cm., bredden mellan 2 och 2,8 cm., hos 4) är längden 10 cm. och bredden 3,5 cm. Vid de två första af dem synes man möjligen ha sörjt för skaftningen genom att man valt spåner, som skaftlikt afsmalnade åt buckeländan.

Beträffande två afbrutna stycken är det osäkert, om de skola betraktas som knifvar. Båda ha dock en utmärkt egg. Det ena stycket (11882: 209) har groft tillslagen rygg, det andra (11882: 211), som är afbrutet mot bladets bas nära buckeländan, är ej bearbetadt, men liknar ganska mycket ett vanligt spetsigt pennknifblad och är från början ryggadt genom att ena längdkanten består af en enda vinkelrätt emot bladet liggande afslagningsyta. Eggen synes på det senare stycket något sliten. Båda äro funna i svarta lagret 1902.

Såsom nedan vidare skall framhållas, synes det möjligt, att vissa bland *skraporna* varit använda eller åtminstone kunnat användas såsom knifvar.

Fördelningen af de sex knifvarne inom boplatsens olika lager framgår ytterligare af följande tabell:

Tabell, visande knifvarnes förekomst i olika lager inom gräfningsfälten.

I gruslagret närmast under ytlagret	1
» öfre svarta skiktet	1
» undre » »	1
» svarta lagret	3
	6

C. *Skrapor.*

Skrapor af spåner eller skärfvor äro upptagna till ett antal af 68.

Bland dessa urskiljas tre hufvudslag: skrapor med utbuktad skrapkant, skrapor med rätlinig skrapkant och skrapor med inbuktad skrapkant.

Skrapor med utbuktad skrapkant. Af dessa äro 21 funna. Längden växlar mellan 4,2 och 9 cm., bredden mellan 2 och 3,75 cm.

8 stycken äro gjorda af spåner med en längd af öfver 7 cm. (se t. ex. Pl. I, fig. 10). Längd och bredd för dessa äro:

	inv. nummer	längd	bredd
1)	11461: 110	9,0 cm.	3,0 cm.
2)	11461: 114	9,0 »	3,3 »
3)	11882: 42	8,0 »	3,2 »
4)	11882: 86	7,6 »	3,3 »
5)	11882: 70	7,4 »	3,7 »
6)	11882: 112	7,4 »	2,0 »
7)	11882: 121	7,3 »	2,5 »
8)	11882: 25	7,0 »	2,6 »

Styckena 1) och 7) visa en särskild anordning för skaftning. Hos 1) består denna i ett 1 cm. bredt hak i ena längdkanten 2,5 cm. från buckeländan; andra längdkanten är ej hvass utan aftrubbad genom en enda långsgående afslagning. Stycket 7) har ett något mindre hak i ena längdkanten 1,5 cm. från buckeländan.

Stycket 6) är skörbrändt och något mer än halfva skrapkanten är bortfallen.

Stycket 4) har flintkärnans naturliga skorpa på hela öfversidan och är gjordt af en tunn — från styckets midt till skrapkanten högst 2—3 mm. tjock — »ytspån» (se nästa sida).

Styckena 5) och 8) hafva skorpa öfver mer än halfva öfversidan. De öfriga 5 sakna skorpa.

Hos alla dessa är bucklan bevarad.

För de öfriga skraporna med utbuktad kant är längdmåttet 4,2—6 cm. 4 af dem äro dock afbrutna eller sakna buckla och kunna från början ha varit längre. Om

Fig. 9. Skrapa med utbuktad kant, gjord af rundad tunn ytskärfva af flinta. 2/3.

de gått af vid användning eller äro tillverkade af afbrutna spånstycken, kan ej sägas.

6 äro gjorda af kortare och bredare spåner med bibehållen buckla och ansluta sig till de ofvan uppräknade 8 längre skraporna, till hvilka de med afseende på proportionerna förete en jämn öfvergång. (Pl. I, fig. 11.)

2 äro gjorda af mera oformliga skärfvor. (Pl. I, fig. 12). Alla de hittills omtalade hafva skrapkanten i den bucklan motsatta ändan.

6 af de senast uppräknade kortare skraporna ha skorpa öfver en större del af eller öfver hela sin ena sida.

En enda skrapa, 11882: 83, (se fig. 9) har en något oregelbundet afrundad form med 5,7 cm:s största och 4,1

cm:s minsta bredd och är tillverkad af en tunn »ytskärfva» (se nedan) med skorpa öfver största delen af sin framsida. Skrapkanten är oregelbundet ut- och inbuktad. Den upptar mer än två tredjedelar af omkretsen.

Såsom synes af nu lämnade beskrifning är formen vacklande. Än är det något längre stycken, än korta och breda. Ofta är det stycken från flintkärnans yta, s. k. ytspåner, ytskärfvor, med skorpan kvarsittande. I de flesta fall är det ej

Fig. 10. Skrapa med sned utbuktad kant, gjord af flintspån. $^2/_3$.

synnerligen välformade stycken, men någon gång vackra och regelbundna spåner (se t. ex. Pl. I, fig. 10). Vanligen har man valt sådana stycken, som varit tämligen starkt böjda från bucklan mot spetsen, med konvex framsida och konkav baksida, hvarigenom redskapen tydligen vunnit i duglighet (se Pl. I, fig. 11 b). Att styckena haft skorpa ute vid skrapkanten, synes äfven varit särskildt förmånligt.

Skrapkanten ligger i allmänhet rätt framför spånens tvärlinje och når ej synnerligen långt upp på sidokanterna, hvilka längre upp ej röja bearbetning.

Två stycken, en af de längsta, 11461: 114 (se fig. 10), samt en af de kortare, 11461: 158, ha skrapkanten ställd snedt i förhållande till nämnda tvärlinje. Dessa äro betydligt bredare vid skrapkanten än strax ofvan denna.

Utom nu beskrifna 21 säkra skrapor med utbuktad kant kan med tämligen stor visshet till nämnda grupp af redskap räknas två stycken: 11882: 91 och 11461: 185, gjorda af breda spånlika affallsstycken, båda med förstörd skrapkant och med skorpa ute vid skrapkanten.

Fig. 11. **Skrapa med utbuktad kant och hak för skaftning, af spånliknande affallsstycke af flinta** (rekonstruerad). 2/3.

Fig. 12. **Svallad skrapa med utbuktad kant och skafttunga, gjord af flintspån** (ej fullt bestämbar). 2/3.

Den ena af dessa, 11461: 185 har på ena sidan upptill i sidokanten ett präktigt hak, urtryckt från baksidan. På andra kanten midt emot har ett liknande hak, men urtryckt från framsidan, funnits, men af detta återstår blott en liten del, i det skrapan jäms med underkanten af sagda hak fått ena hörnet afbrutet (se fig. 11).

Stycket 11461: 347, som är gjordt af en god spån, kan möjligen vara en skrapa med utbuktad kant. Den synes ha en särskild anordning för skaftning. Båda sidokanterna förefalla upptill vid buckeländan vara aftrubbade och försedda med en rad af hak, så att en skafttunga,

liknande den hos några nedan omnämnda skrapor med inbuktad kant, varit på väg att bildas (se fig. 12). Stycket är emellertid öfverallt, äfven i den förmodade skrapkanten, tämligen starkt svalladt, och det är omöjligt att afgöra, om det fått sitt utseende genom svallning ensamt eller genom både svallning och bearbetning. Då liknande skrapor med skafttunga ej förut äro funna, skulle man vara böjd att tro, att det förra är fallet.

Det nu beskrifna stycket kan tjäna som ett utmärkt exempel på, huru ytterligt svårbehandladt ett svalladt material som det föreliggande är.

Skrapor med rätlinig skrapkant. 14 stycken kunna hänföras till denna afdelning. — Dock bör märkas, att gränsen emellan den rätliniga och den svagt inbuktade skrapkanten ej är skarp.

Den längsta, 11882: 107, är gjord af en 11,5 cm. lång spån; bredden å densamma är 3,5 cm. Andra hithörande skrapor, 11461: 255 och 256 samt 11882: 134, hålla i längd resp. 7 cm., 6 cm. och 3,8 cm.

Alla dessa hafva skrapkanten liggande tvärs öfver spånen, vinkelrätt mot spånens längdlinje.

En annan hithörande skrapa af 6,2 cm:s längd har skrapkanten liggande snedt emot spånens längdlinje.

8 äro gjorda af små mer eller mindre oformliga skärfvor. 2 af dessa hafva mycket kort skrapkant, knappt 1 cm. lång. Ena hörnet af denna är hvasst, det andra är afrundadt, och från detta når skrapkanten ett litet stycke upp utefter skärfvans sidokant. Hos ett par andra är utom skrapkanten, som hos alla hithörande ligger i den bucklan motsatta ändan, ena sidokanten bearbetad, i det att den till större delen är aftrubbad genom små urtryckningar. Skorpa finnes hos flere.

Beträffande ett stycke, 11461: 236, som är afbildadt å vidstående fig. 13, är det något osäkert, om det skall föras till *knifvar* eller till ifrågavarande skrapor. Det är

gjordt af en tunn spånliknande skärfva med skarpa kanter och har en rätlinig, skrapliknande bearbetning i ena ändan; i den motsatta äro båda sidokanterna aftrubbade, hvilket dock snarare torde vara för att göra skärfvan bekvämare att hålla mellan fingrarne än för skaftning.

Skrapor med inbuktad skrapkant. 33 sådana äro upptagna inom de två gräfningsfälten.

Omkring 16 af dem kunna sägas vara gjorda af spåner; däraf hafva 10 en tydlig tillhuggning för skaftning.

Fig. 13. Skrapa med rätlinig skrapkant och skafttillhuggning, gjord af spånliknande flintskärfva (ej fullt bestämbar). $^1/_1$.

Skafttillhuggningen är drifven mer eller mindre långt. Ibland har man nöjt sig med att endast aftrubba de tunna sidokanterna från buckeländan till styckets midt. Ibland har en utpräglad skafttunga tillformats.

En tydlig och vacker skafttunga förefinnes hos 5 fullständiga stycken (se Pl. II, figg. 1, 2 och 3). Dessa äro:

inv. nummer	längd	bredd [1]	lager	ruta	djup u. y.
1) 11461: 109	9,0 cm.	3,0 cm.	svarta lagret	D_1 1901	0,42—0,54 m.
2) 11461: 112	8,2 »	3,7 »	» »	F_2 1901	0,40—0,50 »
3) 11461: 231	7,7 »	2,5 »	» »	C_3 1901	0,50 m.
4) 11882: 155	8,1 »	2,4 »	» »	A_2 1902	0,75—0,9 »
5) 11882: 175	5.5 »	1,7 »	» »	B_1 1902	0,67—0,80 »

[1] = största bredden.

En särskild omsorg synes vara nedlagd vid tillformning af stycket 1), hos hvilket skafttungan slutar vid styckets midt med ett hak på hvardera sidan (Pl. II, fig. 3).

Af de med mindre framträdande skafttillhuggning äro 2, 11461: 102 och 11882: 92, fullständiga, 3 äro sönderbrutna. 2 af dessa ha skrapkanten mer eller mindre förstörd; den 3:dje är afslagen i närheten af buckeländan.

Ännu en af spån tillverkad skrapa med inbuktad skrapkant, 11461: 28, har sannolikt varit arbetad för skaftning, men den är så förstörd i kanterna genom svallning, att man ej säkert kan afgöra, huru härmed förhåller sig. Bucklan är hos denna afslagen.

Af de 4 af spåner gjorda skrapor, som ej alls visa skafttillhuggning, äro 2 fullständiga; *en* saknar buckeländа, den 4:de var afbruten vid midten; de båda bitarne af den sistnämnda upptogos i två skilda lager inom samma ruta; de härröra från ytlagret och gruslagret närmast därunder och äro mycket tydligt svallade (Pl. II, fig. 4).

En af ifrågavarande skrapor är tillverkad af en större, platt splittra med en smalare skaftliknande del och en bredare del med väl tillhuggen skrapkant. Stycket har $^1/_2$ centimeter tjocka, tvära kanter och är endast arbetadt i skrapkanten. Det gör ett starkt intryck af att ha blifvit utvaldt på grund af sin synnerligen lämpliga form. — Tillverkaren blef besparad besväret att sörja för tillformningen för skaftningen.

Af långsträckta, större, spånliknande affallsstycken äro ett par skrapor med inbuktad skrapkant gjorda. Den ena af dem har skrapkanten midt på ena längdkanten. (Se fig. 14 och Pl. II, fig. 6).

15 slutligen äro gjorda af mindre spånliknande affallsstycken eller af små skärfvor af olika beskaffenhet,

somliga ganska oformliga med ojämna kanter och skorpa, ungefär lika breda som långa (Pl. II, fig. 5, 7 och 8).

Längden hos dessa varierar mellan 1,8 cm. och 3,2 cm., bredden mellan 1,4 cm. och 3 cm.

Beträffande 9 stycken af dessa senare, som äro försedda med slagbuckla, är det i de flesta fall sannolikt, att de ej hafva varit längre utan från början gjorts så små. För detta talar särskildt de oregelbundna kanterna, som tyda på, att de ej äro gjorda af spåner.

Fig. 14. Skrapa med inbuktad kant vid ena sidokanten, af spånliknande flintskärfva. 2/3.

Fig. 15. Skrapa med hakformig skrapkant, af tunn flintskärfva. 2/3.

Beträffande de 6 återstående, där bucklan saknas, är det åter mera möjligt, att de äro brottstycken af längre skrapor.

Vanligen är skrapkanten, särskildt hos de små styckena, blott svagt inbuktad, så att dessa skrapor stå på öfvergång till de rätliniga skraporna (se t. ex. Pl. II, fig. 7).

Hos ett stycke är skrapkanten mycket djupt inbuktad och har mera formen af ett litet hak (se fig. 15). Den arbetade kanten är här belägen vid sidan om och ej midt emot buckeländan. Flere skärfvor med djupa

hak, ehuru ej så vackra och tydliga som denna, äro funna. — Åtskilligt talar för, att vissa af dem varit ett slags skrapor, som ju med fördel kunnat användas vid affilning af smala, runda bennålar och prylar eller träpinnar, såsom pilskaft och dylikt. Andra af dessa skärfvor kunna ju ha fått liknande hak genom svallning och andra slutligen vara rester af med hak för skaftningen försedda skrapor eller andra redskap..

Hörnen på den inbuktade skrapkanten äro vanligen skarpa. Hos några af de stora skraporna och ett par af de små äro ena eller båda hörnen tydligen med afsikt afrundade, och då är vanligen skrapans sidokant något aftrubbad ett litet stycke ofvan det afrundade hörnet (se Pl. II, figg. 5 och 6).

De flesta, nämligen 64, af alla nu beskrifna skrapor af olika slag äro upptagna inom de båda större gräfningsfälten. 4 stycken äro upptagna på andra ställen inom boplatsen.

Dessa 4 sistnämnda äro:

en skrapa med utbuktad kant, 11461: 295, gjord af ett tunt brottstycke af en spånliknande skärfva (bucklan saknas), funnen på 0,45 m:s djup u. y. vid omr. VIII i svarta lagret;

en annan skrapa med utbuktad kant, 11461: 114, den ofvan (sidd. 52 och 53) beskrifna och afbildade sneda skrapan, funnen på högst 0,5 m. u. y. vid gränsen mellan områdena II och III i kolimpregneradt skikt (osäkert i hvilket af de 2 svarta här förefintliga skikten);

två skrapor med rätlinig kant, 11461:255 och 11461:256 (se sid. 54), funna i kolimpregneradt grus (»en svart fläck») på 0,4 m:s djup u. y. vid omr. VI.

Fördelningen af de inom boplatsen upptagna skraporna framgår af följande tabell och plan.

Tabell, visande skrapornas förekomst i olika lager inom boplatsen.

	Skrapor med				
	utbuktad kant	rätlinig kant	inbuktad kant		Summa
			utan skaft-tillhuggn.	med skaft-tillhuggn.	
I ytlagret	1	—	$1^1/_2$	—	$2^1/_2$
» gruslagret närmast under ytlagret	2	2	$3^1/_2$	3	$10^1/_2$
» undre sv. skiktet ..	1	—	3	1	5
» svarta lagret	17	12	15	6	50
	21	14	23	10	68

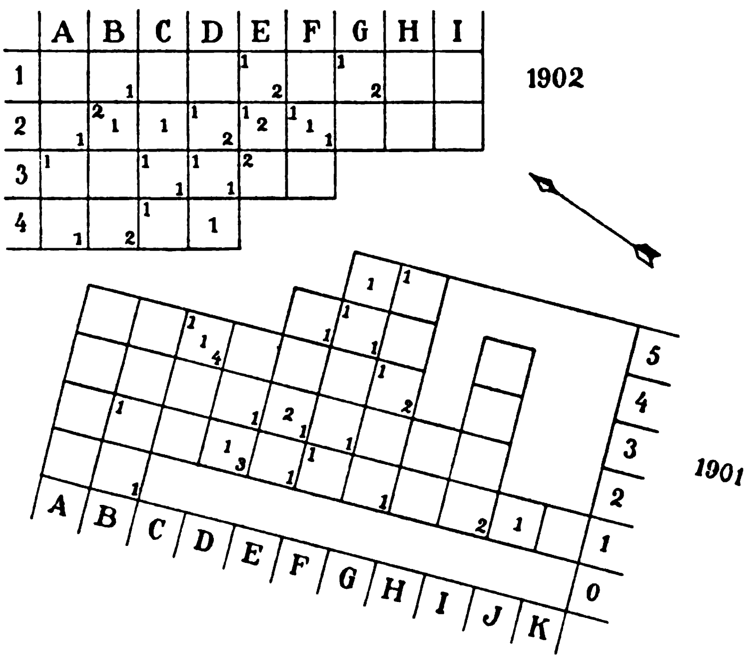

Fig. 16. **Plan, visande skrapornas förekomst inom de två gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.**
Det öfversta talet till vänster betecknar skrapor med utbuktad kant, talet i midten skrapor med rätlinig kant, det nedersta talet till höger skrapor med inbuktad kant.

En noggrann granskning af samtliga nu beskrifna skrapor har ej lämnat något nämnvärdt resultat med af-

seende på lösningen af problemet om dessa verktygs användning. — Att afgöra om en skrapkant är sliten genom användning eller varit utsatt för svallning, synes så godt som omöjligt. Många föröfrigt skarpkantiga stycken kunna ju vara partiellt svallade.

Att flere af här beskrifna skrapor haft en dubbel användning, en förmodan, som redan uttalats bl. a. i fråga om vissa af skraporna i Ertebölle-fyndet[1], och tjänstgjort både som skrapor och som knifvar, bekräftas af det förhållandet, att hos nästan alla de fullständiga, särskildt af de längre och vackrare styckena, åtminstone ena sidokanten är jämn och knifeggsliknande, hvaremot ofta den andra är mer eller mindre ojämn, försedd med skorpa eller i ett par fall med afsikt rygglikt aftrubbad.

D. *Sågar, borrar m. m.*

Vid undersökningen hittades knappast något enda stycke, som med full säkerhet kan antagas vara en *såg*.

Det finnes dock skäl att förmoda, att några af de funna styckena utgjort sågar, fast de äro mer eller mindre förstörda genom svallning.

Hit höra 11882: 22 och 24, den förra en liten trekantig skärfva af 5 cm:s största diameter, liknande den i »*Affaldsdynger fra Stenalderen* o. s. v.» å Pl. IX fig. 16 afbildade sågen, den andra en smal, 3,8 cm. lång, i ena ändan spetsig, i den andra 1,5 cm. bred skärfva, upptill vid den breda buckeländan försedd med ett större hak. Båda härröra från gruslagret närmast under ytlagret.

Äfven föreligga några långa spåner med en sågliknande kant från olika delar af boplatsen, t. ex. 11461: 181, men då alla dessa stycken äro tydligt svallade, äro de omöjliga att bestämma.

Nästan lika osäkra äro ett 10-tal stycken, som från början antogos kunna vara *borrar.*

[1] *Affaldsdynger;* sid. 45.

Några, t. ex. 11461: 111 och 11882: 122, äro förmodligen ej annat än affallsstycken, som genom en ren tillfällighet fått sin form. Andra, 11461: 391, 131 och 294 samt 11882: 5, äro af oregelbunden form och otydligt arbetade eller genom svallning förstörda och äro knappast antagliga, eller också äro de obestämbara.

Tvenne, 11461: 245 och 11882: 154, gjorda af omkring 1 dm. långa präktiga spåner, äro tämligen sannolika.

Fig. 17. Borr af flintspån (ej fullt bestämbar). $^2/_3$.

lika. I alla händelser är å båda dessa den bucklan motsatta ändan tydligen med afsikt tillspetsad och särskildt på den senare väl arbetad (se fig. 17).

4. Block och knutor.

Då, såsom ofvan visats, boplatsen innehöll en så stor rikedom på flintaffall och ett ej obetydligt antal spåner samt af skärfvor och spåner o. s. v. tillverkade redskap,

kan man med skäl vänta sig i densamma finna en motsvarande mängd *block* och *knutor*, d. v. s. resterna af de ursprungliga flintkärnor, hvaraf alla dessa olika afslagningar och redskap framställts.

Vid undersökningen hittades emellertid ej ett enda *block*. — Såsom längre fram omnämnes, ha dock vid grus-

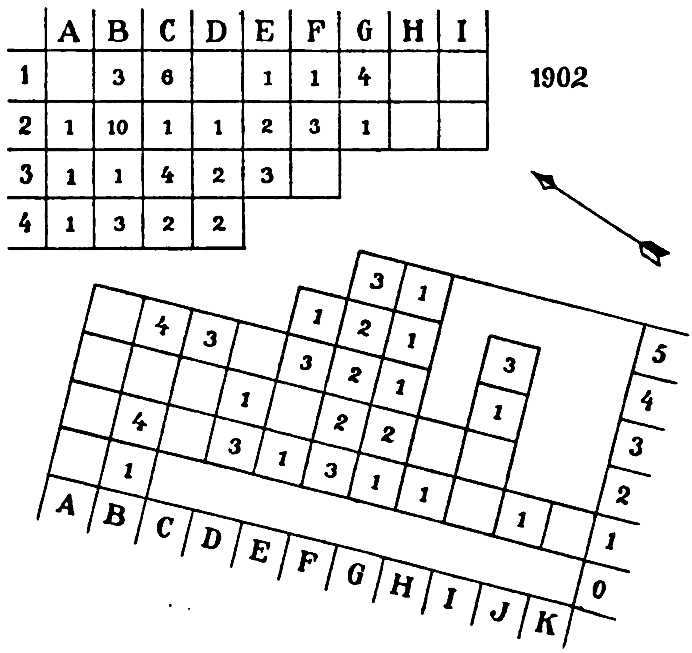

Fig. 18. **Plan öfver knutornas förekomst inom de båda gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.**

täkt inom det område, där boplatsen är belägen, vid några tillfällen af arbetarne block anträffats och tillvaratagits.

Så mycket större var antalet *knutor*, dessa skarpkantiga, månghörniga flintbollar, som på vissa boplatser, särskildt de som tillhöra äldre stenåldern, äro så rikligt förekommande.

99 knutor äro vid undersökningen inom boplatsen upptagna, hvaraf 98 äro funna inom de två större gräf-

ningsfälten. En hittades inom omr. I på 1,5 m:s djup nära landsvägen i direkt fortsättning på svarta lagret.

Knutornas storlek är mycket växlande. Medelstorleken ligger mellan 4 och 7 cm:s största diameter.

Lika växlande är formen. Den mest utpräglade och tillika vanligaste typen är den plattadt afrundade med framskjutande skarpa kanter och spetsar, ofta liggande i en oregelbundet förlöpande m. l. m. fullständig krets eller eqvator omkring knutan (Pl. II, fig. 9 och 10). Andra typer äro den platta och den båtformiga, den senare af något långsträckt form, samt den toppmössformiga.

Några af knutorna äro svallade och några skörbrända.

Tabell, visande knutornas förekomst i olika lager inom boplatsen:

I ytlagret	3
» gruslagret närmast under ytlagret	7
» öfvergångslagret mellan gruslagret närmast under ytlagret och svarta lagret	4
» undre svarta skiktet	9
» svarta lagret	76
	99

---

5. Af större planstycken tillverkade redskap.

A. *Skrapor m. m.*

En ej fullt tydlig *skrapa*, 11882: 21, med rätlinig, något sned skrapkant är gjord af ett tämligen stort och tjockt affallsstycke af oregelbundet långsträckt form med slät baksida. Skrapkanten är god och kraftig och ligger i den bucklan motsatta ändan. Styckets dimensioner äro: längd 7,1 cm., bredd 5,4 cm. och tjocklek 1,6 cm.

En annan skrapa, 11882: 29, med oregelbundet ut- och inbuktad skrapkant, är gjord af ett likartadt stycke med bucklan i den skrapkanten motsatta ändan. Skorpa

bekläder en tredjedel af styckets framsida och sträcker sig utefter hela skrapkanten. Dimensionerna äro: längd 7,5 cm., bredd vid skrapkanten 3,75 cm., tjocklek 1,9 cm.

En tredje skrapa 11882: 67 med utbuktad kant af regelbundet förlopp och typisk bearbetning, liknande den hos ofvan omtalade af spåner o. s. v. gjorda skrapor, är tillverkad af en tunn, flat skifva. Bucklan har haft sin plats på ena långsidan, där skrapkanten börjar, men är bortslagen. Ofvan skrapkanten har stycket en oregelbunden form och är uppåt spetsigt. Dess längd är 7,3 cm., bredd 4,6 cm. och tjocklek 1 cm.

Två andra planstycken af samma storlek som föregående stycke men ännu mera oregelbundet formade, 11882: 173 och 11461: 165, hafva en tydligt bearbetad kant utefter halfva omkretsen. De förete ingen typisk skrapkant, ty den är för tjock, 1,5 cm. hos den ena och nära 1 cm. hos den andra, och bearbetningen är för grof.

11461: 165 är funnen i gruslagret närmast under ytlagret inom 1901 års gräfningsfält i rutan G_1, de öfriga i svarta lagret på spridda ställen inom 1902 års gräfningsfält.

Ett tjockt skarpkantigt planstycke med 3 eller 4 sågtandsliknande spetsar utefter en kant utgör en ej fullt säker *såg.*

Ett annat planstycke, som troligen varit afsedt till stickredskap *(spjutspets?)*, är 11882: 182. Kanhända är det en förstörd yxa af det slag, som jag nedan benämner planyxor, vid hvars ena egghörn en spets blifvit utarbetad. Framsidan och sidokanterna äro på det för nämnda yxor vanliga sättet tillformade.

B. *Planyxor.*

De slagna yxorna i boplatsen äro af två väl skilda typer.

Den ena typen är yxor gjorda af större planstycken. De ha

sålunda en framsida och en baksida. Vid tillverkningen[1] torde man hafva utgått från en större flintkärna, som först blifvit afjämnad och fått blockform. Från blocket har sedan en serie stycken rundt dess omkrets blifvit frånslagna. Af hvarje sådant stycke, som sålunda har ena sidan slät och bildad genom ett slag, erhölls efter någon ytterligare tillformning en yxa. Den sistnämnda tillformningen afsåg endast att ge yxans framsida och sidokanter den önskade formen samt att med ett eller flere slag aflägsna slagbucklan från baksidan, hvaremot en egg, bildad af två slag, fanns färdig genast efter styckets afskiljande från blocket, uppkommen i vinkeln mellan de ytor, som framgingo genom en föregående och en efterföljande afslagning.

För nämnda yxor, danskarnes skivespaltere, för hvilka det mest karaktäristiska är, att de äro gjorda af planstycken, hvilkas släta baksida hos yxorna alltid återfinnes, föreslår jag här i stället för de gamla benämningarne i den svenska litteraturen: ismejslar, trekantiga yxor och andra namn, hvilka äro föga betecknande, namnet *planyxor*.

30 säkert igenkännliga yxor af detta slag äro funna inom boplatsen. 5 stycken måste räknas som osäkra.

Mer än halfva antalet är tillverkadt af yttre planstycken af de för planstycke-afslagningen använda blocken och hafva på framsidan större eller mindre partier af flintkärnans kalkskorpa kvar.

En stor växling med afseende på form och dimensioner förefinnes.

Längden samt bredden vid eggen för de 5 längsta är:

inv. nummer	längd	bredd
11882: 2	10,3 cm.	6,15 cm.
11451: 66	10,0 »	5,7 »
11882: 68	9,4 »	7,3 »
11882: 88	9,2 »	5,9 »
11461: 37	9,0 »	7,0 »

[1] Se *Affaldsdynger;* sid. 30.

Af de öfriga hafva	10	en	längd	mellan	8	och	9	cm.;
» » » »	8	»	»	»	7	»	8	»
» » » »	3	»	»	»	6	»	7	»
» » » »	4	»	»	»	5	»	6	»

Den kortaste är:

inv. nummer	längd	bredd
11461: 297	5,3 cm.	4,25 cm.

Planyxorna kunna indelas i två grupper: *bredeggade planyxor*, med bredare egg och afsmalnande uppemot nacken, samt *jämnbreda planyxor*, där bredden är ungefär densamma vid eggen som vid nacken.

Till *bredeggade planyxor* höra 23 stycken, till jämnbreda 5. — 2 stycken äro genom svallning eller användning så förstörda, särdeles i egghörnen, att de ej låta gruppera sig. De synas ha varit öfvergångsformer mellan båda slagen.

10 stycken af de bredeggade planyxorna, hvilka hafva en utpräglad t likartad form och ungefär samma storlek, kunna sammanföras till en typ, som karaktäriseras genom sina insvängda, vanligen ganska omsorgsfullt utarbetade sidokanter. Till dessa *billiknande planyxor* höra de å Pl. III, figg. 1, 2, 3 och 4 samt Pl. IV fig. 1 afbildade.

Man kan säga, att dessa hafva en elegant form. — De äro boplatsens vackraste och fullständigast tillformade yxor.

En med dessa sistnämnda likartad, 11461: 318, funnen i ytlagret, är utefter hela eggen söndersplittrad genom svallning (se fig. 19).

Medelstorleken för dessa billiknande planyxor är: längd 8,25 cm., bredd 7 cm.

Af de öfriga planyxorna hafva 6 stycken ena sidokanten insvängd och den andra i det närmaste rak eller särskildt under öfre hälften af sitt förlopp uppemot nacken utsvängd, hvarigenom yxan får en sned eller böjd form. Om den ena sidokanten, tagen såsom helhet, bildar

rät eller trubbig och den andra spetsig vinkel med eggen, blir snedheten så mycket mera utpräglad.

En sådan sned form hafva t. ex. boplatsens största och dess minsta planyxa (Pl. IV, fig. 2) samt ett par andra (Pl. IV, fig. 3).

Hos 6 bredeggade planyxor äro båda sidokanterna raka (Pl. IV, fig. 5). Ett par hithörande yxor äro sneda genom att det ena egghörnet är rät- eller trubbvinkligt och det andra spetsvinkligt.

a b

Fig. 19. Svallad planyxa af flinta med söndersplittrad egg. $^2/_3$. a. framsidan; b. baksidan.

De 5 jämnbreda planyxorna hafva en längd och bredd af:

inv. nummer	längd	bredd
11461: 182	8,50 cm.	4,55 cm.
11882: 137	8,40 »	3,13 »
11882: 58	7,50 »	3,40 »
11461: 81	6,47 »	2,35 »
11882: 170	5,52 »	3,51 »

Boplatsens minsta yxa, 11461: 297, har en tjocklek af 1,1 cm. Hos de billiknande planyxorna ligger tjockleken mellan 1,6 cm. och 2,4 cm. Af de öfriga planyxorna lig-

ger den hos det stora flertalet mellan 1,6 och 2,2 cm., hos 4 af de största mellan 2,4 cm. och 2,6 cm.; för den smalaste af de jämnbreda planyxorna, 11461: 81 (Pl. IV, fig. 4), är den 1,3 cm. En i förhållande till yxans litenhet ovanligt stor tjocklek har 11882: 170 (Pl. IV, fig. 6), där längden är 5,52 cm., bredden 3,51 cm. och tjockleken 2,4 cm.

Jämför man de här omtalade planyxorna med »skivespalterne» från affaldsdyngen vid Ertebölle på Jylland[1], kan man, om man undantar de jämnbreda, med afseende på storleken och formen säga, att flertalet yxor från boplatsen vid Limhamn äro något större samt hafva bredare egg och smalare nacke (bilformen) samt i allmänhet äro mera omsorgsfullt tillformade.

På det hela taget erbjuda Limhamnsboplatsens planyxor en större växling från de smalaste jämnbreda till billiknande med stor eggbredd och spetsig nacke och från enkelt tillslagna, sneda eller på annat sätt oregelbundna, till de elegantaste och mest omsorgsfullt tillformade.

5 af planyxorna hafva egg i båda ändarne.

Eggen är sällan fullkomligt rätlinig. Ofta är den något inbuktad eller ännu oftare utbuktad eller ut- och inbuktad, vanligen m. l. m. *hålig.*

Den vid styckets första afskiljande från blocket uppkommande slagbucklan är hos alla ifrågavarande yxor med *ett* slag (hos 5 stycken) eller med *flere* slag aflägsnad.

11 af planyxorna äro tydligt svallade; hos dessa är särskildt eggen m. l. m. förstörd och hos några fullständigt splittrad. Svallade äro t. ex. de å Pl. IV figg. 2, 3 och 5 afbildade.

Äfven hos de flesta af de skarpkantiga, föga eller alls icke svallade yxorna är eggen ofta mycket skadad och särskildt egghörnen afslagna (se Pl. III, figg. 2 och 4).

De med bäst bibehållen egg äro de å Pl. III, fig. 1 och å Pl. IV, fig. 4 afbildade styckena.

---

[1] *Affaldsdynger;* sid. 28 o. f.

Huruvida skadorna åstadkommits genom användning eller genom svallning är naturligtvis omöjligt att afgöra.

På en bredeggad planyxa, 11461: 184, är den rätliniga eggen på ett egendomligt sätt utefter hela sitt för-

a

b

Fig. 20. **Planyxa af flinta med eggen förvandlad till skrapkant.** $^2/_3$.

a. sedd rätt framifrån; b. sedd framifrån i lutande ställning, hvarigenom bearbetningen vid eggen tydligare framträder.

lopp genom små tättställda urtyckningar uppskärpt. Eggvinkeln har emellertid genom detta förfaringssätt blifvit så trubbig, att stycket omöjligen efteråt kunnat användas som huggverktyg. Hela eggen har blifvit förvandlad till en typisk skrapkant, och planyxan har förändrats till en skrapa, (se fig. 20).

Två af de omtalade styckena äro skörbrända.

Slitmärken i form af blanka fläckar med fina, för ögat knappt skönjbara parallela repor, liggande i det närmaste vinkelrätt emot eggen, förefinnas hos ett stycke, nämligen den vackra bilformade yxan 11461: 113 (Pl. III, fig. 3), där dessa återfinnas på baksidan nere vid eggen[1].

Hos en af de jämnbreda planyxorna, 11882: 58, kan iakttagas några grunda parallela repor, gående i ungefär

a b

Fig. 21. Planyxa af flinta, genom svallning förstörd och ej fullt bestämbar. $^2/_3$.

a. yxans framsida; b. yxan sedd från ena sidokanten.

25°:s vinkel emot yxans längdriktning, insänkta i den tunna, på ytan mörka, kalkkrustan — rest af blockets ursprungliga skorpa — nära yxans nacke. Hos ännu en yxa — en rundtom slagen yxa — finnas dylika fast djupare och tydligare repor på motsvarande plats (se nedan sid. 73).

Ett *förarbete* till en liten planyxa synes föreligga i stycket 11882: 3. Bucklan är ej bortslagen, och ena sidokanten saknar behöflig bearbetning.

5 yxor äro särskildt i eggändan så förstörda, 3 genom

[1] Slitmärkena äro ej synliga på figuren.

svallning och 2 på annat sätt, att de ej fullt säkert äro igenkännliga, men synas troligen hafva varit fullt färdiga planyxor. Se t. ex. fig. 21. Af dessa härrör inv. n:r:

11882: 149 (svallad) från gruslagret närmast under ytlagret,
11461: 149 » » öfvergångslagret mellan gruslagret närmast under ytlagret och svarta lagret,
11461: 139 (svagt svallad) från gruslagret mellan öfre och undre svarta lagren,
11882: 33 } (skarpkantiga) från svarta lagret.
11882: 173 }

De 30 fullt säkra planyxornas fördelning i boplatsen framgår af följande plan och tabell.

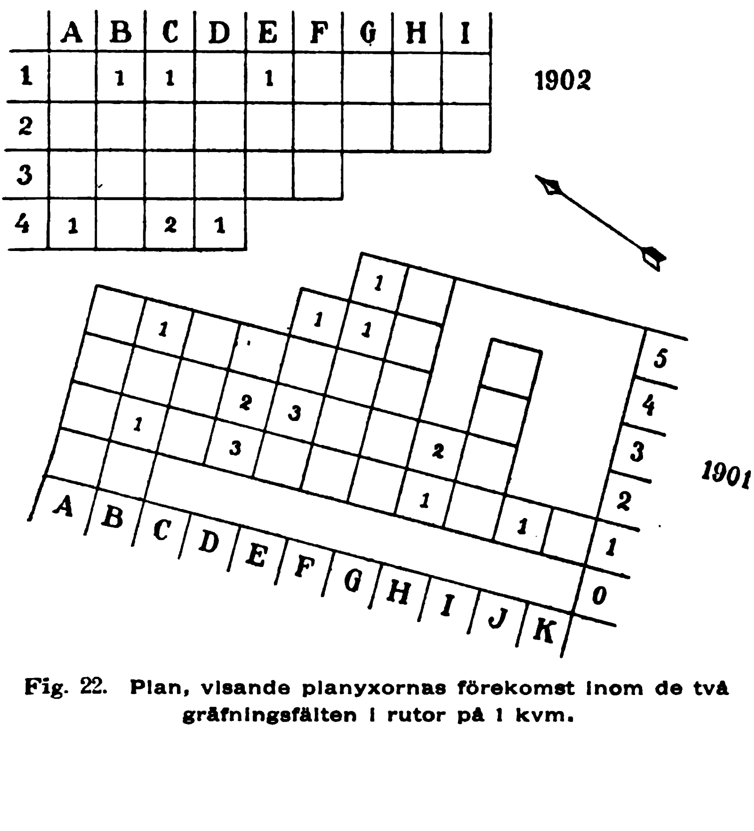

Fig. 22. Plan, visande planyxornas förekomst inom de två gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.

Tabell, visande planyxornas förekomst i olika lager inom boplatsen.

I ytlagret	1
» gruslagret närmast under ytlagret	2
» öfvergångslagret mellan gruslagret närmast under ytlagret och svarta lagret	1
» mellersta svarta skiktet	2
» undre svarta skiktet	8
» svarta lagret	16
	30

Af planyxorna härröra 6 från andra delar af boplatsen utom de båda större gräfningsfälten. Af dem är 11461: 266, en i hög grad svallad men fullt igenkännlig bredeggad planyxa, funnen på 1,5 m:s djup u. y. inom omr. I, alldeles ute vid landsvägen i ett skikt, som utgjorde direkt fortsättning på svarta lagret inom de båda gräfningsfälten och som genom sin rikedom på flintaffall och förekomsten af kolstycken visade, att det var en del af nämnda lager inom boplatsen. 11461: 113 (se ofvan sid. 70) är upptagen vid ras, som inträffade i kanten af skärningen vid gränsen mellan omr. II och III omkr. 10 m. från soldattorpsbyggnaden. Tydligen härrörde den från ett af de två där förefintliga svarta skikten, osäkert hvilket. Raset omfattade ett parti af vallen, som låg mellan 0,3 och 0,5 m. u. y. 11461: 313 är funnen i mellersta svarta skiktet på 0,65 m:s djup inom omr. III, 1 m. från omr. II, 6 m. fr. soldattorpet. 11882: 50 och 68 äro tagna på 0,45 m:s djup u. y. i svarta lagret inom omr. V. 11461: 297 (den minsta planyxan) härrör slutligen från svarta lagret och omkring 0,35 m. u. y. inom omr. VIII.

6. Rundtom slagna yxor.

Den andra typen bland boplatsens slagna flintyxor är, hvad jag i det följande vill kalla *rundtom slagna yxor*. Den släta, genom ett slag åstadkomna baksidan, som är karaktäristisk för de förut beskrifna planyxorna, finnes ej hos dessa, utan de äro på alla sidor tillformade genom flere slag eller knackningar.

Antalet rundtom slagna yxor i boplatsen är 12.

Styckenas längd ligger mellan 9,7 cm. och 5,7 cm. 9 af dem ha en längd mellan 8,5 och 7 cm. Det är sålunda ganska små yxor.

Med afseende på formen äro de flesta smala och jämnbreda, med längden vanligen mer än 2 till omkring 3 gånger så stor som bredden. Vid eggen kunna de vara smalare eller bredare än upptill.

Hos de flesta kan man urskilja två bredare sidor; några äro snarast 3-sidiga. Genomsnittet är mycket oregelbundet, rombiskt med dragning åt spetsovalt eller snedt triangulärt.

Eggen är hos 4 af dem rak eller tvär (se Pl. IV, fig. 8).

Nästan alla äro försedda med utskjutande knölar och ojämnheter, och tillslagningen är knapphändig.

Vid en jämförelse mellan planyxorna och de rundtom slagna yxorna synas de förra med afseende på tillformningens fullständighet och arbetets godhet komma betydligt före de senare.

4 äro starkt svallade.

Säkra slitmärken kunna ej iakttagas på någon.

På den största af boplatsens yxor af detta slag (11882: 49) finnes kalkskorpa öfver halfva ena sidan från midten uppemot nacken och uti skorpan iakttages en serie finare och gröfre, hvarandra korsande repor (se afbildningen, fig. 23), obetydligt afvikande från yxans längd-

riktning. Dessa repor likna dem, som förefinnas på jökelstenar. Materialet till yxan skulle då hörröra från morängrunden. Eller ock ha de att tacka mänskligt arbete för sin tillkomst. Möjligen ha de att göra med skaftningen. — Om en klufven gren eller ett med klyka försedt hjorthornstycke klämmes ned öfver yxan snedt uppifrån, borde dylika repor kunna uppkomma i kalkskorpan.

Liknande repor, äro, såsom ofvan (sid. 70) är omtaladt, funna på en planyxa likaledes i kalkskorpa uppemot yxans nacke.

Fig. 23. Rundtom slagen flintyxa med repor i kalkskorpan. 2/3.

De rundtom slagna yxornas fördelning i boplatsen framgår af följande tabell och plan.

Inom de båda gräfningsfälten äro 10 funna. Af de öfriga 2 härrör den ena från svarta lagrets fortsättning inom omr. II från 1 m:s djup u. y. Den är starkt svallad. Den andra är från svarta lagret på omr. VIII.

Tabell, visande de rundtom slagna yxornas förekomst i olika lager inom boplatsen.

I öfre svarta skiktet	1
» undre svarta skiktet	2
» svarta lagret	9
	12

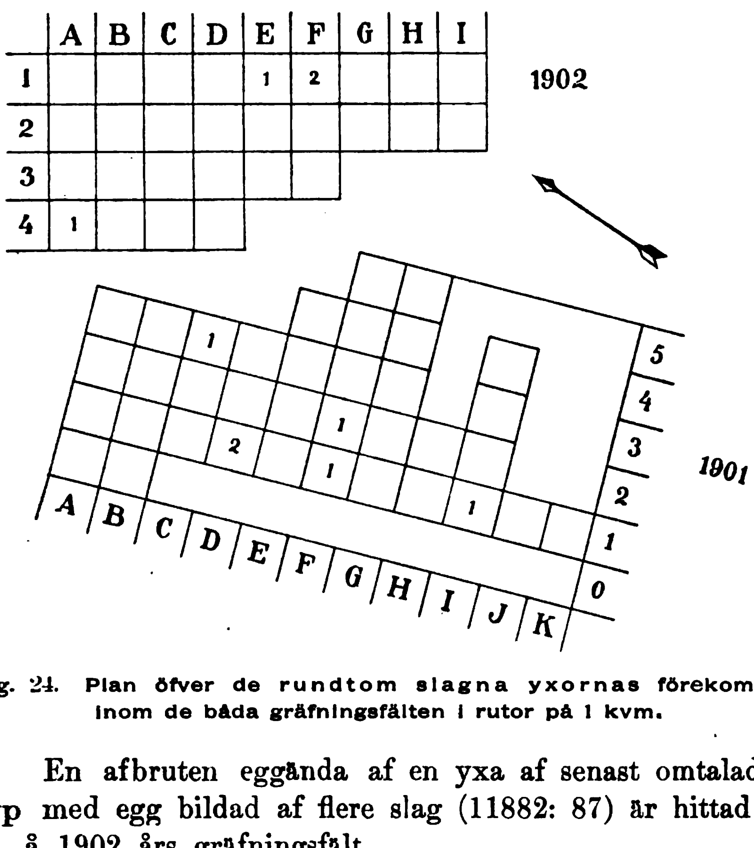

Fig. 24. Plan öfver de rundtom slagna yxornas förekomst inom de båda gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.

En afbruten eggända af en yxa af senast omtalade typ med egg bildad af flere slag (11882: 87) är hittad i C_4 å 1902 års gräfningsfält.

Ett alldeles likartadt stycke (11882: 12) fanns nedramladt framför skärningen vid område I. Det senare är betydligt svalladt.

3 tydliga förarbeten till rundtom slagna yxor föreligga från svarta lagret å gräfningsfälten.

Genom svallning eller vid användning förstörda och mer eller mindre svårigenkännliga stycken, som sannolikt varit färdiga rundtom slagna yxor eller i det närmaste färdiga förarbeten till sådana, anträffades inom de båda gräfningsfälten till ett antal af 10, hvaraf 2 härröra från ytlagret, 2 från gruslagret närmast under ytlagret, de öfriga från svarta lagret.

---

7. Andra flintredskap.

Ett stickvapen, antingen en *spjutspets* eller en *dolk*, utgör troligen det å vidstående afbildning, fig. 25, åter-

Fig. 25. Dolk(?) af flinta. 2/3.

gifna stycket (11882: 167). En särskild tillhuggning för skaftning eller för att göra stycket bekvämare att hålla i handen, sannolikt för det senare ändamålet, är företagen.

Längden är 11,1 cm. Stycket bär ett litet parti af kärnans naturliga skorpa.

Stycket 11461: 321 är tämligen sannolikt en borr, gjord af ett 9 cm. långt, 6 cm. bredt och 2 cm. tjockt flintstycke med skorpa på ena sidan. Här finnes en från tre sidor arbetad, om också ej synnerligen god, möjligen vid användning förstörd, borrspets. Upptill är stycket ganska oformligt.

---

8. Slagna och bearbetade flintor af osäker natur.

Utom de under de särskilda kapitlen ofvan såsom mer eller mindre osäkra omnämnda styckena, nämligen 1 tväreggad pilspets, 2 knifvar, 6 skrapor, några sågar, ett 10-tal borrar, 5 planyxor och 10 rundtom slagna yxor, träffades inom boplatsen en ganska stor mängd slagna flintstycken med tydliga tecken till vidare bearbetning, ehuru ofta af den art, att ingenting mera bestämdt utan blott gissningsvis kan sägas om styckenas användning.

Hos ett 50-tal ungefär är detta mera framträdande.

Ett par stycken kunna vara delar af knutor.

Några kunna vara misslyckade förarbeten till yxor af olika slag eller sönderslagna yxor.

Hos ett 20-tal affallsskärfvor, ett 10-tal spåner och några oformliga affallsstycken har bearbetningen utseende af en oregelbundet förlöpande skrapkant, förlagd vanligen utefter styckets långsidor. Hos flera mindre planstycken, äfven ganska oregelbundna skärfvor, kan iakttagas små tydliga hak eller ibland en aftrubbning af kanterna liksom för skaftning o. s. v.

Det sistnämnda tyckes tyda på, att såväl spåner som affallsstycken af olika art, som lågo strödda på boplatsen, ofta tillfälligtvis fingo tjänstgöra som redskap, hvarvid de fingo denna knapphändiga bearbetning.

Saker af andra bergarter.

1. Planyxa af kvartsitsandsten.

En fullt igenkännlig planyxa af mörkröd kvartsitsandsten utgör stycket 11461: 243.

Längden är 8 cm., bredden kan ej afgöras, emedan båda egghörnen äro afslagna. Emellertid har den till formen varit bredeggad och billiknande med vackert böjda sidokanter. Tjockleken är 2,4 cm. Vid nackändan synes stycket fått en särskild bearbetning, hvarigenom nacken fått en inbuktning, som kanske haft betydelse för skaftningen. Framsidans eggyta är på vissa upphöjda små partier blanknött.

Den är funnen i undre svarta skiktet i C_3, 1901.

---

2. Slipade yxor af grönsten.

Vid undersökningen upptogos 3 slipade yxor.

11461: 63 (Pl. V, fig. 3), som hittades i början af gräfningarne 1901 i rutan F_2 midt i gruslagret närmast under ytlagret på 0,25 m:s djup u. y., har en längd af 11 cm., största bredd af 7,75 cm. och tjocklek af 3,75 cm. Bredden uppe vid nacken är 4 cm.

Såsom synes af figuren, är det en afrundad, ovanligt bred och klumpig form.

Slipningen har ej tagit djupt, utan ytan bär en mängd märken efter den första tillslagningen. Särskildt äro sidokanterna illa slipade. Eggen är starkt utbuktad och saknar egghörn; den förlöper snedt mot tvärgenomsnittets längsta diameter. Nacken är tvär med en plan, oregelbundet elliptisk nackyta.

Bergarten är närmare bestämdt en diabasmandelsten med tämligen tät grundmassa och glesa små mandlar,

hvilkas innehåll delvis är utlöst, så att bergarten är försedd med håligheter.

11461: 240 (Pl. V, fig. 2) är funnen i rutan C_3 vid slutet af gräfningarne 1901 midt i svarta lagret på 0,5 m:s djup u. y.

Yxan mäter i längd 7 cm., i bredd vid eggen 4,2 cm., i tjocklek 1,75 cm.

Formen är tämligen olika emot föregående. Den ifrågavarande yxan är liten och lätt, tunn och med raka sidokanter, blott svagt utbuktad egg och nästan spetsig nacke. Slipningen är ungefär lika knapphändig hos denna som hos den förra. Sidokanterna äro dock något bättre afjämnade.

På den plats, där denna yxa upptogs, är det möjligt, att lagren under öfversta gruslagret blifvit på något sätt omrörda. — Inom rutorna närmast omkring förefunnos två svarta skikt, mellanlagrade af ljust grus. Detsamma var äfven fallet inom halfva rutan C_3. På den plats, där yxan låg, kunde ej grusranden mellan de båda skikten iakttagas, och jorden syntes här omrörd.

Om här en rubbning af lagren försiggått, har denna emellertid ej drabbat det öfverliggande gruslagret närmast under ytlagret.

Tätt intill den slipade yxan lågo en rundtom slagen yxa (11461: 150), en likartad, men förstörd slagen yxa (11461: 148), en skrapa med inbuktad kant och skafttunga samt 2 tväreggade pilspetsar och en knuta.

11882: 99 är funnen nära bottnen af svarta lagret på 0,65 m:s djup u. y. i D_1 1902, liggande på stenarne i en här befintlig eldstad.

Längden är 12,25 cm., bredden vid eggen 5,8 cm., tjockleken 2,7 cm.

Vi ha sålunda här en mera långsträckt form än de båda föregående.

Slipningen är här minst lika dålig som hos de båda andra och särskildt ofullständig utefter sidokanterna.

Eggen är svagt utbuktad och ligger snedt emot yxans tvärlinje. Upptill är stycket krökt. Utom 3 tväreggade pilspetsar, några spåner, några otydligt bearbetade flintstycken samt 185 affallsstycken och en mängd mycket små krukskärfvor af tjockt gods, däribland några tydligt svallade, hittades inga tydliga fornsaker i samma skikt som nu omtalade yxa.

Hos de båda sist beskrifna yxorna är eggen något hålig.

Bergarten hos de senare är en tät diabas.

Genomsnittet är hos alla tre oregelbundet med dragning åt den spetsovala formen.

---

3. Slipstenar m. m.

4 slipstensfragment äro funna inom boplatsen, alla inom de båda gräfningsfälten. De äro delar af minst tre olika slipstenar.

Ett af dem hittades i B_1 1901 i undre svarta lagret, 0,5 m. u. y.. Af de öfriga äro 2 funna i svarta lagret och ett på gränsen mellan gruslagret närmast under ytlagret och svarta lagret i 1902 års gräfningsfält i rutorna: A_1, på 0,8 m:s djup u. y., D_2, 0,55 m. u. y. och E_1, 0,35 m. u. y.

Bergarten är i två tunnskiffrig finkornig grå sandsten, i de andra två tämligen grofkornig röd sandsten.

Det är tunna platta stycken, det största 16 cm. långt, 10 cm. bredt och 2 cm. tjockt, de öfriga flere gånger mindre. Den tunnaste biten är utefter en kant blott 4 mm. tjock.

Blott ena sidan har varit använd vid slipningen. Två af bitarne visa, att slipstenarne i kanterna utefter omkretsen varit afjämnade genom slipning eller nötning.

En annan stenplatta (11461: 76) af finkornig grå sandsten med en fullständig och regelbunden, aflång urgröpning på ena sidan är funnen i gruslagret närmast under ytlagret (0,33 m. u. y.) i E_2 1901. Den synes svallad

Fig. 26. Urgröpt sten af finkornig sandsten. 1/2.

och är i kanterna afrundad. Den har en längd af 17 cm., en bredd af 13 cm. och en tjocklek af 4 cm. Urgröpningen är i midten 1,5 cm. djup och måste vara åstadkommen genom mänskligt arbete (se fig. 26).

Om detta stycke utgjort en slipsten eller en liten kvarn kan sannolikt ej afgöras.

Krukskärfvor.

Såsom af ofvan lämnade redogörelse synes, och såsom nedan ytterligare framhålles, finner man inom boplatsen med afseende på beskaffenheten af slagna flintor och öfriga fornsaker af sten ingen olikhet mellan de äldre och de yngre lagren.

En sådan olikhet gör sig så mycket tydligare gällande ifråga om beskaffenheten af lerkärlsfragmenten inom de olika lagren.

Vid beskrifningen af de inom boplatsen funna krukskärfvorna skall jag därför i det följande redogöra för

dem lager efter lager och börjar med den del af boplatsen, inom hvilken lagringen är mest utpräglad, nämligen där svarta lagret var uppdeladt i flera skikt (se sidd. 40 och 41).

Inom undre svarta skiktet hittades 140 tämligen små krukskärfvor, utom en mängd obetydliga fragment, spridda inom 9 rutor.

Alla dessa skärfvor ha tillhört synnerligen tjockväggade kärl. Tjockleken är hos de flesta öfver, 1,5 cm. och uppgår hos några till 1,8 cm. och däröfver.

Åtminstone två olika slags kärl af olika gods och af olika form ha förekommit.

Hos det ena slaget är godset alltigenom likartadt med afseende på sin sammansättning och består af lera, som nästan alltid är uppblandad med stycken af söndersmulad granit och vanligen äfven med sand [1].

---

[1] Granitkrosstyckena äro tydligen med afsikt inblandade i leran. Detta framgår af det förhållandet, att de i alla skärfvor, som höra till samma kärl, ha sin särskilda karaktär med afseende på storleken, i det de i samma kärl ha en bestämd medelstorlek, hvilken växlar på det sätt, att den i stora tjockväggiga kärl är större än i mindre och tunnväggiga, och vidare med afseende på bergarten, hvilken hos krosstyckena i samma kärl är densamma genom hela kärlet men i olika kärl ofta betydligt olika.

Krosstyckenas storlek kan i skärfvor af tjockt gods uppgå till öfver 1 kbcm., i tunnare skärfvor är den vanligen blott omkring $^1/_3$ till högst $^1/_2$ kbcm.

Bergarten i dem är oftast grofkornig granit. Särskildt röd fältspat tyckes vara tillvaratagen och använd. Kvarts är blott sparsamt förefintlig i godset hos de tjockare krukskärfvorna och kan vara bortplockad. I de tunnare skärfvorna i boplatsen förekommer den oftare. Äfven finkornig granit med röd fältspat har användts. Glimmer finnes ofta.

Ett annat förhållande, som tyder på, att krosstyckena äro afsiktligt tillförda godset, är, att man bland dem finner sådana med *en* yta, som är slät, liksom slipad, men öfriga ytor ojämna och af den beskaffenhet, som uppkommer genom krossning. De äro tydligen kross-

Största delen af krukskärfvorna i undre svarta skiktet ha tillhört tämligen svagt brända kärl. De allra flesta äro tegelfärgade blott 3—4 mm. innanför yttersidan, några hafva ljus tegelfärg från yttersidan till midten af godset, några få bitar äro tegelfärgade ända igenom. För öfrigt är godsets färg grå i olika nyanser eller brunsvart.

Att hållfastheten ej varit synnerligen stor, torde framgå af att de flesta kärlfragmenten äro små med blott några centimeters största genomsnitt.

Detta beror dock till stor del på tillverkningssättet. Med ett undantag visa sig de kärl, hvaraf ifrågavarande krukskärfvor från undre svarta skiktet äro delar, vara uppbyggda af på hvarandra lagda, m. l. m. tjocka lerstrimlor, som ofvanifrån undan för undan äro sammanpressade med en fingerspets. En rad intryck efter fingerspetsen med nageln träffas därför ofta i en af skärfvans öfre brottytor samt afgjutning af dessa intryck i en med den förra parallel brottyta. Vid krukornas sönderspruckande falla de isär efter dessa vid tillverkningen bildade fogar (se Pl. VI fig. 5, som visar en sådan skärfvas öfre brottyta med tydliga finger- och nagelintryck samt Pl. VII figg. 2 och 3).

Lerkärl, som ej varit tillverkade på detta sätt, ha haft större hållfasthet. De största skärfvorna i boplatsen härröra från kärl af annan tillverkning (se nedan sidd. 86 och 90).

En tillformning af kärlets ytter- och inneryta med handen kan äfven spåras på nämnda ytors egenskap att vara försedda med grunda insänkningar och låga upp-

---

produkter af större svallade stenar, af hvilkas yta de bevarat en liten del.

Sand finnes rikligt i nästan alla de tjocka krukskärfvorna. Mestadels är det fin, svallad kvartssand. Kornens storlek uppgår sällan till mer än högst ett par kubikmillimeter, någon enda gång hittas korn af en half kubikcentimeter eller något mer. Där sand är sparsam eller saknas, är det möjligt, att den genom slamning är frånskild ur leran. Särskildt synes detta vara fallet vid de tunna krukskärfvorna i boplatsen, som alla bestå af sandfattigt gods.

höjningar, åstadkomna vid handens pressning mot ytan. På några bitar af ett sådant kärl synes till och med hudstrukturen på handens insida.

Flere af skärfvorna äro tydligt svallade. På dessa äro kanterna aftrubbade, och sanden i godset framträder i ytan, så att denna kännes sträf. Några bitar äro genom svallningen alldeles afrundade.

Om de af nu beskrifna gods tillverkade kärlens form lämna de funna fragmenten viktiga upplysningar.

Om bottnarnes beskaffenhet vittna först och främst två i lagrets understa del anträffade större kärlfragment.

Det ena af dessa (11461: 600) är den å Pl. VII, fig. 3 afbildade egendomliga underdelen af ett kärl. Kärlet afsmalnar från buken långsamt nedåt, och själfva bottnen är utdragen i en tapp. Längden af denna, räknadt från midtpunkten af kärlets inre bottenyta, är 3 cm., tjockleken nedtill är 3,7—4,2 cm., — till sin omkrets är den nämligen ej fullkomligt rund. Nedtill är den något utvidgad.

I samma ruta (D_2 1901), där denna bottendel hittades stående i understa delen af lagret på 0,55—0,60 m:s djup u. y. med själfva tappen nere i det ljusa sandlagret under det svarta skiktet, hittades också i lagrets djupare delar två mindre skärfvor, som hörde ihop med den först omtalade delen. Uti en närliggande ruta (D_1 1901) hittades i öfversta delen af lagret en större samt tre mindre skärfvor, likaledes hörande till samma kärl.

Den större af de tre sistnämnda skärfvorna och de två små styckena från D_2 äro sammanfogade med bottendelen och utgöra det å Pl. VII afbildade stycket, som har en höjd af 13 cm. Kärlet har emellertid ursprungligen varit högre. Flera skärfvor, som säkert höra till samma kärl, äro funna i 1902 års gräfningsfält.

Ej den minsta del af kärlets kant föreligger.

Vid den öfversta af de hopfogade skärfvornas öfverkant, hvilken i likhet med flera andra hithörande skärf-

vor visar utmärkt tydliga finger- och nagelintryck i brottytan, har kärlets diameter varit 12 till 14 cm.

Godset, som är hårdt och fast, ehuru att döma af den svagt antydda tegelfärgen endast ringa brändt, saknar granitkrosstycken, men innehåller ganska rikt med fin kvartssand. Det har varit något tunnare, än alla andra kärl, hvaraf delar hittats i lagret. De tjockaste skärfvorna äro 1,2 cm. tjocka. Tjockleken har varit större mot midten af kärlet än nedtill närmare bottnen.

Det har varit försedt med ett egendomligt, enkelt ornament af små, långsträckt elliptiska intryck, ordnade i oregelbundna rader uppifrån och nedåt, sannolikt öfver hela kärlet. Intryckens längd är högst 4,5 cm., bredd 2 cm., djup $^1/_3$—$^1/_2$ mm. De stå på $^1/_2$ till 1,3 cm:s afstånd från hvarandra.

Den andra i lagret funna bottendelen (11461: 92) är likaledes tappformig, men tappen är högre och betydligt vidare samt nedtill afrundad (se Pl. VII, fig. 2). Från midtpunkten af kärlets inre bottenyta till motsvarande punkt på det yttre af tappen är afståndet 4,15 cm. Tappens tjocklek nedtill är 5,2 cm.

Till skillnad från hos föregående är kärlväggen här nästan tvärt utsvängd från tappen, såsom synes å figuren. Väggen har varit betydligt tjockare än hos förut beskrifna kruka, eller 1,7—1,9 cm. Fingerintryck finnas i brottytorna. Godset är tegelfärgadt ända igenom å bottentappen och innehåller rikt med röda fältspatstycken och sand.

Den sist beskrifna bottendelen, som tyvärr vid upptagandet blef något skadad och därför ej är alldeles fullständig, upptogs tillsammans med ett 20:tal likartade och ganska säkert till samma kärl hörande skärfvor jämte en del mindre fragment i rutan D_1 i bottnen af skiktet, på 0,55—0,6 m:s djup u. y. Dessa skärfvor ha tegelfärg blott till midten af godset.

Att döma af vissa hithörande skärfvors böjning har det kärl, de tillhört, varit stort, af minst några och 20 cm:s diameter. Troligen har det helt och hållet saknat ornament, åtminstone finnas ej spår till något sådant på ifrågavarande skärfvor.

Ett dussin likartade skärfvor (utom smulor), af hvilka en stor del eller möjligen alla hört till samma kärl som de sistnämnda, äro funna inom samma skikt i rutorna B_0 och C_1. — Några af dessa skärfvor hafva en böjning, som tyder på ett ovanligt stort kärl, af minst 30 cm:s diameter.

Utom dessa två egendomliga tappformiga bottnar och till dem m. l. m. säkert hörande skärfvor har inom svarta skiktet gjorts ännu ett fynd, som ger oss någon föreställning om utseendet af de ifrågavarande lerkärlen.

På spridda ställen inom rutan B_1, dels midt i skiktet, dels i dess understa del på gränsen mot underliggande kolfria sandlager på 0,55—0,7 m:s djup u. y. hittades ett 30-tal ovanligt stora skärfvor och en mängd små fragment, hörande till ett och samma lerkärl (11461: 599). 10 af de större skärfvorna passade ihop och kunde sammanfogas till den tämligen stora kärldel, som finnes afbildad på Pl. VII, fig. 1.

Största skärfvans längsta diameter var 14 cm. De flesta voro dock betydligt mindre.

Detta kärl skiljer sig med afseende på tillverkningssättet helt och hållet från öfriga kärl, hvaraf skärfvor funnits i skiktet. Det är ej uppbygdt af med fingerspetsen tilltryckta lerstrimlor. — I ingen af de funna bitarne kunna några »fingermärken» iakttagas i brottytorna.

Däremot är godset rikt på sand och stora krosstycken af en finkornig röd granit.

Kärlväggens tjocklek å det hopfogade stycket är 1,5 till 1,9 cm. På en del af kärlet har godset varit

ljust tegelfärgadt helt igenom, på en annan del brunsvart.

Hvarken om kärlets botten eller om mynningskanten ger någon af hithörande skärfvor kunskap. Däremot kan man få ett säkert mått på diametern vid kärlets buk, som på kärlets insida är drygt 19 cm.

På insidan samt på ett par skärfvor på utsidan finnes ett tunt kollager, som visar, att kärlet varit användt vid kokning.

Man kan på yttersidans beskaffenhet mycket tydligt se, att den är tillformad med flata handen. Men ett särskildt verktyg torde äfven användts vid tillformningen och tillslätningen af ytan. På ett par ställen finnes ett märke bestående af två parallela repor tätt tillhopa, hvilket kan ha tillkommit vid handteringen af detta verktyg.

Ett ornament finnes öfver hela ytan af elliptiska intryck, ställda i oregelbundna, ej fortlöpande rader nedifrån och uppåt, med sin största längd ungefär i radernas riktning. Intrycken äro regelbundnare, större och bredare än på ofvan beskrifna bottendel (jfr. Pl. VII, figg. 1 och 3 samt Pl. VI, fig. 6), de största af 7,5 mm:s längd, 4,5 mm:s bredd och 1 mm:s djup, en del dock betydligt mindre. — Detta ornament och det, som finnes på den förut beskrifna bottendelen, äro naturligtvis egentligen ett och detsamma.

Några tjocka skärfvor med tämligen likartade ornament med de sist beskrifna, men af helt annat gods och utseende och tydligen härrörande från andra kärl, äro hittade inom skiktet. På en af dessa äro intrycken alldeles runda. På en annan finnas runda intryck, omväxlande med elliptiska.

Från 5 rutor inom skiktet härstamma omkring 20 skärfvor (utom mindre fragment), som tillhöra ett eller möjligen ett par andra tjockväggiga kärl af ungefär samma beskaffenhet, men med sämre brändt gods än de hittills beskrifna. Ornamentet å dessa är analogt med förut omtalade, men afviker något. Intrycken, som tydli-

gen varit anordnade på samma sätt som i de förra fallen, äro smala, i båda ändarne spetsiga och i bottnen skarpt kölade, — man kan kalla dem båtformiga. De ha en längd af 7—9 mm., bredd 2,5 mm. och djup af 1,2 mm. Fingerintryck i brottytorna på hithörande skärfvor visa på det vanliga tillverkningssättet, och på skärfvornas böjning synes, att de tillhört mycket stora, krukformiga kärl.

De flesta af de sistnämnda skärfvorna äro hittade i bottnen af skiktet, några få i midten af detsamma.

Efter noggrann undersökning af gods och ornament och allmän form hos alla nu omtalade skärfvor kommer man till det resultat, att från 9 af de 16 rutor, inom hvilka svarta lagret var uppdeladt i två skikt, ha i undre skiktet upptagits lämningar af minst 8 *krukformiga lerkärl*, hvilka i allmänhet varit synnerligen *stora, tjockväggiga* och m. l. m. dåligt brända, försedda *med tappformiga bottnar* och antingen *saknat ornament* eller haft *ett egendomligt enkelt ornament öfver hela yttersidan* af vanligen långsträckta grunda intryck, riktade nedifrån och uppåt. — Ornamentets form visar 4 eller 5 varianter med afseende på intryckens längd, bredd och bottenform.

Dessa kärl äro tillverkade för fri hand, utan drejskifva och, med ett enda undantag, af mer eller mindre tunna lerstrimlor, lagda öfver hvarandra och ofvanifrån sammanpressade med fingrarne.

Godset är groft, vanligen sandigt, och med undantag för ett af kärlen, bemängdt med afsiktligt inblandade stora krosstycken af granit.

Men äfven ett annat slags kärl ha, såsom förut nämnts, varit företrädda i skiktet.

I tre olika rutor, i bottnen af skiktet på gränsen mot underliggande lager har nämligen hittats kantskärfvor och andra bitar, inalles 15 st. (utom smulor), af ett egendomligt utseende med gods, som måste vara högst obetydligt

brändt och som i det inre är löst, jordigt, med ymnig grof sand och stora, röda granitstycken. I själfva ytan, som är svart af täckande kolskorpa, har troligen gods af en annan massa, sannolikt bättre slammad lera, påsmetats. Hithörande kantskärfvor, hvilka liksom öfriga bitar sakna ornament, tillta nedåt ytterst hastigt i tjocklek och äro redan 3 cm. från själfva kanten 2 cm. tjocka. Ett par af skärfvorna äro 2,5 cm. tjocka. — En tämligen stor skärfva (11461: 622) med väl bibehållen kant och flera mindre, af hvilka 6, som i lagret lågo skilda åt, kunnat hopsättas till ett kantstycke af 14 cm:s längd, visa tydligt, att kanten under största delen af sitt förlopp varit ytterst svagt böjd.

Dessa kärldelar kunna ej ha tillhört en kruka med rund mynning, utan måste härröra från ett *elliptiskt fat* eller en *båtformig, låg skål.*

En större och några mindre delar af sådana kärl äro funna i svarta lagret 1902 och omnämnas nedan (sid. 95).

Fortsätta vi nu uppåt till lagren öfver understa svarta lagret, skola vi se, att vi här genast *i grusskiktet mellan öfre och undre svarta skikten* möta ett nytt element ibland boplatsens lerkärl.

I nämnda skikt hittades i rutan E_3 utom en 1,5 cm. tjock krukskärfva, af det vanliga grofva godset och med fingermärken i brottytan, 10 stycken betydligt tunnare skärfvor och af helt annat gods.

Tjockleken låg hos dessa mellan 0,7 och 1 cm. De äro af ett nästan sandfritt, troligen slammadt material, som dock är uppblandadt med mindre granitkrosstycken. Fingermärken finnas ej i brottytorna. Ornament saknas. Tegelfärgen når till ett par mm. innanför ytterytan, f. ö. är färgen mörkt gråsvart. — En hithörande kantskärfva tyder på ett kärl af högst 10 cm:s diameter vid mynningen.

Gå vi nu uppåt i lagerföljden förbi mellersta svarta

skiktet, i hvilket inga krukskärfvor äro hittade, till *öfre svarta skiktet,* där de äro så mycket rikligare tillfinnandes, få vi en utvidgad kännedom om de kärl, nyssnämnda tunna skärfvor tillhört.

Precis likartade skärfvor äro nämligen hittade i detta skikt till ett antal af öfver 200 (utom smulor), däraf största delen upptagna inom en ruta, E_3, strödda öfver hela rutan och förekommande genom hela det här 8 cm. tjocka, utkilande skiktet, som låg mellan 0,25 och 0,33 m. u. y.

Godset är hos alla dessa likartadt. Kvarts finnes rikligt bland krosstyckena. På såväl ytter- som innersidan synas fina täta, hvarandra korsande repor efter det redskap, som vid tillverkningen användts för att jämna ytan. Många af skärfvorna äro ganska stora.

Beträffande formen å de kärl, skärfvorna tillhört, synes af några större stycken — delvis kantstycken — att det varit krukor med utsvängd mynningskant och utsvängd, sannolikt rundad buk. Om bottnens beskaffenhet lämna de funna skärfvorna ingen upplysning.

Ett par kantskärfvor bära ornament (se Pl. VI, fig. 2). Dessa bestå dels af glesa nagelintryck tvärs öfver kanten, dels af två tättställda rader grunda intryck, gjorda med ett föremål af obekant art, möjligen en afbruten pinne. Samma föremål har användts vid ornamenteringen af de olika kärl, dessa kantskärfvor tillhört, men man har gett det olika lutning och därigenom åstadkommit två olika varianter.

Då den ena skärfvan (11461: 613) dessutom har betydligt mera utsvängd kant än den andra (11461: 612), är det klart, att de båda skärfvorna äro bitar af två olika kärl. För det ena af dessa kärl kan efter skärfvans böjning antagas en diameter af omkring 16 cm.

Två små tunna, ej ornerade kantskärfvor från ett annat, f. ö. likartadt kärl äro äfven funna i lagret.

Tjockleken uppgår på nu beskrifna skärfvor till högst 1 cm., men är vanligen betydligt mindre.

En i skiktet funnen skärfva har ett ornament af tre parallela djupa refflor med skarpa kanter (se Pl. VI fig. 4).

Äfven i detta lager äro funna några små bitar af kärl af det gröfre godset, en af dem med fingerintryck i en brottyta.

En öfverblick öfver de ur öfversta svarta skiktet upptagna krukskärfvorna ger vid handen, att i detta skikt delar af minst 5 till 6 *krukformiga kärl* äro funna. Endast ett af dessa har varit ett sådant tjockväggigt kärl med groft gods, af det slag, hvaraf lämningar så rikligt träffades i understa svarta skiktet. De öfriga hafva varit *betydligt tunnväggigare och äro gjorda af finare gods, sannolikt af slammad lera; de hafva haft utsvängd buk och utsvängd mynningskant samt* ibland *ornament invid mynningskanten.* Om bottenformen är intet kändt. *Dessa kärl ha sannolikt varit ganska små.*

I *gruslagret närmast under ytlagret* har inom ifrågavarande del af boplatsen inom rutorna D_2 och E_3 i bottnen af lagret på nära 0,25 m:s djup u. y. hittats 8 skärfvor, af hvilka 5 eller 6 möjligen ha hört till något af de nyss beskrifna tunna kärlen från öfre svarta skiktet; åtminstone likna de i hög grad dessa.

Två andra skärfvor, den ena en kantskärfva med ornament (11461: 98) (se pl. VI, fig. 1), äro bitar af ett annat mycket tunt kärl. Tjockleken är högst 6 mm. Godset i dessa är mörkt, af tämligen sandfri lera med granitkross. Innerytan har stark glans.

Ornamentet består af tre tättställda rader små rektangulära intryck med ojämn botten samt därunder kvadrater med 1 cm:s sida af liknande intryck. Intrycken äro af 2 till 3 mm:s längd och hälften så stor bredd; djupet är 1 till 1,5 mm. De kunna vara gjorda med en afbruten trästicka eller något dylikt föremål, åt hvilket

vid inprickningen af ornamentets olika delar tydligen gifvits olika lutning.

Skärfvans böjning tyder på, att kärlet vid mynningen haft endast 10 cm:s diameter och således antagligen varit ett ganska litet kärl. Mynningskanten är ej utsvängd.

Sedan vi nu af lämnade beskrifning öfver krukskärfvornas beskaffenhet inom de olika lagren i den del af boplatsen, där svarta lagret var uppdeladt i flere skikt, lärt känna, att en tydlig olikhet gör sig gällande mellan de olika lagrens och skiktens innehåll af skärfvor, och sett, hvaruti denna olikhet består, öfvergå vi till den återstående och större delen af boplatsen och underkasta de här funna lerkärlslämningarne en granskning.

I 1901 års gräfningsfält äro *i svarta lagret* funna omkring 115 krukskärfvor utom en del smulor.

Af dessa är något mer än hälften af groft gods med fingermärken i brottytorna och af synnerligen stor tjocklek, nämligen 1,5 till 2 cm., och för öfrigt alldeles samma beskaffenhet som det stora flertalet i undre svarta skiktet funna.

Resten utgöres af tunna krukskärfvor af samma slag och troligen delvis af samma kärl som de i skikten öfver undre svarta skiktet funna, ofvan beskrifna, tunna krukskärfvorna af finare gods.

Delar af ornament förefinnas på två af dessa skärfvor. I det ena af dessa, som är anbragt på en skärfva af groft gods, igenkännas de breda elliptiska intrycken från den stora krukdelen (11461: 599) från undre svarta skiktet.

Det andra ornamentet består af finare och gröfre streck och är allt för fragmentariskt för att närmare kunna bestämmas. Såsom nedan omtalas, har i nämnda skärfva träffats ett aftryck af ett hvetekorn.

Kantskärfvor äro funna af två slag, en tunn, likartad med de tunna kantskärfvorna utan ornament från öfre

svarta skiktet, samt 3 tjockare, hörande till ett annat kärl. De sistnämnda äro af groft gods.

Slutligen har i rutan F_4 midt i lagret hittats en fullt igenkännlig del af en mindre, tappformig botten (11461: 58), liknande, ehuru troligen något mindre än ofvan omnämnda stycke 11461: 600 (se sid. 84).

Beträffande förekomsten af de två olika slagen krukskärfvor, hvilka vi för korthetens skull i det följande kunna benämna *tjocka* och *tunna*, rådde en i ögonen fallande regelbundenhet rum.

Från bottnen af lagret, eller från undre hälften af detsamma äro endast tjocka krukskärfvor upptagna. De tunnaste äro två kantstycken af 1 cm:s tjocklek. Alla ha fingermärken i brottytorna och synnerligen groft, sandrikt gods. Hälften af dem äro funna på gränsen mellan svarta lagret och det ljusa gruslagret därunder, till ett djup af 0,55 m. u. y.

Midt i lagret äro funna ungefär lika många tjocka som tunna skärfvor. Bland de förra är en kantskärfva lik de sistnämnda från bottnen af lagret anförda.

Från lagrets öfre del härröra utom ett dussin små skärfvor af brändt lergods af egendomlig art, beträffande hvilka det är ovisst, om de tillhört ett kärl eller något annat föremål, ett par mycket fragmentariska och osäkra skärfvor af det för de tjocka krukskärfvorna vanliga godset samt omkring 20 stycken af det tunna slaget.

Häraf framgår sålunda, att de tunna krukskärfvorna inom ifrågavarande del af boplatsen först träffas midt i svarta lagret samt blifva öfvervägande i dess öfversta del. De saknas däremot i bottnen af lagret, där de tjocka skärfvorna förekomma ensamt.

Från osäkert djup i lagret äro vid siktningen funna 9 tjocka och 8 tunna små skärfvor.

I 1902 års gräfningsfält upptogs *i understa delen af svarta lagret,* de flesta från närheten af lagrets botten, 56

tjocka skärfvor. Ingen enda krukskärfva af det tunna slaget är hittad i denna del af lagret.

I öfre hälften af svarta lagret ha insamlats 6 tjocka och 7 tunna krukskärfvor. För de 7 tunna är antecknadt öfversta delen af lagret eller allra öfversta delen af lagret. Dessutom har för 40 små, tjocka krukskärfvor, funna först vid siktningen, intet bestämdt djup kunnat angifvas.

Enligt alla iakttagelser öfver in situ funna skärfvor äro således äfven inom denna del af boplatsen i dess bottenlager endast tjocka krukskärfvor af groft gods och af

Fig. 27. Del af en låg skål af groft lergods. 2/3.

»fingertillverkning» tillfinnandes. I svarta lagrets öfre hälft uppträda först skärfvor af det tunna slaget med finare gods.

Af de i svarta lagret 1902 funna tjocka krukskärfvorna bära 5 det förut beskrifna, af stora breda elliptiska intryck bestående ornamentet.

Ett 20-tal äro af precis samma sandiga gods utan granitkrosstycken som den i undre svarta skiktet funna tappformiga botten 11461: 600, bära samma ornament som denna och hafva säkerligen hört dit.

Ornamentet af smala båtformiga intryck finnes äfven på några af de tjockaste skärfvorna.

En kantskärfva af 1,5 cm:s tjocklek, af det grofva godset, samt flera större och mindre skärfvor af icke ornerade kärl af samma gods äro äfven här funna.

Från rutan A_2 1902, ur öfversta delen af svarta lagret, hvars yta här ligger 0,7 m. u. y., upptogos några sedermera hopsatta bitar af en låg, tjock skål (11882: 150) (se fig. 27). Godset är mycket groft och till färgen svart i det inre. Äfven ytan är svart. En del af kanten är i behåll. Den saknar ornament. Ett litet stycke från kanten är tjockleken 2,5 cm.

Ett par kantskärfvor och några fragment af en likartad skål men af något olika gods äro hittade i B_4 1902.

Af de tunna krukskärfvorna ådrar sig en kantskärfva uppmärksamheten (se vidstående fig. 28). Det kärl, den tillhört, har varit svagt utsvängdt uppe vid mynningen.

Fig. 28. Tunn kantskärfva af lerkärl med ornament af pålagd lermassa. $^2/_3$.

Själfva kanten är försedd med tvärs öfver densamma ställda, rännformiga intryck och är tillplattad och nedpressad snedt mot kärlets yttersida. Strax nedanför kanten synes yttersidan bära något slags enklare ornament af veckformigt pålagd lermassa.

De sparsamma fynd af krukskärfvor, som gjorts i *gruslagret närmast under ytlagret* vid sidan om den plats, där svarta lagret var uppdeladt i flere skikt, utgöras af 12 bitar och några fragment, alla af det tunna slaget (från 0,6 till högst 1 cm. tjocka).

En tunn kantskärfva af ett kärl med utsvängd kant har ett enkelt ornament af markerade, kommaliknande intryck nedanför kanten, ej fullt vinkelrätt ställda emot denna (se pl. VI, fig. 3).

I ytlagret är, såsom ofvan nämnts, inga krukskärfvor funna utom sådana af nutida tillverkning.

Det återstår nu att redogöra för de fynd af lerkärlsbitar, som gjorts inom boplatslagret på andra ställen utom de egentliga gräfningsfälten.

Dessa äro följande:

Vid omr. I, nära gränsen till omr. II, hittades vid undersökningens början 1901, på 1,4 m:s djup u. y. i direkt fortsättning på undre svarta skiktet 5 tämligen stora, 1,7 cm. tjocka skärfvor af ljusgul färg. De buro ornament af smala båtformiga intryck som det förut beskrifna. Tillsammans med dem lågo kolstycken och benbitar samt flintaffall.

Vid gräfningarnes slut 1902 hittades på samma undersökningsområde och på samma djup en mycket stor, 1,6 cm. tjock, ovanligt ljust tegelfärgad skärfva. Den har haft ett ornament af breda, elliptiska intryck, hvilka delvis flyta tillsammans och bilda rännliknande fördjupningar. Möjligen är detta en förändring, som beror på svallning.

Såväl de förra 5 skärfvorna som den senare äro funna in situ.

Ännu 1 större och 4 mindre krukskärfvor af 1,6—1,8 cm:s tjocklek, alla mörka till färgen och utan ornament. härröra från omr. I. De hittades på spridda ställen på grustagets botten framför skärningen och voro tydligen nedrasade ur grusväggen. Sannolikt härröra de från boplatslagret.

Alla de senast omnämnda bitarne äro af det karaktäristiska grofva godset.

På omr. VIII vid 0,25 m:s djup, på gränsen mellan ytlagret och svarta lagret gjordes slutligen ett intressant fynd. Det bestod uti en del af ännu en tappformig krukbotten, liknande de förut beskrifna med afseende på formen. Till storleken torde den komma närmast de båda

minsta. Den skiljer sig emellertid ganska tydligt ifrån dessa genom ytans färg och godsets beskaffenhet, i hvilka afseenden den liknar de tunna krukskärfvorna, kända från boplatsens yngre skikt. Det synes därför sannolikt, att den utgjort bottentappen till ett sådant kärl at bättre gods.

En beräkning har ådagalagt, att i boplatsen funna krukskärfvor måste ha tillhört allra minst några och 20 kärl.

En öfversikt öfver i boplatsen funna lerkärlsdelars utbredning inom densamma lämnas af följande tabell och plan:

Tabell, visande krukskärfvornas fördelning i olika lager inom boplatsen.

	svarta lagret deladt i flere skikt		svarta lagret odeladt	
	tunna skärfvor	tjocka skärfvor	tunna skärfvor	tjocka skärfvor
Ytlagret	—	—	—	—
Gruslagret närmast under ytlagret	6	2	12	—
Öfre svarta skiktet	210	4		
Gruslagret mellan öfre och undre svarta skikten	10	1		
Undre svarta skiktet	—	140		
Svarta lagret (från osäkert djup inom lagret)			8	49
Svarta lagrets öfre hälft			48	29
Svarta lagrets undre hälft och botten			—	117

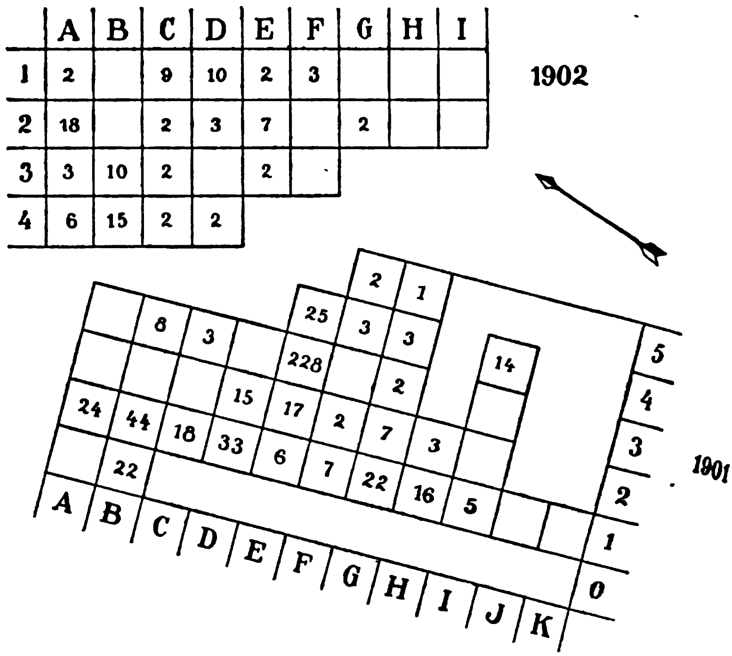

Fig. 29. Plan öfver krukskärfvornas förekomst i de båda gräfningsfälten i rutor på 1 kvm.

VI. Lämningar af härdar.

Såsom förut nämnts, kan man i fråga om en stor mängd affallsstycken och flere af flintredskapen i boplatsen på grund af den sprickiga eller på ett egendomligt sätt gropiga yta, de förete, draga den slutsatsen, att de måste ha varit utsatta för stark hetta och blifvit skörbrända.

Det i allmänhet finfördelade, sällan af större stycken bestående kolet, som utgjorde en så karaktäristisk beståndsdel af boplatsen i svarta lagret o. s. v., lämnar också vittnesbörd om, att otaliga eldar brunnit på platsen.

Att man åtminstone i vissa fall ej lagt veden på bara marken utan anordnat ett underlag af sten, blir

klart af de många skörbrända stenar af andra bergarter än flinta, som förekomma nästan öfverallt i svarta lagret. Dessa hafva säkert varit härdstenar.

De äro ungefär knytnäfstora, sällan större, till formen rundade. Man synes hafva valt svallade stenar af någorlunda bestämda dimensioner.

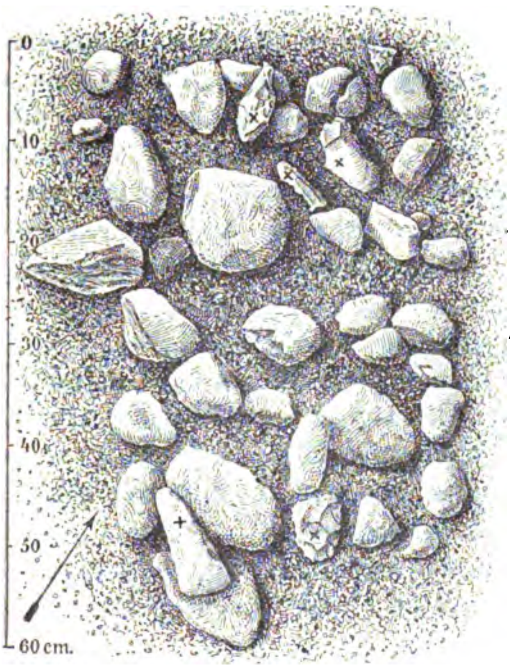

Fig. 30. **Härd i rutan D_1 i 1902 års gräfningsfält.**
Vid + en slipad grönstensyxa; vid × slagna flintor, däribland en spån.

I allmänhet hittades de skörbrända stenarne spridda, eller här och där flere tillsammans utan någon ordning, alltid i svarta lagret och företrädesvis i understa delen däraf. I öfversta svarta skiktet saknades de, likaså i öfverliggande lager.

De flesta voro delar af större stenar. En stor mängd af dem voro blott bitar. Alla voro så skörbrända, att de utan svårighet kunde smulas sönder mellan fingrarne.

I båda gräfningsfälten hittades sammanlagdt omkring 500 sådana skörbrända stenar.

På fyra ställen kunde man af dessa stenars läge finna, att man sannolikt hade att göra med lämningar af härdar.

I ett hörn af rutan C_1 1901 lågo i undre svarta skiktet en rundad hop af omkring 10 skörbrända stenar af granit utom ett 20-tal af flinta. I rutorna E_2 och F_3 i samma gräfningsfält funnos 20 dylika stenar, bildande en smal rektangulär figur af ungefär 3 dm:s bredd och nära 1 m:s längd utefter gränslinjen mellan rutorna.

På samma sätt hittades i 1902 års gräfningsfält på gränsen mellan rutorna B_2 och B_3, nere i svarta lagret och undre svarta skiktet en rund hop af 25 stycken stenar, de största af 1 dm:s genomsnitt. Afståndet mellan de yttersta stenarne var 0,4 m.

Äfven här anträffades en härd af rektangulär form (se fig. 30). Den låg nere i själfva bottnen af svarta lagret i rutan D_1 och hade en längd af 0,6 m. och en bredd af 0,4 m. Den bildades af 35 stenar, som lågo ungefär i jämnhöjd inom lagret.

I närmaste anslutning till dessa härdruiner, mellan och öfver stenarne, hittades slagna flintor och krukskärfvor af det tjocka slaget.

Alldeles på stenarne i den sist beskrifna härden låg i ett hörn en af de ofvan beskrifna slipade grönstensyxorna (se pl. V, fig. 1) samt här och där emellan stenarne bearbetade flintor, bland annat en tydlig spån.

Kolresterna voro öfver och närmast omkring de omtalade härdarne något större och syntes här hopade.

VII. Växtlämningar.

Vid gräfningarne tillvaratogos större *kolstycken* från ett 10-tal olika ställen inom svarta lagret och svarta

skikten samt några bitar halfmultnad ved[1]. Några fragment af *hasselnötskal* hittades på ett ställe.

Af kolprofven tillhöra 8 *ek*, 1 *ask*.

Ett af dessa prof, hörande till det förra trädslaget, är taget i undre svarta skiktets fortsättning inom undersökningsområdet II, nära landsvägen på 1,4 meters djup tillsammans med flintaffall och benlämningar, de öfriga upptogos inom gräfningsfälten.

Vedfragmenten, som hittades i två olika rutor, tillhörde något ej bestämbart *löfträdslag*, det ena profvet *möjligen ek*.

Ett af de upptagna kolprofven har endast kunnat bestämmas till *löfträd*.

På det hela taget var bestämningen af kolprofven förenad med oväntad ringa svårighet.

I de i boplatsen funna krukskärfvorna hafva slutligen träffats följande *aftryck af växtlämningar*.

I en krukskärfva från *svarta lagret* i rutan G_2 1901: ett aftryck af ett *hvetekorn*. — Skärfvan, som är tämligen obetydlig (2×3 cm.), erhölls först vid siktning och är sålunda ej funnen in situ. Djupet för svarta lagrets yta är på platsen för fyndet 0,3 m. u. y. Skärfvan är svart (sotig). Godset är tegelfärgadt ända igenom, sandfattigt och innehåller glest med små krosstycken af kvarts. Skärfvans tjocklek är 0,75—0,95 cm. Den är tunnare åt ena sidan och innerytan synes förstörd, så att kärlets ursprungliga tjocklek ej bestämdt kan uppgifvas. Ett ornament af finare och gröfre raka streck finnes å densamma, ehuru så fragmentariskt, att det är omöjligt bilda sig någon bestämd föreställning om dess art. Af öfriga vid undersökningen funna krukskärfvor synes ingen tillhöra samma kärl som denna.

Aftrycket, som genast vid fyndplatsen igenkändes

---

[1] Bestämningen af kol- och vedprofven är utförd af lektor L. A. Nilsson.

som ett sädeskorn, visar ungefär hela kornet liggande utsträckt i sin längdriktning med ena spetsen något inkörd i lermassan och med ventralfåran utmärkt väl framträdande som en hvass ås. Enligt bestämning af G. Sarauw är det af *hvete, en af stenålderns odlade hvetearter*, (snarast kanhända *Triticum dicoccum*).

I en tunn krukskärfva från *gruslagret mellan öfre och undre svarta skikten* i E_3 1901:

ett *stråaftryck*.

I tunna krukskärfvor från *öfre svarta skiktet*, i rutan E_3 1901:

ett aftryck af *agnar*,
två » » *strå*,
ett » » *tallbarr*,
» » » *blad* af obekant löfträd (cfr. *ek* eller *lind*),
» par aftryck af *pinnar* af obekant trädslag.

I tunna krukskärfvor från *öfvergångsskiktet mellan svarta lagret och gruslagret närmast under ytlagret* i rutan E_4 1901:

ett *stråaftryck*. Vid aftryckets ena ända ses en tapp af lera, som utfyllt håligheten i strået.

I en krukskärfva från samma plats har jag trott mig kunna igenkänna ett aftryck af spetsen af ett *björkblad*, hvilken bestämning dock är mycket osäker.

Min bestämning af »agnar» har bekräftats af Sarauw, som beträffande detta aftryck samt aftrycken af stråstumpar anser arten ej närmare kunna angifvas, men förmodar, att de tillhöra samma art som det ofvannämnda hvetekornaftrycket eller annat sädesslag.

Flere andra aftryck af obekanta växt- och möjligen djurlämningar hafva iakttagits i krukskärfvorna.

VIII. Benlämningar.

Såsom redan förut (sid. 32) är omtaladt, äro benlämningarne i boplatsen oväntadt fåtaliga och i allmänhet ytterst fragmentariska.

Förmodligen ha de från början funnits i större mängd men efter hand förstörts. — Förutsättningarne för deras bevarande till vår tid synas hafva varit uteslutna från platsen.

För så vidt man får rätta sig efter det ringa antal ben, som voro af den beskaffenhet, att de kunnat bestämmas, förete boplatsens olika lager en fauna af olika karaktär.

Vid redogörelsen för benlämningarne i boplatsen börjar jag därför med de äldre skikten och går från dem till de yngre.

Bestämningen [1] har gifvit följande resultat.

Från den del af boplatsen, där svarta lagret (i 1901 års gräfningsfält) var uppdeladt i flere skikt, härröra benlämningar af följande däggdjur:

Från *undre svarta skiktet* (från 3 olika ställen):

Cervus elaphus, kronhjort; delar af kindtänder i öfverkäken, nedre delen af kanonben, delar af hornet;

Cervus capreolus, rådjur; första tåleden å bakre extremitet;

Från *öfre svarta skiktet* (från 1 ställe):

Ovis aries, får; öfre delen af kanonbenet å bakre extremitet;

Sus scrofa (domesticus?), svin (möjligen *tamsvin);* refben (det 2:dra);

Från *gruslagret närmast under ytlagret* (från 1 ställe):

Ovis aries, får; refben.

Från den del af boplatsen, där svarta lagret var odeladt, upptogos ben af följande däggdjursarter:

---

[1] Bestämningen af benlämningarne är utförd af fil. kand. L. Hedell.

Från *svarta lagret* (från 4 olika ställen):

Canis familiaris, hund; metacarpalben;

Halichoerus grypus, gråsäl; del af öfverarmben;

Cervus elaphus, kronhjort; delar af kindtand;

Från *gruslagret närmast under ytlagret* (från 2 olika ställen):

Bos taurus (domesticus?), nöt (möjligen *tamnöt); carpalben;*

Sus scrofa (domesticus?), svin (möjligen *tamsvin);* metacarpalben.

De omtalade benen af *svin* böra dock af följande skäl knappast tagas i betraktande.

Det i gruslagret närmast under ytlagret funna benet härrör enligt anteckningarne från öfvergångslagret mellan sagda lager och ytlagret och kan ej, då gränsen mellan dessa lager naturligtvis är tämligen obestämd, med full säkerhet sägas ha legat i det skiktade, orörda gruset. Beträffande refbenet af svin från öfre svarta skiktet har det en konsistens, som tyder på, att det måste härröra från allra senaste tid. På dess yta synas äfven fina växtrötter. Och det är därför troligt, att detta ben vid undersökningen nedfallit i skiktet ur ytlagret vid ras från kanterna. — Lika litet vid denna som vid andra liknande gräfningar kunde, oaktadt den största noggrannhet, dylika små ras af jordklumpar, stenar o. d. från öfverliggande lager undvikas.

Att afgöra, om benen af *svin* och *nötkreatur* tillhöra *tama* eller *vilda* djur har i ifrågavarande fall på grund af benens beskaffenhet visat sig omöjligt.

Gråsäl-benet är funnet i rutan I_2 på en plats, där svarta lagret var grusblandadt och syntes omrördt i senare tid, hvilket gör, att det ej med säkerhet kan sägas, från hvilken tid nämnda ben härstammar. Benet är emellertid starkt svalladt och torde härröra från gruslagret närmast under ytlagret.

Äfven *hund*-benet, som var svart och på grund af

sin obetydlighet (2 cm. långt) ej anmärktes in situ, utan först erhölls vid siktningen, kan till sin ålder ej närmare bestämmas mer än så tillvida, att det är funnet i svarta lagret och troligen är äldre än tiden för boplatsens slutliga omlagrande.

Emellertid blir det af ofvanstående redogörelse tydligt, att under boplatsens bildningstid *kronhjort* och *rådjur* tillhört traktens djurvärld redan från början. Under boplatsens yngre tid, då öfre svarta skiktet tillkom och då boplatsen slutligen i sin öfre del omlagrades, synes åtminstone *får*, möjligen äfven *ko* och *svin*, hafva användts som husdjur. Samtidigt därmed eller möjligen förut hade boplatsens bebyggare *hunden* till sitt sällskap. *Gråsäl* fanns då förmodligen i sundet.

Såväl från de egentliga gräfningsfälten som i synnerhet från undersökningsområdena närmare landsvägen hafva dessutom ur de svarta skikten, särskildt ur svarta lagrets understa del och undre svarta skiktet, således från boplatsens äldre delar, erhållits en hel del små obestämbara fragment af däggdjursben och en mängd små fiskben, däribland kotor, mellankäksben, underkäksben m. m. af *torsk*-artad fisk. Äfven ett obestämbart *fågel*ben är hittadt i svarta lagret.

Inga skal af blötdjur äro funna inom boplatsen.

IX. Boplatsens arkeologiska ålder.

Innan jag går att söka redogöra för boplatsens arkeologiska ålder, skall jag efter de uppgifter, jag lyckats samla, lämna en förteckning öfver fynd inom det ifrågavarande området i närheten af soldattorpet, gjorda vid grustäkt i Järavallen före gräfningarnes början 1901 samt efteråt, på tider, då jag ej varit närvarande på platsen.

I Lunds universitets museum finnas följande forn-

saker, som enligt påskrift eller anteckningar, gjorda å omslagen o. s. v., ha upptagits under grustäkt vid soldattorpet eller i närheten af kolsyrefabriken eller bindgarnsfabriken i nordöstra delen af det nuvarande Limhamn.

1. Slagna flintor:

planyxor	15
rundtom slagna yxor	3
skrapor (af olika slag)	3
» med inbuktad kant och skafttillhuggning	3
såg	1
block	4
förarbeten till yxor m. m.	—

2.	Slagstockar af hjorthorn	10
3.	Grönstensyxor utan skafthål:	
	dåligt slipade, oformliga	5
	bättre » trinda	3
	» » platta	3
4.	Grönstensyxor med skafthål	2
5.	Hjorthornsyxor (fragmentariska)	2
6.	Lerkärlsbotten, tappformig	1
7.	Metkrok af ben	1

Under min vistelse vid Limhamn erhöll jag af cementbolagets arbetare följande saker, åtminstone delvis tagna i svart lager nära vallens yta eller djupare ned i vallen mellan soldattorpet och bindgarnsfabriken.

1. Slagna flintor:

planyxor, svallade	8
» skarpkantiga	12
rundtom slagna yxor, större, starkt svallade	8
rundtom slagna yxor, mindre, svallade	6
» » » » skarpkantiga	5
skrapor (af olika slag)	15

skrapor med inbuktad kant och skafttillhuggning ... 4
borrar ... 2
spåner (utan vidare bearbetning) ... 250
» (med » ») ... 50
förarbeten till yxor af olika slag ... —
affall, knutor m. m. ... —

2. Grönstensyxor utan skafthål:
dåligt slipad, oformlig ... 1
starkt svallad ... 1

Nästan alla skarpkantiga stycken hade en svart (sotig) yta.

På Malmö museum finnes en monter med följande saker från trakten af soldattorpet.

1. Slagna flintor:
planyxor ... 5
rundtom slagna yxor ... 15
skrapor ... 6
tväreggade pilspetsar, spåner, affall m. m. ... —

2. Grönstensyxor utan skafthål:
dåligt slipade, oformliga ... 2
bättre slipad, trind ... 1.

Hos enskilda personer har jag träffat följande saker, som enligt trovärdiga uppgifter äro funna på samma område.

Hos inspektor Castner på Elinelund i Hyllie:

1. Slagna flintor:
planyxor ... 5
rundtom slagen yxa, större, starkt svallad ... 1
borrar ... 2

2. Grönstensyxor utan skafthål:
dåligt slipade, oformliga ... 5

3. Slipad flintyxa (tunnackad) ... 1

Hos olika enskilda personer:

1. Slagna flintor:

planyxor (några tydligt svallade)... 11
rundtom slagna yxor... 3
skrapor med inbuktad kant... 6
tväreggade pilspetsar... 5
spåner, affall, knutor m. m. ... —

2: Grönstensyxor utan skafthål:
slipade, trinda (starkt svallade) ... 3

Hos flere andra personer i Malmö-trakten lära fornsaker från samma begränsade område, funna vid grustäkten och försålda af arbetarne, vara att träffa.

På gator och vägar inom Limhamns område hittades af mig och andra vid ett par tillfällen slagna yxor, hvilka medföljt grus, som var hemtadt ur vallen i nordöstra Limhamn.

Det senast anförda visar i alla händelser på, att hufvudparten af fornsaker, som anträffats vid grustäkt i vallen inom området mellan soldattorpet och kolsyrefabriken i nordöstra Limhamn, äro af samma art som de vid de systematiska gräfningarne i boplatsen vid soldattorpet upptagna.

Det största antalet utgöres såväl i det förra som i det senare fallet af slagna flintor, nämligen yxor af de två ofvan närmare beskrifna formerna, skrapor (gjorda af spåner), knutor, spåner och affall samt slutligen af dåligt slipade, oformliga eller trinda grönstensyxor utan skafthål.

Det hela tyder således på, att sannolikt här en boplats af väldig utsträckning eller möjligen flere närliggande boplatser vid ungefär samma tid under stenåldern förefunnits.

Vi skola till börja med i det följande hålla oss strängt till de vid min undersökning funna fornsakerna och genom jämförelser med förut kända fynd söka afgöra, till hvilken eller hvilka kronologiska grupper de höra och således till hvilken afdelning af stenåldern boplatsen till sina olika delar bör räknas.

Betrakta vi först fornsakerna af sten, så har af det

föregående framgått, att med afseende på dem ingen märkbar olikhet finnes mellan de olika lagren i boplatsen.

Alla lagren innehålla slagna flintor af ofvan beskrifna former, hvartill får läggas de dåligt slipade oformliga grönstensyxorna, som äro funna i två af boplatsens lager, samt bitar af slipstenar.

Endast med afseende på frekvensen röjer sig någon olikhet, i det den är störst i boplatsens bottenlager, svarta lagret och undre svarta skiktet, och aftar hastigt uppåt, om ock med afseende på flintaffallet ännu boplatsens ytlager måste betecknas såsom rikt.

Af alla hittills undersökta stenåldersboplatser liknar den ifrågavarande just med afseende på beskaffenheten af fornsakerna af sten, särskildt de af flinta, mest de danska kjökkenmöddingarne från äldre stenåldern.

De i det ofvan anförda arbetet *Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark* beskrifna, till äldre stenåldern hörande kjökkenmöddingarne vid Ertebölle, Aamölle och Havnö på Jylland, samt Faareveile och Klintesö på Själland, för att ej nämna flere tidigare undersökta, innehålla alldeles samma fornsaker af flinta[1].

Följande tabell visar en jämförelse i berörda afseende mellan boplatsen vid soldattorpet vid Limhamn och två af dessa danska kjökkenmöddingar från äldre stenåldern. — Jag har valt den vid Ertebölle vid Limfjorden, som är den mest utforskade och den som gifvit det största antalet fornsaker af alla hittills undersökta nordiska stenåldersboplatser, samt den vid Klintesö på Själland nära Kattegatt, hvilken senare ligger Limhamnsboplatsen tämligen nära och i flere afseenden synes mig likna denna mycket.

---

[1] *Affaldsdynger;* sidd. 28—57, 96—98, 106—107, 117—118, 125—128 och Pl. IV, V, VI och IX.

Sophus Müller. *Ordning af Danmarks Oldsager, I, Stenalderen.* Kjøbenhavn, 1888.

Sophus Müller. *Vår Oldtid.* Kjøbenhavn, 1897.

Tabell, visande en jämförelse mellan förekomsten af fornsakerna af sten i stenåldersboplatserna vid Limhamn, Klintesö och Ertebölle.

Saker af flinta:	Limhamn	Klintesö	Ertebölle
Slagna flintor:			
Affall	10000 [1]	talrikt [2]	71507 [3]
Spåner	125	113	4000
Af mindre planstycken gjorda redskap:			
Tväreggade pilspetsar	52	7	401
Knifvar	6	3	17
Skrapor	68	22	485
Sågar	2?	—	3
Borrar	2?	1	91
Block	—	1	79
Knutor	99	69	500
Kulor	—	—	6
Af större planstycken gjorda redskap:			
Skrapor	3?	15	1
Sågar	1?	1	—
Borrar	—	5	— [4]
Planyxor och »planmejslar»	30	133	385
Spjutspets?	1	—	—
Rundtom slagna redskap:			
Borrar	1	1	26 [5]

[1] Affallet i alla rutor ej fullständigt räknadt. Se ofvan sid. 39 o. f.

[2] *Affaldsdynger;* sid. 125.

[3] Affallet i alla rutor ej fullständigt räknadt. Se *Affaldsdynger;* sid. 57.

[4] Se not 5.

[5] Några af dessa höra till borrar af större planstycken. Se *Affaldsdynger;* sid. 48.

	Limhamn	Klinteső	Ertebölle
Yxor och mejslar	12	34	436
Dolk?	1	—	—
Slagna och bearbetade flintor af osäker natur	90	4	300
Knackad yxa	—	—	1
Slipade flintor:			
Yxor	—	1	3
Förarbeten till yxor	—	—	2
Saker af andra bergarter:			
Planyxa af kvartsitsandsten	1	—	—
Slagen yxa af grönsten	—	—	1
Slipade grönstensyxor utan skafthål	3	2	—
Fragment af slipstenar...	4	—	—
»Slagstenar» (de flesta af kvartsit)	—	—	214
Genomborrade stenar......	—	—	2

Af tabellen synes, att de tre boplatserna visa stor likhet i flere afseenden.

De innehålla först och främst rikligt flintaffall.

Spåner förekomma rikligt i alla tre.

Af de af mindre planstycken tillverkade sakerna äro tväreggade pilspetsar ungefär lika ymniga i Limhamns- och Ertebölleboplatserna; skrapor finnas i mängd i alla; knifvar och sågar visa likaså ungefär samma relation på de tre ställena.

Knutor föreligga vidare i ett stort antal från alla tre lokalerna.

I fråga om af större planstycken tillslagna redskap erbjuda alla tre ett stort antal planyxor.

Rundtom slagna yxor äro likaledes väl företrädda i alla tre boplatserna.

Slagna och bearbetade flintor af osäker natur föreligga i stor mängd från Ertebölle och Limhamn.

Gå vi till sakerna af annan bergart än flinta, så erbjuda åtminstone Limhamn och Klintesö en likhet i det afseendet, att slipade grönstensyxor äro funna på båda lokalerna.

Likheten är för alla tre boplatserna störst i fråga om innehållet af slagna flintor af följande former: affall (Affald), spåner (Flækker), tväreggade pilspetsar (Flækkespaltere), skrapor, gjorda af mindre planstycken (Flækkeskrabere), knutor (Knuder), planyxor (Skivespaltere) och rundtom slagna yxor (Øxer).

De mest karaktäristiska bland dessa äro planyxorna och de rundtom slagna yxorna.

Olikheten mellan de tre boplatserna rör dels bl. a. några former af slagna flintor, som ej synas vara särskildt utmärkande för äldre stenåldern (borrar, block och slagstenar), dels tydligen former, som höra till yngre stenåldern och hvilkas förekomst i boplatserna ha att göra med dessas varaktighet utöfver äldre stenåldern.

Därvidlag ha vi först att fästa oss vid det rätt stora antalet (15) skrapor, gjorda af större planstycken (Skiveskrabere), i boplatsen vid Klintesö samt fyndet af slipade flintyxor eller förarbeten till sådana i Klintesö- och Ertebölledyngerne, hvilka förhållanden visa, att dessa boplatser torde varit bebodda ännu under yngre stenåldern.

Beträffande de slipade grönstensyxorna utan skafthål, torde följande böra anmärkas.

Vid Limhamn (se ofvan sidd. 78 och 79) likasom vid Klintesö [1]) äro sådana, om ock tillhörande olika former, upp-

[1] *Affaldsdynger;* sid. 128.

tagna på samma djup eller i samma lager som slagna flintyxor och andra fornsaker, hörande till äldre stenåldern.

Formen från den senare boplatsen — danskarnes butnakkede Øxe — är för öfrigt redan förut funnen i danska kjökkenmöddingar i sammanhang med fornsaker från äldre stenåldern [1] och kan sålunda räknas dit.

Af det föregående synes således med bestämdhet framgå, att boplatsen vid Limhamn, att döma af de i densamma funna fornsakerna af sten, hör till äldre stenåldern.

I detta sammanhang kan det vara af stort intressse att se, från hvilka delar af vårt land de mest karaktäristiska af ofvan berörda fornsaker af sten, nämligen planyxor och rundtom slagna yxor af flinta samt oformliga, dåligt slipade grönstensyxor utan skafthål, liknande dem från Limhamn, förut äro kända.

Slagna flintyxor af ena eller andra typen äro funna på följande boplatser:

på flere af de af grefvarne Reventlow upptäckta boplatserna vid Ringsjön [2]; vid Lindormabacken nära Åhus samt vid Kullens fyr, där en boplats uppdagades af förf. 1902 [3]; dessa boplatser ligga i Skåne;

vid Fornanäs, Torsö och Pysslingebacken i Blekinge [4].

---

[1] *Vor Oldtid.* Kjøbenhavn 1897, sid. 47. — *Ordning* o. s. v., *I. Stenalderen;* 22—23.

E. Vedel: *Efterskrift til Bornholms Oldtidsminder og Oldsager.* Kjøbenhavn 1897, sid. 1—6.

[2] C. D. Reventlow: *Yxformer från stenåldern i Ringsjöfynden. Månadsbladet* 1889.

[3] En planyxa var redan förut funnen här af A. Hollender (se A. Hollender: *Om Sveriges nivåförändringar efter människans invandring.* G. F. F. Bd. 23; H. 4; 1901, sid. 255). Jfr Statens Hist. Museums inventarium 11256.

[4] C. Wibling: *Om kustfynd från stenåldern i Blekinge;* Ymer 1899, H. 3. Jfr Statens Hist. Museums inventarium 8966: 2.

Boplatser föreligga äfven förmodligen på följande ställen, där slagna flintyxor äro funna i ett större antal eller tillsammans med flintaffall, kol m. m.:

i Skåne vid Sofiero;

i Bohuslän på Koön vid Marstrand samt på Ramberget på Hisingen;

i Dalsland vid Rådane gård i Hesselskog sn.

(Fynden från dessa fyra lokaler hafva i Statens Historiska Museum följande inventarienummer: Sofiero 8970: 2, 17; Koön 6343 b; Ramberget 7037 och Rådane 7871: 98).

I Statens Historiska Museum finnas under nedanstående inventarienummer och från följande platser äldre stenåldersyxor af flinta:

Från Bohuslän.

inv. nummer

7341: 1180 planyxa, från Äng, Skee sn.
5558: 5 » » Klefvemark, Bro sn. på Stångenäset.
1270: 49 » » Tjörn.
1270 » » Tjörn, Valla sn.
8641: 34 » » utan närmare fyndort.

Från Dalsland.

inv. nummer

3085 planyxa, från N:a Rådane, Ödesborgs sn.
3260 rundtom slagen yxa, från V:a Stigen, Färgelanda sn.
6498: 44 » » » » Rotenäs såg, Frändefors sn., Hästefjordens västra strand.
11261: rundtom slagen yxa, från Högsäter, Valbo sn.

Från Västergötland.

inv. nummer

5324, b. rundtom slagen yxa, från Skämningared, Alingsås landsförsamling.

Från Halland.

inv. nummer

7333: 814 planyxa, från Ugglarp, Eftra sn., norr om Halmstad, vid kusten.
7333: 457 planyxa, från Snöstorps by och sn. vid Halmstad, nära kusten.
7333: 831 rundtom slagen yxa, från Laholms stads ägor.

Från Skåne.

Västra Skånes kusttrakter (Öresund o. s. v.).

inv. nummer

11256 planyxa, från Kullaberg, Brunnby, sn. 13 m. ö. h., vid kusten.
9170: 1150 planyxa, från Brunnby sn., nära kusten.
8970: 2 » » Sofiero, Kropp sn., vid kusten.
8970: 17 rundtom slagen yxa, från Sofiero, Kropp sn., vid kusten.
8970: 11 planyxa, från Laröd, Allerum sn., vid kusten.
8970: 10,19 rundtom slagen yxa, » » » »
8970: 71 planyxa, från Pålsjö, Kropp sn., » »
8387 rundtom slagen yxa, från Bårslöfs sn., nära kusten.
9170: 1132 » » » » Hven vid »
9170: 1057 » » » » Saxtorps » nära kusten.
2918 » » » » V:a Karaby » » »
2918 planyxa » » » » »
2109: 893 rundtom slagen yxa » Lomma, norr om Malmö. 2 exemplar vid kusten.
9170: 1139 rundtom slagen yxa, från Malmö-trakten (Oxie hd.) vid kusten.
9170: 1138 planyxa, från ett grustag å Pilargården nära Öresund, vid kusten.

Södra Skånes kusttrakter.

inv. nummer

3191 rundtom slagen yxa, från Hammarlöfs-tr:n, nära kusten.
3191 » » » » » » »

3191 planyxa, från Hammarlöfs-trakten, nära kusten.
2548 » » Skytts hd. » »
2549 » » Hammarlöfs sn. » »
3765 » » Trelleborg vid »
2109: 1518 » » Vemmenhögs hd., (3 exemplar). vid kusten.
2109: 496 rundtom slagen yxa, från s:a delen af Vemmenhögs hd., vid kusten.
3036: 160 rundtom slagen yxa, från s:a delen af Vemmenhögs hd., vid kusten.
1229 rundtom slagen yxa, från Ystads-tr:n, nära kusten.
1229 planyxa » » » »
2109: 236 » » Valleberga sn, » »

Östra Skånes kusttrakter.

inv. nummer

9170: 1146 planyxa, från Simris sn., nära kusten.
8722: 314 rundtom slagen yxa, från Simrishamns-trakten. nära kusten.
3765 rundtom slagen yxa, » Vidtsköfle, Gärds hd. (Lindormabacken), nära kusten.
3765 planyxa från Vidtsköfle, Gärds hd. (Lindormabacken), nära kusten.
2110 planyxa, troligen fr. Lindormabacken, nära kusten.

Från Centrala Skåne.

inv. nummer

1374: 81 rundtom sl. yxa, fr. Dalby sn., Torna hd., 2 mil fr. kusten.
1452: 309 planyxa » tr:n af Lund, » » 1 » » »
2918 rundtom » » » Råby sn., » » 1 » » »
1452: 131 planyxa » Silfåkra sn.,
(vid urtappning af Krankesjön), » » 2,5 » » »
1304: 1828: 39 rundtom slagen yxa, från Silfåkra sn., vid sjön Kranken, Torna hd., 2,5 mil fr. kusten.
2918 planyxa, fr. Domme, Fru Alstad sn., Skytts hd., 1 mil fr. kusten.

2918 rundtom slagen yxa, fr. Domme, Fru Alstad sn., (2 exemplar) Skytts hd., 1 mil fr. kusten.
2918 planyxa, fr. Hottarp » » 1 » » »
2549 rundtom slagen yxa, fr. Slågarp sn., Skytts hd., 1 mil fr. kusten.
8966: 279 planyxa, » Strö sn, Göinge hd., 2 mil fr. kusten.
9170: 1135 rundtom slagen yxa, fr. Keflinge, Harjagers hd., 1 mil fr. kusten.

Från Skåne, utan närmare angifven lokal.

inv. nummer						
1518	planyxor (3 exemplar),					
8970: 1, 3, 4	»					
8970: 14, 15	»					
3217	planyxa					
3312	»					
1374: β 99	rundtom	slagen	yxa,			
2791	»	»	»			
3050	»	»	»			
3312	»	»	»			
1374: β 98	»	slagna	yxor	(2	exemplar),	
1518	»	»	»	(2	»	),
2549	»	»	»	(3	»	),
3141	»	»	»	(2	»	),
8970: 13, 18	»	»	»			
3217: 79, 119	»	»	»			
8970: 5, 6, 8	»	»	»			
8970: 12, 16, 21	»	»	»			
8970: 22, 23	»	»	»			

Därtill kommer:

1316, 4 st. planyxor, fr. »Södra Skåne» (alla fr. trakten Malmö-Ystad).

Från Blekinge.

inv. nummer

1453: 203 planyxa, fr. Agerum, Gammalstorps sn., nära kusten.

Grönstensyxor af samma eller närstående form som de vid soldattorpet funna äro kända från bl. a. följande boplatser i vårt land:

flere af boplatserna vid Ringsjön[1] samt Lindormabacken och Kullens fyr i Skåne;

Torsö och Kuggeboda i Blekinge.

I Statens Historiska Museums inventarium finnas under följande inventarienummer och från nedannämnda trakter slipade grönstensyxor af liknande typ:

Från Skåne.

inv. nummer	
2109: 1925	fr. tr:n af Höke och Lindormabacken, vid kusten.
2109: 1973	» » » » » » »
2109: 1974	» » » » » » »
2109: 1971	» » » » » » »
2109: 1972	» » » » » » »
2109: 1977	» » » » » » »
2109: 1395	» troligen Glemminge sn., nära kusten.
3765: 34	utan närmare fyndort.
11094	fr. Balkåkra sn., nära kusten.

Från Blekinge.

inv. nummer	
9884: 63	fr. Stensnäs, Mörrums sn., nära kusten.
5106	» trakten af Karlshamn » »
1453: 223	utan närmare fyndort.
1452: 295	» » »
11529: 1648	fr. Siritorp, Mjällby sn., vid kusten.
9222: 11	» ön Senoren, Ramdala sn., vid kusten.

Från Bohuslän finnas äfven ett par: 1987 och 2603, hvilka jag dock ej anser fullt öfverensstämma med de föregående.

Från samma landskap samt från Dalsland, sjön Hästefjorden, och Västergötland finnas en mängd klumpiga

---

[1] C. D. Reventlow; anf. arb.

grönstensyxor af en närstående, men dock tydligt afvikande typ. De äro smala, jämnbreda, med triangulärt genomsnitt, eller med ena sidan slät och den andra kullrig (»Hästefjords-typen»). Limhamns-yxorna hafva spetsovalt genomsnitt.

Några liknande yxor finnas från hvartdera af landskapen Värmland, Nerike (från Hammar sn. vid Vättern) och Östergötland.

En med inv.-n:r 2976, som mycket liknar »Limhamns-typen», saknar uppgift om fyndort.

Ofvanstående förteckning, som kunde kompletteras med uppgifter från våra andra museer och samlingar och som sålunda ej gör anspråk på att vara fullständig, torde i alla händelser visa, att det hufvudsakligen är vid kusten eller i kustens närhet samt vid insjöarnes stränder, vi ha att söka slagna flintyxor och slipade grönstensyxor af förut skildrade typer.

Om förekomsten af Limhamnsboplatsens öfriga former af slagna flintor i andra trakter af vårt land är ännu ej mycket att säga. Den bästa öfverensstämmelsen i fråga om dem visar boplatsen vid Lindormabacken samt boplatsen vid Kullens fyr. Dessa boplatser äro rika på skrapor af olika slag, gjorda af spåner eller skärfvor, tväreggade pilspetsar, knutor och affall, allt af samma art som vid Limhamn.

Härefter kunna vi öfvergå till de i boplatsen vid Limhamn funna lerkärlsdelarne och genom en likartad jämförelse, som den vi förut anställt i fråga om fornsakerna af sten, söka utreda deras kronologiska ställning.

Betrakta vi då först de i boplatsens bottenlager funna kärldelarne, veta vi af ofvan lämnade redogörelse härför, att dessa tillhört två slags kärl, stora krukor med tappformig botten och tjock kärlvägg af groft gods, tillverkade för fri hand, vanligen af lerstrimlor, tilltryckta med fingerspetsen, samt låga, tjockväggiga skålar af likartadt eller ännu sämre gods.

På de danska boplatserna från äldre stenåldern äro just dessa två slags lerkärl förut funna [1].

En ovanlig storlek hos kärlet, groft gods, stor tjocklek hos kärlväggen samt afrundad eller egendomligt utdragen botten anföras som karaktäristiska drag hos det förra slaget af dessa gamla lerkärl. Låga skålar, synbarligen af alldeles samma slag som dem vid Limhamn, äro äfven funna.

Söka vi bland de senast undersökta kjökkenmöddingarne efter någon, som visar stor likhet med Limhamnsboplatsen i fråga om lerkärlsdelarne, så kunna vi gå till den vid Ertebölle.

Den beskrifning, som lämnas på tillverkningssättet, på godset och formen af de äldsta lerkrukorna från denna kjökkenmödding [2], öfverensstämmer ganska noga med den, som ofvan lämnats beträffande liknande lerkärl från undre svarta skiktet och andra djupa delar af boplatsen vid Limhamn.

De stora krukorna från Limhamn förete emellertid i ett par afseenden någon afvikelse. I stället för att vara tillspetsade nertill, hafva de tappformig botten. Vidare bära flere af dem det enkla förut omtalade ornamentet öfver hela ytan, till skillnad från kärlen från Ertebölle, som helt och hållet sakna ornament eller endast hafva spår af ett sådant i form af nagelintryck i öfverkanten.

Någon fullständig motsvarighet till de tappbottnade kärlen vid Limhamn är ingenstädes att finna, åtminstone ej inom det nordiska stenåldersområdet, ej heller till det nyssnämnda egendomliga ornamentet.

Emellertid äro ju dessa tappbottnade kärl lika de danska spetsbottnade i det afseendet, att båda slagen ej kunde stå utan stöd på en hård, plan yta.

---

[1] *Ordning* o. s. v., *I. Stenalderen;* 41 och 42. *Vår Oldtid*, sid. 38 och fig. 19.

[2] *Affaldsdynger;* sidd. 71 och 72.

Jag antar, att såväl i det förra som i det senare fallet kärlen voro afsedda att ställas med bottnen nedtryckt mellan stenarne på härden eller i den lösa marken på boplatsen och i dess omgifning — det mjuka strandgruset — då intet särskildt stöd behöfdes. Beskaffenheten af härdarne, som både vid Limhamn (se ofvan sid. 98) och i de danska kjökkenmöddingarne[1] bestå af en flat hop af rundade stenar, talar för denna åsikt.

I hufvudsak anser jag sålunda, att Limhamnskärlen af ifrågavarande form äro lika de spetsbottnade danska och att någon väsentlig åldersskillnad dem emellan ej kan komma på tal.

Detsamma gäller öfriga lämningar af lerkärl af ena eller andra slaget, äfven de låga skålarna[2], funna i Limhamnsboplatsens undre delar. De kunna med säkerhet räknas till äldre stenåldern.

Vända vi oss nu till lerkärlsdelarne i boplatsens öfre skikt, så saknas i vissa afseenden ej analogier till dem i de danska kjökkenmöddingarne.

Såväl vid Ertebölle som vid Aamölle, Havnö, Faareveile och Klintesö är, i dessa kjökkenmöddingars yngre delar, liksom vid Limhamn, utom mer eller mindre talrika lämningar af de för äldre stenåldern så karaktäristiska tjockväggiga kärlen, funnet ett antal tunnare skärfvor af finare gods.

Några af de tunna skärfvorna från de danska lokalerna bära ornament, i ett fall (en kantskärfva från Ertebölle) af två rader i mynningskanten intryckta fyrkanter, i två andra fall af inristade streck eller linjer, löpande uppifrån och nedåt (skärfvor från Havnö och Faareveile). Öfverhufvud taget anses de tunna krukskärfvorna i dessa danska kjökkenmöddingar bilda ett yngre element bland i dem funna fornsaker.

---

[1] Se t. ex. *Affaldsdynger;* sidd. 26 och 27 o. s. v.

[2] Jfr. *Affaldsdynger;* sidd. 119 och 128.

Vid Ertebölle, Aamölle och Havnö anträffades dessa nämligen i de från kusten aflägsnaste delarne af boplatserna, där dessa i öfrigt visade sig hafva en yngre karaktär. Vid Klintesö hittades de tillsammans med skrapor af den för yngre stenåldern karaktäristiska formen. Vidare visa delar af 3 vid Faareveile funna dylika kärl, att de med afseende på form och utstyrsel närma sig lerkärl, kända från döstiden.

Tidsbestämningen för dessa danska fynd, där en sådan är möjlig att gifva, går ut på, att de snarast höra till öfvergångstiden mellan stenålderns båda hufvudafdelningar (i fråga om de tunna skärfvorna från Ertebölle) eller till yngre stenålderns allra första del, tiden före de stora stengrafvarna (i fråga om fynden vid Faareveile).

För afgörande af frågan om de tunna krukskärfvornas ålder torde beträffande Limhamnsboplatsen vara af vikt att erinra om, att i densamma dessa skärfvor ännu i öfre svarta skiktet äro åtföljda af tjocka skärfvor af det gröfre godset samt att äfven i boplatsens öfversta delar slagna yxor och andra fornsaker af sten, kännetecknande äldre stenåldern, hittats, hvaremot inga fornsaker, som tydligt karaktärisera yngre stenåldern, därifrån erhållits.

De tunna krukskärfvorna i Havnö-dyngen, hvilka uppträda i den del af skaldyngen, som ligger längst bort från kusten, åtföljas på samma sätt af slagna yxor.

För att af ornamenten kunna sluta till boplatsens ålder i dess olika delar har en hel del jämförelser anställts.

Jag har till stor del att tacka G. Sarauw för råd och upplysningar i ifrågavarande afseende.

Efter utlåtande af Sarauw, som granskat krukskärfvorna, samt efter de resultat, jag själf genom jämförelser kommit till, skall jag anföra följande.

I fråga om de tunna skärfvorna i svarta lagrets öfre delar och öfre svarta skiktet hafva vi tre olika ornament att först taga i betraktande.

Från öfre svarta skiktet härröra två förut beskrifna (se ofvan sidd. 90 och 91).

Det ena består af två rader grunda intryck under mynningskanten (Pl. VI, fig. 2).

Ett fullt motsvarande ornament har jag funnit på en bland krukskärfvorna i danska Nationalmuseet från Hammeren på Bornholm, hvilka skärfvor jag haft tillfälle genomgå. Nämnda skärfva bar påskriften A 10742. Flere andra skärfvor från samma plats visa en liknande ornamentik.

Ehuru ännu ingen systematisk undersökning af boplatsen vid Hammeren blifvit utförd, framgår af de därstädes gjorda fynden, att boplatsen börjat i äldre stenåldern och till sin största del representerar en öfvergångstid mellan stenålderns båda hufvudafdelningar samt nätt och jämnt når upp till de stora stengrafvarnas tid [1].

Beträffande det nyssnämnda ornamentet torde det efter fyndomständigheterna och efter sin beskaffenhet ej kunna bestämmas närmare, än att det hör till tiden, som ligger mellan den del af äldre stenåldern, då de stora kärlen af fingertillverkning och af groft gods användes, och döstiden, eller med andra ord till äldre stenålderns sista tid eller möjligen till yngre stenålderns allra första början.

Sarauw räknar detta ornament såsom närmast hörande till början af den danska yngre stenåldern.

Det andra ornamentet, bestående af djupa raka reffllor, anser Sarauw härröra från öfre delen af buken å ett kärl och sammanställer det med ornament på skärfvor, funna vid Hammeren och Frænnemark på Bornholm samt i de senare undersökta kjökkenmöddingarne vid Havnö och Faareveile [2]. Föröfrigt är detta ornament utbredt i

[1] *Efterskrift;* sidd. 1—6.

[2] *Affaldsdynger;* sidd. 109 och 119.

fynd från yngre stenåldern ända upp till gånggriftstiden[1]. Sophus Müller för det vid Faareveile funna kärlet med detta ornament till yngre stenålderns första, före stengrafvarna liggande tid[2].

Från svarta lagrets öfversta del i 1902 års gräfningsfält återstår en skärfva med ornament, afbildad ofvan sid. 95. Till det för öfrigt ej fullt tydliga ornamentet å densamma har ingen motsvarighet kunnat träffas. Ofullständigt är äfven det ornament af finare och gröfre streck med bistreck å den (sid. 92) omtalade skärfvan med hvetekorns-aftrycket.

Gå vi härefter till gruslagret närmast under ytan, hittades i detta lager en skärfva med ornament af tre rader små rektangulära intryck samt därunder kvadrater af likartade intryck (se Pl. VI, fig. 1). Om detta ornament kan sägas, att det väl i vissa fall erbjuder analogier med förut kända ornament t. ex. från Hammeren[3], men att något fullt motsvarande ej synes föreligga från andra boplatser.

Hvad slutligen beträffar det å en skärfva från samma lager funna ornamentet af kommaliknande intryck nedanför mynningskanten, är det i hög grad likt ett kantornament, funnet på nyss omtalade kärl från Faareveile, med nedåtlöpande parallela streck på öfverdelen af kärlets buk, hvilket kärl Sophus Müller hänför till yngre stenålderns första tid[4].

Man väntar sig naturligtvis att finna likheter emellan ornamenten å Limhamnskärlen och de, som förefinnas på skärfvor från de geografiskt närliggande boplatserna t. ex. vid Ringsjön.

Af allt, hvad jag sett i Reventlowska samlingen i

---

[1] *Ordning* o. s. v., *I. Stenalderen;* 218—220 och 229.

[2] *Affaldsdynger;* sid. 120.

[3] *Efterskrift;* fig. 7—13. Jfr. t. ex. fig. 9 och 10.

[4] *Affaldsdynger;* sid. 119, fig. 11.

Lund, finnas med afseende på ornamentik och andra förhållanden inga analogier till lerkärlsdelarne från Limhamn. Detsamma gäller enligt min uppfattning samtliga krukskärfvor, som insamlats på boplatser utefter Blekinges kust af C. Wibling[1]. Lerkärlsdelarne från dessa sistnämnda lokaler och de i förutnämnda samling i Lund likna för öfrigt hvarandra i hög grad.

Sarauw har som en sammanfattning uttalat, att de nu omtalade ornamenten från Limhamn närmast torde kunna räknas till början af den danska yngre stenåldern.

Efter allt hvad jag kunnat finna, är detta riktigt så till vida, som man i fynd från sagda tid och geografiska område finner motsvarigheter eller analogier. Två saker anser jag emellertid i fråga härom böra ihågkommas. Först och främst beror allt bedömande af likhet väsentligen på den personliga uppfattningen. Vidare är ännu jämförelsematerialet allt för ringa från boplatser inom angränsande område omkring Öresund och Sveriges sydligare kuster, för att några säkra slutsatser skola kunna dragas om lerkärlsornamentens kronologi före stengrafvarnas tid. Vi kunna ej ännu säga huru långt tillbaka i tiden det eller det ornamentet går och ej heller hvar ornamentiken först uppstått.

Af de fåtaliga ornerade tunna krukskärfvorna från Limhamn kan enligt min uppfattning ingen annan slutsats dragas rörande dessas kronologi, än att de synas representera en något senare tid med en lerkärlsornamentik, som hunnit ett steg framåt i utveckling i förhållande till de i undre delarne af boplatsen funna tjocka krukskärfvorna med sin gryende ornamentik.

Enligt min mening förefinnas inga bestämda skäl att

---

[1] anf. arb., fig. 5.

på grund af krukskärfvornas beskaffenhet ej räkna boplatsen till äldre stenåldern.

Såsom afgörande i fråga om, hvar gränsen skall dragas mellan äldre och yngre stenåldern, anser jag för det ifrågavarande fallet förekomsten eller frånvaron af slagna flintyxor.

Så länge de slagna flintyxorna gå i teten för huggredskapen, råder äldre stenålder.

I fråga om fornsakerna af sten hafva vi påvisat, att boplatsens innehåll var alltigenom kontinuerligt från de undre till de öfre lagren och vi hafva angifvit, att boplatsen med afseende på detta innehåll tillhör äldre stenåldern.

Öfverskåda vi emellertid än en gång den beskrifna raden af stenredskap, finna vi där en del former, som i förut undersökta boplatser från äldre stenåldern ej äro vanliga.

Dessa äro följande: den bäst tillformade knifven, skraporna med inbuktad kant och skafttunga samt bland skraporna med utbuktad kant ett par, gjorda af större planstycken, samt en del, gjorda af korta och breda, någon gång afrundade skärfvor eller spåner, den förmodade dolken, planyxan af kvartsitsandsten, de slipade yxorna af grönsten samt slipstensbitarne. Vi erinra oss dessutom, att vissa af planyxorna, särskildt de billiknande, visa en synnerligen fullständig tillformning.

Tillägga vi nu, hvad vi senast lärt känna om lerkärlen från boplatsen, att de redan i boplatsens undre delar genom en för äldre stenåldern förut okänd, om ock enkel ornamentik, visa en viss grad af fulländning samt att de i boplatsens öfre delar med afseende på ornamentik och teknik vid tillverkningen visa en ännu mera framskriden utveckling, än hvad flertalet förut undersökta och här omtalade boplatser från äldre stenåldern

haft att förete, blir det tydligt, att vi kunna afgifva en ännu närmare tidsbestämning.

Boplatsens arkeologiska ålder kan med tämligen stor säkerhet förläggas till äldre stenålderns allra sista tid.

De tidsbestämningar, jag gifvit för boplatsen, låta sig såväl geologiskt som arkeologiskt ytterligare begränsas, om hänsyn tages till de fynd, jag gjort i Järavallen såväl vid soldattorpet som i sydöstra delen af Limhamn vid Sibbarp.

Såsom förut framhållits, synes, efter allt att döma, gruset i Järavallen vid soldattorpet vara aflagradt så att säga i två större portioner, hvilka i den ofvan skildrade skärningen vid soldattorpet begränsas af den här påvisade diskordanslinjen (se ofvan sidd. 20 och 21).

I de tätt packade gruslagren under nämnda linje, således i den äldre portionen af vallen, har jag, dels på 1901 års gräfningsfält, där en serie rutor undersöktes ända ned till vallens botten, dels i synnerhet på undersökningsområdena i vallens längst från hafvet belägna del (V—VIII), djupt ned i gruset, nästan ända ned i vallens bottenlager funnit slagna flintor m. m., framför allt affall och spåner, men äfven enstaka tydliga redskap.

Då dessutom dessa slagna flintor hufvudsakligen förekomma spridda och på ett afsevärdt djup under den förut beskrifna boplatsens botten och de mellanliggande lagren visade sig helt och hållet sakna eller åtminstone vara fattiga på tydligt flintaffall eller andra vittnesbörd om mänsklig verksamhet, synes det mig fullkomligt klart, att här blott kan vara fråga om tillfälliga besök eller korta bebyggelser på stranden och ej om någon samlad boplats, framför allt ej någon boplats, på hvilken den i vallens öfre lager ofvan diskordanslinjen förefintliga utgjort någon fortsättning.

Bland de i nämnda del af vallen funna föremålen ådraga sig de slagna flintorna först och främst uppmärksamheten.

Följande olika typer häraf äro funna:

stora flintstycken, hvaraf skärfvor och spåner äro afslagna,

knutor,

skärfvor och spåner, däribland flere synnerligen tydliga och vackra,

verkliga redskap, nämligen skrapor, yxor och spetsredskap (borrar eller spjutspetsar?).

Dessutom äro skörbrända flintstycken flerestädes anträffade, men däremot ej skörbrända stenar af andra bergarter. Inga krukskärfvor äro funna och ej några större kolsamlingar eller kolimpregnerade skikt.

Om de enstaka benlämningar, som anträffats och som ofvan (sidd. 14 och 15) äro omtalade, äro lämningar efter människors måltider, är naturligtvis omöjligt att afgöra.

Alla de funna sakerna äro i hög grad svallade.

Vidstående afbildningar, figg. 31—34, återge två yxor, ett spetsredskap och en spån från nämnda del af af vallen.

Yxan fig. 31 hittades i rutan I_1 i 1901 års gräfningsfält på 1,5 m:s djup under vallens yta. Den fanns af mig in situ, fastsittande i väggen mellan rutorna I_1 och H_1 och omgifven af ett mindre, af järnrost färgadt grusparti.

I ett skikt inom rutan, beläget mellan 1,30 m. och 1,60 m. under ytan upptogos 15 affallsskärfvor af flinta, däraf en skörbränd, samt ännu en slagen flinta, som röjde särskild bearbetning.

Den andra yxan, fig. 32, är äfven framdragen af mig ur grusväggen på undersökningsområdet VII på 1,5 m:s djup under ytan.

Ingendera af dessa yxor kan fullt sammanställas

med någon af de två slagna flintyxtyperna ur boplatsen uppe i vallen. De äro först och främst större än dessa och synas tillformade med färre slag.

Detsamma gäller öfriga yxor, som hittats i djupet af vallen. De äro nästan allesammans större och förefalla mera rått tillslagna än sakerna från boplatsen.

De flesta torde dock kunna hänföras till rundtom

a. b.

Fig. 31. Slagen flintyxa från 1,5 m:s djup u. y. i rutan I_1 1901. a. sedd från ena bredsidan; b. sedd från ena sidokanten.

Fig. 32. Slagen flintyxa från 1,5 m:s djup u. y. från området VII.

slagna yxor, men synas bilda en större och klumpigare variant af denna typ.

Ett drag synes så godt som genomgående. Det gäller tvärgenomsnittet, som hos nästan alla är snedt triangulärt med ena sidokanten tunn och den andra tvär.

Den ena af ofvan afbildade två yxor (fig. 31) är något afvikande, i det nästan hela baksidan utom vid eggen utgöres af en plan yta; båda sidokanterna äro hos denna yxa tvära.

Spetsredskapet, fig. 33, har en osäker bestämmelse och kan vara en spjutspets eller en borr. Det är tydligt slaget, ehuru ytterst svalladt och härrör från 1,4 m:s djup under ytan inom rutan F_1 1901. I närheten häraf upptogos ett stort tydligt affallsstycke och en spån.

Från 2,5 m:s djup under ytan ur rutan C_1 1902 är den eleganta spånen, fig. 34, hemtad.

Då, såsom förut är nämndt, skikten i den äldre delen af vallen under diskordanslinjen i stort sedt förlöpa horisontelt, böra de vid området IV på 0,9—1 m:s höjd öfver

Fig. 33. Slagen flinta (spetsredskap) från 1,4 m:s djup u. y. i rutan F_1 1901.

Fig. 34. Flintspån från 2,5 m:s djup u. y. i rutan C_1 1902.

vallens botten upptagna sakerna, den ena yxan och spetsredskapet, vara yngre än den vid området VII på 0,2 m:s höjd öfver vallens botten funna yxan, och den vid området IV i vallens själfva bottenskikt liggande spånen måste åter vara äldre än de tre öfriga sakerna.

I alla händelser representera de i nämnda delar af vallen gjorda fornfynden en mycket *tidigare del af äldre stenåldern* än den i vallens högre lager inbäddade boplatsen.

En närmare granskning af dessa slagna flintor, som utan tvifvel äro de äldsta af i vårt land funna fornsaker, hvilka till sitt geologiska läge i förhållande till en viss period inom Sveriges stenålder fullt säkert kunnat bestämmas, skall såsom jag hoppas lämna flere upplysningar om detta tidigare skede af äldre stenåldern, om hvilket vi ännu ej hafva någon kännedom.

Om de understa lagren i profilen vid soldattorpet sannolikt härröra från en tidigare del af äldre stenåldern och de öfre lagren på samma plats antyda slutet af denna tidsafdelning hafva vi redan hunnit långt fram i den yngre stenåldern, då de geologiskt yngre, fornsaksrika lagren i Järavallen vid Sibbarp aflagrades.

Åren före påbörjandet af mina undersökningar vid Limhamn hade i Sibbarpsområdet, där grustäkt på flere olika punkter samtidigt pågick, af arbetarne vid olika tillfällen hittats slipade yxor och mejslar af flinta eller grönsten, metkrokar af ben samt stora tillslagna flintor af olika form m. m.

Medan mina arbeten vid Limhamn pågingo, gjordes fortfarande oupphörligen nya fynd vid Sibbarp, hvarvid dock endast få slipade redskap hittades.

Att anställa några systematiska gräfningar vid Sibbarp ansåg jag ej lämpligt, då de tydliga fornsakerna här syntes förekomma ytterst spridda och endast tillfälligtvis anträffades och då dessutom goda skärningar öfverallt förefunnos, utmed hvilka man hade tillfälle att genom mindre gräfningar och plockningar utefter större sträckor förvissa sig om fornsakernas förekomst.

Mina iakttagelser vid Sibbarp skall jag här i korthet sammanfatta.

Högsta höjden öfver hafvet för vallen inom hela det ifrågavarande området är 4,41 m. (enligt diopterafvägning

vid medelvattenstånd). Krönet synes här ligga i bakre delarne af vallen, längst inåt landsidan, åt hvilket håll sluttningen varit tämligen brant. På motsatta sidan utåt hafvet är sluttningen mera utdragen. På alla ställen, där tvärgenomskärningar af vallen träffats, syntes att skikten lutade jämnt och likformigt öfverallt utåt kusten.

Vallen, som här har en största mäktighet af 2 m. hvilar öfverallt direkt på morän.

Såsom förut är nämndt, är klappern här i allmänhet betydligt gröfre än i vallen under soldattorpet samt rikare på stora kalkstensstycken. Skalgrus finnes här genom hela vallen isynnerhet i dess yttre delar.

Genom hela vallen i detta område synes aflagrandet af strandgrus hafva försiggått ytterst homogent och utan afbrott.

I flere afseenden erbjuder sålunda denna strandgrus-aflagring stora olikheter med den, vi förut gjort bekantskap med i profilen vid soldattorpet.

Den största olikheten rör emellertid grusets innehåll af fornsaker.

Först och främst äro här funna en stor mängd rått tillslagna flintstycken, alla af den opaka, i brottet matta flinta, som ofvan (sid. 32) beskrifvits. Formen å dessa är olika. Det stora flertalet har en längd af 14—18 cm. och en bredd af 4—7 cm. Tjockleken är störst vid midten och är för de mindre och smala styckena omkring 2 cm., för de större omkring 3—5 cm. Genomsnittet är merändels kvadratiskt eller rektangulärt. Tillslagningen är för de flesta ytterst enkel. Den rektangulära, långsträckta formen, något bredare och tunnare åt ena ändan, är den vanligaste typen. Oftast hafva styckena med denna form i den bredare ändan en eggliknande tillhuggning.

Men äfven andra former äro tillfinnandes ehuru mer eller mindre sällsynt.

Några likaledes tämligen rått tillslagna stycken ha en långsträckt oval eller elliptisk skapnad med ringa tjocklek och tunna kanter. Dylika ha träffats af olika storlek, med en längd af 8—20 cm. I ett par andra fall ha träffats liknande tunna, halfmånformiga stycken. Några ha en borrliknande form o. s. v.

Hvad man genast vid första påseendet kommer att tänka på, då man ser en samling af dessa enkelt tillslagna flintor är, att de äro förarbeten, och då hufvudsakligen till slipade yxor och mejslar af de former, som återfinnas under yngre stenålderns sista tid. I stort sedt erinra de flesta af dem om de i *Vår Oldtid* beskrifna förarbetena eller »Plankerne» och om den atbildning af ett sådant stycke, som i nämnda arbete å sid. 170 gifvits [1], ehuru tillslagningen vanligen är betydligt enklare.

Jag återkommer strax till frågan om dessa slagna flintors natur, men vill först omtala, hvad jag känner om deras läge i vallen.

De uppgifter, som lämnas af arbetarne gå ut på, att de hittas särskildt ofta närmast under grästorfven till en half meters djup, men äfven då och då på större djup, ända ned i botten af vallen till bort emot 1,5 m:s djup eller däröfver.

De mått, jag erhållit på djupet under ytan för liknande slagna flintor från Sibbarp, då jag haft tillfälle själf taga dem in situ i vallen eller fått fram dem vid gräfningar äro följande.

Rektangulära, förarbeten med fyrsidigt genomsnitt:

2	från	0,4	m. under	ytan,
2	»	0,45	»	»
4	»	0,5	»	»
1	»	0,65	»	»

---

[1] Jfr. *Ordning o. s. v., I. Stenalderen;* 206.

förarbeten af andra former, halfmånformiga o. s. v.:

2 från 0,5 m. under ytan,
1 » 0,6 » » »
1 » 0,8 » » »
1 » 1,0 » » »

spåner:

1 från 0,5 m. under ytan;

affall:

på spridda ställen till åtminstone 1 m. under ytan:

skörbrända skärfvor:

här och där till åtminstone 0,5 m. under ytan.

De nu uppräknade föremålen äro från trakten mellan den stora grafhögen och gården, som å kartan (fig. 1) synes längst bort i vallens sydvästra del, således omkring den afvägda punkten 4,09.

Vallens höjd öfver hafvet ligger inom detta område mellan 3 m. och 4,4 m.

Alla mera utpräglade förarbetade stycken hittades, där vallen hade 3—3,5 m:s höjd öfver hafvet och var 1—1,3 m. mäktig.

Äfven på andra punkter i Sibbarpsområdet omkring och under den stora grafhögen samt nära en half km. från densamma inemot det tätare bebyggda Limhamn hafva liknande fynd gjorts under samma naturförhållanden.

Från sistnämnda punkt längst i NO., där på 0,9 m. under ytan en lång slagen flinta af fyrsidigt genomsnitt upptogs, till långt bort förbi grafhögen går ett stråk, inom hvilket de slagna flintorna äro särskildt allmänna. Höjden öfver hafvet och vallens mäktighet är för detta stråk på det hela taget, såsom förut angifvits.

Från detta stråk, som jag å kartan, fig. 1, utlagt med korsande linjer, härröra omkring 300 större slagna flintor af ofvan omtalade former, hvilka jag granskat och

af hvilka omkring 100 härefter tillhöra Statens Historiska Museum i Stockholm.

Vid grustäkten hafva arbetarne funnit en eller ett par sådana per dag på spridda ställen.

En arbetare, som jag gaf i uppdrag att tillvarataga och anteckna djupet för så många som möjligt af dessa förarbeten, fann vid harpning af omkring 75 kbm. grus inom ett begränsadt område, på 5 dagar 20 stycken från olika djup, oväntadt nog enligt hans anteckningar från ända till 1,7 m. under ytan. För ett 10-tal, som han samtidigt hittat, hade han ej erhållit mått på djupet. En afbruten, starkt svallad, slipad bred hålmejsel hade han funnit på samma område, men också den på obestämdt djup.

Samma arbetare hade vid ett annat tillfälle funnit 18 stycken liknande förarbeten, liggande tätt tillhopa på omkring 3 dm:s djup under ytan.

Af saker, som af grusarbetarne insamlats vid Sibbarp utom de stora förarbetena, har jag sett följande slagna flintor: 3 block, 2 knutor, en stor mängd spåner m. m.

Mer än tre fjärdedelar af de hittills omtalade flintsakerna äro i hög grad svallade.

Alla iakttagelser och uppgifter visa sålunda säkert, att åtminstone en stor del af dem legat inlagrade till mer eller mindre stort djup i strandvallen.

Af fornsaker af mera utpräglad form märkas följande föremål af flinta, hittade inom samma del af Järavallen:

1 slipad yxa med tunn bane,

2 slipade bredeggade rätmejslar med tjock bane och fyrsidigt genomsnitt,

2 slipade smala hålmejslar med fyrsidigt genomsnitt,

1 slipad bredeggad hålmejsel (afbruten),

1 pilspets med tånge och hullingar,
8 spjutspetsar (4 afbrutna),
4 dolkar (3 »)

Dessutom hafva här anträffats:

1 båtformig grönstensyxa (afslagen på midten),
2 slipstensbitar,
6 metkrokar af ben (tre af dem fragmentariska).

Beträffande dessa saker ha de arbetare, som hittat dem, för mig utvisat ungefärliga fyndplatsen i vallen för de flesta, och jag har vid min granskning af dem funnit nästan alla vara i hög grad svallade och bära tecken af att ha blifvit af vågorna inlagrade i strandgruset.

De senast uppräknade fornsakerna härröra tydligen från yngre stenåldern och torde närmare kunna bestämmas såsom hörande till gånggriftstiden eller hällkisttiden.

Jag har i det föregående betecknat de stora, klumpigt tillslagna flintorna såsom antagligen förarbeten till yxor och mejslar likaledes under yngre stenåldern.

Förarbeten af liknande art äro förut på många ställen funna, såväl i Sverige som i Danmark. Särskildt från det senare landet känner man flere rika fyndplatser för dem.

Från Anholt, Hesselö m. fl. ställen[1] förefinnes ett stort antal »Flintplanker» af den långsträckt fyrkantiga formen, hvilka jag vid jämförelse funnit hafva precis samma utseende som de från Sibbarp.

Ett fynd, som visar en ännu större öfverensstämmelse, är gjordt vid kusten af Stora Bält söder om Omö, där öfverst i en strandvall en mängd alldeles likadana rått tillslagna förarbeten träffats, men blott helt få saker af annan art[2].

Omö-fyndet betecknas såsom ett enstaka exempel på en verkstadsplats, där man slagit sig ned på själfva stranden, för att förarbeta de lätt tillgängliga flintkärnorna

---

[1] *Vår Oldtid;* sid. 180.
[2] *Vår Oldtid;* sid. 167.

nere vid vattenbrynet. — Sibbarps-fyndet, som i hufvudsak synes likna detta, betraktar jag också tillsvidare som ett verkstadsfynd.

Då hvarken några lämningar af härdar eller några tydliga kolhaltiga lager och ej heller krukskärfvor anträffats, som kunna hänföras till stenåldern, finnas åtminstone ännu ej några bestämda skäl att antaga, att en boplats här förelegat.

I hvilket fall som helst äro dessa fynd af stort intresse i det afseendet, att de bevisa, att Järavallen vid Sibbarp i det stora hela aflagrats under en sen del af *yngre stenåldern*.

Då jag i en kommande uppsats ämnar utförligare beskrifva fynden i djupet af vallen vid soldattorpet och likaledes anser fynden vid Sibbarp värda en närmare behandling, har jag här blott i korthet sökt redogöra för dem, i den mån de belysa frågan om den undersökta boplatsens geologiska och arkeologiska ålder.

Till sist skall jag omnämna ännu ett par fynd, som ha en viss betydelse i detta sammanhang. Det ena består af en båtformig grönstensyxa anträffad i närheten af lokomotivstallet, på eller uti vallen, nära dess främre kant utåt hafvet, i nordöstra delen af Limhamn, det andra utgöres af en fint arbetad spjutspets af flinta, funnen snedt framför soldattorpet, likaledes ett stycke framför krönet och vid ungefär 1 m:s mäktig vall. Åtminstone den senare är tydligt svallad.

Vallens höjd öfver hafvet på de platser, där dessa fynd gjordes, har jag blott tillnärmelsevis kunnat bestämma till mellan 3 och 4 m.

Dessa fynd visa emellertid, att äfven i trakten af soldattorpet yngre stenålder sannolikt inträdt, innan Järavallens bildning afslutats.

Att jämföra de resultat, jag vunnit med afseende på boplatsens geologi med de slutsatser, olika författare dragit ur analoga nordiska stenålders-fynd af känd geologisk ålder, anser jag ligga utom ramen för denna uppsats, som endast utgör en redogörelse för de iakttagelser, jag gjort på platsen rörande den undersökta fornlämningens naturhistoria och för de studier, jag utfört öfver det hemförda materialet.

Figurförklaring.

Plansch I.

Slagna flintor.

Spåner.

Fig. 1. Svallad spån.
» 2. Ej svallad spån.

Tväreggade pilspetsar.

Fig.			
Fig.	3.	Tväreggad pilspets, sedd framifrån	ej svallade.
»	4.	» » » »	
»	5.	» » » bakifrån	
»	6.	» » » framifrån	svallade.
»	7.	» » » »	

Knifvar (af spåner).

Fig. 8. Knif, med rygg- och skafttillhuggning, från gruslagret närmast under ytlagret,
a. sedd från bladets framsida,
b. » » ryggen.

» 9. Knif, med ryggtillhuggning, från undre svarta skiktet,
a. sedd från bladets framsida,
b. » » ryggen.

Skrapor.

Fig. 10. Skrapa med utbuktad kant (af lång spån).
» 11. » » » » (» kort ytspån),
a. sedd framifrån,
b. » från en sidokant.
» 12. Skrapa med utbuktad kant (af skärfva).
» 13. » » rätlinig » (» kort spån).

Plansch II.

Slagna flintor.

Skrapor.

Fig. 1—3. Skrapor med inbuktad kant och skafttillhuggning (af spåner).
» 4. Skrapa med svagt inbuktad kant (af spån, starkt svallad).
» 5—6. Skrapor med inbuktad kant (af spånliknande affall).
» 7—8. Skrapor med svagt inbuktad kant (af skärfvor).

Knutor.

Fig. 9—10. Knutor; typisk form.
» 11. Knutstycke.

Plansch III.

Slagna flintor.

Planyxor.

Fig. 1. Billiknande planyxa,
a. sedd framifrån,
b. » bakifrån.

Fig. 2. Billiknande planyxa,
a. sedd framifrån,
b. » bakifrån.
» 3. Billiknande planyxa,
a. sedd framifrån,
b. » från ena sidokanten.
» 4. Billiknande planyxa, sedd framifrån, svallad.

Plansch IV.

Slagna flintor.

Planyxor.

Fig. 1. Billiknande planyxa, sedd bakifrån.
» 2. Bredeggad » liten, sned, sedd framifr. | sval-
» 3. » » större, » » » | lade.
» 4. Jämnbred planyxa,
a. sedd framifrån,
b. » från ena sidokanten.
» 5. Bredeggad planyxa, sedd framifrån, svallad.
» 6. Jämnbred »
a. sedd framifrån,
b. » från ena sidokanten.

Rundtom slagna yxor.

Fig. 7. Rundtom slagen yxa,
a. sedd från ena bredsidan,
b. » » » sidokanten.
» 8. Rundtom slagen yxa, med tvär egg.
» 9. » » » » starkt afrundad egg.

Plansch V.

Slipade grönstensyxor.

Slipade grönstensyxor utan skafthål.

Fig. 1. Lång grönstensyxa, från svarta lagret,
a. sedd från ena bredsidan,
b. » » » sidokanten.

Fig. 2. Liten grönstensyxa, från svarta lagret, sedd från ena bredsidan.
» 3. Stor klumpig grönstensyxa, från gruslagret närmast under ytlagret,
a. sedd från ena bredsidan,
b. » » en sidokant.

Plansch VI.

Bitar af lerkärl.

Tunna krukskärfvor af bättre gods.

Fig. 1. Ornerad kantskärfva, från gruslagret närmast under ytlagret.
» 2. Ornerad kantskärfva, från öfre svarta skiktet.
» 3. » » » gruslagret närmast under ytlagret.
» 4. Ornerad skärfva från öfre svarta skiktet.

Tjocka krukskärfvor af groft gods.

Fig. 5. Skärfva, sedd från en brottyta; finger- och nagelmärken synas i ytan; fr. undre svarta skiktet.
» 6. Ornerad skärfva » » » »
» 7. » » » » » »

Plansch VII.

Bitar af lerkärl.

Bitar af lerkärl af groft gods.

Fig. 1. Del af öfver hela ytan orneradt kärl, hopsatt af 10 skärfvor, från undre svarta skiktet.
» 2. Tappformig botten af kärl, » » » »
» 3. Del af orneradt kärl med tappformig botten. från undre svarta skiktet.

Innehållsförteckning.

		Sid.
	Orienterande inledning och historik	1.
I.	Undersökningens första resultat: fyndet af en stenåldersboplats, inlagrad i Järavallen	6.
II.	Arbetsplan, arbetets förlopp, medarbetare, arbetsmetod	8.
III.	Vallens topografi och geologi inom undersökningsområdet	12.
IV.	Boplatsens läge i vallen, mäktighet och utsträckning	22.
V.	Fornsakerna	31.
	Saker af flinta	32.
	1. Affall från bearbetningen af flintan	33.
	2. Spåner	43.
	3. Af mindre planstycken tillverkade redskap	45.
	A. Tväreggade pilspetsar	45.
	B. Knifvar	47.
	C. Skrapor	50.
	D. Sågar, borrar m. m.	60.
	4. Block och knutor	61.
	5. Af större planstycken tillverkade redskap	63.
	A. Skrapor m. m.	63.
	B. Planyxor	64.
	6. Rundtom slagna yxor	73.
	7. Andra flintredskap	76.
	8. Slagna och bearbetade flintor af osäker natur	77.
	Saker af andra bergarter	
	1. Planyxa af kvartsitsandsten	78.
	2. Slipade yxor af grönsten	78.
	3. Slipstenar m. m.	80.
	Krukskärfvor	81.
VI.	Lämningar af härdar	98.
VII.	Växtlämningar	100.
VIII.	Benlämningar	102.
IX.	Boplatsens arkeologiska ålder	105.
	Figurförklaring	139.

Af förf. gjorda tillägg och rättelser.

Sid. 36, rad 17 uppifrån, står: (11461: 653), läs (11461: 659).
» 48, » 4 » » fig. 5. » fig. 8.
» 50, » 9 nedifrån, » 11882: 112 » 11882: 212.
» 61, » 5 » efter (se fig. 17), tillfogas: **Båda härrör[illegible]** från svarta lagret.
» 65, rad 5 nedifrån, står: 11451: 66 läs 11461: 66.
» 71, » 10 uppifrån, » 11882: 173 » 11882: 179.
» 76, efter sista raden tillfogas: Fyndplatsen är svarta lagret, 19[illegible].
» 77, » första styckets slut tillfogas: Fyndplatsen är ytlagret, 1901.

I.

1. 2/3.

2. 2/3.

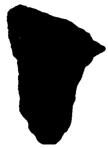
3. 1/1.

4. 1/1.

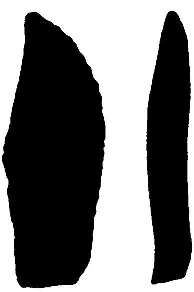
5. 1/1.

6. 1/1.

7. 1/1.

a. b.

8. 2/3.

a. b.

9. 2/3

10. 2/3.

a. b.

11. 2/3.

12. 2/3.

13. 2/3.

Slagna flintor från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

II.

1. 2/3.

2. 2/3.

3. 2/3.

4. 2/3.

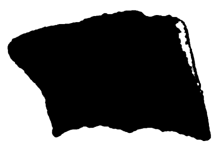
5. 2/3.

6. 2/3.

7. 2/3.

8. 2/3.

9. 2/3.

10. 2/3.

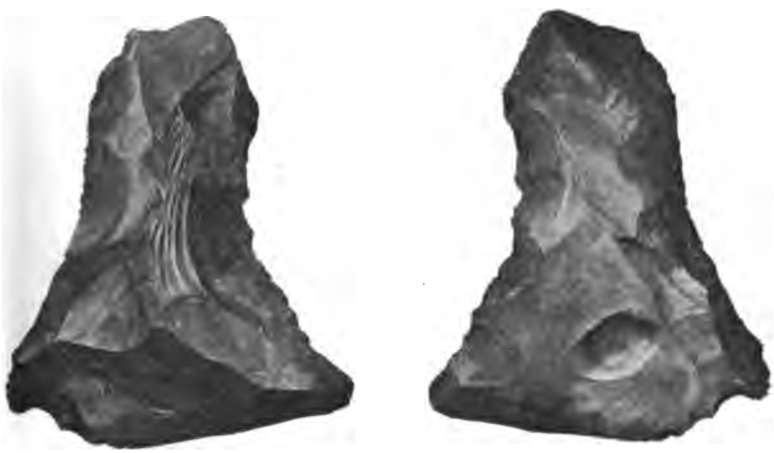

11. 2/3.

Slagna flintor från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

a. 1. $^2/_3$. b.

a. 2. $^2/_3$. b.

a. 3. $^2/_3$. b.

4. $^2/_3$.

Slagna flintor från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

2. $^2/_3$.

1. $^2/_3$.

3. $^2/_3$.

a. 4. $^2/_3$. b.

5. $^2/_3$.

a. 6. $^2/_3$. b.

a. 7. $^2/_3$. b.

8. $^2/_3$.

9. $^2/_3$.

Slagna flintor från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

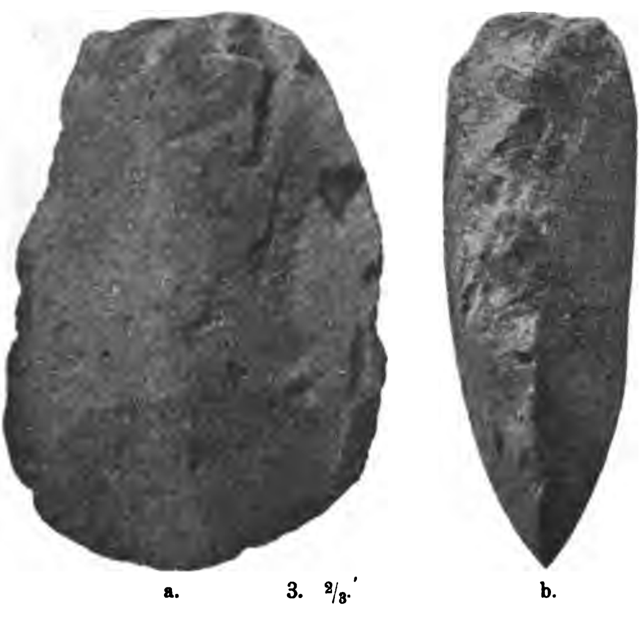
V.

a. 1. $^{2}/_{3}$. b.

2. $^{2}/_{3}$.

a. 3. $^{2}/_{3}$. b.

Slipade grönstensyxor från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

VI.

1. $^1/_1$.

2. $^1/_1$.

3. $^1/_1$.

4. $^1/_1$.

5. $^1/_1$.

6. $^1/_1$.

7. $^1/_1$.

Bitar af lerkärl från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

1. ½.

2. ⅔.

3. ⅔.

Bitar af lerkärl från en boplats i Järavallen vid Limhamn.

Svenska ortnamn.

Bibliografi

af

Vilhelm Gödel.

Inledning.

Det är naturligt, att »namnet», hos hvilket man gärna vill tänka sig sammanfattningen af det väsentligt karaktäristiska hos ett föremål, ej skulle undgå att blifva uppmärksammadt redan af forskningens äldste. Antikens författare hafva också ägnat det sitt lifliga intresse. Ingen historiker går gärna förbi namnet på en ort, ett land eller folk utan ett försök till dess förklaring; flere af dem såsom Herodotos, Strabo, Plinius och Pomponius Mela lemna understundom långa etymologiska utredningar, och Marcus Terentius Varro har ägnat 5:te boken af sin »De lingua latina» åt ort- och saknamn.

Men resultaten af de lärda och mången gång fyndiga spekulationerna hafva föga eller intet af det värde, som forskning och vetenskap räknar till det bestående. Och så har det, stort sedt, varit ända fram emot vår tid. Felet har legat i metoden: det ensidiga etymologiserandet af enstaka ord utan tanke på nödvändigheten af ett sammanfördt material till jämförande undersökning, hvartill så kommit, att man varit i saknad af de viktigaste förutsättningarna för att med framgång kunna gripa sig an

med en så svår uppgift som namntolkningens. Det var först i den moderna språkvetenskapens skola, som dessa kunde förvärfvas. Därmed var onomatologien inne på den väg, å hvilken den kunde arbeta sig fram till rangen af verklig vetenskap.

Impulsen till en rationell namnforskning är också utgången från den moderna språkvetenskapens fader, Jakob Grimm. På dennes förslag uppsatte Vetenskapsakademien i Berlin år 1846 till prisuppgift för forskningen: Ett forn-tyskt person- och ortnamnslexikon. I programmet heter det: »Die Sammlung soll sich von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1100, aber nur auf gothische (zugleich vandalische), langobardische, fränkische, thüringische, alamannische, burgundische, bayerische, altsächsische und friesische erstrecken, mit Ausschluss der angelsächsischen und altnordischen. Deutung der Eigennamen, wie sie erst allmälig aus dem Studium des sämmtlichen Vorraths gründlich hervorgehen kann, wird zwar nicht zur Bedingung gemacht, wo sie aber jetzt schon mit Besonnenheit und in gedrängter Kürze vorgenommen werden kann, als willkommene und empfehlende Zugabe betrachtet werden.»

Svaret härpå var E. W. Förstemanns sedermera under åren 1854—59 från trycket utkomna arbete: Altdeutsches Namenbuch. Bd 1, Personennamen; Bd 2: Ortsnamen. Nordhausen. 4:o, hvaraf sedan en ny, omarbetad upplaga utkom: Bd 2, Ortsnamen. Nordhausen 1872; Bd 1, Personennamen. Bonn 1900. Det var ett arbete, som gaf väckelse till onomatologisk forskning långt utanför Tysklands gränser. Flere här framkastade tankar och spörsmål hafva tagits upp och af många på det lyckligaste fullföljts.

Ett annat stort verk, visserligen icke af samma vetenskapliga halt som det nämda, men ett arbete, med hvilket dock den allmänna och jämförande ortnamnsforsk-

ningen alltid måste räkna, är schweizaren J. J. Egli's »Nomina geographica. Versuch einer allgemeinen geographischen Onomatologie». Leipzig [1870—] 1872. En ny upplaga utkom 1892—93, hvilken anger sig som »Sprach- und Sacherklärung von 42,000 geographischen Namen aller Erdräume».

Det är det första och ända tills dato enda försöket till en allmän geografisk onomatologi. Jämte själfva förklaringen af namnet lemnas också uppgift om ortens läge och fysiska beskaffenhet och, där sådant låtit sig göra, sammanhanget mellan dessa båda senare faktorer och namnet. Äfven Sverige är representeradt i detta arbete, i första upplagan dock på ett mycket otillfredsställande sätt. Öfver det vidlyftiga verket ligger stor flit och brinnande kärlek till uppgiften, men kanske mindre kritik och urskiljning, än man kunde önska. Författaren har tillgodogjort sig både godt och ondt, af hvad den hithörande forskningen framburit, och arbetet röjer mera geografen än språkmannen.

En alldeles obestridlig betydelse däremot har Egli vetat förvärfva sig som bibliograf och historiker inom ämnet. Med sitt lifliga intresse för allt, som rör den geografiska onomatologien, har han med outtröttlig noggrannhet sammanfört åt forskaren ett vidtomfattande material och i hela sitt nitiska arbete verkat i hög grad väckande och lifvande inom hela den hithörande vetenskapen. I Bd 9 (1882) af Geographisches Jahrbuch framlade han en kritisk öfversikt »Über den gegenwärtigen Standpunkt der geographischen Onomatologie» och har sedan i hvart annat band af samma tidskrift, från och med Bd 10 (1884) räknadt, till sin död, som inträffade år 1896, lemnat ganska utförliga meddelanden »Über die Fortschritte in der geographischen Namenkunde». Tyvärr har efter hans bortgång tidskriften ännu icke lyckats finna någon, som kunnat eller velat åtaga sig att fortsätta Egli's öfversikter.

Resultaten af sina studier och undersökningar i ortnamnsforskningens historia har Egli samlat i sitt arbete »Geschichte der geographischen Namenkunde. Mit Probe einer toponomastischen Carte». Leipzig 1886. Det är en framställning af studierna, försöken och det vetenskapliga arbetet inom den geografiska onomatologien ända från antikens dagar fram till bokens affattningsdatum. Titlarna på omnämda och behandlade arbeten äro på ett i bibliografiskt hänseende tillfredsställande sätt anförda i en till hvarje kapitel fogad samling af »Noten». Arbetet lemnar sålunda en redogörelse för den allmänna geografiska onomatologien, både historiskt och bibliografiskt. Det är för den, som vill ägna sig åt hithörande studier, en säker inledare och för forskaren en god handbok.

Den onomatologiska specialbibliografi, som härmed framlägges, afser att omfatta allt väsentligt af den tryckta litteratur, som har betydelse för svensk ortnamnsforskning. I densamma ingå sålunda ej blott de arbeten, som direkt syssla med ortnamnsförklaring, och med hvilka man i vanlig mening förstår den geografiskt-onomatologiska litteraturen, utan äfven viktigare källskrifter. Hvad dessa senare beträffar, så har bland dem upptagits: 1) Viktigare arbeten i allmän svensk geografi; 2) Ortnamnslexika och ortnamnssamlingar; 3) Urkundspublikationer, omfattande diplom, permebref, registratur, jordeböcker, äldre och yngre handlingar af jordeboksnatur eller af beskaffenhet att lemna ett större namnmaterial.

Inom den första af dessa grupper återfinnas sålunda icke de talrika orts-, socken-, härads-, läns- och landskapsbeskrifningarna. De höra hemma i en topografisk bibliografi och lemna för öfrigt i regeln ytterst ringa bidrag till den egentliga ortnamnsforskningen, äfven om en och hvar af dem har att bjuda på en etymologi af namnet

på den ifrågavarande orten. De få af dem, som härifrån göra undantag, hafva fått sin plats i den onomatologiska afdelningen eller, om de innehålla handlingar af betydelse, bland urkundspublikationerna.

Hvad angår dessa senare, grupp 3, så är det självsagdt, att denna afdelning omfattar icke blott svenska akter i inskränkt mening, utan äfven danska och norska, såvidt de beröra de delar af det nuvarande Sverige, som fordom tillhört den dansk-norska monarkien, såsom Skåne, Halland och Blekinge, Bohuslän och Jämtland.

Den onomatologiska gruppen omfattar dels alla arbeten om svenska ortnamn, sålunda icke blott ortnamn i Sverige, utan äfven svenska ortnamn i Finland, dels ock de viktigaste rörande Norge och Danmark. Man har ansett, att äfven dessa senare här borde upptagas, då de ofta beröra förhållanden, som äro gemensamt nordiska, eller lemna förklaringar öfver namngrupper, som hafva sin utbredning äfven inom Sverige. — Till denna afdelning sluta sig de få skrifter och artiklar, som beröra namngifning och namns rättskrifning.

Som en till det hela inledande grupp stå de få arbeten, som bibliografiskt behandla den svenska ortnamnsforskningen.

Föreliggande bibliografi omfattar den till och med år 1903 utkomna litteraturen.

I. Bibliografiska arbeten.

1. **Egli, J. J.**, Über die Fortschritte in der geographischen Namenkunde. — Die Skandinavischen Länder.

Geographisches Jahrbuch. Begründet 1866 durch E. Behm. Gotha. 8:o. Bd 10 (1884), s. 369—70; 12 (1888), s. 41—42; 14 (1890), s. 12; 16 (1893), s. 14; 18 (1895), s. 76—77.

2. ——— Geschichte der geographischen Namenkunde. Mit Probe einer toponomastischen Carte. Leipzig 1886. 8:o. — IV, 430 s. 1 karta.

3. **Geete, Robert**, Svensk geografisk onomatologi. Ett stycke bibliografi.

Ymer. Tidskrift utg. af Svenska sällskapet för antropologi och geografi. 4 (1884), s. 117—130. Sthlm. 8:o.
Med kortfattad redogörelse för hvarje arbete.

4. ——— Namnlära. (Ort- och personnamn.)

Förf:s Fornsvensk bibliografi. Förteckning öfver Sveriges medeltida bokskatt på modersmålet samt därtill hörande litterära hjälpmedel. Sthlm 1903. 8:o. S. 324—28. (Samlingar utg. af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 124.)

II. Allmän svensk geografi.

5. **Ahlenius, Karl,** Olaus Magnus och hans framställning af Nordens geografi. Studier i geografiens historia. Akad. afh. Upsala 1895. 8:o. — x, 434 s., 2 kartor.

6. ——— Die älteste geographische Kenntnis von Skandinavien.
   Eranos. Acta philologica suecana. 3 (1898—99), s. 22—47. Upsala. 8:o.

7. **Geijer, E. G.,** Sverige vid slutet af hedniska tiden.
   Svea. Tidskrift för vetenskap och konst. H. 13 (1831), s. 236—317. Upsala. 8:o.
   Öfversikt af Sveriges geografi vid medeltidens början.

8. **Höjer, Magnus,** Konungariket Sverige. En topografisk-statistisk beskrifning med historiska anmärkningar. D. 1, 2: 1—2, 3 + suppl. och kartor. Sthlm 1872—84. 8:o.
   1. Svealand. — 2. Götaland. — 3. Norrland. — Suppl.: Inledande öfversigt till konungariket Sverige.
   Rec. af *R. Tengberg* i Svensk tidskrift för literatur, politik och ekonomi. 7 (1876), s. 485 ff. Sthlm. 8:o.

9. Sveriges administrativa indelningar. Redogörelse för fögderien, landsfiskals- och länsmansdistrikten m. m. På nådigste befallning meddelad år 1878 af Kungl. Statistiska centralbyrån. Sthlm 1878. 8:o. — (2), 114 s.

10. **Lönborg, Sven,** Adam af Bremen och hans skildring af Nordeuropas länder och folk. Akad. afh. Uppsala 1897. 8:o. — vi, 182 s.

11. **Munch, P. A.,** Historisk-geographisk Beskrivelse over Kongeriget Norge (Noregsveldi) i Middelalderen. Moss 1849. 8:o. — xxi, (2), 256 s.

12. **Schlyter, C. J.**, Om Sveriges äldsta indelning i landskap, och landskapslagarnes upkomst. Ett capitel ur föreläsningarne öfver Sveriges laghistoria. Upsala 1835. 8:o. — 74 s.

Omtryckt i förf:s Juridiska afhandlingar. H. 2. Lund 1879. 8:o. S. 38—126.

13. **Sidenbladh, Karl**, Sveriges kommuner i administrativt, judicielt och ecklesiastikt hänseende m. m. Handbok. Årg. 1—8 (1885—98). Sthlm. 8:o.

14. **Styffe, C. G.**, Skandinavien under unionstiden. Ett bidrag till den historiska geografien. Sthlm 1867. 8:o. — XVI, 404 s.

——— 2:a uppl., öfversedd och tillökt. Sthlm 1880. 8:o. — XVI, 416 s.

Rec. af *C. T. Odhner* i (Hamiltons) Nordisk tidskrift. 2 (1867). s. 629—38. Lund. 8:o.

15. **Tengberg, Rudolf**, Om den äldsta territoriala indelningen och förvaltningen i Sverige. Akad. afh. (Uppsala). 1*. Sthlm 1875. 8:o. — 80 s.

Omfattar tiden 1250—1350. I kap. II: Indelningen i folk, land, härad och hundaren, s. 7—25, äro talrika äldre namnformer anförda.

16. **Tuneld, Eric**, Geografi öfver konungariket Sverige. Bd 1—3: 1—2, 4: 1*. Sthlm 1827—33. 8:o. 8:e uppl. [utg. af N. V. Forsslund].

1. Upland och Södermanland. — 2. Nerike, Westmanland och Dalarne. — 3. Östergöthland, Småland, Gottland och Öland. — 4. Westergöthland.

1:a uppl.: Sthlm 1741, under titel: Inledning til geografien öfwer Sverige. — 2:a uppl.: Sthlm 1746. — 3:e uppl.: Sthlm 1757. — 4:e uppl.: Sthlm 1762. — 5:e uppl.: Sthlm 1773. — 6:e uppl.: Bd 1—4. Sthlm 1785—92. — 7:e uppl. [utg. af J. Björkegren]: Bd 1—3. Sthlm 1793—94.

17. Sveriges ekonomiska kartverk. Tabellariska beskrifningar till kartorne öfver alla inom länen belägna härader och tingslag.

[1.] Upsala län. 1860—64.

[2.] Örebro län. 1864—73.

[3.] Östergötlands län. 1868—79.

[4.] Skaraborgs län. 1880—86.

[5.] Vermlands län. 1887—97.

[6.] Elfsborgs län. 1891—99.

[7.] Norrbttens län: Neder-Lule härad. 1868. — Råne härad. 1869. — Neder-Kalix härad. 1871. — Öfver-Lule härad. 1872. — Neder-Torne och Carl Gustafs härad. 1874. — Öfver-Kalix härad. 1876. — Korpilombolo härad. 1877. — Öfver-Torne härad 1878. — Pite härad. 1880. — Pajala tingslag. 1882—97. — Tärendö kapell, tillhör. Korpilombolo tingslag. 1882—97. — Arvidsjaurs tingslag. 1882—99. — Gellivare tingslag. 1884—97.

[8.] Kopparbergs län: Grangärde tingslag. 1868. — Norrbärke tingslag. 1877.

[9.] Stockholms län: Svartlösa härad. 1873. — Sotholms härad. 1876. — Öknebo härad. 1878.

[10.] Södermanlands län: Åkers härad. 1900. — Selebo härad. 1900. — Vester-Rekarne härad. 1901. — Öster-Rekarne härad. 1901.

III. Ortnamnslexika och ortnamnssamlingar.

1. Allmänt.

18. **Egli, J. J.,** Nomina geographica. Versuch einer allgemeinen geographischen Onomatologi. Leipzig 1872. 4:o. — VII, 644 s.

19. ——— Nomina geographica. Sprach- und Sacherklärung von 42,000 geographischen Namen aller Erdräume. 2:e vermehrt. u. verbessert. Aufl. Leipzig [1892—] 1893. 4:o. — (2), VIII, 1035 s.

20. **Obermüller, W.,** Deutsch-keltisches geschichtlich-geographisches Wörterbuch zur Erklärung der Fluss- Berg- Orts- Gau- Völker- und Personen-Namen Europas, West-Asiens und Nord-Afrikas im allgemeinen wie insbesondere Deutschlands nebst den daraus sich ergebenden Folgerungen für die Urgeschichte der Menschheit. Bd 1, 2. Berlin (Leipzig) 1872. 8:o.

    Bd 1. A—G. — Bd 2. H—Z.

2. Skandinavien.

21. **Djurberg, D.,** Geografiskt lexicon öwer Skandinavien eller de förenade rikena Swerige och Norige. Örebro 1818. 8:o. — (8), 1093 s.

22. **Parmentier, Théodore,** Vocabulaire scandinave-français des principaux termes de géographie et des mots qui entrent le plus fréquemment dans la composition des noms de lieu. Présenté à la section de géographie de l'Association française pour l'avancement des sciences au congrès de Nancy le 19 août 1886. Paris 1887. 8:o. — 75 s.

3. Sverige: Allmänt.

23. Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige [utg. af G. Hogner, G. Westerling, G. Thomée, Å. C. W. Hammar m. fl.]. Bd 1—7: 1-2 + Suppl. med person- och sakregister. Sthlm 1858—70. 8:o.

    1. Inledning, A—B. — 2. C—F. — 3. G—H. — 4. I—L. — 5. M—R. — 6. S. — 7. T—Ö.

24. Postortlexikon, angifvande postadressen för samtliga socknar i i riket samt sådana egendomar, bruk, boställen, byalag m. m. från och till hvilka någon betydligare brefbefordran med posterna eger rum; utg. på föranstaltande af Kongl. Generalpoststyrelsen [genom C. F. E. Bågenholm]. Sthlm 1872. 12:o. — (4), 480 s.

25. Svenskt postortlexikon, utarbetadt på föranstaltande af Kongl. Generalpoststyrelsen. Sthlm 1883. 8:o. — (4), 996 s. = Posthandbok, utg. på föranstaltande af Kongl Generalpoststyrelsen. 2. ——— Sthlm 1894. St. 8:o. — (3), 575 s.

26. **Rosenberg, C. M.**, Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige. Efter nyaste, hufvudsakligen officiella källor utarbetadt. Bd 1, 2. Sthlm 1882, 83. 8:o. Med »Tillägg», sammantryckt med Bd 2.

    1. A—K. — 2. L—Ö.

27. [**Rålamb, Åke**], En wäg-wijsare öfwer hela Swerige, som icke allena wijsar mijle-talen ifrån den ena staden til den andra utan mehrendels hwar gästgifware gård emellan.

    Förf:s En lijten hand-book utaf adelig öfning at bruka uti många tilfällen. Är lijten och kårt, dock en stor hielpreda öfwer alt. Sthlm 1690. 12:o. Ark. $N_7{}^v$—P_7.

4. Enskilda landskap.

Dal.

28. **Lignell, Anders**, Beskrifning öfver grefskapet Dal. 2. Sthlm 1852. 8:o.

    S. 11—153 innchålla samlingar af härads- och gårdsnamn, samlade ur urkunder.

Gotland.

29. **Lindström, G.**, Förteckning på gotländska geografiska namn från medeltiden.

    Förf:s Anteckningar om Gotlands medeltid. 1. Sthlm 1892. 8:o. S. 46—56.

29 a. Märkbok för Gottlands län. Upprättad på föranstaltan af länets hushållningssällskap och utgifven år 1844. Wisby 1844. 8:o. — (3), 39 s.

30. **Snöbohm, A. Th.**, Gotlands land och folk. Hufvuddragen till en teckning af Gotland och dess öden från äldre till nuvarande tider. Örebro 1871. 8:o.

    Alfabetiskt register öfver gotländska ortnamn, s. 357—77.

Uppland.

31. [**Lindal, P. J. & Victorin, Alfred**], Upplands ortnamn. — 'Förteckning öfver namnen å alla inom Uppland belägna byar, gårdar, hemman och sådana lägenheter, som hafva åsatt taxeringsvärde, för utom namnen å landskapets socknar och härad.'

    Upplands fornm.-förenings tidskrift. Bd 2 (1887—90), s. CXLV — CCCCXLI. Sthlm. 8:o.

Västmanland.

32. **Bellander, O. R.**, Anteckningar om Westmanlands härader i fordna tider; jämte tvänne bihang. Köping 1869. 8:o. — 136 s.

    Äldre, ur urkunder anförda namnformer.

33. **Hult, Karl**, Ljusnarsbergs krönika. Örebro 1891. 8:o.

    Finsk ord- och namnlista. — a) Namn på ställen, s. 509.

Östergötland.

34. **Ridderstad, C. A. A.**, Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland. D. 1, 2. Norrköping 1875—79. 8:o.

    1. A—L. — 2. M—Ö.

IV. Urkundspublikationer.

A. Sverige i dess helhet eller större delar, omfattande flere landskap.

1. Förteckningar öfver urkundssamlingar med angifvande af innehållet.

Ordnade efter samlingarnes förvaringsort.

Stockholm.

35. [**Kullberg, N. A.**], Svenska Riksarchivets pergamentsbref från och med år 1351 förtecknade med angifvande af innehållet. 1—3. Sthlm 1866—72. 8:o.

1. 1351—82. — 2. 1383—1400. — 3. Register.

36. Svenska Riksarchivets pappershandlingar 1351—1400. Förtecknade med angifvande af innehållet.

Meddelanden från Svenska Riksarkivet. 11 (1887), s. 87—124. Sthlm. 8:o.
Rec. af *K. G. Grandinson* i [Svensk] Historisk tidskrift. 7 (1887): Öfvers. och granskn., s. 95—96.

37. **Liljegren, J. G.**, Förteckning öfver en samling af permbref uti . . . Lars von Engeströms bibliothek. Sthlm 1819. 8:o. — 58 s.

129 diplom från tiden 1311—1684. Nu förvarade i Riksarkivet. Ej upptagna i Kullbergs förteckning.

38. **Schröder, J. H.**, Förtekning på den uti bibliotheket vid Skokloster förvarade grefliga Braheska samlingen af pergamentsbref. (4:e fortsättningen af Catalog öfver manuscripterna, pergamentstrycken och andra typographiska rariteter i grefl. Braheska bibliotheket på Skokloster.)

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 17 (1832), s. 117—138. Sthlm. 8:o.

288 nr från tiden 1219—1681. Några odaterade. Skoklosters handskriftssamling är deponerad i Riksarkivet.

39. **[Bergh, Severin]**, Pergamentsbref från medeltiden i Stockholms rådhusarkiv. Förtecknade med angifvande af innehållet.

Meddelanden från Svenska Riksarkivet. 13 (1889), s. 295—305. Sthlm. 8:o.

40. **Almquist, Joh. Ax.**, Nordiska museets pergamentsbref från tiden före år 1600 med angifvande af innehållet förtecknade.

Meddelanden från Nordiska museet. 1902, s. 147—183. Sthm 1904. 8:o.

86 nr från tiden 1367—1599.

Uppsala.

41. Förteckning på herr öfver kammarherren, commendeuren och riddaren m. m. frih. A. L. Stjernelds permbrefssamling, hvari förekomma några få, högst märkvärdiga handlingar på papper. Sthlm 1832. 8:o. — 22 opag. s.

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 17 (1832).

129 nr från tiden 1330—1696. Nu i Uppsala universitetsbibliotek.

Lund.

42. Originalskrifter från medeltiden uti DelaGardiska archivet.

1. Permbref i DelaGardiska archivet på Löberöd från 1358 till 1520.

2. Pappersbref i DelaGardiska archivet från 1384 till 1520.

DelaGardiska archivet, eller handlingar ur grefl. Dela-Gardiska bibliotheket på Löberöd. Utg. af P. Wieselgren. D. 16. Lund 1842. 8:o. S. 161—228.

43. **Wieselgren, P.**, Chronologiskt register öfver de äldre handskrifna handlingar, som förvaras i . . . grefve Jac. Pontusson De la Gardies archiv på Löberöd. Sthlm 1832. 8:o. — 39 opag. s.

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 17 (1832).

291 nr från tiden 954—1576. Löberödska arkivet förvaras numera i Lunds universitetsbibliotek.

Engsö.

44. **Klingspor, C. A. & Schlegel, B.**, [Förteckning öfver] Handskrifter [i Engsö arkiv].

Förf:s Svenska slott. Engsö. Sthlm 1877. St. 4:o. Bil. s. XXXVII—LXXI.
a) Förteckning å pergamentshandlingar. 95 nr: 1346—1711.
b) Förteckning å pappershandlingarna. 41 nr: 1538—1657.
c) Förteckning på handlingar i Engsö kopiebok. 20 nr: 1346—1602.

Jönköping.

45. **Styffe, C. G.**, Förteckning öfver de äldre handlingarne i Jönköpings rådhus-arkiv.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 32 (1851), s. 369—432. Sthlm. 8:o.

Krapperup.

46. **Wieselgren, P.**, Chronologiskt register på Gyllenstjernska archivet för medeltiden; förvaradt på Krapperup i Skåne. Sthlm 1832. 8:o. — 9 opag. s.

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 17 (1832). 77 nr: 1352—1509. 1 odat.

Kristianstad.

47. **Styffe, C. G.**, Förteckning på pergamentsbref i Christianstads rådhus-arkiv.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 35 (1854), s. 465—96. Sthlm. 8:o.
Från åren 1250—1650.

Linköping.

48. Förteckning på gamla pergamentsbref, som finnas förvarade dels i Linköpings Gymn. bibliothek, dels i Wadstena hospitals archivum.

Linköpings bibliotheks handlingar. D. 1, s. 208—52. Linköp. 1793. 8:o.

Skara.

49. Förteckning på de historiska manuskript, som finnas i Kongl. Gymnasii-bibliotheket i Skara. — 1) Bref och mindre skrifter.

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 9 (1821). Sthlm. 8:o. Manuskript-samlingar, s. 3—13 [—17].

50. **Torin, Karl**, Förteckning på Skara h. elementarläroverks

och Westergötlands fornminnesförenings permebref och öfriga äldre handlingar.

Vestergötlands fornm.-förenings tidskrift. H. 1 (1869), s. 51—56 (oafsl.).
57 nr: 1350—1598.

Strängnäs.

51. **Tham, W.**, Förteckning på pergamentsbref, som finnas i Strengnäs gymnasii-bibliothek. 1.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 28 (1847), s. 376—404. Sthlm. 8:o.
72 nr: 1328—1522. 1 odat. från 1400-talet.

52. **Örnberg, V.**, Förteckning på äldre handskrifter i Strengnäs läroverks bibliotek och Södermanlands fornminnesförenings samlingar.

Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria. H. 7 (1889), s. 111—51. Uppsala. 8:o.
Förteckning å permebref från tiden 1328—1568.

Säfstaholm.

53. **Bahr, J. F.**, Conspectus diplomatum in archivo illustr. familiæ Bondeanæ in Säfstaholm. Diss. acad. (præs. J. H. Schröder). P. 1*. Diplomata ann. 1352—1468. Ups. 1833. 4:o. — (1). 12 s.

54. **Sparre, G. A.**, Förteckning å pergaments-handlingar i Säfstaholms arkiv. Sthlm 1855. 8:o. — 77 s.

Bihang till Handlingar rör. Skandinaviens historia. 36 (1855.
506 nr: 1344—1779.

55. ——— Förteckning å pergaments-handlingar i Säfstaholms arkiv. Accession 1855—62.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 4 (1864), s. 337—52. Sthlm. 8:o.
Till största delen från Hörningsholm. Jfr nr 44.

Vik.

56. **Oxenstierna, A. G.**, Förteckning öfver handskriftsamlingen på Wiks sätesgård i Upland.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 4 (1864), s. 353—400. Sthlm. 8:o.

Specifik förteckning öfver de äldsta och märkligaste pap-

pershandlingarne i arkivet på Wik, s. 358—375. Från tiden 1354—1792.

Förteckning öfver pergamentshandlingarne i arkivet på Wik, s. 375—400. Från tiden 1405—1759.

2. Svenska urkundspublikationer.

57. Några anmärkningar och handlingar beträffande konung Karl Knutson och des regerings tid.

Samling af åtskilliga handlingar och påminnelser. Utg. af Sven Bring. D. 2, s. 184—288. Lund 1754. 8:o.

58. Bidrag till den katolska hierarkiens historia i Sverige 1463—1515. Utg. af C. G. Styffe. Sthlm 1879. 8:o. — 72 s.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 8: 1.

59. Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver samlade och utgifna af C. G. Styffe. D. 1—5. Sthlm 1859—84. 8:o.

Register till hvarje band.
Rec. af *E. Hildebrand* i [Svensk] Historisk tidskrift. 5 (1885): Öfvers. och granskn. s. 4—12 (undert. Ehd). — *K. H. K[arlsson]* i Nordisk revy. 2 (1884—85), sp. 326—29.

60. Skriftelige bewis hörande til swenska kyrckio-historien eller biskops chrönikan, vthur gambla hand-skrefwna böcker, och til en stor del af sina originaler sammansökte [af Haqvin Spegel] och nu i dagsliuset utgifne [af E. Benzelius]. Ups. 1716. 4:o. — (7), 160, (4) s.

61. Öster-Reks häradsrätts bevis om den skada, Nerikes-boarne gjort å biskopens i Strengnäs qvarn vid Husby, under rensning af »konungsvattnen» i Nærio-å. Dat. d. 28 maj 1422. Utg. af C. G. Styffe.

Vitt. hist. och ant. akademiens handlingar. 24 (1864), s. 320. Sthlm. 8:o.

62. [Biskop Hans Brasks brefväxling.]

Samling af bisk. Hans Brasks bref, gjord af framl. ärkeb. dr Eric Benzelius d. y. sådan som den befinnes på Linköpings bibliothek. — Från åren 1523—27.

Linköpings bibliotheks handlingar. D. 1, s. 141—207; D. 2, s. 178—224. Linköp. 1793, 95. 8:o.

Biskop Hans Brasks brefväxling. — Från åren 1524—27.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. D. 13 (1828), s. 17—134; D. 14 (1829), s. 25—95; D. 15 (1830), s. 4—50; D. 16 (1831), s. 7—127. Sthlm. 8:o.

Förbigångna handlingar hörande till biskop Brasks brefväxling.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. D. 17 (1832), s. 67—224; D. 18 (1833), s. 211—345. Sthlm. 8:o.

Biskop Hans Brasks kopiebok.

Bihang till Östergötlands fornm.-förenings tidskrift. 1. Linköping (tr. i Sthlm) 1875. 8:o. — 32 s. (oafsl.).

63. Biskop Niklis' i Linköping och fem verldsliga riksråds bref i anledning af yrkandet, att södra strömen i Forsvik skulle vara häradsvatten och kungsådra. Dat. d. 2 aug. 1442. Utg. af C. G. Styffe.

Vitt. hist. och ant. akademiens handlingar. 24 (1864), s. 321—22.

64. Gamla bref och documenter.

Samling af åtskilliga handlingar och påminnelser. Utg. af Sven Bring. D. 3, s. 192—309. Lund 1758. 8:o.

65. Copia aff thed bythes-bref, som gjordes emellann vår salige käre herr fader grefue Suanthe och hanns halfbroder grefue Göstaf Johannsson om alt thed godz som them thill arfz fallith är efther bägges theras salige moder fru Christinne Nilisse dotter. Datum Anno 1560 och är med 9 henngiande insegle.

DelaGardiska archivet, utg. af P. Wieselgren. D. 1, s. 226—36. Sthlm 1831. 8:o.

66. Kongl. kansliets diarium öfver ingångna skrifvelser 1556 (januari—juni, november och december) jämte noter och tillägg. Utg. af Carl Silfverstolpe. Sthlm 1878. 8:o. — 132 s.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 8: 2.

67. Diplomata svecana hactenus inedita. Diss. acad. Præs. E. M. Fant. P. 1—2. Ups. 1797, 1805. 4:o. — 17 s.

68. Diplomatarium suecanum. — Svenskt diplomatarium. Utg. (1—2) af J. G. Liljegren, (3—5) B. E. Hildebrand och (6: 1) E. Hildebrand. Vol. 1—6: 1 (forts.). Sthlm 1829—78. 4:o.

Vol. 1: nr 1—902 (817—1285). — Vol. 2: nr 903—1772 (1286—1310). — Vol. 3: nr 1773—2600 (1311—1326). — Vol. 4: nr 2601—3532 (1327—1340). — Vol. 5: nr 3533—4274 (1341—1347). — Vol. 6: 1: nr 4275—4663 (1348—1350).
Register till vol. 3—5.

69. Svenskt diplomatarium från och med år 1401. Utg. af Riksarkivet genom (1—3) C. Silfverstolpe och (4) K. H. Karlsson. D. 1—4: 1—2 (forts.). Sthlm 1875—1904. 4:o.

D. 1: nr 1—917 (1401—1407). — D. 2: nr 918—2029 (1408—1414). — D. 3: nr 2030—2845 (1415—1420). — D. 4: 1—2: nr 2846—3140 (suppl. till 1401—07).
Register till hvarje afslutad del. Reg. till D. 3 är utarbetadt af H. Rosman.

70. Synerätts dom emellan kronan och Färnebo samt Hedesunda socknar i Gestrikland om krono-laxfisket och konungs-ådran vid Elfkarleby. Dat. den 22 mars 1473. Utg. af C. G. Styffe.

Vitt. hist. och ant. akademiens handlingar. 24 (1864), s. 324—25. Sthlm. 8:o.

71. Konung Erik XIV:s nämnds dombok. Utg. genom Carl Silfverstolpe. Sthlm 1884. 8:o. — (3), 332 s.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 13: 1.

72. Konglige och furstlige förlijkningar, föreningar, försäkringar, dagtingan, förbund, förskrijffningar, legdebreff etc. och mera sådant, som then swenska historien angår: Medh Kongl. May:tz kostnad och privilegio vplagd aff Johan Hadorphio. Stockholm 1676. 4:o. — (24), 474, (30) s.

Twå gambla swenska rijm-krönikor, uthg. aff J. Hadorph. D. 2.

73. Grændsebestemmelse mellem Norge og Sverrig i den anden Halvdeel af det trettende Aarhundrede. Efter en Membran i den Arnæ-Magnæanske Samling, med Indledning og Anmærkninger, udg. af E. C. Werlauff. Khvn 1845. 8:o. — 48 s. — Med »Enkelte Stedforklaringer».

Ur Annaler for nord. Oldkyndighed og Historie. 5 (1844—45), s. 147—192. Kjbhn. 8:o.

74. Gränsbestämmelser emellan Sverige, samt Norge och Danmark i femtonde och sextonde seklen. [Utg. af C. G. Styffe.]

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 29 (1848), s. 36—82. Sthlm. 8:o.

75. Handlingar angående de Gustavianska arfvegodsen.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 1 (1861), s. 29—66. Sthlm. 8:o.

76. Handlingar angående den särskilda jurisdiktion, som fordom tillkommit Bergqvara och Engsö.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 32 (1851), s. 65—116. Sthlm. 8:o.

77. Handlingar rörande Bergqvara borgrätt, 1642—1692.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 39 (1858), s. 273—354. Sthlm. 8:o.

78. Handlingar angående konung Magnus Erikssons landslag.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 2 (1862), s. 1—4. Sthlm. 8:o.

79. Handlingar rörande konung Magnus Erikssons landslag.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 32 (1851), s. 53—56. Sthlm. 8:o.

80. Handlingar från 1400-talet.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 7 (1870), s. 8—18. Sthlm. 8:o.

81. Handlingar hörande till medeltidens historia.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. D. 12 (1825), s. 1—87; 13 (1828), s. 13—134; 14 (1828), s. 1—95; 15 (1830), 1—50; 16 (1831), s. 1—127; 17 (1832), s. 1—224; 18 (1833), s. 1—345; 19 (1834), s. 1—179; 20 (1835), s. 1—296; [21 (1836), s. 3—7; 36 (1855), s. 1—87].

82. [Handlingar och jordeboksutdrag rörande gods i Skåne, Halland och Blekinge.]

Falkman, Ludvig, B., Upplysningar om kronans, kyrkornas och presterskapets inkomster af andeligt gods uti Skåne, Halland och Blekinge från äldre tider till år 1660, jemväl innehållande beskrifning öfver och förklaring af 1569 års Lunds stifts landebok samt utredning af tvisten om äganderätten till de såkallade Halländska kyrkohemmanen. D. 1, s. 189—309; D. 2. Lund 1848. 8:o.

83. Statistiska handlingar hörande till svenska medeltidens historia.

DelaGardiska archivet, utg. af P. Wieselgren. D. 2. Lund 1832. 8:o. — XVI, 240 s., 1 faks.

84. Statistiska handlingar rörande länder, som äro eller varit

med det urgamla Sverige förenta, samt biographiska handlingar, äfven hörande till svenska medeltidens historia.

DelaGardiska archivet, utg. af P. Wieselgren. D. 3. Lund 1832. 8:o. — VIII, 256 s., 1 faks.

85. Äldre handlingar hörande till Skandinaviens historia.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 3 (1817), s. 1—9; 7 (1819), s. 1—22; 8 (1820), s. 1—6; 9 (1821), s. 1—27. Sthlm. 8:o.

86. Äldre handlingar rörande Norrland.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 17 (1832), s. 26—60. Sthlm. 8:o.

87. Monumenta diplomatica svecana nunc primum in lucem edita atque animadversionibus historicis illustrata. Diss. acad. Præs. J. H. Schröder. Fasc. 1*: P. 1—9. Upsaliæ 1820—22. 4:o. — 76 s., 1 tab.

88. Periculum antiquitatum. Seu rerum magis insignium sylloge ... Fragmentatas priscæ venerandæque vetustatis schedas, ... nec non ingeniorum arte pretioque rara monumenta maxime contermina mari Balthico, in lucem hactenus non prelo notata, sed manu prodita, a situ & vetustate nunc primum vindicanda, lectuque digniora reddenda (a Rich. von der Hardt). Conspectus 1—3. Holmis 1709. 4:o. — 56 opag. s.

Till flere af de här aftryckta handlingarna hafva originalerna sedermera gått förlorade. In extenso äro aftryckta 7 handl. (från åren 1340, 1401—1474), i utdrag 8 st. (1415—93) och i resumé (»summarier») 29 st. (1400-talet).

89. Gamla permebref. — 8 st. från åren 1196—1372.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 4 (1817), s. 1—20. Sthlm. 8:o.

90. Svenska riksrådets protokoll. Utg. af Riksarkivet genom (1—3) N. A. Kullberg och (4—9) Severin Bergh. D. 1—9 (= 1621—42). Sthlm 1878—1902 (forts.).

Handlingar rör. Sveriges historia. Ser. 3: 1—9.
Register till hvarje del.

91. Ståthållaren Gustaf Olofsson Stenbocks och biskop Svens i Skara redogörelse inför k. Gustaf I. öfver regiments-rådets i Westergötland förhandlingar åren 1540—1542 [utg. af C. G. Styffe].

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 29 (1848), s. 83—159. Sthlm. 8:o.

Registratur (92—96):

92. [Sten Sture d. ä.] — Registratur å publique ärender, som blifvit förhandlade emellan riksföreståndaren Sten Sture den äldre och ärkebiskopen Jacob Ulfsson.

    Handlingar rör. Skandinaviens historia. 18 (1833), s. 3—209. Sthlm. 8:o.

93. [———] — Handlingar, upplysande Sveriges historia under riksföreståndaren Sten Sture den äldres tid. [Biskopen i Åbo Magnus Nicolai Stiernkors' registratur eller kopiebok till år 1500.]

    Handlingar rör. Skandinaviens historia. 22 (1837), s. 1—59. Sthlm. 8:o.

94. [Svante Sture.] — Herr Svante Stures acta och handlingar.

    Handlingar. rör. Skandinaviens historia. 19 (1834), s. 3—176; 20 (1835), s. 3—296. Sthlm. 8:o.

95. [Sten Sture d. y.] — Riksföreståndaren Sten Sture den yngres acta och handlingar.

    Handlingar rör. Skandinaviens historia. 24 (1840), s. 1—156. Sthlm. 8:o.

96. [Gustaf I.] — Konung Gustaf den förstes registratur. Utg. af Riksarkivet genom (1—18) V. G. Granlund, (19) G. O. Berg och (20—22) J. A. Almquist. 1—22 (= 1521—1551). Sthlm 1861—1904 (forts.). 8:o.

    Handlingar rör. Sveriges historia. Ser. 1.
    Register till hvarje del.

97. Rikshufvudboken för 1573 jämte sammandrag af rikshufvudboken för 1582 [utg. af Hans Forssell]. Sthlm 1883. 8:o. — (3), 152 s.

    Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 12: 1.

98. Rusttjensts- och andra beskattningslängder från sextonde århundradet.

    Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 3 (1863), s. 1—60. Sthlm. 8:o.

99. Scriptores rerum svecicarum medii ævi. Ed. (1) E. M. Fant, (2) E. G. Geijer & J. H. Schröder, (3) C. Annerstedt. T. 1—3. Upsaliæ 1818—76. Fol.

100. Eriks af Pomern skattebok för år 1413.

Bidrag till Finlands historia. 1 (1881—83), s. 303—19. Hfors. 8:o. Utg. af R. Hausen.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bih. 1: 2 (1886), s. 161—75. Sthlm. 8:o. Utg. af G. E. Klemming.

101. Skrifter och handlingar til uplysning i svenska kyrko och reformations historien [utg. af Uno v. Troil]. D. 1—5. Ups. 1790—91. 8:o.

102. Konung Erik XIV:s skrifvelse angående enkedrottningen Catharinas (Stenbock) lifgeding. Dat. Stockholm d. 7 april 1563.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 14 (1828), s. 207—10. Sthlm. 8:o.

103. Några gambla stadgar ifrån konung Magni Laduläses tijdh åhr 1280 til kon. Gustaffs den förstes. — 72, (25) s.

Tryckta som bihang till Biärköa rätten, utg. af J. Hadorph. Sthlm 1687. Fol.

Med register.

104. Sverges traktater med främmande magter jemte andra dit hörande handlingar. Utg. af (1—5: 1—2) O. S. Rydberg och (5: 3) C Hallendorff. D. 1—5 (forts.). Sthlm 1877—1903. St. 8:o.

1. 822—1335. — 2. 1336—1408. — 3. 1409—1520. — 4. 1521—1571. — 5: 1—2. 1572—1630. — 5: 3. 1630—1632.

Geografiskt register till hvarje del.

105. Undervisning om rikets ränta 1530—33 [utg. af Hans Forssell]. Sthlm 1879. 8:o. — VIII, 154 s.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 11: 1.

106. Ängsö-chronologien. Anteckningar om tilldragelser under åren 1208—1288.

Historiska handlingar rör. Skandinaviens historia. 7 (1870), s. 1—7. Sthlm. 8:o.

3. Norska urkundspublikationer.

107. Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. Samlede og udgivne af (1—5)

C. A. Lange og C. R. Unger, (6—15) C. R. Unger og H. J. Huitfeldt-Kaas, (16) H. J. Huitfeldt-Kaas, (17) G. Storm og H. J. Huitfeldt-Kaas. Saml. 1—17 (forts.). Chra 1849—1903. 8:o.

Register till hvarje samling.

108. Biskop Eysteins Jordebog (Den röde Bog). Fortegnelse over det geistlige Gods i Oslo Bispedömme omkring Aar 1400. Efter offentlig Foranstaltning udg. ved H. J. Huitfeldt. Chra [1873—] 1880. 8:o. — XXIII, 783, 14 bl. faks.

Med register.

109. Regesta Norvegica. Kronologisk Fortegnelse over Dokumenter vedkommende Norge, Nordmænd og den norske Kirkeprovins. Udg. for Det Norske Historiske Kildeskriftfond ved Gustav Storm. 1. Chra 1898. 8:o.

1. 991—1263.

110. Norske Rigs-Registranter tildeels i Uddrag. Udg. efter offentlig Foranstaltning af Bestyreren for det Norske Hist. Kildeskriftfond. Bd 1—12 (forts.). Chra 1861—91. 8:o.

1. 1523—71, udg. af C. A. Lange. — 2. 1572—88 ved Siegw. Petersen og Otto Gr. Lundh. — 3. 1588—1602 ved Otto Gr. Lund og J. E. Sars. — 4. 1603—18 ved Otto Gr. Lundh. — 5. 1619—27 ved Otto Gr. Lundh og J. E. Sars. — 6. 1628—34 ved Otto Gr. Lundh og J. E. Sars. — 7. 1635—40 ved Otto Gr. Lundh. — 8. 1641—48 ved Otto Gr. Lundh. — 9. 1648—49 ved Otto Gr. Lundh og O. A. Överland. — 10. 1650—53 ved Yngvar Nielsen og E. A. Thomle. — 11. 1653—56 ved E. A. Thomle. — 12. 1657—60 ved E. A. Thomle.

111. Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie. Udg. af Et Samfund. Bd 1—6. Chra 1833—39. 4:o.

Register till hvarje band.

4. Danska urkundspublikationer.

112. De ældste danske Archivregistraturer, udg. efter Beslutning af det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog efter Originaler i Geheimearchivet ved (1—2) T. A. Becker, (3) C. Plesner, (4) C. Plesner og A. Thiset. Bd 1—4. Kjbhn 1854—85. 8:o.

Med register.

113. Kancelliets Brevböger vedrörende Danmarks indre Forhold. I Uddrag udg. ved (1—2) C. F. Bricka og (3—7) L. Laursen af de under Kirke- og Undervisningsministeriet samlede Arkiver. 1—7 (forts.). Kjbhn 1885—1903. 8:o.

1. 1551—55. — 2. 1556—60. — 3. 1561—65. 4. 1566—70. — 5. 1571—75. — 6. 1576—79. — 7. 1580—83. Med register.

114. Diplomatarium Christierni Primi. Samling af Aktstykker, Diplomer og Breve, henhörende til Kong Christiern den Förstes Historie. Ved Registrator Hans Knudsen. Efter allerhöjeste Befaling udg. af C. F. Wegener. Kjbhn 1856. 4:o. — xx, 402 s., 2 tab.

Med register.

115. Kjöbenhavns Diplomatarium. Samling af Dokumenter, Breve og andre Kilder til Oplysning om Kjöbenhavns ældre Forhold för 1728. Udg. ved Kjöbenhavns Kommunalbestyrelses Omsorg af O. Nielsen. Bd 1—8. Kjbhn 1870—87. 8:o.

Med register i Bd 4 och 8 till resp. Bd 1—4 och 5—8.

116. Fru Eline Göyes Jordebog med tilhörende Brevuddrag. Udg. for det Kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog af A. Thiset. Kjbhn 1892. 8:o. — (2), IX, (1), 568 s.

Med register.

117. Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udg. ved Kr. Erslev og W. Mollerup af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Kjbhn 1881—82. 8:o. — (4), VIII, 581 s.

Med register.

118. Liber census Daniæ. Kong Valdemar den Andens Jordebog, udg. og oplyst af O. Nielsen. Kbhn 1873. 4:o. — (3), XXX, 189 s.

Med register.

119. Monumenta historiæ Danicæ. — Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie især fra det 16. Aarhundrede. Udg. ... af Holger Rördam. R. 1: Bd 1—2, R. 2: Bd 1—2. Kjbhn 1871—87. 8:o.

Med register.

120. Regesta diplomatica historiæ Danicæ. — Chronologisk Fortegnelse over hidtil trykte Diplomer og andre Brevskaber til Oplysning af den danske Historie fra de ældste Tider indtil Aar 1660, med kort Angivelse af Indholdet. Udg. ved det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Omsorg. Bd 1—2: 1—2. Kjbhn 1847—70. 4:o.

   1. 822—1536. — 2: 1. 1536—1631. — 2: 2. 1632—1660.

121. ——— Række 2. Bd 1: 1—2, 2: 1—2 (forts.). Kjbhn [1880—] 1889—1901. 4:o.

   1: 1. 789—1477. — 1: 2. 1448—1536. — 2: 1. 1537—1607. — 2: 2. 1608—1644.

122. Kong Frederik den Förstes danske Registranter, udg. ved Kr. Erslev og W. Mollerup af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Kjbhn [1878—]1879. 8:o. — (3), IX, 569, (1) s.

   Med register.

123. Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte, udg. ved Kr. Erslev i Forening med William Christensen og Anna Hude af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Bd 1—3: 1—3 (forts.). Kjbhn 1894—1902. 8:o.

   1. 1085—1350. — 2. 1351—1400. — 3: 1—3. 1401—1450.

124. Scriptores rerum Danicarum medii ævi, partim hactenus inediti, partim emendatius editi, quos colligit, adornavit et publici juris fecit (1—3) Jacobus Langebek, (4—7) P. F. Suhm, (8) L. Engelstoft et E. C. Werlauff. T. 1—9. Hafniæ 1772—92, 1834, 78. Fol.

   T. 9: Indices.

125. Kronens Sköder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden. I Uddrag udg. af Rigsarkivet ved L. Laursen. Bd 1 (forts.). Kjbhn [1890—]92. 8:o.

   1. 1535—1648. — Med register.

126. Testamenter fra Danmarks Middelalder indtil 1450. Udg. for

det Kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog af Kr. Erslev. Kbhn 1901. 8:o. — (3), 296 s.

Med register.

127. Udvalg af hidtil utrykte danske Diplomer og Breve fra det 14:e, 15:e og 16:e Aarhundrede, udg. af C. Molbech og N. M. Petersen. Kjbhn [1842, 43,] 1858. 8:o. — 400 s.

B. Enskilda landskap.

Bohuslän.

128. **Arcadius, C. O.**, Förteckning öfver de jordeböcker å frälsegods i Göteborgs och Bohuslän, som inlemnades till kronan år 1659 och följande år.

Bidrag till känned. om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia. 2, s. 89—98. Sthlm 1879. 8:o.

129. Fru Dorothea Bjelkes jordebok år 1660. Meddelad af C. A. Ehrensvärd.

Bidrag till känned. om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia. 1, s. 215—269. Sthlm 1876. 8:o.

130. Fru Margareta Hvitfeldts till Sundsby jordebok af år 1660.

Bidrag till känned. om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia. 2, s. 73—88. Sthlm 1879. 8:o.

131. [Kastelleklosters jordebok af år 1485.]

Holmberg, A. E., Bohusläns historia och beskrifning. 3, s. 151—153. Örebro 1867. 8:o.

Dal.

132. [Handlingar rörande Dal från åren 1273—1597.]

Lignell, A., Beskrifning öfver grefskapet Dal. 1—2. Sthlm 1851—52. 8:o. — Se register. 2, s. 246 ff.

Dalarne.

133. Diplomatarium Dalekarlicum. Urkunder rörande landskapet Dalarne, samlade och utg. af C. G. Kröningssvärd. (D. 1 i förening med J. Lidén). D. 1—3 + Suppl. Sthlm 1842, Fahlun 1844, 46, Sthlm 1853. 4:o.

1: nr 1—282 (1248—1522).—2: nr 283—629 (1359—1552). — 3: nr 630—919 (1336—1552). — Suppl.: nr 920—970 (1378—1548) + Chronol. register och Geneal. tabeller.

134. Samling af äldre författningar och handlingar rörande Dalarne. Utg. af C. G. Kröningssvärd. 1: 1—20*. Fahlun 1844. 4:o. — (3), 160 s.

Gestrikland.

135. Fogdefodringsmantalet af Gestrikland pro anno 1541. Utg. af Johan Nordlander.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 261—269. Sthlm 1903. 4:o.

136. [Handlingar rörande Gefle.]

Fyhrvall, Oskar, Bidrag till Gefle stads historia och beskrifning. Gefle 1901. 8:o. — Bilagor.

137. Om de forna kyrkogodsen i Gestrikland.

Meddelanden af Gestriklands fornminnesförening. [3] 1891, s. 1—13. Gefle. 8:o.

Gotland.

138. [Handlingar rörande Gotland.]

Spegel, Haqvin, Rudera Gothlandica ɔ: Guthi lands kamr. — Gothlandz godheet, eller kort beskrifning om then öön samt dess inbyggiare och lägenheet. Sammandragen . . . Anno 1683. Visby 1901. 8:o. S. 178—237.

139. [Gotländska] Inskrifter från senare hälften af tolfte seklet till 1521.

Lindström, G., Anteckningar om Gotlands medeltid. 2, s. 3—158. Sthlm 1895. 8:o.

Halland.

140. Fornhandlingar rörande Halland, samlade af P. von Möller. Halmstad 1868, 69. 8:o. — (2), 64 s. (oafsl.) — Från åren 1176—1336.

Bilaga till Hallands fornm.-förenings årsskrift. Bd 1: 1, 2.

141. [Handlingar rörande Halland från åren 1411—1645.]

Möller, P. von, Bidrag till Hallands historia. 1. Lund 1874. 8:o. — Bilagor. S. 319—62.

Härjedalen.

142. **Nordlander, Johan,** Herjeådalen på Erik XIV:s tid.

Jämtlands läns fornm.-förenings tidskr. 1 (1887—95), s. 33—53. Östersund 1889—95. 8:o.
Här aftryckta äldre handlingar.

Jämtland.

143. Fornhandlingar rörande Jämtlands län. Utg. af P. Olsson.

Jämtlands läns fornm.-förenings tidskr. Bd 1 (1887—95), s. 92—116; Bd 2 (1896—1901), s. 116—38, 221—28. Östersund & Sthlm 1889—1901. 8:o.

144. Någre Jemptelandz stadger och bref ther af man see kan huru then orten fordom vnder Upsala erckiebiskop lydt hafwer.

Sanct Olaffs saga på swenske rim. Utg. af J. Hadorph. Sthlm 1675. 8:o. S. 137—73.

Register på alla the nampn, orther och ting som i thenne S. Oloffs saga, Norske förbunden och Jemptelandz brefwen finnas nämbde. S. [174—192].

Lappland.

145. Handlingar angående tvisten om Finnmarken vid Vesterhafvet, i slutet af 16:de och början af 17:de århundradet, samt beträffande Lappmarkens inre tillstånd under samma tid.

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 39 (1858), s. 98—272. Sthlm. 8:o.

146. Handlingar rörande Lappmarken och Birkarlarne i fjortonde och femtonde seklen [utg. af C. G. Styffe].

Handlingar rör. Skandinaviens historia. 29 (1848), s. 16—35. Sthlm. 8:o.

Medelpad.

147. Saköres Bokan af Medelpadha pro Anno 1558. Utg. af Johan Nordlander.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 259—60. Sthlm 1903. 4:o.

148. Skatteboken af Medelpad pro anno 1543. Utg. af Johan Nordlander. Sthlm 1896. 4:o. — 14 s.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 121—134.

Skåne.

149. Diplomatarium civitatis Malmogiensis. Malmö stads urkundsbok. Utg. af Lauritz Weibull. [1.] (= Malmö stads privilegiebref. Dansk tid.) Malmö 1901. 4:o. — (3), 149 s.

150. Diplomatarium diœcesis Lundensis. Lunds ärkestifts urkundsbok. Utg. af Lauritz Weibull. Bd 3: 1 (1421—42). Lund 1900. 4:o. — 248 s., 1 faks.

151. Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde domkapitels Gaveböger (»Libri datici Lundenses»). Paa ny udg. ved C. Weeke af Selskabet for udgivelse af Kilder til dansk Historie. Kjhvn 1884--89. 8:o. — (3), xx, 378 s.

Med register.

152. Monumenta Scanensia, quibus varia ad antiquitates sviogothicas pertinentia capita continentur, academicis antea disputationibus ventilata nunc in unum collecta fasciculum, ed. notisque illustravit Sven Bring. [Vol. 1:] P. 1—3; Vol. 2: P. 1—2. Londinum Gothorum [1744]—50. 4:o.

Småland.

153. Småländska archifvet. Bref och handlingar hörande till Smålands historia [utg. af C. G. Södergren]. D. 1—3*. Wexiö 1853—74. 8:o.

154. Thesse effter:ne godz æhre Åke Johansson till falne effter hans Salighe moder och æhre ligiandes i ... Småland.

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 81—83.

155. [Handlingar rörande Visingsö och Visingsborg från åren 1560—1858.]

Berg, Wilhelm, Visingsö jemte anteckningar om Visingsborgs grefskap. Göteborg 1885. 8:o. — Bilagor (särsk. paginerade. 94 s.).

Stockholm.

156. Stockholms stads jordebok. Utg. af Kongl. Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia genom Hans Hildebrand. 1—2: 1 (forts.). Sthlm 1876, 89. 8:o.

De svenska stadsböckerna från äldre tid. 1—2: 1. 1. 1420—74. — 2: 1. 1475—94.

157. Stockholms stads skottebok 1502—1510. Utg. af Kongl. Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia genom Hans Hildebrand. Sthlm 1889 (forts.). 8:o.

De svenska stadsböckerna från äldre tid. 3: 1.

158. Urkunder till Stockholms historia. Utg. af Kongl. Humanistiska vetenskapssamfundet genom Karl Hildebrand. 1. Stockholms stads privilegiebref 1423—1700. H. 1—2 [1423—1660]. Sthlm (tr. i Upsala) 1900—01 (forts.). 8:o.

Södermanland.

159. Hans Strijks fogdeinstruktion och jordebok.

Bil. 3 till *Westerin, Gustaf,* Västerhaninge och Muskö socknar i Sotholms härad af Stockholms län. Försök till beskrifning i historiskt, topografiskt, arkeologiskt och statistiskt hänseende. I Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria. 9, s. 238—48. Strengnäs 1897. 8:o.

160. Förteckning på de gods, hvilka efter Åke Johansson tillföllo döttrarne Kristina och Anna. (Efter originalhandlingen i arkivet på Fiholm.)

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 84—103.

Uppland.

161. Thesse effter:ne godz æhre Åke Johansson till falne efter hans salighe moder och æhre ligiandes i Wpland.

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 81—83.

162. [Handlingar rörande Dannemora grufvor.]

Wahlund, J., Dannemora grufvor. Historisk skildring. Sthlm 1879. 8:o. — Bilagor (särsk. pag. — 316 s.).

163. **Trolle-Bonde, Carl,** Hesselby. Arkivalier rörande egendomen och dess egare samt Bondegrafven i Spånga kyrka. Sthlm 1894. 8:o. — (4), 405 s.

Värmland.

164. **Vicken, F. von,** Socken-beskrifningar för Wermlands län, på Wermlands Hushållnings-sällskaps bekostnad utgifna. H. 1—8. Karlstad 1879—85. 4:o.

Västergötland.

165. [Bihang till Västgötalagen I:] Horo þing lot skal skiptæ. — Westgöta kyrkior.

Samling af Sveriges gamla lagar, utg. af H. S. Collin &

C. J. Schlyter. Bd 1. Westgötalagen. Sthlm 1827. S. 69—70, 74.

166. [Västgötalagen IV:] 10. Hær byriæs danaholmber. 11. Almænnigs scoghær. 13. Vidhemmæ sokn.

Ibid. s. 287—292, 294—95.

167. Förteckning på de gods, hvilka efter Åke Johansson tillfölo döttrarne Kristina och Anna. (Efter originalhandlingen i arkivet på Fiholm.)

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. S. 84—103.

168. Förteckning på äldre handlingar rörande Vestergötland, införda i sin helhet eller i utdrag i Del I (häft. 1—10) af Vestergötlands fornminnesförenings tidskrift.

Vestergötlands fornm.-förenings tidskrift. H. 10. Sthlm 1899. 8:o. [Med särsk. pagin. — 16 s.]

169. Thesse efter:ne godz æhre Åke Johansson till falne effter hans salighe moder och æhre ligiandes i — Westergylland.

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. S. 81—83.

170. Äldre handlingar rörande Vestergötland. Nr 1—126.

Vestergötlands fornm.-förenings tidskrift. D. 1 (= H. 1—10). Lund 1869, 71, 77; Sthlm 1888, 93; Sköfde 1897; Sthlm 1899. 8:o. H. 1 (1869), s. 57—67: nr 1—10 (1350—1473). Permebref afskrifne af Claës Joh. Ljungström. — H. 2 (1871), s. 41—60: nr 11—26 (1397—1526). Pergamentsbref, dels afskrifne och meddelade af G. A. Sparre och C. G. Styffe, dels afskrifne af Claës Joh. Ljungström. — H. 3 (1877), s. 12—39: nr 27—47 (1475—1597). Pergamentsbref, afskrifne nr 27 af G. A. Sparre, nr 28—47 af Claës Joh. Ljungström. — H. 4—5 (1888), s. 61—112: nr 48—79 (1390—1757). Permebref och andra äldre handlingar, de flesta rörande domkyrkan i Skara. Med sex ritningar. — H. 6—7 (1893), s. 23—111: nr 80—86 (1455—1760). — H. 8—9 (1897), s. 96—128: nr 87—116 (1450—1618). — H. 10 (1899), s. 81—96: nr 117—126 (1524—1620).

171. Äldre handlingar angående Vestergötland. [Ny följd.] Nr 1—65 (forts.).

Vestergötlands fornm.-förenings tidskrift. D. 2: 1—3. Sthlm 1901 o. Mariestad 1903. 8:o.

H. 1 (1901), s. 8—24: nr 1—13 (1521). Vestgöta lagmannen Ture Jönssons bref om uppresningen emot K. Kristiern II

i sydvestra delen af riket 1521. [Utg. af C. G. Styffe.] — H. 1, s. 25—43: nr 14—31 (1524—1559). Spridda handlingar från K. Gustaf I:s regeringstid. — H. 2—3 (1903), s. 89—135: nr 32—65 (1528—1627).

172. Westergötlands kyrkliga indelning vid reformationstiden. (Efter Prostarnes register öfver kronotionden för år 1546 i Kammar-Collegii arkiv.) Meddelad af C. G. Styffe.

Vestergötlands fornm.-förenings tidskr. D 1: H. 2, s. 7—14. Lund 1872. 8:o.

173. Skara stifts kyrkliga jordebok af år 1540. Utg. af Vestergötlands fornminnesförening [genom F. Ödberg]. Sthlm 1899[—1902]. 8:o. — IV, 180 s.

Vestergötlands fornminnesförenings tidskrift. Bihang.

174. **Ödberg, F.**, Förteckning öfver räfstetingsdombref för Vestergötland under medeltiden.

Vestergötlands fornm.-förenings tidskrift. D. 1: H. 4—5, s. 1—24. Sthlm 1888. 8:o.
Från åren 1222—1515. Med utförligt referat af innehållet.

Västmanland.

175. Förteckning på de gods, hvilka efter Åke Johansson tillföllo döttrarne Kristina och Anna. (Efter originalhandlingen i arkivet på Fiholm.)

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 84—103.

176. [Handlingar rörande Fellingsbro.]

S[chult]z, J. C., Fellingsbro, förr och nu. En statistisk-historisk beskrifning. Sthlm 1851. 8:o. — Bilagor, s. 127—141.

177. Grefve Erik Oxenstiernas lott i fädernearfvet.

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 104—05.

178. Några ej offentliggjorda pergaments- och pappershandlingar, berörande Rytterns socken; delvis meddelade in extenso, delvis endast med angifvande af innehållet. 1384—1593.

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilagor, s. 3—20.

179. Permbref från Westmanland. Utg. af K. H. Karlsson.

Vestmanlands fornm.-förenings årsskrift. H. 3 (1884), s. 87—94. Vesterås. 8:o.
8 st. från åren 1366—1513.

180. Register på the godz och gårder som: högloffligh i hugkommelse: salige konungh Göstaff, wederlade framledne Jören Åkessonn för Ekolssund och Ekolssundz godz. (Afskrift från 1500-talet i arkivet på Tidö.)

Wrangel, F. U., Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — Bilager, s. 75—80.

181. Skattelängd för östra Westmanland af år 1371. Utg. af K. H. Karlsson.

Vestmanlands fornm.-förenings årsskrift. H. 3 (1884), s. 47—86. Vesterås. 8:o.

182. [Urkunder och handlingar rörande västra Västmanland, företrädesvis Nora bergslag]:

Johansson, Johan, Om Noraskog. Äldre och nyare anteckningar. 1—3. Sthlm 1875—87. 8:o. Del 3 med titel: Noraskog. Anteckningar och bidrag till Örebro läns historia och topografi.

——— Noraskogs arkiv. Bergshistoriska samlingar och anteckningar. Bd 1—4 (forts.). Sthlm 1889—1903. 8:o.

Ångermanland.

183. Skatte bokenn aff Ångermanne land pro anno 1550. Utg. af Johan Nordlander. Sthlm 1899. 4:o. — 38 s.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 181—218.

Östergötland.

184. Gamla bref rörande Asby prästegård, efter originalerne, som nu förvaras i Linköpings bibliothek, afskrefne af för detta kyrkoh. Per Kylander.

Linköpings bibliotheks handlingar. D. 1, s. 253—60. Linköping 1793. 8:o.
4 st. från åren 1340, 1380, 1513, 1530.

185. Vadstena klosters jordebok 1500 jemte tillägg ur klostrets äldre jordeböcker. Utg. af Kongl. Samfundet för utg. af handskrifter rör. Skandinaviens historia genom Carl Silfverstolpe. Sthlm 1897. 8:o. — IV, 315 s.

Historiska handlingar af Samfundet för utg. af handskr. rör. Skandinaviens historia. 16: 1.

186. [Jordeboksfragment.] Watzstena clostirs gotze västan staangabro. Sammantr. med Legenda S. Catharinæ, filiæ S. Birgittæ. Diss. acad. Præs. J. E. Rietz. Lundæ 1847—50. 8:o. S. 177—88.

187. [Urkunder rörande Ydre härad i Östergötland.]

Rääf, L. F., Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergötland. D. [1]—4. Linköping 1856; Örebro 1859—65. 8:o.

D. 1, s. 145—370 (1274—1622). — D. 3, s. 373—415 (1280—1601). — D. 4, s. 425—33 (1391—99).

188. [Urkunder rörande Östergötland. Utg. af C. G. Styffe.]

Vitt. hist. och ant. akademiens handlingar. 24 (1864), s. 318—31. Sthlm. 8:o.

Räfstetings-dom, hvarigenom en qvarnström i Dufvedal, som Esbjörn Djekn fråntagit Vreta kloster, förklaras vara konungstreding, hvarföre klostret väl bör återfå densamma. Dat. Skeninge d. 5 febr. 1414. — S. 318.

Räfstetings-dom, hvarigenom en ström i Dufvedal (i Motala elf) förklaras för konungstreding. Dat. d. 5 febr. 1414. — S. 319.

Memmings häradsrätts dom om »konungxlidhit» i Munkeboda ström, gifven år 1424. — S. 321.

Östgöta lagmansrätts dom om kungs-ådran i Munkeboda ström. Dat. d. 20 sept. 1454. — S. 323—24.

Falskt bref af k. Erik Magnusson om Östkinds härads allmänningsgods. Dat. d. 26 febr. 1358. — S. 325.

Östkinds härads öfverlåtelse till riksdrotset Bo Jonsson å en del af häradets allmänningsjord i utbyte mot annan i Härseme, Högsby och Myrby. Dat. Oxnö d. 11 nov. 1377. — S. 326—27.

Falskt bref, hvarigenom k. Magnus Eriksson och k. Hakon tilldöma Iowan Andersson Jonsberg m. fl. gods, och sedan byta med honom. Dat. å 3:e året efter stora döden (1353?). — S. 328.

Räfstetingsdom angående Jonsberg m. fl. gods i Östkinds härad, hvilka på grund af ett k. Magni och k. Hakons dombref frånkännas kronan. Dat. Linköping d. 18 nov. 1413. — S. 328—29.

Bytesbref, hvarigenom Svintuna qvarn tillfaller Krokeks kloster. Dat. d. 18 maj 1470. — S. 330—31.

V. Svensk onomatologi.

189. **Almqvist, C. J. L.**, Om den skandinaviska Nordens betydelse för Europas fornhistoria.

Inledning till för:s De dödas sagor. Jönk. 1845. 8:o. S. VI—CLXXXII.
Försök att i en del svenska ortnamn — särskildt från Uppland och Västergötland — påvisa keltiskt ursprung.

190. **Arnesen, Martin**, Etymologisk Undersögelse om norske Stedsnavne.

Indbydelsesskrift til Hovedexamen ved Fredrikshalds lærde og Realskole 1865, s. 1—62. Fredrikshald. 8:o.

191. ——— Minder om hedensk Gudsdyrkelse i vore Stedsnavne.

Indbydelsesskrift til . . . Fredrikshalds . . . Realskole 1866, s. 27—64. Fredrikshald. 8:o.

192. ——— Roden sru i vore Stedsnavne.

Indbydelsesskrift til . . . Fredrikshalds . . . Realskole 1867, s. 23—30. Fredrikshald. 8:o.

193. **Bellander, O. R.**, Anteckningar om Westmanlands härader i fordna tider; jämte tvänne bihang. Köping 1869. 8:o. — 136 s.

[Kap.] 3. Bihang, angående socknar med tillägget härad i sina namn, s. 14—23. — [Kap.] 8. Härads- och socknenamnen, s. 78—121. — [Kap.] 10. Bihang. Om ordet Up i ortnamn, s. 126—134.

194. **Bergstedt, M.**, De polyonymia Scandiæ. Diss. acad. (præs. F. Törner). Ups. 1707. 8:o. — 40 s.

Om härkomsten af Skandinaviens många olika namn, såsom Scythia, Atlantis, Gothia, Scandia, Thule, Balthia, Insula Hyperboreorum, Mannheim, Suecia, Codaonia. Etymologi af ordet Sverige.

195. **Bergström, J. G. L.**, De nominibus locorum Sudermanniæ annotationes. Konsist. afh. (Vesterås). Hedemora 1873. 8:o. — 29 s.

196. ——— Bidrag till en etymologisk granskning af Södermanlands ortnamn. Akad. afh. Upsala 1875. 8:o. — 32 s.

197. **Brate, Erik**, Härad.

Arkiv för nord. filologi. 9 (1892—93), s. 130—36. Lund. 8:o. Exempel på ordets förekomst i ortnamn.

198. ——— Medelpad.

Arkiv för nord. filologi. 16 (1899—1900), s. 172—77. Lund. 8:o.
Etymologi.

199. **Bring, E. S.**, Förklaring öfver åtskilliga, isynnerhet skånska orters namn. St. 1—4*. Akad. afh. (Resp. E. W. Berling, J. Lundbergson, P. J. Pettersson och J. H. Grönwall.) Lund 1832—33. 4:o. — 32 s.

Alfabetisk förteckning med vidfogade korta etymologier öfver skånska ortnamn hämtade ur handlingar från 1000—1300-talen: A—Holumby (oafslut.). I inledningen skarp kritik öfver *Sjöborg, N. H.*, Skånes historia och beskrifning.

200. [**Broman, A. T.**], Om provinsens [Dalarnes] äldre benämningar. Ur ett föredrag af framl. rektor A. T. Broman vid en af föreningens årssammankomster.

Dalarnes fornm.-förenings årsskrift. [1] 1867, s. 7—9. Falun. 8:o.

201. **Carlsson, C. A.**, Anteckningar om Kristdala socken i Tunaläns härad och Kalmar län. Sthlm 1900. 8:o. — XII, 172 s.

1. Socknens namn och ålder, s. 1, 2. — Äldre, ur urkunder anförda namnformer jämte försök till förklaring.

202. **Djurklou, N. G.**, Om svenska ortnamn, stälda i samband med historiska ock kamerala forskningar. Föredrag [vid landsmålsföreningarnas 3:e allm. fest i Uppsala den 7 nov. 1879].

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd I, s. 545—65. Sthlm 1879—81. 8:o.
Om ortnamnsforskningen och dess metodik.

203. **Dyrlund, F.**, I anledning af Capitain E. Madsens afhandlinger om danske stednavne. Se nr 235.

204. **Erdmann, Axel,** Om folknamnen Götar och Goter. Sthlm 1891. 8:o. — 34 s.

Antiqvarisk tidskrift för Sverige. Bd 11: 4.
Af intresse för utredningen af härmed sammanhängande ortnamn.

205. **Erslev, Edvard,** Om Havarmes Navne hos os.

Geografisk tidskrift, udg. af Bestyrelsen f. det K. danske geogr. Selskab. 8 (1885—86), s. 77—78. Kjbhn. 4:o.

206. **Falkman, Axel,** Ortnamnen i Skåne. Etymologiskt försök. Lund 1877. 8:o. — 284 s.

S. 1—100 äfven utgifna som akad. afh. Lund 1877 under titel: Bidrag till en etymologisk granskning af ortnamnen i Skåne.

207. **Freudenthal, A. O.,** Om svenska ortnamn i Nyland. En undersökning.

Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, utg. af Finska vetenskapssocieteten. H. 8, s. 1—28. Hfors 1867. 8:o.

208. ——— Om svenska ortnamn i Egentliga Finland. Med en sidoblick på dem, som förekomma i Satakunda och Österbotten. En undersökning.

Ibid. H. 11, s. 1—22. Hfors 1868.

209. ——— Om Ålands ortnamn. En undersökning.

Ibid. H. 11, s. 23—58.

210. **Gnospelius, N.,** De subsidiis historiæ patriæ etymologicis. Diss. acad. (præs. E. M. Fant). Ups. 1791. 4:o. — 14 s.

Polemiserar mot den gamla filologiska metoden. Framhåller vikten af jämförande språkstudier. Etymologi af ordet Sverige (Suecia).

211. **Hansen, A.,** Forsög til Tydning af nogle hidtil ikke forklarede, gamle sjælandske Stedsnavne. Se nr 235.

212. **Hellquist, Elof,** Några svenska ortnamn. 1—4.

Arkiv för nord. filologi. 17 (1900—01), s. 66—79. Lund. 8:o.
1. Hestra, Hester. — 2. Vasa. — 3. Hvena. — 4. Kisa.

213. ——— Svenska sjönamn. Sthlm 1903. 8:o. — S. 3—130 (forts.).

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 20: 1.

214. **[Hildebrand, Hans],** Tillägg till *Låftman, E.,* Två grupper

af fornsvenska ortnamn [1. På -röd, -ryd, -red och -rud. 2. På -tuna.] Af H. H. Jfr nr 229.

215. **Holmberg, A. E.,** Bohusläns historia och beskrifning. 2:a uppl., efter författarens död genomsedd och rättad af G. Brusewitz. D. 1—3. Örebro 1867. 8:o.

»Landets olika namn.» D. 1, 1—6.

216. **Holmqvist, Albert,** Byanamnens etc. [i Forssa och Högs socknar i Helsingland] derivation.

Wettersten, Nils, Forssa och Högs ålder och wärde ibland andra socknar i Sundhede, det är i Helsungalands norra fögderie, i ljuset framställd år 1761. Sthlm 1901. St. 8:o. S. (168).

217. **Hyltén-Cavallius, G. O.,** Gamla wärendska mans-namn, utdragna ur namnen på landets gårdar.

Förf:s Wärend och Wirdarne. D. 2, s. 279—82. Sthlm 1868. 8:o.

218. **Johansson, Alfred,** »Hvad betyder det namnet?» Försök till belysning af några värmländska ortnamn.

Förr och nu. N. F. 1 (1886), sp. 485—93, 557—66, 603—12. Sthlm. 4:o.

219. **Karlsson, K. H.,** Några bidrag till Sveriges uppodlingshistoria hemtade från ortnamnsforskningens område.

Svenska fornm.-föreningens tidskrift. 10, s. 38—54. Sthlm 1897—1900. 8:o.
'När de skilda orterna fått sina namn.'

220. ——— Upplands ortnamn.

Uppland. Skildring af land och folk. Utg. af K. Humanistiska vetenskapssamf. i Uppsala genom A. Erdmann och K. Hildebrand. Bd 1, s. 407—20.

221. **Kempff, K. Hj.,** Om namnet Ockelbo.

Tryckt som bihang till Bild- och runstenen i Ockelbo i Redogörelse för allm. läroverken i Gefle och Söderhamn under läseåret 1886—87, s. XIX—XXII. Gefle 1887. 4:o.

222. **Kjöllerström, P. A.,** Ortnamn (Öfversigt. Ortnamns beståndsdelar. Ortnamns bildning och skrifning).

Förf:s Svensk namnbok. Dopnamn, ättenamn, ortnamn. Ulricehamn 1895. 8:o. S. 140—75.

223. **Kurck, Arvid,** Om ortnamnen i Skåne på röd.

Vitt. hist. och ant. akademiens månadsblad. Årg. 5 (1876), s. 357—58. Sthlm. 1877. 8:o.

224. [**Liljegren, J. G.**], Förklaring af svenska namn, brukliga i äldre och nyare tider. Sthlm 1831. 4:o. — 30 s.

Aftryck af en serie uppsatser under titeln »Pittoreskt Alphabet» i Boye's Magasin för konst, nyheter och moder. Årg. 7, 8 (1830—31). Sthlm. 4:o.
Ortnamn behandlas i noterna samt särskildt å sid. 29—30.

225. **Lundgren, M. F.**, Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige. Göteb. 1878. 8:o. — 86 s.

I Göteborgs Vetenskaps- och vitterhetssamh:s handlingar. N. F. H. 16.
Med gudanamn sammansatta ortnamn.

226. ——— Genitiven af personnamn, använd såsom ortnamn.

Nr 4 af Smärre bidrag till svensk namnforskning i Arkiv for nord. filologi. 3 (1885—86), s. 231—34. Chra. 8:o.

227. ——— Om fornsvenska personnamn på -ing och -ung. Sthlm 1886. 4:o. — 16 s.

Ur Nya elementarskolans progr. 1885—86.
III. Namn på -ing och -ung som led i ortnamn. S. 12—16.

228. ——— Personnamn från medeltiden. Sthlm 1892, 96. 8:o. — 166 s. (oafsl.).

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 10: 6.

229. **Låftman, E.**, Två grupper af fornsvenska ortnamn.

Vitt. hist. och ant. akademiens månadsblad. Årg. 5 (1876), s. 295—99. Sthlm 1877. 8:o. Med tillägg af *H[ans] H[ildebrand]*, ibid. s. 299—307.
1. Namn på -röd, -ryd, -red, -rud. — 2. Namn på -tuna.

230. **Läffler, L. Fr.**, Om norska ortnamn på lo.

Arkiv för nord. filologi. 7 (1890—91), s. 257—62. Lund. 8:o.
S. 261—62: Svenska ortnamn på lo.

231. ——— Svänska ortnamn på skialf (skælf). Ett bidrag till Skilfingarnas restauration.

Arkiv för nord. filologi. 10 (1893—94), s. 166—72. Lund. 8:o.

232. ——— Om de östskandinaviska folknamnen hos Jordanes. Förberedande meddelande. Sthlm 1894. 8:o. — 14 s.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 13: 9.

233. **Låffler, L. Fr.,** Om namnet Skandinavien.

Ny illustr. tidning. 33 (1897), s. 77—78. Sthlm. Fol.

234. ——— Den gottländska Taksteinar-sägnen. (En svensk mytbildning i nyare tid.) Föredrag hållet vid det sjätte nord. filologmötet i Uppsala den 15 augusti 1902. Sthlm 1903. 8:o. — 35 s., 1 pl.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 19: 6.

Anförda fall af ortnamn såsom tillnamn.

235. **Madsen, Emil,** Sjælandske Stednavne, undersögte med Hensyn til Betydning og Oprindelse.

Annaler for nord. Oldkyndighed og Historie. 23 (1863), s. 179—363. Kjbhn. 8:o.

Följdskrifter:

Dyrlund, F., I anledning af Capitain E. Madsens afhandlinger om danske stednavne.

Tidskrift for Philologi og Pædagogik. 7 (1866—67), s. 94—99. Kjbhn. 8:o.

Hansen, A., Forsög til Tydning af nogle hidtil ikke forklarede, gamle sjælandske Stedsnavne. Et Supplement til Capitain i Generalstaben E. Madsens Afhandling om samme Æmne i Annal. f. nord. Oldkyndighed og Hist. for 1863.

Aarböger for nord. Oldkyndighed og Historie. 14 (1879), s. 87—110. Kbhn. 8:o.

Varming, L., Bemærkninger til A. Hansens afhandling: »Gamle sjælandske stedsnavne» i Årbögerne for 1879.

Aarböger for nord. Oldkyndighed og Historie. 16 (1881), s. 46—49. Kbhn. 8:o.

236. ——— Udsigt over den geografiske Udbredelse af nogle i Danmark forekommende Stednavnsklasser.

Geografisk tidskrift, udg. af Bestyrelsen f. det K. danske geogr. Selskab. 15 (1899—1900), s. 153—77; 16 (1901—02), s. 3—18. Kjbhn. 4:o.

237. **Modin, Erik,** Härjedalens ortnamn och bygdesägner. Sthlm 1902—03. 8:o. — 304 s.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 19: 1.

238. **Munch, P. A.,** Om Nordens, især Norges, Bebyggelse af vore

Forfædre, belyst fornemmelig ved Undersögelser af geographiske Forholde, Stedsnavne og andre topographisk-linguistiske Data.

Annaler for nord. Oldkyndighed og Historie. 6 (1846), s. 21—67. Kjbhn. 8:o.

239. [**Möller, P. von**], Finnes i vestra Sveriges folkspråk och ortnamn något spår deraf, att ett icke germaniskt folk en gång bott i denna del af vårt land? Lund 1875. 8:o. — 8 s.

En alfabetisk förteckning öfver 80 västsvenska ord, hvilka alla, enligt författarens mening, äro af keltiskt ursprung.

240. ——— Strödda utkast rörande svenska jordbrukets historia. Sthlm 1881. 8:o.

Våra ortnamn. S. 7—19. 1. Ortnamn, lånade af naturföremål. — 2. Ortnamn, lånade af växter. — 3. Ortnamn, föranledda af rödjning och odling.

241. **Nielsen, Oluf**, Gamle danske Navne. Samlede.

Blandinger. Udg. af Universitets-Jubilæets danske Samfund. Bd 1 (1881—87), s. 122—31. Kjbhn. 8:o.

242. ——— Bidrag til Fortolkning af danske Stednavne.

Ibid. Bd 1 (1881—87), s. 168—92, 227—73, 326—46; 2: 1 (1890), s. 17—38.

243. ——— Olddanske Navne samlede. Afd. 1. Personnavne. Kjbhn 1883. 8:o. — XVI, 118 s.

Universitets-Jubilæets danske Samfund. 15.

244. **Nordlander, Johan**, Minnen af heden tro och kult i norrländska ortnamn. Hernösand 1881. 4:o. — 25 s.

I Redogörelser för allmänna läroverken i Hernösand och Örnsköldsvik läsåret 1880—81.
Med gudanamn sammansatta ortnamn.

245. ——— Om *sil* ock *sel* i norrländska ortnamn, jämte ett tilllägg innehållande sagan om Gunnhild snälla [med Ytterligare tillägg]. Sthlm 1882—87. 8:o. — 34 s.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 2: 6.

246. ——— Anteckningar om några norrländska ortnamn.

Svenska fornm.-föreningens tidskrift. Bd 7, s. 164—76. Sthlm 1888—90. 8:o.

247. **Nordlander, Johan**, Ångermanländska fiskevatten på 1500-talet. Ett bidrag till svensk namnforskning. Sthlm 1892. 4:o. — 34 s.

I Stockholms Norra latinläroverks program. 1891—92 = Norrländska samlingar. [D. 1], s. 1—34.

248. ——— Norrländska namnstudier. 1. Några sockennamn. — 2. Några enskilda ord i ortnamn.

Vitt. hist. och ant. akademiens månadsblad. Årg. 24 (1895), s. 108—24. Sthlm 1898. 8:o.

249. ——— Några norrländska ortnamns etymologi.

Svenska fornm.-föreningens tidskrift. Bd. 9, s. 298—318. Sthlm 1896. 8:o.

250. ——— Hvarjehanda anteckningar. Sthlm 1896, 99. 4:o. — 46 s.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 135—180.
9. Om forna riksgränsen. — 10. Sägner, innehållande etymologier. — 18. Sägner om ortnamn. — 20. Ångermanlands forna utsträckning. — 21 [rättadt från: 20]. Helsingelagens Aelgsio. — 22. Uppsala öds-godset Kutuby. — 23. Froghi. — 24. En rik och välgörande Sollefteå-bo på 1300-talet. — 25 [rättadt från: 24]. Nidsverk å kyrkoherrens laxnotvarp i Liden.

251. ——— Jämtländska ortnamn tolkade. Sthlm 1899. 8:o. — 28 s.

Nyare bidrag till känned. om de Svenska landsmålen. Bd 15: 2.

252. ——— Om ortnamnens bildning enligt Landnáma-boken.

Svenska fornm.-föreningens tidskrift. Bd 10, s. 141—57. Sthlm 1900. 8:o.

253. ——— Med preposition sammansatta ortnamn.

Vitt. hist. och ant. akademiens månadsblad. Årg. 25 (1896), s. 88—97. Sthlm 1901. 8:o.

254. ——— Ödesjord i Ångermanland.

Nordan. Årg. 1 (1901), s. 77—80. Sthlm. 8:o.
Förklaring af ortnamn, i hvilka öd ingår som sammansättningsled.
Jfr *Olsson, P.*, Några upplysningar om ödesbölen i Jämtlands län. Föredrag vid föreningens [Jämtlands fornminnes] årsmöte 1889. I Jämtlands läns fornm.-förenings tidskrift. 1 (1887—95), s. 77—88. Östersund 1889—95. 8:o. — Förteckning på ödesbölen i Jämtlands län s. 79—88.

255. **Nordlander, Johan,** Medelpads äldre byanamn. Försök till tolkning. Sthlm 1903. 4:o. — 41 s.

Norrländska samlingar. [D. 1], s. 219—259.

256. **Nordlinder, E. O.,** Förteckning öfver Lule-socknarnas person- ock ortnamn. [Med tillägg af *K. B. Wiklund.*] Sthlm 1887—88. 8:o. — 29 s.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 6: 3.

257. **Noreen, Adolf,** Svensk folketymologi.

Nordisk tidskrift. Bd 10 (1887), s. 554—61. Sthlm. 8:o. Ortnamn: s. 560—61.
Omtryckt i Spridda studier. Populära uppsatser [Saml. 1.] Sthlm 1895. S. 38—51. Ortnamn: s. 49—51.

258. ——— Om namnet Värmland. Sthlm 1896. 8:o. — 8 s.

Ur Värmländingarne. Värml. jultidning. Sthlm 1896, s. 7—10. Fol.
Omtryckt i Spridda studier. Saml. 2, s. 59—67. Sthlm 1903. 8:o. Under titel: Namnet Värmland.

259. ——— Svenska etymologier. Upsala 1897. 8:o. — 76 s.

Skrifter utg. af K. Human. vetenskapssamfundet i Upsala. Bd 5: 3.

260. ——— Om våra ortnamn och deras ursprungliga betydelse.

Nordisk tidskrift. N. F. Bd 13 (1900), s. 135—46. Sthlm. 8:o.
Omtryckt i: Svenska turistföreningens årsskrift. 16 (1901), s. 1—14. Sthlm. 8:o. Spridda studier. Saml. 2, s. 75—92. Sthlm 1903. 8:o. Under titel: Våra ortnamn och deras ursprungliga betydelse.

261. ——— Namnet Oskar.

Föreningen Heimdals pop.-vet. artikelserie: I skilda ämnen. 1901: 1. Upsala 1901. 1 blad. Patentfol.
Omtryckt i Spridda studier. Saml. 2, s. 41—51. Sthlm 1903. 8:o.
Förklaring af åtskilliga ortnamn, i hvilka personnamn ingå som sammansättningsled.

262. ——— De nordiska fäderneslandens namn.

Spridda studier. Saml. 2, s. 138—50. Sthlm 1903. 8:o.

263. **Norrby, Robert,** När blev Sverges befolkning i egentlig mening bofast? Några bidrag till frågans lösning. [Sthlm 1901.] 8:o. — 22 s.

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd. 19: 4.
Med ortnamnen, »flyttarenamn» och »bebyggelsenamn», som bevismaterial.

264. **Norrby, Robert,** Hvad har D:r Saxén med ortnamnens hjälp bevisat om den svenska befolkningens ålder i Finland? Se nr 282.

265. **Nygård, Sigurd,** Danske personnavne og stednavne. En sproglig-historisk undersögelse.

[Dansk] Historisk Tidsskrift. R. 7: Bd. 1, s. 82—109. Kjbhn 1897—99. 8:o.

266. ——— Uorganiske lyddannelser i stednavne.

Blandinger. Udg. af Universitets-Jubilæets danske Samfund. Bd 2: H. 2, s. 84—106. Kjbhn 1897. 8:o.

267. **Olsson, Peter,** Ortnamnen i Jämtland och Herjeådalen jämte upplysningar om byarnes ålder.

Jämtlands läns fornm.-förenings tidskrift. 2: H. 3, s. 142—82. Östersund 1899. 8:o.

268. **Petersen, N. M.,** Bemærkninger om danske og norske Stedsnavnes Oprindelse og Forklaring.

Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed. D. 2 (1833), s. 35—111. Kjbhn. 8:o.

269. **Rubenius, N.,** De vero etymo Sveciæ. Diss. acad. (præs. Sven Bring). Lond. Goth. 1745. 4:o. — 22 s.

Om Sveriges namn jämte en öfversikt af de olika meningar och förklaringar, som blifvit framställda.

270. **Rydqvist, J. E.,** Forn-svenska namn. Ortnamn.

Förf:s Svenska språkets lagar. Bd. 2, s. 269—283. Sthlm 1857. 8:o.

271. **Rygh, Karl,** Bemerkninger om stedsnavnene i den söndre del af Helgeland.

[Norsk] Historisk Tidsskrift. Bd 1 (1870—71), s. 52—135. Kra. 8:o.

272. **Rygh, Oluf,** Minder om Guderne og deres Dyrkelse i norske Stedsnavne.

Munch, P. A., Norröne Gude- og Helte Sagn. Chra 1880. 8:o. S. 199—221.

273. ——— Oplysninger til trondhjemske Gaardnavne (Inderöen, Ytteröen, Rissen).

Det Kongel. norske Videnskabers Selskabs Skrifter. 1882, s. 1—62; 1891, s. 153—262. Throndhjem 1883, 1893. 8:o.

274. **Rygh, Oluf,** Norske Stedsnavne på lo (lá, sló og lignende).

Arkiv för nord. filologi. 7 (1890—91), s. 244—56. Lund. 8:o.

275. ——— Norske Fjordnavne.

Sproglig-historiske Studier tilegnede Prof. C. R. Unger. Kra 1896. 8:o. S. 30—86.

276. ——— Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision. Efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilföiede Forklaringer. Forord og Inledning + Bd 1—4, 14, 15 (forts.). Kra 1897—1903. 8:o. [Bd 14, 15 bearbeidet af K. Rygh.]

Forord og Inledning. 1898. — 1. Smaalenenes Amt. 1897. 2. Akershus Amt. 1898. — 3. Hedemarkens Amt. 1900. — 4. Kristians Amt. Halvdel 1—2. 1900, 02. — 14. Söndre Trondhjems Amt. 1901. — 15. Nordre Trondhjems Amt. 1903.
Rec. af *[E. Mo]gk* i Lit. Centralblatt. 1899, sp. 275—76.

277. ——— Gamle Personnavne i norske Stedsnavne. Efterladt Arbeide. Kra 1901. 8:o. — XII, 357 s.

(Universitetsprogram for 2:det Semester 1899.)

278. **[Sahlstedt, A.],** Om Sweriges namn.

Critiska samlingar. 1 (1757), s. 88—92. Sthlm 1759. 12:o.

279. **Saxén, Ralf,** Finska lånord i östsvenska dialekter. Språkhistoriska studier. Akad. afh. Hfors 1895 [tr. i Sthlm]. 8:o. — 132 s.

——— Sthlm 1895—98. 8:o. — 278 s. [Med »ordlista» och vidlyftigare register.]

Nyare bidrag till känned. om de svenska landsmålen. Bd 11: 3.
Behandlar svenska ortnamn af finskt ursprung.

280. ——— Finlands kommuners namn i svensk skrift. Kritisk bearbetning af ett af Sällskapet för Finlands geografi insamladt material.

Fennia. 14: 4. Hfors 1897—99. 8:o. — 52 s.

281. ——— Några språkliga fornminnen.

Finskt museum. Finska fornm.-föreningens månadsblad. 5 (1898), s. 91—94, 6 (1899), s. 6—9, 60—62.
Förklaring af: sv. Solf: fi. Sulva; sv. Kjulå: fi. Köyliö; fi. Jurva; fi. Teuva; fi. Airisto: sv. Erstan; fi. Harjavalta; Nakkila; sv. Kulla: fi. Kullaa; Närpes, Närvijoki, Närvä, Nervö, Narvi, Narva, Narova, Neva, Nevitto.

282. **Saxén, Ralf,** Den svenska befolkningens ålder i Finland belyst af ortnamnen. [Med en tysk resumé.] Hfors 1901. 8:o. — 46 s.

Finska fornm.-föreningens tidskrift. 21: 3.

Förgångs- och följdskrifter:

Appelgren, H., Svenskarnes inflyttning i Finland.

Finskt museum. Finska fornm.-föreningens månadsblad. 4 (1897), s. 17—29. Hfors. 8:o.

Montelius, O., När kommo svenskarna till Finland?

Finsk tidskrift. 44 (1898), s. 81—105. Hfors. 8:o.

Setälä, E. N., När kommo svenskarne till Finland?

Ateneum. Internationell, illustr. tidskrift för litt., konst och spörsmål af allmänt intresse. 3 (1900), s. 336—55. Hfors. 4:o.

Wiklund, K. B., När kommo svenskarne till Finland? Upsala 1901. 8:o. — 36 s.

Norrby, Robert, Hvad har D:r Saxén med ortnamnens hjälp bevisat om den svenska befolkningens ålder i Finland?

Finsk tidskrift. 52 (1902), s. 406—16. Hfors. 8:o.

Saxén, Ralf, Svar till hr Norrby.

Ibid. s. 416—22.

283. **Seelmann, W.,** Die Ortsnamenendung -leben.

Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. 12 (1886), s. 7—27. Norden & Leipzig 1887. 8:o.

Skånska och halländska ortnamn på *-löf,* äldre *-lef,* s. 18—19.

Jfr *Sach, August,* Der Ursprung der Stadt Hadersleben und das Stadtrecht Herzog Waldemars IV. vom Jahre 1292. Hadersleben 1892. 4:o. — Über den Namen Hadersleben, s. 3—7. S. 31, not. 4.

284. **Selggren, Jonas,** Det forna Gefle.

Meddelanden af Gestriklands fornm.-förening. [5] 1893, s. 2—3. Gefle. 8:o.

Förklaring af ordet Gefle.

285. **Selmer, F.,** Om Endelsen -löse i nordiske Stednavne.

Aarböger for nord. Oldkyndighed og Historie. 1884, s. 48—79. Kbhn. 8:o.

Skånska ortnamn på -lösa, s. 74—79.

286. **Setälä, E. N.,** När kommo svenskarne till Finland? Se nr 282.

287. **Sjöborg, N. H.,** Samlingar til Skånes historia och beskrifning. D. 3. Lund 1812. 8:o.

Om »Ändelserne på gårdars, byars och enstaka torpställens namn», s. 19—21, not.

288. **Steenstrup, Joh. C. H. R.,** Nogle Bidrag til vore Landsbyers og Bebyggelsens Historie.

[Dansk] Historisk Tidsskrift. R. 6: Bd 5 (1894—95), s. 313—66. Kjbhn. 8:o.

I något omredigerad och förkortad form äfven utg. under titel:

Quelques études sur l'histoire de nos villages et de la colonisation du Danemark. (Présenté dans la séance du 11 mai 1894.)

Oversigt over det Kongel. Danske Videnskabernes Selskabs Forhandl. og dets Medlemmers Arbejder i Aaret 1894, s. 267—302. Kbhn 1895. 8:o.

289. ——— Nogle Undersögelser om Guders Navne i de nordiske Stedsnavne.

[Dansk] Historisk Tidsskrift. R. 6: Bd 6 (1895—97), s. 353—88. Kjbhn. 8:o.

290. **Storm, Gustav,** Om nordiske Stedsnavne i Normandie. Se nr 292.

291. **Säve, Carl,** Om de nordiska gudanamnens betydelse. Inträdes-föreläsning hållen den 21 oktober 1859.

Fyra inträdes-föreläsningar . . . Hållna i Upsala den 17, 18, 20 och 21 oktober 1859. Upsala 1860. 8:o. S. 67—90.

292. **Tegnér, Esaias,** Norrmän eller danskar i Normandie? Några anmärkningar om normandiska ortnamn.

Nordisk tidskrift. 7 (1884), s. 183—214, Sthlm. 8:o.

Följdskrifter:

Vibe, Johan, Normanniske og andre skandinaviske stedsnavne.

Nordisk tidskrift. 7 (1884), s. 535—54.

Tegnér, Esaias, Ytterligare om de nordiska ortnamnen i Normandie.

Nordisk tidskrift. 7 (1884), s. 652—65.

Vibe, Johan, Om normanniske stedsnavne.

[Norsk] Historisk tidsskrift. 9 (1885—86), s. 51—80. Kra. 8:o.

Storm, Gustav, Om nordiske Stedsnavne i Normandie.

[Norsk] Historisk tidsskrift. 10 (1886—87), s. 236—51. Kra. 8:o.

293. **Varming, L.,** Bemærkninger til A. Hansens afhandling: »Gamle sjælandske stedsnavne.» Se nr 235.

294. **Vibe, Johan,** Normanniske og andre skandinaviske stedsnavne. Se nr 292.

295. ——— Om normanniske stedsnavne. Se nr 292.

296. **Wiklund, K. B.,** När kommo svenskarne till Finland? Se nr 282.

297. **Wrangel, F. U.,** Anteckningar om Rytterns socken. Sthlm 1886. 8:o. — (6), 218, 108 s., 1 tab., 1 karta.

Namnet, s. 4—7.

298. ——— Svenska kungsgårdar. 1. Tullgarn. Sthlm 1888. 8:o.

II. Namnet, s. 3—7.
Samling af ortnamn på -garn, äldre och yngre former, med försök till förklaring.

299. ——— Gamla gatunamn. Ströftåg i staden inom broarna.

Vintergatan. Samling skrifter på vers och prosa. Utg. af Sveriges författarförening. 1 (1894), s. 290—309. Sthlm. 8:o.

300. ——— Kvartersnamnen i Stockholm. (Några antydningar.)

Holmia. Illustrerad skrift, utg. af Stockholms nation. Sthlm 1898. 4:o. S. 98—100.

301. ——— Stockholmiana. Anteckningar. Sthlm 1902. 8:o.

Gamla gatunamn. Ströftåg i staden mellan broarna. S. 95—118.
Yxsmedsgränden. En etymologisk studie. S. 119—126.

302. ——— Stockholmiana. Andra saml. Anteckningar. Sthlm 1903. 8:o.

Personnamn i Stockholms nuvarande gators, gränders och torgs namn. S. 33—137.
Kvartersnamnen i Stockholm. S. 138—44.

VI. Namngifning och namns rättskrifning.

303. **Hedin, S. A.**, Om geografiska namn och om deras rättskrifning.
Fria ord. En samling uppsatser, utg. af Publicistklubben. Sthlm 1878. 8:o. S. 373—413.

304. **Linder, Nils**, Om svenska ortnamn och eganderätten till sådana. (Anmälan af *Sidenbladh, K.*, Sveriges härads- och sockennamn.)
Svensk tidskrift för litteratur, politik och ekonomi. 5 (1874), s. 93—104. Sthlm. 8:o.

305. **Madsen, Emil**, Om Retskrivning af Stednavne.
Tidskrift for Philologi og Pædagogik. 6 (1865), s. 263—98. Kjbhn. 8:o.

306. Namnförklädning eller gamla och nya namn.
Nya dagligt allehanda. 1880: nr 280, 282; 1882: nr 24.

307. **Sidenbladh, Karl**, Sveriges härads- och sockennamn granskade.
Statistisk tidskrift. 6 (1872), s. 77—180. Sthlm. 8:o. — 2:a uppl. Sthlm 1873. 8:o. — 126 s.
En alfabetisk förteckning öfver de af förf. erkända namnformerna med hänvisningar från de mindre riktiga. Förteckningen inledes af en kortfattad utredning af grunderna för ortnamnens rättskrifning. Jfr *Linder, N.*, Om svenska ortnamn. Nr 304.

308. **Wiklund, K. B.**, Några ord om skrifningen af lapska ortnamn.
Svenska turistfören:s årsskrift. 10 (1895), s. 20—34. Sthlm. 8:o.

309. De lappska stationsnamnen på Gellivare-banan.
En serie tidningsuppsatser. 1902:
1. De lappska stationsnamnen på Gellivare-banan. Hvarför järnvägsstyrelsen ej gifvit svenska namn.

Stockholms dagblad. 1902: nr 392.
Redogörelse för Järnvägsstyrelsens första skrifvelse till regeringen, innehållande förslag till lappska namn på stationerna.

2. De lappska stationsnamnen på Gellivarebanan.

Göteborgs handels och sjöfartstidning. 1902: nr 200.
Polemik mot Järnvägsstyrelsens förslag. Aftryckt med eller utan bearbetning i flere tidningar.

3. *Wiklund, K. B.*, De lappska stationsnamnen på Ofotenbanan.

Göteborgs handels och sjöfartstidning. 1902: nr 205.
Svar å nr 2.

4. *Wiklund, K. B.*, Svenska namn och svensk kultur i Norrbotten.

Svenska dagbladet. 1902: nr 265.
Utredande förklaring om lämpligheten af lappska namn.

5. Om fördelen och vigten af svenska namn på nya järnvägs-stationer i Norrbotten.

Post- och inrikes tidningar. 1902: nr 262.

6. Språkstriden om stationsnamnen vid vår nordligaste järnväg. Den gyllene medelvägen.

Svenska dagbladet. 1902: nr 305.
Referat af K. Maj:ts resolution i namnfrågan samt utdrag ur en af K. B. Wiklund författad svarsartikel mot nr 5.

Register.

Siffrorna hänvisa till nummer.

Ahlenius, K., Olaus Magnus. 5. — Die Kenntnis von Skandinavien. 6.

Almquist, J. A., Pergamentsbref i Nordiska museet. 40. — Gustaf I:s registratur. 96.

Almqvist, C. J. L., Nordens betydelse för Europas fornhistoria. 189.

Annerstedt, C., Scriptores rerum svecicarum. 99.

Appelgren, H., Svenskarnes inflyttning i Finland. 282.

Arcadius, C. O., Jordeböcker i Göteborgs och Bohus län. 128.

Arnesen, Martin, Norske Stedsnavne. 190. — Hedensk Gudsdyrkelse i Stedsnavne. 191. — Roden sru. 192.

Bahr, J. F., Conspectus diplomatum. 53.

Becker, T. A., Danske Archivregistraturer. 112.

Bellander, O. R., Vestmanlands härader. 32, 193.

Benzelius, E. d. y., Skriftelige bewis. 60. — Samling af Hans Brasks bref. 62.

Berg, G. O., Gustaf I:s registratur. 96.

Berg, Wilhelm, Visingsö. 155.

Bergh, Severin, Pergamentsbref i Stockholms rådhusarkiv. 39. — Riksrådets protokoll. 90.

Bergstedt, M., De polyonymia Scandiæ. 194.

Bergström, J. G. L., De nominibus locorum Sudermanniæ. 195. — Södermanlands ortnamn. 196.

Björkegren, J., *Tuneld, E.*, Geografi. 16.

Brask, Hans, Brefväxling. 62.

Brate, Erik, Härad. 197. — Medelpad. 198.

Bricka, C. F., Kancelliets Brevböger. 113.

Bring, E. S., Skånska orters namn. 199.

Bring, Sven, Samling af handlingar. 57, 64. — Monumenta Scanensia. 152.

Broman, A. T., Dalarnes äldre benämningar. 200.

Brusewitz, G., *Holmberg, A. E.*, Bohusläns historia. 215.

Bågenholm, C. F. E., Postortlexikon. 24.

Carlsson, C. A., Kristdala socken. 201.
Christensen, William, Repertorium diplomaticum. 123.
Collin, H. S., Västgötalagen. 165, 166.

Djurberg, D., Geografiskt lexicon. 21.
Djurklou, N. G., Svenska ortnamn. 202.
Dyrlund, F., Danske stednavne. 203, 235.

Egli, J. J., Die geographische Namenkunde. 1. — Geschichte. 2. — Nomina geographica. 18, 19.
Ehrensvärd, C. A., Dorothea Bjelkes jordebok. 129.
Engelstoft, L., Scriptores rerum Danicarum. 124.
Erdmann, Axel, Götar och Goter. 204.
Erslev, Edv., Havarmes Navne. 205.
» Kr., Danske Kancelliregistranter. 117. — Frederik I:s Registranter. 122. — Repertorium diplomaticum. 123. — Testamenter fra Danmarks Middelalder. 126.

Falkman, Axel, Ortnamnen i Skåne. 206.
Falkman, Ludvig B., Andeligt gods uti Skåne. 82.
Fant, E. M., Diplomata svecana. 67. — Scriptores rerum svecicarum. 99.
Forssell, Hans, Rikshufvudboken för 1573. 97. — Undervisning om rikets ränta. 105.
Freudenthal, A. O., Svenska ortnamn i Nyland. 207. — Svenska ortnamn i Egentliga Finland. 208. — Ålands ortnamn. 209.
Fyhrvall, O., Gefle stads historia. 136.

Geete, R., Svensk geografisk onomatologi. 3. — Namnlära. 4.
Geijer, E. G., Sverige vid slutet af hedniska tiden. 7. — Scriptores rerum svecicarum. 99.
Gnospelius, N., De subsidiis historiæ patriæ etymologicis. 210.
Grandinson, K. G. 36.
Granlund, V. G., Gustaf I:s registratur. 96.

Hadorph, J., Konglige förlijkningar. 72. — Några gambla stadgar. 103. — Jemptelandz stadger. 144.
Hallendorff, C., Sverges traktater. 104.
Hammar, Å. C. W., Lexikon. 23.
Hansen, A., Sjælandske Stedsnavne. 211, 235.
Hardt, R. von der, Periculum antiquitatum. 88.
Hausen, R., Eriks af Pomern skattebok. 100.
Hedin, S. A., Geografiska namn och deras rättskrifning. 303.
Hellquist, E., Svenska ortnamn. 212. — Svenska sjönamn. 213.
Hildebrand, B. E., Diplomatarium suecanum. 68.
Hildebrand, Emil, 59. — Diplomatarium suecanum. 68.
Hildebrand, Hans, Stockholms stads jordebok. 156. — Stockholms stads skottebok. 157. — Fornsvenska ortnamn. 214, 229.
Hildebrand, Karl, Urkunder till Stockholms historia. 158.

Hogner, G., Lexikon. 23.
Holmberg, A. E., Kastelleklosters jordebok. 131. — Bohusläns historia. 215.
Holmqvist, A., Byanamnen i Forssa och Hög. 216.
Hude, Anna, Repertorium diplomaticum. 123.
Huitfeldt-Kaas, H. J., Diplomatarium Norvegicum. 107. — Eysteins Jordebog. 108.
Hult, Karl, Ljusnarsberg krönika. 33.
Hyltén-Cavallius, G. O., Wärendska mans-namn. 217.
Höjer, Magnus, Konungariket Sverige. 8.

Johansson, Alfred, Värmländska ortnamn. 218.
Johansson, Johan, Noraskog. 182.

Karlsson, K. H., 59. — Svenskt diplomatarium. 69. — Permbref från Västmanland. 179. — Skattelängd för östra Västmanland. 181. — Bidrag till Sveriges uppodlingshistoria. 219. — Upplands ortnamn. 220.
Kempff, K. Hj., Namnet Ockelbo. 221.
Kjöllerström, P. A., Ortnamn. 222.
Klemming, G. E., Eriks af Pomern skattebok. 100.
Klingspor, C. A., Handskrifter i Engsö arkiv. 44.
Knudsen, Hans, Diplomatarium Christierni Primi. 114.
Kröningssvärd, C. G., Diplomatarium Dalekarlicum. 133. — Samling af författningar. 134.
Kullberg, N. A., Riksarkivets pergamentsbref. 35. — Riksrådets protokoll. 90.
Kurck, A., Ortnamnen i Skåne. 223.
Kylander, P., Bref rörande Asby. 184.
Lange, C. A., Diplomatarium Norvegicum. 107. — Norske Rigs-Registranter. 110.
Langebek, J., Scriptores rerum Danicarum. 124.
Laursen, L., Kancelliets Brevböger. 113. — Kronens Sköder. 125.
Lidén, J., Diplomatarium Dalekarlicum. 133.
Lignell, A., Grefskapet Dal. 28, 132.
Liljegren, J. G., Permbref i L. v. Engeströms bibliotek. 37. — Diplomatarium suecanum. 68. — Svenska namn. 224.
Lindal, P. J., Upplands ortnamn. 31.
Linder, Nils, Svenska ortnamn. 304, 307.
Lindström, G., Gotländska namn från medeltiden. 29. — Gotländska inskrifter. 139.
Ljungström, C. J., Permebref. 170.
Lundgren, M. F., [Onomatologiska arbeten]. 225—228.
Lundh, O. G., Norske Rigs-Registranter. 110.
Låftman, E., Två grupper af fornsvenska ortnamn. 229.
Läffler, L. Fr., [Onomatologiska arbeten]. 230—234.
Lönborg, S., Adam af Bremen. 10.
Madsen, E., Sjælandske Stednavne. 235. — Geografisk Udbredelse

af nogle Stednavnsklasser. 236. — Retskrivning af Stednavne. 305.
Modin, E., Härjedalens ortnamn. 237.
Molbech, C., Danske diplomer. 127.
Mollerup, W., Danske Kancelliregistranter. 117. — Frederik I:s Registranter. 122.
Montelius, O., När kommo svenskarna till Finland. 282.
Munch, P. A., Kongeriget Norge. 11. — Om Nordens Bebyggelse. 238.
Möller, P. von, Fornhandlingar rör. Halland. 140, 141. — [Västsvenska ortnamn af keltiskt ursprung]. 239. — Strödda utkast. 240.
Nielsen, O., Kjöbenhavns Diplomatarium. 115. — Liber census Daniæ. 118. — Gamle danske Navne. 241. — Danske Stednavne. 242. — Olddanske Navne. 243.
Nielsen, Y., Norske Rigs-Registranter. 110.
Nordlander, J., Fogdefodringsmantalet af Gestrikland. 135. — Herjeådalen. 142. — Sakôres Bokan af Medelpadha. 147. — Skatteboken af Medelpad. 148. — Skatte bokenn aff Ångermanne land. 183. — [Onomatologiska arbeten]. 244—255.
Nordlinder, E. O., Lule-socknarnas person- ock ortnamn. 256.
Noreen, A., [Onomatologiska arbeten]. 257—262.
Norrby, R., När blev Sverges befolkning bofast? 263. — Dr Saxén och den svenska befolkningens ålder i Finland. 264, 2[illegible]
Nygård, S., Danske personnavne og stednavne. 265. — Uorganiske lyddannelser i stednavne. 266.
Obermüller, W., Wörterbuch. [illegible]
Odhner, C. T., 14.
Olaus Magnus. 5.
Olsson, P., Fornhandlingar rör. Jämtlands län. 143. — Ödesbölen i Jämtlands län. 254. — Ortnamnen i Jämtland och Herjeådalen. 267.
Oxenstierna, A. G., Handskriftsamlingen på Wik. 56.
Parmentier, Th., Vocabulaire scandinave-français. 22.
Petersen, N. M., Danske diplomer. 127. — Danske og norske Stednavne. 268.
Petersen, S., Norske Rigs-Registranter. 110.
Plesner, C., Danske Archivregistraturer. 112.
Ridderstad, C. A. A., Lexikon öfver Östergötland. 34.
Rietz, J. E., Watzstena clostirs gotze. 186.
Rosenberg, C. M., Geografiskt-statistiskt handlexikon. 26.
Rosman, H., Svenskt diplomatarium. 69.
Rubenius, N., De vero etymo Sveciæ. 269.
Rydberg, O. S., Sverges traktater. 104.
Rydqvist, J. E., Ortnamn. 27[illegible]
Rygh, K., Stedsnavnene i Helgeland. 271.

Rygh, O., [Onomatologiska arbeten]. 272—277.
Rålamb, Å., En wäg-wijsare öfwer hela Swerige. 27.
Rääf, L. F., Urkunder rör. Ydre härad. 187.
Rördam, H., Monumenta historiæ Danicæ. 119.
Sach, A., Über den Namen Hadersleben. 283.
Sahlstedt, A., Sveriges namn. 278.
Sars, J. E., Norske Rigs-Registranter. 110.
Saxén, R., [Onomatologiska arbeten]. 279—282.
Schlegel, B., Handskrifter i Engsö arkiv. 44.
Schlyter, C. J., Sveriges äldsta indelning i landskap. 12. — Västgötalagen 165, 166.
Schröder, J. H., Pergamentsbref i Skokloster-samlingen. 38. — Monumenta diplomatica svecana. 87. — Scriptores rerum svecicarum. 99.
Schultz, J. C., Handlingar rör. Fellingsbro. 176.
Seelmann, W., Die Ortsnamenendung -leben. 283.
Selggren, J., Det forna Gefle. 284.
Selmer, F., Endelsen -löse. 285.
Setälä, E. N., När kommo svenskarne till Finland? 282, 286.
Sidenbladh, K., Sveriges kommuner. 13. — Sveriges härads- och sockennamn. 304, 307.
Silfverstolpe, C., Kansliets diarium. 66. — Svenskt diplomatarium. 69. — Erik XIV:s nämnds dombok. 71. — Vadstena klosters jordebok. 185.
Sjöborg, N. H., Skånes historia. 199, 287.
Snöbohm, A. Th., Gotlands land och folk. 30.
Sparre, G. A., Pergamentshandl. i Säfstaholms arkiv. 54. — Pergamentsbref rör. Västergötland. 170.
Spegel, H., Skriftelige bewis. 60. — Handlingar rör. Gotland. 138.
Steenstrup, Joh. C. H. R., Vore Landsbyers og Bebyggelsens Historie. 288. — Guders Navne i de nordiske Stedsnavne. 289.
Storm, G., Diplomatarium Norvegicum. 107. — Regesta Norvegica. 109. — Nordiske Stedsnavne i Normandie. 290, 292.
Styffe, C. G., Skandinavien under unionstiden. 14. — Handlingar i Jönköpings rådhusarkiv. 45. — Pergamentsbref i Kristianstads rådhusarkiv. 47. — Bidrag till den katolska hierarkiens historia. 58. — Bidrag till Skandinaviens historia. 59. — Öster-Reks häradsrätts bevis. 61. — Biskop Niklis' bref. 63. — Synerätts dom. 70. — Gränsbestämmelser. 74. — Redogörelse öfver regimentsrådets i Västergötland förhandlingar. 91. — Handl. rör. Lappmarken. 146. — Handl. rör. Västergötland. 170, 171. — Västergötlands kyrkliga indelning. 172. — Urkunder rör. Östergötland. 188.
Suhm, P. F., Scriptores rerum Danicarum. 124.

Säve, C., De nordiska gudanamnens betydelse. 291.
Södergren, C. G., Småländska archifvet. 153.
Tegnér, E., Norrmän eller danskar i Normandie? 292.
Tengberg, R. 8. — Den äldsta territoriala indelningen i Sverige. 15.
Tham, W., Pergamentsbref i Strängnäs gymnasii-bibliotek. 51.
Thiset, A., Danske Archivregistraturer. 112. — Eline Göyes Jordebog. 116.
Thomée, G., Lexikon. 23.
Thomle, E. A., Norske Rigs-Registranter. 110.
Torin, K., Förteckning på permebref. 50.
Troil, U. v., Skrifter til uplysning. 101.
Trolle-Bonde, C., Hesselby. 163.
Tuneld, E., Geografi. 16.
Unger, C. R., Diplomatarium Norvegicum. 107.
Wahlund, J., Handlingar rör. Dannemora. 162.
Varming, L., Gamle sjælandske stedsnavne. 235, 293.
Weeke, C., Libri memoriales capituli Lundensis. 151.
Wegener, C. F., Diplomatarium Christierni Primi. 114.
Weibull, L., Diplomatarium civitatis Malmogiensis. 149. — Diplomatarium dioecesis Lundensis. 150.
Werlauff, E. C., Grændsebestemmelse mellem Norge og Sverrig. 73. — Scriptores rerum Danicarum. 124.
Westerin, G., Hans Strijks fogdeinstruktion. 159.
Westerling, G., Lexikon. 23.
Vibe, J., Normanniske stedsnavne. 292, 294, 295.
Vicken, F. v., Socken-beskrifningar för Värmlands län. 164.
Victorin, A., Upplands ortnamn. 31.
Wieselgren, P., Originalskrifter från medeltiden uti DelaGardiska arkivet. 42. — Register öfver handl. i De la Gardies arkiv på Löberöd. 43. — Register på Gyllenstjernska arkivet. 46. — Bythes-bref. 65. — Statistiska handlingar. 83, 84.
Wiklund, K. B., Lule-socknarnas person- ock ortnamn. 256. — När kommo svenskarne till Finland? 282, 296. — Skrifningar af lapska ortnamn. 308. — Stationsnamnen på Gellivarebanan. 309.
Wrangel, F. U., Handlingar aftryckta i Anteckningar om Rytterns socken. 154, 160, 161. 167, 169, 175, 177, 178, 180. — »Ryttern». 297. — »Tullgarn». 298. — Gamla gatunamn. 299. — Kvartersnamnen i Stockholm. 300. — Stockholmiana. 301, 302.
Ödberg, F., Skara stifts kyrkliga jordebok. 173. — Räfstetingsdombref för Västergötland. 174
Örnberg, V., Äldre handskrifter i Strängnäs bibliotek. 52.
Överland, O. A., Norske Rigs-Registranter. 110.

Innehållsöfversikt.

Inledning.

I. Bibliografiska arbeten .... Nr 1—4.
II. Allmän svensk geografi .... » 5—17.
III. Ortnamnslexika och ortnamnssamlingar .... » 18—34.
1. Allmänt .... » 18—20.
2. Skandinavien .... » 21—22.
3. Sverige: Allmänt .... » 23—27.
4. » Enskilda landskap .... » 28—34.
IV. Urkundspublikationer .... » 35—188.
A. Sverige i dess helhet eller större delar, omfattande flere landskap .... » 35—127.
1. Förteckningar öfver urkundssamlingar med angifvande af innehållet .... » 35—56.
2. Svenska urkundspublikationer .... » 57—106.
3. Norska » .... » 107—111.
4. Danska » .... » 112—127.
B. Enskilda landskap .... » 128—188.
V. Svensk onomatologi .... » 189—302.
VI. Namngifning och namns rättskrifning .... » 302—309.
Register.

Gotlandske forhold under Iver Akselsön Tot.

Af

Knud Fabricius.

1. Iver Akselsöns upbörds- och räkenskapsbok.

I det svenske riksarkivs prægtige samling af »domjorde- och räkenskapsböcker från medeltiden» indtager bindet C 9 en fremskudt plads. Det udmærker sig allerede i ydre henseende ved at være i dobbelt så stort format som de övrige[1] (stor kvart), og ved en anselig tykkelse (112 blade); det er indbundet i et brunt stykke svinelæder og prydeligt at se til. Åbner man det, ser man, at det oprindelig har bestået af 115 blade stærkt papir, men heraf ere det förste og de to sidste blade bortskårne; kun det ene af disse tre (nr 2) har dog vist nogensinde været beskrevet. Nogen titel for hele bogen findes ikke, men ved nærmere undersögelse viser den sig at indeholde en fortegnelse over opbyrden og udgifterne hos lensmanden på Gotland 1485—1487, altså at være Iver Akselsöns regnskabsbog.

Efterfölgende studier vare oprindeligt beregnede til at indgå som en underafdeling i min afhandling *»En nordisk lensmands liv i det 15de århundrede»* (*Sv. hist. Tidskr.* 1904), men viste sig senere på grund af deres omfang ikke at kunne finde plads dér. Da mit arbejde således er blevet tvedelt, må jeg henvise de læsere, som kunde önske oplysning om Iver Akselsöns virksomhed på andre områder end det organisatoriske og kameralistiske, ligesom om hans privatliv på Gotland, til den ovenfor nævnte opsats.

[1] 30×21 centimeter.

Trænger man dybere ind i værket, virker det også palæografisk meget tiltalende. Der er orden og god plads overalt i opstillingen, skriften er smuk og så letlæselig som i noget jordebogshåndskrift fra denne tid.[1] Hvad sproget angår, er det ret mærkeligt; hovedstammen i det er vistnok dansk, men det er isprængt med svenske og gotlandske udtryk. Forfatterens (skriverens) navn opgives ikke; et nærmere studium af indholdet vil dog vistnok angive, hvor vi skulle söge ham. Endnu skal kun bemærkes, at optegnelserne for alle tre år synes at skyldes samme hånd.

Bogen begynder med »*Sommerskat* over Landet, som jach försth opbar 1480 quinto festum beati Gregorij» (d. e. $^9/_5$ 1485[2]) (pp. 1—3 a); lignende opbyrder af sommerskat anföres også 1486 $^{14}/_5$ (pp. 63 a—65 a) og 1487 $^3/_5$ (pp. 110 a—112 b), men denne sidste liste er ikke fuldstændigt bevaret og har været fortsat på det nu bortskårne blad. Pendanten til sommerskatten er *vinterskatten*, som anföres for 2 år, nemlig 1485 $^{29}/_5$ (pp. 4 b—9 b) og 1486 $^{25}/_5$ (pp. 67 b—72 a). Den tredje store skat, *mandtallet*, opgives ligeledes for 2 år, 1485 $^{25}/_{12}$ (pp. 42 a—45 a) og 1487 $^2/_2$ (pp. 91 b—94 b). Den sidste er åbenbart en forsinket indtægt for 1486. Så möder vi de

[1] Hvorledes Molér *(Bidrag till en gotl. Bibliografi,* p. 28) kan tale om »en ytterst svårläst stil», hvad Lindström også siger i forordet til afskriften i Visbys läroverks bibliotek, forstår jeg ikke. Og når den sidste forfatter *(Anteckningar om Gotlands medeltid,* I p. 37) kalder hele bogen »en slags kladd», glemmer han, hvor få renskrifter i ordets moderne forstand der er levnet os fra middelalderen. En sammenligning mellem C 9 og t. eks. C 8 (arven efter Karl Knutsson falder ingenlunde ud til det sidste håndskrifts fordel. Når Molér endelig kalder sproget »ett slarfvigt blandningsspråk», synes dette også at være en noget ubillig dom.

[2] En sammenligning med de fölgende år viser, at her må være ment Gregorius Naziarizenus og ikke den almindelige Gregors dag, som var $^{12}/_3$.

mindre skatter: *höpenninge og husarundspenninge;* 1485 uden dato, men straks efter sommerskatten og umiddelbart forud for en opbyrd af penge 22/5, hvoraf det fremgår, at de ligeledes höre til maj måned (p. 3 b); også 1486 have vi dem, men nu efter vinterskatten 25/5 (pp. 72 b—73 a). En anden lille skat er *seckepenninge*, som 1485 indföres under 11/11 (pp. 10 a—11 a) og 1486 anbringes mellem to udgiftsposter af 29/8 og 2/9 (pp. 82 b—83 b). Vi have altså 2 större og 2 mindre skatteindtægter i maj måned, een stor og een lille om hösten. De övrige indtægter ere tilfældige; de bestå af *smaapluck* (smoploch) ved mortensdag 1485 (pp. 11 b—12 a) og *opbyrd af penge* (navnlig fra mönten) 1485 22/5, 28/6 og 15/10 (p. 4 a) samt 1486 mellem sommer- og vinterskatten (p. 65 b).

Hermed er fortegnelsen over indtægtsposterne afsluttet. Udgifterne ere vanskeligere at sondre i grupper; i virkeligheden er det kun muligt ved een, nemlig *svendeholdet*, som opgives for sommeren 1485 17/6 (pp. 17 b—22 a) og for vinteren samme år til 23/12 (pp. 45 b—47 a), samt for 1486 til 14/5 (pp. 57 a—62 a) og for vinterens vedkommende mellem mandtallet og nogle udgifter: 2/2 og 3/2 1487 (pp. 95 a—97 a). Alle de *övrige udgifter* danne et uensartet, altid skiftende hav, som skyder sig ind mellem de ovenfor anförte faste punkter, som opfylde den allerstörste del af bogen, og som netop give den dens præg af at være en regnskabsbog.

Man bemærker, hvilken orden og regelmæssighed der er i opstillingen af de enkelte poster, og hvorledes visse kategorier ere sammenförte på trods af den kronologiske rækkefölge. Vi stå her over for et værk, som ikke er skabt for öjeblikket alene, men som af skriveren er beregnet til at skulle benyttes i en årrække, bl. a. til konferering med nye poster, og som han også skulde kunne forelægge for sin herre.

2. Möntvæsen.

Når vi herefter ville studere værkets enkelte dele, er der eet spörgsmål, som straks rejser sig og kræver besvarelse, för det kan nytte at trænge ind t. eks. på et område som det gotlandske skattevæsen. Det er, hvilken möntregning og hvilke möntsorter, forfatteren benytter gennem hele bogen, og i hvilket forhold denne möntregning står til de i nabolandene samtidigt brugte. Först når dette spörgsmål er klaret, forstår man en sådan ting som, hvad det betöd at få sine indtægter og göre sine udgifter i gotlandsk mönt.

Gotlands möntvæsen har på ingen måde været vanrögtet af de historiske og numismatiske forfattere. For ikke at tale om de ældre (som Bergman) har vi i litteraturen to moderne bidrag af H. Hildebrand[1] og P. Hauberg[2]. Ingen af disse har dog benyttet vort håndskrift, og da de oplysninger, som de andet steds fra kan hente om gotlandske pengeforhold i slutningen af det 15de århundrede. ere yderst sparsomme, vil det formentligt være rigtigst ud fra selve regnskabsbogen at hente en sikker viden derom.

Vi have et let middel hertil gennem de store kulleverancer, som hele året igennem[3] ydedes fra landsbygden til Visborg slot, hvor de betaltes kontant. Da prisen pr. tönde som regel opgives, foruden slutsummen, få vi herigennem at se, hvor mange af de mindre möntenheder. der gik med til at danne en större.

At anföre hele stoffet her vilde være ugörligt; i alt drejer det sig for året $^{9}/_{5}$ 1485 til $^{13}/_{5}$ 1486 om 1663 tdr. kul. Som pröver skal her anföres:

$^{6}/_{6}$ 1485: 19 tdr. à 1 hvid = $1^{1}/_{2}$ fr. (ɔ: firskilling) 1 hvid: fölgeligt bliver 1 firskilling = 12 hvid,
1 skilling = 3 hvid.

---

[1] I *Sveriges medeltid,* I p. 893 ff.

[2] *Gullands Myntvæsen,* i *Aarb. f. n. O. o. H.,* 1891 p. 1 ff.

[3] Dog pavse $^{23}/_{6}$—$^{30}/_{9}$ 1485.

$^{16}/_{6}$ 1485: 28 tdr. à 1 hvid = $^{1}/_{2}$ mark 4 hvid;
altså er 1 mark = 48 hvid, og
(jfr $^{6}/_{6}$) 1 mark = 16 skilling.

$^{19}/_{11}$ 1485: 14 tdr. à 3 gl. (ɔ: gotlandske) = 7 skilling lybsk;
fölgeligt er 1 skilling = 6 gotlandske, og 1 mark
= 96 gotlandske.

Meget ofte sættes også 1 tönde kul til $^{1}/_{2}$ skilling, hvilket jo netop er = 3 gl., t. eks.:

$^{9}/_{5}$ 1485: 14 tdr. kul = 7 skilling lybsk,
$^{1}/_{6}$ 1485: 35 tdr. = 17$^{1}/_{2}$ skilling lybsk,
$^{7}/_{11}$ 1485: 16 tdr. = $^{1}/_{2}$ mark,
» 1485: 24 tdr. = 3 fr.,
» 1485: 30 tdr. = 15 skilling lib. o. s. v.[1]

Anvendes dette på:
$^{22}/_{3}$ 1486: 33 tdr. = 1 mark 1 ore, og
$^{25}/_{2}$ 1486: 25 tdr. = 3 fl. 1 ore,
ses, at en ore just er $^{1}/_{2}$ skilling.

Vi kunne da nu opstille listen:
1 mark = 4 firskillinger = 16 skilling = 32 ore = 48 hvid = 96 gotlandske.

I alt anföres for det nævnte år 1485—86 48 poster med kul; det aldeles overvejende antal (33) stemmer ganske med ovenstående resultat, og de undtagelser, som findes, kunne forklares som fölger af fejlskrift eller af rabat.

Man ser straks, at systemet er lybsk; *skillingerne* betegnes udtrykkeligt som lybske, og her som i hansestaden regnedes 16 af dem på marken, hvad der jo også på denne tid var almindeligt i Danmark. Men ved siden af det lybske system og de lybske skillinger[2], som gik

[1] Indtil $^{7}/_{11}$ 1485 er prisen pr. tönde oftest 1 hvid; fra da af hæves den næsten uden undtagelse til $^{1}/_{2}$ skilling.

[2] Firskillingen, »vierdung», der utvivlsomt er lybsk, har næppe været udmöntet för i begyndelsen af det fölgende århundrede, og på denne tid kun været regneenhed. Se Müller, *Lübeck. Münzen- u. Medaillenkabinet* p. 61, hvor det ældste eksemplar siges at være fra 1506.

på öen, möde vi, indordnede under systemet, andre pengesorter som ore, hvid (alba) og gotlandsk (gl.)

Da marken deles i 192 penninge (enkelte penninge udmöntes ikke på denne tid), se vi, at en gotlandsk (*»svarta gutan»*)[1] nu på öen selv har fået den værdiansættelse, som den i Sverige var bleven nedsat til ved Karl Knutssons möntforordning 1453, nemlig 2 penninge (tidligere 3). Oren er en halvskilling på 6 penninge; den kunde mulig være tysk (»sechsling»), men dette er næppe sandsynligt; snarere er det den *gamle gotlandske mönt* fra århundredets förste del, og vi bestyrkes i denne tro ved en mærkelig notits i regnskabsbogen $^{23}/_{6}$ 1485:

»Item fick jach Henrik scriffvere at köbe gamle gundeske med: XVIII mark. Ther fik han migh igen fore XVI mark gamle g. Som fyndis i min opbyrd aff gamle g.»[2]

Heraf ser man, at foruden at de gode gamle gutar nu regnedes for 3 gange så meget som de »svarta», måtte man også betale en ekstra opgæld, hvis man önskede at tilbytte sig dem for disse eller vel snarere for de nye *hvide*. Dette synes at tyde på, at også disse sidste vare satte i for höj kurs, når de regnedes til 4 penninge. Af regnskaberne fremgår, at de heller ikke ere blevne brugte så hyppigt som de lybske skillinger. Hviden på 4 penninge er egentlig dansk, men den var sikkert allerede för Iver Akselsöns tid bleven præget på Gotland, og han fortsatte udmöntningen deraf i stor stil. I 1411, da Visborg var under opförelse, havde ganske vist kong Erik for at berolige borgerne forsikret dem om bibeholdelse af deres mönt, havne og privilegier.[3] Men han var selv den förste

---

1 Også grossen.

2 Jfr. sammesteds: Torsdagen efter S:t Steffens Dag. »Item a[n]tvorde jach Henrik scriffvere, han bar paa mynthet g[am]le g [ɔ: gundeske?], Som jach hade utkasth [= udrangeret]: 10 Mrk.»

3 *Sv. dipl. från 1401*, Nr. 1470.

til at fratage dem möntrettigheden, i hvert fald delvis, hvorom indskriften REX ERICVS GOTORVM på en bevaret mönt er et godt vidnesbyrd.[1] Möntværkstedet forflyttedes til, — eller et nyt oprettedes i — et af Visborgs tårne, og under Iver Akselsöns regimente se vi ofte, at der i en snæver vending går bud »paa mynthet» for at hente forstærkning af hvide.

Desværre er der ikke levnet os mönter med Iver Akselsöns navn på, men man kan vel også knapt antage, at sådanne nogensinde have eksisteret; selv i Sverige lod Sten Sture altid klogelig Sankt Eriks navn stå på mönterne, og hans stilling var dog langt fra så udsat som Ivers. En anden sag er det, om det skulde kunne lykkes gennem vejninger eller prövninger af lödighedsgraden at konstatere, hvilke mönter der må være slåede på Gotland under hans tid. Hauberg har gennem vejning af materialet i det danske Nationalmuseums Möntsamling ment, ganske vist med forbehold, at kunne henföre sin gruppe nrr. 88—101 til tiden c. 1455—1480. Han tillægger dem en gennemsnitsvægt af 0,75—0,87 gram. De tilsvarende mönter i det svenske K. Myntkabinettet give dog et ganske andet resultat, nemlig 0,51—0,87 gram, ja et enkelt velbevaret eksemplar endog kun 0,3.[2] Det er da klart, at man ikke ad denne vej nogensinde tör håbe at få kundskab om, hvorledes Iver Akselsöns mönter så ud.[3]

Endnu står det kun tilbage for os at undersöge, i

[1] Hauberg, p. 63. Muligt er det jo dog, at staden samtidigt har bevaret sin ret til at udmönte »svarta gutar», hvorpå disses hyppige optræden i regnskabsbogen nok kunde tyde. Endnu 1633 vare i fölge Strelov »voris eldste pendinge . . .; kalldis gutnisk», gangbare på öen. Med disse tænkes der sikkert på »svarta gutar».

[2] For tilladelse til at anstille denne sidste undersögelse har jeg at takke Rigsantikvar Hans Hildebrand.

[3] Hermed skal dog ingenlunde være sagt, at vedkommende grupper skulde henlægges til nogen anden tid; vedkommende vej synes blot ufarbar.

hvilket forhold Gotlands möntvæsen og mönter stå til de samtidige i de omliggende lande. Hvad det *lybske* og det *danske* system angår, er allerede svaret givet i det foregående; de ere identiske og begge lige med det på Gotland anvendte. En anden sag er det, at man på grund af de danske mönters dårligere gehalt i almindelighed satte 16 danske skillinger lige med 12 lybske.[1] I det lybsk-gotlandske system synes også denne beregning at have været fulgt på Iver Akselsöns tid, efter hvad der vel fremgår af en noget uklar notits i regnskabsbogen $^{22}/_{5}$ 1485: »Item anamede jach aff slag[n]e i ördege tall danske hvide at löne svene med, som min herre bad migh: $150^{1}/_{2}$ mrk 6 penn. Thet gör her udi danskt tall: 200 mrk 11 skill.», hvoraf netop forholdet 3—4 resulterer.

På lignende måde stiller det sig i *Sverige*. Også her havde det lybske system fundet indpas under Albrekt af Mecklenburg; han havde begyndt på at lade den möntsort slå, som först kaldtes wittenpenning, og senere örtug, og hvoraf der gik 24 på marken. Men heraf fulgte ikke, at lybsk og svensk mark var det samme; tværtimod havde Albrekt sat sin egen wittenpenning til 8 penninger, men den tyske til kun 6.[2] Ganske vist hæves den 1405 til også at gælde 8 penninger, men da dette efterhånden viste sig at have sörgelige fölger, derved at lybsk mönt fortrængte svensk fra selve Sverige, se vi i Karl Knutssons möntforordning af 1453, at det ganske vist foreskrives som hidtil, at 8 af stædernes småpenninger skulle gælde lige med en örtug, men skillingen på 12 penninge, der efterhånden var bleven den fremherskende mönt i Hansestæderne, sættes i Sverige til kun 11 penninge.

Hvad den gotlandske sekspenning angår, var den i 1389 på lignende måde bleven sat til kun 5 p., men i

---

[1] *Dansk hist. tidsskr.,* 7 r. IV, p. 533.

[2] *Sveriges medeltid,* I, 832 ff.

1405 hæves også den til sin fulde værdi af 6 p. I möntforordningen 1453 nævnes den imidlertid ikke mere, men er fortrængt af »svarta gutan», der her nedsættes fra 3 til 2 p. Sekspenningen forsvandt dog derfor ikke, hvad vi se af Iver Akselsöns regnskabsbog. Den gotlandske og den svenske mark vedblive altså efter 1453 med at være forskellige, og når man på Iver Akselsöns tid på Gotland virkeligt fulgte Karl Knutssons forskrift og satte »svarta gutan» til 2 penninge, fölger heraf ikke nödvendigt at den svenske mark nu var bleven lig med den lybsk-gotlandske. Thi begge havde imens gennemgået en udvikling, som i det mindste for den förstes vedkommende medförte en så afgjort forværrelse, at den i århundredets sidste del var meget forskellig fra Karl Knutssons 1453. Og selv om de to marker havde været identiske, vilde man heraf ikke have kunnet slutte, at underafdelingen örtug var det samme på Gotland og i Sverige; det förste sted regnede man nemlig fra det 14de århundredes midte i fölge Gutalagen 32 stykker på marken, i Sverige altid 24. Dette forhold mellem de to landes mönter vedblev at bestå; i Sydsverige regnede man gennem hele det 15:de århundrede 4 gotlandske örtuger (artinge, ore, sekspenninger) lige med 3 svenske. Også på Gotland gjaldt, som vi ovenfor have set (pag. 5), dette forhold på Iver Akselsöns tid.[1]

---

[1] At »svarta gutan», som navnlig benyttedes i *Östergötland*, stadig forringedes i forhold til svensk mönt, berörer dog ikke synderligt forholdene på Gotland på Iver Akselsöns tid, da den her spillede en langt ringere rolle. I övrigt må den gotlandske mark i Östergötland have været ganske forskellig fra den egentlige gotlandske 1485, thi 1434 siges det om den, at der gik 4 svarta gutar (à 3 penn.) på ören, hvilket giver en mrk på kun 96 penninge. Man forstår således bedre, hvorledes en engelsk nobel kunde sættes til 10 mrk af denne mönt, men samtidigt til 4 à $4^1/_2$ i anden svensk mönt (*Sv. medeltid*, I, 942; Bergman: *De nummis Gothlandicis dissertatio*, Upsala 1837, p. 5). Ligeledes får benævnelsen »korte mark», »*mark stackota*» nu en bedre forklaring end

I Sverige sank i tidens löb mönten langt i sit forhold til rent sölv; endnu 1449 vare dog 8 mark penninger satte lige med 1 mark lödig, men senere tiltog möntens forværrelse yderligere: 1467—1470 var forholdet 1 til 9, og under Sten Sture synker mönten endogså gennem 1 til 10 indtil 1 til 11 i 1490erne.

I Lübeck synes tilstanden kun at have været lidet bedre. Året 1461 betegner her det tidspunkt, da man mente at måtte gribe ind for alvor og forsöge en forbedring; forholdet var da 1 til 11½. I de fölgende år eksperimenterede man stadigt, hvorom talrige »Münzrecesse» fra Hansestædernes möder bære vidne; 1467 traf man således bestemmelser, hvorefter der til een vejet mark vilde svare 10 eller 10½ mark penninge, men dette overholdtes ikke og 1468 var forholdet igen bestemt til 1 til 11½. Hvorledes det gik i de fölgende år, er os ret ubekendt. Henimod århundredets slutning synes der imidlertid at have fundet en virkelig forbedring sted, og når en rinsk gylden 1491 i Sverige var lig med to mark penninge, medens den året efter i de vendiske stæders reces sattes til 22 skilling lybsk, tör man vel heraf slutte, at den sidstnævnte har haft en kurs af omtrent 1 til 8, den svenske mönt derimod kun af 1 til 11.[1]

Heraf fölger imidlertid ingenlunde, at de beregninger, som foretoges i den hanseatiske handelsverden, rettede sig efter de ovenfor anförte forhold. Thi medens man ved udmöntningerne benyttede den rene 16-lödige mark som udgangspunkt, var den »mark sölv», som brugtes i almindelig handel og vandel, mindre fin og kun 15-lödig.[2]

den tidligere anvendte, hvorefter navnet skulde stamme fra de enkelte möntstykkers ringe omfang. Efter 1453 måtte denne mark jo endog kun blive 64 penninge.

[1] Grautoff, *Historische Schriften,* III p. 266. *H. R.* 2 R., VI pp. 33 og 66; VII p. 393; 3 R. I pp. 351—352. *Sveriges medeltid,* I p. 946. Forssell, *Anteckn. om mynt, vigt etc.,* p. 43 (*Sveriges inre hist.* II).

[2] Grautoff p. 36.

Modsætningen mellem mark penge og denne mark sölv er altså mindre end ved den ovenfor omtalte rene mark; tallene må derfor reduceres ganske betydeligt. Hvis man for tiden ca. 1460 til 1490 siger, at forholdet mellem sölv og penge var 1 til 9 à 1 til 10, er man åbenbart ikke langt fra at træffe det rette.

Og for den fjerne ö Gotlands vedkommende, hvor Münzrecesserne som regel sikkert slet ikke bleve bekendte, er det tydeligt, at man har fulgt den almindelige handelspraksis, tilmed da denne gav mere afrundede forholdstal, som vare lettere at operere med. At man for 1 mark sölv skulde have 9 eller 10 mark penge, var en sag, som var let at erindre, og uden småligt hensyn til den lybske mönts årlige fluktuationer op og ned er man bleven stående fast ved et for længere tid vedtaget og fastslået forhold.

3. Sommer- og vinterskat.

Vor viden om livet på Gotland i middelalderen er såre ringe. Noget kender vi til, hvorledes det formede sig inde i Visby, så godt som intet er os bekendt om det på landsbygden. Gotlændingene have åbenbart sjældent brugt det skrevne ord i deres juridiske mellemværender; her som på Island har det folkelige styre forenklet administrationen så meget som muligt. Bekendtskabet mand og mand imellem, hvor hele folket dannede som en eneste familie, har vel også overflödiggjort en række retsmidler, som andet steds påkrævedes. Fölgen heraf for os er imidlertid, at det er os umuligt nedefra at studere folkets tilstand og at lytte til dets egen röst.

Et held da, at der bydes os en lejlighed til ovenfra at kaste et blik ned på landet, selv om det vil vise sig, at de enkelte beboere unddrage sig vore öjne, og at vi kun möde dem i masser. Dette gælder navnlig ved de

skatter, som Iver Akselsön årligt hævede af Gotland, og som ovenfor ere nævnte. Over *sommerskatten* 1485 står der: »Sommer Skat over Landet, som iach förstth opbar». Disse ord vise, at den talende må være selve Ivers kammermester, som foruden at forfatte hans regnskaber også har oppebåret skatten.

Undersöger man listerne over sommerskatten 1485—1487, viser det sig tillige, at den altid oppebæres i Maj maaned. Kammermesteren med nogle af svendene fra Visborg drage rundt fra ting til ting omkring hele öen og opkræve de enkelte partier af skatten hos de forskellige dommere, som ved denne lejlighed tjene som oppebörselsmænd.

De 20 ting opregnes da, hvert med sin dommer; ordenen er den, at man fra Visby bevæger sig mod nord og fölger langs kysten, indtil man kommer tilbage til sit udgangspunkt. Ved hvert ting nævnes, hvor meget oppebörselsmanden »förte ud» i rede penge, og hvilke naturalier man har kvitteret for i stedet for penge. Som pröve skal her anföres den förste side.

»Dede tingh.

Item Sneevold lille .... 37½ Mark.

Quitt.

Endre tingh.

Item Jon Hulthe .... 37½ Mark.

Quit.

Bro tingh.

Item Oloff Tomissön .... 20 Mark.
It. en samme oloff tomissön .... 16½ Mark.
It. en samme Oloff Tomissön .... 1 fr.
Item quittencie for Jens Massöns gordh 3 fr.
Summa lateris rede peninge .... 111½ Mark. 1 fr.
Summa qvitingh .... 3 fr.»

Adderer man alle summerne under hvert enkelt ting, viser det sig, at 7 af tingene (*Dede, Endre, Bro, Lummelunde, Ege, Este* og *Hamblinge*) skulde yde 37½ mark; af disse formår dog Ege 1485 og 1486 kun at yde 30. De övrige 13 ting (*Bels, Forsvede, Rude, Lyne, Halle, Kieglinge, Garde, Burs, Hemse, Hoborgx, Hyede, Bande* og *Stenkomle*) skulde præstere 50 mark; Hoborgx formår dog hverken 1485 eller 1486 at give mere end 45. Lyne yder 1485 kun 29½ mark.

1487 mangler Halle i fortegnelsen, og listen er afbrudt fra Este af[1], så at ialt 6 ting mangle. Forsvede, Rude og Bels yde i dette år kun 44 mark; der står da også ved dem: »restat 6». Ege synker til 21, og her noteres de mærkelige ord:

»It. Niels Binge *paa mantallet* 21 m.»

Når hertil föjes, at Bro skrives Brod, og at der også er andre uregelmæssigheder i stavemåden; endelig, at skriften viser tegn til hastværk, får man en anelse om ekstraordinære forhold dette år. Man fejler næppe, når man antager, at det er de politiske forhold og kong Hans' ankomst, som har forstyrret arbejdet og endt bogen.

I dette sidste år bliver skattens störrelse kun 590½ mark, men begge de tidligere år *900 mark*. Normalt vil denne sum fremkomme, når 8 ting yde 37½ mark hvert, og de övrige 12 hvert 50 mark. Når imidlertid i denne bog kun 7 ting höre til den förste kategori, men 13 til den anden, forklares dette let, når vi mindes, at to af tingene ikke formå at yde deres fulde skyldighed (Ege og Hoborgx); som erstatning herfor har man hævet Lyne tings afgift fra förste klasse til anden, men det er kun i 1486, at det virkeligt evner at udrede 50 mark.

Kvitteringerne repræsentere meget små summer, ialt

---

[1] Dette skyldes dog, at blad 113 nu mangler; se ovenfor i beskrivelsen af håndskriftets enkelte dele.

1485 ca. 13 mark og 1486 4 mark. Kun 1487 står der under de fleste ting 4 mark som kvitning for en okse; denne har vel skullet bruges i anledning af krigsurolighederne. Kvitteringerne lyde på kar og ember eller, i to tilfælde, på navngivne mænds gårde, nemlig Jens Madsöns under Bro (se ovenfor) og under Halle ting:

»Item Quittningh for *junker Villelms* gord $1^1/_2$ Mark». Denne junker Vilhelm må sikkert være den Vilhelm v. d. Felde, der i 1480-erne overdrog Iver Akselsön sine arvekrav på Riga og slog sig ned på Gotland under hans beskyttelse for derfra at drive kaperi.[1] Han har altså köbt gård på öen, og denne, ligesom den ubekendte Jens Madsöns, har været skattefri. Men alle disse kvitteringssummer må lægges til de virkeligt udredede pengesummer for at frembringe slutsummerne $37^1/_2$ og 50.

Disse tal kan ikke undlade at vække vor opmærksomhed. De bære ikke tilfældighedens præg, men det förste af dem hörer ikke under »de runde chifre«. Dog, når vi betragter det nærmere, opdage vi, hvorledes det er fremkommet; *begge tallene ere nemlig multipla af* $12^1/_2$.

Herved ledes vi da ind på den tanke, om hvert tingsområde skulde være lagt i lægder, 3 for de mindre og 4 for de större tings vedkommende, således at hvert lægd skulde udrede $12^1/_2$ mark. Listerne i regnskabsbogen give os desværre ringe oplysning herom. Summerne fra de enkelte ting flyde aldrig ind i mindre afdelinger à $12^1/_2$ mark, ja ikke heller i brökdele heraf, og desuden skulde man vel vente under tingene at finde navnene anförte på de underoppebörselsmænd for lægderne, som »förte ud». Nogle navne nævnes ganske vist ved siden af dommerens, men de tilhöre enten hans sönner eller hr. Ivers svende; kun i visse tilfælde anföres også personer, som åbenbart ere

---

[1] Skoglund, *De yngre Axelssönernas förbindelser med Sverige 1441—1487,* p. 221.

folk fra egnen. Vi kan da ikke have lov til at tænke os faste underafdelinger af tingkredsene, men kun en simpel inddeling i skattelægder på $12^1/_2$ mark. Dette kan man med henblik på vort mangelfulde kendskab til Gotlands topografi i middelalderen kun beklage; det flade land deles kun i særafdelinger ved myr og skove, og at konstatere de nöjagtige grænser for disse mindre distrikter (tingkredse med eventuelle underafdelinger)[1] er nu umuligt for os. På den anden side gives der os herigennem et vink om, hvorledes lægderne må tænkes opståede; dog herom senere.

Som en interessant oplysning om, hvorledes den endelige udredning af skatten gik for sig, skal til slut anföres notitsen under Kieglinge ting 1485:

»Item anamede jach epter Per Buge, som han hade opboret for Kieglinge tingh, som m. h. (ɔ: min herre[2]) selff antvordet migh ut aff per bugis contor i her Michels och Henrikx scriffveris nerverendhe $44\,^1/_2$ Mark 1 fr. 4 alba.

Item svo hade han utgiffvet aff samme fulle skat, thet regnes migh för qvitningh ...... 5 Mark 8 alb.»

Af dette lille interiör fremgår det tydeligt nok, at Per Buge er en lige afdöd oppebörselsmand; hans efterfölger hed Oluf Hyedeby. Det er dog ikke denne, men kammermesteren, som taler; hr. Michel er vel den stedlige præst, Henrik skriver nævnes hyppigt i regnskabsbogen. Episoden må være foregået på den vanlige sommerskatsrejse, og om en lille uorden i den afdödes regnskabsvæsen vidner udsagnet om kvittering, som er ret oplysende, da man heraf ser, hvorfor man er så ivrig for at fastslå disse små belöb nöjagtigt.

---

[1] At disse ikke kunne være lige med sognene, fremgår af en sammenligning mellem antallene. Derimod viser det sig, at af de 72 lægder falder 24 inden for hver af öens tredinger. (Jfr. Styffe, *Skand. u. unionstiden,* pp. 347—349).

[2] Iver Akselsön er altså denne gang med på rundturen.

Altså: Skatten pålægges fra oven, 900 mark skal udbetales, fordelingen vedkommer derimod kun tingene selv.

De folkelige embedsmænd, som opkræve denne skat ere os også bekendte andet steds fra som indehavere af dommerværdigheden; det var höjtansete mænd, hvis stilling synes at have været arvelig, og som boede på store gårde, der for största delen eksistere den dag i dag. En gård som t. eks. Österlingx, hvor dommeren for Burs ting. Jacop Österlingx, havde sæde, og som ligger i Stånga sogn på grænsen til Burs, har indtil vore dage været lensmandsgård.

Pendanten til sommerskatten er *vinterskatten*, der oppebæres i samme måned, men en fjorten dags tid senere. Vinterskatten opkræves altså for den allerede forlöbne tid, i hvilken henseende den danner en modsætning til sommerskatten. Iövrigt bærer den stor lighed med sin forgænger. Summerne ere akkurat dobbelt så store som ved sommerskatten; 75 eller 100 mark, eftersom tingene betale $37^1/_2$ eller 50 om sommeren. Vinterskatlisten 1485 svarer ejendommeligt nok i enkelthederne mest til sommerskatlisten for 1486 [1] og indtager nærmest et overgangsstadium mellem de to sommerskatlister af 1485 og 1486. At der er en del uregelmæssigheder med hensyn til betalingen. kan ikke undre; navnlig falder det de mindre ting svært at udrede deres 75 mark (Dede, Bro, Ege og Este), men pålignigen af de enkelte dele af skatten har vel heller ikke altid kunnet være lige nöjagtig.

Lægderne ere altså denne gang hver på 25 mark (henholdsvis 3 og 4 gange dette belöb). Heraf synes atter at fremgå, at sommerskattens lægder à $12^1/_2$ må være fremkomne ved en halvering af de ovennævnte. Og endelig kan man vel heraf slutte, at vinterskatten er af ældre oprindelse end sin kollega.

---

[1] Lyne ting står nemlig i den förstnævnte til 100 mark.

Totalsummen af vinterskatten skulde altså normalt blive *1800 mark;* 1485 når den dog kun ca. 1753 mark men 1486 til gengæld ca. 1810 mark. For 1487s vedkommende giver håndskriftet ingen meddelelser.

Vende vi os derefter til de detaljerede oplysninger under de enkelte ting, se vi, at kviteringerne nu repræsentere större summer end ved sommerskatten. 1485 belöbe de sig til ca. 435 mark, 1486 til 468. De lyde denne gang på naturalieprodukter som hvede, tjære, æg og smör m. m.; og de give os interessante oplysninger om datidens varepriser, så at der senere vil være anledning til at vende tilbage til dem. 1486 bortfalder dog i almindelighed kvitteringerne for hvede og æg, vistnok på grund af smörrets stigning fra 4 til 5 mark pr. tönde. Men kvitteringerne lyde også her som ved sommerskatten på enkelte bestemte mænds gårde. Först og fremmest nævnes Jens Madsön og junker Vilhelm, den förste med 6 skilling 4 hvid, den sidste med 4 mark[1]. Men desforuden anföres kvitteringer for en række munkelandboer, vistnok under Roma kloster; de opregnes for begge år under Dede, Lyne, Halle, Bande og Stenkumle ting, og deres kvittering belöber sig i alt til 26 mark. Også de have altså været skattefri (også for sommerskat?).

Ejendommeligt er det dernæst at se, at når oppebörselsmændene ikke evne at udrede deres tingssummer alene, få de som regel hjælp af deres kollegaer ved de andre ting. Det er atter de små ting (Dede, Bro, Lummelunde, Ege og Este), som behöve hjælpen; de ligge som regel mod vest og ere de fattigste, vistnok på grund af Visborgs nærhed, muligt også, fordi den gamle handelsvej berörte östlandet, og forbindelsen herfra med lan-

---

[1] Disse tal anföres her, da de *ikke* betegne det dobbelte af den sum, hvorfor de to mænd fik kvittering under sommerskatten.

dene ved Rigabugten aldrig ophörte[1]. De östlige og sydlige ting ere da også mere velhavende. Det er dommere som Jacop Coparff fra Rude, Jacop Österlingx fra Burs og Oloff Gerolds fra Hoborgx, der gang på gang kunne assistere deres fæller, tidt med meget betydelige belöb.

Hvad endelig det interessante spörgsmål om tilværelsen eller ikke-tilværelsen af faste underoppebörselsmænd angår, som vi berörte under sommerskatten, förer de oplysninger, vi få ved vinterskatten, os ikke synderligt videre. Atter her möde vi en del dommersönner og nogle af Iver Akselsöns svende, desforuden ganske vist en række bönder, men de fleste af disse bære andre navne end dem, som vi traf ved de samme ting under sommerskatten, og når de ere de samme, udrede de i hvert fald belöb, som ingenlunde ere dobbelt så store som de tilsvarende ved sommerskatten. Hvis man derfor tör kalde disse mænd underoppebörselsmænd, er det i hvert fald sikkert, at de ikke have bestemte kredse under sig, og at de delvis skifte fra år til år. Dette medförer atter, at vi, i det mindste forelöbigt, må lade den sidste gåde stå ulöst: Fordelingen af skatterne på de enkelte gårde inden for tingkredsene. Kun dette synes på forhånd at være givet, at de have båret meget ulige skat efter störrelsen (se Jens Madsöns og junker Vilhelms gårde), og herved forsvinder atter enhver udsigt til nogensinde ad statistisk vej at kunne udregne gennem skatterne, hvor talrigt befolket Gotland har været på Iver Akselsöns tid i 1480erne.

---

[1] *Regnskabsbogen* indeholder ikke få vidnesbyrd herom; ofte nævnes det, at Ester ere komne over fra Ösel.

4. Mantallet og de mindre skatter.

Medens sommer- og vinterskatten ere af ganske samme stöbning, stiller forholdet sig noget anderledes, når vi vende os til den tredje og sidste af de store skatter, den interessanteste af dem alle: *Mantallet.* Da vi her står over for den sidste mulighed til at få klaret nogle af de ovenfor anförte gåder, og da denne skat efter hele sin karakter er mindre forståelig end de tidligere, vil der være anledning til at beskæftige sig mere indgående med den.

Mantallet anföres også for to år: 1485 og 1486, det förste ved årets slutning ($^{25}/_{12}$), for det fölgende år derimod först i begyndelsen af 1487. Den opkræves altså i vinterens hjerte, men heraf fremgår ikke klart, om den oppebæres for det forlöbne år eller for det kommende; hvis året har været regnet fra juleaften, er måske det förste det sandsynligste. Om denne skat finde vi tillige et par oplysninger mellem regnskabsbogens udgifter, nemlig

$^{31}/_{12}$ 1485: »Item gaff Claves Ogesson mygh, för en vy ryde i mantall, till en hesth, min Herre gaff mygh, och befallede Jörgen Olsson at faa mygh paa fruerstuen .... 30 Mark;»

og en måned senere en lille udgiftspost:

$^{24}/_{1}$ 1486: »Item Hans föglere, som han gaff ut, med[ens] jach var paa landh i mantall».

Heraf ser man dog ikke klart, hvor vidt kammermesteren med sit fölge har foretaget en mantalsskrivning, som jo i hvert fald må være gået forud for opkrævningen af pengene, eller om også dette hverv har påhvilet dommeren. Det förste må dog vistnok siges at være det sandsynligste, eller i hvert fald, at skrivningen har fundet sted under kontrol fra begge sider. Af en notits 1487

ser man iövrigt, at Iver Akselsöns brodersön, Klavs Ågesön, denne gang fulgte med på rejsen rundt om til tingene, ligesom hans farbroder ved sommerskatten 1485.

Hvad dernæst summerne fra de enkelte ting angår, som ved denne skat ingenlunde danne afrundede tal således som ved de to foregående, vil det være nödvendigt at anföre dem for alle 20 ting; af praktiske hensyn anbringes de fra sommer- og vinterskatterne kendte mindre og större ting for sig i to grupper, og afgifterne for begge årene 1485 og 1487 opstilles ved siden af hverandre til sammenligning. Totalsummen er det förste år *840½ mark*; 1487 *836 mark*.

	1485	1487		1485	1487
Dede:	21 mark	20½ mark	Bels:	45 mark	43 mark
Endre:	36 »	36 »	Forsvede:	41 »	41 »
Bro:	30 »	31 »	Rude:	39½ »	40½ »
Lummelunde:	32 »	33 »	Halle:	40½ »	43½ »
Ege:	26½ »	26 »	Kieglinge:	57 »	54 »
Este:	40½ »	41 »	Garde:	47 »	47 »
Hamblinge:	49 »	49 »	Burs:	50 »	50½ »
			Hemse:	43½ »	43 »
Lyne:	46½ »	46 »	Hoborg:	47 »	46 »
			Hejde:	54 »	51 »
			Bande:	45½ »	45 »
			Stenkomle:	49 »	49 »
Summa	281½ mark	282½ mark	*Summa*	559 mark	553½ mark

Som man ser, er der nogen fluktuation i de to års angivelser, men næppe så stærk eller så rationel, at man kan tale om frem- eller tilbagegang. Men mærkeligere er det, at bortset fra Hamblinge svæve alle de små ting mellem 20 og 41 mark; tingene i den anden klasse derimod mellem 40 og 57[1]. Talende er forholdet ved Lyne der, som vi ovenfor så, er blevet flyttet op til de store ting fra de små, og som har en mantalsafgift, der er stor nok til at berettige dets optagelse i de störres klasse og

[1] Middeltallet bliver i den förste gruppe 31 (35) mark, i den sidste noget over 46.

til at foranledige dets territoriums deling i 4 i stedet for 3 lægder.

Een ting fremgår imidlertid ganske tydeligt af et blik på ovenstående tavle, at det er mantallet, som tjener til grundlag for sommer- og vinterskatten, og ikke omvendt. Det princip, at tillægge de forskellige ting et forskelligt antal lægder efter deres folkemængde eller rigdom, er hentet fra en betragtning af mantallets störrelse ved de forskellige ting. Man har heraf set, at det vilde være ubilligt at påbyde ethvert af de 20 ting udredningen af en lige stor part af de 900 eller 1800 mark. Den omvendte udvikling, at mantallets så varierende summer skulde stamme fra de to andre skatter, der ere påbudte fra oven, lader sig ikke tænke. *Altså er mantallet den fundamentale skat imellem de tre, som vi indtil nu have behandlet.*

Et uvilkårligt vidnesbyrd i samme retning er den ovenfor anförte fejlskrift (p. 13), da kammermesteren ved Ege ting 1487 kommer til at bruge ordet mantal om sommerskatten. På en vis måde har han ret; indirekte er jo denne skat også et mantal, da den er bygget derover.

Hvad mantallets detaljer angå, minde de meget om vinterskattens. Også her have vi kvitteringer for ydelser i produkter, men forskellige fra de ved vinterskatten anförte. Foruden hvede nævnes her kul, jern, vadmel, ål, aborrer, gedder, visse »mad fisk», »emmer» o. s. v. 5 tönder »selpeck» skal vistnok betegne sælspæk[1]. Derimod se vi ingen enkelte personer undtagne fra skattens erlæggelse, hverken lægmænd eller munkelandboer. Her som tidligere kan det hænde, at en dommer hjælper en anden, og at vi træffer enkelte bönder under dommeren, som assistere ham med at »före skatten ud».

Inden vi nu vende os til en nærmere undersögelse af

---

[1] I mantallet 1487 möde vi ved flere ting de ominöse okser à 4 mark, som vi kende fra sommerskatten samme år.

mantalsbegrebet i almindelighed og det gotlandske mantal i særdeleshed, vil der være anledning til at kaste et hurtigt blik på de tre småskatter, som ere indförte i regnskabsbogen: *Höpenninge, Husarundspenninge* og *Seckepenninge*. Vi have tidligere set, at de to förste udgå i Maj måned sammen med sommer- og vinterskatten, den sidste om efteråret. De to förste småskatter höre i det hele nöjere sammen.

Höpenningene ydes af 8 ting (Kieglinge, Garde, Hoborgx, Hamblinge, Ege, Hemse, Rude og Burs) og ere i de 5 tilfælde 22 mark; Hoburg yder 20, Hamblinge 16 og Ege 13.

Denne beregning er åbenbart grundet på sommerskattens poster, som i alle de anförte tilfælde ere godt og vel det dobbelte af disse poster. I sidste instans er altså også denne lille skat baseret på mantallet. Den ydes af de fjernest fra Visby liggende ting og er vel, som Styffe[1] mener, en aflösning for en naturalpræstation, som de nærmere boende yde. Denne må, som navn og årstid viser, være hö. Da man af regnskabsbogens udgifter ser, at prisen herfor var 1 mark pr. læs, repræsentere altså tingssummerne lige så mange læs hö, som der angives mark. Summa summarum af höpenninge er *159 (160) mark.*

Husarundspenningene, som fölge derefter, ydes kun af Rude og Forsvede ting. De ere omtrent lige store 1485 og 1486, men variere en smule *(ligesom mantallet);* for Rude er summen ca. 39, for Forsvede ca. 41 mark. Det mest interessante ved skatten er næsten navnet, men den har desforuden to til, nemlig 1485, »arbejdis penninge» og 1486 »*Sommer mandtall*». Disse husarundspenge ere sikkert ligesom höpengene en aflösning for en ydelse. De to tings betydelige afstand fra Visby gör dette endnu sandsynligere, men hvorfor finde vi så ikke en lignende

[1] *Skand. u. unionstiden,* p. 343 anm. 2.

ydelse fra ting som Ege og Hoburg? Navnet arbejdspenninge synes at henvise dem til at være en aflösning for arbejde, måske inne eller hoveri til Visborg. Muligt kunde de også være betaling til befæstningsarbejder inden for de to tingkredse selv. At Iver Akselsön byggede slige skanser (ved Slite?) rundt om ved kysten, er bekendt[1].

Det mærkelige navn »Sommer mandtall» (ligesom husarundspenninge») og summernes små variationer viser vel, at vi også her have vintermantallet, med hvilket de ere lige store, blot under anden signatur (jfr listen p. 20).

Endelig har vi *Seckepenningene* tilbage. De ere i modsætning til de to foregående en ydelse om hösten og gives for alle ting, men til gengæld med mærkeligt små belöb, som derfor også kun anföres med een post pr. ting. I alt skal skatten kun indbringe *30 mark*, et resultat, der fremkommer, når de lavere ting betale 5 fr. hvert, og de höjere 6 fr. 8 hvid. Altså selv ved disse småsummer möde vi systemet fört ud i sine konsekvenser: Hver lægd skal betale $1^2/_3$ fr. = 20 hvid. Dette er virkelig også tilfældet i praksis for de 16 tings vedkommende; af de 4 resterende mangle de to angivelse, Hoburg står kun til 6 fr. og Ege til 1 mark. I det hele kan man ikke forlange et skönnere bevis for, at også denne ubetydelige afgift til syvende og sidst er bygget på mantallet.

Hvad er sækkepenninge? Er det aflösning for accise ved stadens port? En sådan skat måtte vel gå höjere op og desuden sagtens falde ulige på de forskellige tingkredse. Eller ere pengene snarere en mölleafgift? At kammermesteren skulde have gjort sig den umage at foretage en rundrejse omkring öen for at indkræve den, er næppe troligt; og når der under Hoburg 1486 nævnes:

»Oloff gerolds, som Yserne fik migh, 6 fr.»,

---

[1] *Danskt Mag.,* 3 R. III p. 102.

behöver det kun at betyde, at vedkommende mand ved sin tilbagekomst til Visborg har indbetalt pengene til ham.

Hvor meget belöber altså Iver Akselsöns årlige skatteindtægt af Gotland sig normalt til? Når vi addere sommerskattens 900 mark, vinterskattens 1800, mantallets 840, 159 mark höpenninge, 80 mark husarundspenninge og 30 mark sækkepenninge, komme vi til det mådeholdne resultat: *ca. 3800 mark penninge.* Om noget skattetryk kan her næppe være tale. Underligt er det dog, at vi ikke se en eneste indtægtspost af staden Visby; nogen sådan nævnes heller ikke i hele regnskabsbogen. Naturligvis er der den mulighed, at sådanne have været indförte i andre, nu tabte böger, men sandsynligt er dette ikke, thi i den bevarede regnskabsbog er også indfört de udgifter, som Iver Akselsön foretager i Visby, og da regnskabsbogen gör indtrykket af stor fuldstændighed, kunde eventuelle indtægter af staden næppe heller være langt borte. Man nödes da til den tro, att der ingen sådanne, i hvert fald ingen regelmæssige, har været.

Altså: *Hele Gotlands skattevæsen på Iver Akselsöns tid er bygget over denne ene skat, mantallet,* som årligt indbringer omtrent 840 mark, men som næppe er et mantal i ordets moderne betydning. Ud fra dette er det lykkedes lensmændene, eller lensmanden, at bevæge befolkningen til at påtage sig udredningen af andre större og afrundede summer efter det samme princip. Det er dette mantal, som vi må se at få klarhed over, hvad det betyder, og hvorfra det stammer, om det er indfört fra et andet land eller opvokset i Gotlands egen jord.

5. Sammenligning med svenskt, danskt og tyskt skattevæsen.

At i hvert fald navnet mantal ikke benyttes på Gotland för på Iver Akselsöns tid, er vistnok ubestrideligt. Men at heller ikke det deraf dækkede begreb har fundet anvendelse her, er lige så sikkert, og gå vi til den eneste kilde, som giver os oplysning herom, den gamle Gutalag, der senest må være forfattet ved år 1300, lyder dens bestemmelse i moderne oversættelse (§ 53):

»Det er også lovligt, at hvis »*schut*» skal sammenskydes til landets tarv, da skal den skydes
efter *marketal*, både af ejendom og lösöre,
men ikke af forarbejdede kostbarheder.»

Ordet »schut», der i den plattyske oversættelse af loven gengives ved »Geschoss», er en benævnelse for skat, som er os velbekendt fra middelalderens senere århundreder; »skottet» möder os i de nedertyske og danske stæder og i selve Stockholms stad[1]. Det ejendommelige er dog, at den her i Norden kun på Gotland findes brugt for landets vedkommende, ellers altid i stæderne. Muligt er det jo imidlertid, at »schut» simpelthen skal oversættes ved skat, og at det plattyske »Geschoss» egentlig er et for specielt begreb til at dække det. Men eet er sikkert, at der ikke er den ringeste forbindelse mellem mantal og marketal, så vist som det förste er en personlig afgift, og det sidste en formues- og ejendomsskat.

Vi må altså söge bort fra öen til nabolandene, i håb om at få bedre lykke ved vore efterforskninger dér; naturligst er det först at vende sig til det nærliggende *Sverige*. Som bekendt bruges ordet mantal tilstrækkeligt ofte her, men rigtignok mest på en tid, som er samtidig med, eller som fölger efter Iver Akselsöns herredömme på Got-

---

[1] *Sv. hist. Tidskr.*, 1903 pp. 30 og 105 f.

W. Christensen, *Dansk Statsforvaltning i det 15de Århundrede*, pp. 332.

land. Dog blive vi heller ikke ladte ganske i stikken, hvis vi gå noget længere tilbage i tiden. For at forbigå den gamle sagnomspundne »nefgiald» behöve vi kun at vende os til Uplandslagen for her at finde et mantal, der både for sit navns vedkommende og det dertil svarende begreb viser sig fuldt ud at svare til fordringerne om en personlig skat.

Uplandslagen bestemmer angående ledungslamen, der ydes som erstatning i de år, da der ingen leding stilles, at den skal udgå i 4 afdelinger, skeppsvister. For os er der anledning til at fæste vor opmærksomhed ved den tredje af disse, som bestod i 40 mark penninger pr. skib, samt og navnlig ved den fjerde, der ligeledes bestod af penge og skulde ydes efter mantal af bönder, bondesönner, legodrängar og löskomen (lösdrivere?) Aldersgrænsen var det 20de år. Men ikke nok hermed; om endnu en afgift, ättegälden, bestemmer Uplandslagen, at den skal udgå efter mantal med bestemte summer pr. hundare og skeppslag. Mellem disse to sidste omstændigheder er der ingen virkelig modsætning; det enkelte individ måtte simpelthen betale sin brökdel af afgiften for hele hundaret.

Mantallet synes altså at være knyttet til ledingspligten, ved hvilken bonden kom mest til sin ret som menneske og ikke vurderedes efter sin ejendoms störrelse alene; og det stemmer godt hermed, at vi i Norge se, at ledingen fordeltes på bönderne inden for de enkelte skibsreder efter mantal. Men bestemmelsen i Uplandslagen danner dog for Sveriges vedkommende en undtagelse; det er kun for en del af skatten, at man benytter en beregning efter mantal, de to förste skeppsvister og hele ledungslamen i næsten alle andre provinser lignes på formuen og jorden efter den bekendte beregning i örtug jord eller attunger. Dog have vi her opnået at se mantallet tjene som grundlag for en ordinær og direkte skat.

Men det svenske mantal kom senere igen til ære, nemlig da de ekstraordinære skatter, »*hjälperna*», på unionstiden tiltoge så stærkt. Imidlertid har det nu til en vis grad ændret betydning; det betegner ikke længere det enkelte individ, men bonden med så megen jord, at han er fuldtbesiddende, »fullsæde». Man har kaldet dette »et kvalificeret mantal» eller en »besutenhet», og et vist antal af disse »fullsæder» forenedes derefter til at udrede en »gärd»; eller også pålagdes en sådan skat et helt distrikt, hvorpå den inden for dette fordeltes efter mantal. Mantalsskrivningen foregik vistnok oftest fra oven; 1501 siger således en lensmand: »Jeg har faret omkring og ladet skrive mantal og holdet höstting med bönderne, som sædvane er», et udsagn, der levende minder os om et tilsvarende i Iver Akselsöns regnskabsbog (se ovenfor p. 19)[1]. For at lette oppebörselen af skatterne delte man nu også provinserne i mindre dele, således nævnes fra Helsingland Tridjunger, som synes at stå i sammenhæng med skattevæsendet. Sådanne nævnes som bekendt også på Gotland, og der er også her en mulighed for, at de have fundet en lignende anvendelse (se p. 15 note 1). Endnu skal bemærkes, at vi 1530 i Sverige have meget indviklede skatter med navne som sommer- og vinterskat samt dagsverkpenninge (Upland), eller arbejds- og höpenninge (Finland). I hvert fald delvis have disse også eksisteret i det 15de århundrede, men de udgå ikke med afrundede belöb, deres betydning er uklar, og hvor vidt de ere udgåede efter mantal eller ej, gives der os ingen oplysning om[2].

Skönt svaret på vort spörgsmål allerede for en stor

---

[1] Når skatten påhvilede hele territoriet, synes dettes beboere dog selv at have ordnet fordelingen mellem sig.

[2] H. Hildebrand, *Sveriges medeltid*, I, 240, 258, 262, 264—266, 267 og 280. Bergfalk, *Om svenska jordens beskattning*, 1832, p. 51., Styffes *Bidrag*, 4, CXL ff. Thulin, *Om mantalet*, I, 1—16.

del er givet i det ovenstående, vil der dog være grund for os til at fortsætte vor vandring og söge analogier også andet steds fra. *Danmark* var jo, i det mindste officielt, Gotlands overherre; öen havde været knyttet på en nöjere måde til dette land end nogensinde til Sverige; intet under da, om den også havde modtaget kulturelle impulser herfra. Det danske skattevæsen har som bekendt under middelalderen en noget fastere karakter end det svenske. treheden: inne, stud og leding rummede, i hvert fald i det 13de århundrede, inden for sig alle statsborgerens direkte skyldigheder. På unionstiden var imidlertid systemet gået i forfald; selv om de nævnte afgifter alle vare bevarede, var der vokset en ny række ordinære skyldigheder til statsmagten op ved siden af dem, mest leverancer i natura, hvis anledning vi ofte forgæves söger at forklare os. Det karakteristiske for alle disse skatter, både de gamle og de nye, er imidlertid, at de altid ere knyttede til en vis jordvurdering, aldrig til noget mantal. Dette gælder ubetinget for studens vedkommende, og selv ledingspengene, der oprindeligt havde været ydede med et bestemt belöb pr. havne, som atter bestod af et vist antal selvejere, altså en tilstand, som minder os om de ovenfor skildrede forhold ved det »kvalificerede mantal», vare efterhånden fuldtud blevne det gårdetal, som de egentlig oprindelig skulde være, og udgik med små, men yderst varierende belöb pr. gård. Betegnende er det da også, at ordet mantal i Danmark aldrig bruges om nogen af de ovenfor skildrede ordinære direkte skatter.

Med de ekstraordinære er derimod forholdet et ganske andet. De kaldtes hjælper (som i Sverige) eller beder (som i Tyskland); de bevilgedes af befolkningens repræsentanter med et bestemt belöb pr. hus eller pr. mand, eller atter — som i Sverige — med en vis större sum pr distrikt, som endelig fordeltes på beboerne, der kunde være lagte i lægder på et bestemt antal personer. Ordet mandtal

skattemandtal benyttes udtrykkeligt, og det affattes af lensmanden, der i forbindelse med »en fornumstig klerk og en riddermandsmand» drager på rundrejse gennem lenet. Undertiden nævnes også i et sogn eller en by en eller to mænd, som »stande fore mandtallet» d. v. s. gå i borgen for dets udredning. Störrelsen af afgiften synes regelmæssigt at være 1 mark pr. hoved. Om besutenheter, kvalificeret mantal, er der ikke tale, og man söger at böde herpå ved t. eks. at lade 4 bönder yde 4 mark i forening, en fremgangsmåde, som vi også kende fra Sverige.

Endnu en ejendommelighed må mærkes ved det danske skattevæsen, nemlig de delinger af herrederne, som synes at have fundet sted ved de regelmæssige skatters opkrævning. Dette gælder specielt ledingspengene. På Fyn höre vi således, at herrederne deles i fjerdinger og — hvad der er endnu ejendommeligere —, at eet herred kun har tre fjerdinger. Om en inddeling i tredinger gælder noget lignende; vi have herreder med 2, 4 og 5 tredinger. Det er forhold, som på den mærkeligste måde minde os om oppebörselskredsene på Gotland med deres underafdelinger.

Altså: Vi have mandtal i Danmark, men senere end i naboriget og muligvis stammende derfra; de anvendes altid ved öjeblikkelige skatter af mere tilfældig karakter.[1]

Vanskeligere er det for os at få fat i hovedtrækkene af skattevæsenet det sidste sted, hvorhen vi skulle vende os, i *Tyskland.* Dette skyldes dels de mere indviklede forhold, som det udstrakte territorium förer med sig, dels at der råder uenighed mellem forskerne på de mest grundlæggende punkter. Der vil derfor formentlig være anledning til kun at beröre spörgsmålene på en mere flygtig måde og kun, for så vidt det kan före til udbytte for

---

[1] W. Christensen, *Dansk Statsforvaltning i det 15de Århundrede,* pp. 450 ff., 498 ff., 505 Anm. 2, 508 ff., 529—563.

det hovedspörgsmål, der er den egentlige genstand for vor undersögelse.

Det karakteristiske for Tyskland i modsætning til de nordiske riger er, at »beden», »hjælpen» her er det regelmæssige og normale, og at selve de skatter til »hof- und heerfahrt», som oprindelig havde en anden karakter, efterhånden omformedes og blev til beder. Om selve denne bedes opståen hersker der imidlertid endnu uenighed. Medens *Eichhorn* hævdede dens oprindelse fra »heerfahrts»-afgiften og altså stillede den lig med den svenske ledungslame og den danske ledingsskat, har *Zeumer* sögt at forsvare den anskuelse, at beden oprindelig skulde være den afgift, et distrikts beboere ydede til fogeden for at få retslig beskyttelse af ham. Denne opfattelse af beden som dommerpenge har vistnok störst sandsynlighed, og den har i hvert fald vundet de fleste yngre forskere for sig, men herved bortfalder rigtignok den væsentligste analogi mellem nord- og sydgermansk skattegrundlag. Men der vil i alle fald være grund til at undersöge, om der ikke netop på dette punkt skulde være en lighed mellem gotlandskt og tyskt skattevæsen.

Beden hedder også »gescoz», og Zeumer har sögt at påvise, at den stammer fra landet og går til staden, så at disse to oprindeligt have fælles skatteforhold. Den opkræves en gang om året og er forud for dette bevilget; fordelingen af den påhviler beboerne selv, og den er en skat på jord, vistnok med $1^2/_5$ % (2 penninge pr. 1 mark köbeværdi). Andre steder viser den sig dog at være en kombineret grund- og ejendomsskat; undertiden en personskat. Den er oprindelig, som navnet viser, ekstraordinær, men bliver efterhånden ordinær. Derimod findes der også ekstraordinære skatter, som hvile på plovene. Og i forbindelse med selve beden står undertiden andre afgifter »scap», som udgå efter mantal.

Öst for Elbe er under det slaviske herredömme plov- og

kopskatter almindelige, men ved germaniseringen i det 12te—13de århundrede aflöses disse af den tyske bede. Den er her uden undtagelse en grundskat, som hviler på de enkelte »hufen», et begreb, som svarer til de nordiske bol. Her er altså snarere tale om et gårdetal end om et mantal. Som »hufensteuer» går beden sin sejrsgang gennem de slaviske lande, Mecklenburg, Pommern og Preussen; dette sidste sted dukker den dog först op så sent som under den tyske ordens forfald i det 15de århundrede. Her står den tillige, i det mindste for stædernes vedkommende, i forbindelse med en kopskat, så at man ser, at man fra oven aldrig lod dette så praktiske beskatningsgrundlag helt fare.[1]

Vi have hermed gennemgået forholdene i alle de lande, hvorfra der er nogen mulighed for, at Gotland kan have hentet sine impulser på kameralistisk område. Som bekendt stod öen under den tyske ordens herredömme en hel årrække i begyndelsen af århundredet, og med de nordtyske lande herskede der gennem Hansestæderne hele tiden den livligste forbindelse, hvorom også regnskabsbogen giver os vidnesbyrd. Når vi da skulle spörge om, hvorfra Gotland har hentet sine lån i tiden 1300—1485, ligger det alligevel nærmest at tænke på Sverige eller Danmark, men noget endeligt svar kan ikke gives, förend vi have klaret det sidste og vanskeligste spörgsmål: Er det gotlandske mantal grundlag for en retslig afgift eller for en ledingsskat. Da viser der sig pludselig en uventet vej til også at löse denne sidste gåde og drage konsekvenserne af vore vundne resultater.

---

[1] Zeumer, *Die deutschen Städtesteuern* (i Schmollers staats- und socialwissenschaftl. Forschungen I) p. 1—17, 36—59. Eggers, *Das Steuerwesen der Grafschaft Hoya* (Inaug. Diss. Marburg 1899) pp. 11 og 35. Brenneke: *Die ordentlichen direkten Staatssteuern Mecklenburgs im Mittelalter* (Inaug. Diss. Marb. 1900). Töppen i *Sybels historische Zeitschrift* 1881 pp. 436 ff.

6. Gotlands ældre skattevæsen og mantallets oprindelse.

Thi Iver Akselsöns mantalsskat med de deraf afledede andre afgifter er ikke den förste beskatning, som Gotland har været underkastet i tidernes löb. Vi må kaste et blik på de sparsomme oplysninger, som ere levnede os herom; at gennemgå det gotlandske skattevæsen, således som det efterhånden udviklede sig, er desuden på ingen måde uinteressant, da det så at sige bliver et spejlbillede af hele öens historie.

En gammel beretning, som er bevaret for os i det bekendte tillæg til den gotlandske lov, Gutasagan, går ud på, at gotlændingene gennem deres sendemand enedes med Sveriges konge om årligt at betale ham en skat på 60 mark sölv, hvoraf de 40 skulde tilfalde kongen, og de 20 hans jarl.[1] Denne sidste boede ikke på öen, og en afsending skulde derfor hvert år hente den samlede sum på Gutnaltinget (ved Roma); fordelingen og oppebörselen af den er altså tilkommen gotlændingene selv. Til gengæld lovede kongen beboerne sin beskyttelse, og frihandel aftaltes mellem de to stater. Endelig skulde der årligt lyses fred for gotlændingene til at besejle alle Upsalakongens have, og på samme måde for svenskerne under sejladsen til Gotland.[2]

Traktaten er så gammel, at den muligt endog stammer fra den sidste hedenske tid, i hvert fald er den ikke senere end ca. 1030. Den betegnede nu i löbet af et århundrede den eneste forbindelse, som fandtes mellem

---

[1] Denne sidste omstændighed synes at tyde på, at pengene, i hvert fald delvis, ere at betragte som en ledingsaflösning.

[2] I opfattelsen af denne sidste bestemmelse fölger jeg Säve (*Gutniska urkunder*, 33) og Rydberg (*Sveriges traktater*, I Nr. 19) i modsætning til Schlyter (*Sveriges gamla lagar* VII, 97), der kun vil lade fredlysningen gælde for sejladsen på Sverige, ikke tillige på den botniske og finske bugt.

Sverige og Gotland. Imidlertid blev kristendommen indfört, og ved midten af det tolvte århundrede fandt det næste skridt sted: Gutarne lovede at fölge Sveakongen med 7 snekker i hærfærd mod hedenske lande. Dog traf man den tillægsbestemmelse, at når de ikke formå (efla) dette, skal de betale 40 mark penninge pr. skib, dog först det påfölgende år. »þet haitir laiþingslami» tilföjer sagan.

Det tredje og sidste skridt blev taget på *Magnus Ladulås'* tid. Denne konge, der ligeledes fik udstrakt sit herredömme over den blomstrende hansestad Visby og tvang indbyggerne til at betale dröje böder for deres ulydighed mod sig, en begivenhed, der dog ligesom skildringen af Visbys skatteforhold over hovedet ligger uden for denne fremstillings ramme, stræbte også efter at knytte selve öen nærmere til sig. 1285 fik han gennem sine sendebud beboerne bevægede til at gå ind på at betale ledungslame hvert år foruden den gamle skat. Angående pligten til leding erklærede kongen, at han indskrænkede den til kun at gælde for korstog; han glemte åbenbart, at den aldrig havde gældt for andet. Hermed var Gotlands skattepligt fuldt udviklet; en årlig afgift af 7×40 mark penninge + de 60 mark sölv, regnede i penge efter vedkommende tidsalders vurdering, måtte blive den fulde skyldighed.

Endnu en tid formå vi at fölge det gotlandske skattevæsens historie. Flere hundrede år senere beretter Olaus Petri i sin krönike, at Gotlændingene vare blevne enige med *kong Birger* om, at de årligt skulde give ham 120 mark lödigt sölv i gotlandske penge og desuden 90 sådanne mark i ledungslame. Det vil altså sige: En fordobling af den gamle skat og vistnok også en betydelig forögelse af ledingspengene. At Olaus Petri har kendt et eller andet nu tabt dokument, er åbenbart, og hans opgivelses sandfærdighed bekræftes ved *Magnus Smeks* brev af 1320, hvorved denne ophæver den forögelse, som hans forgænger, kong Birger, havde pålagt öboerne ud over deres gamle

tilvante skat. Og 16 år siden bekræftede han ligefrem Magnus Ladulås' brev af 1285.

Men hermed standser også vore oplysninger om den gamle skat. Kong Magnus' regering var i forholdet til Gotland opfyldt af bestræbelser efter at udvide pligten til ledingsfærd til også at gælde for Visby; bestræbelser, hvorom der kun er levnet os uklare vidnesbyrd i Strelovs krönike fra det 17de århundrede, og som efter disse at dömme ikke faldt ubetinget heldigt ud. Underligt er det dog at se, at han i 1349 fritager Solberga kloster, som ganske vist lå inde i Visby, »fra alle pålæg, skatter og tynger, af hvad art de end kan være, som tilkommer os og vor kongelige ret, endogså selv om det bliver nödvendigt at opkræve en almindelig hjælp af hele riget, eller vor leding, kaldet utfærdh, bliver påbudt». Efter dette at dömme skulde man jo tro, at kongen havde en meget betydelig magt over de omgivelser, hvori klostret lå. Om selve öens videre skæbne med hensyn til skattespörgsmålet höre vi imidlertid intet, så at vi må gå ud fra, at kongen her har overholdt sine löfter. Men herefter fölger kong Valdemars erobring af Gotland 1361.

At han opkrævede en stor krigsskat af hansestaden, er omtalt i sagnet, og dette bestyrkes ved en få år senere forfattet skildring, hvori det hedder, at kongen pålagde staden »tributum gravissimum». Hermed menes åbenbart kun en öjeblikkelig brandskat, og til gengæld bekræftede han og hans sön staden i »alle rechticheid unde vrigheit, de se van olders hebben ghehat». Om Gotland selv forlyder der ikke eet ord. Som bekendt var öens skæbne i de fölgende år meget omtumlet; endelig havnede den definitivt på danske hænder. Men atter nu höre vi kun om Visby, da den ved kong Oluvs hyldning lovede årligt at betale 60 lödige mark sölv efter lybsk vægt, et tal, der muligt er dannet i analogi med den ældgamle gotlandske tribut. Og i det hele var öen endnu

langt fra kommen til ro; under kampen mellem dronning Margrete og fetaljebrödrene bemægtigede disse sidste sig den, og hertug Johan af Mecklenburg måtte atter overlade den som forelöbig besiddelse til den tyske orden i Preussen. Denne sidste aftrædelse fandt sted 1398, ved hvilken lejlighed ordenens höjmester lovede at bevare Visby ved dens gamle rettigheder og friheder. »Ouch so sal der bunde unde gebur algemeine unbeschatczet von uns bliben.» Det er förste gang siden 1336, at vi höre Gotlands befolkning omtalt i forbindelse med dens skattepligt; meningen er åbenbart, at der ikke må pålægges nye afgifter af den tyske orden.

Dette synes virkelig også at være bleven overholdt. Höjmesteren, Konrad v. Jungingen, stillede sig meget liberalt over for både Visby og Gotland; de fik t. eks. lov til selv at bestemme, hvor stor en garnison af væbnere de vilde underholde på öen til deres sikkerhed. Og da han 1407 afstod den til kong Erik, måtte denne love, »dat he se by rechte late».

Men nu kom der en trængselstid over Gotland, thi dette löfte blev kun delvis holdet. Opförelsen af Visborg slot var årsagen; hertil krævedes der nemlig fra kongens side meget store leverancer af kvæg, smör, korn, hö, ved o. lign., foruden »ny thusend mark swenskæ», de 6000 til Mortensdag og de 3000 til Pinse; endelig 8 dagsværk pr. mand. Landets provster og dommere måtte 1412 i Kalmar gå ind på denne dröje ydelse for »svo lank tiidh, som forneffnde vor nadhighe herres nadhæ oc wilie til sigher».

Dette var sikkert nok noget ganske andet end Magnus Ladulås' mådeholdne skat, og tilföjelsen om en mulig forandring i denne nye afgift, når kongen behagede, har næppe haft reel betydning. 1447, da han på ny vilde lade öen komme i den tyske ordens besiddelse, angav han da også indtægterne til Visborg som endnu större end leverancebelöbene 1412. Og dog havde Gotlændingene

ikke glemt den gamle lykkeligere tilstand. Da de 1449 under Magnus Grens ophold på öen aflagde ed på i fremtiden at ville forblive under Sveriges krone, tilföje de, at det var lovet dem, »at vii blifva skuldom viidh vara gambla friiheet och rettheet, ther vara forfäder for us brukat hafva». Og de citere udtrykkeligt »waer cronica», hvormed de næppe kan tænke på andet end på den gamle Gutasaga, der netop var en historisk fremstilling af deres lands statsretslige forhold til Sverige.[1]

Öen blev dog ikke svensk denne gang, og hermed stanser alle oplysninger om Gotlands skatteforhold. Når vi næste gang möde dem, er det i Iver Akselsöns regnskabsbog.

Er der da nogen mulighed for en forbindelse mellem mantallet i denne og Gotlands ældgamle skat? Til hvor meget vilde denne sidste have belöbet sig årligt på Iver Akselsöns tid?

Som vi ovenfor (pag. 10) så, var forholdet mellem mark sölv og mark penge i Sverige ca. 1470 1 : 9. Forholdet i Lübeck kan ikke have været synderligt forskelligt (pag. 10—11). Altså bliver:

60 mark sölv	= 540 mark penninge
7 skibe à 40 m. penn.	= 280 » »
	I alt: 820 mark penninge.

Sættes forholdet til $1 : 9^1/_2$, bliver det endelige resultat 850 mark; hvis det er 1:10, 880 mark. Som vi tidligere bemærkede, ere mantalspengene i regnskabsbogen ca. 840 mark.

---

[1] De fleste af de ovenfor anförte dokumenter findes optagne i Rydberg, *Sveriges Traktater* som Nrr. 19, 37, 141, 181, 194, 424 og 488 b samt II p. 338 note og p. 343 note. Brevene af 1401 og 1412 ere trykte i *Sv. Dipl. frân 1401* Nrr. 41 og 1572. Kong Eriks brev 1447 i Styffes *Bidrag* II, 319.

Dette synes dog virkelig at være mere end et tilfælde. Kun en menneskealder var gået, siden Gotlands beboere sidst havde fået deres gamle retsstilling bekræftet, og nu træffe vi et fuldkomment system, bygget på denne gamle grund. En uventet kontinuitet i udviklingen viser sig her. Den afsides liggende ö synes i slutningen af middelalderen at frembyde forhold, der ikke blot ere beslægtede, men også ensartede med dem, der havde hersket her måske så langt tilbage som til den yngre jernalder. Man skal vistnok söge temmelig langt i Europa i middelalderen, för man finder mage hertil. Og ikke nok hermed. 170 år senere, da Arent Berntsen udgiver sin »*Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed*» og heri skal anföre »Gullands Landgilds Penge», med andre ord: öens skatter i rede mönt, opregner han »Vinter Skat», »Sommer Skat», »Sommer Mandtal», »Vinter Mandtal», »Hielpe-Penge», »Secke-Penge» og »Höe-Penge». Dette er (med undtagelse af hjælpepengene) netop de samme kategorier, som vi ovenfor have beskæftiget os med. Det er altså först det moderne svenske skattevæsen, som, efter afståelsen af öen i Brömsebrofreden 1645, har foretaget virkelige ændringer i denne ældgamle indretning[1]. Berntsen giver forövrigt en skildring af skatternes fordeling på hans tid, og denne skildring finder åbenbart også anvendelse på öens forhold i den senere middelalder. Han fortæller, at skatten ydes i en samlet sum, så at man ikke af jordebogen kan se, hvor meget enhver af bönderne giver. Disse fordele nemlig skatterne på sig selv indbyrdes, og de lade ydelserne foregå efter en vis turnus, således at en gård först efter ca. 5 års forlöb kommer til at fremföre samme afgift igen. Derfor bliver skatten af den samme gård meget forskellig i de forskellige år.

---

[1] Berntsen II p. 86. Gahne, *Bidrag till Gotlands historia under åren 1645—1654.* (Ak. afh. 1857) pp. 14—15.

For dog at vende tilbage til Iver Akselsöns regnskabsbog, skal her endnu kun bemærkes, at der er en væsentlig forskel mellem 1480ernes mantal og den gamle skat, der efter Gutalagens bestemmelse skulde udgå af jorden efter marketal. At denne modsætning imidlertid ikke er nogen virkelig anke mod rigtigheden af ovenstående, fremgår tydeligt nok af, at vi både i Sverige og Danmark have set mantalsskatter udgå med afrundede belöb, som lignedes på beboerne, skönt denne fremgangsmåde, allerede på forhånd at bestemme, hvor meget en kopskat skal indbringe, egentlig strider mod vor moderne opfattelse af begrebet mantal. Dette hænger vel atter sammen med, at der her ikke er tale om almindelige, men om kvalificerede mantal, et begreb, som atter nærmer sig stærkt til gårdetal (bol).

Medens vi derfor meget godt kan tænke os, at en forandring har fundet sted fra skattens ydelse efter marketal til, at den skete efter mantal, uden at der samtidigt ændredes noget i dens absolutte störrelse, er det dog klart, at en bestemt mand må have gennemfört dette skifte. Vi behöve ikke at lede langt. För 1449 kan vi ikke sætte forandringen (under kong Erik??), og fra dette tidspunkt til 1485 er det alene Akselsönnerne, som styre Gotland. Det vilde næppe være rigtigt at mistænke Oluv Akselsön for et så sikkert ökonomisk blik, at han skulde have foretrukket den mindre, men visse, for den större og uvisse indtægt fra Erik af Pommerns tid. Erik Akselsöns herredömme var altfor kortvarigt og tilfældigt; desuden nåede han aldrig at få lensbrevet overleveret af kong Kristiern. Tilbage står kun Iver.

Da han kom til öen, har der været fuldkommen forvirring i alle skatteforhold, tak være kong Eriks utålelige »hjælper». För i 1470erne har han dog næppe kunnet tage fat på en reformation heraf. Hans hovedbedrift herved har da været at indföre mantalsberegningen på Gotland. Om han har fået den fra Sverige eller fra Danmark, er usik-

kert; sandsynligst er det vel dog, at han har taget den fra det förste sted og foretaget sin indretning efter Uplandslagens mantal ved den 4de skeppsviste. Thi her som der drejede det sig om en ordinær skat og om en aflösning for ledingstjeneste. Ved denne sidste omstændighed er det også, at Gotland slutter sig tæt til de skandinaviske stater i modsætning til Tyskland med dets beder som betaling for retspleje. På Gotland var det jo dommere ud af selve folket, som bestyrede denne, og den står ikke i selv det svageste forhold til skattepligten. Hertil kommer, at hvad den eneste tyske stat angår, hvorfra vi kunde vente indvirkning, da vi jo også her have et slags mantal, nemlig Preussen, synes denne stat at have forholdt sig ganske passiv under sit gotlandske herredömme, og i övrigt begynder skatterne i Preussen först efter dettes ophör 1411.

Synes altså Iver Akselsön at have fået sin stærkeste impuls fra Sverige og fra Upland, må vi dog vist også gå ud fra, at han har indplantet noget danskt på Gotland. Dette gælder ikke alene om mantallets gennemförelse i praksis, der erindrer os i lige grad om Sverige og om Danmark, men også specielt om de fjerdinger, som vi omtalte på Fyn (p. 29), og som minde os så stærkt om tingkredsenes underafdelinger på Gotland. Navnlig den omstændighed, at man begge steder kan dele territoriet i et mindre antal fjerdinger end 4, synes at være for karakteristisk til at kunne være et tilfældigt træf[1].

At Iver Akselsön skulde have gennemfört dette store ordningsarbejde alene, kan man dog vel næppe tænke sig. En dygtig kammermester ved hans side vilde være den

[1] Mærkeligt nok var denne fjerdingsinddeling anvendt her af den bekendte statsmand Eggert Frille, som var svigerfader til Ivers broder, Filip Akselsön. Både Filip og Åge Akselsön havde iövrigt været knyttede til opkrævningen af mandtalsskatter i Danmark. Christensen, pp. 505 Note 2 og 560.

bedste stötte, og regnskabsbogens forfatter (dansker?) rinder os herved i hu. Man kunde også tænke på en hanseat, thi visse træk ved indretningen kunde muligt være hentede fra tyskt skattevæsen.

Når vi endelig mindes den stolte bygning, som blev rejst på dette fundament, bestående af hele rækken af velordnede, regelmæssige og dog lempelige skatter, kan man ikke nægte, at dens mester fortjener nogen beundring. Og ser man udgiftssiden i regnskabsbogen med dens klarhed og orden, föler man, at man her mod middelalderens sædvane i Norden står over for et sjældent velafvejet system, næsten et budget i moderne forstand. Måske har vi her en fjern og svag udlöber af den italienske renaissances statssystemer bragt til os over Tyskland, lidt af det samme, som lod dens historieskriver tale om »staten som kunstværk».

---

7. Andre indtægter.

Hermed have vi gennemgået Iver Akselsöns faste indtægter af Gotland, i det mindste for så vidt de ere os bekendte af hans regnskabsbog. Thi en del må nödvendigt unddrage sig vore öjne. Det gælder således om de årlige indkomster in natura af *ladegården til Visborg slot*, og at hr. Iver sikkert også har haft andre besiddelser på öen (således muligt Nygård i Vesterhejde sogn), synes indirekte at fremgå af, at regnskabsbogen også nævner hans frue som ejerinde af en gård i Etelhem (og måske af en til under Halle ting). Indtægterne herfra blive ikke opförte i det ordinære regnskab. Det gælder derimod om en række mere tilfældige indtægter, som kun skal nævnes her i forbigående, da de dels ere vanskelige at opgöre, dels ikke ere indtægter i vor betydning af ordet.

I sommeren 1486 får således kammermesteren på skriverstuen »af min herre» 34 ungarske gylden, »som Frederik förde fra lipke» (= Lübeck). Men hvad hurtigt kommer hurtigt går; thi inden den 28de August vare 12 gylden udbetalte (heraf to til en ring til en stockholmsk rådmand og to til Arvid Trolles tjenere); resten, 22, tog hans herre med sig, da han samme dag sejlede til Stegeborg. Men da der sikkert var ydet god betaling for disse gylden, henhöre de snarere under udgifterne end under indtægterne.

Noget lignende gælder om de *penge fra mönten*, som kammermesteren jævnligt lod hente, navnlig når han skulde lönne svendene. Vare de end, som al mönt på denne tid, dårlige, havde man dem dog ikke helt gratis. Og det drejede sig om ret betydelige belöb. 1485 lod han på een dag hente mere end 200 mark, året efter ligeledes på een gang 450.

Derimod er forholdet et noget andet ved det mærkelige begreb *småpluk* (smoplock). Hvad det betyder, er vanskeligt at sige. Det synes ikke at være svenskt[1]; i Danmark bruges ordet i formen »plukketal» = i små pluk, om pengesummer, der udsættes på rente i små dele, for at de skulle blive mere frugtbringende[2]. At det her på Gotland er en indtægt, fremgår af slutningsbemærkningen: »Summa badhe sidher upbyrdh 77 mrk 5 fr.».

Småpluk må da enten være småsummer, som kom ind ved salg fra slottet af overflödige naturalier, eller også, og vistnok snarere, ere summerne en aflösning for ydelser af torsk, tjære, hö o. lign. til slottet fra dommernes side. Det er nemlig disse sidstes navne, som vi möde, men de tilhöre næsten alle de vestlige ting i Visbys nær-

---

[1]) Nævnes ikke i Söderwalls ordbok.

[2] Kalckars ordbog III, 494.

hed. Måske have vi her et minde om de voldsomme ydelser til slottet i Erik af Pommerns tid, og helt forsvundne vare disse vel heller ikke endnu. — At der dog også fra kammermesterens side fandt utvivlsomme *salg* sted af tjære o. lign. til köbmændene, er sikkert nok, ja den förstnævnte måtte endog undertiden ty til ligefremme *lån* for at forbedre den ham betroede kasse ($^{10}/_{7}$ 1486 t. eks. 50 mark).

---

8. Svende og arbejdsmænd.

Af udgifterne gjaldt den störste og vigtigste *svendeholdet.*

Hvor stor en stående hær behövede Iver Akselsön til at opretholde sin selvstændighed med og til at kunne bemande sine kaperfartöjer mod Hanseaterne?

Svaret er: Ikke 200 om sommeren, alle iberegnede, og om vinteren kun ca. 80[1].

Men alligevel tærede disse svende dygtigt på hans budget; besætningen kostede ham alene om sommeren næsten alt, hvad vinterskatten havde indbragt, nemlig ca. 1650 mark.

Svendelönningerne udbetaltes for sommerens vedkommende 1485 d. 17de juni, 1486 d. 14de maj; for vinteren betaltes de 1485 d. 23 december. Svendene fik altså penge til midsommer og til jul.

---

[1] Besætningen under hans efterfölger, Jens Holgersön, var 96 svende, foruden de folk, som lå og vogtede öens forskellige havne. Men kong Hans forstærkede besætningen. *Da. Mag.* 3 R III 102. På Stegeborg fandtes der 1488 under Gregers Mattssons hövedsmandskab 33 mand, det fölgende år 50 mand og 8 piger. Blandt svendene nævnes Peder Fywnbo, Magnes Skaningh, Pædher og Lasse Jute. *Sv. R. A: C. 32.*

Men svende og svende ere to ting, og deres lönninger ere ligeledes meget forskellige. Svendene måtte göre nytte på alle mulige måder og bestilte også andet, foruden at værne deres herre. De blive altså egentlig, hvad vi nu kalde tjenestefolk.

Klassen falder i tre grupper: svende, småsvende og skibsfolk. Det samlede tal er i sommerlisten 1485: 193, heraf ere de egentlige svende 123, småsvendene 36 og skibsmændene 34.

Af svendene fik de mest ansete höj lön (30 mark), men tallet på disse er ringe (5), og derefter synke lönningerne hurtigt. De almindelige svende have i sommerlön fra 10—4 mark, dog sjældent mindre end 6.

Småsvendene have sikkert ikke specielt været unge mennesker, men vist snarere en slags tjenere eller pager, som brugtes til finere tjeneste indendörs. En af dem kaldes udtrykkeligt »min herres drengh». Dog var der også staldsvende iblandt dem. De bedste af dem fik höj svendelön (14 mark), og selv de almindeligste lönninger, på 8—6 mark, stå ikke under svendenes.

Hvad hr. Iver brugte sine svende til, fremgår af deres tilnavne. Bent skreder, Jep Suder og Lauris Scriffvere röbe sig selv. Ser man bort fra de svende, hvis tilnavne ere almindelige efternavne eller landskabsnavne (om disse sidste mere nedenfor), ere de, som blive tilovers, nok til at give os et ret storslået indtryk af Iver Akselsöns sommerhofholdning. 1485 nævnes der alene 5 kokke, en kögemester, en kældersvend, en bager, en malter, en fuglefænger og en jæger; dernæst 8 skræddere, to sudere, en skinder og en guldsmed; endelig en pulvermager, en piber, en basuner, en staldsvend og to skrivere. Senere anföres også »hr. Oloff», som vel sagtens er slotspræsten. Men de egentlige svende vare også de dyreste for Iver Akselsön; de alene kostede ham denne sommer 1179 mark af alle 1650.

Også blandt småsvendene nævnes der to skrivere; desuden en badskær og en basuner.

Mellem skibsmændene lægger man særligt mærke til de nederlandske navne: Gerd Wankamppen, Hans Wanhalle og Hans Wanswiden, desuden nordtyskere som Hans Stolpe og Hans Greffwold (muligt også Hans Sten) og nogle jydske og fynske söfolk. Iver vidste, som man ser af de hollandske navne, hvor han fandt sine dygtigste söfolk, og de vare desuden billige. Lönnen varierer mellem 8 og 1 mark, det almindelige var 8—4. Mærkeligt er det at se en sömand med tilnavnet »Möller», og ikke mindre at höre en anden kaldet »friboren». Om hr. Ivers skibe få vi den förste oplysning her, derigennem at »packeren paa store bartzen» står ansat til 1 mark. En barsa er et af datidens större fortöjer[1].

Om vinteren 1485—1486 er Ivers brodersön *Klaus Ågesön* kommen til. Som medlem af slægten må han naturligvis indtage en eksceptionel stilling og lönnes med 50 mark; han har åbenbart indtaget stillingen som en slags foged på slottet. På denne tid blive dog i almindelighed lönningerne noget reducerede, og folkeholdet samtidigt indskrænket; navnlig mærkes det på sömændene, som jo ere mindre nödvendige på denne årstid, og som derfor indskrænkes til et antal af 7.

Karakteristiskt er det iövrigt, at svendenes antal senere er stigende. I sommeren 1486 holder Iver Akselsön 157 svende (mod 123 det foregående år), og ialt 232 mand. Nu vare også Klavs Ågesöns to tjenere og hans staldsvend komne til. Og under vinteren 1486—1487 beholder Iver forsigtigt, i modsætning til det tidligere år,

[1] *Sveriges medeltid* 2, IV, 867. Den kaldes senere »fynske barsen», og også en anden skude ved navn »Jacop» nævnes. Koppmann, *Kämmereirechnungen der Stadt Hamburg* I, LXXVIII omtaler dog bardesen eller barsen som et mindre fartöj.

31 skibsmænd. Årsagen hertil er tydeligt nok bruddet med Sten Sture.

Det er nævnt ovenfor, at svendene også bare andre interessante tilnavne end dem, som betegnede deres hovedbeskæftigelse. Vi möde tillige en række nationale tillægsnavne, som ere os kærkomne, fordi vi deraf kunne se, hvorfra de stamme. Det viser sig da, at det var en skandinavisk, for ikke at sige en international koloni, som trivedes ved hr. Ivers bord, og måske lignede han heri kun datidens andre fyrstelige personligheder. Vi véd blot intet herom. Men allerede i sommeren 1485 nævnes der 7 svende fra Jylland, 4 fra Fyn, 5 fra Skåne, 2 Dalekarle og enkelte fra Preussen og Pommern foruden den ovenfor omtalte lille nederlandske skare. Om vinteren indskrænkes naturligvis antallet på de fremmede, (der kommer dog en anset Sjællænder, to Holstenere m. fl. til), men næste sommer stiger udlændingenes antal igen. Dette gælder navnlig det svenske og det mellemeuropæiske element; de nederlandske navne florere. Også en »Michel Rysse» nævnes. Men iövrigt kan jo mange af de andre svende være udlændinge d. v. s. ikke-gotlændinger, skönt deres efternavne ingen udtrykkelig oplysning giver derom.

Men Iver Akselsön underholdt ved sit bord *flere folk* end dem, som vare ansatte for årlig lön. Smeddene t. eks. opholdt sig længe ad gangen på slottet, hvad vi se deraf, at de ofte fik forskud, »på deres lön», som det hed. Og i det hele har der rört sig et travlt arbejdsliv på Visborg i 1480erne. Foruden smedde, tömrere, glarmestre og murere have vi folk, som male hvede og havregryn, male malt og valke vadmel, selv om disse sidste virksomheder måske ikke alle ere foregåede inden for slottets mure. Vi höre om tækkemænd i værkstuen og murer ved borgestuovnen, om at kobberslagersken böder en gammel kedel, og at stenhuggerne hugger datum på

en ligsten. Först og sidst er dog arbejdet knyttet til selve slottets forsvarsevne; gang på gang tales der om store mængder »arbejde på slottet» og i stenkulen. I juni måned 1485 have vi således ikke mindre end 42 dages arbejde, en måned senere 28 dage, og det fortsættes ind i august; heller ikke om vinteren, selv i december måned, stanser det helt. Det fortsættes dernæst igen det fölgende år, og navnlig i slutningen af dette og i 1487 arbejdes der med fuld kraft. T. eks. siges det nu om en arbejdsmand, at han »vant törff upp paa lickop» (tårnet Slukop). Og hvad der er endnu mere karakteristiskt, vi se samtidig en intensiv virksomhed i »pulverstuen», dels med at fabrikere krudt, dels med »at göre former at stoffve lod uti». Atter forberedelser til den afgörende kamp.

Dog, Iver Akselsön indskrænkede sig ikke til vedligeholdelsesarbejder på sin stærke borg; han foretog også en betydelig udvidelse af den og forögede herved i höj grad slottets modstandskraft og territorium. Dette store arbejde er i traditionen (hos Strelov) knyttet til hans navn, og da en række lokaliteter, som tidligere lå uden for den gamle borg, i regnskabsbogen regnes med til slottet, beviser dette, at udvidelsen må have fundet sted för 1485. Strelov henlægger den til 1460, altså et tidspunkt, da Iver endnu ikke herskede over öen; sandsynligt er det vel da, hvis man over hovedet tör lægge nogensomhelst vægt på denne datering, at arbejdet er påbegyndt allerede under Oluv Akselsön, selv om der först er kommet rigtig fart over det, da forholdene under Ivers styre bleve mere truende. Det gamle *Visborg*, som muligt var påbegyndt under den tyske ordens herredömme og i hvert fald var fuldendt under kong Erik, var bygget efter en lige så simpel som praktisk plan. Mod syd, hvor stadens ringmur i ret vinkel stödte til strandmuren og herved allerede på forhånd dannede de to sider af en firkant, byggede

man midt i vinkelen et stort kvadratisk tårn, »Blakken» kaldet, og drog herfra mure til dens to ben. Kvadraten var hermed fuldendt; den omgaves på de to sider, som vendte imod staden, af grave, og der opförtes her et porttårn. Denne del vedblev altid at være borgens kærne, men dens område var ret indskrænket, og en udvidelse blev för eller senere nödvendig. Den fandt, som vi hörte, sted under Iver Akselsön. Man gik til veje på den måde, at man fra to punkter længere ude på vinkelbenene trak en ny mur mellem ring- og strandmuren, hvorved hele slottet egentlig vilde have fået en grundplan som en retvinklet trekant, hvis ikke den nye forbindelsesmur havde haft en temmelig uregelmæssig form. Omtrent midt på denne byggedes der så et meget stort og fast porttårn, og på det sted, hvor tværmuren stödte til ringmuren, opförtes (eller forstærkedes) »Mönttårnet»; hvor den berörte strandmuren, »Sluckop». Iövrigt var også den gamle mur vel forsynet med tårne som »Kikud», »Smal-Henrik» og »Sejltårnet». Af slottets övrige bygninger var den vigtigste »Fruerstuen», som lå i dets ældre del og vendte ud imod havet.

Der måtte være penge at tjene for arbejdere ved dette store værk, og, som vi så, mærkes endnu efterdönningerne heraf i regnskabsbogen 1485. Der opgives her mange udgifter til håndværkere og arbejdsfolk, og disse poster have en ikke ringe betydning for os, da vi deraf kunne se daglönnens störrelse inden for de forskellige fag, jævnföre den med halvårslönnen for svendene og endelig gennem en sammenligning med lönningerne andet steds skönne, hvor vidt Iver Akselsön har betalt sine folk godt og været, hvad vi nu vilde kalde »en god arbejdsgiver».

---

9. Lönninger.

Vi ere herved komne ind på et område, *lönningernes* og prisernes historie, om hvilket man vel tör sige, at det endnu knapt har fængslet vore historikeres opmærksomhed så meget, som det kunde fortjene. Interessen derfor blev först vakt for alvor i England af *Rogers*, hvis »history of agriculture and prices» var bygget på det rigeste statistiske materiale, men nu allerede er adskillige år gammelt: i den allersidste tid har dog dette værk for Frankrigs vedkommende fået et værdifuldt, men ikke helt uangribeligt supplement i *d'Avenels* »histoire économique de la proprieté, des salaires, des denrées et de tout le prix en general» (Paris, 1894—1898), der i fire svære bind behandler det samme æmne for tiden 1200—1800. I Tyskland har man derimod med sædvanlig besindighed foretrukket at lade en række specialundersögelser gå forud for et samlende arbejde, og et sådant har derfor heller ikke endnu set lyset. Man har behandlet forholdene i enkelte provinser, som Sachsen; mærkeligt er det dog at se, at skönt Hansestædernes arkiver rumme et så rigt materiale til spörgsmålets besvarelse, have forskerne kun i ringe grad fölt sig dragne til statistisk-ökonomiske undersögelser af denne art. Et godt grundlag giver imidlertid for Hamburgs vedkommende *Koppmann* ved sin publikation af et rigt og hidtil ukendt materiale, men han har ikke underkastet dette nogen bearbejdelse. Og hvad Norden angår, hvor stoffet ganske vist er langt sparsommere, er det mærkeligt nok for en stor del slet ikke fremdraget endnu, men vil dog sikkert en gang i tiden ved sammenligning med udlandets kunne give os værdifulde bidrag til historien om samfundets udvikling.

Notitserne i Iver Akselsöns regnskabsbog komme derfor ikke ganske til deres ret endnu, men skulle dog fremdrages her, for at der derved kan være båret

et strå til den stak, som forhåbentlig en gang skal rejse sig[1]. Og det kan vel også anses for forsvarligt, om end under mange forbehold og uden ansvar, at fremsætte nogle sider af udenlandske forhold, som ere strængt nödvendige til forståelsen af de nævnte gotlandske optegnelser.

Det vil formentlig være rettest at tage *Frankrig* til udgangspunkt, selv om vi i det væsentlige mangle to nödvendige mellemled mellem Gotland og dette rige (Sverige—Danmark og Tyskland). Undersöger man her först daglejeres og tjenestefolks lön i det 15de århundrede, viser den sig at være stigende, dels på grund af Hundredårskrigens affolkning, dels fordi jorden nu efter dennes afslutning på ny toges op til dyrkning i stor stil. Alle vilde være selvejere, ingen vilde tjene. D'Avenel kommer til det resultat, at den franske arbejders stilling i slutningen af middelalderen var bedre end nu; daglejeren havde 1451—1525 foruden kosten 30—32 centimes pr. dag, på egen kost 56—90 c., og da priserne på livsfornödenheder vare meget lave, sætter han pengenes köbeevne da til 6 gange den nuværende[2]. Året regnes af forfatteren på grund af de mange helgendage kun til 250 dage (et noget vilkårligt tal;) ovenstående daglön for arbejderen på egen kost giver da for hele årets vedkommende multipliceret mod 6 750—850 francs, hvilket, bortset fra den kortere arbejdstid, er 15 % mere end arbejdslönnen i 1897. Derimod ere faste tjenestefolk og tjenere forlönnede forholdsvis noget lavere, vistnok fordi denne livsstilling den gang var mere anset og derfor mere tillokkende

[1] En skarp kritik af sine forgængere og et program for, hvorledes sådanne undersögelser bör drives videnskabeligt, har Wiebe givet i sin bog »*Zur Geschichte der Preisrevolution des XVI. und XVII. Jahrhunderts*» (*Staats- und socialwissenschaftliche Beiträge*, herausgegeben von A. v. Miaskowski II, 2, 1895). Disse principper ere fulgte i det efterfölgende for Hamburgs og Nordens vedkommende. En oversigt over litteraturen findes i Conrad und Lexis, *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, VI, 211 (Art. »Preis»).

[2] 1 gram sölv sættes lig med 0,221 franc.

end nu. Nu forholder de to parters lön sig til hinanden som 9 til 7, den gang som 2 til 1. Tjenestefolk, som fik kosten, måtte desuden som regel klæde sig selv. Karakteristisk er det endelig, at kvindens arbejde blev betalt bedre i middelalderen i forhold til mandens end nu. D'Avenel söger at bevise, at det ikke er så, at kvinden ved sin konkurrence i de gode tider driver mandens arbejdslön ned, hvilket han vil godtgöre derved, at vi under disse perioder træffe færrest kvinder ansatte ved arbejde. Derimod træder hun til under dårlige arbejdstider for at tjene sin del til den fælles husholdning, men opnår derved for en stor part kun at trykke den mandlige arbejdslön yderligere ned. Vi lade disse sidste bemærkninger stå ved deres værd; de ere et karakteristisk vidnesbyrd om, hvorledes forfatteren stadig stræber at komme til resultater, som ikke alene have historisk, men også aktuel interesse.

Hvad håndværkerne angår, ere forholdene ganske tilsvarende hos dem. Nu som for 6 århundreder siden tjener en murer $^1/_3$ mere i arbejdslön end en almindelig arbejder. Mursvenden fik 1468 i Normandiet 79 cent. pr. dag. I Amiens har han 1450 85 cent. i vinterlön, 1 franc 13 cent. om sommeren. Også kvinder vare beskæftigede i dette fag. Tækkemandens lön var i Amiens ganske lig murerens. Tömreren havde 1450—1500 1 franc. Alle disse opgivelser gælde naturligvis for arbejdere på egen kost. Beslagsmedden fik foruden kosten i Poitiers 22 cent., grovsmedden 27. Ejendommeligt er det endelig, at forskellen i middelalderen var större end nu mellem, hvad håndværkere på årslön og på daglön tjente: den sidste fik forholdsvis mere, hvad der vel skyldes, at arbejdslöshed den gang var almindeligere og mere uberegnelig.

For *Englands* vedkommende have vi analoge forhold, hvad der skyldes jordens udstykning, hvorved böndernes antal tiltog, og Hundredårskrigens lykkelige virkninger, i det mindste i öjeblikket. Her er dog forskellen mindre

mellem lönnen for årsarbejde og for dagligt arbejde, og som altid i England ere lönningerne i almindelighed noget höjere end i Frankrig. Endelig fik visse arbejdere gratis föde.

Vende vi os til *Tyskland,* ere vi som sagt i visse henseender værre stillede. Den faste kæde af opgivelser, som ofte bödes os i de to andre lande fra år til år, findes her kun i de enkelte landsdele. Det er tidt mindre værdifulde oplysninger, som foreligge; nogle af disse ere fra Falkes og lignende tabeller samlede i Janssens berömte bog »*Geschichte des deutschen Volkes*».

I Sachsen tjente daglejeren 1463 19 centimes pr. dag[1]. På egen kost fik han 1450—1525 50—60 cent. Tjenestelönnen svarede hertil; 1480 fik i Svejts forkarlen på en forpagtergård 42—60 frcs. om året, staldkarlen i Dresden 23. Mursvenden i Sachsen fik 1492 i daglön på egen kost 54 cent. Betydningen af disse tal ses af, at den almindelige daglejer, som fik kosten, for sin ugelön kunde köbe et får og et par sko; en tjenestekarls årlige lön var lig med prisen på tre fede okser. Mursvendens ugelön svarede til tre får og et par sko. Falke mener, at arbejdslönnen 1450—1500 svarede til nu som 3 til 2, og at håndværkssvenden havde det dobbelte af i vore Dage. Karakteristisk er det endelig for Tyskland, at badstuerne spille en så stor rolle i arbejdernes, i det mindste i de fagmæssigt uddannedes liv. Badepenge var det samme, som drikkepenge nu, og gaves af herren til hans arbejdere ved arbejdets slutning. Det var skik, at man tog bad hver lördag, eller i hvert fald hver 14de dag.

Billedet af tyske arbejderforhold i det 15de århundrede holdes som bekendt af Janssen (ligesom hele hans skildring af Tyskland over hovedet) med forsæt i så lyse farver som muligt; den katolske forfatter önsker på baggrund heraf at kunne male reformationstiden rigtigt sort

[1] Her er anvendt d'Avenels reducering til fransk fra tysk mönt for derved at få mere ensartethed i de her meddelte notitser.

og grel. At han imidlertid har ret i, at konjunkturerne i det 15de århundrede her som andet steds i Europa vare sjældent gunstige, turde dog nu være almindeligt indrömmet af forskerne. Dog har *Lamprecht* for Sydvesttysklands vedkommende påvist, at daglönnens höjdepunkt ligger allerede i begyndelsen af d. 14de århundrede, og at den var i nedgang på grund af overbefolkning allerede ved 1450.

Som værdifulde supplementer til Janssens fremstilling må man også betragte de oplysninger, som bydes os fra Hansestæderne; navnlig ere *Hamburgs* »Kämmereirechnungen» udgivne på en mönsterværdig måde af Koppmann og indeholde også udgifterne til lönning af stadens faste embedsmænd. Desværre bliver man snart opmærksom på, at disse lönningssatser ikke kunne betragtes som markedspriser således som de ovenfor anförte. De ere ganske vist pålidelige nok, men medens nogle af dem vise den mærkeligste stabilitet, — stadsskriverne og arkitekten (structurarius) få ganske samme lön 1461 og 1480, — frembyde derimod andre en betydelig stigning, der åbenbart ikke så meget skyldes en prisforhöjelse som en belönning for trofast og langvarig tjeneste. Hvis vi have disse ejendommeligheder for öje, kan man nok med noget udbytte studere de opgivne satser, og man får da först det indtryk, at den rige hansestad lönnede sine tjenere meget slet, i hvert fald de mindre betroede af dem. Lönninger, som på $33^1/_2$ frcs. pr. år til mureren (1462) eller på 17 frcs. til tækkemanden (1480), give, fordelte på et arbejdsår på 250 dage kun nogle få centimes pr. dag. Men vi må herved ikke forbise, at disse mænd, som opholdt sig i en travl handelsstad, havde megen lejlighed til ekstrafortjeneste og vistnok ingenlunde vare beskæftigede med stadens arbejde hver dag. Kun sådanne lönninger som skrivernes og fogedens kunne derfor betragtes som virkelig årsbetaling; de förste bleve endda klædte ekstra på stadens regning, hvad der opföres på en særlig udgiftskonto. Fogeden havde 1461

om året 292 frcs., 1480 492 frcs; altså pr. dag: 1,18 frcs til 1,95; skriverne havde i gennemsnit ca. 70 cent. om dagen (84—334 francs pr. år). Men det følger af sig selv, at man ikke kan vurdere disse opgivelser rigtigt, så længe man ikke kender de samtidige varepriser i staden.

For de övrige Hansestæders vedkommende er kun en enkelt opgivelse af arbejdslön mig bekendt. I vinteren 1472—1473 måtte en *danzigsk* kravel (et krigsfartöj) ligge ude for at vogte sejladsens sikkerhed, og regnskabet over udgifterne herved er endnu bevaret. Lönnen til skibsfolkene indtager en fremragende plads deri. Den opgives for vinteren, — om de fik mere om sommeren, se vi desværre ikke, — til 1 mark pr. måned; styrmanden fik $1^1/_2$ mrk. Sölvværdien heraf må for hele årets vedkommende blive 51—75 frcs; dette svarer godt til den ovenfor anförte betaling for förste klasses tjenestefolk i Sachsen og er omtrent det samme, som arbejdsfolk på herrens kost fik i Frankrig. Det sidste sted lönnedes jo endda tjenestefolk betydeligt lavere. Muligt er det dog, at den særligt farlige vintertjeneste har ladet prisen derfor i Danzig stige over det almindelige niveau[1].

Efter nu at have indhentet en række oplysninger eller, rettere sagt, antydninger om forholdene i Europa, der så vidt vi kunne skönne, have formet sig ret ensartede på dette område henimod middelalderens slutning, vil det være naturligt at betragte tilstanden i Skandinavien som helhed, för vi vende os til studiet af et så isoleret og indskrænket gebet som Gotland.

---

[1] D'Avenel III pp. 17—37, 108—132, 486 (resumé af Rogers, *Six centuries of work and wages)*. Janssen I pp. 342—344. Koppmann, II pp. 126, 158, 192 ff. III, 398 oo. *HR* 2 R VI p. 583. Hamburgsk og lybsk mönt er ens under denne periode. En lybsk skilling må sættes til ca. 19 öre ($26^1/_2$ cent.). Dette slutter jeg af, at en svensk örtug var ca. 17 cent (p. 75, anm. 1), og at en svensk og lybsk Mark omtrent vare ens på denne tid (altså: $24\times17 = 16\times x$.)

Men under vore egne breddegrader blive oplysningerne endnu mere sparsomme; varepriser foreligge ganske vist nogenlunde almindeligt, men lönninger anföres ofte i naturalier, så at det ikke bliver muligt for os at udregne, hvor meget den tilsvarende dag- eller årslön har været i penge. Dette gælder således en iövrigt fortræffelig jorde- og regnskabsbog fra *Skovkloster* på Sjælland for årene 1467—1481, som vi senere vil få anledning til at vende tilbage til; stövler, sko og hatte, lærred og klæde indtager her den betydeligste plads i lönningerne til klostrets tjenere. Först henimod århundredets slutning gives der os virkelige oplysninger om svendelön i Danmark, og da desværre gennem hofregnskaber, der vel næppe tör bruges som norm for prisernes höjde i et land. Da *kong Hans* i begyndelsen af 1487 udrustede sin flåde til toget mod Gotland, lod han ved st. Valborgsdag udbetale en mængde lönninger til sine svende, vistnok for det forlöbne halvår. De fleste af disse ere på 10 mark, nogle få derunder, men enkelte også på 20—30 mark. Når man mindes, at 1 mark dansk er $^3/_4$ mark lybsk[1], ser man, at en årslön på ca. 64 frcs svarer ret godt til den sachsiske forkarls eller den danzigske sömands, men egentlig er noget mindre end, hvad vi på forhånd vilde antage, at den mand fik, som tjente i kongens gård. Til gengæld må det siges, at kong Hans' söfolk ere meget godt aflagte; skibsmændene få ikke mindre end 3—4 mark i »manetzpenninge», altså 37 cent. pr. dag, og skibsdrengene 2 mark. Dette er en betydeligt höjere gage end de danzigske söfolks 1472—1473, og det er vel den omstændighed, at det var et krigstog, som det gjaldt, der har forhöjet prisen på skibsfolk ud over det i fredstid almindelige. Endnu skal det bemærkes, at kosten, t. eks. for ryttere, sattes til 7 à 8 skilling pr. uge, en pris

[1] Altså ca. 3,20 francs.

som svarer godt til forskellen mellem arbejdere på kost og uden kost i Frankrig (se pag. 49).

Meget bedre oplysninger få vi derimod gennem *dronning Kristines hofholdningsregnskaber*, en række hefter, som i det hele frembyde en vis lighed med Iver Akselsöns regnskabsbog; vi have deri en række halvårlige opgivelser om svendelönninger fra 1496 til 1500. Personernes antal er meget vekslende; i 1496 var der 24 mand, som i vinteren 1496—1497 indskrænkedes til 8, men i sommeren 1497 atter steg til 17; under den påfölgende vinter ögedes antallet yderligere til 27 og holdt sig i de fölgende år på 35—45. Her synker altså ikke, som på Gotland, tjenestefolkenes antal hver vinter. Desuden göres der heller ikke forskel på lönnen på de to årstider; man lever åbenbart i det hele under större forhold end på öen i Östersöen. 1496 stiller lönningssatserne sig således, at af 24 personer få 8 (herimellem flere adelige) 20 mark for halvåret, een 17, 4 småsvende hver 10; desuden er der 11 tjenere, som få 6 mark hver, og som ere ansatte som bartskærere, kokke, vogndrivere og staldkarle. I de fölgende år, da folkeholdet öges, stige også svendelönningerne noget, som regel förs t ved et tillæg af visse alen »leydesk», der atter senere kan aflöses med penge. Ved år 1500 have småsvendene gennemgående 15 mark, kokkene 15 til 10 o. s. v. Om denne forhöjelse imidlertid skyldes en prisstigning eller simpelthen er en tjenestepræmie, kan man ikke afgöre, för man har undersögt de samtidige varepriser[1].

På landet i Danmark vare lönningerne, t. eks. ved höstarbejde, meget lavere. Og hvad den egentlige daglön angår, have vi desværre först efterretning om den fra

[1] Som et vidnesbyrd om, at det er det sidste, som er tilfældet, kan man muligvis optage, at svendenes, småsvendenes og kokkenes lön er stigende, medens staldsvendenes står stille. Var der tale om dyrtid, måtte vel den sidste fölge med.

en noget senere tid, nemlig 1517 i *Malmö*, da tömmermanden fik 3 skilling foruden kosten (63 cent.) og 5 skilling på egen kost (1,05 fr.); hans arbejdskarl 2 skilling (42 c.) og kost. Mureren fik 4 (84 c.), kalkslageren 3 skilling. Taksterne vare faste, og det siges om en mand, at han fik 8 skilling for 4 dages arbejde »effter arbeytz karll lön»; men for arbejde i flere dage afrundedes dog summen almindeligvis nedefter. Da disse sidste opgivelser imidlertid angå en noget senere tid, hvor både mönt og varepriser havde gennemgået en betydelig forandring, må de anvendes med forsigtighed ved en sammenligning med det 15de århundredes forhold; ejendommeligt er det dog at se, hvor nöje de svare til de satser, som vi tidligere have angivet for håndværksarbejde i Frankrig (pag. 50).[1]

Den 22de juli 1478 bestemte *Stockholms* magistrat, at ingen arbejdsmand skulde have höjere daglön end $^1/_2$ öre (25 cent.), men af denne lave lön fölger vel, at arbejderne bleve bespiste på stadens bekostning. 1509 opgives det sammesteds, at helgalekamagillet betalte 7 karle med 3 örtug hver foruden kosten. Efter pengenes nominelle værdi var dette den dobbelte betaling af 1478, men da möntens gehalt imidlertid var sunken, kan de 3 örtug kun sættes lige med 42 cent. Denne betaling er ganske lig med den i Malmö 8 år senere, og den er noget höjere end den, som samtidigt ydedes i Frankrig (pag. 49). 1516 se vi i övrigt i Stockholm, at kvinder få samme lön som mænd. Stadsskriverens lön var ca. 1460 34 mrk

[1] Om *Skovklosters* regnskab se *Nye Da. Mag.* V, p. 200. Da håndskriftet selv er utrykt, må jeg takke Prof. *Joh. Steenstrup* for benyttelsen deraf. *Kong Hans' regnskab* 1487: *Da. Mag.* 4 R. I p. 68 ff. *Dronning Christines Hofholdningsregnskaber* ed. W. Christensen (1904). I. Falbe Hansen, *Hvilke Forandringer ere Priserne undergaaede* etc. (1869) p. 44. *Malmö regnskabsbog* i Malmö Stadsarkiv. Om danske möntforhold se Scharling, *Pengenes synkende Værdi* (1869) pp. 12—13.

om året (192 frcs), altså den samme som i Hamburg. Borgmesteren fik 1480 18 mrk, rådmanden 12.[1]

Det kan ikke undgå at forbavse os at se, hvilken ensartethed der er i alle lönningssatser gennem hele Europa på disse tider. Tager man de franske til udgangspunkt, vise de nordiske en stor lighed med dem; de engelske ere som regel lidt höjere, de tyske lidt lavere. Årslönnen for tjeneste er næsten ens i Danmark, Frankrig og Tyskland, men til gengæld er daglönnen for almindelige arbejdere i Sverige og Danmark endog höjere end den franske (dog på et noget senere tidspunkt). Hvis vi imidlertid turde gå ud fra, at den stockholmske daglön 1478 på 25 cent. snarere finder almindelig anvendelse på Norden i det 15de århundrede end satserne fra 1509 og 1517, vilde vi finde den mærkelige modsætning mellem nordiske og franske forhold, at tjenestefolk i Frankrig kun fik halv lön mod arbejdere, men i Sachsen og hos os, i det mindste ved hove, lige så stor.[2] Dette skyldes, at vore helårslönninger dog gennemgående vare noget höjere end de franske. Gjaldt dette også uden for danske hofkredse? Og hvilken köbeværdi havde de forskellige summer i de to lande?

Vi stå nu over for *Iver Akselsöns regnskabsbog.* Med hans svendes lönninger have vi allerede beskæftiget os (pag. 43 ff.). De höjeste af disse, på 30 mark alene for sommeren, svare til 125 francs. Klavs Ågesöns 50 mark blive i sölvværdi 209 francs; en så höj lönning vil

[1] *Stockholms tänkebok* 1478 p. 298. *Sv. medeltid* I, p. 974. *Sv. hist. Tidskr. 1903* pp. 52 og 55. Om svensk mönt, se nedenfor p. 75 note 1. For det egentlige Sveriges vedkommende savne vi forövrigt endnu en publikation af selve råstoffet, både hvad angår lönninger og varepriser. Foruden fra diplomer kan man sikkert vente sig en del udbytte af Stockholms stads regnskabsböger og af de mange adelige jorde- og regnskabsböger fra det 15de århundredes slutning.

[2] Helårslönningerne i Danmark ere dog for största delen fra en noget sen tid.

man næppe nogensinde træffe i udlandet undtagen hos den hamburgske foged, men han indtog jo også ved sin byrd en særstilling. Gennemsnitslönnen for svendene, 8 mark om sommeren og 6 om vinteren, giver en årslön på 58 francs; småsvendene og skibsmændene fik omtrent det samme.

Hvad daglönningerne angår, se vi af udgiftsposterne, at mureren fik en firskilling, hvad der i moderne penge gör 1 fr. 2 cent., en möller 5 hvid (42 cent.), smeddesvenden 1 skilling (26 c.) og tömmersvenden 2 hvid (17 cent). De tre sidste have åbenbart fået deres kost på slottet, men mureren har vistnok selv måttet forskaffe sig den. Som vejerlön på en skude, der kom fra Borgholm, anföres den 7de Juni 1485 $^1/_2$ skilling (13 c.); det er en af de laveste lönningssatser, som findes i bogen, men den er jo muligt ikke betaling for en hel dags arbejde. Den almindelige arbejdslön på slottet er 2 skilling eller 5 hvid (53—42 c.), i maj 1486 er den dog kun 4 hvid (33 c.). At der dog findes variationer inden for disse satser, er en selvfölge. Og på sin gård på Färingöen (Svartsjölandet) i Mälaren lod Iver Akselsön sin foged udbetale så lille en daglön som en örtug (16 cent.), altså endnu mindre end der var normeret i selve Stockholm.[1]

I regnskabsbogen over Gotland nævnes der desuden gentagne gange afrundede belöb til »ladegordzfolket paa theres lön, ther the bort fore», men en specificeret daglön for landarbejdere opgives ikke. Endnu skal det bemærkes, at vi også her træffe de fra Tyskland bekendte »badstuepenninge»; en möller får sådanne i oktober 1485, og i samme måned anföres den vistnok velbetænkte udgift af badstuepenninge til alle smeddene. Også på Gotland anvendes kvindelige arbejdere, men næppe ved egenlige håndværk.

Årslönningerne ere åbenbart på höjde med kong

---

[1] *Uppbördsbok och utgiftsbok för Färingön m. m.* 1480—1481: *Sv. R. A.*, C. 10.

Hans' og dronning Kristines, dog således, at sömændene på Gotland få betydeligt mindre end i Danmark under toget 1487. Daglönnen synes for faguddannede arbejdere endog at have været höjere end i Malmö 1517; til gengæld må deres håndlangere have fået en del mindre. Var det forholdsvis vanskeligt at få fat på dygtige håndværksmestre på den afsides ö? Lönnen for grovt jordarbejde kan dog ingenlunde på Gotland 1485 siges at stå tilbage for den i Malmö i det fölgende århundrede, og den står höjt over den, som man i Stockholm 1478 böd stadens arbejdere. En vanskelighed frembyder det dog ved disse sammenligninger, at man ikke altid klart kan se, om der er ment: med eller uden kost.

Om disse gode lönninger imidlertid skyldtes, at Iver Akselsön var en særligt human arbejdsgiver, eller om de vare almindelige på de adelige gårde over hele Norden, er det såre vanskeligt for os at afgöre. Et vink gives der os dog måske gennem den regnskabsbog, som foreligger efter *Gregers Mattsson (Lilje)* over årene 1466—1492[1], og hvori han pinsedag 1482 opregner lönninger (vel kun for et halvår) til i alt 17 mand, der vare i hans tjeneste. De fleste af disse fik fra 10 til 3 mark, altså summer, der ikke ere meget forskellige fra Ivers i sommeren 1485. Heraf kan man da ikke slutte sig til nogen særlig gavmildhed fra den sidstnævntes side.

En anden sag bliver det imidlertid, hvor meget folk fik til köbs for disse lönninger på Gotland, i Sverige og i Danmark, ja i hele Europa; thi herpå beroede jo i sidste instans deres virkelige værdi. Men for at afgöre dette, må vi vende os til en endnu vanskeligere undersögelse, nemlig spörgsmålet om varepriserne og deres indbyrdes forhold.

---

[1] *Sv. R. A.*, C 32.

10. Priserne på næringsmidler.

Thi studiet af fortidens *priser* regnes sikkert i almindelighed blandt de mere besværlige opgaver. Alene et sådant faktum, som at man ikke véd, om varerne den gang bleve benyttede i samme forhold som nu, om t. eks. kornet indtog den samme plads i en arbejders budget, er nok til at göre resultaterne mere problematiske i den historiske undersögelse end i moderne statistik. Vi savne ganske noget, som kunde svare til moderne »arbejderbudgetter». At bestemme störrelsen af fortidens mål og vægt kan også ofte frembyde næsten uoverkommelige vanskeligheder.

På en moderne arbejders udgiftskonto optager som bekendt födemidlerne den allerstörste plads, 60—80 %, og vi kan sikkert gå ud fra, at forholdet ikke var anderledes i tidligere dage. I middelalderen har desuden udgiften til bolig været aldeles forsvindende, og hvad de enkle vadmelsklæder angår, vare de billige eller gaves ofte af herren som en tillægslön. Hvis vi derfor kende födemidlernes pris, må vi have det væsenlige materiale til at bedömme de tjenende og arbejdende klassers stilling.

D'Avenel opgiver, at brödet i gennemsnit repræsenterer 40 % af en arbejders udgifter, men for de ulykkeligst stilledes vedkommende kan det stige til 90 %. Derimod mener han, at det i fortiden kun optog ca. $^1/_4$, men dette tal er åbenbart mere usikkert.

Vist er det, at bröd og korn den gang som nu hörte til de allervigtigste varer, og selv om man ikke længere vil bygge alene på deres prissvingninger (således som det endnu for en menneskealder siden var almindeligt), men undersöge alle de vigtigere födemidler uden undtagelse, er det dog naturligt först at tage disse priser under behandling. I middelalderen veksle de jo langt stærkere end nu, ikke alene fra år til år, men også fra provins

til provins.[1] Dette skyldes ikke alene klimatiske forhold, men også, og nok så meget, et mangelfuldt transportvæsen og et kunstigt beskyttelsessystem, det sidste ikke som nu rettet mod indförsel, men tværtimod mod eksport, da regeringerne altid frygtede for hungersnöd og de dermed uadskilleligt forbundne revolter. Det bliver derfor kun de stæder, som ligge ved sejlbare floder, som have et frugtbart opland og som frigöre sig både for regeringernes og for de laveste folkeklassers indflydelse, stæder som Hamburg og Stettin, der kunne drive en virkelig kornhandel bl. a. også på Sverige.[2] Men i det store og hele måtte landene leve på deres eget korn.

I *Frankrig* er hveden den vigtigste næringsmiddel. I midten af middelalderen kan den hæve sig til forbavsende höje priser, og at disse hausser have ramt arbejderstanden meget föleligt, ses tydeligt nok af de mange fortvivlede oprör i stæderne.

Fra 1450 begynder imidlertid den lykkelige tid, som varer til Frans den förste. Dels bliver priserne mere konstante og uden voldsomme årlige spring, dels synke de efterhånden til det halve. Imellem 1476 og 1500 oversteg de som regel ikke 4 francs pr. hektoliter. D'Avenel opgiver, at hveden mellem 1451 og 1475 var $5^1/_2$ gange så billig som nu, mens daglönnen kun var 4 gange lavere. Herved fremkom der åbenbart et plus i arbejderens favör.

Endnu billigere var forholdsvis havren. Nu er dens pris som regel 45 % af hvedens; den gang kostede den kun $^1/_3$ deraf, ja i dyrtider kun $^1/_4$ eller $^1/_5$. Ved sådanne lej-

---

[1] At der også ved en sammenligning mellem priserne må tages hensyn til de forskellige årstider, er indlysende. Den billigste periode var, da som nu, tiden umiddelbart efter hösten; den dyreste den, som gik straks forud for samme.

[2] Naudé, *Deutsche städtische Getreidehandelspolitik vom 15. zum 17. Jahrh.* (Schmollers *Staats- u. socialwissenschaftl. Forschungen* VIII pp. 1—15 og 32.)

ligheder toge da fattigfolk deres tilflugt til dette næringsmiddel; det var, som man har kaldet det, »arbejderens forsyn».[1]

Men foruden kornsorternes kulhydrater behövede arbejderen da som nu æggehvide og fedt, og han fik den gang disse stoffer i langt höjere grad gennem köd, da dette stod så overordentligt lavt i forhold til vore priser. Ganske vist var kvæget betydeligt mindre, hvad man må have i erindring, når man ser de lave priser på okser, som fölgeligt ydede en mindre del köd end vore. Oksen kostede i Centralfrankrig mellem 12 og 26 francs, og lignende priser fandtes, ganske vist med ret stærke variationer, i de övrige provinser. Dog danner Lothringen, hvor prisen samtidigt var 63—71 francs, en mærkelig undtagelse herfra.

Ved siden af ködet spillede dog også fisken en ret fremtrædende rolle. Af havfiskene var silden den vigtigste. Dens pris varierede meget stærkt i Rouen og gik fra 5,80 frcs i 1472 gennem 15,87 i 1477 ned til kun 1,39 frcs i 1495; alt pr. 100 stkr. I Orleans var den langt mere stabil og holdt sig mellem 4 og $4^1/_2$ frcs pr. 100. Og i England, hvor ellers alting var dyrere, bevægede prisen på sild i perioden 1471—1500 sig mellem 2,29 og 1,67 frcs.

Kabliauens pris opgives ligeledes, men kun for Englands vedkommende; den belöber sig til $^3/_4$ à 1 franc pr. styk. Derimod ere priserne på ferskvandsfisk alt for variable, til at man tör bygge nogetsomhelst på dem.[2]

---

[1] *Rugen* koster i England 1471—1500 i gennemsnit 2,34 francs, i Strassburg 2,76; i Frankrig variere priserne stærkt under og over disse satser. *Bygget* står i England i samme tidsrum i 2,57 francs, i Strassburg i 1,82, og i Frankrig i en lignende pris. Alle disse opgivelser gælde for en hectoliter.

[2] Fisken var dyr på grund af fasten, som krævede så store kvantiteter. Dyrest var havfisken, fordi den ikke tålte den langsomme transport. Den måtte da saltes, men heller ikke dette skete ofte, thi

Af andre vigtigere næringsmidler skal her endnu kun nævnes smör og æg. Det förste kostede i England ca. 40 centimes pr. kilo, (altså vel også dette $5^1/_2$ gange så billigt som nu); i Frankrig var forholdet omtrent det samme, og opgivelserne svinge mellem 23 og 69 c. Æggene kostede i England pr. dussin 7 cent., i Frankrig et par centimes mere; kun i Flandern steg prisen til 29 og i Elsass til 22.

Sammenfatte vi alt dette for Englands og Frankrigs vedkommende, se vi först ret, hvor overordentlig gunstig arbejderens stilling her har været i det 15de århundrede. Hans vigtigste levnedsmidler vare flere gange lavere i pris, end hans lön stod under nutidens. Dette gælder ikke alene brödet, men först og fremmest de animalske stoffer. En prisstigning som den, oksekød og æg have gennemgået under tidernes löb, må betegnes som noget aldeles uhört. Og at t. eks. fisken stod i en forholdsvis höj pris, kan næppe have spillet nogen afgörende rolle, når man betænker, at denne post på en moderne arbejders budget kun indtager ca. 3 % af hans samlede udgifter.

For *Tysklands* vedkommende fremhæver Janssen navnlig, i hvilken grad slagtekvæg og frugt var billigere end nu, og at disse varer derfor fortæredes af store menneskemasser i stæderne. De sidste vare heller ikke som nu overbefolkede, men kun middelstore, en omstændighed, der vel også bidrog sit til at hindre en alt for stor prisstigning. Oksen kostede 1492 i Sachsen 8 francs, og Janssen erklærer, at under hele tidsrummet 1450—1500 stod en fed okse i mindre penge end to alen af det billigste flöjl. Fåret kostede 1455—1480 50 cent. (4 groschen);

også saltet stod i höj pris; oftest törrede man eller rögte den. Dette gælder navnlig silden, som var den vanlige fredagsspise. Men på grund af efterspörgslen stod også ferskvandsfisk i höj pris, da man greb til denne erstatning som fasteföde; man anlagde derfor gerne fiskedamme, som betalte sig godt.

en scheffel rug, som her er den almindelige kornsort, 80 cent. Prisen for de fire kornsorter var i det hele under dette tidsrum pr. 100 liter: rug 2,34 francs; hvede 3,05; byg 2,36 og havre 1,20. Lamprecht påviser, at Kornpriserne ligesom Lönningerne stå höjest i det 14de århundrede. Men da de synke, falder de stærkere end lönnen, hvorved arbejderen atter får et plus til sin fordel. Disse få antydninger må være tilstrækkelige til at vise, at vi her have analoge forhold med de franske. Havren koster forövrigt her som i Frankrig $^{2}/_{5}$ af hvedens pris; rug og byg omtrent $^{3}/_{4}$. Dette sidste forhold forandrer sig derimod temmelig stærkt i andre lande; i Elsass er rugens pris endog 91 % af hvedens.

I *Hamburg* stiller forholdet sig knapt så gunstigt. Gennemsnitsprisen på hvede i 1487 er 4,83 frcs pr. hectoliter, og havrens pris er såre varierende; i begyndelsen af 1460erne står den i 1,27—0,68 francs, men i 1480 er den stegen til 1,14 og i 1481 endog til 1,92 frcs, alt pr. 100 liter. Heri er dog medregnet de betydelige omkostninger til transport og accise; »cum ungeldo», hedder det bestandigt. Oksen anföres en enkelt gang i 1463 til $44^{1}/_{2}$ francs, men denne höje pris er åbenbart et undtagelsestilfælde, hvoraf man ikke tör slutte noget. Heste kan man i 1480erne få til alle priser lige fra 34 francs til 380 frcs for særligt udmærkede eksemplarer, som brugtes til gaver fra staden til mægtige mænd, som man vilde stå sig godt med.[1] En hvilling koster 20 centimes, og en islandsk fisk (klipfisk) 46 c., begge dele i 1480. Hvad endelig höet angår, kan det bemærkes, at et læs i begyndelsen af 1460erne kostede 2,70 til 3,00 frcs. Da de fleste af de anförte opgivelser imidlertid stamme fra stadens udgiftskonto (exposita), er det jo muligt, at

[1] Hesten anföres her under den falske rubrik »næringsmidler», da dens plads dog naturlig er hos de andre husdyr. Man må dog her som ved andre varer stadig have den store forskel på nödvendigheds- og luxusgenstande i erindring.

en privatmand har kunnet slå sig billigere igennem i den store hansestad, og at de almindelige torvepriser have været noget nærmere ved de mellem- og sydtyske.[1]

I *Danmark* ere vi for så vidt bedre stillede ved denne prisundersögelse end tidligere for lönningernes vedkommende, som vi her have en række opgivelser bevarede fra midten indtil slutningen af det 15de århundrede, der lede os til ganske mærkelige resultater. Et skattepåbud af Kristiern I i 1467 angiver vurderinger, som i moderne mål og mönt vilde svare til: 0,64 franc for 100 liter rug; 0,86 franc for samme kvantum byg; 0,12 franc for 1 kilo smör og 7,34 francs for en okse. Man har betvivlet disse angivelsers korrekthed, fordi de skulde være alt for lave, men de finde nu en uventet bekræftelse i den ovenfor omtalte regnskabsbog fra *Skovkloster* på Sjælland, hvor vi dels möde en række varepriser i böndernes landgildeydelser til klosteret, dels træffe tilsvarende mellem de naturalier, som ydedes til tjenerne i stedet for pengelön[2]. Det viser sig da, at bygget fra 1475 til 1480 bevæger sig mellem 57 og 86 cent. pr. hektoliter, smörret koster 0,22 franc pr. kilo, koen fra 7 francs 17 centimes til 9 francs 54 c. (enkelte angivelser endog så lave som 2,39 frcs), og oksen og studen fra 4,77 til 10,74 frcs. Det er priser, som, navnlig for kornets vedkommende, ere betydeligt lavere end de samtidige, som vi have studeret i Tysk-

[1] d'Avenel, III, 178—209, 236—246, 271—276; IV, 368, 393 o. o. Janssen, tidligere anförte sted, Koppmann, II, 114, 116, 148, 168, 181—183, 194; III, 377—387, 400—457, 521 o. o. Wiebes tabeller. Conrad u. Lexis, *Handwörterbuch* (»Preis»). En scheffel er i Hamburg regnet til 105, 443 l.

[2] I förste tilfælde er altså på en måde klostret köberen, da det modtager varer i stedet for penge; i sidste fald er det sælger. Mærkeligt nok findes der ingen virkelig difference mellem priserne i så modsatte tilfælde, et bevis på, at opgivelserne ikke have tilfældighedens karakter, og at vi have at göre med virkelige markedspriser i denne kreds.

land og Frankrig. At hveden er forholdsvis dyr i sammenligning hermed (3,15 frcs pr. 100 l.), spiller ingen större rolle, da denne kornsorts betydning er så langt ringere her end i Syden[1]. Hesten sættes til 9,54 frcs, svinet til 1,59. Hvad endelig fiskene angår, er det uheldigt, at de her, som ellers i Norden, angives i mål, hvorved en sammenligning med de franske priser pr. styk vanskeliggöres. 1 fjerding torsk koster 1477—1479 8 – 10 skilling (danske), hvilket bliver 4,83—6,06 frcs pr. hectoliter. Silden var noget dyrere.

Ved slutningen af århundredet synes imidlertid en betydelig stigning at have fundet sted i kornsorternes pris. I *Dronning Kristines hofholdningsregnskaber* sættes havren 1504—1511 til 3,11—1,04 frcs pr. 100 l.; 1508—1511 på Næsbyhoved til 0,88. Hveden koster sammesteds 3,60 frcs; bygget angives 1500 til 1,44, men stiger siden med sin halve pris, og rugens pris er næsten lig med byggets. Tage vi endelig de gennemsnitspriser for os, som Falbe Hansen har udregnet for hele perioden 1508—1548; (omtrent ved dette sidste tidspunkt er det, at den store almeneuropæiske prisstigning når til Norden), ere de ganske lige med de sidst anförte, (havren sættes til 0,83); heraf kan vi da slutte, at den lokale nordiske prisstigning på kornet efter 1481 var afsluttet ca. 1510.

Denne ögning i prisen synes dog ikke at have ramt andre varer. Værd at bemærke er i dette tilfælde smörrets pris; den sættes 1502 til 18 cent., 1508 i Kristines regnskaber til 27 centimes, i den tidligere nævnte regnskabsbog fra Malmö til 21—26 c. og endelig i gennemsnit for 1508—1548

[1] Det *mel*, som sættes til 1,81 francs per 100 l., kan dog godt være hvedemel, da denne pris gælder for året 1480, medens hvedens pris kun opgives for 1471. En prissvingning kan tænkes at have fundet sted i disse 9 år, og desuden er måske hvedeprisen sat noget for höjt, da en lybsk skilling næppe i 1471 var fuldt 26½ centimes i sölvværdi, således som den var 1480.

til 0,28 fr., altså ganske lig Skovkloster. Koens og oksens pris er ganske vist stigende i opgivelser fra 1502 (12,37 og 14,34 frcs) samt 1506 og fra Næsbyhoved 1508—1511, men i Kristines regnskaber sættes den 1505 til 5,76 frcs, og 1508—1548 er den 9,73 (oksen dog höjere). At man har dyre heste ved dronningens hof, er en selvfölge, hvoraf man ikke kan slutte noget almengyldigt om en prisstigning siden 1468. Lammet sættes i hendes regnskaber til 72—90 c., gåsen til 18 c., og hönen til 9 c. Æggene koste 11 c. pr. dussin, altså samme pris som i Frankrig. Hvad endelig fiskearterne angår, holder torskens pris sig uforandret indtil ca. 1511 (således ved Kristines hof), men stiger derefter ret stærkt, så at den når $1^1/_2$ gang sin oprindelige pris; silden er allerede steget i Kristines regnskaber og når til sidst 18,34 frcs pr. hectoliter; de andre fiskearter stå også i ganske höje priser, men t. eks. for laksens vedkommende afhænger den dog i höj grad af fiskens störrelse. Værd at bemærke er det også, at det ved de fleste af disse udgifter udtrykkeligt siges, at fisken var bestemt for dronningens egen mund[1].

Man kan altså roligt hævde, at livet i Danmark i det 15de århundredes slutning, i det mindste hvad næringsmidlerne angår, var meget billigere end i noget sydligere land, skönt vi allerede have set, hvor gunstige forholdene vare også her. Men hvorledes stiller det sig, når vi atter herfra begiver os nordud?

De *gotlandske varepriser*, hvortil vi nu skulle vende os, ere af dobbel art. Dels findes de anförte ved kvitteringssummerne under skatterne og betegne den faste værdi, hvortil en række varer ansattes efter overenskomst mellem lensmanden og bönderne; dels angives de under

[1] For Danmarks vedkommende henvises til den side 56, anm. 1 anförte litteratur. En tönde korn er regnet til 139 liter, 1 td. fisk til 131, og 1 ℔ smör til 500 gram. Disse störrelser må dog kun opfattes som omtrentligt rigtige.

de löbende udgifter i regnskabsbogen (eller mellem småpluk) og have altså en mere tilfældig karakter. Det er sikkert nok, at de förste ikke ere fremgåede af noget virkeligt köb og salg, men mere betegne en leverancepris. Vi have dog ingen grund til at antage, at den angivne sums störrelse fjernede sig meget fra den almindelige markedspris[1], og der er derfor sikkert anledning til at lægge mindst lige så megen vægt på disse priser som på de stadigt fluktuerende detaljpriser.

Hvad först kornsorterne angår, sættes en tönde hvede både i vinterskatten og mantallet 1485 til 1 mark (100 l. = 2,84 frcs); abnormt er det åbenbart, når en skæppe en enkelt gang sættes til 1/2 mark[2], ligesom når en td. ved et andet tilfælde kun vurderes til 1/4 mark. 1 tönde havre (»hawer») regnes i vinterskatten 1486 til samme pris, fire skilling (72 cent. pr. hectoliter.) Et læs hö koster almindeligt 1 mark; et læs halm 5 skilling. Endelig kan vel under denne klasse anföres roerne (»rower»), som dog angives til meget varierende priser[3]. De kom, som den dag i dag, hovedsageligt fra Roma.

Hertil slutter en række andre landbrugsprodukter sig. Smörret kostede pr. tönde 1485 i vinterskatten 4 mrk, 1486 sammesteds 5 mrk; da nu *Arent Berntsen*[4] i det 17de århundrede beretter, at der i »Förige Tider» på

---

[1] Dette er også Wiebes mening om lignende forhold i Münsterlandet. Anförte skrift, p. 49.

[2] 1 tönde er i det 16de århundrede i Sverige 6 skæpper (*Sr. medeltid* I, 749). Det bemærkes, at en tönde på Gotland, i mangel af positive oplysninger om andet, er regnet lig med en svensk td. (146,6 liter); hvis den snarere er dansk (139 l.), bliver dog forskellen ubetydelig. 100 liter hvede har da kostet 3 francs.

[3] I småpluk 1485 til 5 firskillinger og 8/11 1485 til 5 skilling. Her må åbenbart på det ene eller det andet sted være foretaget en fejlskrift.

[4] II, 534. Skålpundet er som svenskt regnet til 425 gram. Hvis det er danskt (500 gr.), bliver prisen endnu lavere.

Gulland regnedes 20 bismermarker eller skålpund på et lispund, »hvilcken Væct endnu der undertiden brugis», og 16 Lø på en tönde smör, bliver prisen på kilo heraf i de to år henholdsvis 12 og 15 c. Æggene anföres i maj og august 1485 til 2 skilling eller 10 hvid pr. 100 stkr; det bliver 7—11 centimes pr. dussin. Kun under udgifterne og ikke tillige under skatterne nævnes varer som öl, æbler, humle og lög; en tönde af hver af de to förste dele koster 1 mark, 5 sække humle 1½ mrk og 1 td. lög 2 mrk 2 öre = 8,60 frcs.

Vende vi os til husdyrene, se vi, at en hest i skatten vurderes til 8 mrk, men en anden gang sættes til 20 mrk (33½—83 frcs); en okse overalt i skatterne til 4 mrk (16,68 frcs). I småpluk nævnes »skatte-nöd», hvoraf et par koste 2 mrk, og gæs til 9 hvid for 2 stykker, altså ca. 40 cent. hver.

Fiskene spille en meget fremtrædende rolle i Iver Akselsöns regnskabsbog; den havomflydte ö, hvor ingen landsby var fjernet mere end to mile fra kysten, havde lettere adgang dertil end t. eks. Frankrigs centrale dele. Först og fremmest anföres strömming (»strömligh»), hvoraf en læst i vinterskatterne sættes til 12 à 16 mark. Da læsten, rummer 12 tönder[1], bliver prisen kun et par centimes pr kilo, eller 3,32—4,15 frcs pr. hectoliter. Nær beslægtet med denne fisk er silden, hvoraf en tönde i mantallet 1487 vurderes til 7 mrk (ca. 23 francs pr. hectoliter). Den anden vigtige havfisk, torsken, optræder i skatterne under noget forskellige navne; en gang nævnes »köbetorsk» til 9 mrk pr. læst (2,49 frcs pr. hectol.), en anden gang »skattorsk» til 5 frcs (ɔ: firskillinger) pr. tönde (hectol. 3,89 frcs), og i de enkelte udgiftsposter simpelthen »torsk» uden nærmere forklaring til 1 à 2 mrk pr tönde, altså samme pris som

[1] Arent Berntsen, II, 506. En tönde er regnet som svensk til 125,6 liter. Hvis tönden er dansk, bliver fiskeprisen på Gotland endnu lavere.

strömmingen. 1 ℔ [L℔?] ål er $1^1/_2$ fr. værdt (hectol. 20,25 frcs), 1 ℔ gedder fra Vestergarn $^1/_2$ fr., og 1 ℔ aborre 4 hvid. Også disse sidste angivelser ere hentede fra skatterne. En laks står til 7 hvid (63 c.); en tönde af samme vare til 8 mrk (hectol. 26,50 frcs). Endnu må nævnes den mærkelige vare »selpeck» (sælspæk), som i hine tider ingenlunde var et så sjældent næringsmiddel som nu. En tönde deraf kostede 3 mrk.

För vi skride til en sammenligning mellem de gotlandske priser og de udenlandske, vil det dog være rigtigt at anföre de få opgivelser, som ere os bekendte fra *det svenske fastland.* Også på dette område er det om Iver Akselsöns gård på Färingöen, at vi ved bedst besked[1]. 1 span (= $^1/_2$ tönde) malt vurderes her 1481 til $4^1/_2$ örtug, hvilket giver 1,00 franc pr hectoliter, og 1 span byg står til omtrent samme pris. Laksen sættes til 4 mrk pr. tönde, ålen til 2 mrk pr. fjerding, hvilket pr. hectoliter giver henholdsvis 12,75 frcs og 25,50 frcs. Ålen er altså lidt billigere på Gotland end på fastlandet, men laksen til gengæld dobbelt så dyr. Derimod viser sælspæk sig at stå i $1^2/_3$ gange höjere pris på Färingöen (7 örtug pr. L℔), og de finske gedder, som optræde der, ere dobbelt så dyre som de gotlandske.

Fra det övrige Sverige kan kun meddeles, at prisen på en okse i reglen var det dobbelte af en kos, og at den förste 1450 i Karl Knutssons forordning sattes til 4 mrk (23 frcs). En hest kostede 1450—1500 ca. 8 mrk, altså det dobbelte, men på grund af möntens synkende værdi repræsenterer denne sum allerede 1478 kun ca. 32 frcs. Gåsen koster $1^1/_2$ örtug (1478 = 25 cent.); 1515 var den derimod stegen til 5 örtug. Smörret kostede 1450 $4^1/_2$ mrk pr. tönde, 1526 8 mrk; dette giver, möntens forskel iberegnet, en pris pr kilo af 19 og 21 cen-

---

[1] Sv. RA, C 10: Uppbörds- och utgiftsbok för Färingön.

times. Strömmingen sættes 1523 til 6 mrk pr. tönde, hvilket giver den höje pris af over 17 frcs pr. hectoliter; silden regnes 1501 til 10 mrk, altså i moderne mönt næsten det samme, som den kostede 1487 på Gotland. 1 læst byg koster 1470 7 mrk, en læst rug $8^1/_2$[1]. Dette er pr. hectoliter af den förste kornsort 1,19 frc, af den sidste 1,45.

Det er mærkelige resultater, som vi komme til, når vi samle det ovenfor givne i eet brændpunkt. Thi medens vi möde forhold i Frankrig, England og Tyskland, som ere nogenlunde ensartede (måske lidt billigere priser det sidstnævnte sted, og lidt höjere satser i de to förste lande), forandres billedet med eet slag, så snart vi betræde Norden. Navnlig gælder dette Danmark. Så fænomenalt lave kornpriser, som vi have her noget efter midten af det 15de århundrede, kendes ikke i noget andet af de af os studerede lande, selv ikke i det nordligere liggende, men til gengæld kornfattigere Sverige, hvor priserne 1470 ere adskilligt höjere. Men i Danmark se vi også ved århundredets slutning en iöjnefaldende stigning (måske dog ikke for hvedens vedkommende), så at havren endog i det 16de århundredes begyndelse ved enkelte lejligheder kunde stå i samme pris som hveden 40 år tidligere Hvad er årsagen hertil? Man kunde måske gætte på, at der er en forbindelse herimellem og den voksende eksport af fedestude sydpå. Som vi så, var også disses pris stigende, medens smörret derimod stod stille. Man kan ganske vist næppe tænke sig, at okserne ere blevne fodrede med korn, men derimod nok, at da större dele af befolkningen gik over til kvægopdrætning, blev det korndyrkede areal mindre, og at priserne på dets produkter derved steg.

For Gotlands vedkommende må det i höj grad be-

---

[1] *Sv. medeltid*, I, 952—956. — 1 læst korn er i Sverige 16 tönder. (ibid. p. 750). Smörtönden er beregnet som den gotlandske.

klages, at vi savne oplysninger om rugens og byggets priser; hvis man imidlertid tör slutte fra hveden og havren alene, hvoraf den förste er billigere her end noget andet sted, billigere endogså end i Danmark, medens den anden kun koster $^1/_4$ af hvedens pris, turde man måske komme til det resultat, at kornpriserne 1485 her på ingen måde have været höjere end 1467—81 i Danmark. Lad være, at oksen og hesten ere adskilligt dyrere på Gotland end på Sjælland, deres priser når dog aldrig op til de tilsvarende i det egentlige Sverige, og i det hele må det siges, at de aller fleste varer var en del dyrere i Sverige end på Gotland. Det er sandt, at de mangelfulde oplysninger for Sveriges vedkommende hindre os i at se, hvorvidt datidens fluktuationer have været stærke fra år til år, og om der herved er kommen en vis skævhed ind i vor sammenligning; men det er dog åbenbart, at de mænd, som levede på Gotland og — som vi så i forrige kapitel — ikke på nogen måde bleve dårligere betalte end arbejderne på fastlandet, atter ved forskellen på priserne have fået en yderligere forbedring af deres livsvilkår.

Dette billede af gode tider på Gotland forstyrres heller ikke, når man drager paralleler med det övrige Europa i stedet for med Sverige og Danmark alene. Hvad kornsorterne angår, have vi allerede set, hvilken gunstig stilling arbejderen i de skandinaviske riger indtog i forholdet til disse födemidler. Men også for andre næringsmidlers vedkommende synes noget lignende at gælde; undertiden koster de halvt så meget som i Frankrig (smörret), undertiden det samme (oksen), sjældent mere. Når man nu mindes, at den franske arbejder efter Avenels beregning i det 15de århundrede havde 15 % mere at leve af end nu til dags, ser man klart, hvor gunstig hans kollegas stilling samtidig var på Gotland.

Dette er det endelige resultat af vor undersögelse.

og hvor mangelfuld og ufuldstændig denne end har været, mere sigtende til at give antydninger end til at udtömme æmnet, har den dog forhåbentlig ikke været aldeles forgæves. Thi dette æmne, nemlig at forske efter menneskelykke, for så vidt denne betinges af livets ydre vilkår, med andre ord at studere gode og dårlige tider, er så betydningsfuldt, at selv et lille bidrag til dets lösning ikke vil blive modtaget med ligegyldighed. Og for os har det dog i denne sammenhæng været hovedsagen at påvise, at de mænd, som tjente Iver Akselsön, havde lykkelige kår.

11. Krydderipriser.

Endnu skal her kun med et par ord omtales to vareklasser, som indtage en særstilling og derfor bedst behandles for sig. Den förste af disse består af sådanne produkter, ved hvilke en sammenligning både med udog indland stiller sig yderst vanskelig, da man ikke ved, om man under samme navn möder samme vare. Dette gælder allerede alle indenlandske *töjer;* en alen[1] hvid vadmel sættes således i Iver Akselsöns skatter til 4 hvid eller 5 gotlandske (23—36 c.), i Fåringöens tingslag til $1^1/_2$ örtug (25 c.); men er det samme stof, vi her have at göre med? Ved indförte stoffer bliver en sammenligning ganske umulig, da man ikke en gang har nogen sikkerhed for, at t. eks. leydisk klæde er ens i kvalitet i de forskellige år. Kun dette skal bemærkes, at disse stoffer

---

[1] *Gotlandsalnen,* som endnu er bevaret i original fra det 14 de årh., og som hang på Stånga kirkedör, er kun 18,64 decimaltommer, altså en god del mindre end den nu (og vel også da) på fastlandet brugte alen *(Sv. medeltid,* I, 739). Det må være om denne, at *Arent Berntsen* (II, 545) bemærker, at 6 gotlandske alen udgör 5 sjællandske. Thi Gotlandsalnen bliver i moderne mål 0,552 m.; den sjællandske derimod 0,628. Den svenske alen var indtil moderne tid 0,594.

naturligvis som luksusvarer må have varieret stærkt i pris, og at de vare langt dyrere end de hjemlige; en alen blåt klæde sættes således i regnskabsbogen til 16 hvid (1,44 frc.); et stykke alsk (fra Aalst i Flandern) til 2½ mrk. Men desuden angives der en række priser for kar, tönder (navnlig til at salte strömming i), knabefade, »ember», »faller», hjul, hamp, jern og tjære[1], som for störste delen variere stærkt og heller ikke have nogen betydning ved en undersögelse af de gotlandske prisers forhold til omverdenens. Hele denne klasse kan imidlertid ikke siges at spille en sådan rolle til forståelsen af de gotlandske livsvilkår som de ovenfor behandlede næringsmidler, og på grund af de anförte vanskeligheder ere de forbigåede her, selv om billedet derved nödvendigvis må miste noget af sin mangesidighed og korrekthed.

Betydeligt större interesse frembyder en anden klasse, som omfatter de internationale varer, der gå igennem det ene land efter det andet, og som vi ville sammenfatte under navnet *krydderier*. Flere af disse, som peber og ingefær, stamme fra de fjerneste lande og have foretaget en lang vandring gennem Asien og Europa, för de havnede på Gotland. Det er interessant at studere deres priser under vejs og at undersöge, om vi deraf kunne lære noget om, hvilken vej de have taget, samt om, i hvilket land det er, at deres så uhyre prisstigning har fundet sted.

Det materiale, som vi skulle benytte til sammenligning, er ikke meget righoldigt. Foruden krydderipriserne fra England (hos Rogers) og Frankrig (delvis hos Avenel) med det nærliggende Strassburg have vi kun til vor rådighed en række opgivelser fra Sachsen[2]; en liste fra Lübeckerhansedagen 1476 over udgifter, foretagne af Revals

[1] Tjæren koster i skatterne som regel en mark pr td.

[2] Trykte hos Wiebe, p. 345 efter Falkes statistiske undersögelser. Wiebes angivelser i gram sölv ere gjorte til frcs efter Avenels opgivelse: 24 gram = 5,29 frcs.

sendebud[1]; en anden, meget upålidelig liste over varer, som en stralsundsk köbmand sendte til Åge Akselsön på Varberg 1473[2]; en temmelig lang serie notitser om udgifter i dronning Kristines hofholdningsregnskaber under årene 1499—1511; en række priser fra Stockholm 1328, 1511 og 1515[3]; endelig nogle få opgivelser fra Bergen 1516—1519[4]. Af alle disse priser er det for de skandinaviske rigers vedkommende egentlig kun dronning Kristines, som ere af virkelig höj værdi. Dette skyldes dels deres mangfoldighed, hvorved det atter er muligt at konstatere deres pålidelighed; dels den lange årrække, gennem hvilken de strække sig. Med så mangelfuldt materiale kan vi da kun vente at få antydninger til spörgsmålets lösning, og vi må overlade til fremtiden gennem nye publikationer af utrykt stof at underbygge og efterpröve vore resultater[5].

Det middelalderlige Europa fik som bekendt sine krydderier og sydfrugter fra Italien. For de fleste af disse varers vedkommende optrådte de italienske köbmænd imidlertid kun som mellemhandlere; peber og ingefær, muskat og nelliker havde deres hjem i det fjerne Indien og på öerne i det indiske arkipelag, hvorfra de af arabiske köb-

---

[1] *H R*, 2 R, VII, pp. 596—597. En mrk = 4,24 frcs.

[2] v. Möller, *Bidrag till Hallands hist.* p. 151. Listen er mærkeligt nok meget forskellig i samme forfatters *Strödda Utkast rör. sv. jordbrukets hist.* (1881) p. 61.

[3] *Sveriges medeltid*, I, pp. 699, 463 og 966.

[4] Huitfeldt-Kaas, *Norske Regnskaber og Jordeböger* 1514—1521, passim.

[5] I Sverige er örtugen 1478 c. 12 öre (17 c.), men den synker yderligere og kan 1515 kun sættes til 14 cent. Omvendt må den 1328, da forholdet mellem sölv og penge var 1 : 5, vurderes til ca. 35 cent. Et pund er på Gotland som svenskt regnet til 425 gr. Det er imidlertid muligt, at man har benyttet lybsk vægt (467 g.). Forandringen hertil sker let ved at fradrage 10 % fra enhver af de i tabellen angivne summer.

Francs pr. kilo	Frankrig 1470—1500	England 1471—1500	Strassburg 1476—1500	Sachsen 1475—80	Lübeck 1476	Varberg 1473	[illegible]
Peber	4,70	5,42	4,85	6,89	6,81	10,21	[illegible]
Ingefær	3,52—8,10	8,44	5,83	8,24	6,06	—	[illegible]
Grönt d:o	—	—	—	—	11,35	—	—
Muskatnöd	—	—	7,22	6,87	—	—	—
Muskatblomme	—	15,19	—	27,52	—	—	—
Nelliker	—	13,86	11,25	13,78	—	—	[illegible]
Kanel	3,52	—	11,25	—	—	—	—
Figen	0,56—0,67	0,35	0,78	—	—	—	—
Sukker	1,86—3,00	1,90—3,63	5,00	3,30	—	15,89	[illegible]
Saffran	37,05—40,12	48,05	58,74	75,65	36,31	—	[illegible]
Rosiner	0,52—1,05	0,67	0,88	1,20	—	1,13	—
Mandler	0,52	1,25	1,02	—	—	1,56	—
Olie	0,31—0,63	—	1,28	—	1,99	—	—
Kommen	2,58[2]	—	—	—	4,54	—	[illegible]

mænd förtes til Ægyptens og Lilleasiens havnestæder for atter at afhentes derfra af italienerne. Andre varer havde deres voksested i selve middelhavslandene; sukkeret var således egentlig en orientalsk plante, men var af araberne blevet overfört til Spanien; figen kom fra Nordafrika, mandler, rosiner og olie fra Syditalien. Men også disse produkter fandt deres plads i Genovas og Venezias varelagre, og det blev köbmændene her, som kom til at bestemme de engros priser, for hvilke de skulde sælges videre til de germanske lande hinsides Alperne. Allerede på dette tidspunkt havde den dyre transport og de mange mellemhænder hævet disse varers pris höjt over, hvad de havde kostet ved det förste köb på de indiske öer — for så vidt man da ikke havde dem ganske gratis der.

Men de bleve ikke stående herved. Italienske sömænd bragte krydderierne videre söværts til Brügge i Nederlandene, hvorfra de atter förtes til England og Frankrig; desuden mödte de hanseatiske köbmænd i den belgiske stad, for herfra at hente disse for Nordtyskland og Skandinavien så uundværlige varer. Også landværts sögte de

anmark	Danmark	Danmark	Gotland	Stock-holm	Stock-holm	Stock-holm	Bergen
504–05	1506–07	1508–11	1485–86	1328	1511	1515	1516–19
08–11,20	10,08	13,44–7,56	8,73	7,84	—	14,05	14,94–9,33
34–11,20	13,44	11,76–8,40	19,95	7,41	—	15,81	—
—	3,78	—	—	—	—	—	—
26,88	—	26,88	—	—	—	—	—
71,68	—	69,12	—	—	—	—	—
30–40,32	40,32	40,32–33,60	—	—	—	—	—
38–40,32	—	—	—	—	—	—	—
0,42	—	0,70	—	—	—	—	—
34–3,36	—	—	—	—	7,91[3]	—	—
53,76	107,52	80,64–84,00	79,81–62,35	59,29	84,33	84,33	86,58–67,20
32–0,56	—	—	0,74–1,69	—	1,65	0,66	0,93
34–2,10	—	—	1,69–1,87	1,48	—	2,31	—
56–1,68	—	—	1,48	1,34	—	—	—
—	—	—	2,96–1,06	1,84	2,64	—	—

energiske hanseater til selve Venezia for over Alpepasserne og ad Rinvejen at före deres udbytte til hjemstæderne og således undgå fordyrelsen på Brügges marked. Og fra de vendiske stæder med Lübeck i spidsen spredtes så varerne ud over Norden[1].

Dommen over hanseaternes virksomhed her har til forskellige tider lydt meget varierende. Endnu ved midten af det 19de århundrede så man med onde öjne på deres udsugende monopolsystem, der bl. a. antoges at have haft den fordærvelige virkning at hindre en indfödt handelsstands opkomst. I moderne tid er kritikken herover langt mindre skarp. Man har hævdet, at de hanseatiske köbmænd ikke konkurrerede deres nordiske kollegaer til ruin, men at de indfandt sig på et tidspunkt, da den nordiske handelsstand var i den grad uudviklet eller hensygnet, at den

---

[1] Heyd, *Gesch. des Levantenhandels im Mittelalter* (1879) II, 716 ff. Stieda, *Hansisch-venetianische Handelsbeziehungen im 15. Jahrh.* Rostock 1894. Pauli, *Lübeckische Zustände I*, 138 f.

[2] 1467.

[3] 1513.

behövede en stöttende hånd udefra for over hovedet at kunne bestride sit hverv og forsyne landene med produkter. Hanseaterne blive altså en slags velgörere ikke alene for landenes indbyggere i almindelighed, men næsten også for köbmandsstanden i særdeleshed. De gjorde ganske vist ikke deres velgerninger gratis, men de anviste en vej til over hovedet at få adgang til de attråede krydderier og varer.

Et spörgsmål har man dog, så vidt vides, hidtil ikke sögt at besvare. Det er dette: Hvor dyrt betalte toge hanseaterne sig for deres ulejlighed? Er velgerning eller udpresning det rette navn for deres optræden?

Svaret herpå kan for en del findes på den vedföjede tavle. Förat möde vi her de ovenfor nævnte eksotiske krydderier. De ere billigst i de vestlige lande og i Lübeck; mærkeligt er det at se, at medens peber stiger jævnt i pris, jo længere det föres frem, er ingefær allerede i Frankrig dyrere end i Lübeck, og hinsides Kanalen ere alle priser i det hele noget höjere end i Frankrig. I Norden, hvorpå Hansestæderne *alene* besörgede handelen og ikke behövede at frygte konkurrence med italienerne, se vi derimod et pludseligt spring i höjden i alle varepriser. Det var omtrent dobbelte priser, som hanseaterne toge for deres krydderier i Danmark og på Gotland; det var ågerrenter, som de pålagde i Varberg, Stockholm og Bergen.

Gå vi til sukker og sydfrugter, möde vi med hensyn til priserne beslægtede fænomener. Dog må det indrömmes, at köbmændene her bedre forstå at holde måde. Navnlig gælder dette dronning Kristines hofholdningsregnskab, hvori priserne for figen, sukker, rosiner og olie ikke kunne kaldes overdrevne. Men på Varberg og i Stockholm er forholdet omtrent det samme som ved de orientalske krydderier. For Gotland gælder noget lignende. Og dog står nogle af varepriserne det sidste sted de vesteuropæiske nærmere, ligesom man i det hele ser, at köbmæn-

dene ikke vovede at spænde buen så stramt ved de sydevropæiske som ved de asiatiske varer. Skyldes dette, at hanseaterne her vare udsatte for en rivalisering med andre vestlige folk?

Ejendommeligt er det i forbigående at bemærke, at et produkt som kommen, der avles i alle lande, er ganske uafhængigt af de almindelige prissvingninger. Kommen er billigere i Norden end i Lübeck og ikke på nogen måde dyrere end i Frankrig. Men den er også en undtagelse fra den almindeligt gældende regel.

Middelalderens krydderier vare dyre, langt dyrere end nu, men mærkeligt er det at se et af dem, som datiden vurderede så höjt og betalte dyrt, skönt det ingenlunde skulde hentes langvejsfra. Saffranen, der også benyttedes som farvestof og som består af blomstens gule stövdragere, var fra Arilds tid dyrket fra Kina til Spanien og Frankrig; også i Sachsen produceredes den i stor stil. Billigst er den i Lübeck, men interessant er det at se, til hvilke svimlende summer den kan hæve sig pr. kilo. Dette gælder i lige grad Danmark, Gotland, Stockholm og Bergen. Intet under, at indköbene deraf sjældent oversteg nogle få lod.

Skal man dömme efter disse priser, kan man på ingen måde påstå, at hansestædernes handelsherredömme har været en velsignelse for Norden. Og når man betænker, hvor store kvantiteter af krydderier datiden brugte, får man herved et gavnligt supplement og korrektiv til det almindelige lyse billede af forholdene i Norden og specielt på Gotland henimod middelalderens slutning.

---

12. Iver Akselsöns budget og Gotlands almindelige tilstand.

Var Iver Akselsön en god husholder, og forstod han at få udgifter til at balancere med indtægter? Tiden til

at besvare dette spörgsmål er kommen nu, da vi have fået et hovedindtryk af de mange forskellige poster på hans udgiftskonto. Hvad indtægterne angår, har vi tidligere bestemt den ordinære skattesum af Gotland til 3800 mrk. pr. år. De övrige indtægter (pp. 40—42) kunne ikke vurderes, men belöbe sig sikkert til flere hundrede mark årligt. Hvis man vil veje udgifterne herimod, er det rimeligt at tage et normalår, da ingen krigsuroligheder få udgifterne til at stige over og indtægterne til at synke under det ordinære. Hertil egner året 1485 sig fortræffeligt, regnet, som det efter datidens skik må, fra 9de maj 1485 til 17de maj 1486. For denne tids vedkommende belöber de samlede udgifter sig til ca. 3495 mark, hvoraf svendelönnen alene tog 2286. Det er forbavsende, men synes dog ubestrideligt, at alle de övrige udgifter kun have belöbet sig til ca. 1200 mark. Heraf faldt den störste del på årets sidste halvdel. Man ser heraf, hvor gunstig Iver Akselsöns regnskabsbalance var for Gotlands vedkommende. Han behövede til visse ikke at söge nye indtægtskilder for at kunne leve.

Vi have tidligere set, at stillingen ikke var mindre lykkelig for hans omgivelser, tjenerskabet og arbejdsfolkene, hvis indtægter stillede sig så gunstigt i forhold til deres udgifter som i noget land i kristenheden. Endnu et spörgsmål kunde vi dog önske at få besvaret, för vi slipper Iver Akselsöns regnskabsbog af hænde. Det er, hvorledes forholdet var med det store tal af Gotlands indbyggere, specielt beboerne på landsbygden. Havde de det godt eller dårligt under Ivers regering?

Noget skattetryk eller nogen militærbyrde led de öjensynligt ikke under. Der var også bevaret et vist, ret betydeligt selvstyre for dem. Men hvorledes var hele deres ökonomiske stilling, og hvorledes stod det til med deres erhvervsgrene?

På disse spörgsmål kan vi i det store og hele ikke

give noget svar. Men da öen levede som en stor naturalhusholdning, hvor penge kun spillede en ringe rolle, har den enkelte bonde åbenbart först og fremmest levet på sine egne produkter, og frekvensen med udlandet har næppe været synderlig stor. Dette medförer nödvendigt rolige, men til gengæld noget stagnerende og småtskårne forhold. Kun dette kan vi sige, at har der til tider været mindre gode år for bönderne, har dette skyldtes misvækst og lignende årsager, ikke tryk fra oven fra lensmandens side.

Den forbindelse med omverdenen, som fandt sted, beroede sikkert mere på udförsel af gotlandske produkter end på import. Når man læser den 170 år yngre skildring heraf hos Arent Berntsen, skönner man af regnskabsbogens notitser, at den også delvis må finde anvendelse for det 15de århundrede. Han skildrer[1] Gotland som en med fyr, gran og enebær bevokset ö, hvor kornet kun dyrkes på mindre dele, »effter at icke haffvis megen Sæde Jord». Dog priser han af agerbrugsprodukter de gotlandske roer. Men særligt dvæler han ved det store udbytte, som beboerne havde af deres skove: tjæren, trækullene, veddet m. m. Endelig spiller også kalk (vel også kalk- og sandsten), sælspæk og fisk deres rolle som udförselsartikler. Dette er en skildring, som i mangt og meget må passe på Iver Akselsöns tid.

Om importen giver derimod hans egen regnskabsbog de bedste oplysninger, navnlig ved de mange udgiftsposter til fragt og transport. Mel, rug og malt kommer fra Knabstrup på Sjælland, Iver Akselsöns gamle sædegård, og ved selve losningen må der af disse som af andre varer betales prengeld (= prampenge) til skibsmændene. Jern bringes fra Stockholm, bayesalt (stammende fra Vestfrankrig) og humle fra Danzig. En vis Godskalk West-

[1] II, p. 87.

faler betales for transport af lærred og bergensfisk, »som köfmannebogen udwisser». Dette interessante arbejde er desværre gået tabt, hvad der må beklages, da vi ellers herigennem vilde have et middel til at vurdere staden Visbys omsætning på samme tid[1]. Men at hanseaterne endnu ofte ere komne til Visby, er utvivlsomt. I det hele få vi et godt billede af det travle liv, som endnu da rörte sig i stadens havn. Visbys fordums storhed var forbi, men der var endnu ikke indtrådt et fuldkomment dödvande.

[1] Også for fragt af torsk fra Hoburg, vistnok til sös, ydes der betaling, og ligeså for transport af korn fra »gwnder klabe».

Til planen over Visborg.

Medfölgende plan over Visborg er hentet fra Resens uudgivne Atlas Danicus, Tom. VII og gemmes i det danske Krigsarkiv. (En kopie i Kbhvns Univ. Bibl.) Den er uden årstal og forfatternavn, men stammer (i fölge Brunius) fra 1646 og er i så tilfælde muligt en forstudie til den grundtegning over hele Visby med Visborg fra samme år, som er bevaret for os, men som ganske vist er udfört i betydeligt mindre målestok. Begge planer minde stærkt om hinanden, og den her meddelte, som bortset fra enkelte detaljer er ganske korrekt, giver ved nærmere undersögelse adskillige bidrag til slottets udviklingshistorie. (Velvillig meddelelse af major C. A. Olsson.)

Plan over Visborg.

Index des matières contenues dans ce volume.

No 1. Le manuscrit Lydekinus de la Bibliothèque Royale de Stockholm,

par Ernst Lidblom.

Manuscrit vieux suédois datant probablement du commencement du 14e siècle.

No 2. De la complicité de meurtre suivant les lois provinciales suédoises,

par Karl Gustaf Westman.

No 3. Une habitation de l'âge de la pierre dans le »Järavallen» de Limhamn en Scanie,

par Knut Kjellmark.

Avec 34 fig. dans le texte et 7 planches.

No 4. Noms de localités suédoises. Table des sources bibliographiques de la phonétique toponomastique suédoise, dressée sur mandat de la Commission d'études toponomastiques,

par Vilhelm Gödel.

No 5. La vie économique dans l'île de Gotland à l'époque de Iver Akselsön Tot (15e siècle)

par Knud Fabricius.

Texte en danois.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

XVI: 1.

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM.

Pris: 2 kronor 50 öre.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

—— Ny följd. Del. 1 4 kr. 50 öre; del. 2 4 kr.; del. 3 4 kr. 50 öre; del. 4 4 kr.; del. 5 4 kr.; del. 6 4 kr.; del. 7 4 kr.; del. 8, 1 3 kr.; del. 9 7 kr. 50 öre; del. 10 6 kr.; del. 11 6 kr.; del. 12 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 2 kr.; del. 2 3 kr.; del. 3 h. 1—4 4 kr.; del. 4 h. 1—4 4 kr.; del. 5 h. 1—4 5 kr.; del. 6 h. 1—4 4 kr.; del. 7 h. 1—4 4 kr.; del. 8 h. 1—4 4 kr.; del. 9 h. 1—3 3 kr.; del. 10 h. 1—6 6 kr.; del. 11 h. 1—5 4 kr. 75 öre; del. 12 h. 1—4 4 kr. 50 öre; del. 13 h. 1 1 kr.; del. 14 nr 2—3 4 kr. 50 öre; del. 15 nr 2 1 1 kr. 50 öre; del 16 nr 1 2 kr. 50 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Årgångarne 1890 och 1891. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr.; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

SP.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre (vid ingången till museet: 50 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingången till museet 2 kr.).

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet. (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Med anslag ur **den Bergerska donationsfonden** har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.; band 2 (1889): 9 kr.; band 3 (1890): 8 kronor; band 4 (1891): 9 kronor; band 5 (1893): 8 kronor band 6 (1893): 11 kronor 50 öre; band 7 (1895): 9 kr. 50 öre.

INNEHÅLL.

Sid.

Vadstena klosters uppbörds- och utgiftsbok 1539—1570. Af *C. Silfverstolpe* .... 1—207.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28.

Antiqvarisk tidskrift del. IX: 1 (Hans Hildebrand, *Svenska medeltidens brakteater.*)

—— del. XI (den franska resumén.)

—— del. XIII: 1 (Montelius, *Orienten och Europa*, forts.)

—— del. XIV: 1 (Hans Hildebrand, *De daterade medeltidskyrkorna på Gotland.*)

—— del. XV: 1 (Wrangel, *Tegelarkitekturen i Norra Europa och Uppsala domkyrka.*

—— del. XV: 2 (Hans Hildebrand, *Skara domkyrka,* forts.)

—— del. XVI: 2 (Sernander, *Några arkeologiska torfmossefynd*).

—— del. XVI: 3 (Kock, *Förklaring af svenska ord*).

Månadsbladet för 1892 och 1893.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4.

Medeltidsföremål från Gotland i Statens Historiska Museum (utgifvas med anslag af Hjertbergska donationsfonden.)

Svenska medaljer i Kongl. Myntkabinettet (utgifvas med anslag af Hjertbergska donationsfonden.

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Sveriges runskrifter afd. 1: Ölands runstenar; afd. 2: Östergötlands runstenar (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

☛ Se omslagets andra och tredje sidor.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1895.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

XVI: 2, 3.

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM.

Pris: 1 kr. 25 öre.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

—— Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.; del. 11 (1873): 6 kr.; del. 12 (1895): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 2 kr.; del. 2 3 kr.; del. 3, h. 1—4 4 kr.; del. 4, h. 1—4, 4 kr.; del. 5, h. 1—4 5 kr.; del. 6, h. 1—4 4 kr.; del. 7, h. 1—4 5 kr.; del. 8, h. 1—4 4 kr.; del. 9, h. 1—3 3 kr.; del. 10, h. 1—6 6 kr.; del. 11, h. 1—5 4 kr. 75 öre; del. 12, h. 1—4 4 kr. 50 öre; del. 13, h. 1—3 3 kr.; del. 14, nr 2—3 4 kr. 50 öre; del. 15, nr 1—2 3 kr. 50 öre; del 16 nr 1—4 7 kr. 25 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Sjunde bandet: årgångarne 1890—1892. Årgångarne 1893 och 1894. Pris för hvar af årgångarne 1872—1877: 2 kr.; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 6 uppl. 1887. Pris: 50 öre (vid ingången till museet: 25 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingången till museet 2 kr.).

——, Das Museum vaterländischer Alterthümer zu Stockholm. 1897. Pris: 75 öre (vid ingången till museet 50 öre).

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet. (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Med anslag ur **den Bergerska donationsfonden** har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr.; band 2 (1896): 11 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.; band 2 (1889): 9 kr.; band 3 (1890): 8 kronor; band 4 (1891): 9 kronor; band 5 (1893): 8 kronor; band 6 (1893): 11 kronor 50 öre; band 7 (1895): 9 kr. 50 öre; band 8 (1897): 10 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr. eller något mera.

☛ Då utgifvandet af Akademiens Handlingar och Antiqvarisk Tidskrift vållat uppskof med utgifvandet af Månadsbladet, kommer under den närmaste tiden utgifvandet af Månadsbladet att påskyndas intill dess årgång och utgifningsår åter sammanfalla. Under år 1898 komma årgångarna 1895 och 1896 att utgifvas.

☛ Se omslagets andra och tredje sidor. ☚

Stockholm. Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1898.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

SJUTTONDE DELEN.

FÖRSTA HÄFTET.

(XVII: 1, 2).

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM.

Pris: 2 kr.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.; del. 11 (1893): 6 kr.; del. 12 (1895): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 2 kr.; del. 2 3 kr.; del. 3, h. 1—4 4 kr.; del. 4, h. 1—4 4 kr.; del. 5, h. 1—4 5 kr.; del. 6, h. 1—4 4 kr.; del. 7, h. 1—4 5 kr.; del. 8, h. 1—4 4 kr.; del. 9, h. 1—3 3 kr.; del. 10, h. 1—6 6 kr.; del. 11, h. 1—5 4 kr. 75 öre; del. 12, h. 1—4 4 kr. 50 öre; del. 13, h. 1—3 3 kr.; del. 14, nr 1—3 7 kr.; del. 15, nr 1 och 2 3 kr. 75 öre; del. 16, nr 1—4 7 kr. 25 öre; del. 17, nr 1 och 2 2 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Sjunde bandet: årgångarne 1890—1892. Åttonde bandet: årgångarne 1893—1895. Årgångarne 1896, 1897 och 1900. Pris för hvar af årgångarne 1872—1877: 2 kr.; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Suecіæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 7 uppl. 1901. Pris: 50 öre (vid ingången till museet: 25 öre).

——, Das Museum vaterländischer Alterthümer zu Stockholm. 1897. Pris: 75 öre (vid ingången till museet 50 öre).

——, Musée des antiquités nationales de Stockholm, 1899. Pris 75 öre (vid ingången till museet 50 öre).

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

INNEHÅLL.

Sid.

Nr 1. Lydekinusbandskriften i K. Biblioteket g. s. B. 59. Af *Ernst Lidblom* .... 1—63

Nr 2. Om delaktighet i dråp enligt de svenska landskapslagarna. Af *Karl Gustaf Westman* .... 1—53

Se omslagets andra och tredje sidor!

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1902.

ANTIKVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

SJUTTONDE DELEN.

ANDRA OCH TREDJE HÄFTENA.

(XVII: 3.)

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM.

Pris: 3 kr.

Af **Kungl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

——, Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.: del. 11 (1893): 6 kr.; del. 12 (1895): 6 kr.; del. 13, 1 (1901): 3 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1: 2 kr.; del. 2: 3 kr.; del. 3, h. 1—4: 4 kr.; del. 4, h. 1—4: 4 kr.; del. 5, h. 1—4: 5 kr.; del. 6, h. 1—4: 4 kr.; del. 7, h. 1—4: 5 kr.; del. 8, h. 1—4: 4 kr.; del. 9, h. 1—3: 3 kr.; del. 10, h. 1—6: 6 kr.; del. 11, h. 1—5: 4 kr. 75 öre; del. 12, h. 1—4: 4 kr. 50 öre; del. 13, h. 1—3: 3 kr.; del. 14, nr 1—3: 7 kr.; del. 15, nr 1 och 2: 3 kr. 75 öre; del. 16, nr 1—4: 7 kr. 25 öre; del. 17, h. 1—3, nr 1—3: 5 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Sjunde bandet: årgångarne 1890—1892. Åttonde bandet: årgångarne 1893—1895. Nionde bandet: årgångarne 1896—1899. Årgångarne 1900—1902. Pris för hvar af årg. 1872—1877: 2 kr., 1878—1897 samt 1900: 3 kr., dubbelårg. 1898—1899 och 1901—1902: 4 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur K. V. Hist. och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akad:s inseende ställda samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 7 uppl. 1901. Pris: 50 öre (vid ingången till museet: 25 öre).

——, Das Museum vaterländischer Alterthümer zu Stockholm. 1897. Pris: 75 öre (vid ingången till museet 50 öre).

——, Musée des antiquités nationales de Stockholm, 1899. Pris 75 öre (vid ingången till museet 50 öre).

——, Der Orient und Europa. Einfluss der orientalischen Cultur auf Europa bis zur Mitte des letzten Jahrtausends v. Chr. Deutsche Uebersetzung von J. Mestorf. 1 Heft. 1899. Pris 6 mark.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

INNEHÅLL.

		Sid.
Nr 4.	Svenska ortnamn. Bibliografi på uppdrag af Ortnamnskommittén utarbetad af *Vilhelm Gödel*	1—58.
Nr 5.	Gotlandske forhold under Iver Akselsön Tot. Af *Knud Fabricius* (med en plansch)	1—82.
Nr 6.	Index des matières contenues dans la Revue d'archéologie suédoise, tome 17.	

Med anslag ur den Bergerska donationsfonden har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr.; band 2 (1896): 11 kr.; band 3 (1900): 11 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.; band 2 (1889): 9 kr.; band 3 (1890): 8 kronor; band 4 (1891): 9 kronor; band 5 (1893): 8 kronor; band 6 (1893): 11 kronor 50 öre; band 7 (1895): 9 kr. 50 öre; band 8 (1897): 10 kr.; band 9 (1898): 13 kr.; band 10 (1900): 12 kr.; band 11 (1905): 12 kr.

Antikvarisk Tidskrift för Sverige utgifves af Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i tvångsfria häften med nödiga illustrationer.

Se omslagets andra och tredje sidor!

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri A.B., 1905.